

STEPHEN P.
KERSHAW

TANRILAR, CANAVARLAR, KAHRAMANLAR
VE EFSANELERİN KÖKENLERİ

YUNAN MITOLOJİSİ
REHBER KİTABI

STEPHEN P. KERSHAW

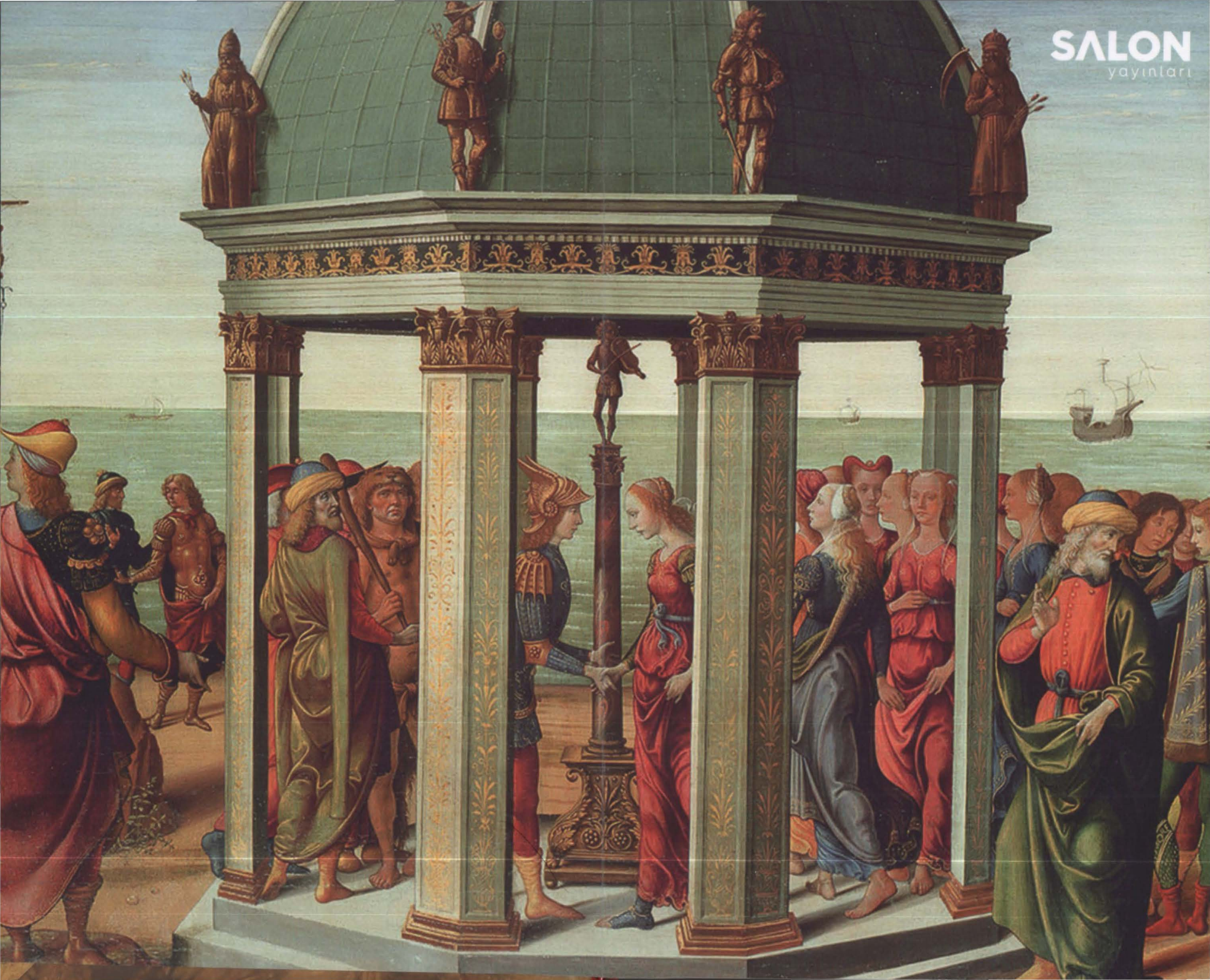
YUNAN
MITOLOJİSİ
REHBER KİTABI

4. BASKI

SALON
yayınları

STEPHEN P. KERSHAW, Doktorasını Yunan mitleri konusunda dünyanın muhtemelen en önde gelen alimlerinden biri olan Richard Buxton'ın yönetimi altında yazdı. Oxford Üniversitesi, Sürekli Eğitim Bölümü ve Warwick Üniversitesi dahil, sayısız kuruluşlarda Klasikleri öğretmiştir. Rhodes Üniversitesi ve South Üniversitesi için Avrupa Klasik Ders Araştırmalarını yürütmektedir.

TANRILAR, CANAVARLAR, KAHRAMANLAR
VE EFSANELERİN KÖKENLERİ

YUNAN MİTOLOJİSİ

REHBER KİTABI

STEPHEN P. KERSHAW

ÇEVİREN: ŞEFİK TURAN

SALON
yayınları

YUNAN MİTOLOJİSİ REHBER KİTABI

Tannılar, Canavarlar, Kahramanlar ve Efsanelerin Kökenleri

© 2018, Salon Yayınları

Özgün Adı: A Brief Guide To The Greek Myths

© 2007, Robinson, Little, Brawn Book Group

© Stephen P. Kershaw

Kitabın Türkçe yayın hakları Nurcihan Kesim Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Salon Yayınları markasına aittir. Salon Yayınları, ® Eğitim Yayınevi'nin tescilli markasıdır. Yayınevinden izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, kopyalanamaz, yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan

Genel Yayın Koordinatörü/Editör: Yusuf Yavuz

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Çeviren: Şefik Turan

Son Okuma: Ayşe Çakır

Baskı Cilt: Dizgi Ofset Matbaacılık

Matbaacılar Sit. 10451. Sk. No: 4 Karatay/KONYA

ISBN: 978-605-9530-65-1

4. Baskı, Aralık 2019

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 14824

SALON YAYINLARI

Atakent Mah, Yasemen Sok, No: 4/B Ümraniye/İSTANBUL

Merkez Tel: 0 (332) 351 92 85

E-Pasta: bilgi@salonyayinlari.com

www.salonyayinlari.com

Üç Güzelime: Güzel lüleleri olan Lal,
sevimli ayakları olan Dorothy ve mis kokulu Hebe'ye

İÇİNDEKİLER

<i>Teşekkür</i>	<i>XI</i>
<i>Haritaların Listesi</i>	<i>IX</i>
<i>Giriş</i>	<i>13</i>
KISIM 1 Mitler ve Mitoloji	19
KISIM 2 Başlangıçtan Kayıp Bir Kıtaya: Temel Yunan Mitleri	41
2 Apollon ve Artemis: Müzik, Aşk ve Avcılık	69
3 Erkek ve Kadının Yaratılışı; Büyük Tufan; Günahkarlar ve Kadın Kahramanlar	83
4 İason ve Argonotlar; Medeia	115
5 Argos ve Canavar Katilleri	161
6 Herakles: Kahramanların En Yücesi	181
7 Thebai ve Oidipous	227
8 Atlas'dan Hektor'a	267
9 Asopos'dan Akhilleus'a	291
10 Atina: İlk Krallar	301
11 Theseus ve Minotor	321
12 Lanetler ve Yamyamlık: Pelops Hanedanlığı	345
13 Truva Savaşı	357
14 Homeros'un İlyada'sı: Akhilleus'un Öfkesi	373

VIII

15	Tahta At ve Truva'nın Yağmalanması	403
16	Kahramanların Eve Dönüşü	433
17	Odyseia ve Sonuçları	455
18	Platon ve Atlantis Miti	489
KISIM 3	Yunan Mitolojisine Dair Bazı Yaklaşımlar	513
	<i>Notlar</i>	538
	<i>Dizin</i>	586

HARİTALARIN LİSTESİ

1	Yunan Mitlerinin Dünyası	38-9
2	<i>Argo'nun Yolculuğu</i>	121
3	Theseus'un Atina Rotası	326
4	Atlantis Şehir Planı	500

TEŞEKKÜR

Birçok kişi en derinden minnettarlığımı hak ediyor: Phil ve Dorothy Kershaw, Cyril Kershaw, Alan Guy, Philip Highly, Frank Haigh, John Betts, Richard Buxton, Andy Thompson, Rob Butler ve Alyn Shipton. Swan Hellenic Cruise'a; Oxford Üniversitesi Sürekli Eğitim Departmanı'ndaki sayısız meslektaşına, Warwick Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları ve Texas Christian Üniversitesi'ne ve de Sukie Christiansen'e ayrıca teşekkür ederim. Burada bahsettiğim kişilerin hiçbirisi kitabın eksikleri hakkında sorumlu değildir. Herhangi bir noksanlık benim sorumluluğumdadır.

Özel olarak Constable ve Robinson'daki Becky Hardie, Leo Hollis, Claudia Dyer ve Morag Lyall'a teşekkürlerimi sunuyorum. Onların yardımları ve uzmanlıkları olmasaydı, bu çalışmayı amacına asla ulaştıramazdım. Bahsettiğim şeref ise Tykhe, *Kairos* ve *Nemesis*'e aittir. Her şey konusunda bana geç saatlere kadar eşlik eden sadık dostum olan spanyelim Hebe ve anlayışlı eşim Lal, değerli desteklerini esirgememişlerdir.

GİRİŞ

Yunanistan: Efsanevi yaşamların bulunduğu topraklar. Misafirperverlik ruhunun sizi modern bir Tanrı gibi karşıladığı ve siren şarkılarının seni derin, mavi sularına doğru çektiği yer. Eski harabelerin arasından esen hafif bir rüzgarın adını fısıldadığı ve seni Dionysos dünyasına götürecek olan, sabahın ilk ışıklarına kadar dansların edildiği bir yer. Yunanistan'da, mitler hâlâ çok canlıdır. Ve onların arasında sen yer almaktasın... Sabırla senin onu yaşamayı bekliyor. **Kendi efsaneni Yunanistan'da yaşa.**

Yaşadığımız yirmi birinci yüzyılda, Yunan mitolojisinin tınılarıyla etrafımız daimi olarak sarılmış haldedir ve her ne kadar kafayı nadiren yorsak da her zaman mitler hakkında konuşuruz. Truva atlarının bilgisayarlarımızı tehdit ettiği ve Ajax'ın hem bir temizleme ürünü hem de Hollandalı bir futbol takımı olduğu kaotik bir dünyada (Khaos, başlangıçtaki adı) yaşamaktayız. Bir tarafta politikacılar, muhaliflerinin fikirlerini 'masal' (diğer bir deyişle; yalan) olarak değerlendirirken diğer tarafta ise medyatik arkeologlar, Atlantis 'efsanesinin altında yatan gerçeği' gün ışığına çıkarmaya çalışmaktadırlar. İnsan başlı at olan Kentaur, C.S. Lewis'in *Narnia* kitaplarına ve J.K. Rowling'in *Harry Potter* serisine ait sayfaları süslerler; futbol dünyasında teknik direktörler, golcülerinin Midas

dokunuşuna sahip olduklarını belirtirler; bir erkek Adonis olurken bir kadın siren veya harpia olabilir ve bilindiği üzere, hepimizin Aşil tendonları vardır. Diğerleri ise, Yunan mitolojisinin semantik köklerine ait olan ve tüm eylemlerinde afrodizyak kullanıp erotik eserler okuyan nemfomanyaklardır. Bu arada bizler, Herkülvari görevler üstlenirken, Oidipus kompleksiyle boğuşurken, bireysel 'Odysseus' yolculuklarına çıkarken armağanlar sunan Yunanlılardan kesinlikle uzak durmalıyız.

Hayranlık duyduğumuz mitlerde pek bir yenilik olmamıştır: Haysiyetli hiçbir Rönesans sarayı, belki de o dönemin politikasını vurgulayan mitolojik tablolarla süslenmeden tamamlanmamıştır; opera, Monteverdi'nin *Orfeo*'sundan tutun, Stravinsky'nin *Kral Oidipus*'u da dahil olmak üzere sürekli Yunan mitlerinden yararlanmıştır; klasik bale veya Martha Graham'ın *Andromakhe'nin Ağıtı* gibi daha çağdaş eserlerde sergilenen danslarda da aynısı gerçekleşmiştir. Filmlerde, İason (Don Chaffey'in yönettiği *Jason ve Argonotlar*) ve Truva Savaşı (Wolfgang Petersen'in yönettiği ve Helen'in kaçırılışının, bazı yorumcuların Orta Doğu'da açılan Pandora'nın kutusundan çıkan Amerika öncülüğündeki son Irak işgaline paralel olarak görülen 'Yunan süper güç devletleri' tarafından bir doğu ülkesine karşı gerçekleştirilecek saldırıya bahane olmasını anlatan 2004 yapımı olan *Truva*) gibi efsanelere dikkat çekildiği Yunan tanıtımı konusunu başarılı bir şekilde işlemişler ya da aşkın gücünü anlatan ve aynı zamanda Yunan trajedilerini parodileştiren Woody Allen'in *Mighty Aphrodite* (Sevimli Fahişe-1995 yapımı) filmindeki gibi daha imalı bir şekilde göstermişlerdir. Led Zeppelin'in görkemli 'Achille's' Last Stand' (Aşil'in Son Çırpınışı) parçasından Virgin Steele'in gülünç 'senfonik metal' tarzı

olan *The House of Atreus* (Atreus'un Evi) adlı parçası, Ivo Papasov ve Bulgar Düğün Grubu'nun *Orpheus Ascending* (Orpheus Yükseliyor) adlı eserinden Anglo-İskandinav caz üçlüsü Stekpanna'nın *'Ikaros'*undaki çılgınca akortlara kadar rock, caz ve diğer çağdaş müzik türleri mitlerden yararlanmışlardır. Ian Hamilton Finlay, Little Sparta'da (Küçük Sparta) baş döndürücü bir bahçe yaratmıştı. Joe Tilson, en son Kraliyet Akademisi Yaz Gösterisi'nde Nine Muses (Dokuz Esin Perisi) serisini hazırladı. Yani anlayacağınız, Yunan mitolojisinden kaçış yok.

Bu kitap, Yunan mitolojisinin özünü gözden geçirmenizi sağlar ve doğrudan anlatıldıklarında ise en etkili anlatımlarının sergilendiği mitlere en doğru kaynaktan ulaşmanızı hızlı bir şekilde destekler. Farklı sebeplerden dolayı, farklı yazarlar tarafından farklı zamanlarda ve yerlerde anlatılan benzer temel hikâyelerin birçok versiyonu vardır. Bu farklılıkların birçoğu aydınlatılacaktır. Bu kitap aynı zamanda, antik Yunan döneminden yirmi birinci yüzyıla kadar Yunanistan'a ait masalların yansımalarını ve doğruluklarını araştıracaktır.

Yunan Mitolojisi Rehber Kitabı üç temel alanda yer almaktadır:

1. İlk bölümde, mit ve mitoloji araştırılmıştır. Yunan mitlerinin ne olduklarını tanımlamak mümkün müdür? Diğer geleneksel masallardan ayırt edilebilirler mi? Doğru bir tanıımı var mıdır?
2. İkinci bölümde, Yunan mitolojisinin temel masallarından bazılarına doğru bir yolculuğa çıkacağız. Tüm mitleri ve farklı şekillerini kapsayan bir araştırma olduğunu iddia edemeyiz. Aksi takdirde bu devasa bir eser oldurdu.

Kitapta gerçekleştirmeye çalıştığımız şey ise okuyucuyu, tanrıların doğuşundan Truvalı kahramanların yuvalarına dönüşüne kadar, bu heyecanlı hikâyelerin 'kronolojik' düzeni içinde dolaştırmaktır. Az bilinen birkaç kahraman ve temaların yanı sıra, İason ve Argonotlar, Truva Savaşı ve Odysseus gibi benzer hikâyelerle de karşılaşılacaktır. Buna ek olarak, bu kitap sık sık hikâyelerden ortaya çıkan ilginç konuları açıklamayı dener ve mitleri doğruluklarıyla birlikte tartışır. Truva Savaşı gerçekten oldu mu? Peki ya Atlantis? Daha modern çağlarda efsanevi bulgular nasıl kullanıldı ya da nasıl suistimal edildi? Bizler, Yunan geleneğinin sadece başka bir parçası mıyız?

3. Üçüncü bölümde, Antik Çağ'dan günümüze Yunan mitlerinin farklı bilimsel (veya daha az bilimsel) açıklamalarının kısa bir analizini göreceğiz. Bilim insanları, bin yıllık döneme ait mitlerin kökenlerini ve anlamlarını ortaya çıkarmak için kafa yormuşlardır. Bu nedenle, bu kitap, Euhemerus'dan Freud ve ötesindeki temel düşünsel yaklaşımlardan bazılarına ait araştırmaları sunar.

İsimler, Yazımlar ve Tarihler Üzerine Notlar

Yunan isimlerinin, İngilizceye karakter bazında nasıl dönüştürüldükleri sorusu her zaman büyük bir problem olmuştur ve bunun bireysel bir karar olması gerekiyor. Oldukça yakın bir zamana kadar, bu konuda verilen karar, Yunan isimlerini Latinleştirme ve bu temele dayalı olarak da onları İngilizceleştirmek idi. Yunan dilinde 'c' harfi

yoktur ve 'c' harfi, her ne kadar 'k' olarak telaffuz edilse de Latince'de 'k' harfi yoktur. Örnek verecek olursak, Kekrops, Cecrops olarak Latinleştirilmiştir. Yunancadaki temel maskülen hali genellikle '-os' (Latince'de '-us') ile biter, feminen hali '-e' (Latince'de '-a') ile ve cinsiyetsiz hali de '-on' (Latince'de '-um') ile biter. Örneğin, Menelaos, Menelaus'a dönüşür. Aşağıda ise en önemli farklılıklardan bazılarını görmekteyiz:

Yunanca	Latince	Yunanca	Latince
AI	AE	K	C
EI	I	KH	CH
OI	OE	OS	US
OU	U	E	A
EU	EV	ON	UM

Bazen daha büyük farklar da görülebilir: Klytaimnestra Clytemnestra'ya, Euandros ise Evander'e dönüşebilir ve tıpkı Odysseus'un Ulysses'e, Hera'nın Juno'ya ve Zeus'un Jüpiter'e dönüştüğü gibi, genellikle isimler Romalı (her zaman kesin olmamakla birlikte) eşdeğerlerine dönüşebilirler. Bu kitap, *Yunan mitolojisine* dair bir rehber olduğundan, neredeyse her durumda, anlaşılır bir dönüştürmeyi yapmak konusunda bir yaklaşım içindedir ve Yunancanın nerede farklılık yarattığını gösterir. Bu nedenle Achilles, Oedipus ve Priam'dan ziyade Akhilleus, Oidipous ve Priamos ile karşılaşacağız; fakat 'Kilit Rollerdeki Karakterler' listesi, önemli farklılıkları gösterecektir.

Bariz olmadığı veya aksi belirtilmediği takdirde, tüm tarihler MÖ olarak gösterilmektedir.

KISIM 1

MİTLER VE MİTOLOJİ

Beşinci yüzyılda yaşamış bir Yunanlının böyle bir kitaba muhtemelen ihtiyacı yoktu. Onların mitolojisi, soludukları hava gibiydi ve bizler ise göreceli olarak Yunan mitolojisi hakkındaki rehber kitapları bulmakta da geç kaldık. En önemli derlemeler, MS birinci yüzyılı işaret eden döneme ait olan Apollodoros'un *Kütüphane* adlı eseridir. Bu kapsamlı bir çalışmadır ve son bölümü eksik olmasına rağmen, bize tam anlamıyla genel bir bakış olanağı sağlayan bir *Epitome* (Özet) mevcuttur. Apollodoros'un eklemek veya çıkarmak için seçtikleri, günümüz Yunan mitolojisi hakkındaki düşüncelerimizi tanımlamakta son derece önemli bir role sahiptir. O, bizi tanrıların yaratıldıkları günden alıp olayın merkezi olan Truva Savaşı'nın etkenleri dahilindeki Odysseus'a ve sonrasına kadar götürür. Homeros'un *İlyada*'sındaki mitolojik etki, kahramanlar daha eve dönüş yoluna geçmeden önce zirveye ulaşmıştır. Bu büyük eserlerin çoğu, İngilizceye düzgün bir şekilde çevrilmiş olarak kolayca bulunmaktadır:

- Homeros (Sekizinci Yüzyıl): Şiirleri, yazıya dökülmeden önce uzun sözlü anlatımlar halinde olmasına rağmen, *İlyada* (Truva Savaşı'nı anlatan bir bölüm) ve *Odyseia*'nın (savaş sonrası Odysseus'un eve dönüşünü anlatan bölüm) sözde yazarıdır.

- Hesiodos (M.Ö 700'ler): Tanrıların yaratılışlarını anlatan *Tanrıların Doğuşu*, İşler ve Günler ve son derece önemli mitolojik esaslar içeren ve tamamlanmamış *Kadın Kataloğu* adlı eserleri yazmıştır.
- Homeros İlahileri (Altıncı/Yedinci Yüzyıllar): Efsanevi hikâyelerin dahil olduğu bazı büyük Yunan tanrılarının onurlandırıldığı epik şiirlerdir.
- Pindaros (518–438): Mitolojik göndermelerle dolu çalışmaları olan lirik bir şairdir.
- Herodot (Beşinci Yüzyılın Ortaları): 'Tarihin Babası' olarak bilinir. Kafasında barındırdığı rastlantısal septisizmine rağmen birçok mitolojik hikâyeleri kayıt altına alan bir gezgindir.
- Aiskhylos (525–456), Sophokles (496–406) ve Euripides (485–406): Eserlerinin yeniden derlendiği, mitolojik gelenekler üzerinde büyük etkileri olan 'Üç Büyük Atinalı' trajedi oyun yazarlarıdır.
- Aristophanes (445–385): Oyunlarında mitolojik hikâyeleri sık sık parodiye dönüştüren veya düzeni bozan Atinalı komedi oyun yazarıdır.
- Platon (427–347): Fikirlerini canlandırmak için 'mitleri' kullanan ve bize Atlantis hikâyesini kazandıran Atinalı filozoftur.
- Kallimakhos (Üçüncü Yüzyıl): Önemli tanrılara ithaf edilmiş altı İlahinin de dahil olduğu, anlaşılması zor mitolojik göndermelerle dolu, oldukça süslü şiirler yazan ve Mısır'ın İskenderiye kırsalında yaşamış eğitimli bir bilgin ve şairdir.

- Rodoslu Apollonius (Üçüncü Yüzyıl): İason ve Altın Post hikâyesinin kusursuz bir versiyonunu oluşturan *Argonautika*'yı yazan İskenderiye'deki kütüphanecidir.
- Theokritos (Üçüncü Yüzyıl): *Argonautika* ve Herakles'in (Herkül) hayatından kesitlere dair önemli şiirler yazmış olan Helenistik şairdir.
- Vergilius (70–19): Truvalı kahraman Aeneas'ı ve Truva'dan İtalya'ya yaptığı yolculuğunun anlatıldığı *Aeneis*'i yazan Romalı epik şairdir.
- Ovidius (MÖ 43 – M.S 17): Yunan geleneği ile sarılı *Dönüşümler* adlı eserin yazarı olan Romalı şairdir. Doğaüstü oluşumları anlatan hikâyeleri, Rönesans döneminde oldukça popüler hale gelmiştir. Batı edebiyatının, mitoloji hakkında muhtemelen en nüfuzlu yazarıdır.
- Plutarkhos (MS 50–120): Atinalı kahraman olan Theseus da dahil olmak üzere, ünlü Yunanlı ve Romalıların 'Paralel Yaşamları'nı anlatan bir diziyi yazan Yunanlı biyografi yazarıdır.
- Pausanias (MS İkinci Yüzyılın Ortaları): Ziyaret ettiği tapınak ve şehirlerden derlediği ve oldukça fazla mitolojik esasları kayıt altına alan Yunanlı seyahat yazarıdır.

Bu yazarlara karşılık, daha az tanınmış yazarların sayısı da oldukça fazladır. Bazılarının eserleri ya tamamlanmamış ya da kayıptır. Nitekim, yorumlar yazan ve notlar alan alimlerin temel eserleri de bu şekildedir. Masallardan farklı versiyonlar ve ilginç bilgiler sunan eserler artıkyok. Yazıtlar ve papirüs parçaları aynı zamanda bir yapbozun önemli bir bölümünü oluşturmaktadırlar.

Sanat da bu geleneğin içinde kendisine yer edinmiştir. Vazo ressamlığı, bilinmeyen hikâyelerin anlatımında inanılmaz bir kaynak oluşturabilir veya günümüze kadar ulaşmayı başarmış olanların resmini çizer. Heykel sanatı, genellikle efsanevi sahneleri hem mimari bir üslupla hem de kaide üzerindeki eserlerde resmeder. Günümüze ulaşmayı başaramamış, bir zamanlar birçok mitolojik sahnelerin yalın anlatımının yapıldığı ünlü tablolara ait tanımlar da mevcuttur.

Antik Yunanlıların çevresi, her daim efsanevi miraslarıyla sarılıydı. Bu masallar, kim olduklarını anlatmaları konusunda hayati bir öneme sahipti.

Mitler ve Geleneksel Masallar

Günümüzde, ‘mit’ ve ‘mitoloji’ kelimelerine ait anlamlar geniş bir yelpaze içinde ve konuya göre kullanılmaktadırlar. Örneğin, *Oxford English Dictionary* adlı İngilizce sözlük, mit terimini ‘hayali saf anlatı’ olarak tanımlamaktadır.

‘Mit’ kelimesi, daha çok yanlış anlamalara işaret etmek için kullanılmaktadır. Örneğin, lemminglerin uçurumdan denize atlamaları bir ‘mittir’ ve aslında bu Disney’in yarattığı bir olgudur. Kullanıcıları tarafından düzenlenebilen ve çevrimiçi bir ansiklopedi olan Wikipedia’ya istinaden ‘Wikipedia Teorisi’, mitlerin bir ‘Wikipedialının’ bir yalanı ortaya atmasıyla başladığını ifade ederken, bir başkası da buna daha fazla yalan ekler ve başkaları da bunu tekrar ederek devam ettirirler. Sonunda bu yalan, Wikipedia’dan dünyaya kaçmayı başarmış, kendi kendini yenileyen bir varlığa dönüşür.

Fakat Yunan mitleri, yalandan daha öte bir olgudur. Hikâyeler düzmece olabilir ya da anlatıldıkları gibi yüzde 100 doğru olmayabilirler; fakat bu onların gücünü,

zenginliğini ve doğruluğunu azaltmaz. İnanılmaz boyutta bir sosyal öneme sahip olabilirler ve tüm toplumların değerlerini somutlaştırmak için kullanılabilirler. Bir alimin dediği gibi: ‘mit, kullananlar için “gerçektir” 1 ve her ne kadar bazı filozoflara göre sadece bundan ibaret olsa da birçok antik Yunanlının düşüncesine göre mitler, çocuk hikâyelerinden çok daha saçmaydı. Ksenofanes, tıpkı eşekler gibi insanoğlunun tanrıları kendi suretinde yarattığını gözlemlemiştir.

Lakin ölümsüzler, tanrıların kendileri gibi doğduklarını ve giyindiklerini, kendi suretlerinde olduklarını ve onlar gibi konuştuklarını hayal ederler.²

Modern çağ insanına göre, ‘mit’ kelimesi bir nebze de olsa değişkendir: Politikacılar bir fikri ‘mit’ olarak belirttiklerinde, aslında onu genellikle yanlış hatta muhtemelen tehlikeli olarak değerlendirmektedirler; fakat ‘mit’ terimi de geçmişin gizli noktalarında gizlenen önemli gereklerin nostaljik ahengine sahip olabilir. Mitler, genellikle mit olmayan bir dille şöyle tanımlanır: Gerçek değildir (kurgudur) ve mantıklı değildir (mantıksızdır).

Esas itibarıyla Yunan mitleri, toplumla ilgili geleneksel masallardır. ‘Birlikte düşünmek için iyiler’ olgusu içinde Yunanlıların, onların bu dünyasını anlamaları yönünde oldukça fazla şeyi somutlaştırmışlardır. Tanrılar hakkındaki gerçekler şöyle dursun, afişe olmuş kutsal yazılar olarak da kabul edilmemişlerdir; fakat insanoğlunun tanrılarla olan ilişkilerini tanımlama konusunda yardımcı olmuşlardır. Ve burada yer alan hayati bir kavram ise antropomorfizm, yani insanbiçimciliktir ki Yunanlı tanrılar erkek ve kadın şeklini almışlardır. Bu, tanrılardan ziyade daha çok insanlarla ilişkilendirildikleri anlamına gelir. Örneğin,

kavga ederler, tartışır, surat asarlar, sarhoş olurlar ve eşlerini aldatırlar ve tabii bu onlar hakkında hikâyeler anlatmayı da kolaylaştırır. Ayrıca, Yunan mitolojisindeki tanrıların ve kahramanların kişilikleri, masalları çekici kılan özelliklerden biridir.

İngilizce bir kelime olan ve mit anlamına gelen 'myth', Yunancada masal ya da söylediğiniz bir söz olarak kullanılan *mythos* olarak kullanılır. Bir durumdan bir hikâyeye, bir oyunun konusuna ve bir diyaloga kadar farklılık gösteren geniş bir referansa sahiptir. Aynı zamanda anlamı, asırlar boyunca değiştirilmiştir. Örnek verecek olursak, Homeros'un yaşadığı sekizinci yüzyılda, bir *mythos* ister istemez doğru olmayan bir şeydi. İlyada'da Hektor, bir hizmetçiye karısı Andromakhe'nin nerede olduğunu sorar:

Çalışkan kahya ona cevap verdi

[*mythos*]:

'Hektor, sana [*mytheisthai*] doğruyu söylemem konusunda ısrar ettiğinden beri...'³

Kadın, Hektor'a güzel bir bilgi verir ve verdiği cevap onun '*mythos*'udur. Buna benzer olarak, Akhilleus (Aşil) Truva'daki savaşa tekrar katılmayı reddettiğinde, elçinin tepkisi aydınlatıcıdır:

Ve o konuşurken herkes sessizliğe büründü sözleri şaşkınlık yaratırken [*mythos*].⁴

Homeros'un kahramanlarının, savaş meydanında heybetli oldukları kadar, konuşmalarında da kullandıkları kelimeler konusunda usta olmaları beklenmektedir.

Mythos'un nispeten farklı bir nüansı, beşinci yüzyıl tarihçisi Thukydides'de görülmektedir. Eserlerinde,

belki de *mythodes* ('*mythos*-niteliği')e başvurmadiğini itiraf ederken yalnızca sıradan bir hikâye veya masal değil, aynı zamanda, ciddi tarihsel bir anlatı olduğunu da savunur. Bu büyük bir değişimdi ve anonim Latin bir yazarın eklentisiyle, o zamandan beri, her ne kadar hâlâ anlatılmakta ve her ne kadar 'ne gerçek ne de olası' gerçeğine rağmen keyif alınmakta ise bu terim her zaman Yunan mitlerinin esasına uygun olmuştur.

İngilizcede 'mythology' kelimesi aynı zamanda suyu bulandırabilir: Hem mitlerin irdelenmesi hem de mitlerin belirli bir şekilde düzenlenmesi anlamına gelebilir. Dahası, bu bulgu, metinler halinde sunulabilir, sözlü olarak tercüme edilebilir, dramatize edilebilir, sanat dallarında temsil edilebilir ve sürekli olarak yeniden yorumlanabilir. Yunan mitolojisini kısmen çetrefilli hale getirecek olan bir gerçek ise her zaman ortaya çıkarılan mitlerin tüm suretlerini içermesidir. Gelecek bölümlerde, bu zengin geleneğin resmedilmesine dair çalışmaları göreceğiz.

Belki de bu konu hakkında daha sağlam bir anlama elde edebiliriz, tabii mitleri kimlerin anlattığını, ne zaman, nerede, neden ve kime anlatıldıklarını öğrenebilirsek. Ve bunun için de şanslıyız ki Yunan edebiyatında mitlerin faydaları hakkında birçok referans mevcut. Genellikle, dokuma tezgahında çalışan bir kadın tarafından sözlü olarak aktarılmışlardır:

O adam mıdır ki

Kilim dokurken maceraları anlatılan,

Herakles ile göreve birlikte giden,

Ve onunla ölüme dek yaşayan

Cesur savaşçı İolaus mudur?

[...]

Birçok şarkı ve hikâyeler dinledim,

Tanrılara oğul doğuran ölümlü kadınlar hakkında.
Ve kimse mutluluktan söz etmedi. ⁵

Platon'un *Cumhuriyet* adlı eserinde Sokrates, analar ve sütanneler tarafından anlatılan mitlerin etkisinden bahsetmektedir:

'Bunlar [hikâyeler] iki türden oluşmaktadırlar, gerçeğe dayalı olanlar ve kurgu olanlar.⁶ Aldığımız eğitime dayalı olarak, her ikisini de kullanmalıyız ve kurgu ile başlamalıyız.'

'Ne demek istediğini bilmiyorum.'

'Fakat biliyorsun ki çocuklara hikâye anlatmakla başlarız. Bunlar, bazı gerçekleri barındırmalarına rağmen, genellikle kurgudurlar. Ve çocuklarda beden terbiyesine başlamadan önce, onlara hikâyeler anlatırız.' [...]

'Bu nedenle, büyüdülerinde kendi fikirlerini yaratmaları için çocuklarımıza, herhangi biri tarafından uydurulmuş hikâyeleri dinlemeleri için kolaylıkla izin verebiliriz miyiz?'

'Kesinlikle vermemeliyiz.'

'Öyle görünüyor ki ilk işimiz, hikâyeleri denetlemek ve yalnızca uygun olduklarını düşündüklerimizi seçip gerisini reddetmek olacaktır. Anneleri ve sütanneleri, seçilmiş hikâyeleri çocuklarına anlatmaları ve onların bedenlerinden daha önemli olan zekalarıyla kişiliklerini şekillendirmeleri için ikna etmeliyiz. Günümüzdeki hikâyelerin büyük bir bölümünü ise kabul etmemeliyiz.'

'Ya sen hangisini düşünüyorsun?'

'Bazı büyük mitleri özgün olarak düşünebiliriz. Her şeye karşın, ister büyük, ister küçük olsun, mitleri aynı şekilde özgünleştirebiliriz. Buna katılıyor musun?'

'Evet, fakat hangisini büyük olarak adlandırdığından emin değilim.'

'Homeros, Hesiodos ve diğer şairlerin yazdığı hikâyeleri kastediyorum. İnsanlara anlatmak için kurgu ve hikâyeler uyduran şairler her zaman olmuştur.'⁷

Yapılan en son ilmi analizler, mitlerin geleneksel masallar olduklarını vurgulamaktadır ve yaygın olarak kabul edilen tanımlardan biri ise Walter Burkert'in ileri sürdüğü 'Mitler, ortak önemi olan ikincil ve kısmi referansı olan geleneksel hikâyelerdir.'⁸ Yine de, Yunan mitolojisinin geleneksel doğası, geç dönemlerde yazılmış önemli masallardan itibaren anlaşılır bir konu olamamıştır. Bu da temellerinin hangi tarihe dayandığını öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Ve 'Mitler nasıl ortaya çıkmıştır?' sorusuna yanıt bulmak zorluklarla doludur. Örneğin Homeros, bu sebepten dolayı, sekizinci yüzyıla ait Thebai hikâyelerine, Argonotlar'a ve Herakles'in On İki Görevi'ne atıfta bulunmuştur. Fakat bundan daha da geriye gidebiliriz. 'Karşılaştırmalı mitoloji' ⁹ olarak bilinen bu yaklaşım, Yunan ve antik Hindu şiirlerinin yalnızca benzer basmakalıp ifadeleri kullanmadıklarını; fakat aynı zamanda oldukça benzer temaların kullanıldıkları masallar olduklarını ileri sürmüştür: Hint tanrısı İndra'nın, ineklerini mağaraya saklayan şeytan Visvarupa'yla olan kavgasının bir benzeri ise Herakles'in ineklerine ve boğalarına aynısının yapıldığı, Kakos ¹⁰ ile olan kavgasıdır. Bazı efsanevi temalar daha da eskilere dayanıyor.

Diğer bir tarafta ise mitler geleneksel olmayabilirler. Odysseia'da, Penelope'nin talipleri, en yeni şarkıyı duymak isterler ve aslında birçok *mythoi* çok da eski değildir: Örneğin, Truva¹¹ kahramanlarının *nostoi* (yuvaya dönüş) hikâyelerinin, sekizinci yüzyıla, yani Yunanlıların güney İtalya'yı sömürgeleştirdikleri tarihe kadar dayanmış olmasıdır. Bu *mythoilerdeki* özgünlük, ilk ortaya çıkışlarıyla fark edilmiş olmalıydı ki mitlerin geleneksel yapısının sabit bir parçası haline gelsinler. Ve tabii ki, insanlar, kelimenin tam anlamıyla 'Kendi yaşamlarında

birer efsaneye dönüşebilirler'. Mitolojinin çoğu ise uydurmadır: kendiliğinden gelişir, uyumludur ve yeni çağa ve yeni deneyimlere ayak uydurma konusunda ustadır ve böylece mitler de tıpkı antik masallar gibi günümüze ait icatlar olabilirler.

Günümüzde, Yunan mitleri okunmaktadır; fakat Homeros'un zamanında, *mythoiler* seyirci huzurunda, halk sanatçısı olan *aoidas* (ozan) tarafından okunurdu ve ayrıca seyircisinin zevklerini de göz önünde bulundururdu. Rağbet görmeyen yeni bir efsaneyi anlatmak veya eski bir efsanenin kabul edilmemiş bir örneğini yazmak, hakarete maruz kalmaya veya reddedilmeye sebep olmaktaydı ki bunun bir örneği Rodoslu Apollonius'un Argonotların masallarının anlatıldığı ilk tasvirinde görülmüştür.¹² Bununla birlikte, mitlerin ve tabii ki de, kendi yarattıklarının farkına daha çok varan şairlerin statülerinin değiştiğinin kabul edilmesinin üzerinden geçen sürede: Romalı Vergilius'un, eseri olan *Aeneis*'ine 'Silah ve erkeklerden söz ediyorum'¹³ sözleriyle başlaması, kendi yaratıcılığını bilerek gösterdiğini açıklar; Homeros da ilham kaynağı olan Esin Perilerinin cazibesine kapılarak 'Söyle Tanrıça, Peleus'un oğlu Akhilleus'un öfkesini söyle...' ¹⁴

Okuryazarlığın gelişmesi, aynı zamanda mitlere özgü olguyu da değiştirdi. Ve o zamandan beri aydınlar, mitleri yeniden düzenleyip analiz etmişler, filozoflar ve tarihçiler de eleştirmişlerdir. MS ikinci yüzyılda, Pausanias, gittiği yerlerdeki efsanevi hikâyeleri kaleme aldığı anda, birçoğu halka artık hitap etmiyordu ve buna rağmen, bu hikâyelere gösterilen rağbet Roma İmparatorluğu'na kadar devam etti: Ovidius'un *Dönüşümler* adlı eseri, birçok önemli Yunan mitlerinin yayılmasının ana kaynaklarından biridir. Öyle görünüyor ki bu nedenle mitler, kendi tarihlerinin

farklı sahnelerinde, Yunanlılar için farklı anlamlar ifade ediyorlardı.

Efsaneler veya peri masalları gibi rağbet gören farklı masal türlerinden Yunan mitini ayırt edip edemediğimiz konusu sık sık tartışılmaktadır. Bu belirli ayırımın, hiçbir Avrupa dilinin onları gerçek anlamda farklılaştırmadıkları on dokuzuncu yüzyılının başlarındaki Jakob ve Wilhelm Grimm'e kadar gittiği görülür. Terry Wogan'ın, 1991 Eurovizyon Şarkı Yarışması'nda yorum yaparken keşfettiği gibi bazen ikiye ayırmak kolaydır: 'Şöyle der: "Peppino, İtalyan şarkı dünyasında bir mittir." Bana oldukça gerçekmiş gibi görünüyor. Belki de "efsane" demek istediler.' Diğer zamanlarda, birçok farklı kültürde kullanılmış olan 'mit' 'efsane' ve 'halk masalları' gibi anlamları olmasına rağmen, seçenek pek de kolay anlaşılır bir durum değil.

Halk masalları, genelde kişiye özel veya düzyazı niteliğinde anlatılmışlardır. Aynı zamanda, herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde anlatılmış da olabilirler. Peri masalları genellikle 'bir zamanlar' diye başlar. Yeri ve zamanı asla belirtmezler ve genellikle 've sonsuza kadar mutlu bir şekilde yaşadılar' diye sona erer, ki bu hikâyenin bir kurgu olduğunu açıkça gösterir. Buna ek olarak, karakterlerine özgü isimler vermezler, yerine Jack, Dev, Kırmızı Başlıklı Kız gibi isimleri tercih ederler. Eserlerinde periler, gulyabaniler ve tanrılar görülebilir; fakat masallarda genellikle hayvanların veya insanların maceraları anlatılmaktadır. Yunan mitleri oldukça farklıdır: Özellikle kahraman olarak yaratılan karakterler oldukça özeldirler ve soyları özenle belirtilmiştir; belirli bir bölgeyle (çoğu, mitin anlatıldığı yer ile alakalıdır) özdeşleşmişlerdir ve aileler, aşiretler, şehirler, yerler,

ayınlar, şenlikler, tanrılar ve kahramanlarla bağlantılıdır. Burkert'in de gözlemlediği¹⁵ üzere, Helen'in kaçırılışının ve geri getirilişinin anlatıldığı hikâyeye, tıpkı dünyanın birçok yerinde benzerlerinin yaşandığı genel türde bir hikâyedir ve sırf Mikenaili Agamemnon, Spartalı Menelaos ve Troya'da Truvalılarla savaşan Yunanlılar anlatılıyor diye, kendilerinin Barbarlarla aynı kimliği taşıdıklarını ileri süren beşinci yüzyılda yaşamış Yunanlılarından dolayı bir efsaneye dönüşmüştür. Bu imayı ortadan kaldırırsak mit, bir halk masalına dönüşür. Yunan mitleri, aynı kahramanların yer aldığı diğer hikâyelerle uyum içindeyken halk masalları yalnız bırakılmışlardır. Üstelik, çoğunlukla manevi bir ahenk içinde olmalarına rağmen, peri masalları, dünyada olup biteni anlatmak için değil, eğlendirmek amaçlı anlatılmışlardır.

İngilizce'de efsane anlamında kullanılan 'legend' kelimesi, 'okunacak şeyler' anlamına gelen *legenda*'dan gelir; 'myth' ise Yunanca'da 'anlatılmış şeyler' anlamına gelen *mythos*'dan gelir. Efsaneler, kutsal olmaktan ziyade daha dünyevidirler ve temel karakterleri insanlardır. Göçleri, savaşları, büyük savaşçıların kahramanlıklarını ve hanedanlar üzerinde sürdürdükleri hükümlerin başarısını anlatırlar ve aynı zamanda gömülü hazine, hayaletler, periler ve azizlerin olduğu yerli masalları içerirler. Yine de her ne kadar doğru olduklarını iddia etseler de bu efsaneler, kutsal anlamda ilham aldıklarını genel olarak iddia etmezler ve Romulus ile Remus'un kuruluş hikâyesinin düzyazı olarak anlatıldığı Roma'dakinin aksine, Yunan mitleri, şairlerin alanı içindeydi. Böylece efsaneler, mitlerden tekrar ayırt edilir hale gelebilir.

Yunanlıların, *mythoi* gibi sınıflandırdıkları başka türde hikâyeleri de vardır. Aristophanes'in *Eşekarıları* adlı

eseri, yaşlı bir adam olan Prokleon ve moda düşkünü oğlu Antikleon arasındaki çatışmayı anlatır ve bir bölümünde oğlu, babasını modaya uygun kıyafetlerle giydirmeye ve onu sofistike bir akşam yemeği için eğitmeye çalıştığı görülür. Sonra, babasına, bu kültürlü ve zeki adamların yanında soylu hikâyeler anlatmayı bilip bilmediğini sorar ve babası da anlatabildiğini söyler:

ANTIKLEON: Onlara ne anlatacaksın?

PROKLEON: Ah, çok şey biliyorum. Yakalandığı zaman yellenen şu Vampir hikâyesi var ya da onlara Kardopion'un annesine ne yaptığını da anlatabilirim.

ANTIKLEON: Hayır, şu uydurma olan [*mythoi*] değil: gerçek hayattan bir şeyler anlat. Genellikle insanların konuştukları şeyler hakkında olsun. Yöresel olsun.

PROKLEON: Yöresel ha? Peki, şuna ne dersin? Bir zamanlar, bir fareyle karşılaşan bir kedi vardı ve...

ANTIKLEON: Ah, iki gözüm, sen nerede yetiştin?¹⁶

Prokleon'un örnekleri, Antikleon'un ne anlatmaya çalıştığını kavramak konusundaki başarısızlığını mizah yoluyla anlatmaktadır. Vampir ve Kardopion, çeşitli biçimlerde ortaya çıkarlar ve gerçekten folklor kategorisine aittirler. Bir diğer halk masalı türü ise, Yunanlıların *ainos* ya da 'kıssadan hisse fabl' dedikleri türdür. Bu fabllara ait derlemeler, Phaleronlu Demetrios tarafından Helenistik dönemde yazılmışlardır ve Aisopos'un (Ezop, altıncı yüzyıl) 'Ezop Masalları'na atfedilmişlerdir. Bu fabllar hakkında bir ilginç husus ise onları kavrayan kıssadan hisse üslubuyla erken/geç olarak tarihlendirilmiş olmalarıdır. Büyük İskender döneminden önce fabl, *logos* olarak isimlendiriliyordu; fakat Helenistik dönemden itibaren, onun yerine *mythos* kelimesi kullanılmaya başlandı: 'Bu *mythos* şöyle der ...'¹⁷

Çirkin Köle Kız ve Afrodite

Sahibi, çirkin ve huysuz bir köle kıza aşıkta. Ona verdiği parayla, köle kız, kendisine ısıltılı takılar alırdı ve bu konuda sahibesiyle yarıştırdı. Aşk tanrıçası olan Afrodite'e durmadan kurbanlar adar ve kendisini güzel kılması için yalvarırdı. Bir gece Afrodite, köle kıza rüyasında göründü ve ona şöyle dedi:

'Seni güzelleştirmek istemiyorum; çünkü senin zaten güzel olduğunu düşünen bu adama öfkeliyim.'

Bu nedenle, kimse, özellikle doğuştan asil değilse veya güzellikten yoksunsa, haksız bir servetle zengin olduğunda gururuna yenik düşmemelidir. ¹⁸

Bir başka türde halk masalı ise Aristophanes'in *Lysistrata* adlı eserindeki koro topluluğunun solistleri tarafından birbirlerine anlatılanlardır. Bunlar, anlık durumlarla bağlantı kurabilen değerleri oluşturan temel hikâyelerdir. Dolayısıyla, yaşlı erkeklerden oluşan koro, kadınları ve evliliği hor gören ve zamanını dağlarda avlanarak geçiren genç bir erkek hakkında *mythos* söylerler:

Gerçekten bilgeydi, bu genç adam,
Tiksinirdi kadınlardan tamamen,
Ve bizler de onu örnek alarak
Bu yaratıklardan tiksindik.

Sonra kadınlar nazikçe yanıtlarlar:

Bizzat bir masal [*mythos*] anlatacağım
(Bu küçük oyunu sevdim)
Evi olmayan bir adam hakkında
Adı Timon olan.

Çalılar ve yabangülleri arasında yaşardı,
Ve asla asillere hizmet etmezdi;
Bazıları derdi ki onun annesi gerçekten
Cehennem Tanrıçası'nın kız kardeşiydi.

Bu Timon denen adam uzaklara gitti ve
 Ölümünden uzak yaşadı
 Kadınlara olan nefretinden değil fakat
 Erkeklerle karşı olan nefretinden.
 Kötülüklerinden dolayı onlardan tiksindi,
 Arkadaşlıklarından iğrendi
 Ve onları uzun uzun, bağırarak ve tüm yüreğiyle lanetledi
 Fakat kadınlardı delicesine sevdiği. ¹⁹

Bir diğer halk masalı türü, genellikle tarihte ünlü bir kişiyi anlatan ve zekice bir yorumla biten anekdot dediğimiz kısa hikâyelerdir. Bunlara örnek olarak bir fırtına sonrasında, Hellespont, yani günümüzde Çanakkale Boğazı olarak bilinen yerde inşa ettirdiği köprülerin yıkıldığını öğrenen Xerxes'in yanıtını görebiliriz:

Xerxes çok öfkelenmişti [...] ve Hellespont'un üç yüz kırbaç cezasına çarptırılmasını ve sularına iki adet pranga atılmasını emretti. Bundan önce de kızgın demirlerle dağlasınlar diye aynı zamanda insanları gönderdi. Elleri ustalıklı kırbaç tutan adamlara, haşin ve küstah sözleriyle kesin talimat verdi: 'Seni tuzlu ve acı nehir, sana asla zarar vermeyen efendini incittiğin için seni lanetliyorum. Fakat ben, Kral Xerxes, ister izin ver ister verme, seni aşacağım. Hiçbir erkek sana kurban sunmayacak. Ve sen, acı ve kirli sularınla unutulacaksın.'²⁰

Bu hikâye, durması için yükselen medcezure emreden Kral Canute'nin hikâyesiyle benzerlik göstermektedir ve Huntingdon'lı Henry'e göre kral, doğanın ve yaratıcılarının huzurunda güçsüz olduğunu yalaka saray mensuplarına göstermek için bir gösteri düzenlemiştir. Fakat, sonraki nesiller kendisini, tıpkı Xerxes gibi kral gururuna örnek olarak göstermişlerdir.

Bir diğ er tür ise fıkralardır. *Philogelos* (Kahkahanın Dostu) olarak bilinen bir derlemede, günümüze kadar gelmeyi başarmış 250'nin üzerinde antik Yunan fıkrası vardır. Bu fıkraların amacı genellemeyapmaktır. Genellikle, her nedense aptal olarak değerlendirilen veya bazılarının bir tür budala olarak adlandırdıkları *skholiastikos* olan Sicilyalılar veya Abdera halkı hakkındadırlar:

Birisi bir skholiastikos ile tanıştı ve ona şöyle dedi: 'Bana sattığın ř  köle az önce öldü.' Skholiastikos şöyle yanıtladı: 'Komik bir durum, benimleyken asla öyle ş yler yapmazdı!' ²¹

Sidonyalı bir hatip arkadaşlarıyla sohbet ediyordu. Aralarından biri, koyunları katletmenin doğru olmadığını, çünkü onların bizlere süt ve y n verdiklerini söyledi; bir başkası da inekleri öldürmenin doğru olmadığını, çünkü onların da bize süt verdiğini ve ayrıca tarlalarımızı sürdüklerini belirtti. Bunu  zerine hatip şöyle cevapladı: 'Domuzları da katletmek doğru değil, çünkü onlar bize karaciğer, meme ve böbrek veriyorlar.' ²²

Bir Tanıma Yönelik

Dolayısıyla masallar yani *mythoi*, bazı sebeplerden dolayı anlatılmaktadırlar: Eğlendirmek, bilgilendirmek, ikna etmek, örnekler göstermek ve benzeri gibi. Sebepsiz yere mitler anlatılmamıştır ve her ne kadar Yunanca bir terim olan *mythos*, bizim mit, efsane veya halk masalı olarak sınıflandırdıklarımızı kapsasa da kesinlikle genel hususlar oluşturmamızı sağlar.

Yunan miti, metinlerde ve/veya sözlü örneklerde ve/veya sanatın içinde ya da bağımsız bir halde mevcut olan aynı hikâyelerin farklı anlatımlarıdır:

- Hik yelerinde ya kutsallık veya doğaüstü ş yler, ya kahramanlık veya hayvanlarla paradigmatic insanları anlatır.

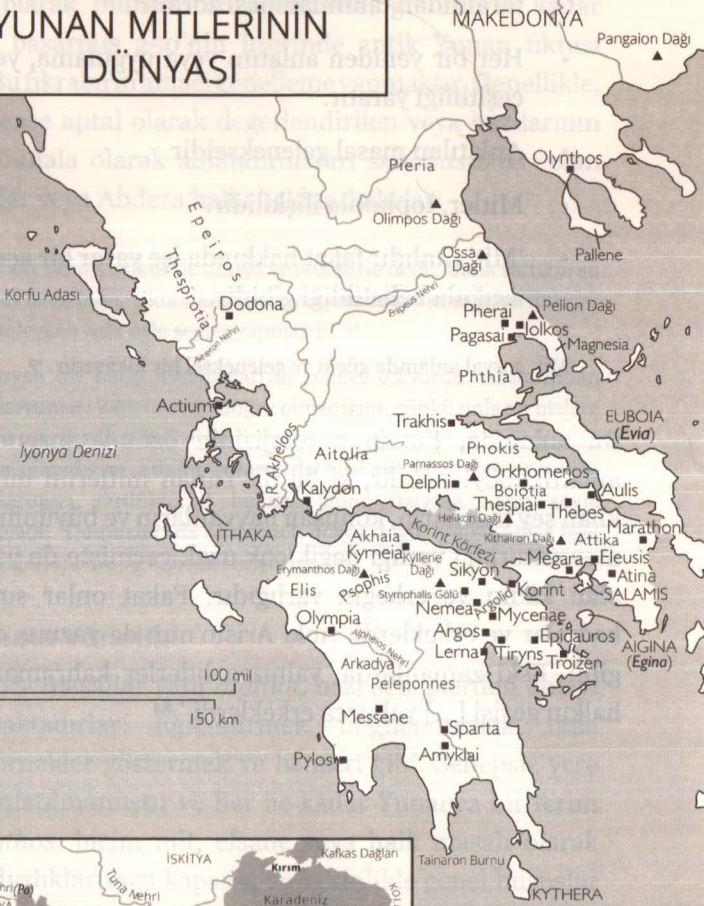
- Zaman dilimi, genellikle insan kronolojisi tarafından tanımlanması zordur.
- Her bir yeniden anlatım veya uygulama, yeni bir çeşitliliği yaratır.
- Anlatılan masal gelenekseldir.
- Mitler, toplumla ilişkilidir.
- ‘Mit’ canlıdır fakat hakkında işe yarar bir açıklama aşağıda belirtildiği gibidir.

Mit, sosyal anlamda güçlü ve geleneksel bir hikâyedir. ²³

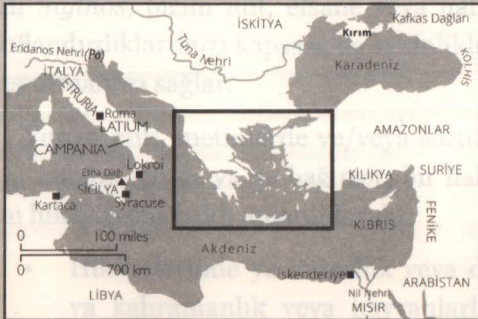
Bu anlamda, Yunan mitolojisinin özünde insanoğlunu anlattığı söylenebilir, ki bu da Yunan mitlerini mitolojik kılan şey tanrıların, konuşan hayvanların ve büyünün (hâlâ mevcutturlar) varlığı değil, çok uzak geçmişte de yaşamış olan kadın ve erkeğin varlığıdır. Fakat onlar sıra dışı kadınlar ve erkeklerdi, tıpkı Aristo’nun da yazmış olduğu gibi: ‘Eski zamanlarda, yalnızca liderler kahramandı ve halkın gerisi [...] yalnızca erkeklerdi.’ ²⁴

YUNAN MİTLERİNİN DÜNYASI

0 100 mil
0 150 km

0 100 miles
0 700 km

KISIM 2

**BAŞLANGIÇTAN
KAYIP BİR KITAYA:
TEMEL YUNAN MİTLERİ**

I

KAOS VE İĞDİŞ EDİLMEKTEN DÜZENE DOĞRU: TANRILARIN DOĞUŞU

Temel Karakterler

Khaos (Kaos)	Başlangıçta
Uranos (Uranüs)	Gök, Gaia (Yer)'nin kocası; Kronos tarafından iğdiş edildi
Gaia (Gea veya Ge)	Yer; yeryüzü ve doğurganlığın büyük ana tanrıçası; Uranüs'ün karısı
Eros (Aşk Tanrısı veya Amor)	Aşk
Kronos	Uranos ve Gaia'nın oğlu; Zeus tarafından tahttan indirildi
Rheia/Rhea	Kronos'un karısı
Zeus (Jüpiter)	Olimposlu yüce tanrı; Kronos ve Rheia'nın oğlu
Devler	Olimposlu tanrıların düşmanları
Typhoeus (Typhon)	Korkunç melez canavar, Zeus'un düşmanı
Titanlar	Olimposlu tanrıların kudretli düşmanları
Hera	Zeus'un karısı
Aphrodite (Afrodit veya Venüs)	Aşk tanrıçası

Dünyanın başlangıcını ve tanrıları anlatan yaratılış mitleri, birçok kültüre ait mitolojilerin ana özellikleridir. Yunan anlatımları, çok önemli bir eseri olan '*Tanrıların Doğuşu* [ve Düşüşü]' adındaki epik şiirin yazarı Hesiodos'un (MÖ 700'ler) yazılarında tam olarak açıklanmıştır. Esin Perilerine yapılan içten bir yakarıştan sonra (hiçbir şekilde küstah olmayan, Byron tarzında 'Selam sana Esin Perisi, vesaire!') Hesiodos; Uranos ile Gaia, Kronos ile Rheia ve Zeus ile Hera'nın dünyalarının yaratılışına kadar giden yalnızca üç kutsal nesli tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda Zeus'un hükmettiği evrensel düzeni yorumlamıştır.

İlk Nesil: Uranos (Gök) ile Gaia (Yer)'nin Devasa ve Korkunç Çocukları

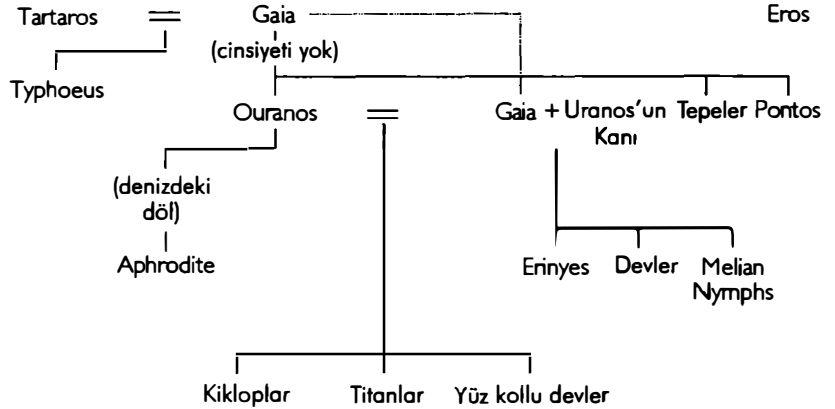
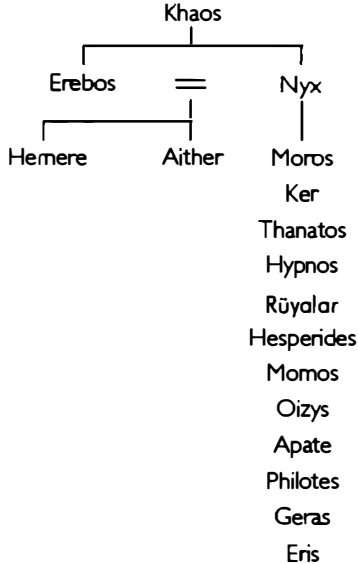
Hesiodos'a göre Khaos (Kaos olarak Latinceleştirilmiştir), aseksüel bir yol ile yoktan var olmuştur. Açıkçası, Yunan tanrıları, dünyayı tek başlarına yaratacak kadar yeterince kudretli değillerdi. Yunanca bir terim olan Khaos'un 'ağzını açık tutmak' veya 'esnemek' gibi yan anlamları vardır ve bu bir tür ağzı açık tutma hali veya ilkel boşluk hali gibi görünmektedir. Khaos'dan sonra, 'bağrı geniş' Gaia ve onunla birlikte, gökyüzünden yaratılan yeryüzünün altındaki kasvetli yer olan 'sisli' Tartaros gelir. Tunçtan bir örsün cennetten yeryüzüne düşmesi dokuz gün dokuz gece ve yeryüzünden de Tartaros'a düşmesi dokuz gün dokuz gece sürdü. Bu noktada, sevimli bir Rönesans melek figüründen daha saf bir güce sahip olan ve 'ölümsüz tanrıların en güzeli' olarak tanımlanan Eros'un (Aşk) doğuşunu da görmekteyiz:

O, erkekleri güçsüz kılar

Akla boyun eğdirir ve erkekler ile tanrıların

Gönüllerindeki ruhu ehlileştirir. ¹

SOY AĞACI TABLOSU

Aynı zamanda Khaos, Hemere (Gündüz) ve Aither (Uzay/Berrak Hava – Gökyüzü)'i doğuran siyah Nyx'i (Gece) ve Erebos'u (Tartaros'a benzeyen karanlık ve cehennem gibi bir yer) yaratmıştır. Nyx, aynı zamanda Moros (Kıyamet), Ker (Kader), Thanatos (Ölüm), Hypnos (Uyku) ve Rüyalar ile cinsel ilişkiye girmeden sahip olduğu Hesperides ve Momos (Suç), Oizys (Üzüntü), Apate (Hilekarlık), Philotes (Cinsel Eğilim), Geras (Yaş) ve Eris (Savaş) gibi uğursuz ve kötü güçlerin başıydı.

Tıpkı Khaos gibi Gaia da asexual olarak türedi ve 'her yerini örtmesi ve kutsanmış tüm tanrılara güvenli bir dinlenme yeri olması'² için eşi Uranos'u (Gök) ve ardından tepeleri ve Pontos'u (Deniz) yarattı. Sonra da Eros'un etkisiyle, Uranos ile cinsel ilişkiye girebildi ve sonucunda bir sürü çocukları doğdu. Doğan bu çocuklara genel olarak, kardeşleriyle birlikte Kiklopları (her birinin alnının ortasında yuvarlak ve tek bir gözü olan; fakat Odysseus'un karşılaştığı yaratıklardan farklı olarak toplum kurallarına ve tanrılara saygıları olmayan ve bu nedenle Zeus'un yanında Titanlara karşı düzen ve adalet için savaşan) ve her birinin elli başıyla yüz kolu olan kudretli Yüz Kollu Devleri 'aşağılayarak üzdükleri' için Hesiodos'un Yunanca *teino*'dan (Ben üzerim) uyarladığı bir takma ad olan Titan denmektedir. Birlikte gizemli ve kuvvetli ilkel canavarlardan oluşan bir takım kurarlar.

Şüphesiz, bunlar gibi güçlü ve azman çocukların kontrol edilmeleri zordu. Aslında Uranos onlardan nefret ediyordu. Her bir Titan'ı, doğdukları an Gaia'nın (başka geleneklerde Tartaros) gizli bir yerine saklıyordu. Bundan dolayı Gaia sinirlendi, üzüldü ve buna karşılık olarak her şeyden daha sert olan efsanevi çeliği yarattı ve ona

testere dişli orak şeklini verdi. Kocasından, yapmış olduğu kötülüğün intikamını almak için oğullarından yardım istedi ve Kronos'dan olumlu cevap aldı. Gaia onu sakladı ve ona orağı verdi. Uranos, aşkının hasretiyle ona doğru gelirken,

Gizlenmiş çocuk

Sol elini ileri doğru uzattı; aldı sağ eline

Koca uzun sivri uçlu orağı; ve şevkle

Biçti babasının erkekliğini

Ve fırlatıp attı onu, bakmadan ardına. ⁴

İğdiş edilen erkekliğinden fışkıran kanlar Gaia'nın üzerine geldi ve kaçınılmaz bir şekilde onu döledi. Bunun sonucunda Erinyeler (Alektö, Tisiphone ve Megaira adındaki İntikam Tanrıçaları), Devler ve Meliades (Dişbudak Ağacı) Orman Perileri⁵ doğdu ve Uranos'un kopan erkekliğinden denize sızan döllere ise Aphrodite'in doğmasına neden oldu.

Hesiodos'un da belirttiği üzere, Aphrodite'in adının, Yunanca *aphros*'dan ('köpük') geldiğine ve onun içinde büyüdüğüne inanılır. O döllere, 'Kıbrıs doğumlu' anlamına gelen ve bu tanrıçanın doğduğu Kythereia adasına ve Kıbrıs'a kadar ulaşır. Diğer anlatımlarda, oğlu olarak bilinen Eros'un da onunla birlikte geldiğine inanılır ve birlikte karşı konulamaz bir doğurganlık yaratırlar. Romalı şair Lucretius, *Evrenin Doğuşu* adlı eserinde şöyle belirtmiştir:

Cezbedici aşkı damlattığın gönüllerde

O tutkuya hasret olanlar birçok nesil [hayvan] doğururlar.⁶

Hippolytos adlı trajedisindeki güzel fakat uğursuz övgüsünde Euripides, onun ne kadar tehlikeli olabileceğini anlatır:

Nasıl da tehlikeli Aphrodite'in gelişi.
Gök gürültüsü ve alevler Semele'ye düştüğünde
Zeus'un oğlu Bakchos'u (Dionysos) doğurdu,
Ve uzandı döşegine Aphrodite,
Ölümün kucağına yatan bir gelin edasıyla.
Yarattığı dehşet her ülkede hissedildi,
Ve onun gücüydü, bir arının kanat çırpışı. ⁷

Lakin, ilginçtir ki şiirinde anlattığı ve özellikle bu şiddetin ortasında Hesiodos, Aphrodite'in gücünün olumlu yanlarına odaklanmamızı da ister:

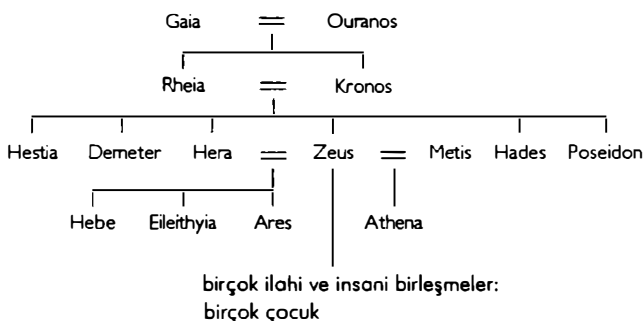
Eros onun refikasıdır; arzusudur⁸
Doğumundan beri yanında olan
Ve tanrılara eşlik ettiğinden beri.
İlk andan beri, tanrılar ve erkeklerin arasında,
Bu şerefe nail oldu ve şu gücü elde etti:
Kızların sevgi dolu inlemeleri, tebessümleri ve şeytanlıkları,
Ve tatlı zevkleri, cana yakınlıkları ve cazibeleri.⁹

Yer, Gök, Deniz ve Dağlar yaratıldıktan sonra, Uranos bir şekilde Hesiodos'un hikâyesinde ortadan kaybolur; fakat bu, Kronos'a kendi oğullarından biri tarafından yenileceğini söyledikten sonra gerçekleşir. Zamanında yapılan bir uyarıyla, Kronos kız kardeşi Rheia (veya Rhea)'yı kendisine eş olarak seçer ve kral olur.

İkinci Nesil: Kronos ve Rheia

Kronos ve Rheia'nın nesli, geçişken bir dönem gibi görünür: Güneş, Ay, Yıldızlar, Nehirler ve Rüzgarlar, tıpkı kişileştirilmiş Themis (İlahi Adalet), Mnemosyne (Hafıza), Metis (Kurnazlık), Zelos (Görkem), Nike (Zafer), Kratos (Güç) ve Bie (Şiddet) gibi ortaya çıkarlar.

Kendi oğlu tarafından tahtından indirileceğine dair kehanetlerden dolayı Kronos, babasının yaptığı gibi çocuklarını annesinin karnında hapsetmek yerine, kendi içinde hapsetti. Bu yüzden Hestia, Demeter, Hera, Hades ve bazen de Poseidon doğdukları gibi gereğince yutulmuşlardı.

Rheia, genelde Kronion veya Kronides (Kronos'un Oğlu) lakabıyla tanınan Zeus'a hamile kalır kalmaz, annesi ve babası olan Gaia ve Uranos'dan oğlunu saklayabilmesi için bir yol bulmalarını ve Erinyeleri (Öfke), Kronos'un üzerine lanet yağdırsınlar diye getirmeleri için yalvardı. Ona, Girit'e gitmesini ve Zeus'u orada doğurmasını tavsiye ettiler. Zeus'un bu mitolojik özelliği, hayat veren yağmur ile onları gençleştiren Hint-Avrupalı gök tanrısından ziyade, dünyada doğurganlığı somutlaştıran Akdeniz tanrısına benzemektedir ve bu hususun, Minos

medeniyetinin ikinci bin yılına hatta daha da eskiye dayanabileceği belirtilmiştir. Eğer gerçekten böyle ise Kronos'u mağlup edenin, şüphesiz gök tanrısı olduğunun bilinmesinden itibaren, Hesiodos'un her iki hususu birleştirmiş olduğu görünmektedir. Zeus'un doğduğu ve büyüdüğü yer, farklı anlatımlarda değişiklikler gösterir. Hesiodos'a göre Lyktos'dur; fakat bazen Dikte Dağı veya İda (Kaz) Dağı'nda bir mağaradır ya da görüleceği üzere birleştirilmiş halidir: Örneğin Apollodoros, dağa Dikte ve Zeus'un sütannelerinden birine İda adını verir. Rheia, çocuğunu *daimones* (ruhlar) olarak bilinen Kouretes'e¹⁰ (Kuretler) ve Adrasteia ile İda adlı orman perilerinin sütle besledikleri ve Kallimakhos'a göre orman perisi olmayana değil, Helios'un (Güneş) soyundan gelen ve dehşet verici bir dişi keçi olan Amaltheia'ya verir. Kronos duymasın diye Kuretler, danslarıyla ve mızraklarıyla kalkanlarını döverek ortalığı velveleye verirken, Amaltheia da Kronos'un oğlunu cennette, yeryüzünde ya da denizlerde¹¹ bulmasın diye, Zeus'u bir beşiğe yatırıp bir ağacın tepesine bağladı. Rheia, bir taşı kundaklayıp, yutsun diye Kronos'a verdi ve onun yeni doğan bir çocuk olduğunu düşünen Kronos aynen yuttu.

Böylece Zeus, erkeklik çağına ulaştı ve Uranos'u tahttan indiren Kronos'dan tahtı geri aldı. Mitlerin, kendi temalarında nasıl yeniden anlatıldıkları dikkate şayandır: Hem Zeus hem de Kronos, sebepleri şöyle dursun, babadan gelen bir gaddarlıkla babalarını tahttan indirmişlerdir.

Sonunda Gaia, Kronos'u, ilki taş olmak üzere, Zeus'un ağabey ve kız kardeşlerini ters sıraya göre kusması için zorladı. Teknik olarak bu Zeus'u kardeşlerin en büyüğü haline getirdi ve böylece hepsi ondan sonra doğmuş oldular. Apollodoros bize, Kronos'un Metis tarafından

uyuşturulduğunda mecalinin kalmadığını anlatır ve Orpheus'a özgü bir kaynakta ise Nyx'in önerisiyle, Kronos bal ile uyuşturulmuş, bağlanmış ve Uranos'un erkekliğinin biçildiği aynı orakla iğdiş edilmişti. Plutarkhos'a göre, Kronos, Britanya¹² yakınlarındaki uzak bir adada sonsuza dek uyur ve Kronos'un yuttuğu taş ise Delphi'de tapınılan bir nesne haline gelir.

Kronos'un başarılı bir şekilde mağlup edilmesiyle Zeus'un, sözde 'Titan Savaşları' olarak adlandırılan ve on yıl süren savaşlarda Kronos'un kardeşlerine karşı mücadele etmesi gerekmişti. Gaia, Zeus'un bu savaşı, Tartaros'a atılanların yardımı olmadan kazanamayacağına dair kehanette bulunmuştu ve bu sebepten dolayı dışı gardiyan Kampe'yi büktü ve onları korkunç bir çarpışma sonrası serbest bıraktı:

Sonsuz deniz korkunç bir şekilde kükredi,
Şanlı yeryüzü gümbürdedi, engin cennet inledi,
sallandı ve tüm Olympos dibine kadar çıldırdı
ölümlüler saldırdığında.
Attıkları adımların sarsıntısı,
korkunç savaşın kahredici sesleri
ve ulu mızrakları Tartaros'a kadar ulaştı.
Delici silahlarını savurdular,
her iki tarafın çığlıkları yıldızlı gökyüzüne ulaştı,
Ve karşı karşıya geldiklerinde ALALA'ları¹³ korkunçtu.

Kikloplar, Zeus'u bir yıldırım ile donatırken Hades ona bir miğfer ve Poseidon'da üç çatallı bir zıpkın verdi. Böylece Zeus, o gün galip geldi, Tartaros'daki Titanları mahkum etti ve Yüz Kollu Devleri gardiyan olarak yerleştirdi.

Hüsrana uğrayan Titanlar, çocukları olan büyük nehirleri; kişileştirilmiş olan Kandırma, Talih, Kurnazlık, Zeka, Zafer, Yetki ve Gücü; endamlı ayak bilekleri olan orman perilerini; Şafak, Güneş ve Ay'ı; Atlas ve Prometheus'u; Kentaur Kheiron (Khiron)'u; rüzgar ve yıldızları; Denizlerin Yaşlı Adamı Nereus'u; ilahi ulak ve gökkuşağı tanrıçası İris'i ve Harpiaları; Gorgonları ve yarı güzel kızı, yarı çiğ et yiyen yılan Ekhinda'yı ve Nereidleri miras olarak geriye bıraktı.

Titanlara karşı elde edilen zafer, gerçek dünyanın düzenini müjdeledi. Zeus, Metis (Kurnaz Zeka) ile evlendi ve Tanrıların Kralı oldu. Zeus göğün, Poseidon denizlerin ve Hades de Ölüler Diyarı'nın sahibi oldu. Homeros'un İlyada'sında Poseidon açık bir şekilde şöyle demiştir:

Her şey aramızda üçe bölünmüştü ve hepimiz kendi payımıza düşen bölgeyi almıştık.

Yer yerinden oynarken Ben, sonsuza dek yaşamak üzere kül rengi denizleri çektim; Hades, sis ve karanlığı;

Zeus ise bulutlar ve berrak havanın içindeki engin göğü çekti.

Fakat dünya ve Olympos üçümüzün ortak zenginliği oldu. ¹⁶

Yunanlı Zeus, aslında Hint-Avrupa'sında gök tanrısı Dyaus'dur. Enteresan bağlantıları vardır. Hintli gök tanrısı Dyaus, adını 'Işık Saçan' anlamına gelen ve dil kökü Sanskritçe olan *diut*'dan alır ve *diu* 'gökyüzü' ve 'gün' anlamına gelir; 'Zeus baba' anlamında kullanılan *Zeus pater* de aynı Hint-Avrupa dil kökünden gelir; adını Tuesday (Salı) gününe veren İskandinav gök tanrısı Tiw de aynı şekilde türemiştir; daha eski bir kullanımı Diespiter olan Latin Jupiter (Jüpiter) de aynı şekilde türemiştir ve aynı kök, Latince olan *deus* 'tanrı' ve *dies* 'gün' terimlerini türetir. Fakat Zeus, gök tanrısından daha fazlasıdır:

Olympos Dağı'nda (Olymposlu Tanrılar) yaşayan baş tanrıdır ve güçleri Aiskhylos'un yazısında güzel bir şekilde detaylandırılmıştır:

Zeus soluduğumuz havadır, Zeus yaşadığımız dünyadır, Zeus gökyüzüdür,

Zeus her şeydir ve bundan ötesi yoktur.

Zeus, aynı zamanda evlerin ve ev halkının da koruyucusu idi ve istendiğinde insanları öldürebilir veya yüceltebilirdi:

Yaşadığı yer yükseklerde olan ve esip gürleyen
Zeus'a göre, her insan ya tanınandır ya tanınmayandır,
İstediğinde haklarında konuşur ya da gizli tutar.
Kolayca insana güç verebilir; kolayca
Güçlü insanı aşağılayabilir ve kolayca
Dağları dize getirebilir ve ovaları göklere çıkarabilir,
Gururu ayaklar altına alabilir ve eğriyi düzeltebilir.¹⁸

Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* adlı eserinde, tanrılar odak noktasıdır. İnsanlığın kökeni hakkında anlatılan bir şey yoktur; fakat İşler ve Günler adlı eserine göre ilk insanlar Titanlar tarafından yaratılmışlardır ve Kronos'un hükümdarlığı zamanında yaşamışlardır.

Üçüncü Nesil: Zeus ve Olymposlular

Zeus'un artık kainat üzerinde daimi bir otoritesi vardır; fakat bu otoritesi devam etmemiştir.

Apollodoros bize, evliliklerine rağmen Metis'in Zeus'un bu otoritelerini engellemek için farklı şekillere girdiğini anlatır. Yine de Metis'i, Athena'yı doğurması için hamile bırakmıştır; fakat onu doğurduktan sonra Metis'in, Zeus'u Cennetin Kralı olarak gölgesinde bırakacağı bir erkek evlat doğuracağına dair kehanetlerde bulunulmuştur. Bu

korkunç sonucun önüne geçmek için Zeus, 'ona hem iyi hem de kötü planlarda öğüt versin' diye Metis'i yuttu. O, 'Danışman' anlamına gelen Meteita sıfatını sürekli taşıdı ve eşini yutarak yüksek zekaya sahip gri gözlü tanrıça Athena'nın doğumunu üstlendi. Yutmayı tamamladığında, Atina'daki Partenon'un doğu alınlığını süsleyen ve vazo ressamaları arasında oldukça revaçta olan bir anlatımda Hephaistos¹⁹, Zeus'un kafasını bir baltayla ortadan yardı ve Athena, tepeden tırnağa silahlı bir şekilde dışarı fırladı. Zeus'un başından doğan kızı Athena, babasına karşı bir tehditte bulunmadı ve yerine geçme ihtimali olan bir oğul ise hiçbir zaman tasavvur edilmemişti.

Zeus'un, özellikle Gaia ve çocuklarının oluşturduğu, üstesinden gelmesi gereken daha başka tehditler de vardı. Gaia, Devlerden oluşan çocuklarını, Devler Savaşı olarak bilinen bir mücadele için Olymposlulara karşı kışkırttı. Bu mücadele beğenilen bir edebi olaydı ve Delphi'deki altıncı yüzyıla ait Sifnos Hazine Dairesi'nden Pergamon'daki (Bergama) Helenistik Dönem'e ait Büyük Zeus Sunağı'na uzanan vazo sanatı ve tapınak heykelleri için oldukça yaygın bir tema idi. Farklı kaynaklara göre, Devlerin bazıları Phlegrai'de bazıları ise Pallene'de doğmuştur²⁰ ve bu mücadelenin geçtiği yer de farklı olarak belirtilmiştir. Fakat tüm kaynaklar, eşsiz büyüklükleri ve yenilmez güçleri hakkında hemfikir olmuşlardır. Başlarından çenelerine doğru dalga dalga dökülen saçları ve ejderha pullarıyla kaplı ayakları vardı. Gökyüzüne kayalar ve yanan meşe ağaçları atarlardı. Tanrılar, bu Devlerin hakkından gelebilmeleri için bir faninin yardımına gerek olduğuna dair kehanette bulunmuşlardı ve bu nedenle Herakles'i görevlendirmişlerdi.

Devler Savaşı, şanına yakışır bir mücadele idi. İlk kanı, Alkyoneus'u bir ok ile vurarak Herakles dökmüştü; fakat bu dev doğduğu topraklarda bir ölümsüz olduğundan dolayı, yere düşer düşmez iyileşti ve tekrar ayağa kalktı. Herakles'in onu öldürmesi için Pallene'nin sınırlarının dışına çekmesi gerekiyordu. Devler Kralı Porphyron, Hera'ya tecavüz etmeye kalkıştı, sonucunda Zeus, onu bir yıldırımla çarptı ve Herakles (veya Apollon) de onu bir okla vurarak öldürdü; Apollon ve Herakles, Ephialtes'i her iki gözünden vurmak için birlik oldular; Dionysos, Eurytos'u *thyrsos*'uyla öldürdü; Hekate, Klytios'u meşaleleriyle devirdi; Hephaistos, Mimas'ı kızgın demirden oklarıyla katletti;²¹ Athena, Enkelados'u, üzerine Sicilya adasını atarak öldürdü ve Pallas'ın derisini yüzdükten sonra da onu zırh olarak kullandı; Poseidon ise denizde Polybotes'i Kos'a kadar kovaladıktan sonra Kos Adası'ndan bir parça koparıp onun üzerine attı; Hermes, Hades'in miğferini kuşandı ve görünmez olarak Hippolytos'u katletti; Artemis, Granion'u biçti; Kaderler, tunçtan sopalarını savurdular ve Agrios ile Thoas'u öldüresiye dövdüler; Zeus, geri kalanları yıldırım darbeleriyle yok etti ve Herakles de oklarıyla son darbeyi vurdu.

Gaia'nın intikam macerası Devler Savaşı ile son bulmadı. Gaia'nın Typhoeus (Typhon veya Tifon) adında, kökleri Tartaros ve Kronos'a dayandığı belirtilen, masalları sayısız antik kaynaklarda anlatılan bir çocuğu vardı. Cilicia (Kilikya, günümüz Türkiye'sinin güney sahilleri)'da doğmuştu ve son derece gaddar olan korkunç bir insan canavar kırmasıydı. Uyluklarından yukarısı insan suretindeydi ve o kadar iriydi ki dağların üzerinden yükseliyordu ve başı yıldızlara değiyordu. Ellerinden biri batıya, diğeri doğuya dokunuyordu:

Omuzlarının üzerinde yükseliyordu

Yüz yılan başı, acayip ejderha başları

Kapkara dilleri hızla çıkıp giriyordu. Gözleri alev saçıyordu

Kaşlarının altından, ateş

Fıskırıyordu etrafına baktığında her baştan.

O acayip başlardan sersemletici gürültüler yükseliyordu,

her türden sesler.²⁸

Uyluklarından aşağı doğru kıvrılan ve garip şekilde tıslayan engerekler vardı; gövdesi kanatlı ve tüylü idi; dağınık saçları rüzgarla birlikte başından çenesine savruluyordu.

Ağzından saçtığı tıslamalar, çığlıklar ve püskürttüğü alevlerle Typhoeus, cennete ateşten kayalarla saldırdı. *Tanrıların Doğuşu*'nda Zeus, nispeten bir zorlukla karşılaşmamıştır: Yıldırımlarının yarattığı sarsılma ve korku, Typhoeus'u, hiddetle esen rüzgarlara sebep olacağı Tartaros'a kadar atmak için yeterli olmuştur. Bununla birlikte Olymposlu tanrıların kendilerini birer hayvana dönüştürüp Mısır'a kaçtıkları anlatılan diğer tasvirlerde, edilen mücadele daha serttir. Zeus direnir ve yıldırımlarıyla bir kaya gibi sert orağını kullanarak Typhoeus'u Tartaros'a kadar kaçmaya zorlar ve onu Suriye'de Orontes (Asi) Irmağı yakınlarındaki Casius (Kel) Dağı'na kadar kovalar. İşte tam da orada ikisi göğüs göğüse çarpışır. Typhoeus, Zeus'u yılanlarıyla kavrar, tuttuğu orağı bükerek ve elleri ve ayaklarının sinirlerini koparır. Sonra da çaresiz tanrıyı, denizleri aşarak Kilikya'ya kadar taşır ve onu Corycian mağarasına attıktan sonra kopardığı sinirleri bir ayı postuna saklar ve onlara gardiyanlık yapması için yarı hayvan yarı ejderha olan Delphyne'yi görevlendirir.

Bununla birlikte, Hermes ve Aigipan (Keçi Pan), Zeus'un saklanmış sinirlerini çalmayı başarırlar ve

gizlice yerlerine yerleştirirler.²³ Beklendiği gibi dirilen Zeus saldırıya geçer ve kanatlı atların sürdüğü savaş arabasından Typhoeus'a şimşekler yağdırır. Typhoeus, yediğinde onu güçlendireceğine inandığı fani meyveleri tatması için Kaderler tarafından kandırıldığı yer olan Nysa Dağı'na kaçır ve bu takibin sonunda kahramanlar Zeus'un, Typhoeus'un fırlattığı dağlara yıldırımlarıyla karşılık verdiği Trakya'daki Haimos Dağı'na varırlar. 'Kanlı Dağ' olarak da bilinen Haimos Dağı'nda (Yunanca *haima*, 'kan') kandan dereler akar ve Typhoeus, sonunda Sicilya denizinden geçerek kaçmaya kalktığı anda Zeus, Etna Dağı'nı yerden kaldırıp onun üzerine atar.²⁴ Antik dönemin farklı yazarları, Etna'nın volkanik hareketliliğinin bu boğuşma sırasında atılan yıldırımlardan kaynaklandığını ima etmişlerdir ve J.G. Frazer daha da ileri giderek, volkanik olayların ve büyük kemik fosillerinin bu masalların temel kaynağını oluşturdukları fikrini ortaya atmıştır. Michael Grant, Typhoeus'un kaderinin Yunanlıların baskısıyla, Hititler ve Samilerin taptıkları tuhaf tanrılar tarafından çizildiğini yorumlamaktadır ve Zeus'un, Kapadokya bölgesindeki Aziz George de dahil, birçok ejderha katilinin öncüsü olduğu belirtilmiştir.

Bu mücadelelerin sonunda ve kainat üzerinde kurduğu otoriteyle Zeus, uzun dönem birlikte olacağı eşi Hera ile evlendi ve Hebe, Eileithyia ile Ares'in²⁵ babası oldu. Fakat bu, onun hem fani hem de ölümsüz birçok farklı kadınla cinsel ilişkiye girmesine engel olamadı. İşte, yeniden amlatımlara başlıyoruz; fakat bu defa itibarlı ve etkileyici olan çocuklardan söz edeceğiz: Athena (Metis'i yuttuktan sonra, Zeus'un başından doğan), Mevsimler, Kaderler, Faziletler, Persephone, Dokuz Esin Perisi (Kalliope, Klia, Melpomene, Euterpe, Erato, Terpsikhore, Ourania, Thalia

ve Polymnia), Artemis ve Apollon, Pan, Herakles, Perseus, Minos ve Sarpedon, Helen, Kastor ile Polydeukes (Pollux) ve Dionysos.

Zeus'un bu davranışı, yalnızca evliliğinde tarifsiz bir uyumsuzluğa neden olmadı, aynı zamanda ilk Hristiyanları gerçekten rencide etti. Verdikleri tepkiyi Sicalı Arnobius yazılarında şöyle ifade ederek simgeleştirmiştir: 'Juno [Hera] onun için yeterli değil miydi?' Besbelli ki değildi. Her daim bu konuya hakim olmasına ve kapalı bir kutu olmasına rağmen, Zeus'un aşk hayatı karışık olmadığı takdirde önemsiz olduğu anlamına geliyordu. Aslında, daha önce İlyada'da Hera'yla cinsel ilişkiye girmişti. Onu ne kadar çok arzuladığını söyler ve daha önceki zaferlerinden bahsetmeye başlar:

Yatalım gel, sarmaş dolaş olalım yatakta, doyasıya.
 Bugüne dek ne bir tanrıçaya ne bir kadına karşı
 yüreğime akan aşk böyle altüst etmedi beni,
 ne tanrılara denk Peirithoos'u doğuran
 İksion'un karısı olacak kadını sevdiğimde,
 ne en üstün yiğit Perseus'u doğuran
 Akrisios'un güzel topuklu kızı Danae'yi sevdiğimde,
 ne de Minos'la tanrıya benzeyen Rhadamantys'i doğuran
 ünlü Phoiniks'in kızı Europa'yı sevdiğimde;
 ne ölümlülerin neşesi Dionysos'u doğuran Semele'yi
 ne de güçlü Herakles'i doğuran Alkmene'yi sevdiğimde;
 ne saçları güzel Demeter'i,
 ne de ünü uzaklara yayılan Leto'yu sevdiğimde bile
 Hiçbir zaman sevmemişim. Seni şimdi sevdiğim kadar.

Bu olayda, Hera'nın art niyeti ve rızası vardır; fakat çok da şikayetçi de değildir: Hesiodos, Zeus'un Athena'ya

doğurmasına karşılık intikam olarak Hephaistos'u cinsel ilişkiye girmeden nasıl doğurduğunu anlatır.²⁷

Zeus, güçlerini ve sembollerini fazlasıyla bireyselleştiren Olymposlu tanrıların başıdır.

Diğer Mitolojilerin Yansımaları

Masallarda, babalarının oğulları tarafından sakat bırakılmalarının dehşeti, antik çağlardan itibaren bir şok etkisi yaratmıştır. Platon, İdeal Devlet adlı eserinde Uranos hakkındaki iğrenç hikâyeyi kınamıştır:

Kronos'un yaptıkları hakkındaki hikâyeyle, oğlunun ona yaşattığı acılar birbirine uymamaktadır... genç ve ahmaklara anlatılanlar gerçek olsaydı bile; en doğrusu, hakkında bir şey söylememek olurdu ya da anlatılması gerekse bile, gizlilik yemini altında anlatılmalı...

Bunlar anlatılması kesinlikle zor hikâyeler [diyor Adeimantos] Ve bizim devletimiz sınırları içinde anlatılmayacaklardır, Adeimantos.²⁸

Yine de birçok alim ve sanatçı, onları Platon kadar reddetmemiştir. Bu masallar, Gaia'nın temel ilkelerden biri olması ve kadına özgülüğün sert bir şekilde savunulmasından beri, feminist yorumlara yardımcı olmuşlardır. Bununla birlikte ataerkil düzen, anaerkil düzen üzerinde egemenlik (her zaman tam anlamıyla olmasa da) kurarken tanrıbiliminin eril düşüncesi tarafından zarar görür. Masallar, kaos/düzen; erkek/kadın; genç/yaşlı; güzel/çirkin ve buna benzer ilginç zıtlıklarla dolu olduğundan, yapısalcı araştırmacıların üzerinde çalışabilecekleri çok şey var demektir. Freud düşüncesini benimseyenler, başta iğdiş edilme şekilleri olmak üzere, zalim babaların hırslı oğullarına yenik düşmelerini anlatan zaferlerden çok şey elde edebilirler.

Kutsal evlilik anlatımında Jung düşüncesine ait örnekler üç kez görülür (Uranos ve Gaia; Kronos ve Rheia; Zeus ve Hera) ve karakterlerin kendileri ilk örnekler olarak görülebilir: Toprak ana ve kraliçe; gök baba ve kral her ikisi de hakimiyet için rekabet içindedir. Bu masallar, aynı zamanda nedenlerini bilimsel olarak sorgulayan etiyojinin, Kainatın doğuşu hakkındaki açıklamalardır.

Tanrı	Özellikleri	Simgeleri
Zeus (Jüpiter)	Tanrıların ve insanoğlunun babası; gök; hava; misafirperverlik; yalvarış; yeminler	Yıldırım; kartal; asa
Hera (Juno)	Zeus'un karısı (kocasının sürekli evlilik dışı ilişkilerine öfke ve kıskançlıkla yaklaşan); evlilikte bütünlük	Asa; taç; tavus kuşu
Poseidon (Neptün)	Denizler; depremler; atlar ve boğalar	Deniz yaratıklarıyla sarılı üç çatallı zıpkın
Athena (Minerva)	Ev sanatları; savaş	Miğfer, mızrak ve kalkan, Gorgon başlı ve yılan saçaklı aegis; baykuş; bakirelik
Apollon	Müzik; keşif ve kehanet; arınma ve iyileştirme; Güneş	Ok ve yay; lir; defne
Artemis (Diana)	Avcılık; vahşi hayvanlar; doğum	Ok ve yay; acılık kuşamı; bakirelik
Aphrodite (Venüs)	Cinsellik; aşk	Kemer, kumrular; serçeler
Demeter (Ceres)	Toprak verimliliği; Elefsis Gizemleri	Meşale; hububat
Ares (Mars)	Savaş	Miğfer, mızrak ve kalkan
Hephaistos (Volkan)	Muhteşem sanatkarlık; ateş; madencilik	Aksaklık; balta; örs; nalbant alet ve edevatları

Hermes (Merkür)	Tanrıların elçisi; Öküler Diyarı'na giden ruhların rehberi; koyun sürülerinin doğurganlığı; hırsızlar	Habercilik gereçleri; kanatlı botlar veya sandaletler; gezginin geniş siperlikli şapkası
Dionysos (Bacchus)	Sarhoşluk; şarap; tiyatro	Sarmaşık; üzüm asmaşı; panterler; thyrsos

Belki de bu durumdan faydalananlar, yalnızca Yunanistan'a ait olmayıp aynı zamanda Yer ve Göğün ayrılışını açıklayan dünya çapında bir dizi mitin parçası olduklarını iddia eden karşılaştırma yapanlar olmuştur. Şüphesiz, benzerlikler kendilerini gösterir: Antik Mısırlılar Keb (Yer) ve Nut (Cennet) arasındaki evliliğe inanıyorlardı. Cinsiyet rolleri değişiklik gösteren Güney Afrika'da Kumanalar anaları olarak Yer'i, babaları olarak da Göğü görürler. Togo'daki Ewe halkı, Yer'in, Göğün karısı olduğun inanır ve yağmurun Toprak Ana'yı bereketlendirdiği ve tohumların Yer'in çocukları olarak serpildiği yağmur mevsiminde evlenirler. Aynı şekilde Hint Takımadaları mitleri, Yer ve Göğü karı koca olarak kişileştirirler ve tüm tarım ürünlerini yaratan Yer'i bereketlendiren yağmurlar eşliğinde de evlenirler.

Yunan dünyasına yakın olan çok enteresan benzer mitler mevcuttur ve Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* adlı eseriyle üç Hitit şiiri, *Cennetin Krallığı Efsanesi*, *Ullikummi'nin Şarkısı* ve İlluyanka Efsanesi arasındaki tesadüfler oldukça dikkat çekicidir. Antik dönemdeki Yunan yerleşkeleri içinde en doğuda bulunan ve Yunanistan sınırının çok dışında kalan Casius (Kel) Dağı'nda hikâyenin temel unsurlarının geçtiği Typhoeus hakkındaki Yunan mitinin, onun doğum yeri olan Kilikya'yı göstermesi ilginçtir. MÖ 1460-1200 yılları arasında Hititler son derece

güçlü idiler ve bir ara Kilikya ve Casius (Kel) Dağı'nın dahil olduğu bölge egemenlikleri altındaydı. Hitit dilinde yazılmış çiviyazısı tabletleri, mitlere ait unsurların Yakın Doğu'da ortaya çıktığını anlatır.

Cennetin Krallığı Efsanesi tam değildir; fakat Cennetin ilk Kralı Alalu'nun, daha sonra Kumarbi tarafından tahtan indirilen oğlu Anu (Gök/Cennet) tarafından tahtından indirilmiş olduğunun anlatıldığı kısım açıkça görülmektedir. Anu, bir kuş misali yukarı doğru havalanır; fakat Kumarbi onun erkeklik organını ısırp koparır ve dölleri tükürür. Tükürdüğü dölleri yeryüzüne çarpar ve birçok dağ, nehir ve tanrıları yaratır. Fakat Kumarbi, kendisini tahtan indirmek ve babası Anu'nun intikamını almak için mücadele eden fırtına tanrısı Teşup'un tohumlarını tüküremez. Kumarbi'nin başından çıktığı iddia edilen tanrı Kazal'ın gelişiyse Kumarbi, onu yemekle tehdit eder. Yazıya göre, Kumarbi sert bir şey yemiştir, belki de oğlu niyetine ağzına acılar veren bir taş yutmuştur. Yuttuğu şeyi tükürmüştür bu şey bir yerlere tapınılması için yerleştirilmiştir.

Teşup, Kumarbi'nin erkeklik organından (güzel yer) kurtulmayı başarır ve başka masallara göre ise Teşup, Kumarbi'yi tahtından indirir ve onu Ölüler Diyarı'na sürgün eder. Kumarbi, daha sonra intikam almak ister ve *Ullikummi'nin Şarkısı*nda bahsedildiği üzere devasa ve oldukça kösnül bir kaya tarafından cinsel anlamda uyarılır ve tıpkı Atlas'ın da taşıdığı gibi yeryüzünü ve cenneti taşıyan dev Upelluri'nin de omuzları üzerinde taşıdığı ve yeşil taşından bir canavar olan Ullikummi'yi, kendi dölleriyle yaratır. Ullikummi hızlı bir şekilde büyür: on beşinci gününe geldiğinde o kadar büyümüştür ki, denizler bile beline kadar gelmektedir ve Teşup, Casius (Kel)

Dağı'ndan aşağıya baktığında ona saldırmaya karar verir. Bu dev, 9000 fersah boyunda ve genişliğinde olup, başı tanrıların şehrinin kapısından daha da büyüktür. Bununla birlikte tanrılar, bir zamanlar cenneti yeryüzünden bölerek ayırdıkları antik bakır bıçağı alır ve Ullikummi'nin ayaklarını keserler. Bu onun gücünü yok eder ve Teşup'un onu bozguna uğratmasına olanak sağlar.

Fakat bu, Teşup'un yarattığı belaların sonuncusu değildir. İlluyanka mitinde Teşup, kalbini ve gözlerini söküp alan bir ejderha olan İlluyanka (Yılan) tarafından tepelenmiştir. Teşup çekip gider, fakir bir adamın kızıyla evlenir ve ilerleyen zamanlarda İlluyanka'nın kızıyla evlenecek olan bir oğula babalık eder. Daha sonra Teşup, oğlundan kayınpederine gidip kalbini ve gözlerini istemesini söyler ve bu istek koşulsuz olarak kabul edilir. Fırtına tanrısının tekrar sahneye çıkmasıyla, tanrıça İnara, İlluyanka'ya boyun eğdirmek için yardıma gelir ve onu bir ziyafete davet eder. Midesini öylesine doldurur ki inine dönmeyi beceremez. Ve ardından Teşup onu öldürür. Teşup'un oğlu İlluyanka için şefaatt dilediğinde, fırtına tanrısı onu da öldürür.

Yunan ve Hitit mitleri arasındaki temel benzerliklerden bazıları bir sonraki sayfada yer alan tabloda²⁹ gösterilmiştir. Fakat tüm temalar aynı sırada değildir.

Tüm bunlarda ortaya çıkan, Hitit ve Yunan mitleri arasındaki rastlantısal bağlantıdan çok daha fazla şey olduğudur. Şunlara özellikle dikkat çekebiliriz:

- Benzer ulvi kralların birbirini takip etmesi;
- Korkunç meydan okuyanlar;
- Bir çocuğun doğumunu önleme, tanrıları iğdiş etme, erkeğin döl yutarak gebe kalması ve

diğer tanrıların tükürülerek veya bölünerek yaratılmaları.

Fakat, mitler bir kez yakından incelendi mi, uyumlu temaların farklı karakterler ile ilgili oldukları ortaya çıkar ve Hitit mitlerinde bir veya iki kez görünen (farklılıklarla) bazı temalar ise Yunan mitlerindeki birçok karakterde veya bölümde ortaya çıkar. Örneğin, Kumarbi bölümünde geçen erkeğin gebeliği teması, onunla uyum gösteren Kronos bölümünde geçer ve aynı zamanda Athena'nın doğuşunun ve Dionysos'un Zeus'un uyluğundan³⁰ doğuşunun anlatıldığı mitlerde yinelenir. Anu ve Kumarbi arasında geçen savaşta iğdiş edilme teması, sadece Kronos'un iğdiş edilmesinde değil, aynı zamanda Uranos'un edilmesinde de görünür. Uranos'un iğdiş edildiği orağın Zeus'un sinirlerinin Typhon tarafından alınmasında da kullanılmış olması, Teşup'un Ullikummi'nin ayaklarına bakır bıçak ile saldırdığının anlatıldığı Hitit temalarının tam tersi gibi görünmektedir.

Yunan	Hittit
Üç tanrının birbirini izlemesi: Uranos (Gök), Kronos, Zeus (fırtına tanrısı).	Üç tanrının birbirini izlemesi: Anu (Gök), Kumarbi (hububat tanrısı), Teşup (fırtına tanrısı)
Uranos Yeryüzünün rahminde Kronos tarafından iğdiş edilmesi. Titanları uyarması.	Göğe yükselirken Anu'nun Kumarbi tarafından iğdiş edilmesi. Kumarbi'nin uyarılması.
Kronos'un, çocuklarını Rhea'dan doğar doğmaz yutması; çocukları karnında saklaması.	Kumarbi'nin Anu'nun cinsel organlarını yutması, hamile kalması ve rahminde cenin taşıması.
Uranos'un kanı ve döllerinin, birçok tanrıyı barındıran yeryüzünü hamile bırakması.	Kumarbi'nin Anu'nun döllerini tükürmesi ve birçok tanrıyı barındıran Yeryüzünü hamile bırakması.
Ebeveyn Rhea'nın çocuk tanrı Zeus'u, gizli bir mağarada büyütülmesi için uzaktaki tanrılara vermesi.	Ebeveyn Kumarbi'nin çocuk tanrı Ullikummi'yi, yeryüzünden gizli bir yerde büyütülmesi için uzaktaki tanrılara vermesi.
Kronos'un, Zeus niyetine bir taşı yutması.	Kumarbi'nin oğlunu yemek istemesi (?) fakat onun yerine sert bir cisim yemesi (?). Onu tapınağa dönüştürmesi.
Kronos'un, çocukları kusak ağzından çıkarması.	Teşup'un 'güzel yer'den dünyaya gelişi. Kumarbi'nin başından başka bir tanrının dünyaya gelişinin olasılığı.
Zeus'un hükümdarlığı. Kronos'un Tartaros'a gitmesi.	Teşup'un hükümdarlığı. Yerine Kumarbi'nin geçmesi.
Kronos (veya Tartaros)'un, Zeus'a karşı ayaklanan Typhoeus'un babası olabilmek için Yeryüzü ile çiftleşmesi.	Kumarbi'nin, Teşup'a karşı ayaklanan Ullikummi'nin babası olabilmek için kaya ile çiftleşmesi.
Typhoeus ve Zeus arasındaki savaşın yapıldığı yerin Casius Dağı olması.	Ullikummi'nin Teşup'a saldırısının tartışılması için tanrıların acilen toplandıkları yerin Casius Dağı olması.
Uranos'u iğdiş etmek için kullanılan orağın, Zeus'un sinirlerini koparmak için Typhoeus tarafından yeniden kullanılması.	Teşup'un, Ullikummi'yi yenebilmek için cennet ve yeryüzünü bölen bıçağı yeniden kullanması.
Zeus'un oğlu Hermes'in, babasının sinirlerini geri alması.	Teşup'un, babasının kalbini ve gözlerini alabilmek için Illuyanka'yı kandırması.
Kaderlerin, Zeus vasıtasıyla yenilmesine sebep olacak fani meyveyi Typhoeus'a hile yoluyla yedirmeleri.	İnara'nın, Teşup vasıtasıyla yenilmesine sebep olacak olan ziyafeti hile yoluyla Illuyanka'ya ayarlaması.

Aradaki farklar, başka alanlarda daha da inandırıcıdır. Örneğin:

- Anu (Gök)'nün atası Alalu'dur; fakat Uranos'un (Gök) atası yoktur;
- 'Tanrıların babası' Kumarbi'dir (Kronos), Teşup (Zeus) değildir;
- Ullikumi taştan bir canavardır, Typhoeus gibi melez bir canavar değildir;
- Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* adlı eserinde esas olan soy ağaçları, Hitit masallarında neredeyse hiç yoktur.

Görünüşe bakılırsa, Hesiodos'un Hitit mitolojisi hakkında bilgisinin olduğu söylenebilir; fakat günümüze kadar gelen bu hikâyelerin doğruluğuna dair şüpheler devam etmektedir. Detaylar arasındaki fark, sözlü anlatımın bu konudan sorumlu olduğunu ve Yunanlıların hem Mikenai hem de antik dönemde Kilikya'da yaşadıkları ve ticaret alanında faal olduklarını biliyor olmamıza rağmen Yunanlıların, Yakın Doğu masallarına ait bilgileri ne zaman, nerede ve nasıl edindikleri konusu etkileyicidir. Bununla beraber, her Yunan masalının, özellikle Babil, Fenike ve Mısır mitleri arasında çarpıcı benzerliklerin de olduğu Hitit masallarından türetilmiş olabileceğini tartışmak düşüncesizlik olacaktır. Örneğin, Mısır'a ait bir mit, her ne kadar bu hikâyede Göğün bir dişi olduğunu ve ayrıca çocuklarını yediğini anlatsa da Yeryüzü (Geb) ve Göğün (Nut) iğdiş edilerek ayrılmalarını açıklıyor gibi görünmektedir. Bir temel hikâyenin, farklılıkların altını çizmesi bunu ihtimal dışı bırakmaktadır: Masalların yüzeysel olarak benzerlik gösterdikleri görülebilir; fakat aslında bu farklar, bizim efsanevi fikirlerin yaygın ve gitgide

gelişen grupların yaratıcı değerlendirmelerine şahitlik ettiğimizi gösterir. Bu masallar arasındaki ilişki sanki birer gen havuzuymuş gibi anlatılmıştır. Nitelikli karakterler uzun bir süreden beri korunmuşlardır; fakat genetik kod değişikliğinden dolayı, bu karakterler birbiriyle daha yakın bir ilişki içinde olacaklardır.

Bu mitler, Antik Çağ'a ait her dönemde sanatçılara hitap etmiştir. Bunlara örnek olarak Yunan tapınak süslemelerinin en sevdiği konulardan biri olan Devler Savaşı'nı gösterebiliriz. Antik Çağ döneminde, Delphi'deki Sifnios Hazine Dairesi'nde (MÖ 525) Devler Savaşı'nın anlatıldığı güzel frizler vardı. Bu frizlerde devler, silahlı birer piyade savaşçılarıdır ve tanrıların kudretine karşı var güçleriyle savaşmaktadırlar. Klasik dönemde, Partenon'un (MÖ 447-438 yılları arasında inşa edilen) batı metoplarında aynı konunun işlendiği görülmektedir. Aynı zamanda Helenistik döneme ait muhteşem Bergama Zeus Altarı'nda da (MÖ 150) görülmektedir. Zeus Altarı'nın frizlerinde, yılan kuyruklu kederli Devlerin Olymposlular ile kapışmaları anlatılmaktadır. Bu görüşlerin hiçbirinde tanrıların kazanamayacaklarına dair şüphe yoktur. Düzen ve uygarlığın, kaos ve barbarlığa karşı zafer elde edeceğine inanılır. Pers istilasından sonra Yunan dünyasında (MÖ 479'dan sonra) bu, kayda değer bir mesajdı.

İlginç birçok bağlantı mevcuttur: Büyük Altar, İncil'deki Vahiy 2:13 ayetinde 'Şeytan'ın Tahtı' olarak bahsedilirken Milton'ın *Kayıp Cennet* adlı eserinde Şeytanın düşüşü, Rubens'in İspanya Kralı IV. Philip için 1636'da tasarladığı tıpkı *Titanların Düşüşü*'ndeki gibi Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* adlı eserindeki birçok unsura dikkat çeker. Goya, kanlı ve bir kabusu andıran ve 1821-1823 tarihleri arasında yaptığı Çocuklarını Yiyen Satürn [Kronos] adlı

tablosunda, insanoğlunun gaddarlığını ve kendi kendine zarar vermesini canlı bir şekilde ifade etmiştir.

Aphrodite'in (Venüs) erotik güzelliğinin gözde bir konu haline gelmesi, bu masalların daha az korkunç yönlerinin de olduğunu göstermiştir. Heykeltıraşlar ve ressamlar özellikle doğuşunu anlatan hikâyesinden etkilenmişlerdir. MÖ 460'da yapılan Ludovisi tahtı, onun denizden doğuşunu ve çakıllı bir sahilde iki hizmetli tarafından giydirilişini gösterir ve daha sonra on beşinci yüzyıla ait olan ve Eros'un onu denizden alışının hikâyesi, Phideas'ın Olympia'daki Zeus heykelinin kaidesinde tasvir edilmişti. Sürekli dalgaların arasından yükseldiği (*anadyomene*) ve sırlıslam olmuş güzel saçlarının suyunu sıkarak bir deniz kabuğunun içinde sahile çıktığı görülmektedir. Sandro Botticelli'nin eseri olan *Venüs'ün Doğuşu* (MS 1490), Mevsimlerden Zephyros ve Flora'nın onu esintileriyle sahile doğru iterken pelerin giydirmeleri, antik Yunan heykeltıraşlığına kadar giden ve çıplak tanrıçaya mütevazı bir duruş sergilettikleri klasik bir tasviridir. Botticelli'nin genç ve semavi Venüs'ü ile Hesiodos'un tehlikeli ve iptidai Aphrodite'i arasındaki zıtlık, aynı hikâyenin özüne bağlı kalınarak farklı açılardan nasıl tasvir edilebileceğinin iyi bir örneğidir. Yunan mit anlatımı, klasik dönem sonrasında öteki dünyaya bu kadar güç veren de budur.

2

APOLLON VE ARTEMİS: MÜZİK, AŞK VE AVCILIK

Temel Karakterler

Latone/Leto	Apollon ve Artemis'in annesi
Apollon	Güneş ve kehanet tanrısı, müzisyen, okçu
Artemis (Diana)	Apollon'un kız kardeşi, bakire avcı
Orpheus	İnanılmaz bir müzisyen
Eurydike	Orpheus'un sevgili karısı
Hyakinthos	Apollon'un aşık olduğu güzel bir genç
Marsyas	Bir müzik yarışmasında Apollon'a rakip olan satir
Midas	Friglerin Kralı; çok kötü kararlar veren
Orion	Kudretli bir avcı; daha sonra bir takımyıldızına dönüşmüştür.

Zeus, Tanrıların Kralıydı belki; fakat şehvetli yaklaşımları her zaman hoş karşılanmıyordu: Bir anlatımda Asteria, ondan kaçmak için bıldırcın şekline girerek kendisini denize attı ve sonradan Delos adını alan Ortygia adasına (günümüzde Quail Adası) dönüştü:

Eski adı Asteria idi, bir yıldız gibi uçtu cennetten derin hendeklere, Zeus'la evlilikten kaçarken o zamana kadar altın Leto sana refakat etmedi: O zaman sen hâlâ Asteriâ idin, Delos değil. ¹

Delos, Pindaros tarafından yazılan *Homeros'un Apollon İlahileri*'nde ve Kallimakhos'un *Delos IV. İlahi*'sindeki çok bilinen bir masalda Apollon'un doğum yeri olmuştur. Zeus ile gizlice seviştikten sonra, Asteria'nın kız kardeşi Leto (veya Latone) Apollon ve Artemis adını verdiği ikizlere hamile kaldı. Bu olaya tepkisiz kalamayan Zeus'un karısı Hera, onun başını sokabileceği her yere gitmesini yasakladı ve doğum yaklaşırken onun izini sürdü. Kallimakhos'un anlatımında şöyle haykırır Leto:

Ah benim yüküm, seni ben mi taşıyacağım? Ayaklarımın bahtsız sinirlerinden eser kalmamış. ²

Fakat Apollon, annesinin rahminden Leto'ya şöyle seslenir:

'Denizin ortasında ufacık bir ada var
Denizlerde amaçsızca dolaşan [...] Şimdiye kadar
sen taşıdın beni. Bu nedenle kutlamalıyız gelişimizi.'
O böyle konuştuğunda, diğer adalar
kaçıştı. Fakat sen Asteria, şarkıların
sevgilisi, halka halka Kikladları [...] ziyaret etmek
için geldin Euboia'dan,
yüreğin tutuşturulduğundan beri, o mutsuz kadını görerek
doğumunun acı veren sancılarında: 'Hera, bana yapacağını yap.
tehditlerinin benim için bir önemi yok. Geç,
üzerimden geç, Leto'nun üzerinden.'³

Ardından Leto doğum yapar:

Gevşetti kuşağını ve dayadı omuzlarını
bir palmiye ağacına, acı veren sıkıntılar
bezdiirdi onu, bedeninden ter boşandı
yağmur gibi. Güçlkle konuşabildi:
'Neden çocuğum, neden annene yük oldun?'⁴

Hera, kadere boyun eğmiş gibi görünüyordu: Kuğular doğum sancılarının üzerine yedi kez şarkılar söylediler ve

O an, Delos altına dönüştü:
gün boyu altın aktı göllerine ve
doğuşuyla gelen zeytin ağaçlarının yaprakları altın oldu
ve derin sularına İnopos aktı altınlarla.⁵

Pindaros'un anlatımında, Leto doğum yapabilsin diye, yüzen adaya demir atabilmek için dünyanın dibinden nalları olan dört sütun fırladı. Güneş tanrısı Apollon'un orada doğmasından dolayı, o ana kadar 'gösterişsiz' lakaplı A-delos olarak bilinen Asteria adası, 'muhteşem' lakabıyla Delos olarak yeniden adlandırıldı.

Apollodoros tarafından anlatılarda ise Latone önce Delos'a gelir ve orada ilk Artemis'i doğurur. Ardından, yeni doğan kızının ebelik yeteneklerinin yardımıyla Apollon'u doğurur. Bu mit, bakire tanrıça Artemis'in doğarken neden kadınlar tarafından yardım edildiğine ait çelişkiyi açıklar gibi görünmektedir. *Homeros'un Apollon İlahileri*'nde Ortygia ve Delos'un farklılaştırıldıkları görülür ve Apollon'un Delos'da ve Delos'a yakın Rheina adındaki ıssız adanın tanımlanmasıyla, Artemis'in de Ortygia'da doğduğu anlatılır. Yunan tarihinin belirli dönemlerinde, Delos'da hem doğmak hem de ölmek yasadışıydı. Bu nedenle hamile anne adayları ve ölmek üzere olan insanlar Rhenia'ya gemiyle taşınyorlardı.

Apollon, Pan'dan kahinlik sanatını öğrenip kehanetlerin Themis tarafından söylendiği yer olan Delphi'ye gittiği sırada, Artemis kendisini avcılığa adadı.⁶ Kahinleri koruyan yılan Python, onu kehanet uçurumunda ilahi nefesiyle kehanetlerde bulunan rahibeye yaklaşırken durdurmaya çalıştığı sırada, Apollon onu orada öldürdü ve kahinliği ele geçirdi. Delphi'deki Pythia Oyunları'nın ölü ejderhanın onuruna düzenlendiği söylenir.

Üzerinden çok geçmeden Apollon, Zeus ve Elara'nın devasa boyuttaki oğlu Tityos'u da öldürdü. İlk mitoloji uzmanlarından biri olan Atinalı Pherekydes, Zeus'un Tityos'u, Hera'nın öfkesinden kurtarmak için sakladığını rivayet etmiştir ve böylece Tityos'un fani olarak doğduğu yaygın olarak anlatılmıştır. Latone'yi arzulaması onun kaçınılmaz sonu oldu. Latone, Delphi'ye gerçekleştirdiği bir ziyareti sırasında, Tityos tarafından tecavüze uğradı. Yardım etmeleri için çağırdığı Apollon ve Artemis onu oklarıyla öldürdüler. Tityos'a uygulanan ceza, Ölüler Diyarı'nda namı en kötü olanıydı: Akbabalar, hayati organlarıyla ziyafet çektiler. Çektiği acılar ise büyük ressam Polygnotos'un Delphi'deki ünlü tablosunda, Tityos'un bir gölgede bitkin halde yattığı ve akbabalar tarafından artık daha fazla eziyete maruz bırakılmadığı şekilde tasvir edilmiştir.

Apollon'un, Kalliope adındaki bir Esin Perisi'nden iki oğlu olmuştu: Bunlardan biri, Herakles tarafından öldürülen Linos⁷ ve diğeri de şarkılarıyla, hayvanları, taşları ve ağaçları hareket ettiren ve Argonotların yolculuklarının anlatıldığı oyunlarda canlı anlatım yapan Orpheus⁸ idi.

Orpheus'un karısı olan orman perisi Eurydike, Aristaios tarafından takip ediliyordu ve bir yılanın onu ısırmasıyla ölmüştü. Bu nedenden dolayı, onu geri getirebilmek için Orpheus, Ölüler Diyarı'na gitti. Bunun en erken anlatımını, MÖ 438 yılında Euripides'in *Alkestis* adlı eserinde görebiliriz; fakat daha fazla tamamlanmış olanlarını ise Romalı yazarlar Virgil ve Ovidius'un eserlerinde görüyoruz. Orpheus, Peleponnes'deki Tainaron'dan Ölüler Diyarı'na girdi ve Kerberos adındaki bekçi köpeğinin ve Kharon adındaki sandalcının geçiş

iznini vermesi için cezbedici müziğinin gücünü kullandı. Her şey birdenbire yavaşladı: Ruhlar ağladı; Tantalos'un açlığı ve susuzluğu dindi; akbabalar, Tityos'un ciğerini deşmeyi bıraktılar; Sisypheos, kayasının üzerine çöktü; İksion'un çarkı durdu; Erinyeler gözyaşlarına boğuldular ve böylece Hades ile Persephone, Eurydike'nin oradan alınıp yaşayanların dünyasına tekrar çıkarılması konusunda ikna oldular. Fakat bir şart koştular: İlk olarak önden Orpheus gidecekti ve ölümlerin dünyasından ayrılana kadar arkasına bakmayacaktı.

Ölüm sessizliği içinde, ikisi yokuştan yukarı doğru tırmanıyordu; Geçit sarp, karanlık ve sisliydi.

Artık yaklaşmışlardı; yeryüzüne açılan kapı ve ışık görünüyordu! Fakat Orpheus korkuyordu; çünkü sevdiği kadın geride kalmıştı; Umutsuzluğa kapılmıştı

Onu görebilmek için arkasını döndüğü anda, aşkı karanlığa doğru sürüklenmeye başladı.

Erkeğine doğru uzattı kollarını, ellerini ellerinde hissedebilmek için çırpındı durdu zavallı bedeni,

Fakat tutunabildiği tek şey ise boşluktu. 9

Orpheus'un Ölümler Diyarı'na tekrar gidebilmesi için hayatı boyunca bir daha fırsatı olmayacaktı. Kendisini Trakya'da buldu. Kederini dindirmek için şarkı söylüyordu. Ya ölen karısının anısına bağlı kaldığından dolayı çekiciliklerini göremediği için veya oğlanlarla aşkı seçtiği için ona gücenen Maenadlar tarafından lime lime edilerek öldürüldü. Bir başka rivayete göre de buna, Aphrodite'in, Persephone'nin Adonis¹⁰ için çektiği Kalliope'nin hükmüne karşı gösterdiği öfke sebep olmuştur. Bir başka rivayete göre ise Orpheus, Dionysos'u şereflelendirmeyi becerememiştir; çünkü tanrıların en yücesi olarak Helios'u (Güneş) kabul etmiştir. Her gün şafak vakti.

Pangaion Dağı'nın tepesinden güneşin doğuşunu izlemek için uyanır. Onun buseçimi Dionysos'u öfkeliendirir. Maenadları artık ne teşvik ettiyse, her biri Orpheus'u kendisi için ister ve onu aralarında çekiştirmeleri kanlı bir ölümle sonuçlanır.

Bedeninden ayrılmış başı, Hebros Nehri'nden akıp Lesbos (Midilli) adasına doğru denizin üzerinde yüzerken bile şarkı söylemeye devam ediyordu. Alkaios ve Sappho gibi Lesbos'lu büyük şairlerin anlatımlarında, kesik başı bulan Midilli halkı onu gömmüş ve şiir ile müzik konusunda özel yeteneklere kavuşmuşlardı. Bedeninden geriye kalanlar, Esin Perileri tarafından, bülbüllerin başka bir yerde şakımadıkları kadar güzel şakıdıkları Pieria'da gömülmüştü. Çalgısı, Zeus tarafından Lyra (Lir) Takımyıldızına yerleştirilmişti ve ruhu sevgili Eurydike'siyle yeniden bir araya gelmişti.

Apollon da Sparta Kralı Amyklas ve Diomedes'in oğlu (ya da Esin Perisi Klio ve Pieros'un oğlu) olan Hyakinthos'un da olduğu çok yönlü bir aşk ilişkisine dahil olmuştu. İlk ölümlü eşcinseller arası ilişkide, tıpkı Zephyros'un (Batı Rüzgarı)¹¹ Apollon'na aşık olduğu gibi Thamyris adlı bir şarkıcı Hyakinthos'a aşık oldu. Hyakinthos en çok Apollon'dan hoşlanıyordu; fakat aralarında gerçekleştirdikleri bir disk atma yarışı sırasında Zephyros, intikam almak için Apollon'un diskini uçurarak Hyakinthos'un başına çarptırdı ve ölümüne sebep oldu. Yarasından akan kan, Hyakinthos'un ölümünü harflerle simgeleyen sümbül çiçeğinin açmasına neden oldu. Bu hikâyeye farklılıklar gösterebilir: Ovidius ağlamaklı bir şekilde onlara doğru 'Alai' (Eyvah, eyvah!) diye seslendi ve Apollon'un, büyük kahraman Aias'ın aracılığıyla anılarak adının taçyapraklarında görüneceğinin sözünü verdiğini

ekledi; başkaları da Hyakinthos'un adının ilk harfi (Y) Yunanca olarak çiçeğin koyu çizgilerinde görülebildiğini söylemiştir.

Hayal kırıklığına uğrayan diğer bir sevdalı olan Thamyris, çok güzel ve iyi bir müzisyendi. O kadar iyiydi ki bir müzik yarışmasında Esin Perilerine karşı yarıştı.

Çaresiz, bu olay bir dizi felaketle sonuçlandı: Homeros'a göre, o yalnızca yarışmayı kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda sesini ve çalma yeteneklerini de kaybetmiştir; Apollodoros'a göre ise olay farklıdır. Yarışmayı kurallarına göre kazandığı takdirde, sırayla tüm Esin Perileri ile cinsel ilişkiye girebilecekti; fakat kaybettiği takdirde ise ondan ne isterlerse alabileceklerdi. Beklendiği gibi kaybettiği an müzik yetenekleri ve görme duyuları elinden alınmıştı.

Bir müzik yarışmasında, tanrıçayla yarışacak başka bir budala daha vardı: Olympos'un oğlu olan Frigyalı satir Marsyas. Athena, ölen kız kardeşleri Medusa için yas tutan Gorgonların söyledikleri şarkıyı çalabilmek adına, çift kamışlı nefesli bir çalgı olan *aulos*'u icat etti. Fakat, onu çalarken, yüzü çirkinleşmeye başladığı için fırlatıp attı. Marsyas, *aulos*'u buldu ve inanılmaz bir ustalıkla onu çalmaya başladı. Apollon'a meydan okudu ve kural olarak kazananın kaybedene istediğini yapabileceğini belirtti. Eşit derecede etkili olan ilk performanslarından sonra, Apollon lirini baş aşağı tutarak Marsyas'ın da aynı şekilde çalması için ona meydan okudu. Bu mümkün görünmüyordu ve böylece galip olarak ilan edilen Apollon, Marsyas'ı bir ağaca bağladı ve canlı canlı derisini yüzdü.

Apollon ile bağlantılı bir başka efsanevi müzik yarışması ise Frig Kralı Midas'ın da konu olduğu hikâyedir. Midas, kariyerine iyi bir başlangıç yapmıştı: Günün

birinde, karşısına yaşlı bir sarhoş adam getirdiler ve onun Dionysos'un eğlence arkadaşlarından biri olan Silenos olduğunu fark etti. Onu eğlendiren adamı Dionysos'a gönderdikten sonra tanrı, bir dileğinin gerçekleştirilmesi hususunda Midas'ı ödüllendirdi. Doğacak sonuçları düşünmeden, Midas dokunduğu her şeyin altına dönüşmesi için bir dilekte bulundu. Dokunduğu çalı çırpı ve taşların altına dönüşmesinin yarattığı keyif bir süre sonra, yediği ve içtiği şeylerin de altına dönüşmesiyle kabusa dönüştü. Susuzluktan kavrulan ve açlıktan ölmek üzere olan kral, kötü bir seçimle sonuçlanan bu ödülü geri alması için Dionysos'a yalvardı ve Tanrı onun gidip Paktolos Irmağı'nda yıkanmasını mecbur kıldı. O günden beri nehrin kumları altındandır.

Verdiği aptalca karar yetmezmiş gibi Midas bir budalalık daha yaptı. Apollon'u ve lirini Pan ve flütlerine tercih eden dağların tanrısı Tmolos tarafından hakemliğin yapıldığı bir müzik yarışmasında Apollon ve Pan çekişiyordu. Fakat Midas bu kararı sorguladı. Midas'ın müzik zevki konusundaki eksikliğine öfke ile yanıt veren Apollon, onun kulaklarını uzun, seğiren ve kıllı eşek kulaklarına dönüştürdü. Midas utanç duymuştu ve bir sarık takarak mahcubiyetini gizlemeye çalıştı; fakat bu gerçeği berberinden saklayamamıştı. Berber, bu hayret verici gerçeği yaymaktan korkuyordu. Kendisini daha fazla tutamayan berber, bir çukur kazıp gerçeği içine fısıldadı. Zamanla sazlıklarla dolan çukur, berberin 'Midas'ın eşek kulakları var' sözlerinin (ki hâlâ söylenmektedir) yayılmasına sebep olmuştu.

Apollon'a meydan okumak tehlikeli bir şey idiyse de büyük avcı Orion'un ölümünden sorumlu olan Artemis'e meydan okumak da aynı derecede tehlikeliydi.

Orion, hem bir faniydi hem de Poseidon ve Euryale'nin oğluydu. Devasa bir boyu vardı ve o kadar uzundu ki hem denizlerin üzerinde yürüyebiliyor hem de içinden yürüyerek geçebiliyordu. İlk ciddi ilişkisi göz kamaştırıcı Side ile olmuştu. Ama Side o kadar yanlış yönlendirilmişti ki güzellik konusunda Hera'yı kendisine rakip olarak gördü ve sonunda Hades'e atıldı.

Daha sonra Orion, Kral Oinopion'un (Şarap İçici) kızı Merope'ye kur yaptığı Khios'a yerleşti. Oinopion, adayı vahşi yaratıklardan kurtardığı takdirde, Orion'un kızıyla olan birlikteliğine devam etmesine memnuniyetle izin vereceğini söyledi. Bu Orion için bir sorun teşkil etmedi; fakat Oinopion sözünde durmadı ve hayal kırıklığına uğrayan Orion, Merope'ye tecavüz etti. Oinopion, Orion'u sudan mahrum bıraktı ve gözlerini çıkardı. Avcı Orion, Hephaistos'un demir atölyesinin olduğu, bir oğlan çucuğunu onu kapıp omuzlarına oturttuğu ve onu güneşe doğru götürmesini istediği Lemnos'un yolunu tuttu. Güneşe doğru yol aldılar ve güneş ışınları Orion'un gözlerini iyileştirdi. Gözleri iyileşir iyileşmez, Orion, Oinopion'u yok etmek üzere yola koyuldu. Fakat Orion'un yoluna taş koyulmuştu; çünkü Oinopion, Hephaistos tarafından yeraltında inşa edilen bir evde güven içinde yaşıyordu. Aphrodite'in, kocası Ares ile yattığı için, doyumsuz cinsel arzularla cezalandırılması sonucu Orion'a aşık olan Eos'un (Şafak), Orion'u alıp Delos'a götürdüğüne dair anlatımlar vardır.

Orion sonunda ölümle, Artemis ve Leto ile ava gittiği Girit'de tanıştı. Dünya üzerinde öldüremeyeceği bir hayvan olmadığını böbürlenerek anlatma budalalığını sergileyen Orion, Gaia'nın (Yeryüzünün ta kendisi) gönderdiği dev bir akrebin onu sokmasıyla öldü. Bazı anlatımlara göre,

ona tecavüz etmeye kalkıştığı için akrebi göndererek ölümünden sorumlu olan; disk atma müsabakasında ona meydan okuduğu ve Hyperboreashı bakire olan Opis'in ırzına geçtiği için onu okuyla öldüren Artemis'dir. Başka mit anlatıcılarına göre, Orion'un ölümünü Apollon tasarladı; çünkü Artemis onu çok seviyordu ve onunla evlenme niyetindeydi. Ağabeyi, onun okçuluk müsabakasında yarışması konusunda aklını çeldi ve yarışmadaki en uzak hedef, onun farkına varamadığı Orion'un başıydı. Hem Orion hem de Akrep yıldızlara yükseltildiler ve birer takımyıldızına dönüştürüldüler.

Apollon ile Roma mitolojisinde Diana olarak bilinen Artemis, Klasik sanatta yaygın olarak görülmektedir ve mitolojilerinde geçen olaylar ressamaları, şairleri ve oyun yazarlarını o zamandan beri etkilemiştir. Görsel sanatlarda hemen fark edilirler. Ok ve yayıyla, lir veya telli çalgılarıyla, defne tacıyla, bazen güneş bazen haleden savaş arabasıyla Apollon; keza ok ve yayıyla, mızrak, köpek ve geyik gibi diğer avcılık donanımlarıyla ve bazen de avlandığı hilaliyle Artemis.

Apollon'un Marsyas ile yaptığı yarışma, özellikle Helenistik ve Roma sanatında fazlasıyla rağbet görmüştü. Marsyas, genellikle elleri başının üzerinde bir ağaca bağlı olarak, yaklaşan acının yüzüne yansınmasıyla ve de çoğu zaman önünde duran ve bıçak bileyen bir figürün varlığıyla betimlenmiştir. Rönesans sanatçılarına göre, telli çalgılarla nefesli çalgılar arasındaki bu rekabet, duygusal ve düşünsel müzik türlerini sembolize ediyordu ve klasik yapısının ötesinde fevkalade bir tınıya sahipti. Deri yüzme sahnesi ve birbirini takip eden benzer olayları gördüğümüz 1497 yılına ait İtalyan Ovidius'unda şu olaylar anlatılmaktadır: Minerva'nın (Athena),

varlığının önemsenmediği, tanrılarla dolu bir sofrada oyun sergilemesi; tanrıçanın, bir havuz karşısında kendi yansımasına karşı oyununu sergilemesi; müsabakanın kendisi; deri yüzme ve Marsyas'ın yüzülen derisinin bir tapınakta sergilenmesi. Bu tema aynı zamanda, Rafaello (1483-1520), Titian (1487/90-1576) ve Guercino'nun (1591-1666) eserlerinde de betimlenmiştir. Çağdaş sanatlar ressamı olan Hughie O'Donoghue, 1983 yılında Royal Academy'de 'Venedik Dahisi' sergisinde, satirin baş aşağı resmedildiğini, Titian'ın *Marsyas'ın Yüzülüğü* adlı eserinde görmüştü. Babası Daniel'in elinde bulunan, Marsyas'ın antik heykelinin görüldüğü bir kartpostaldan aldığı ilhamla *Crossing the Rapido/Rapido'yu Geçerken* (1999-2000) adlı bir dizi tabloda sergiledi. O'Donoghue tablosunda, Marsyas'ı ya el ya ayak bileklerinden asılı olarak resmetmiştir ve bu tablo, babasının İkinci Dünya Savaşı sırasında Rapido Nehri'ni geçerken kaybettiği flütün sessizce yansıyan bir müziği gibidir. Aynı zamanda, Daniel'in elinde Mussolini'nin 1945'de idam edildikten sonra, tıpkı Marsyas gibi ayak bileklerinden asılı olarak görüldüğü bir fotoğrafı vardı ve yine Marsyas'ın *Crossing the Rapido IV*'deki betimlendiği gibi derisinin tamamen yandığı bir Alman askeriyle verdiği poz sonrasında resmedilen *Crossing the Rapido VI*'da ikonografinin bir parçası haline gelmiştir. Antik Çağ mitlerindeki zalimlik, modern tarih trajedisinin resmedildiği tablolarda çok sert bir etki yaratmıştır.

Marsyas'ın dahil olduğu yarışmada Midas'ın sorgusu yerine Apollon ile Pan arasında gerçekleşen müzik yarışmasındaki sorgulamayı görmek, bu müzik yarışması hakkında ilginç bir şekilde kafa karışıklığı yaratmıştır. Midas, ressamlar için tek başına bir ilham kaynağı

olmuştur. Bunun sonucunda da Veronese (1528-88), Rubens (1577-1640), Poussin (1594-1665) ve Tiepolo (1696-1770) gibi ressamalar önemli eserler yaratmışlardır. Midas'ın altın dokunuş hikâyesinden çıkarılan derslerin çağdaş akımda kullanılmamış olması enteresandır: Futbol yorumcuları, bir futbolcunun başarı ve beceri seviyesine göre sahip oldukları Midas dokunuşunu sık sık kıyaslarlar ve Ian Flemming'in Goldfinger (Altın Parmak) filmi de bu konuda mükemmel bir örnektir.

Midas'ın kulaklarının anlatıldığı masal, *A Midsummer Night's Dream/Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda eşek başlı Bottom karakterini oluşmasında ilham kaynağı olmuştur ve Ted Hughes'ün görkemli *Ovidius'dan Masallar*'ında da Midas, Pan ve Apollon'a ait mitlerin en son ve en belirgin halinin dramatikleştirildiği görülmektedir. Shakespeare, aynı zamanda Orpheus'un müziğinin gücünü *Two Gentleman of Verona/Veronalı İki Centilmen* adlı eserinde Midas'a saygı sunarak büyük bir ustalıkla gösterir:

Orpheus'un lavtası şairlerin sinirleriyle bağlıydı,
Altın dokunuşu, çeliği ve taşları yumuşatırdı,
Kaplanları terbiye eder ve dev su canavarlarını
Kumlarda dans etsinler diye derinliklerden çıkarırdı.¹²

Orpheus efsanesi; Orta Çağ'dan Shakespeare'a, Kraliçe Herodias'ın bir kahraman tarafından başarılı bir şekilde kurtarıldığının (Ölüler Diyarı'ndan ziyade Periler Ülkesi'nden Eurydike) anlatıldığı on dördüncü yüzyıl Orta Çağ İngilizcesiyle yazılmış olan *Sir Orpheus* adlı aşk romanından ulaşmıştır ve şairler ile müzisyenlere mal edilen bu mesajlar onları etkilemiştir: Müzik ve aşk, ölümsüzlük bahşeder. Orpheus'un müziğinin gücü, Rainer Maria Rilke'nin *Orpheus Soneleri* (1923) adlı eserinin başında güçlü ve etkili bir şekilde ifade edilmiştir:

İşte çıktı bir ağaç topraktan. Ey saf üstünlük
 Orpheus sesledi: Ey ulu meşe ağacı!
 Ve her şey sustu. O sessizlikte
 ilham geldi, akort etti ve liri çaldı.

Birer birer kaçıştılar ormanlıktan,
 inlerini terk ederek;
 ve birbirlerinin gözlerinin içine baktılar ve o anladı ki
 sessizliğe bürünmüşlerdi, ne gizlenmekten ne korkudan,
 fakat kulak kesilmekten.¹³

Monteverdi'nin *Orfeo*'sundan, Gluck'ın *Orfeo ed Eurydice* ('yine mutlu bir sonla biten' *Orpheus ve Eurydike*) ve Offenbach'ın klasikleşmiş klişelerle alay ettiği *Orpheus in the Underworld*'üne (*Orpheus Ölüler Diyarı'nda*) kadar operanın bu mitlerle muhtemelen özel bir bağı vardı.

Son zamanlarda Orpheus mitini bünyesinde tutan film sektörü iyi bir etki yaratmıştır. Marcel Camus'un, Antonio Carlos Jobim ve Luis Bonfá'dan aldığı mükemmel yorumlarıyla *Black Orpheus* (*Siyah Orfe*, 1959) filmi, Rio Karnavalı'nda geçen olayları anlatmaktadır. Oysaki, Yunan mitindeki lir çalan müzisyen olarak betimlenen Orpheus, Jean Cocteau'nun çığır açan filmi *Orphée* (*Orfe*, 1950)'de savaş sonrası Paris'in Latin semti olarak betimlenir. Bu hikâyede Orpheus gözden düşmüş, ilhamını kaybetmiş ve karısı Eurydice'in yaşamını elinden almak istediği Prenses'e, yani Ölüm'e aşıktır. Akıllardan çıkmayan bu güzel filmde, Ölüler Diyarı'na geçiş, bir yansımayla gerçekleşir. Cocteau, zenci motosikletçilerin ve Rolls-Royce kullanan Ölümün erotik halinin betimlendiği son filmi *Le Testament d'Orphée* (*Orfe'nin Vasiyeti*, 1959) için mitleri tekrar gözden geçirmişti.

Bu Yunan mitlerine ait geleneklerin anlatımlarının medya organlarında inanılmaz bir düzenlemeyle hâlâ

etkileri ve yansımalarının olması dikkate değerdir; çünkü bu masallar dünyada farklı zamanlara ait dilimlerde milyonlarca insanın gönlünü kazanıp akıllarında yer etmiştir. Farklı etkilerin bir bütün haline getirildiğinin anlatıldığı William Schumann'ın muhteşem şarkısı 'Orpheus with his Lute' (Elinde Lavtasıyla Orpheus), Shakespeare'ın *VIII. Henry* adlı eserinin 3. Perde, 1. sahnesindeki mısralardan oluşmuştur:

Saygıyla eğerlerdi başlarını
Ağaçlarla dağların karlı zirveleri
Orpheus lavtasıyla her şarkı söylediğinde;
Yeşerirdi bitkilerle çiçekler,
Güneşle yağmurun yarattığı sonsuz bahar gibi
Kulak verince onun müziğine.

Hatta denizdeki dalgalar bile
Öne eğdi başlarını huşu içinde.
Tatlı bir müziğin böyle bir etkisi var işte,
Yürekten elemi kederi koparıp atar,
Huzur bulur dinleyen, yok olur tasası,
Yok olur yürek acısı.

3

ERKEK VE KADININ YARATILIŞI; BÜYÜK TUFAN; GÜNAHKARLAR VE KADIN KAHRAMANLAR

Kült Rollerdeki Karakterler

Zeus (Jüpiter)	Tanrıların Kralı
Prometheus	('İleri Görüş') Tanrılardan ateşi çaldı
Epimetheus	('Geç İdrak') Prometheus'un akılsız erkek kardeşi
Pandora	('Tanrıların Armağanı') İlk kadın
Deukalion	'Yunanlı Nuh'
Pyrrah	Deukalion'un karısı
Pelasgos	İlkel bir Yunanlı
Lykaon	Saygısızlığından dolayı Zeus tarafından oğullarıyla birlikte öldürüldü
Kallisto	Bir ayıya dönüştü; Arkas'ın annesi
Arkas	Arkadyalıların isim babası
Triptolemos	İnsanoğluna toprağı işlemeyi öğretti
Hellen	Deukalion ve Pyrrah'ın oğlu; Yunanlıların ('Hellenler') isim babası
Meleagros	Oineus'un oğlu; Kalidonya Yaban Domuzu avını yönetti
Atalanta	Altın elma yarışında elmaların peşinden koşan bakire avcı kadın
Sisyphos	Oldukça kurnaz; günahkar ilahi adalet; Hades'de cezalandırıldı

Salmoneus	Mağrurca Zeus'u örnek aldı; bir şimşekle yok edildi
Admentos	Pherai kralı; yerine birini bulabildiği takdirde, kendisine ölümden kurtulabileceği konusunda bir fırsat sunuldu
Alkestis	Admentos'un, onun yerine ölmeyi kabul eden karısı

İnsanoğlunun Beş Nesli

Tanrıların Doğuşu'nda, Hesiodos tanrılarının köklerinden bahsetmiştir; İşler ve Günler adlı çalışmasında, insanoğlunun birbirini izleyen beş ırkından ve onlara neler olduğundan ya da neler olacağından söz etmiştir.

Olymposlu tanrılarının, Kronos'un zamanına (daha sonra Altın Çağ için bir özdeyiş haline gelmiştir) ait altın ırkı nasıl yarattıklarını anlatarak başlamıştır. Yaşam kusursuzdu: Mutluydular, ne çalışmaları ne de çiftçilik yapmaları gerekiyordu, yaşlılığa tahammül edemiyorlardı ve ölüm onları uykularında yakalayana dek ziyafetler çekiyorlardı ve hayırsever insanlar olarak yaşıyorlardı.

Onları takip eden gümüş ırk ise oldukça değersizdi: 100 yıl boyunca bebek olarak yaşıyorlardı ve olgunluk çağlarına geldiklerinde birbirlerine karşı *hybris* (şiddet, kibirlilik) dolu kısa, kederli, aptalca ve pervasız hayat yaşıyorlardı. Çünkü onlar da tanrıları hiçe sayıyorlardı ve bunun sonucunda Zeus onları sakladı ve Ölümler Diyarı'nın ruhları oldular.

Tunç çağı ise daha fazla bozulmalara şahitlik etti. Bu çağın erkekleri, ister dişbudak ağacı perilerinin soyundan gelen dişbudak odunu olsun, ister kullandığımız 'çelik gibi erkek' ifadesinden ziyade 'dişbudak mızrağı gibi erkek' ifadesi olsun, dişbudak ağaçlarıyla karmakarışık ilişkiler

yaşıyorlardı. Silahlardan tutun ev aletlerine kadar her şeyde tunç kullanıyorlardı. Güçlüydüler, yamandılar ve sonlarını kendileri hazırladı.

İnsanlığın zayıflaması hakkında bir doğrusal bir kesinlik yoktur; çünkü dördüncü ırkta işler iyiye gider. İyiye gitmesini sağlayanlar, Thebai ve Truva'da savaşan kahramanlar olmuştur ve tunç ırkından daha iyi ve daha adil oldukları belirtilmiştir. Bazılarına, öldükten sonra Kutsanmışlar Adası'nda yaşamalarına izin verilmiştir.

Ardından demir ırkına geliyoruz. İşte bu bizim dünyamız. Karamsar Hesiodos şöyle ağıt yakmıştır:

Keşke bu ırktan olmasaydım, keşke
Daha önce ölmüş olsaydım ya da doğmamış olsaydım.¹

Bizim zamanımız zorluk, keder ve ölümle dolu bir çağ ve gelecek daha da kötü olacak: Belki gücü olan istediğini alacak, ahlâk bozulacak, kötülük ilerleyecek ve zalimce davranışları engelleyen Aidos (Utanç) ve Nemesis (Erdemli Öfke) insanoğlunu terk edecek.

Prometheus, Ateş ve Kadın

Bu ırkların yanı sıra, Titanlar tarafından yaratılan ve Kronos'un hükümdarlığı zamanında yaşayan ilk insanların olduğu diğer bir ırk var. Bazı anlatımlarda bir Titan olan Prometheus, insanoğlunu üreten kişi olarak belirtilir; fakat daha sonraki ırklar onu, kendilerini su ve topraktan şekillendiren gerçek yaratıcıları olarak kabul ederler.

Prometheus'un insanoğluna sunduğu büyük armağan ateş olmuştur. Fakat bunun bir bedeli vardı. Prometheus mükemmel bir hilebazdı (isminin anlamı 'İleri Görüş' demek); fakat aksi gibi Epimetheus (Geç İdrak) adında

akılsız bir erkek kardeşi vardı. Hesiodos, Mekane'de (Korint'e yakın bir yer olan Sikyon olduğu söylenir) tanrılar ve fanilerin bir sığırı nasıl bölüştüklerinin hikâyesini anlatmıştır. Prometheus, eti bir sığırın midesinde sakladı ve kemiklerini lezzetli yağlarının arasına gizledi. Zeus, kendi payını seçmek için davet edilmişti ve hileyi fark etmiş olmasına rağmen yine de yenmeye uygun olmayan parçayı seçer. Bu hareketi, mitolojide Yunanlıların kurban kestiklerinde kemikleri neden tanrılara yakarak adayıp eti ise yediklerini açıklar.

Zeus bu 'hileyi' cezasız bırakmadı: İnsanlığı ateşten mahrum bıraktı. Fakat Prometheus yine hilebazlığını konuşturdu:

[Prometheus] çaldı

Yorulmak bilmez ateşten ışığı,
Sakladı onu gizlice rezene kovuğuna,
Göğü inleyen Zeus yedi kalbini,
Ve hiddetlendi ateşin ışığını görebilmek için
İleri görüşlü insanların arasından.²

Zeus'un bu karşılığı, insanlara dengeli kötülük vermek amaçlıydı: İlk kadın olan Pandora 'onların zevkleri için kötülük olacak ve onlarda bu kötülüğün kalplerini helak etmesine bayılacaklardı'.³ Hephaistos, bir tanrıça siması ve bakire bir kız şeklinde onu toprak ve sudan yarattı: Athena, onu enfes elbiselerle donattı ve ona dokuma sanatını öğretti; Aphrodite, onun başını efsunladı; fakat aynı zamanda acı veren tutkuyu da verdi; Peitho (Baştan Çıkarıcı) ve Kharites (Zarafet) ona altın kolye verdi; Horalar (Mevsimler), bahar çiçeklerinden bir taç yaptılar; Hermes ise tüm bu tanrısal hediyelerden sonra yalanı, ikna sözlerini ve kurnazlığın yöntemlerini ekleyerek ona

Pandora (Tanrıların Armağanı) adını verdi. Bu hassas tuzak artık tamamlanmıştı:

Hayrete düştü faniler ve tanrılar,
Görmek istediler bu umutsuz ve ölümcül tuzağı.
Fani erkeklerle yaşayan ve onlara zarar veren
Kadınların soyu,
Ölümcül kadın ırkı ve eşler ondan gelir
Yardım yok onlara, bu sefil yoklukta
Fakat paylaşılacak şey var onlarla, bollukta.⁴

Hermes, Pandora'yı Epimetheus'a götürmekle görevlendirilmişti. Fakat Prometheus'un, Zeus'dan insanoğluna zarar verebilecek her türlü hediyeği iade etmesi gerektiği uyarısını unuttu. Pandora'yı kabul etti; fakat anladığında her şey için çok geçti.

Yunancada Pandora'nın bir 'kutusu' yoktur. Burada 'fıçı' olarak tercüme edilen *Pithos* adında kocaman bir toprak küpü vardır.

Ve kadın fıçıyı açtı,
Ve erkeklerin arasına acı ve kötülük saçtı.
Bu sert fıçının içinde tek bir şey kalmıştı,
Umuttu, kapıdan uçup gitmeyen tek şey.
Kapak onu durdurdu fakat diğerleri uçup gitti,
Saçıldı yeryüzüne belanın binlercesi.⁵

Bu bir bilmece gibidir: Şimdi, sırf kavanozda kapalı kaldığı için mi umut yok ya da en azından erkeklerde umut var mı? Bunu nasıl yorumlarsak yorumlayalım, bu olay herkese pahalıya patladı: İnsanoğlu birçok kötülüğe maruz kaldı ve Prometheus, ateşi çaldığı için bireysel bir cezaya çarptırıldı. Zeus, Hephaistos'dan, onu İskitya'da Kafkas Dağlarına çivilemesini emretti. Her gün bir kartal gelecek, 'fani karaciğerini' yiyecek ve her gece eski haline dönecekti.

Pandora miti, Yaratılış'da (Genesis) görülen ve bir Havva'nın İbranice olarak anlatıldığı masal ile kıyaslamalarda bulunur. Her iki hikâyenin yarattığı etki fazlaydı; çünkü kadının gerçek doğasından bahsederler. Oldukça rağbet gören bir fikir ise; Havva ve Pandora masallarının, erkeklere şeytani kadınlar hakkında uyarıda bulunmaları için günümüze dek geldiklerini anlatır. Fakat aslında, bu iki kadın sık sık bir noktada bağlanmaların rağmen, asıl anlamlarından farklı bir noktadalar ve öyle görünüyor ki yüzyıllar sonra Havva, Pandora figürüne dönüşmüştür. Eski Ahit'teki Babillilerin *Gılgamış Destanı*'ndaki ve Kuzey Amerika kadar uzaktaki kültürlerin mitolojisindeki gibi Yunan mitolojisinin de bir Büyük Tufan miti vardır. Apollodoros, Prometheus'un daha sonra Deukalion adından bir oğlunun dünyaya geldiğini ve onun da Epimetheus ve Pandora'nın kızı olan Pyrrha ile evlendiğini anlatır. Eserinde, tunç çağı insanların kendi kendilerini yok etmelerinden, Hesiodos'un eserlerindeki gibi Zeus bir sel felaketiyle insanoğlunun kökünü kazımaya karar verir. Tıpkı Prometheus gibi insanlığın kahramanı olan Deukalion, babasından aldığı öğütle önce bir sandık yapar, yiyecek ve içeceklerle doldurduktan sonra Pyrrha ile birlikte ona biner. Zeus'un şiddetli yağmurları, Yunanistan'ın büyük bir çoğunluğunu sular altında bırakır ve dağlara kaçmayı başaranlar haricinde herkesi yok ederek Korint Boğazı ve Peleponnes'in etrafında kalan her yeri silip süpürür. Deukaliona, dokuz gün ve dokuz gece boyunca sandığıyla oradan oraya sürüklenir ve yağmur nihayet dindiğinde, Parnassos Dağı'nda karaya ayak basar. Zeus' kurbanlar keser. Zeus'da ona her türlü dilekte bulunabilmesi için Hermes'i gönderir. Deukalion, insanları üretmeyi diler ve bunu karısı Pyrrha ile birlikte taşları alıp

başlarının üzerinden atarak yaparlar: Onunkiler erkeğe, karısınıninkiler kadına dönüşür.

Prometheus, önemli birçok mitolojik anlatımdan yalnızca biriydi ve Arkadya bölgesinde, medeniyetin gelişinin anlatıldığı kendine özgü bir anlatım bulunuyordu. Pausanias her ne kadar 'Onunla birlikte başka insanların da olması muhtemeldi, yoksa Pelasgos kime hükmedecekti?'⁶ diye yorumlamış olsa da Pelasgos, ülkenin ilk yerleşiydi. O, Zeus'un oğluydu. Uzun boylu, güçlü ve yakışıklıydı. Sosyal etkinlikler konusunda bir uzmandı. İlk kulübeleri icat etti. Halkına, kuzu derisinden gömlek giymeleri, yaprak, ot ve yenmez meyveleri yemeyi bırakıp meşe palamudunun besin değerini keşfetmeleri konusunda eğitti. Akabinde, oğlu Lykaon, Arkadyalılar üzerinde bir hükümdarlık kurdu ve yaptığı birçok karısından elli oğlu oldu. Babasının icraatlerini sürdürmeye devam etti ta ki bir gün hem kendisi hem de birden fazla oğlu, misafirperverliğin ilkelerine uymayan bir iğrençlikle, Zeus'a bir çocuk kurban ettiler ve etini kendisine sunarak onu kandırmaya çalıştılar. Zeus kanmamıştı: Şimşekler Lykaon'un oğullarını helak etmişti. Lykaon ise bir kurda dönüştürülmüştü ve Deukalion'un Büyük Tufanı'nda insanoğlunun varlığı tehlike altına girmişti.

Pausanias farklı bir anlatım sunar: Lykaon, Lykaios Dağı'nda bulunan Zeus altarında bir çocuğu boğazlar ve o an bir kurda dönüşür. Burada, milattan sonra ikinci yüzyıla kadar Lykaios Dağı'nda devam eden bu vahşi ayinlerin, mitler ve dini ayinler arasında olası bir bağlantısının olduğu görülmektedir. Tapınanlar (sembolik olarak ya da gerçekten), yamyamlık ayinlerine katıldılar ve insan etini her kim yemişe bir kurda dönüştüğüne inanılırdı ve sekiz

yıl boyunca insan etinden uzak duranlar da tekrar insana dönüşürlerdi. Daha sonra bu kurt adamlar toplumdan uzaklaştılar. Bu durum, genç Arkadyalıların, tümüyle bir vatandaş olarak geri dönmeden ülke sınırları dışında geçirdikleri bir sürenin olasılığını yansıtıyordu.

Lykaon'un kızı Kallisto⁷, Artemis'in av arkadaşlarından biriydi ve bakirelik yemini etmişti. Fakat Zeus ona aşık oldu:

Şöyle hükmetti Zeus: 'Karım, bu küçük ihanetin farkına asla varamayacak; aksi halde varırsa, ah evet, bu zevkten dolayı beni azarlayacak!! ⁸

Ve yakalandığında, ki kaçınılmazdı, Kallisto'yu bir ayıya⁹ dönüştürdü. Fakat Artemis hem Hera'yı memnun etmek hem de bakirelik yeminini bozduğu için onu okuyla indirdi. Zeus, Kallisto'nun rahminden, Arkas adını verdiği oğlunu kurtarsın diye Hermes'i gönderdi ve Kallisto'yu Büyük Ayı takımyıldızına dönüştürdü.

Arkas, uygarlaştırmayı devam ettirdi. Pelasglar olarak biline halkı, adlarını Arkdayalılar olarak değiştirdiler ve o da halkına, Triptolemos'dan öğrendiği tarımı öğretti. Hububat tanrıçası Demeter, Hades tarafından kaçırılan kızı Persephone'yı aradığı sırada gerek Elefsisli bir hükümdar olan gerek fakir bir çiftçi olan Keleus'u görmek için yola koyuldu. Hükümdar, onu güzel bir şekilde misafir etti. Evdeki bazı kadınlar da onu evlerine davet etti ve yaşlı İambe'nin fıkraları (bu, Atina'daki Thesmophorbia Festivali'nde kadınların neden müstehcen fıkralar anlattıklarını açıklayan etiyolojik bir hikâyeye dönüşmüştür) mutsuz tanrıçayı gülümsetti. Keleus'un karısı Metaneira'nın, Demeter'ingecevakti onu ateşe atarak ölümsüzleştirmek, fani bedenini lime lime etmek ve gündüz

vakti ise güzel kokularla meshetmek istediği Demohpon adında bir oğlu vardı. Demophon fevkalade bir şekilde büyüdü. Fakat bir gece, Metaneria onu ateşin içinde gördü ve çığlık atarak Demeter'den oğlunu ölümsüzleştirmesi (daha doğrusu yansın diye) için acele etmesini istedi. Ne var ki Demeter, Demophon'un ağabeyi¹⁰ Triptolemos'a, meskun tüm toprakları tohumlasın diye buğday ile birlikte ejderha kanatları olan bir savaş arabası verdi.

Bazı alimler, bu kahramanlardaki yenilikleri 'ilk bulucu' olarak bilinen modelin resmedilmiş hali olarak görürler. Bu yenilikler, insan yaşamı için örnek veya hayati önemi olan bir amaç ya da adetin, mitolojik geçmişten olan bireysel hususlardır. Deukalion'un sel felaketinden sonra Yunan mitolojisi, bir dizi karmaşık soy ağacının bahsedildiği anlatımlara doğru yol alır. Bu anlatımlar sayısızdır ve Yunan aşiretlerinin temelini masaya yatırır. Aynı zamanda, bu hikâyelerin tümünün etiyolojik oldukları belirtilir çünkü içlerinde bölgelere, şehirlere, nehirlerle vs. adlarını veren karakterler vardır.

Deukalion ve Pyrrha'nın ilk çocukları, Yunanlılara adını veren Helen¹¹ idi. Antik Çağ'da Yunanlılar kendilerini 'Helenliler' olarak anıyorlardı ve *Paros Günlükleri* adlı ünlü bir yazıtta anlatılanlara göre, ilki MÖ 1521 yılında gerçekleşti. Helen'in, bir orman perisi olan Orseis'den olma çocuklarını adları Doros, Xouthos ve Aiolos idi¹² ve Yunanistan'ı aralarında bölüştürdü:

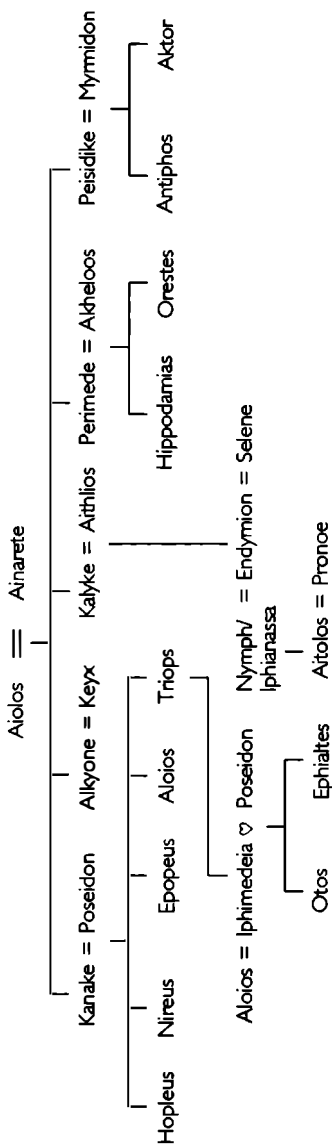
- Doros, halklarına Dorlar adı verilen ve Peloponnes'e komşu olan toprakları aldı.
- Xouthos, Peloponnes'i aldı. Oğulları Akhaïos ve İon, Akahlar ve İyonyahlara isimlerini verdi.

- Aiolous, Teselya etrafındaki bölgelere hükmetti ve halklarına Aiolyalıları adını verdi. Beş kızı ve yedi oğlu vardı.

Aiolos'un soyu hakkında her ne kadar ilginç masallar anlatılsa da onlarla bağlantılı olarak devam eden pek yazı yoktur. Prometheus ve Pandora gibi 'A' seviyesindeki ünlülerden daha sınırlı, daha yöresel 'B' seviyesindeki mitler dünyasına geçiş yapıyoruz. Aiolos'un kızı Kanake'nin, denizler tanrısı Poseidon'dan Aloios adında bir oğlu oldu. Aloios, erkek kardeşi Triops'un kızı İphimedia ile evlendi ve İphimedia da büyükbabası Poseidon'a aşık oldu.¹³ İphimedia'nın cinsel arzularıyla kabaran dalgalar onu dölledi ve bunun sonucu olarak Aloadaı olarak da bilinen Otos ve Ephilates'i doğurdu. Her yıl bir arşın (45cm) enine ve bir fersah (2 metre) da boyuna olmak üzere olağanüstü bir şekilde geliştiler. Dokuz arşın ve dokuz fersah boya ulaştıklarında tanrılara savaş açmaya karar verdiler. Ossa Dağı'nı Olimpos Dağı'nın tepesine yerleştirdiler ve ardından Pelion Dağı'nı Ossa'nın üzerine yığdılar ve kara parçası yaratmak denizi dağlarla doldurup karayı deniz yapmak için doğal düzenin tam tersiyle tehdit ettiler. Artemis, Naxos adasında bir geyiğe dönüştükten ve aralarından sıçrayarak geçip onları kandırabildiği zaman ancak mağlup edilebildiler. Artemis'e silahlarını fırlattılar; fakat kendilerini vurdular.

Aiolos'un bir diğer kızı olan Alkyone, Sabah Yıldızı'nın oğlu Keyx ile evliydi. Ovidius'a göre Keyx'in yüzüne babasının görkemi yansımıştı. Fakat gururları onların sonunu getirdi. Hera'nın, onun karısı olduğunu budalaca iddia ettiğinde ve karısı Alkyone de kocasının Zeus olduğuyula böbürlendiğinde, kendilerini kuşlara dönüştürülmüş olarak buldular: Alkyone bir yalıçapkınına

(Yunancada *alkyon*, Latineden İngilizceleştirilmiş hali ise *halcyon*) ve Keyx de bir sümsük kuşuna (*keyx*) dönüştürüldü.¹⁴

Alkyone'nin kız kardeşi Kalyke, Aithlios'dan Endymion¹⁵ adında ünlü bir oğlu vardı. O kadar yakışıklıydı ki Selene (Ay) ona aşık olmuştu. Zeus, ona dilediği her şeye sahip olabileceğini söylediğinde, yaşlanmadan ve ölmeden sonsuza dek uyumayı diledi ve ebedi uyku isteği bir atasözü olarak kaldı. Ayrıca, Endymion'un Aitolos adında bir oğlu vardı. Adını Aitolia bölgesine verdi ve düzenbaz bireylerden oluşan bir toplumun atası oldu.

Aitolos'un soyunda, özellikle hayranlık uyandırıcı bir karakter bulunmaktadır. Bu kişi onun torununun torununun torunu olan Oineus'dur. Oineus, Kalydon Kralı idi ve Dionysos'dan (Yunancada *oinos*, 'şarap') asma bitkisini alan ilk kişiydi. Roma'nın Romulus efsanesini (tam da olmasa) anımsattığı Toxeus adında bir oğlu vardı. Roma efsanesinde Romulus, erkek kardeşi Remus'u, Roma'nın yükselen temellerinin üzerinden atladığı için öldürürken, Oineus ise Toxeus'u bir hendeğin üzerinden atladığı için öldürdü. Toxeus'un kardeşleri, Oineus'un karısı Althaia'yla birleşen Dionysos'dan olma korkunç Deianeria'yı katmışlardı. O, bir savaş arabası kullanıyordu, savaş sanatında ustaydı ve onun sevgisini kazanabilmek için güreşte Akheloos'u yenen Herakles ile evlenmişti.

Kaledonya'da Yaban Domuzu Avı

Althaia ve Oineus'un ayrıca Meleagros adında bir oğlu vardı. Bazı mit anlatıcılarına göre babası savaş tanrısı Ares'dir. Meleagros'un hikâyesi Homeros'un İlyada adlı eserinde ortaya çıkar, Sophokles ve Euripides tarafından yazılan trajedilerin teması olur ve ayrıca, birinin hayatının bir çeşit yabancı bir nesne veya hayvanla bağlantılı olan eşsiz masallara aittir. Meleagros yedi günlükken, Kaderler, 'ocaktaki kızgın damganın yanıp kül olacağı gün' onun

da öleceğine hükmettiler ve böylece Althaia hemen ateşi söndürdü ve güvenli bir sandığın içine koydu. Meleagros büyüdüğünde, olağanüstü bir kahraman haline geldi fakat yazgısını yenebilmesinin bir yolu yoktu. Onu ölüme götüren olaylar geçmişte bir törene dayanmaktadır. Oineus, mahsullerinin ilk meyvelerini tüm tanrılara adadı. Fakat Artemis'i unuttu. Küplere binen Artemis, öfkesini ona Kaledonya Yaban Domuzunu gönderdi. İnanılmaz bir kuvvete sahip olan bu yabandomuzu, Oineus'un sahip olduğu topraklardaki tüm besi hayvanlarına ve insanlara zarar verdi ve çiftçilikle uğraşan herkesin tarım yapmasını engelledi. Oineus bunu karşılıksız bırakmadı ve gösterişli kahramanları çağırdı. Yabandomuzunu öldürüp ona getirecek olana postunu ödül olarak vereceğine dair söz verdi. Birçok kaynağa göre, bu kahramanların çoğu 'A' seviyesinden olanlardı: Theseus, Jason, Kastor ve Polydeukes. Hepsi gelmişti.

Oineus, bu kudretli karakterleri dokuz gün boyunca ağırladı; fakat onuncu günde Kepheus, Ankaios ve diğerleri, sırf kadın olduğu için Atalanta'yla avlanmayı reddettiklerinden dolayı sorunlar baş gösterdi. Meleagros, gitmeleri için onları zorladı; çünkü her şeyden önce Atalanta'dan bir çocuğunun olmasını istiyordu ve de ayrıca İdas ve Marpessa'nın¹⁶ kızı Kleopatra ile evliydi. Böylece av başladı. Fakat kötü bir şekilde başladı: Kahramanlar yabandomuzunun etrafını sardı; fakat yabandomuzu onlardan iki tanesini öldürdü. Yanlışlıkla Peleus, kargısıyla Eurytion'u vurdu. Buna rağmen Atalanta, okuyla hayvanı sırtından vurdu ve arkasından da Amphiaros onu gözünden vurdu. Meleagros da yabandomuzunu böğründen bıçaklayarak işini bitirdi. Meleagros, ödül olarak postu aldı; fakat armağan olarak onu Atalanta'ya sundu. Meleagros'un

bu hareketiyle dehşete kapılan oğulları öfkelenerek postu Atalanta'nın elinden aldılar; çünkü onlara göre eğer babaları ödülü istemiyorsa, doğuştan kazandıkları hakla bu onların olmalıydı. Buna karşılık olarak Meleagros'un gösterdiği şiddetli tepki kendisinin sonu oldu. Annesi Althaia'nın erkek kardeşleri olan Thestios'un oğullarını öldürdü ve postu Atalanta'ya iade etti. Fakat bu duruma kederlenen ve öfkelenen Althaia, Meleagros'un kaderiniz bağlı olduğu damgayı yeniden alevlendirdi ve böylece ani ölümüne onun sebep oldu.

İlginç şekilde, Meleagros'un ölümü hakkında farklı bir anlatım daha vardır. İlyada'da, Thestios'un oğullarının yaban domuzunu ilk vuranın İphlikos olduğunu iddia ettikleri belirtilmiştir. Bu kıvılcım bir savaşa sebep oldu. Koureteler, Kalydon şehrini kuşama altına aldı ve Meleagros, Thesitos'un bazı oğullarını öldürmek için karşı saldırıya geçti. Annesi Althaia onu lanetledi. Annesinin ona yağdırdığı lanetiyle, Koureteler surların dibine geldiklerinde ve Kaledonyalılar ondan şehri kurtarması için yalvardıklarında o evinde kuduruyordu. Meydana çıkması için sonunda onu ikna eden Kleopatra oldu. Thesitos'un oğullarını öldürmesine rağmen kendisi de bu savaşta öldü. Meleagros'un ölümü hem Altheia'nın hem de Kleopatra'nın kendilerini asarak öldürmelerine sebep oldu ve cenazelerinde ağıt kadınlar, Yunancada *meleagrides* olarak adlandırılan beç tavuğuna dönüştürüldüler.

Kaledonya Yaban Domuzu Avı, Yunanlı vazo sanatçılarının en sevdikleri konuydu. Muhtemelen, Ergotimos ve Kleitas'ın MÖ 575 tarihli muhteşem 'Fransuva Vazosu' üzerindeki yorum en ünlü olanıdır. Bu vazonun üzerindeki çizimler, kudurmuş olan yaban domuzunun

karşısında dikilen avcılar ve köpeklerini göstermektedir. Suetonius ayın zamanda, Roma İmparatoru Tiberius'un elinde, ona vasiyet edilen ve Parrhasius tarafından yapılmış bir tablonun olduğunu ve konusunu beğenmediği takdirde onu 10,000 altın karşılığında verebileceğini anlatır. Tiberius, tabloyu seçmiş ve yatak odasının duvarına asmıştır. Tabloda, Atalanta'nın Meleagros'a fena halde verdiği haz resmedilmiştir.

Atalanta'nın yaban domuzu dışındaki hikâyesi haricinde anlatıldığı mitolojiler olağanüstüdür. Travmatik bir çocukluğu vardı. Babası ¹⁷ yalnızca erkek çocuk istiyordu ve bu nedenle ölüme terk edilmişti. Fakat, bir çoban onu buldu ve bazı avcılar onunla karşılaşp evlerine alana kadar emzirdi. Artık bir yetişkin olan Atalanta, Artemis gibi yaşıyordu. O, vahşi doğada avlanan bir bakireydi. Heybetliydi de. Ne kadar çetin biri olduğu, Pelia'ın düğününde yaptıkları bir güreşte Peleus'u yendiğinde ve ona tecavüz etmeye kalkışan Kentaurlardan Rhoikos ve Hylaios'u oklarıyla vurup öldürdüğünde anlaşılmıştı.

Zamanla ebeveynlerini yeniden keşfetti; ama babası onunla evlenmeye meraklıydı. Onu tereddütte bırakan bir kehanet almıştı:

'İhtiyacın yok

bir kocaya, Atalanta. Sakın kendini tüm erkeklerden istersen.

Fakat kaçış yok bundan. Kendini kaybedeceksin, kendi yaşamını kaybetmeden.' ¹⁸

Atalanta, taliplerine onunla yarışmaları için meydan okudu. Bu, talibinin kazandığı takdirde onunla yapacağı bir evlilik; fakat kaybettiği takdirde sonunu getirecek bir

ödülün olduğu bir yarıştı. Bütün bunlara rağmen, onunla yarışmaya değerdi:

[Hippomenes¹⁹] gördü parlak renkli kurdeleleri,
dizlerine ve ayak bileklerine bağlı olan,
ve arkasından neşe içinde dalgalanan, fildişi omuzlarının
üzerinden
dökülen saçları rüzgarla raks ediyordu. Süt kadar beyaz
bakire teni ısıltılı güllerle kaplıydı, mermerden bir salonun
sahte gölgesi güneş tarafından doldurulacak, bir
erguvan tentenin arasından.²⁰

Hippomenes onunla rekabete girdiğinde, birçoğu perişan oldu. Ya Aphrodite'den veya Hesperidlerden altın elmalar aldı ve kovalamaca sırasında onları kasten düşürdü. Atalanta bu elmalara direnemedi (muhtemelen Hippomenes'in çekiciliğine de) ve onları toplarken kaybettiği vakit onun yarışı kaybetmesine mal oldu:

Hippomenes evlenmeyi dilediğinde
bir bakireyle, aldı elmaları eline
ve başladı koşuya. Ne zaman Atalanta
gördü onu, aklı başından gitti!
Ve Eros'la şansını denedi!²¹

Fakat evlilik, Atalanta gibi yabani bir kız için zor bir kurumdur. O ve taze kocası avlanıyorlardı. Zeus ve Kibele'nin bölgesine geldiklerinde bir günah işlediler. Orada cinsel ilişkiye girerek tüm dini yasakları ihlal ettiler. Ettikleri bu hakareti bir daha tekrar edemesinler diye, Zeus onları erkek ve dişi aslana dönüştürdü. Antik mitoloji yazarlarının açıkladıkları bir inanışa göre erkek aslanlar, dişi leoparlarla çiftleşir. Kibele onlara merhamet etti ve savaş arabasına koşum takımı olarak vurdu. Daha çağdaş bir yoruma göre bu, Yunan toplumsal cinsiyet

algısını inceleyen bir mitte Atalanta'nın asıl yabancı haline döndüğünü gösterir: Kadınların, toplumda normal olarak işlevsellerinidevamettirebilmeleri için, erkekler tarafından ehlileştirilmesi gereken 'yabancı' bir tarafları vardır. (Dişi) eş ve anne rolleriyle (erkek) avcı ve savaşçı rolleri arasında kesinlikle kıyaslama olamaz. Atalanta masalının altında yatan sosyal mesaj, potansiyel yabaniliklerini sonuna kadar yaşayan kadınların gerçekliklerinin incelenmesidir.

Atalanta, Yunan sanatında rağbet gören bir figürdü. Ya Kaledonya Yaban Domuzunu avlarken –Fransuva Vazosunda, siyah tenli adamların arasında beyaz teniyle kolaylıkla ayırt edilebiliyor– ya da bazen kısa tuniğine sarılı veya üzerinde bikini tarzı bir döpiyes, Peleus'la cebelleşirken görüntülenmektedir. Sonraki sanat dönemlerinde, mitolojik konularda usta olan Hollandalı ressam Van Balen, *Atalanta ve Altın Elmalar* (1619) adlı eserini yarattı. Bu eserde, Hippomenes'in omuzu üzerinden attığı kaçamak bakışlarla uzaklaşırken Atalanta'nın yerdeki elmayı aldığını görüyoruz.

Aiolos'un Oğulları ve Torunları

Erkeklerden oluşan bir soydan gelen Aiolos, birtakım enteresan karakterlerin atası haline geldi: Athamas, Kretheus ve Yunan mitolojisinin en büyük günahkarlarından olan Sisyphos ve Salmoneus.

Athamas, Boitoia hükümdarıydı. Karısı Nephele ona Phrixos adında bir erkek evlat ve Helle adında bir Kız evlat verdi. Fakat ailenin dengesi, Athamas'ın İno ile evlenip Learkhos ve Melikertes'e babalık ettiğinde bozuldu. Yeni karısı, eski karısının çocuklarına bir komplo düzenledi. Yörenin kadınlarını, buğdayı kurutmaları için ikna ederek o yılın ürünlerinin bozulmasına sebep oldu. Athamas, bu

sorunla ilgili Delphi kahinine danıştı. Fakat İno, sorunun Phrixos'un Zeus'a kurban edilmesiyle çözüleceğini söylemeleri konusunda elçileri ikna etti. Onu ya Zeus ya da on bir saatlik bir mücadele sonu, Hermes'den aldığı Altın Postlu koçu ona ve Helle'ye armağan eden Nephele kurtarmıştı.²²

Phrixos ve Helle, koçun üzerinde Doğu'ya doğru uçup gittiler. Fakat Helle, koçun üzerinden aşağı doğru kaydı, denize düştü ve ezelden beri Hellespont (Helle Denizi) olarak adlandırılan kanalda boğuldu. Phrixos, Helios (Güneş) ve orman perisi Perseis'in oğlu ile kötü şöhretli Minos'un karısı Pasiphane'nin ve büyücü kadın Kirke'nin erkek kardeşi olan Aietes'in krallığı olan Kolkis'e güvenli bir şekilde ulaştı. Aietes, Phrixos'u sadece misafir etmekle kalmadı, ayrıca ona eş olarak kızı Khalkiope'yi verdi; Phrixos, karşılığında koçu Zeus Phyxios'a (kurtuluş tanrısı) kurban olarak Aietes'e de Altın Postu sundu. Aietes de onu, Ares'in bahçesindeki bir meşe ağacına çiviledi.

Boiotia'da, Athamas için işler kötüye giderken daha da berbatlaştı; çünkü Hera onu ve karısı İno'yu delirtmişti ve bunun sonucu olarak kendi çocuklarını öldürmüşlerdi.²³ Athamas sürgün edilmişti. Fakat bir kahin, canavarların onu ağırlayacakları bir yere yerleşmesi gerektiğini söyledi. Bir kurt sürüsünün bazı koyunları yediklerini gördüğünde oraya yerleşmeye karar verdi ve oraya Athamantia adını verdi.

Euripides, yaptığı üçüncü evliliğinden dolayı Athamas ile hesaplaşmasının anlatıldığı İno adında bir trajedi yazmıştı. Dionysos'un hizmetinde olan İno dağlara çıkmış ve onun öldüğünü düşünen Athamas da Themisto ile evlenmiş ve Orkhomenos ile Sphingios adında iki çocuğa

babalık etmişti. Fakat İno, gizlice döndü ve Athamas'a hâlâ hayatta olduğunu gösterdi. Athamas, İno'yu bir hizmetçi gibi giydirerek sarayına aldı ve rakibesinin hâlâ hayatta olduğunu öğrenen Themisto onu arasa da hiçbir yerde bulamadı. Bu nedenle Themis, İno'nun oğullarını öldürmeye karar verdi. Bir entrika hazırlayan Themis, karanlıkta kim oldukları kolay anlaşılсын diye İno'nun çocuklarına siyah, kendi çocuklarına ise beyaz giydirdi. Themisto bu sırrını yeni hizmetçisine anlatarak içini ona döktü; fakat fazla söze gerek yok! İno, giysileri değiştirdi. Themisto kendi oğullarını öldürmüştü. Yaptığı hatayı anlayan Themis de kendini öldürdü.

Aiolos'un bir diğer oğlu ise Sisyphos'du. Bazı anlatımlarda, Odysseus'un oğlu olduğu belirtilen bu karakter, hilebazlık konusunda ile örneklerden biridir. Sisyphos, Odysseus'un (Homeros'un anlatımında oğlu değildir) onu Hades'de gördüğü zaman çektiği cezasıyla ünlüdür:

Sisyphos'u da gördüm. Çok acı çekiyordu
her iki koluyla devasa taşı kucaklıyordu, elleri
ve ayaklarıyla çabalıyordu, taşı yukarı doğru itmeyi
dağın tepesine kadar, fakat zirveye
ulaşmak üzereyken, yerçekimiyle geriye dönüyor,
ve kalpsiz taş yere kadar geri yuvarlanıyordu.²⁴

Homeros, Sisyphos'un neden bu şekilde cezalandırıldığını açıklamıyor; fakat başka kaynaklarda sebebinin, Zeus tarafından gizlice kaçırılan Asopos'un kızı Aigina'nın cinayete kurban gitmesi olarak anlatılmaktadır. Sisyphos bu sırra ihanet etti ve Zeus'da onu şimşekleriyle yok etti. Ayrıca, Odysseus'un (daha olağan) babası olan Autolykos'un, toynaklarına bağladığı kurşun levhalara

'Autolykos tarafından çalınmıştır' diye yazarak sığırlarını çalmasını engellediği anlatılmaktadır. Ayrıca, Thanatos (Ölüm)'u da iki defa kandırmıştı: İlki, tanrılar araya girip serbest bıraktırına kadar kimse ölemesin diye onu (Sisyphos kaçınılmaz surette Thanatos'un ilk kurbanıydı) zincirlemesiydi; ikincisi ise ona düzgün bir cenaze töreni yapmayan karısını cezalandırmak için Thanatos'dan, dünyaya gidebilmesi için ona izin vermesi için aklını çelmesiydi. Karısına, cenaze törenini yapmasın diye talimat veren tabii ki Sisyphos'un ta kendisiydi ve böylece olgun ve ihtiyarlık çağlarını yaşayabildi. Ona verilen ceza, onun şeytanlıktan uzak durması için tasarlanmıştı.

Aiolos'un diğer bir günahkar oğlu ise Salmoneus idi. O, Elis'deki Salmone adlı şehrin kurucusuydu. İnanılmaz derecede kibirliydi ve kendisini Zeus ile aynı kefeye koyuyordu. Aslında, Zeus'un ta kendisinin *olduğunu* iddia ediyordu. Zeus'a adanan kurbanların hepsinin kendisine adanmasını emretmişti. Gök gürültüsünün benzerini elde edebilmek için savaş arabasına kurutulmuş hayvan derileri ve tunç çaydanlıklar asıp sürükledi ve şimşek içinse gökyüzüne meşaleler fırlattı. Bu büyük saygısızlığına karşılık, Zeus'un gazabına uğradı. Zeus, gerçek bir şimşekle onu ve tüm halkıyla birlikte şehrini yok etti.

Ölmeden önce, Salmoneus ve eşinin bir kız çocuğu yapabilecekleri vakitleri vardı ve Apollodoros tarafından yazılan anlatımlarda, Tyro adındaki bu kız, Salmoneus'un erkek kardeşi Kretheus tarafından büyütülmüştü. Enipeus Nehri'ne aşık olmuştu ki o nehir:

Yeryüzünü boydan boya geçen derelerin bağlı oldukları nehirler içinde en yakışıklısıydı
ve Enipeus'un güzel sularına sık sık giderdi;

yeryüzünü saran ve sarsan tanrı
[Poseidon],

onun simasını alarak yattı onunla orada, nehir azığında,
ve deniz mavisi bir dalga kıvrılarak geldi üzerlerine
ikisinin, saklasın diye tanrıyı ve fani kadını.²⁵

Böylelikle, bekaretini kaybeden Tyro, gizli olarak dünyaya ikiz erkek çocuğu getirdi ve ardından onları terk etti. Oradan geçen atlılar tarafından fark edilmişlerdi. Kısraklardan biri çocuğu tekmeledi ve yüzünde mor bir iz bıraktı. Atlılardan biri çocukları kurtardı ve onları büyüüttü. Başka bir anlatıma göre de Pelias, bir kısrak ve Neleus da bir fahişe tarafından emzirilmiştir. Yüzünde mor izi olan çocuğun adı Pelias (Yunanca *pelion*) idi ve diğerinin de Neleus. Daha sonra anneleri tarafından yeniden keşfedilmişlerdi. Aristoteles bize, Sophokles'in *Tyro* adında bir oyun yazdığını söyler. Bu oyunda, terk edilmiş olan çocuklar bir sandığın içinde oldukları fark edilir; Menandros, *Epitrepontes* adlı komedisinde, çocukları bir keçi çobanının bulduğunu ve bazı belirtilerin olduğu deri bir çanta sayesinde fark edildiklerini anlatır. Apollodoros'un anlatımında ise anneleriyle yeniden birleşen çocuklar, Salmoneus'un karısı olan üvey anneleri Sidero'nun annelerine acı çektirdiğini öğrendiklerinde, ona karşı ölümcül bir saldırıya geçmeye niyetlendiler. Hera'nın bölgesine kaçmayı başardı; fakat Pelias yine de onu öldürdü ve o andan itibaren Hera'ya kaba bir şekilde davranmaya başladı. Akabinde Pelias ve Neleus'un, krallığı hangisinin hükmedeceğine dair aralarında bir tartışma çıktı ve bu tartışmanın sonunda, Neleus sürgün edildi. Peleus, Teselya'da yaşamaya devam etti ve Alkestis'in babası oldu.

İlahi bir baba ve insan bir anneden olan, hayvanlar tarafından emzirilen, köylüler tarafından yetiştirilen,

bir krallık için tartışan bu terkedilmiş çocukların teması, Roma'daki Romulus ve Remus hakkında karşılaştırma yapılması konusunda davetiye çıkarmaktadır. Ve bu Yunan masallarının temeli, bir Romalı tarihçi olan Q. Fabius Pictor'un Roma anlatımlarına dahil ettiği Roma hikâyelerinin merkezinde yattığı belirtilir.

Salmoneus'un erkek kardeşi Kretheus, İolkos'u kurdu. Torunu Jason ise buradan yola koyuldu ve gemisiyle Altın Post'u aramaya gitti. Diğer iki torunu Bias ve Melampous (annesini tarafından gölgeye yatırılan fakat ayakları güneşte unutulduğu için 'Kara Ayak' olarak anılır) idi. Melampous'un evinin önünde, içinde yılanların yuvası olan bir meşe ağacı vardı. Bu ağaç hizmetçileri tarafından yok edildiğinde, Melampous ölü yılanları yaktı ve hayatta kalanlara da baktı. Daha sonra bu sürüngenler, onun kulaklarını dilleriyle temizlediler ve bunun sonucunda kuşların ne konuştuklarını anlar oldu ve böylece geleceği tahmin edebildi. Bu yaygın bir durum değildi: Hem Helenos hem de Kassandra, Apollon tapınağında bir gece bırakıldıktan ve ertesi sabah yılanların kulaklarını yaladıkları görüldükten sonra kehanetle ilgili güçlerini kazandılar. Aslında birçok kültürlere ait halk masallarında, insanlar hayvanların neler konuştukları hakkında bilgileri yılanlardan aldıkları anlatılmaktadır.

Melampous'un erkek kardeşi Bias, Pylos'da Neleus'un çok rağbet görülen kızı Pero'ya kur yapan kahramanlardan biriydi. Aslında, Neleus'un titizlikle yaklaştığı birçok talipli de vardı: Korkunç derecede vahşi bir köpek tarafından korunan Phylakos'un²⁶ sığırlarını kim getirirse, Pero ona gidecekti. Bias, erkek kardeşinden yardım istedi. Melampous, yardım ettiği takdirde, bu dava uğrunda

yakalanacağını ve bir yıl boyunca hapse mahkum olacağına dair kehanette bulundu. Fakat o yine de yardım istedi ve bunun sonucunda da yakalanarak hapsedildi. Yaklaşan tehlikeyi öngören tavandaki tahtakurtları, çatının neredeyse çökeceğini söylediler ve o da kendisini başka bir hücreye transfer ettirdi. Bina çöktüğünde, Melampous'un güçlerinden bir hayli etkilenen Phylakos, onu serbest bıraktı ve ona çocuğu olmayan oğlu İphlikos'un durumunun nasıl düzeltilebileceğini sordu. Melampous, sığırlarla takas karşılığında bu bilgiyi ona verebileceğini söyledi ve Phylakos da bu anlaşmayı kabul etti. İki boğayı parçalara ayırdıktan ve bir akbabanın da etlerin başına üşüşmesinin sonra kahin, Phylakos'un koçları iğdiş ettiği sırada, kanlı bıçağı İphlikos'un yanına koyduğunu ve bu da çocuğun ödünü kopartıp oradan kaçmasına sebep olduğunu, ardından babasının o bıçağı ağaca sapladığını ve ağacın tam da bıçağın üzerinden büyümeye devam ettiğini duyduğunu söyledi. Akbaba da bıçağı buldukları takdirde, üzerinden kazıdıktan pasları içkisine koyup İphklikos'a içirmeleri gerektiğini ve ancak bu şekilde bir çocuk sahibi olabileceğini söyledi. Melampous bıçağı bulmayı başardı ve talimatları harfiyen yerine getirdi. Sonunda, İphlikos'un bir oğlu oldu ve adını da Podarkes koydu. Melampous, sığırları Pylos'a geri götürdü, söz verildiği üzere Pero'yu elde etti ve onu Bias'a sundu.

Aiolos'un oğlu Kretheus'un sahip olduğu bir başka torunu ise Admetos idi. Admetos, Teselya'daki Pherai'nin hükümdarı oldu. Kiklopları²⁷ öldürdüğü için Zeus tarafından cezaya çarptırılan Apollon, Admetos'un Pelios'un güzeller güzeli kızı Alkestis'i baştan çıkardığı andan itibaren ona bir yıl süreyle kölelik edecekti. Pelias, başarılı talibin, savaş arabasına bir aslan ve yaban domuzu bağlamayı

başarması gerektiğini belirtti. Bu Apollon için nispeten kolay bir görevdi ve bu görevi başarıyla gerçekleştirdikten sonra onları Admetos'a verdi ve o da Pelias'a götürüp gelini kazandı. Ama ne yazık ki düğününde, Artemis'e kurban adamayı unuttuğu için gerdek odasına girdiğinde yatağının yılanlarla dolu olduğunu gördü. Apollon, Artemis'i yatıştırması gerektiğini söyledi ve aynı zamanda Kaderlerden özel bir af diledi. Bu affa göre, Admetos ölmek üzere iken, onun yerine geçebilecek gönüllü birini bulduğu takdirde kaçınılmaz sonu engelleyebilecekti. Admetos'un yaşlı babası Pheres dahil, birçok kişi reddetse bile, karısı Alkestis onun yerine ölmeyi kabul etti.

MÖ 438 yılına ait, Euripides tarafından dramatize edilmiş olan ve günümüze dek ulaşan ilk trajedisi *Alkestis*'de, vahim günün şafağında olan olaylar mükemmel bir şekilde dramatize edilmiştir. Başında, 'kadınların en iyisi' Alkestis hakkında acıklı bir tasvir gördükten sonra Apollon, korkunç ve acımasız Thanatos (Ölüm) ile karşılaşır. Oyunun başlarında ölen Alkestis'in kaybından sonra sahne Admetos'un anlaşılmaya varışını anlatır. Bu oyunun ana temalarından biri, bir erkekle bir kadın arasındaki ilişkinin dayandığı temel kurum olan evlilik ve evlilik en iyi ihtimaldir. Bu ilişki, Alkestis'in ölürken kocasının yanına gelmesi için seslendiği gerdek yatağı ile sembolize edilmiştir ve bu ilişkinin merkezinde kabul edilen bir düzensizlik vardır. Gerçekleştirdiği evlilikle Alkestis, erkek egemenliği altındaki bir toplumun temel kurumuna girmiştir ve bu da oyunda Admetos ve Pheraili İleri Gelenler Korosu tarafından temsil edilmiştir. Alkestis'in, kocasının yerine ölmeye karar vermesi, ona karşı olan tutkulu aşkından değil, görevlerinden biri olduğundan dolayıdır. Alkestis her ne kadar cesur, nazik

ve sevgi dolu olarak görünse de toplum yine de 'ev bark nasıl olmalıdır?' sorusundan çıkardıkları çağdaş fikirlere riayet eder. Admetos'a aşık olduğu apaçık ortada yoksa onun için ölmeyi seçer miydi? Aşık olmasına rağmen, onun ölüm sahnesi, bir taraftan gerdek gecesi verdiği fevri sözün pişmanlığını anlatırken, diğer tarafta ise evlilik hakkındaki hayal kırıklıklarına yoğunlaşır. Yine de beşinci yüzyıl Atina toplumunda bir kadının hayatı bir erkeğin idaresi altındaydı. Bu nedenle Adematos, karısının önerisini olağan bir iş olarak kolayca kabul etmişti.

Euripides'in kendisi muhakemeden kaçınır ve her iki tarafın etkilerini incelemeyi tercih eder. Erkek olan koro, temsil ettikleri toplumun bakış açılarını savunup, Admetos'un cefasıyla ilgilenirken, tasvirin kadın yönünden bakışı da köle bir kadın tarafından temsil edilir ve kısa bir süre sonra da unutulur.

Şu var ki Alkestis ölür ölmez Herakles gelir ve Admetos da kederini saklamak zorunda hisseder ve konuğuna karşı alışlagelmiş misafirperverliğini sergiler. Bu da nezaket ve erdem konusunda kendi içinde bir sorgulamaya neden olur. Fakat Admetos ve Pheres arasında geçen bir sonraki sahne, bunu yepyeni bir seviyeye taşır. Admetos kederli ve kırgındır.

Yeryüzündeki hangi erkek senin kadar korkak? Ne kadar yaşlı olursan ol, ne kadar ölüme yakın olursan ol, mahrum kaldın o isteğinden, oğlun için ölmenin cesaretinden, burada yatan bu kadına bu ayrıcalığı verdiğinden.²⁸

Fakat Pheres, yakınmalarından dolayı oldukça hor görülür ve bu hakaretleri reddeder:

Senin için ölme gibi bir zorunluluğum yok. Atalarımın, babaların oğulları için ölmelerini gerektiren böyle bir gelenek yok; Yunanlılar tarafından kabul edilen bir gelenek değil bu [...] Güneşin ışıklarını görmekten dolayı mutlusun; babanın mutlu olmadığını mı sanıyorsun? Uzun bir süre ölü olarak yaşayacağım, uzun bir süre hem de ve yaşayacak kısa bir ömrüm var. Fakat hepsinden de değerli bir ömür [...] Ölmek için ne mükemmel bir çözüm ve sen her defasında karını senin için ölmesine ikna ediyorsun kolaylıkla!²⁹

Bu arada Herakles sarhoş ve şen şakraktır. Buna daha fazla dayanamayan öfkeli bir hizmetçi ona gerçek durumu anlatır. Kudretli kahramanın tepkisi tüm senaryoyu düzeltmek üzerinedir. Fakat bu arada, Admetos'u kederinden dolayı tamamen yıkılmış olarak görüyoruz. Yaptığı hata, toplumun, kadına biçtiği değeri kabul etmesinin içinde yatmaktadır. Bu, ona hak edilmiş ayrıcalığın sahte algısını vermiştir ve böylece evliliğin temel kavramında bir çelişki yaratmıştır. Alkestis, belki 'kadınların en iyisi' olabilir fakat yine de bir erkeğin hayatına bedel değildir. Lakin, Admetos'un artık elde ettiği bu uzun yaşam tamamen değersizdir.

Dostlarım, kendi kaderimden çok karımın kaderine seviniyorum, her ne kadar öyle görünmese de. Artık hiçbir acı ona zarar vermeyecek, hiçbir şey onun güzel ismini lekelemeyecek, hiçbir sorun onu üzmeyecek. Fakat ben, kaderi aldatan ben, yaşamaması gerek ben, geri kalan günlerimi keder içinde geçireceğim. Bu acı gerçeğe şimdi yüzleşiyorum.³⁰

Koronun, ölümün gerekliliğini söylemesinden sonra, Herakles duvaklı bir kadınla tekrar sahne alır. Ona karşı açık olmadığı için Admetos'u azarlar ve bu güzel kadınla eğlenmesini isteyerek onunla alay eder. Kadının, bir yarışmada kazandığı bir ödül olduğun iddia eder ve

Adınetos'dan ona göz kulak olmasını ister. Adınetos, Herakles'in bu davranışı karşısında çılgına döner; çünkü Alkestis'e bir daha asla evlenmeyeceğine dair söz vermiştir. Fakat Herakles, Adınetos pes edene kadar ısrar eder. O anda Herakles duvağı kaldırır ve Alkestis ortaya çıkar. Onu geri alabilmek için Thanatos ile nasıl düello yaptığını anlatır ve ağzı kulaklarına varan Admetos halkına bir ziyafet çeker ve dansa buyurur.

İnsanlığın Tanımı

Hesiodos'un Pandora ve Prometheus hakkındaki hikâyeleri hiçbir şekilde anlaşılır değildir ve vurgulama yoksa kolay kolay 'okunmazlar'. Fakat Yunan hümanizmi anlama konusunda çok şey barındırırlar. Mitolojik yönden Hesiodos, bize hayatın neden bu kadar zorluklarla dolu olduğuna dair bir dizi sebepler sunar. Mekone'de geçen olaylar, bize antik Yunan varlığını üç alanda açıklar: Teknoloji (ateş ve sanat), din (kurban adama) ve kültür (Pandora ve ailesi). Ateş, hikâyenin merkezindedir. Teknoloji, pişmiş yiyecek ve kurban adama için gerekli araçları sağlar ve kurban, fanilerin tanrılara karşı olan tutumlarını aydınlatır. Hem ortak bir davranış olarak hem de tanrıların hilekarlıklarla dolu dünyasına karşı verilen mücadelede, tanrıların insanlara karşı olan kurnazlıklarını vurgulayan düzenbazlığın göstergesi olarak görülür. Hayatın (bir Yunan erkeğinin) tüm sorumlulukları ve problemleri üzerinde çalışan Hesiodos gördüğü tüm baskıları görebiliyoruz: Hastalık, yaşlılık, evlilik, kadınlar. Yunanlılar genel olarak kurban adama, ateş ve evliliğe, insanlığın temel özellikleri gözüyle baktılar. Bunlar, uygarlığın temel unsurları idi. İnsanların tıpkı hayvanlar gibi yaşadıkları Yunanistan'ın ilk dönemlerinde, bu unsurların eksiklikleri görülebiliyordu; bilinen dünyanın

sınırları içinde yerleşik olan barbarların Yunanistan'ına ait tarihi dönemlerde bu unsurların eksik olduğuna inanılıyordu. Dolayısıyla, Hesiodos'un burada anlatmaya çalıştığı şey, Zeus'un idaresi altındaki insanların tanımıdır. Bu tanımla karşılaştırıldığında, insanoğlunun fiziksel yaratılışının önemi daha azdır. İnsanlığı tanımlayan şey dini ve kültürel bütünleşmedir.

Öteki Dünya'da Prometheus

Prometheus miti hakkında tamamen farklı bir iddia ise Sigmund Freud'un yazılarında ortaya çıkar. Birçok bakımdan bu masal, kendisini Freudyen analizinin kucağına çok güzel bırakır ve bu çalışmada, her ne kadar Yunan mitolojik karakterlerinin (Oidipus, Kassandra, vs.) isimleri oldukça fazla görünse de bu, Freud'un gerçekten de analiz¹³ ettiği birkaç Yunan mitinden biriydi. Freudyen koşullarında, analizlerin sonucu yüzeysel olarak yeterince anlaşılır durumdadır:

Ateş, bir libido simgesidir;

Prometheus'un, içinden ateşi çaldığı rezene sapı, erkeklik organına ait bir simgedir;

Zeus'un kartalı tarafından yenilen Prometheus'un karaciğeri, iğdiş edilmeye ait bir simgesidir.

Fakat Freud, insanoğluna ateşi ve uygarlığı getiren bir kahramanın neden vahşice cezalandırıldığıyla ilgilenir. Bu anlatımdaki mit, gerçek insanlara ve olaylara dayalıdır: Ateşin, yalnızca 'normal' bir erkeğin, üzerine (psikanalizler bunu doğrulamıştır) idrarını yapmasıyla korunabileceği baskısının oluştuğunu görmekteyiz ve Prometheus aslında, erkeklerin ateşin üzerine idrarlarını yapmalarını yasaklayan bir yasa getirici idi. Bu yasaklama, karmaşık bir

tepkiye sebep oldu: İnsanlar, etraflarında ateşin olmasını seviyorlardı; fakat libidolarının üzerindeki baskıdan dolayı da sinirleniyorlardı ve böylece cezası uydurulmuş oldu. Freud'a göre, mitlerin simgelerle ifade edilişlerinde ateş ve su evrilir: Prometheus, ateşi verir fakat suyu yasaklar; rezene sapı, ateşi barındırır fakat simgelediği erkeklik organı da suyu. Nihayetinde Herakles, kartalı öldürmek ve Prometheus'u çektiği cezaya son vermek için sahneye çıktığında, Freud değişimin evirildiğini görür: Herakles kanunu çiğnedi; fakat tehlikeli ateşi söndürmek için de suyunu kullanarak Prometheus'u kurtardı.³² Böylece, Prometheus'un değişken davranışları, Herakles'in iyi niyetiyle açık bir şekilde telafi edildi. Bununla birlikte, yerinde gözlem yapan bir eleştirmene göre, şüphelerimizi sonlandırmak adına, bir erkeğin yeterli bir güçle ateşi idrarıyla söndüren 'doğal dürtüsü' devam ediyor olsaydı analizin çok daha önemi olacaktı.

Prometheus'un Antik Çağ Atina'sında, bir meşale yarışı düzenleyerek, insanoğluna bir armağan olarak getirdiği ateşi kutlayanlardan oluşan tarikatı vardı. Daha sonraki zamanlarda, insanoğlu adına fazlasıyla acı çeken hayırsever rolü, İsa peygamber ile kötü niyetli karşılaştırmaların yapılmasına neden oldu. Putperest ve Hristiyan düşüncelerinin etkileyici bir *karışımında*, Kilise Rahipleri, Prometheus'un çektiği acıları, Tutkunun mistik bir simgesi olarak gördüler ve Tertullian da çarmıha gerilmiş İsa'yı 'gerçek Prometheus' olarak vasıflandırdı. Diğer bir açıdan, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, Atina Fransız Okulu'nda Yahudi aleyhtarı bir yönetici ve Hristiyanlığın Yahudi değil, Ari kökenli olduğunu kanıtlamaya kendini adanmış olan Emile Burnouf, Truvalıların Ari soyundan geldiklerinin kanıtı olarak, Almanya'daki tarih öncesi

çanakların üzerinde bulunan gamalı haçlarla bağlantılı olduklarını 'ilk bakışta fark ettiğini' söyleyen Truva'nın kazıcısı Heinrich Schliemann'ın temasına göre Hristiyan haçının gamalı haçtan türediğini belirttiği *Science of Religions/Dinler Bilimi*'ni yayınladı. Burnouf, haçın ayrıca, birbirine sürterek ateş yakılmasından önce, Arilerin kurban adadıkları sunakların önünde karşılıklı olarak üzerinde enlemesine yatırılan iki parça tahtadan ibaret olduğunu belirtmiştir. Daha sonra da gamalı haçla Prometheus'u ilişkilendirmiştir ve Prometheus'un çektiği çileyi de İsa'nın çarmıha gerilişinin bir ön canlandırması olduğunu anlamıştır: 'İsa, Yahudiler tarafından idam edildiğinde, bu eski Ari simgesi onun üzerinde rahatlıkla uygulanmıştı.'³³

Daha az tartışılan diğer klasik dönem anlatımlarında, insanoğluna ateşi armağan edişinin eşit tutulduğu insanoğlunun zekasının tetiklenmesine neden olan Prometheus'un Zeus ile karşılaşması, zorbalığa karşı direnişin simgesi haline gelmiştir. O, Romantik şairlere göre, rahip ve krallara karşı mücadele eden bir insan ruhuydu; Goethe, onu yalnızca iyilik yapmayı hayal eden biri olarak değil, iyilik yapan biri olarak anlatmıştır; Vincenzo Monti'nin 1797 yılına ait *Prometeo* adlı eseri, birbirleri arasında paralel benzerlikler olan Prometheus ve Napolyon'u, insanları zorbalıktan kurtaran olarak gösterilmişlerdir; ve Byron da Prometheus'u hayatın kıymetini arttıran olarak görmüştür. Shelley'nin *Prometheus Unbound (Zincirlerinden Kurtulmuş Prometheus)* (1818-1819) adlı draması, Yunan anlatımı hakkında yaratıcı mükemmel kullanımlar sunar. Bu eserde, Prometheus yalnızca insanlığı desteklemiyor, aynı zamanda en yüksek değerdeki âhlaki ve fıkırsel kazanımları

somutlaştırıyor, iyiler ve kötüler arasındaki mücadeleyi sergiliyor, şairin yaratıcı gücünü canlandırıyor ve ayrıca Jüpiter devri kapanırken nihayetinde sevgi ve güzelliğin olduğu bir çağa giriyor.

Mary Shelley'nin korku hikâyesi *Frankenstein* (*Frankenştayn*), veya *The Modern Prometheus* (*Çağdaş Prometheus*), yaşamın yaratılışı ve insan zekasının sınırları gibi konulara bağlantılı olarak Prometheus mitine dikkat çeker. Bunlar, klonlama ve genetiği değiştirilmiş gıdalar ('Frankenfood/GDO') üzerinde yapılan çağdaş tartışmaların en üst seviyesindedir. 'Yaşamı gerçekten yaratabilirsek, her şey neye benzeyecek?' gibi temel sorulara karşı mücadele verirken, kitabı ve sinema uyarlamaları Frankenstein/Prometheus'a oldukça özel bir statü kazandırmıştır. Bu masal, bir geleneğe dönüşmüştür ve sosyal anlamda kendini göstermiştir. Artık yaşayan bir efsanedir.

4

İASON VE ARGONOTLAR; MEDEİA

Kilit Rollerdeki Karakterler

Pelias	İolkos Kralı; Altın Post'u bulması için İason'u sefere yollamıştır
İason	Aison'un oğlu; Argonotların lideridir
Hypsipyle	Limnos Kraliçesi
Herakles (Herkül)	Büyük kahraman; Argonotlardan biridir
Hylas	Herakles'in yoldaşı
Medeia	Kral Aietes'in kızı; ilk başta İason'un sevgilisi, daha sonra ise karısı
Aietes	Kolkhis Kralı; Altın Post'un sahibi
Kreon	Korint Kralı
Glauke	Kreon'un kızı; İason'un ikinci karısı
Aigeus	Atina Kralı

Kretheus'un oğlu Aison'un, Autolykos'un kızı olan Polymede'den¹ İason adında bir oğlu vardı. İason, o zamanlar Pelias tarafından yönetilen İolkos'da yaşıyordu. Pelias, gizemli bir kehanet görmüştü:

Sarp yerlerden, şöhretli İolkos'un
güneşli topraklarına tek sandaletiyle gelenden
uzak dur ve onu zapt eyle,
ister yabancı ister yurttaş olsun.²

Pelias, Poseidon'a, İason'u ona getirmesi için kurban adamıştı. İason'un Anauros Nehri'ni geçmesi gerekiyordu ve ayrıca sandaletlerinden birini kaybetmişti. Pelias onu gördüğünde kehaneti hatırladı. İason'a, yurttaşlarından biri tarafından öldürüleceğine dair bir kehanet gördüğünde ne yapıp ne yapmayacağını sordu. İason'da ona, Altın Postu getirmesi için o kişiye emir vereceğine dair bir öneride bulundu. Pelias da aynen öyle yaptı. Ona göre, Karadeniz kıyılarında, Kolkhis'de bulunan Ares'in bahçesindeki bir meşe ağacında asılı ve uyumayan bir ejderha tarafından korunan bu postun peşine düşecek olan İason'un geri dönmesi mümkün gibi görünmüyordu.

İason'un Altın Post seferini, Pindaros, Diodoros, Orpheus'a özgü *Argonautika*, Hyginus ve Ovidius'un eserlerinin dahil olduğu sayısız kaynaklardan biliriz; fakat en tanınmış olanı Rodoslu Apollonios'un anlatımıdır. MÖ 261'den 246'ya kadar Antik İskenderiye Üniversitesi'nin kütüphaneciliğini yapan Apollonios, daha çok bir Helenistik Çağ şairi gibidir.³ Kültürlüdür, kinayelidir ve çağdaş okur için zorludur; fakat kariyerinin ilk zamanlarında yaşadığı aksiliklerden sonra Antik Çağ'da oldukça başarılı bir grafik çizmiştir. *Argonautika* eserindeki İason adlı kahraman, Homeros'un kudretli kahramanlarından oldukça farklıdır.

Apollonios söze, Argos'un, Athena'nın gözetimi altında *Argo*'yu nasıl inşa ettiğine dair bir açıklamada bulunmadığından dolayı özür dileyerek başlar. Diğer şairler, Phrixos'un oğlu olan ve inşa ettiği elli kürekli

gemiye *Argo* adını veren Argos'u çağırta İason'dan ve geminin pruvasına, Dodona'nın meşe ağaçlarından yapılmış olan ve konuşan bir keresteyi yerleştiren Athena'dan bahsetmişlerdir. Delphi kahini bu görevi onaylar onaylamaz İason, Yunanistan'ın şimdiye kadar gördüğü en iyi mürettebatı, Pagasai'nin kumsalında topladı. Mürettebatın oluşturulması hakkında birçok farklı anlatım mevcuttur fakat her bakımdan, Argonotların kahramanlardan oluşan bir yıldızlar topluluğu oldukları konusunda şüphe yoktur: 'Bu kahramanlar, bulutların arasından ışıltılı yıldızlar gibi parlıyorlardı.'

Bu efsanevi Argonotlar'ın, Karadeniz'e yelken açan Yunan Tunç Çağı denizcilerini etkilemiş olabileceği düşünülmektedir ve ilginçtir ki bu mürettebatın temelini oluşturanlar, Boitos'daki (efsanevi kurucusu Minyas olan bir Mikenai şehri) Orkhomenos ve Teselya'daki İolkos'dan gelen Minyaslılardı. Tarih dönemlerinde, Yunan kentleri, faaliyetlerini, bir Argonot'a hizmet ettiklerini iddia ettikleri Karadeniz bölgesinde sürdürüyorlardı. Bu da mürettebat listesindeki çeşitli uyuşmazlıkların nedenini açıklamaya yardım eder.

Argonotlar, Odysseus'a yoldaşlık edenler gibi soylu ve meçhul bir 'mürettebat' değildir. Her birinin katılmak için kendine has sebepleri vardır, özel ve tek bir görev için birleşmişlerdir, özellikle seçilmişlerdir ve bu görevi başarıyla tamamlamak için özellikle de işin erbabıdır.

Liste tamamlanır tamamlanmaz, Apollonios; sırasıyla kahramanları, hayranlık duyanları, İason'un annesiyle babasının kederine ağıt yakan kadınları, sarayın içini ve İason'u sinematik bir tarzda sunar. Vedası, coşku dolu yoldaşlarıyla kavgalı bir melankoli içindedir; çünkü onların

gidecekleri yer, Homeros'un kahramanlarından birinin bölgesidir; yazarınki ise Helenistik şairler için kıymetli olan kendi sosyal çevresidir. Annesinin ona sımsıkı sarıldığı ve kadın hizmetçilerin sürekli ağladığı acıklı bir atmosferi düzeltmeye çalışır. Başarısız olur. Sonra tekrar dener ve nazik sözleri, öfkesini gizleyemez. Sahne büyüleyici olmasına rağmen, aynı zamanda güzelliğin ve groteskin yan yana geldiği Helenistik üslubu tüyler ürperticidir.

Nihayetinde sahne aldığı İason, basmakalıp kelimeler ve geleneksel bir üslupla betimlenir.

Ve Apollon mis kokulu tapınaktan kutsal Delos, Klaros, Pytho ya da Xanthos çayı yakınındaki engin Likya'ya doğru yola koyulduğunda, böylesine bir güzelliğin ve insan selinin içinden geçerek hareket etti ve bir çılgılık yükseldi birlikte seslendikleri sırada.⁴

Bu, tam bir Homeros üslubudur. Bu bir kahramandır. Yine de keder, Artemis'in yaşlı bir rahibesi tarafından karşılanan İason'un zaferini bir nebze gölgelemiştir:

Ve orada karşıladı onu şehrin koruyucusu ve Artemis'in rahibesi olan yaşlı İphias ve onun sağ elini öptü fakat tüm isteğine karşın tek bir kelime söyleyebilecek bir gücü yoktu, izdiham ilerledikçe, gençler tarafından bir köşeye bırakılan yaşlılar gibi itilmişti yol kenarına, ve geçip gitmişti o çok uzaklara.⁵

Bu etki, İason'un kıyıya çıkışıyla tekrarlanır. Bu, onun, mürettebatıyla ilk karşılaşmasıdır ve Apollonios onu oluşturmaya hazırlanır:

O, Argo gemisinin yanında bekleyen yoldaşlarının onu karşıladıkları Pagasai sahiline geldi. Girişte durdu ve hepsi onu selamlamak için toplandılar.⁶

Bu anlatımda, burada kullanılan Yunanca kelimelerden birine ait olan vurgu pek algılanmamıştır. Mürettebat, İason'un *enantioi*'sinde ('karşısında') durmaktadır ve İason da onlardan uzakta durduğu için biz de onun kahramanca nitelikleri hakkında klişe bir şiirsel beklenti içine giriyoruz. Fakat ne yazık ki gelişiyile yapabildiği tek şey, yoldaşlarının bakışlarını sahile doğru çevirebilmesi olmuştur:

Akastos ve Argos'un geleceğini sezdiler ve Pelias'ın arzusuna rağmen, onların hızla geldiklerini görünce hayrete düştüler. Arestor'un oğlu Argos'un omuzları üzerinde ayaklarına dek uzanan bir boğa postu vardı, üzeri siyah kıllarla kaphydı. Diğerinin üzerinde ise, kız kardeşi Pelopeia'nın verdiği iki katlı, açık renk bir pelerin vardı.⁷

İason, tamamen gölgede kalmıştır. Yine de kahramanlardan yerlerine geçmelerini ister ve onlara hitapta bulunur. Onlara karşı sağduyulu davranır ve liderlerinin göğüs gereceği sorumlulukları anlatır. Her şeyin hazır olduğunu söyler, bir tek şey hariç:

Bu yüzdendir ki şimdi, aramızdan bunu seve seve yapacak, her şeye karşı dikkatli olacak, adımıza yabancılarla tartışacak ve onlarla anlaşma yapacak cesur bir lider seçmeliyiz.⁸

Burada bir seçeneğin olması olanaksızdı. Bu an İason'undur; hepsini bir araya toplamıştır; ailesinin topraklarındadırlar; sonunda Altın Postu alacağını hepimiz biliyoruz ve liderleri olacağını da. Fakat bu şekilde gerçekleşmemiştir:

Böylelikle o konuştu; genç kahramanlar gözlerini aralarında oturan cesur Herakles'e diktiler ve İason'un tek bir emriyle Herakles'in liderleri olmasını engellediler.⁹

Bu, İason'un korkunç bir ihaneti gibi görünmektedir ve işler daha da kötüleşir:

Fakat [Herakles], oturduğu yerden sağ elini ileriye doğru uzattı ve şöyle dedi: 'Kimse bana bu şerefi bahsetmesin. Rıza göstermeyeceğim ve kalkışanı da engelleyeceğim. Bırakın bizi burada buluşturan kişi bu adamlara liderlik etsin.'¹⁰

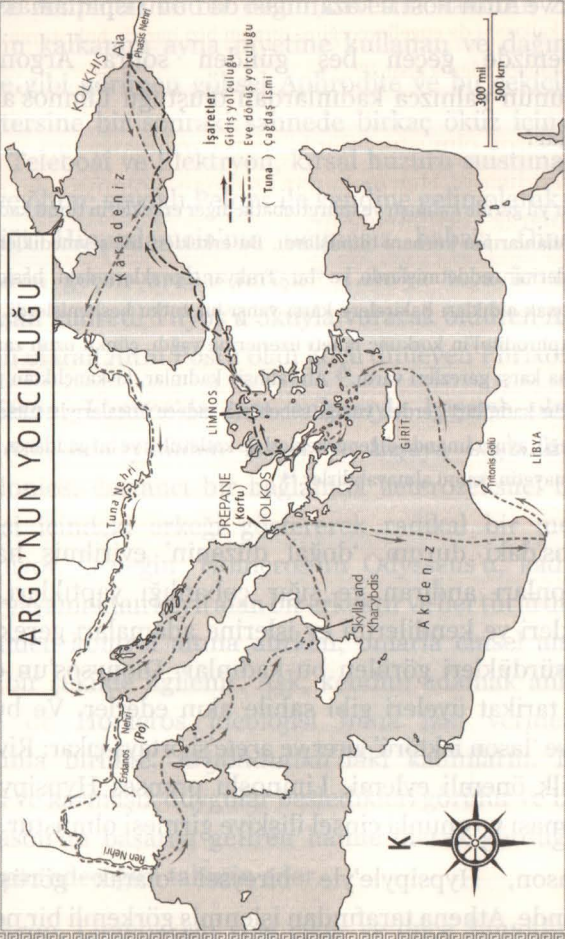
Seçilen İason olmuştur; Çünkü mitte anlatılana göre resmen lider kendisidir. Her ne kadar kazanan o olduysa da, en iyi ikinci olarak görülmektedir.

Yine de, *Argo* yola çıkar çıkmaz, İason'un kahramanlık nitelikleri de ortaya çıkmaya başlar. Apollonios'un anlatımına göre İason, yeni çağın yeni kahramanıdır; Homeros üslubunda değil, daha modern ve Helenistik bir üsluptur.

Her şeyden önce, o bir aşk kahramanı. Olağanüstü derecede yakışıklı¹¹ ve bu da ona kadınların sevgisini kazanma konusunda avantaj sağlıyor: *Arete*'si (bir kahraman olarak etkileyiciliği) cinselliğidir. Yunan dünyasında, güzellik hafife alınmayacak bir niteliktir ve Apollonios bu konuya ciddi bir şekilde vurgu yapmaktadır:

Eski günlerde böylesine bir erkek yoktu, ne Zeus'un soyundan gelen kahramanlar arasında ne de diğer tanrıların soyundan gelenlerde ve o gün Zeus'un gelini İason'un görülmesini ve onunla konuşulmasını sağladı. Yoldaşları bile merakla baktılar ona, onun ılık saçan zarafetine.¹²

ARGO'NUN YOLCULUĞU

İason'un yakışıklılığının başkaları üzerindeki etkisi oldukça fark edilebilir bir durumdadır ve yıldızların en güzeli olarak bilinen Apollon'a benzer birçok yanı da vardır. Aslında yakışıklılığının, kahramanlığında da payı vardır ve Altın Post'u kazanması da bunu ispatlamaktadır.

Denizde geçen beş günden sonra Argonotlar, nüfusunun yalnızca kadınlardan oluştuğu Limnos'a ayak basarlar:

Bir yıl geride kalmıştı ve mürettebatla diğer erkeklerin tümü kadınların günahlarının kurbanı olmuşlardı. Bu erkekler, hiç sevmedikleri sadık eşlerini reddetmişlerdi ve bu Trakya topraklarındaki baskınlarda tutsak aldıkları bakirelere karşı vahşi bir tutku beslemişlerdi. Kypris [Aphrodite]'in korkunç laneti üzerlerine yağdı, çünkü uzun zamandır ona karşı gazezleri vardı.¹³ Ah talihsiz kadınlar, kıskançlıktan perişan olan kadınlar! gerdek yatağı sebebiyle sadece kocalarıyla tutsaklarını değil, ayrı zamanda diğer erkekleri de katlettiler ve bu gaddarca işlenen cinayetin öcünü almayabilirler.¹⁴

Limnos'daki durum, 'doğal düzenin' evrilmiş halidir. Amazonları andıran ve sığır çobanlığı yaptıkları, zırh giydikleri ve kendilerini ev işlerine adanmaları gerekirken tarla sürdükleri görülen bu kadınlar, Dionysos'un çiğ et yiyen tarikat üyeleri gibi sahile akın ederler. Ve burada devreye 'İason faktörü' girer ve *arete*'si ortaya çıkar: Rivayete göre ilk önemli eylemi, Limnoslu prenses Hypsipyle ile buluşması ve onunla cinsel ilişkiye girmesi olmuştur.

İason, Hypsipyle'yle bireysel olarak görüşmeye gittiğinde, Athena tarafından işlenmiş görkemli bir pelerin giyer. Bu pelerinin, Homeros'un İlyada adlı eserinin 18.Bölümü'ndeki¹⁵ Akhilleus'un kalkanı ile birebir kopya olduğu görülmektedir. Fakat bu karşılaştırma ders verici bir niteliktedir: Akhilleus'un kalkanı kahramanlık

savaşında kullanılır; İason'un pelerini ise aşk dolu anlarda giyilmesi içindir. Pelerin birçok hadisede ortaya çıkar: Zeus için şimşek işleyen Kikloplar; Thebai şehrini inşa ederlerken, altın liriyle şarkı söyleyerek kayaları hareket ettiren Amphion ve bir dağın zirvesini kaldıran Zethos; Ares'in kalkanını ayna niyetine kullanan ve dağınık bir fahişe gibi görünen göksel Aphrodite ve bu çekiciliğinin tam tersine bir sonraki sahnede birkaç öküz için kavgaya eden Teleboai ve Elektryon, kırsal huzuru suistimal eden kan ve ölüm; sevdalı Pelops ile kendine gelin olarak almak istediği Hippodameia'nın acımasız babası Oinomaos arasında geçen araba yarışı;¹⁶ Leto'ya tecavüz etmeye kalkışan kudretli Tityos'u okuyla vurarak öldüren Apollon ve son olarak Altın Postu olan koçu dinleyen Phrixos.

İason, Limnos'da tam anlamıyla başarılı olmuştur ve artık, ada yeniden iskan ve inşaya başlanmıştır.¹⁷ Apollonios, destancı bir bağlamda heteroseksüel bir aşk ilişkisi içindeki erkeği göstererek radikal bir mevzuya değiniyor. Örneğin, Homeros'un Odysseus'u, kadınlarla ilişki yaşamaktan keyif alan bir erkektir ve her türlü durumu tamamen kontrol altına alırken, onlarla cinsel anlamda gizli bir şekilde ilgilenir. Aşk, kendini adamak anlamına gelse de Homeros ideolojisi buna izin vermemiştir. Bununla birlikte, *Argonautika*'daki kadınların, İason'a derin ve karmaşık duygular besledikleri görülür ve Limnos da İason'un başarıyı getiren hamle olarak gördüğü aşkı istismar edeceğini tahmin eder.

Argo, Limnos'dan yola çıkar ve önce Samothrake'ye uğrar. Oradan Propontis'e geçer ve Argonotların, farkında olmadan paramparça edildikleri ve mükemmel bir mutluluk düzeninin olduğu Dolionların topraklarına varır. Yeni evlenmiş olan kralları Kyzikos'a bir grup kahramanın

geleceği bildirildiğinde, onları nazikçe ağırlaması gerektiği söylenir. Denildiği gibi yapar ve ertesi gece ters rüzgarlar *Argo*'yu onun bölgesine geri atar ve onları Pelasg (Pelasglar tarafından her zaman taciz edimiştir) ordusuyla karşı karşıya getirir. Onlara karşı savaşmak için gerdek yatağını terk eden kral, trajik bir şekilde İason tarafından öldürülür. Bu, İason'un, şiirde geçen ilk *androktasia* (adam öldürme) sahnesidir. Kzyikos ve Kleite aşkının trajik sonu ciddi bir şekilde vurgulanmıştır:

Ne de gelini Kleite, ölü kocasının ardında kalmıştı; fakat bu illeti taçlandırmak için boynuna geçirdiği bir kementle daha kötü bir illeti yaratmıştı. Hatta orman perileri bile ağıt yaktılar ve gözlerinden yeryüzüne dökülen yaşlardan bir çeşme yaptı tanrıça, şöhretli Kleite¹⁸ dedikleri o talihsiz bakire için.¹⁹

Kyzikos'a saygın bir cenaze töreni yapılmıştı ve ardından Argonotlar oradan ayrıldılar. Bu noktada, İason'un kahramanlığının çağdaş modeli, Herakles'in bu davadan azledilmesiyle mükemmel bir şekilde değerlendirilmiştir. Apollonios, anlatımında, Herakles'i Argonotların arasına dahil etmesi için herhangi bir zorlama ile karşılaşmamıştı. Fakat o yine de Herakles'in kahramanlık niteliklerini, bu maceranın başarısında önemli bir yere sahip olmasa da dahil etmiştir. Gerek yararsız gerek yıkıcı olan fiziksel gücünün yarattığı etkileyici yiğitliğin bu macerada pek etkisinin olmadığını göstermiştir. Kısacası Herakles, bu tür Helenistik hikâyelere göre oldukça çağdışıdır. Baştan çıkarına ve büyüünün çok güçlü olduğu bir hikâyede, fiziksel güçle bir yere varamazsınız. Bu, Argonotlar'ın kendilerini eğlendirmek amaçlı ve Poseidon'un fırtına ayaklı atlarının bile *Argo*'nun hızına yetişemediği ve gına gelene kadar kürek çektikleri bir yarış sırasında çok güzel anlatılmıştır. Yalnız biri hariç, o da Herakles idi:

Kollarındaki güç ile Herakles, bitap düşmüş kürekçileri çekti kendine ve sımsıkı bağlanmış direkleri titretti. Fakat [...] Herakles, kıpırtılı dalgaları yararken, küreği ortadan ikiye bölündü. Küreğinin bir yarısı elinde, savruldu yana doğru, diğerini ise dalgalar sürükledi. Sessizce doğruldu yerinde, ters ters bakarak etrafına; elleri atıl durmaya alışık değildi.²⁰

Bu durum, esasında gülünçtür; fakat kimse gülmez. Herakles'in becerileri adeta sınırlıdır ve genellikle kaba kuvvetten öteye geçmez. Ve kürek yarışı da Herakles'in azledilmesinin başlangıcıdır. Argonotlar, Mysia'da karaya çıktıklarında, Herakles, küreğini yenisiyle değiştirmek için gider ve devasa bir palmye ağacı bulur:

Alelacele yatırdı yere sadağıyla birlikte yayını ve yüzdü aslanın derisini. Tunç topuzuyla söktü palmyeyi yerinden ve gücüne güvenerek her iki eliyle ağacın gövdesini kökünden kavradığı gibi geniş omuzlarına yerleştirdi, bacakları ardına kadar açık ve kökleri yerin çok altına uzamış olan ağacı kaldırdı, toprağıyla birlikte.²¹

Bu arada arkadaşı Hylas, su bulmak için gitmişti ve Pegai adında bir su kaynağı bulmuştu. Kaynağı bulduğu yerde bir su perisi onun yakışıklılığı karşısında büyülenmişti. İbriğini kaynağa daldırdığında, peri onu suyun içine çekti. Polyphemos, çocuğun çığlığını duydu ve arkadaşının, haydutların saldırısına uğramış olabileceği düşüncesiyle fırladı ve Herakles'e çarptı. Olayı Herakles'e anlatır anlatmaz, kudretli kahraman kudurdu. Sanki at sineği tarafından işkence edilmiş bir boğa gibiydi ve şafak sökerken hâlâ Hylas'ı arıyordu.

O sabah, hava şartları yelken açmak için mükemmeldi. Dümenci Tiphys, yola çıkılması gerektiğini söyledi. Yoldaşlarından üçünü unuttuklarına dair korkunç gerçeği

fark ettiklerinde, denize açılmışlardı bile.²³ Birbirlerini suçladıkları bu durumun ortasında İason'un dili tutulmuştu.

Apollonios'un Herakles'i aslında Helenistik dünyaya ait değildir. Daha ziyade, geçmişte kalan efsanevi bir döneme aittir. Kusurlu bir kahramanlığa sahiptir ve onu Argonotlardan ayıran uçurum ise ortadan kayboluşuyla vurgulanmaktadır. Başlangıçtan itibaren, İason'un belirtilmiş olan doğal özellikleri sebebiyle, Herakles engellenmiştir. İason, geleneksel destanlardaki erkek egemenliği durumundan yeni bir heteroseksüel çevreye taşınan romantik bir karakterdir. Onun özel *arete*'si, sonunda zafere ulaşacak ve Herakles de temsil ettiği geleneğiyle birlikte modası geçmiş sübyancı kişiliğinin kabuğuna çekilecektir.

Mysia'dan yola çıktıktan sonra, Kral Amykos'un hükümdarlığı altındaki Bebrykes topraklarına doğru yola devam ettiler. Kral, ülkesine gelen yabancıları, onunla boks maçı yapmaları için zorlardı ve bu maçlar her defasında misafirler için ölümle sonuçlanırdı. Amykos'un bu meydan okuyuşuna Polydeukes (Pollux) talip oldu. Bu müsabaka, Amykos'un Polydeukes'in tarz ve becerisine karşı gösterdiği en vahşice (Typhoeus veya Gaia'nın azman oğluyla karşılaştırılır) olanıydı. Bu tarafsız müsabaka nihayet ayarlanmıştı. Polydeukes, Amyklos'un nakavt edebileceği bir darbeden kaçtı ve kontra bir yumrukla kafatasını kırdı. Amyklos'un halkı, o anda Polydeukes'e saldırdı; fakat Argonotlar birden yanında belirdiler ve Bebrykeslilerin vahşi katliamından kaçtılar.²⁴

İason'un uğradığı bir sonraki liman, Trakya'daki Salmydessos idi. Burası, gözleri görmeyen yaşlı kahin Phineus'un memleketiydi. Phineus, Vergilius tarafından

hain yaratıklar olan tanımlanan Harpialar tarafından işkenceye maruz bırakılmıştı:

O canavarlardan daha alçağı, daha zararlısı yoktur

Cehennem çukurundan gelen tanrının gazabı gibidirler.

Bedenleri kuş, yüzleri kız gibidir; iğrençtir

Dışkıları, pençelerden oluşan elleri vardır ve yüzleri açlıktan solmuştur

Doymak nedir bilmezler.²⁶

Phineus'a ne zaman yemek verilse, uçarak dalar ve yemeğinin çoğunu kaparlardı. Yemekten arta kalanlar öyle berbat kokardı ki kimse yanına yaklaşılamazdı. Argonotlar, Phineus'dan, sefer hakkında bildiklerini anlatmasını istediklerinde, onu Harpiaların elinden kurtardıkları takdirde ne isterlerse anlatacağını söyledi. Böylece, yem olarak bir sofraya kurdular ve ucube Harpialar birden yemeğin üzerine çullandıkları gibi kapıp arkalarında berbat bir koku bırakarak kaçtılar. Kuzey Rüzgarı Boreas'ın kanatlı oğulları Zetes ve Kalais, Harpiaları anında Yüzen Adalar'a (Plotai) kovaladılar. İris, Harpiaların Phineus'a bir daha asla zarar vermeyeceklerine dair söz verdikten sonra bu adalar, Strophades (Dönenlerin Adası) adını aldılar; çünkü Boreas'ın oğulları oraya dönmüşlerdi. Başka yazarlar, Harpiaların ölümlerinin, Boreas'ın oğullarının elinden olacağını ve Boreas'ın oğullarından birinin de kaçanları yakalayamadığından dolayı öleceğini anlatmışlardır. Bu kovalamaca sırasında, Harpialardan biri (Nikothoe veya Aellopos olarak bilinir) Peloponnes'de Tigres Nehri'ne düştü ve ardından bu nehir Harpia adını aldı; diğeri (Okypete, Okythoe veya Okypode) Echinades Adaları'na kaçtı ve buraya da Strophades adı verildi; çünkü orası döndüğü (Yunancada *estraphe*) ve yorgunluktan düştüğü yeri.²⁷

Phineus, Argonotlara yolculukları hakkında talimatlar verdi ve bu talimatlar doğrultusunda, Gezgin Kayalar (Planktai) ya da Çarpışan Kayalar (Symlegades) olarak da bilinen Mavi Kayalar'a (Kyaneai) doğru yola çıktılar. Bu devasa yarlar, geçidi kapatmak için birbirlerine çarpıp duruyorlardı ve şimdiye kadar hiç kimse aralarından geçmeyi başaramamıştı. Phineus'un tavsiyesi, kayaların arasından bir kumru²⁸ uçurup, geçebildiği takdirde olanca hızıyla kürek çekerek geçmeleri gerektikleri idi. Fakat kumru başarısız olursa, geçmeye kalkışmayacaklardı. Euphemos, geminin pruvasından bir kumru saldı ve kumru aralarından geçerken, çarpışan kayalar kuyruk tüylerini koparttı; ama sağ salim geçmişti. Kayalar geri çekildi ve Tiphys'in mükemmel kumandası, sıkı kürek çekişi ve kayalardan birini sol eliyle geriye itip sağ eliyle de gemiyi iten Athena'nın yardımıyla güç bela geçmeyi başardılar. Son anda *Argo*'nun süslü kıcı hasar görmüştü ve o andan itibaren, bir gemi ve insan tarafından canlı olarak geçilen Çarpışan Kayalar sonsuza kadar sabitlendiler.

Argonotlar yola devam ettiler ve Apollon'un onlara görüldüğü ıssız bir ada olan Thynias'a geldiler. Orpheus'un kışkırtmasıyla, onun şerefine bir sunak inşa eden Argonotlar, şarkılar söyleyerek ve danslar ederek onu kutladılar. Yolculuklarının ilerleyen bölümünde, Mariandynlerin topraklarına vardılar ve bu ülkenin hükümdarı Kral Lykos tarafından sıcak bir şekilde karşılandılar. Fakat burası, kahin İdmon'un azman bir yaban domuzu tarafından aldığı yaradan dolayı öldüğü yerdi. Bu canavar, Peleus ve İdas tarafından öldürülmüştü. Fakat İdmon, arkadaşının kollarında ölmüştü. Tiphys'in de bu topraklarda hastalanarak ölmesi onun kaderiydi ve Ankaïos, dümencinin pelerini alıp görevi üstlenene

kadar bir güven krizi yaşandı. Gemiye rotasına çevirdi ve Thermodon Nehri deltasındaki Amazonlar bölgesine yakın geçtiler. Daha sonra Khalybes, Tibarenoi ve Mossynoikoi gibi daha da tuhaf kabilelerle karşılaştılar. Aretias yakınlarındaki Ares adasında, kanatlarını ok olarak kullanan kuşların saldırısına uğradılar. Ayrıca, bu adaya yaşadığı gemi kazası sonrası düşen Phrixos'un oğulları (Kytissoros, Phrontis, Melas ve Argos) ile karşılaştılar. Oğullar, karşılaşacakları kötülükler hakkında Argonotları uyardılar ve buna rağmen onlarla Kolkhis'e gitmeye karar verdiler.

Mitolojide muazzam yerler olarak belirtilen noktalardan geçmeye devam ederler: Uranos ve Philyra'nın seviştikleri ve Kentaur Kheiron'u yarattıkları yer; Prometheus'un baki karaciğerini hâlâ yemeye devam eden büyük kartalın olduğu Kafkas Dağları ve son olarak Kolkhis topraklarındaki Phasis Nehri.

Sonunda, İason kendini göstermeye başlamıştır. Hera ve Athena, oğlu Eros'un, Argonotlar adına çalışması için Aphrodite'den istekte bulunurlar. Hera'nın, tapınağına saldıran ve onu onurlandırmaktan aciz olan Pelias'ı yok etmek için Aietes'in kızı Medeia'yı kullanmak adına uzun vadeli bir planı vardır ve Eros'da Medeia'yı okla vurmak için yemin eder. Medeia'nın psikolojik zekası, bilinen Homeros üslubunun çok ötesindedir ve hem aşık olan genç bir kadın olarak hem de tehlikeli bir cadı olarak, İason'u başarıya götürecektir.

İason'un planı Aietes'e, dostluğun hatırı için Altın Post'tan vazgeçip geçmeyeceğini sormaktır. Herkes, hatta en arsız insanlar bile, yabancıların tanrısı Zeus'un hükümlerine saygı gösterir. Ya da o öyle düşünülmektedir.

Argonotlar kabul eder ve İason'da Aietes'in muhteşem sarayına gitmek üzere yola düşer. Yanında Phrixos'un iki oğluyla iki yoldaşını götürür. İçeri girdiğinde, Eros eline bir ok alır, yayını gerer ve Medeia'yı vurur:

O an bedenine sessiz bir şaşkınlık hakim oldu. Fakat tanrının kendisi yüksek tavanlı salonda yeniden canlandı kahkahalar atarak; ve ok, bakirenin kalbinin derinliklerine saplandı tıpkı bir alev gibi ve Aison'un oğluna bakışları parıldıyordu, kalbiyse acı içinde atıyordu, tüm hatıraları geride kalıyordu ve ruhu tatlı bir acıyla eriyip gidiyordu [...] ve Aşkı gizlice yok ediyordu; yumuşacık yanaklarının rengi gidip geliyordu, bir soluyordu rengi, bir kızılık geliyordu yanaklarına.²⁹

İason ve yoldaşları, Aietes ile görüşmeyi sağlarlar ve ondan bir istekte bulunurlar. Aietes, tuhaf bir şekilde umursamaz bir tavır içindedir. Post'un yanı sıra, krallığını da isteyeceklerinden şüphe eder ve dilleriyle ellerini kesmediği için duyduğu pişmanlığı dile getirir. İason isteğini tekrarlar. Aietes, bir müsabaka yapılmasına karar verir ve şartlarını sunar. Aietes'in yapabildiği bir şeyi yapmaları gerekmektedir:

Ares'in ovalarında otlayan ve ayakları tunçtan iki boğam var, ağızları ateş püsküren; boyunduruk koştüğüm ve Ares'in çetin arazisine sürdüğüm; sürülmemiş araziye hızlıca ortadan ikiye bölen; mısır değil, korkunç bir yılanın dişlerini tohum olarak ektiğim ve silahlı askerler olarak çıktıkları; onları çıktıkları gibi mızrağımla biçtiğim topraklar. Sabahları, öküze boyunduruk koştüğüm ve akşamüzeri hasadı durdurduğum topraklar. Ve bu işleri başarıyla gerçekleştirdiğinde, işte o zaman vereceğim Postu ödül olarak ben de.³⁰

İason'un dili tutulmuştur; fakat kendine olan güven eksikliğine rağmen sonunda bu meydan okumayı kabul eder.

Medeia, İason'a olan tutkusundan dolayı kendinden geçmiştir. Argos'un tavsiyesi üzerine, Argos'un annesi ve Medeia'nın kız kardeşi olan Khalkiope vasıtasıyla Medeia'dan yardım istenmesine karar verilmiştir. Medeia yardım etmeyi kabul eder; fakat kararsızlıktan dolayı acı çekmektedir. Aşk ve korku onu gece boyunca uyutmaz:

Kalbi hızlı atıyordu. Göğsü bir kalkıyor bir iniyordu. Tıpkı bir kazandan akan suyun ışığını bir evin duvarlarına yansıtıp titremesi gibi; tıpkı hızlı bir girdabın raksı gibi; yine de bakirenin kalbi göğsünün içinde tir tir titriyordu.³¹

İason'a, boğalara büyü yapması için güzelliğini sunmalı mıydı? Yoksa kendi canına mı kıymalıydı? İason'a yardım etmesi, onu ailesinden uzaklaştıracaktı; fakat etmezse kendini affedebilecek miydi? Gece boyunca gözyaşı döktükten sonra kararını verir: İason'a büyülu bir iksir verecektir. Hizmetçilerini toplar ve İason ile buluşmaya niyetlendiği Hekate'nin tapınağına gider. İason'un dış güzelliği ayrıntılı bir şekilde vurgulanmıştır. Hatta yoldaşları bile onun görkemliliğinden etkilenmişlerdir. Nihayet buluştuklarında havada aşk kokusu vardır:

Özlem dolu gözlerinin hapsine girdi, yürüyüşünde azametliydi, sanki okyanustan gelen adaletli fakat sürülere tarif edilemez zararlar veren Sirius gibiydi; böylece Aison'un oğlu ona yaklaştı, görebileceği yakınlığa geldi; fakat onun o heybetli görünüşü Medeia'yı karasevdaya sürükledi. Kalbi bağrından koptu, gözleri karardı ve yanaklarını sıcacık bir kızılık kapladı. Dizlerinin bağı çözülmüş, ayakları sanki toprağa kök salmıştı; bu esnada tüm hizmetçileri kenara çekilmişlerdi. Tek kelime etmeden durdular, yüz yüze geldiler, tek kelime etmeden, tıpkı dağların yamaçlarında

rüzgar sakinken yan yana sessizce duran ve rüzgar estiğinde ise durmaksızın uğuldayan meşe ağaçları gibi, heybetli çamlar gibi; birbirlerine aşk ile yoğrulmuş hikâyelerini anlatmaya mahkumdular. Ve Aison'un oğlu, Medeia'nın cennetten gelme bir felaketin içine sürüklenmiş olduğunu gördü ve huzur verici kelimeler [...] sarf ederek onunla konuştu.³²

İason'un ona özünde söyleyeceği şey, çaresizce ihtiyacı olan yardım talebidir. Medeia öylesine aşıktır ki İason'un ihtiyacı olan iksiri, nasıl kullanacağına dair kesin talimatlarla birlikte memnuniyetle verir: 'gece yarısı Hekate'ye kurban sun; ayak seslerini ve av köpeklerinin intikam ulumalarını duymazdan gel; şafak vakti soyunarak büyülsuyagır ve bedenini yıka; yalnızca insanlar için değil, aynı zamanda ebedi tanrılar için kıvılcımı hissedeceksin; mızrağını, kalkanını ve kılıcını o suyla yıka; müsabakadan kaçma. Ve ertesi günde ise, müsabakalarda nasıl başarılı olacağının talimatını verir. Öküze boyunduruğu vurduğun, tüm araziye sürdüğün ve yılanın dişlerini ektiğin an, Devlerin filizlendiğini göreceksin; tam ortalarına bir taş yuvarla ve yiyecekleri için aç kurtlar gibi kavgaya eden av köpekleri misali birbirlerini öldürdüklerini göreceksin; o anlaşmazlığın yaşandığı sırada Post'u alabilirsen senin olacak ve ardından hemen uzaklaş oradan. İason'un asla unutamayacağı bir yakarıyla son bulur sözleri:

Olur da evine dönmeyi başarırsan, Medeia ismini hatırla; ben de her ne kadar uzakta olursan ol, senin ismini hatırlayacağım.³³

İason, onu asla unutmayacağına dair söz verir. Aslında, bundan daha da iyisini yapar: İolkos'a döndüğü takdirde, Medeia'yla evleneceğinin sözünü verir. İkisi de kendi

dünyalarına döner. Aietes, Argonotlara ejderhanın dişlerini verir ve İason'da hazırlıklara başlar. Enteresan bir şekilde, kendi halini yansıtan fakat yeni aşkına olan bağlılığını gösteren kıyafeti değil, onu bir aşk kahramanı gibi gösteren kıyafeti giyer:

Ve üzerine koyu renkli bir kaftan geçirdi, bir zamanlar Limnoslu Hypsipyle'nin verdiği, aşk dolu anların hatırına ona verdiği.³⁴

İason, gereken tüm ritüelleri gereğince yerine getirir ve ertesi sabah ise müsabakaya hazırlanır. Her kahramanın parlak dönemleri vardır. İason'un *aristeia* olarak bilinir. Bu onunkidir. Medeia'nın nazarı, İason'un silahlarını yenilmez kılar ve içine korkunç, tarif edilemez, gözü pek bir yiğitlik girer. Sahayı, tunç boyunduruğu ve sert sabanı incelerken Ares ve Apollon'un arasında bir haç gibi görünür. Boğalar, gürleyerek ve ateş soluyarak ağullarından fırlarlar. Bu ateş onu yıldırım çarpmış gibi etkilemesine rağmen, Medeia'nın sakinleştiriciliği onu korur ve boğaların hücumuna karşılık verir. Boğaları dizlerinin üzerine yatırır, boğuşmanın sonunda onlara boyunduruğu koşar, onları korkutup kaçırtınadan ve susuzluğunu gidermek için gemiye gitmeden önce de araziyi sürer ve ejderhanın dişlerini eker. Yoldaşları, gösterdiği başarıdan dolayı büyük heyecan içindedirler; Aietes de İason'un gücü karşısında hayrete düşer.

Fani savaşçılar, tüm arazi üzerinde filizlenmeye başlamıştır. Kalkanları çok güçlüdür, çift uçlu mızrakları ve ışıltılı miğferleri Olympos Dağı'na kadar ulaşmaktadır. İason, koç gibi dört genç adamın bile kaldırmayacağı ağırlıktaki devasa bir kaya parçasını kapar ve tam ortalarına fırlatıp atar. Fani savaşçılar birbirlerine girer; İason o anda

saldırıya geçer, kılıcını çeker ve tarladaki oluklar kanla dolana kadar onları biçer. Gün sona ermeye yaklaştıkça, İason'un başarılı *aristeia*'sı da sona erer.

Kral Aietes, şehrine geri döndü. Fakat İason'a, istenilen her şeyi yerine getirmesine rağmen, Altın Post'u teslim etmedi. Aslında, *Argo* ve mürettebatını yok etmek istiyordu. Fakat, bunu gerçekleştiremeden önce, korkunç bir halde olan Medeia, saraydan kaçtı ve Argonotlara sığındı. Post'un bekçisi olan yılanı uyutma ve Argonotlara teslim etme önerisi, ancak Yunanistan'a döndükleri gibi evleneceklerine dair söz veren İason'un yeminini tutmasıyla gerçekleşebilecekti.

Argonotlar, Altın Post'un tutulduğu yer olan Ares'in bahçesine gitmek üzere yelken açtılar. O, dikkat etmeleri gereken bir bilinmezdi. Güneş ışınlarıyla kızıllaşan bulutlar gibiydi. Ama tam önünde, korkunç şekilde tıslayan ve uyanık bir yılan vardı. Medeia, ona doğru yaklaştı ve İason'da onu takip etti. Yılan, Medeia'nın söylediği şarkıyla uyuşmaya ve koca gövdesi rahatlatmaya başlamıştı. Olduğu yere kıvrılmıştı. Ama yine de her an korkunç başını kaldırabilir ve onları öldürücü dişlerinin arasına hapsedebilirdi. Fakat Media, gizemli iksirini çıkardı, taze ardıç filizlerini gözlerine serpti ve şarkısını söyledi. Yılanın çenesi gevşedi ve sayısız kıvrımlardan oluşan gövdesi, boylu boyunca koruluğa uzandı.³⁵

İason, meşe ağacında asılı duran Altın Post'u kaptı, elinde havaya kaldırdığı Post'u alabilmiş olmanın yüzüne yansıyan ateşli heyecanıyla ve de büyük bir keyifle bahçeyi hepsi birlikte terk etti. Başarıyla tamamladıkları görevin hemen ardından Argonotlar, eve gitmek için yelken açtılar. Fakat olayın farkına varan Kolkhisliler, anında peşlerine

düştüler. Argonotlar, Argos'un, takip etmeleri gereken doğru rota olarak gösterdiği Paflagonya'da karaya ayak bastılar.³⁶ İstros (Tuna) Nehri'nden yukarı doğru gittiler ve onları Adriyatik'e çıkartacak olan koldan gittiklerini sezen Kolkhisliler tarafından durduruldular. Bu noktada Argonotlara, Medeia'nın ağabeyi ve peşlerine düşen Kolkhislilerin lideri olan Apsyrtos tarafından bir anlaşma teklif edilmişti: Altın Post, Argonotlarda kalabilirdi; ancak Medeia'yı teslim etmeleri gerekiyordu. Tahmin edildiği üzere, bu durum karşısında öfkelerini gizleyemeyen Medeia, İason'a serzenişte bulundu; fakat Apsyrtos'u tuzağa düşürmek için de yardım edeceğini belirtti. Pusuya düşürülen Apsyrtos, İason tarafından öldürüldü.³⁷ İason tarafından elleri ve ayakları kesilen Apsyrtos'un kanı, Medeia'nın elbisesi ve duvağına sıçradı. Onunla birlikte Kolkhisliler de kılıçtan geçirildi. Daha sonra Argonotlar, Eridanos (Po) Nehir'nin deltasında yer alan Amber Adası'na doğru yelken açtılar. Zeus, Apsyrtos'un katledilmesinden dolayı çok öfkelenmişti ve bu nedenle de Hera, Argonotların üzerine öfkeli bir fırtına göndererek onları rotalarından saptırdı. *Argo*'nun konuşan kemeresi, onlara, Zeus'un gazabının, Medeia'nın yengesi Kirke tarafından affedilmedikleri müddetçe dinmeyeceğini söyledi.

Eridanos boyunca gittiler ve Phaethon'un güneş arabasının üzerinden suya düştüğü gölün ağzından geçtiler.³⁸ Oradan Ren Nehri'ne doğru devam ettiler, Kelt ve Liguryalı kavimlerden uzak durdular, Sardunya Denizi'ndeki Stoikhades Adalarını geçtiler, Elba'ya uğramadan geçip gittiler, Tyrrhenia'nın etrafından dolaştılar ve sonunda, Kirke'nin arınma ayinlerini gerçekleştirdiği yer olan Aiaia'ya vardılar: Kirke, kurban ettiği adamların üzerinde süttten kesilmemiş bir domuzu

tutuyordu; boğazı yarılmıştı ve kanı, kurbanların elleri üzerine serpiştirilmişti ve Zeus'a yakıyordu. İşte o an Kirke, işlenen suçun mahiyetini anlar. İason ve Medeia'yı anında azleder.

Yolculuklarının bu aşamasında Argonotlar, Homeros'un İlyada'sındakine benzer bir bölgededirler veya *Odyseia*'nın *Argonautika*'dan faydalanmış olabileceğini söyleyebiliriz. Ne de olsa 'şöhretli *Argo*'dan bahsediyor.³⁹ Baştan çıkarıcı şarkılarıyla denizcileri efsunlayan, büyücü Sirenlerin adası olan Anthemoessa (Çiçekli)'dan geçerler. Onlarla ilgili anlatımlar kafa karıştırıcıdır.

Homeros, onlardan iki tane olduğunu belirtir. Sophkles de onları Phorkys'in kızları olarak adlandırmıştır; Apollodoros ise onların üç tane olduğunu söyler; Pisione, Aglaope ve Thelxiepia. Üçü de Akheloos ve Esin Perisi Melpomene'nin kızlarıdır.⁴⁰ Apollonios'la hemfikir olan Tzetses de onlara Parthenope, Leukosia ve Ligia adını vermiştir. Üçü de, Akheloos ve Esin Perisi Terpsikhore'nin kızlarıdır;⁴¹ başka kaynaklar ise dört Sirenden bahseder: Teles, Raidne, Molpe ve Thelxiope (yine Akheloos ve Melpomene'nin çocukları).

Homeros'un *Odyseia*'sında düet yaparlar; fakat başka bir yerdeki anlatıma göre ise, denizcileri ölüme sürüklemek için biri lir çalar, biri söyler ve biri de tulum çalar.⁴² Bu konuda birerustadırlar. Homeros, dış görünüşleri hakkında bir şey söylemez; fakat görsel sanatlar da dahil olmak üzere, başka kaynaklarda belden aşağısı kuş, belden yukarısı ise insan olarak betimlenmişlerdir. Bu melez oluşumun nedenleri farklı şekillerde açıklanır: Ya çocukluklarında, oyun oynadıkları sırada kaçırılan Persephone'yi bulmak için kendilerine kanat versinler diye tanrılara yakarmaları

ya Hades'in Persephone'yi alıp götürmesine seyirci kaldıkları için Demeter tarafından ceza olarak verdiği kanat veya tüyler ya da aşk tanrıçası Aphrodite'in onları, bekar kalmak istedikleri için kuşa çevirmesi. Argonotlar, Orpheus'un hünerli müziği sayesinde etkisiz hale gelen Sirenlerin yanından güvenli bir şekilde geçtiler. Buna rağmen, neredeyse bir zayıat veriyorlardı: Boutes, Sirenlere doğru yüzdü; fakat Aphrodite onu kurtardı ve onu Lilybaeum'a (Marsala) yerleştirdi.

Bu olayın ardından *Argo*, Skylla'nın dik yarıları ve Kharbydis'in köpüren sularıyla karşılaştı. Sonra onları, ateş ve dumanların yükseldiği Planktai ya da Gezgin Kayalar takip etti.⁴³ Neyse ki İason'un yardımına denizler tanrıçası Thetis ve Nereidler (deniz perileri) koştı. Bir kız oyunu oynarcasına, gemiyi kayaların arasından geçirdiler.

Yola devam ettiler. Güneşin, süt beyaz ve altın boynuzlu sığırlarını otlatığı Thrinakia Adası'nı geçtiler. Sırada, onları iyi karşılayan Alkinoos'un hükümdarlığı altındaki Phaiakialıların adası Drepane vardı. Burada, karşılarına bir grup Kolkhisli çıktı ve Alkinoos'dan, Medeia'ya kendilerine teslim etmesi talebinde bulundular. Alkinoos, Medeia'nın ancak bakire olduğu takdirde babasına iade edilebileceğini, aksi takdirde İason'a verileceğini söyledi. Karısı Kraliçe Arete de Medeia'nın İason'la evlenmesi için şartları zorlayarak onları, yataklarının üzerinde Altın Post'un asılı olduğu kutsanmış bir mağarada nikahladı.

Resmi nikahlarının akabinde, Alkinoos ve Arete'nin armağanlarıyla yüklü bir halde yeniden yola koyuldular. Peloponnes'i gördüklerinde, çıkan şiddetli bir fırtına sebebiyle Libya ve Syrtis'e sürüklendiler. Burası, yaşama dair izlerin olmadığı çorak bir yerdi. Hiçbir geminin

kurtulamayacağı bir boşluktu. Her yer sığılıktı ve yosun doluydu. Gözünün alabileceği her yer kumdu. Dev bir dalga *Argo*'yu iç kısımlara kadar sürükledi ve oranın yerlisi olan bazı su perileri onları gizemli bir kehanetle harekete geçirmiş olmasaydı, orada ölmüş olacaktı:

'Ve ne zaman ki Amphitrite, Poseidon'un süratli arabasını salacak, işte o zaman sen de annenin seni rahminde uzun süre taşımasının karşılığını ödeyeceksin.'⁴⁵

Ardından devasa bir at denizden fırladı ve Peleus'u bir halatla donattı: Amphitrite, Poseidon'un atlarının boyunduruklarını henüz çıkarmıştı; yukarıdaki anlatımda 'anne' ve 'rahim', *Argo*'nun ta kendisiydi; 'karşılığını ödemek' ise gemiyi taşıyacakları anlamına geliyordu. Böylece, *Argo*'yu omuzladılar ve Hesperidlerin Bahçesi yakınlarındaki Tritonis Gölü'ne kadar taşıdılar. Burası, Herakles'in Görevleri'nden biri olan Altın Elmaları topladıktan sonra bir su kaynağı yarattığı ve susuzluklarını giderdikleri yerd. Argonotlardan ikisi, ölümle burada karşılaştı: Khantos, koyun çalmak için baskın gerçekleştirdiği sırada öldürüldü ve Mophos ise ölümcül bir yılan tarafından ısırılarak öldü. Tanrı Triton, Euphemos'a armağan olarak toprak verdi ve *Argo*'yu Akdeniz'e doğru yönlendirdi.

Hesiodos tarafından anlatıldığı üzere, dönüş yoluna devam ederlerken, Tunç Çağı insanları tarafından yapılmış olan dev tunç heykel Talos,⁴⁷ onların Girit'deki Dikte sahiline çıkmalarını engellemişti. Talos, Zeus tarafından Europa'ya, adayı korusun diye verilmişti. Her gün adanın etrafında üç tur atar ve yaklaşan denizcilere koca kayalar atardı. Talos, Medeia'nın büyüleriyle sivri kayalara çarparak tek zayıf noktası olan ayak bileğinden aldığı bir darbeye,

bedenindeki tek damarını dolduran *ikhor*'un erimiş kurşun⁴⁸ gibi fışkırmasıyla tökezledi ve cansız bedeni yere devrildi.

Ertesi gece, *Argo* şiddetli bir fırtınaya yakalandı; fakat Olympos Dağı'ndan inen Apollon, denizin üzerini ışıkla donattı ve bu da Argonotların yakınlarda bir ada görmelerine ve güvenli bir şekilde demir atmalarına yardımcı oldu. Bu adaya Anaphe (Vahiy) adını verdiler; çünkü Apollon'dan gelen bir vahiyle bu adayı bulmuşlardı. Bu nedenle, 'Işık Saçan Apollon' adına bir sunak inşa ettiler; Arete'nin Medeia'ya verdiği on iki hizmetçi, Vahiy Adası'nın koruyucusu ve Işıkların Efendisi olan Apollon'a kurban sunumu sırasında, kadınların yaptıkları jestlerin gelenek kabul edildiği bu adada, reislerle neşeli bir şekilde oynastılar. Bilge Apollonios, eski geleneklere, varsayılan kaynaklara veya modernleşmeye dayalı olarak hikâyelerini genellikle etiyolojik olarak bu şekilde anlatır.⁴⁹ On dokuzuncu yüzyıldan beri, birçok yönden bize ön fikir veren çağdaş bilgelik, mitlerin geldikleri kaynakların yerini, tarihlerini ve kökenini sık sık tespit etmeyi, dine, ekonomiye ve sosyal yaşamla ilişkilendirmeyi denemiştir.

Euphemos, toprağını Girit'in hemen kuzeyinde denize bıraktı ve orada Kalliste (Thera/Santorini) adası oluştu. Oradan da Aigine'ye doğru yola koyulan Argonotlar, su almak için bir gece kaldılar. Aralarında, gemiye suyu en hızlı kimin taşıyacağını belirlediği bir yarışma yaptılar. Ve ardından Apollonios, onları oradan alır ve kısmen de olsa eve getirir:

Merhametli ol, kutsanmış liderlerin soyundan gelen! Bırak söylensin bu şarkılar yıllar geçtikçe. Artık verdiğiniz görevin görkemli sonuna yaklaştım; Aigine'den eve dönene kadar gelmedi başına bir bela ve hiçbir rüzgar engellemedi seni;

sessizce geçtin Kekrops topraklarının etrafından ve Euboia'daki Aulis'den ve Lokrililerin fırvun incirli şehirlerinden ve ne mutlu ki Pagasai kıyılarına tekrar ayak bastın.⁵⁰

Bu yolculuğu başarılı bir şekilde dört ay içinde tamamlamışlardı.

Euripides'den *Medeia* Hakkında

İolkos'a geri dönersek, Pelias, İason'un Altın Post macerasından geri dönebileceğini asla hayal etmemişti ve bu nedenle İason'un babası Aison'u öldürdü. Aison, ölüm şeklini kendi belirledi ve boğa kanı içti.⁵¹ İason'un annesi, Pelias'ı lanetledi ve kendini astı.⁵² Pelias, onun küçük oğlu Promakhos'u da öldürerek katliamı sonlandırdı. Döndüğünde, Altın Post'u Pelias'a sunan İason, ailesinin intikamını almak için bekledi. İsthmus'a yelken açtı, *Argo*'yu Poseidon'a ithaf etti ve ardından *Medeia*'dan, Pelias'ı cezalandırmak için bir yol bulmasını istedi. Aslında, bunu yapması için *Medeia*'yı İolkos'a getiren Hera'ydı ve büyücü kadın sarsıcı bir sihir yapmıştı:

[Pelias'ın] kızları, bir kuzuyu öne getirdiler, ahı gitmiş
vahı kalmış bir hayvanı
o kadar yaşlıydı ki boynuzları alnına dolanmış.
Medeia, Tesalya bıçağını sapladı bir deri bir kemik
kalmış boğazına

(o kadar az kan akmıştı ki bıçağa neredeyse bulaşmamıştı) ve batırdı leşini güçlü bir karışımın olduğu kazana.

Koçun gövdesi küçüldü ve hayatı kül oldu gitti boynuzlarıyla beraber; sonra duyuldu bir meleme sesi, derinliklerinden gelen kazanın ve hepsi meraktan kaskatı kesilmişken, bir kuzu fırladı dışarıya ve zıplaya zıplaya koştu emeyeceği bir meme bulmaya. ⁵³

Daha sonra *Medeia*, Pelias'ın kızlarını, babalarını aynı şekilde canlandırabilecekleri konusunda ikna etti. Bu,

Pelias'ın acı içinde ölmesiyle sonuçlandığında, İason ve Medeia İolkos'dan atıldılar. Korint'e gittiler, çocukları oldu ve on yıl boyunca mutlu bir şekilde yaşadılar, ta ki İason, Korint Kralı Kreon'un kızı Glauke ile Medeia'nın iyiliği için bir evlilik yapmaya karar verene kadar.

Bu durumu, 431 yılında Atina'da sahnelenen Euripides'in *Medeia* adlı muhteşem trajedisinin başında görebiliyoruz. Eserin kadın kahramanı, Yunan dramasının yarattığı en iyi karakterlerden biridir. Başlangıcında, onun sıradan bir kadın olmadığı çok açıktır; o, kadınlara yapılan yanlışların karşısında özgür iradesi ile durabilen ve içerleyen sözlerle etki yaratan destansı bir karakterdir. Ezilen kadınların bayrağını devralır ki bu onun anaç rolüyle yakından bağlantılıdır ve kendini incinmiş hissetmesi için haklı bir sebebi vardır: İason ona ihanet ettiğinde, o her şeyini kaybeder. Medeia'nın süt annesi bize durumu şöyle aktarır:

Zavallı Medeia! Nasıl da küçümsenmiş ve utanmış,
Çılgına dönmüş, verdiği sözler ve kutsal yemini bozan
İason'dan dolayı, çağırır tanrıları şahitlik etsinler diye
Sadakatının karşılığı olarak ne aldı ki.

Yemek yemez oldu; acı içinde yatar halde geldi,
Saatlerce ağlar oldu [...]

Zavallı Medeia! Şimdiyse

Acı içinde öğreniyor, vatanından edilmemişlerin
Nimetlerden faydalandıklarını. Oğullarından nefret ediyor;
Onları görmek ona keyif vermiyor. Korkarım ki
Aklında korkunç bir gaye belirliyor. O
Korkulu bir kadın; ona her kim düşmanlık beslemezse
Kolay bir zafer elde eder.⁵⁴

Yaklaşmakta olan felaketi anlatan bu sözlerden sonra, Medeia'nın çocukları Mermeros ve Pheres, İason'un

sadakatsizliğine hiç şaşırmamış ve Euripides üslubuna uygun bir tip olan alaycı Eğitimcileri ile belirirler. Çocuklar sessizce dikilirken Kreon, çocuklarla birlikte annelerini de sürgün etmeye niyetli olduğunun dedikodusunu yayar. Sonrasında ise Medeia'nın sahne arkasından sesini duyarız:

Ah, ah! Nasıl bir sefalet, nasıl bir perişanlık!
 Ne yapmalıyım? Keşke ölmüş olsaydım! [...]
 Acı çekmeyeyim mi? Haksızlığa uğramadım mı?
 Gözyaşı dökmeyeyim mi?
 Çocuklar, anneniz sevilmiyor ve siz de lanetlendiniz:
 Ölüm kol gezsin üzerinizde, babanızla birlikte tüm ev yok olsun!⁵⁵

Medeia'nın feryatlarıyla, süzülen Korintli kadınlardan oluşan Koro sahneye çıkar. Boyunları eğik ve duygusal bir avuntu içindedirler fakat Medeia çıldırmaya devam eder:

Gel, göğün ateşi,
 Başımı yakıp geç!
 Daha fazla yaşamamın ne faydası var?
 Ah, nasıl da nefret ediyorum yaşamaktan!
 Hayatımı sonlandırmak, geride bırakmak ve ölmek istiyorum [...]
 Yüce Themis! Dehşet Artemis!
 Nasıl da kullanıldığımı görüyor musun?
 –Ona bağlandığım büyük yeminlere rağmen–
 Lanetlenmiş kocam tarafından?
 Ah, keşke İason ve gelinini
 Yerin dibine battıklarını görsem, o paramparça olmuş
 saraylarında nedensiz yere bana yaptıklarından dolayı!⁵⁶

Tüm bunlar Sütannesini ve Koroyu tedirgin eder. Fakat aslında sahneye çıktığında, Medeia kendini kaybetmiş bir halde görünmektedir. Onun sahnedeki yalnız görüntüsü; bir yabancı, bir garip, biraz acımasız ve bilinen Yunan dünyasının dışından geldiği gerçeğini vurgular. Antik

dönemlerde, Euripides genellikle kadın düşmanı olarak kabul ediliyordu fakat Medeia'nın nefes kesici konuşması o önyargıyı yalanlıyor gibi görünmektedir:

Muhakkak yaşayan tüm canlılar ve yaşayacak olanlar içinde,
biz kadınlar en mazlum olanıyız. Ölçüsüzce,
Bir koca aldık, onu bedenimizin
Sahibi olarak kabul etmeliyiz. Bu
Kötü olanı daha da kötü kılar. Ve işte asıl soru:
Sahip olacağımız erkek
İyi biri mi yoksa kötü biri mi olacak?
Kadınlar için, boşanmak saygın değildir; hele erkeği
reddetmek mümkün değildir [...]
Eğer bıkarsa erkek
Evindeki eşinden, dışarı çıkabilir ve içindeki sıkıntısını
İyileştirecek bir şey bulabilir. Biz eşler, zorunluyuz
Tek bir erkeğe bakmaya. Ve bize derler ki
Biz evde özgür yaşarken, onlar savaşa gidermiş! Ahmaklar!
Cephenin en önünde olmayı üç defa yeğlerim
Tek bir çocuk sahibi olmaktansa.⁵⁷

Medeia'nın, Korodaki kadınlara aynı düşüncelerin onlar için geçerli olmadığını hatırlatmasıyla bu adilane şanlı feveran, kurnazca ve alaycı bir kıvırmayla son bulur: Medeia tamamıyla dışlanmışken onların bir şehri ve yuvaları vardır. Aslına bakacak olursak, Medeia nihayetinde kocasını kendisi seçmiştir, bu nedenle de Medeia'nın söyledikleri, Koro'da yer alan eşlere bu konu hakkında söylediklerinden daha alakalıdır.

Koro'nun, onun güzel hitabeti karşısında dili tutulmuştur ve Koro'dan sessiz kalmalarını ister; çünkü İason'dan intikam almak için peşine düşecektir. Böylelikle Koro, şahit oldukları sempati ve korku arasında kalan

sıradan insanlardan oluşan tedirgin izleyici konumuna geçer. Medeia'nın tanrı ve insan kanunlarına karşı saygısızlığı, aslında daha çok dünyevi kadınların geçmişlerinde yaşadıklarına karşı olan isyanıdır.

Kral Kreon sahneye çıkar ve Medeia'nın sürgüne gitmesi gerektiğini onaylar. Gösterdiği sebeplerin tamamıyla arkasında durur:

Senden korkuyorum. Neden gerçeği gizliyorsun?
 Senden korkuyorum çünkü
 Kızıma telafisi mümkün olmayan zararlar verebilirsin.
 Birçok sebep endişemi haklı gösteriyor.
 Sen zeki bir kadınsın, kötülük sanatında bir ustasın;
 İason'un yatağından men edildin ve bu da seni delirtiyor.
 Başkalarından duyduğuma göre tehditler savuruyormuşsun
 İason'dan ve eşinden ve de eşinin babasından alacağın
 intikama dair.
 O halde önce ben davranacağım, kendimi savunmak adına.
 Güçsüz olmaktansa
 Seni düşmanım ilan ederim ve daha sonra gözyaşım ile
 öderim.⁵⁸

Medeia, zekilik konusundaki şöhretinin tehlikeli olduğu gerçeğinden nefret etmektedir. Kadınların erkeklerden daha sinsi oldukları ve sürekli şeytanlık peşinde koştukları fikri, Homeros'un Hera'sı kadar eskidir ve kadının bu tür karakterize edilişi, özellikle Euripides ile ilişkiliydi. Euripides'in kadın kahramanları, asalet konusunda sık sık erkeklerle eşit veya onlardan üstün tutulurdu, kendilerini adarlardı ve daha zalim, daha kurnaz ve daha vicdansızdılar. *Thesmophoriazousai* adlı eserinde Aristophanes, Euripides'i oyunlarında entrikalarını ortaya

çıkardığı eşlerin Euripides'e verdikleri ölüm cezasından kurtulmak için gösterdiği çabayı tasvir eder: Eğer bunu yapmasaydı, kocalarının haberi dahi olmazdı.

Kreon bir kabadayıdır; ama zorba değildir ve istemeden Medeia'ya taviz verir: Sürgünüyle ilgili düzenlemeleri yapması için ona yirmi dört saat vermiştir. Medeia'nın herhangi bir zarar vermesi için bir günün çok kısa olduğu konusunda kendi kendini ikna eder; fakat insani yanı onun yıkımına neden olacaktır: Tek istediği bir gündür. Kreon'un oradan ayrıldığı an, Medeia yalvaran dalkavuktan şeytani büyücüye dönüşür. Planını ortaya çıkarır: İason ve yeni eşi kesinlikle ölmeli. Ama nasıl? Ona karşı gelebilecek olanlardan kendisini korursa, onları zehirleyip kaçabilecek ama zehirleyemezse, onları kendi elleriyle öldürecek ve sonuçlarına katlanacak. Büyücülüğün karanlık ruhu olan Hekate'ye dua eder ve izleyiciye onun tanrıların soyundan geldiğini hatırlatır:

Gel! Tasarla planını Medeia; göster tüm hünerini.

Sabrını sınavacak olan o ölümcül an için!

Kim olduğunu bil. Baban bir kraldı,

Onun da babası Güneş tanrısı: İzin vermemelisin

Seni gülünç duruma düşürmelerine, İason ve yeni müttefikleri olan

Sisypnos kabilesinin. Ne yapman gerektiğini biliyorsun. Ayrıca –

[Medeia, Koro'ya doğru yönelir]

Bizler kadın olarak doğduk – dürüst amaçlar için yararsız.

Fakat her türlü kötülükte yetenekli ustalarız. ⁵⁹

Koro, mitolojik anlatımlarda kadınlara karşı olan davranışlar hakkında bir ağıt ile yanıt verir. Erkekler, tıpkı İason'un yaptığı gibi davranırken, kadınları yalancılık ve hilekarlıkla itham etmek haksızlıktır.

Efsaneler, şimdi tepetaklak edecek şanımızı;
Kadın cinsinin şerefendirildiği bir zaman gelir [...]

Sadakatsiz kadınların sözlerinde geçtiği
Baladıyla eski çağlardaki erkek şairler demode olacaktır;
Müziğin Prensi Phoebus,
Asla sunmadı lirik ilhamını
Kadın anlayışıyla
Yoksa buluruz biz şiir için konular,
Veririz karşılığını erkeklere destanlarımızla.⁶⁰

Sonunda, İason sahneye çıkar. O, tamamen bitkin ve eski kafalı bir Yunan erkeğidir. Euripides onu bize, önyargılı insanların gözünden göstermiştir; fakat kendisini nasıl savunacağı konusunda hepimiz hâlâ merak içindeyiz. Fakat denemez bile ona göre yeni evliliği, yaptığı en doğru şey ve diğer her şey Medeia'nın suçu. Küstah ve kendini beğenmiş haliyle, yaptığıнын kendisi adına kesinlikle iyi olduğuna inanır ve bu yüzden de doğru olmalı. Sürgün edilen Medeia'ya mali destek önerir ve bu desteğinin yükümlülüklerini azaltacağını düşünür. Aşk, güven ve şeref konusu hiçbir şey ifade etmemiş, Apollonios'un bir romantik kahraman olarak yarattığı bu adam burada bencil ve duygusuz olarak gösterilir. Medeia, duyduğu şeylerden dolayı öfkeli ve İason'a, onun için yaptıklarını tek tek hatırlatır:

Sen gönderildiğin zaman
Burunlarından ateş soluyan boğalarla mücadele etmeye, onlara
boyunduruk koşmaya
Ve sürmeye o ölümcül araziye, senin hayatını ben kurtarmıştım
ve bunu
Argo'da seninle seyahat eden her Yunanlı bilir.
Altın Post'u koruyan yılan,
Onu sardı sarmaladı, hiç uyumadan bendim
Onu öldüren ve senin başının fitilini ateşleyen.

Kendi ızamla aldattım babamı; terk ettim evimi;
 Seninle geldim Pelion Dağı'ndaki İolkos'a,
 Sevgimi gösterdim sana, bilgeliğimi değil. Ve ben
 Öldürdüm Kral Pelias'ı, ölümlerin en korkuncunu tattırdım ona
 Kendi kızlarının elinden ve tüm evini yok ettim.
 Ve bunun karşılığında, sen bana kötülük yapıp
 Kovacak mısın beni, kendine yeni bir eş almak için?
 Sana oğullar doğurmama rağmen!⁶¹

Gidebileceği bir yerinin kesinlikle olmadığı konusunda geçerli bir noktaya parmak basar İason; fakat Medeia'nın nankörlüğü karşısında şaşkınlığa uğramıştır. Medeia'ya, ondan ilişkilerinde ne kadar çok faydalandığını ve hayatını gerçekten onun kurtardığını ama asıl sebebin Aphrodite olduğunu çünkü Medeia'yı kendisine onun aşık ettiğini söyler. Ona nankörlük etmemesini söyler:

Barbar toprakları terk ettin ve bir sakini oldun
 Hellas'ın; burada öğrendin hukuku ve bu toplumda gördün
 Adaletin zorbalığı yendiğini.
 Üstelik burada saygı gördü hünerlerin,
 Burada şöhret oldun; hâlâ yaşamaya devam etseydin dünyanın öbür
 ucunda adın asla anılmıyor olacaktı.⁶²

İason'un aklına, Medeia'nın şöhretinin kendisi üzerinde bir lanet olduğu ya da kendi davranışlarının Yunan adaleti için bir örnek olacağı neredeyse aklına hiç gelmemiştir. Kadınların mantıksız davrandıklarını belirtmiştir: kendileri için iyi olan bir şeyden söz edemezler; kocalarının isteyeceği yeni bir hayatın kendileri için dünyanın sonu olacağına inanırlar:

Planın bu muydu, şeytan? Razi gelmelisin
 Eğer cinsel kıskançlığını yönetebilirsen.
 Ama siz kadınlar

Cinsel hayatınız iyiye, bir yere ulaşmışsınız demektir,
 Dilediğin her şeye sahipsin; ama işler ters gittiğinde,
 Güzellik ve asalet birden acıya dönüşür,
 Çocuklar başka şekilde yapılabilselerdi,
 Kadın olmadan! Kadınlar var olmasalardı,
 İnsanlık tüm bu ıstıraplardan kurtulmuş olurdu.⁶³

Medeia ve İason didişmeye başlar ve İason, kulaklarında Medeia'nın öfkeli sözleri çınlarken paldır küldür saraya doğru gider. Bu değişimler, trajedide kadın-erkek ilişkilerindeki ilginç yönleri gösterir: Kadın + *eros* (cinsel arzu) = kötülük. Trajedilerde, cinsel güdülerini güçlü olan kadınların sonu, tıpkı bu oyunda *Glauke*'nin başına geldiği gibi genellikle kötü biter. Euripides, kadının üreme fonksiyonlarına sahip oluşuyla, bir erkeğin merhametine nasıl muhtaç olduğunu, beşinci yüzyıl erkeklerinin verdiği bir prim olan önem ve merhamet gibi nitelikleri nasıl talep ettiklerini görmüştür. Aynı zamanda, kadınların cinsel arzuları, erkeklerinki kadar yüksekti; fakat işleri çok daha zordu. Kaş yapayım derken bedensel anlamda göz çıkarmanın sonucundan kaçabilmenin en yaygın yolu fesatlıktı: Kadının gücü aşkar değildi ve bu da durumu daha şeytani göstermişti. Bu anlatımda, 'sokaktaki sıradan kadın' rolündeki Koro, Aşkın karmaşık nimetlerinden bahseder ve klasik Yunan özdeyişi olan insaf olgusunu vurgular:

Tanrıların en güzel armağanı olan masumiyetin
 Beni kendine seçmesine izin ver;
 Korkunç Kıbrıslı asla beni
 Yeni aşkım için eski aşkımdan vazgeçirtmesin,
 Salmasın üzerime
 Öfkeli kavgaları ve bitmek bilmeyen kini;
 Ama zekice yargılamasına izin ver kadınların aşkını
 Ve hiddetli kavgaların yaşanmadığı yatağa saygı göster.⁶⁴

Şimdi ise sahneye yaşlı bir gezgin çıkar. O, Atina Kralı Aigeus'dur. Medeia kendisini aniden onun ayaklarının dibine atar ve merhametine sığındıktan sonra hikâyesini anlatır, onun kısırlığına son verecek olan ilaçları bildiğini söyler ve ona, kendisine kol kanat germesi için yalvarır. Tedbirli biri olmasına rağmen, kral bu yemi yutar:

Eğer gelirsen

Atina'ya, burada sana ait bir barınağın olacak;

Seni ele vermeyeceğim. Fakat önce

Yardım almadan Korint'ten ayrıl; Korintliler de

Benim dostlarımdır ve onların darılmasını arzu etmem.⁶⁶

Aigeus'un sözü, Medeia'nın planını gerçekleştirmesine yardımcı olur. Planı, oğullarının Glauke'ye armağan olarak sunulmak üzere bir pelerin ve altın tacı götürmeleridir. Fakat bu armağanlar, ölümcül bir zehirle kaplanmışlardır ve korkunç bir ölüm getireceklerdir. Ve bir mesele daha vardır:

Öldüreceğim oğullarımı.

Kimse onları benden alamayacak. Yok ettiğimde

İason'un tüm evini, ayrılacağım Korint'den

Bir kadın katil olarak, çocuklarımla kanından kaçarak.

Evet, bu suça katlanabilirim, her ne kadar korkum olsa da;

Ama katlanamam düşmanlarımla alaylarına [...]

Asla canlı göremeyecek bir daha

Benden aldığı evlatlarımı [...]

Ve yeni eşinden asla

Bir çocuğu olmayacak.⁶⁷

Koro, tam bir korku içindedir ve Medeia'yı vazgeçirmek adına gayret gösterirken Atina'nın ihtişamına yönelik muhteşem övgüler düzerler, doğruluk ve adalet ile

ünlenmiş bu şehrin bir kadın katili nasıl barındıracağı konusunda merak içine düşerler. Fakat Medeia son derece karardır. Yine çağırtmıştır İason'u. Ve İason döndüğünde, Medeia'nın rolünü canlandırışı kan dondurucudur: Gururunu kırmıştır, mantıklıdır, itaatkardır ve mahcuptur:

Aptallığımın farkındayım;

Öfkenin ne kadar gereksiz olduğunu fark ettim. Bu nedenle hor görmüyorum

Yaptıklarını; yeterince akıllı olduğuna inanıyorum bizim için yapmış olduğun

Bu yeni evlilikten dolayı ve aptalca davranan ben oldum.

Planlarında sana yardımcı olmalıydım, keyif almalıydım

Gerdek yatağını hazırlarken yeni eşinle birlikte.

Ama biz kadınlar doğamız gereği böyleyiz,

Ama neyse oyuz.⁶⁸

Oğullarını çağırır ve babalarına sarılmalarını söyler. Onların başına geleceklerden dolayı kendini tutamama tehlikesine rağmen, son anda kendini kontrol altına almayı başarır. İason'un sevgisini tamamen kazanmıştır ve Medeia'da bu fırsatı değerlendirerek, oğullarının armağanları prensese götürüp götüremeyeceklerini sorar. İlk başta, İason tereddüt eder; fakat Medeia'nın düşünceleri onun aklını çeler:

Derler ki; armağanlar bile tanrıların aklını çeler;

Fanilerin sunduğu altın tüm anlaşmazlıkları yok eder.⁶⁹

Çocuklar, yanlarında götürdükleri hediyelerin aslında onların ölümü olduklarını, prensesle birlikte kendi kaderlerinin olduğunu bilmeden, İason'la birlikte Glauke'nin evine kadar giderler. Koro, onların bu kaçınılmaz ölümleri için ağıt yakar ve ardından aceleyle sahneye gelen Eğitimci, prensesin armağanları kabul

ettiğini ve çocukları da bağışladığını duyurur. Çocuklar geri döner ve Medeia, tüm Yunan dramları içinde en acıklı sahnelerden birinde, onları son yolculuklarına uğurlar:

Her şey boşunaydı sizi yetiştirdiğim şu yıllar,
Gösterdiğim ilgi, acı veren halsizliklerim ve şiddetli ağrılarım
Siz doğduğunuzda. Ah evet, bir zamanlar umudum vardı
Sizin için; hayal etmişim, acıklı bir şekilde, bana bakacağınızı
Yaşlılığımda ve öldüğümde bedenimi kefenleyeceğinizi
Cenazem için. Nasıl da kıskanacaklardı oğullarımı görenler!
O tatlı, kederli düşünce artık yok oldu. Sizden ayrıldı,
Hayatımın geri kalanı acı ve kederle dolacak. Siz
bakamayacaksınız bundan böyle
Annenize bu sevgili gözlerle.
Çünkü gitmiş olacaksınız hayatın başka bir kademesine.⁷⁰

Olduğu yerde sarsılır ve onları kucaklar. Sonra da kendisini, birazdan yapacağı şeyi hatırlayarak, metin olma konusunda zorlar. Başlarına gelecekte habersiz, masum bir şekilde üzgün ve sessizce son defaya mahsus, sahneden ayrılırlar.

Prencesin zalimce öldürülüşünü detaylarıyla anlatan ulağın gelişiyse, sahnedeki atmosfer acıma duygusundan mutlak korkuya döner. Prences; pelerini giyer, tacını takar ve aynanın karşısına geçip kendine olan hayranlığından bahsederken bizim için de tehlike çanları çalmaya başlar. Medeia'nın zehri etkisini göstermiştir. Glauke sendeler, devrilir, ağzı köpürür, gözleri yuvalarından fırlayacak gibi olur ve rengi solar. Altın taçtan, insanı yiyip bitiren anormal bir ateş fışkırır. O sırada elbisesi derisini aşındırır. Taçtan kurtulma çabaları işleri daha da kötüye götürür. Yere düşer, bedeni garip bir şekilde bozulmuştur, neredeyse tanınmaz bir haldedir. Eti, bir çam ağacından akan reçine damlaları gibi erimiştir.⁷¹ Bu, ulağın bize ilettiği hikâyenin

sonu değildir. Kreon, sahneye döndüğünde kızının cesedini kucaklar, elbisesini yumrukla ve o da acı içinde erirken son nefesini verir.⁷²

Medeia, aldığı haberdan dolayı çok mutludur ve şimdi çocuklarını öldürmek için metin olması gerekir. İçeri girer ve sahne arkasından duyulan çığlıklarla gergin bekleyiş sona erer, çocuklardan gelen ilk çığlıklarla daha da dokunaklı bir hale dönüşür. Şimdi içeri İason girer. Glauke'nin ölüm sahnesinden ayrılır ve endişeli bir halde çocuklarının güvende olup olmadıklarını merak eder; çünkü Kreon'un hısımlarının, intikam uğruna çocuklarını öldüreceklerinden korkar. Bu nedenle, Koro ona gerçekten neler olduğunu anlattığında iki misli mahvolmuştur.⁷³ İason, adamlarına kapının kilidini açmalarını emreder ve seyirci ortadaki kapıya odaklandığı sırada, Medeia'nın, çatının üzerinden gelen sesi duyulur: Yılanlar tarafından çekilen bir arabaya binmiştir ve kollarının arasında çocuklarının cesetleri vardır. İason, oğullarını ister; Medeia vermeyi reddeder. Birbirlerine başkaldırdıkları sırada, Euripides, Medeia'nın kefareti ödemek için Korint'de bir festival düzenleyeceğine dair verdiği sözün olduğu bazı etiyolojik temaları sunar. Ardından, Medeia'nın arabası havalandırarak uzaklaşır. İason, oğullarının öldürülüşünden dolayı yıkılmış bir haldedir ve ağıt yakıyordur. O sırada Koro, hayatın riskleri üzerine odaklanır:

Birçoğu, Olympos'da yaşayan Zeus'un Kaderleri'nden kaynaklıdır;
 Birçok konuyu şaşırtıcı bir şekilde sonlandıranlar da tanrılardır.
 Olacağını düşündüğümüz şeyler gerçekleşmez;
 Davetsiz Tanrı bunu mümkün kılar ancak;
 Ve tıpkı bu hikâyenin sonu gibi.⁷⁴

Dram boyunca Euripides, kadının erkeğin dünyasındaki yeri ve bencillik yüzünden çelişen, verilmiş sözlerin zayıflığı gibi çağdaş sosyal sorunları incelemek için mitolojik temaları kullanmıştır. Fakat bu sorunları yanıtsız bırakır: Seyirciler arasında yer alan birçok Atinalının, *Medeia*'da kendi sorunlarının yansımalarını gördükleri fakat hiçbirinin çözüldüğünü görmediği anlatılmıştır. Konuların zamansızlığı ve Euripides tarafından hassasiyetle ele alınışları, Yunan mitlerinin çağdaş dünyada ilgi görmeye devam etmesi sebebinin bir parçasıdır.

Bu korkunç olayların ardından anlatılan hikâye ise Apollodoros tarafından kısmen de olsun mensur bir tarzda anlatılmıştır. Medeia, Atina'ya gitti, Aigeus ile evlendi ve ona, Medos adını verdikleri bir oğul doğurdu. Fakat, Aigeus'un oğlu, Theseus'a entrika düzenlerken görüldü. Bir hikâyede, Theseus'a zehir içirmeye çalışan Medeia'nın son anda engellendiği anlatılır. Theseus, oğlunun dudaklarına götürdüğü zehirli kupayı bir darbeye kenara fırlatır. Bu nedenle Medeia, oğlu Medos ile birlikte Atina'dan sürülmüştü. Oğlu Medos, birçok barbar ülkeyi fethetmiştir, Medlere adını vermiştir ve Hintlilere karşı savaşırken ölmüştür. Medeia, Kolkhis'e geri döndü. Döndüğünde, babası Aietes'in, erkek kardeşi Perses tarafından tahttan indirilmiş olduğunu gördü. O veya oğlu Medos, Perses'i öldürdü ve krallığı babasına verdi. Hyginus tarafından kayda alınan anlatımda, Medos, Kolkhis'e Medeia'dan önce varır; fakat Aietes'in oğlu tarafından öldürüleceğine dair haber alan Perses tarafından -her ne kadar Medos, bunu yapacak olan kişinin kendisi değil, Kreon'un oğlu Hippotes'in olduğunu söylese bile- tutsak edilir. Medeia, Artemis'in bir rahibesiymiş gibi Kolkhis'e vardığında ve Kreon'un oğlunun Perses'in elinde olduğunu

öğrenir. Kreon'dan intikam almak adına bir şans elde ettiğini düşünür ve kılığın durması için oğlunun kurban edilmesi gerektiğini söyler. Fakat Medeia, kendi oğlunu tam zamanında fark eder, kurban bıçağını ona verir ve o da Perses'i öldürür.

Anlatımlarda, Medeia'nın ölümü hakkında çok az yazı vardır. Hesiodos, onu tanrıçaların olduğu bir listeye ekler ve fani erkeklerle yatan ilahi bir varlık olduğunu belirtir;⁷⁵ İbykos ve Simonides, onun Akhilleus ile Elysium Bahçeleri'nde evlendiğini anlatırlar. İason'un çaresizlik içinde kendini öldürdüğü anlatılır; ama genelde söylenen, *Argo*'dan düşen çürümüş direğin altında kalıp ezilerek öldüğüdür.

İason ve Medeia'nın Mirası

Argonautika, gerçekten de mitlerin ve halk masallarının bir arada toplanmasıdır. İason'un gibi bir kahramanın, sırf ondan kurtulabilmek için tehlikeli bir yolculuğa gönderildiği; gideceği yere vardığı; görevlerle yüzleştirildiği; kötü kralın kızının yardımıyla amacına ulaştığı konuları anlatan hikâyeler, dünyanın her yerinde ortaya çıkmaktadır. Norveç dilinde yazılan *Mastermaid* ve Galce olan *Kuşların Savaşı* adlı eserler bu şablona uymaktadır. Ve bir de Vladimir Propp vardır. Rus 'harika masalını' analiz eden ve bunun otuz bir 'işlevinin' olduğunu fark eden Propp, bu yöntemi *Argonautika* hikâyesinde uyguladı ve şablonuna uyduğu için çok mutlu oldu. ⁷⁶

Alton Post'un kendisi de antik dönemden beri oldukça fazla sayıda kurguya cazip gelmiştir. Bu, genel olarak kahramanların peşinden gittikleri tartışmasız en kapsamlı hazinedir; fakat hikâyesi çok erken dönemlerde mantıklı bir anlatıma dönüştürülmüştü: Bir açıklamaya

göre, post altına dönüştü; çünkü Kolkhis'de altın vardı ve coğrafyacı Strabo da doğal olarak İason'un altın arayışı içinde olduğunu düşündü. Strabo'nun anlatımına göre, Kolkhisliler, koyun postlarını nehirde altın tozu çıkartmak için kullanıyorlardı; Bizanslı Suda'ya göre Post, aslında simya yoluyla altının nasıl elde edileceğini anlatan bir kitaptı ve son zamanlarda Erich von Daniken, postu uzaylı bir uçan makine olarak tanımladı.

Rodoslu Apollonios, İason ve Argonotlar hakkında ilgilenen tek yazar kesinlikle değildi. Argonotların Limnos'da kalışları, Aiskhylos ve Sophokles'in oyunlarında boy göstermiştir. Bazı alimlerin de Limnoslu anlatımları, kadınların erkekler üzerinde egemen olduğu sistem olan yerel jinekokrasinin bir zamanlar var oluşunun kanıtı olduğunun yazıya aktarılmış halidir. Ovidius, yıpranmış kadınlar üzerine şiirsel bir çalışma olarak ortaya koyduğu *Heroides* adlı eserinde, İason'un terk ettiği Hypsipyle'nin duygularını inceler. Bir başka Romalı Valerius Flaccus, MS birinci yüzyılda bir *Argonautica* yazdı. Rönesans Dönemi'nde de sempatiyle karşılandı:

İşte orada yatıyor meşhur hikâye
İason ve *Medeia* hakkında;
Altın post için çıktığı yolculuk hakkında...
Riskli yolculuklarıyla gezgin *Argo* hakkında,
Euxine denizlerden sonra çiçekler açan *Yunanistan'a*.⁷⁷

On dokuzuncu yüzyıl, bu masal ile eşit derecede yenilikçiydi. Grillparzer'ın *Altın Post'u*, bu anlatımı, mitlerin sadece şiirde kullanıldıkları alana taşıdı ve özellikle çocukların eğlence dünyası için adeta bir vasıta haline geldi. Nathaniel Hawthorne, *Tanglewood Hikâyeleri* (1856) adlı eserinde, Argonotların hikâyesinden harikulade

bir şekilde yararlandı ve kısmen de olsa Apollonios'un kendi döneminde yapmış olduğu gibi Hawthorne'da Yunan mitolojisini yeni çağa uydurdu: 'Bu ölümsüz fabllar, kendi tutum ve hassasiyetlerini zenginleştiren her yaştaki çocuk için meşru konulardır.'⁷⁸ Charles Kingsley'in "*Kahramanlar*" (1856) adlı eseri, Argonotlar odaklıydı. Ayrıca, cesaret ve macera konularına karşı oldukça manevi bir temayül taşıdı: 'Güzellik, bilgelik ve doğruluk, soylu kahramanlıkları çocuklara sevdirmek ve onların yanlarında olan Tanrı'ya güvenmelerini sağlamak için Yunan masalları gibi peri masalları yoktur.'⁷⁹ Argonotlar, aynı zamanda William Morris'e de ilham kaynağı oldu. Apollonios'un kiyle kıyaslandığında, onun yarı uzunluğunda olan *Jason'ın Yaşamı ve Ölümü* (1867) adlı eserinde Yunan mitolojisiyle harmanlanmış Orta Çağ kahramanlıklarının güçlü unsurları olduğu görülmektedir. Ve İason, Glauke için Medeia'ya ihanet ettiğinde, masal, Keats romantizminin, Hristiyan Sosyalist yazılarının ve orta Victoria dönemi pornografisinin tuhaf karışımıyla ortaya çıkar:

Ve o gece bir kez daha

Alıp götürdü uzağa gecenin yarısında,
 Ve bir kez daha bir tahtanın kenarında çıkarttı
 Ayakkabılarını ve tatlı omzu üzerindeki elbiseyi sıyırdı.
 Bir kez daha o gece, ağır ağır sönen ateşin üzerinde
 Tutkulu bir şekilde açlık çeken kederiyle asılı kaldı.
 İş bittiğinde bir kez daha geri dönmüştü;
 Bir kez daha doğan güneşten kaçmıştı;
 Loş ve ışığın titrediği odasına bir kez daha girmişti;
 Bir kez daha aydınlattı ölmekte olan kasveti;
 Bir kez daha uzandı kederli uykusuna
 Ama yorgun bedeni ve kederli kalbi kaldı ayakta.⁸⁰

Yirminci yüzyılda, müziklerini Bernard Herrmann'ın bestelediği, müthiş özel efektleriyle Don Chaffey'in yönettiği iz bırakan *Jason ve Argonotlar* (1963) filmi, bu masal hakkında mükemmel bir uyarlamaydı. Diğer bir taraftan, 2000 yılında Nick Willing'in yeniden çevirdiği filmin uyarlanması başarısız olur: Argonotlar sefildir. Argonot avcısı Atalanta ve Jason arasındaki aşk ilişkisi yetersizdir. Poseidon, korkunç bir dev olarak ortaya çıkmaktadır. Phineus, Miken tarzı bir *tholos* lahitinde yaşamaktadır. Hylas ile ilgili bölüm yoktur; fakat Herakles'in Jason ile arasında yarattığı bağ vardır ve filmin sonuna kadar da vardır; berbat bir oyunculuk sergilenmiştir; üçüncü sınıf özel efektler vardır ve isimlerin telaffuzu utanç vericidir. Sanırım en iyisi, Yunan mitolojisinin anlatımını arada sırada yalnız bırakmaktır.

Medeia da aynı zamanda, Euripides ve Apollonios'un dışında hareketli bir hayattan keyif almıştır. Hayatından kesitler, Yunan vazo ressamlığında görülür. Bazılarında Pelias'ı öldürürken ya da kendi çocuklarını düşünürken, bazılarında dayıanlı arabasıyla uçarkengörülür. Pausanias, Olympia'da sergilenmiş olan ve Kral Kypselos'un Sandığı olarak bilinen, fildişi ve altın figürlerle süslü, oyma sedir ağacından bir sandığı betimler. Üzerinde, Medeia ile sağ yanında tahtından indirilmiş İason ve solunda Aphrodite'in olduğunu söyler. Yine üzerinde şöyle yazıyordur: 'Ve Aphrodite emreder: İason Medeia ile evlenir'. Romalı oyun yazarı Seneca, bu hikâyeye yönelik kendi dramını oluşturdu. Yarattığı bu dramında, Medeia'nın şiddetine ve gizemli güçlerine oldukça fazla vurgu yapmıştır.

Klasik dönem sonrası sanatlar da Medeia'nın hikâyesini farklı birçok yayın organında kullandı. Fransız

oyun yazarı Corneille, 1634 tarihli *Medea*'sının 1. Perde, 5. sahnesinde, Medeia'nın unutulmaz konuşmasını sunar:

NERINE: Böylesi bir felaketten sonra elinde geriye ne kaldı?

MEDEA: Ben kaldım, ben ve bu da bana kafi.

Bir sonraki yüzyılda, İtalyan besteci Luigi Cherubini, 1797 tarihli *Medea* adlı operasını yaratmıştı. Bu iddialı başrolün sahibi ünlü Maria Callas idi. Maria Callas, Leonard Bernstein'ın 1953 yılında yönettiği Floransa'daki bu operada şarkı söylemişti. On dokuzuncu yüzyılda, Delacroix'nın *Medea'nın Gazabı* (1862) adlı tablosundaki Medeia'nın güçlü imajını, çocuklarını öldürmeye hazırlanan çıldırmış bir Medeia olarak tasvir etti. 1913'de, kısmen ironik, Euripides'in Antik Çağ'daki itibarını kadın düşmanı olarak gösteren trajedisinden alıntılar, süfrajet mitinglerde anlatılmıştı; çünkü o zamanların konularında yankılanıyordu. 1953'de yazılan *Médée* adlı eserinde, Anouilh'in kadın kahramanı, çocuklarını öldürdükten sonra onların kahredici cenaze töreninde intihar eder; Pasolini'nin ilgi uyandıran ve tartışmalı sinema versiyonu olan 1970 yapımı *Medea*, Maria Callas'ın şarkı söylemeden Medeia rolünü oynadığı tek filmiydi; hem Euripides'in bir eserinde Medeia'yı oynayan hem de çocuklarını öldüren bir kadın mahkumu anlamaya çalışan bir kadını oynayan Melina Mercouri'nin rol aldığı ve Jules Dassin tarafından yönetilen *A Dream of Passion (Tutkunun Rüyası)* (1978) adlı filmin perde arkasında yine Euripides vardır. Kariyerinin başlarında, yine bir Jules Dassin yapımı olan *Never on Sunday (Pazar Günü Asla)* (1960) filminde Melina Mercouri, Antik Çağ'da yüceliğinin yıkılmaya

başladığı modern Yunanistan'ı simgeleyen Pireli küstah, güler yüzlü bir fahişe olan İllia'yı canlandırdı. O, trajediye bayılır. Fakat mutlu bir sonla tamamlanan bu mitte kendi kişisel versiyonunu inşa eder. Tiyatroya gider ve Euripides'in trajedisini izlerken hüngür hüngür ağlar, ta ki Medeia'nın çocuklarını öldürdüğü ana kadar. O anda yüzünde bir tebessüm belirir, kavalyesine bilerek göz kırpar ve kendinden emin bir şekilde ona şöyle der: 'Ve herkes mutludur ve sahil kenarına giderler ve hepsi bu kadar.'

ARGOS VE CANAVAR KATİLLERİ

Kilit Rollerdeki Karakterler

İnakhos	Argoslu hükümdarların atası
Pelasgos	Pelasglar olarak da bilinen efsanevi ırkın kurucusu
Argos (1)	Argos şehrinin ilk hükümdarı
Argos (2)	Her Şeyi Gören canavar 'Panoptes'
İo	İnakhos'un kızı, Zeus'un sevgilisi, ineğe dönüştü
Danaos	Mısırlı, Belos'un oğlu, Argos Kralı oldu
Danae	Perseus'un annesi
Akrisios	Danae'nin babası, Perseus tarafından öldürüldü
Proitos	Tirins Kralı
Bellerophontes (Bellerophon)	Sisyphos'un erkek torunu; Pegasus'u ehlileştirdi; Kimera'yı öldürdü
Pegasos (Pegasus)	Kanatlı at, Medusa'nın çocuğu
Perseus	Zeus ve Danae'nin oğlu; Medusa'yı öldürdü, Andromeda'yla evlendi
Medousa (Medusa)	Ölümlü Gorgon
Andromeda	Perseus tarafından kurtarıldı ve karısı oldu

Argos ve havalisi, Yunan mitolojisinde önemli bir rol oynar. Argoslu hükümdarların atası, Okeanos ve Thetis'in

oğlu İnakhos idi. Dilbilimci Aprion'a (MÖ 20 – MS 45) göre, İsrailoğullarının Mısır'dan kaçıışı bu hükümdarlığın döneminde gerçekleşmişti. Apis adında bir erkek torunu vardı. Aiskhylos'un *Yalvaran Kadınlar* oyununda Apollon'un oğullarından biri olarak boy gösteren Apis, Naupaktos'dan gelen, Peloponnes'i devasa yılanlardan ve vebadan kurtaran bir kahin ve hekimdir. Apollodoros bize, Apis'in çocuğu olamadan öldüğünü söyler ve onu, önce Mısır'a özgü boğa tanrısı Apis ve Osiris'in niteliklerinin birleştirildiği bir Mısır tanrısı olan Serapis ile ve ardından Mısır'a özgü boğa tanrısı Apis'le özdeşleştiğini belirtir. Apis'in kız kardeşi Niobe'nin, Zeus'la birlikte yaşayan ve ona Argos adında bir erkek evlat veren ilk ölümlü kadın olduğu iddia edilir ve ayrıca bir soyağacına göre, Niobe, Yunanistan'ın ilk ahalisi olduğu varsayılan Pelasgların isim babası olan Pelasgos'u¹ da doğurmuştur.

Bu Argos, adı yine Argos² olan ve Panoptes (Her Şeyi Gören) olarak bilinen ve birçok gözü olan bir canavarın büyük büyük babasıydı. Başının arkasında fazladan bir gözü, önde iki ve arkada iki gözü veya bedeninin her noktasında gözleri vardı. Her bir gözü sürekli açıktı. İnanılmaz derecede güçlüydü ve genellikle Peloponnes bölgesini düşmanlardan temizliyordu: O, Arkadya'yı tahrip eden bir boğayı öldürdü ve postuna saklandı; sığırları çalmaya çalışan bir satiri öldürdü; Tartaros ile Gaia'nın kızı olan ve yoldan geçenleri öldüren yarı kadın yarı yılan Ekhidna'yı yok etti. Bununla birlikte, Argos Panoptes en çok, Argos ve Teb'in³ kraliyet hanedanından gelen İo'nun koruyucusu olarak bilinir. Argos topraklarında, Hera'nın son derece güzel olan bakire rahibesi İo, Zeus'un şehvet dolu ilgi alanına girdi. Zeus, ona anlamlı rüyalar gönderdi. Rüyalarını yorumlayan kahinler, İo'nun babası tarafından

ülke dışına sürgün edileceğini açıkladılar. İo'nun babası Zeus'a itaat etti. İo, gerek Zeus gerekse Hera tarafından bir ineğe dönüştürüldü ve sonra da Hera, Zeus ile cinsel ilişkiye girmesin diye İo'nun başına bir at sineği musallat etti. Böylece yerinde bir türlü duramayan İo, hiçbir yerde uzun soluklu kalamadı.

İo'nun masalı farklı şekillerde anlatılır ve en ünlüsü, Ovidius'un *Dönüşümler* adlı eserindeki anlatımdır. Tanrıların Kralı, İo'dan bir ormanlıkta dinlenmesini istedi; fakat o, korku içinde kaçtı ve Zeus da toprağın ve İo'nun üzerini bir pelerinle örttü. Bulutlardaki tuhaflık Hera'nın şüphelerini arttırdı: 'Ya haksızlık ediyorum ya da bana haksızlık ediliyor' diye düşünen Hera, daha önce İo olan güzel, beyaz bir düveyi de yanına alarak kocasını bulmaya gitti. Bulutları dağıtan Hera, fettan bir halde bu hayvanı Zeus'dan bir armağan olarak istedi ve Zeus da reddedemedi. Ardından Hera, Her Şeyi Gören Argos'dan, yeni dış görünüşü ve sesinden dolayı kahrolan kız/düveyi korumasını istedi. Buna rağmen, toynağıyla kaldırdığı toza adını yazabildi (iota ve omega: Ben) ve babası İnakhos'a durumu iletti. Fakat Argos, onu daha uzaktaki bir çayırığa gönderdi.

Zeus bu durumu kabul edilemez olarak nitelendirdi ve Hermes'den Argos'u pan flütüyle uyutup ardından kellesini uçurmasını istedi.⁵ Bu olaydan sonra Hermes, 'Argos'un Katili' olarak bilinen Argeiphontes lakabını aldı ve Hera da Argos'un gözlerini asil bir kuş olan bir tavus kuşunun kuyruğuna yerleştirdi. Bu noktada tanrıça, inek olan İo'ya eziyet etmesi için bir at sineği musallat etti. Aiskhylos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus* adlı trajedisinde İo, Prometheus'un zincirlenmiş olduğu

sivri kayalıklara sahipsiz olarak bırakılmıştı ve nerelerde başıboş dolaşacağı da belirtilmişti: Günümüzde Bosphorus olarak da bilinen Boğaziçi (İnek Geçidi)'nden İskitya'ya, Amazonlar ülkesine, Graiaılar ve Gorgonlar'a, Griffonlar'a, tek gözlü Arimasplar'a, koyu tenli Habeşistanlılar'a ve son olarak Mısır'a. İo, Mısır'da insan şekline geri döndü ve Epaphos (Zeus'un dokunuşu '*epaphe*' ile hamile kaldıktan sonra verilen isim) adında bir erkek evlat dünyaya getirdi. Hera, Kuretler'den Epaphos'u çalmalarını istedi ve onlar da Hera'nın isteğini yerine getirdiler. Böylece, İo bir kez daha yola koyuldu ve onu Suriye'de Biblos Kralı'nın karısı tarafından sütannelik yapılırken buldu. Tekrar Mısır'a döndü. Orada Kral Telegonos ile evlendi ve tanrıça İsis oldu. Epaphos da boğa tanrısı Apis oldu.

İo'nun ineğe dönüştürüldüğü masal, Aiskhylos ve Sophokles'in alaycılıklarının da dahil edildiği A.E. Housman'ın muhteşem parodisi 'Bir Parça Yunan Trajedisi'nde belirtilir. Eser, on dokuzuncu yüzyıl Yunan trajedileri hakkında dalga geçerken, Koro seslenir:

Neden söylemeliyim

İnachea kızı, Zeus'un sevgilisi?

Eski tanrılar tarafından

Nitelikler verilen,

Dört toynak, iki boynuz ve bir kuyruk verilen,

Tanrının bahsettiğini istemeyen

Ve aklı başına gelsin diye gönderilen

Bilinmedik coğrafyalara

Nasıl geniş getirildiğini öğrensin diye.

Ve gitti o Argos topraklarına,

Sararmış meralarda otlandı ısırgan otuyla,

Yine de ona aldırış etmediler.

Ama yine de beslenmesine rağmen

Çok arzulamıyorum:

Asla yerine seçmesin Kıbrıs

Lekeli karaciğerimi!

Neden bahsedeyim ki İo'dan? Neden ki?

Neden olduğuna dair hiçbir fikrim yok.⁷

İo'nun oğlu daha sonra Mısır hükümdarı oldu ve Nil'in kızı Memfis ile evlendi ve onun adını yeni bir şehre verdi; adını o bölgeye veren Libya isminde bir kızları vardı. Libya'nın Poseidon'dan ikizleri olmuştu: Agenor ve Belos. Agenor, Fenike'ye göç etti ve orada Sidon (Sayda) ile Tyre (Sur) şehirlerine hükmetti; Belos ise Mısır'a hükmetti ve Nil'in kızı Ankhinoe ile evlendi. Aiggyptos ve Danaos adında ikizleri oldu.⁸ Belos, Danaos'u Libya'ya ve Aiggyptos'u da Arabistan'a tayin etti. Fakat Aiggyptos, gönderilmekten dolayı mutsuzdu ve bu nedenle Melampodes (Kara Ayak) kavmini zapt etti ve kendi ismi olan Mısır (Yunancada 'Aiggyptos') adını verdi. Her bir ikizin birçok eşten ellışer çocuğu oldu: Aigystos'un oğulları, Danaos'un da kızları oldu. Sonunda aralarında bir kavga oldu. Danaos, Aigystos'un Libya'ya egemen olacağı şüphesine düştü. Athena'nın da tavsiyesiyle, Danaos bir gemi inşa etti (böyle bir şeyi yapan ilk kişiydi), kızlarını gemiye yerleştirdi ve Argos'a doğru yola koyuldu. Yoldayken Rodos'a uğradı ve Lindialı Athena heykelini yaptı.

Danaos, Argos'a vardığında, bilinmeyen bir yerden bir kurt ortaya çıktı ve bir Argos sığırını öldürdü. Bu, bir yabancının (Danaos) hüküm süreceğinin belirtisi olarak yorumlanmıştı ve böylece Argos'un hükümdarı olan Kral Gelanor, krallığı ona teslim etti. Danaos, Apollon *Lykeios* (Kurt Tanrı) tapınağını inşa etti, bölgedeki su sorununu çözdü ve halkına Danaoi adını verdi: 'Danaoslar', Homeros'dan itibaren 'Yunanlıların' genel bir adı olarak kullanıldı.

Aiskhylos, Danaos'un kızları hakkında üçlü trajediler yazdı. İlk oyunu olan "*Yalvaranlar*", günümüze kadar gelmeyi başarabildi; fakat *Mısırlılar* ve *Danaidler* adlı eserleri başaramadı. *Yalvaranlar*'da, Aigypstos'un oğulları, Danaos'un kızlarıyla evlenebilmek umuduyla Argos'a gittiler ve Danaos onların bu hareketinden şüphe etmesine rağmen, kızlar kendilerini asmakla tehdit ettiklerinde kabul etmek zorunda kaldı.

Evlilikler çekilişle ve birbiriyle uyumlu isimlerin eşleşmesiyle gerçekleşecekti. Böylece Danaos bir düğün düzenledi. Fakat kızlarına birer hançer verdi ve gece vakti eşlerini öldürmelerini istedi. Kızlardan kırk dokuzu babalarının dediğini yaptı; fakat içlerinde en büyükleri olan Hypermnestra, Lynkeus'un hayatını bağışladı; çünkü ya Lynkeus onun bekaretine saygı göstermişti ya da ona eşsiz derecede aşık olmuştu. Lynkeus kaçtı fakat Danaos, Hypermnestra'yı mahkum etti. Bu arada, Danaos'un diğer kızları, kocalarının bedenlerinden ayırdıkları başlarını gömdüler.⁹ Bu tür kızlar için koca bulmak besbelli bir problemli. Bu nedenle Danaos, koşu yarışlarında onları alışılagelmiş başlık parasını istemeden evlendireceğine dair söz verdi ve sonunda hepsi yeniden evlendi. Danaidler, Hades'de sonsuza dek doldurulması gereken delikli kaplara su doldurma cezasına çarptırıldıkları halde, Lynkeus, Hypermnestra ile yeniden bir araya geldi, Danaos ile uzlaştı ve daha sonra da Argos Kralı oldu.

Lynkeus ve Hypermnestra, Perseus ve Herakles'in de dahil olduğu yüce kraliyet ailesinin en başında gelirler. Erkek torunları Proitos ve karısı Stheneboia, Bellerophontes (Bellerophon) mitinde kilit bir role sahiptirler. Bellerophon, Glaukos (bazen Poseidon) ve

Eurymede'nin oğlu ve Sisyphos'un da torunu idi. Memleketi olan Ephyra (daha sonra Korint adını almıştır)'dan ayrılması gerekiyordu; çünkü Belleros adında Korintli bir zorbayı öldürmesi gerekmişti.¹¹ ismi 'Belleros'un Katili' anlamına gelir. Tirins'de bulunan ve onu affeden Proitos'a gitti. Fakat Stheneboia (ya da Anteia)'nın aklında pek de iyi düşünceler yoktu. Bellerophon'a aşık oldu.¹² Fakat Bellerophon, onun yaptığı kurları karşılıksız bırakınca, Stheneboia da onu, kendisine tecavüze kalkışmakla suçladı. Proitos ona inandı ve Bellerophon'u, Stheneboia'nın babası olan Likya Kralı İobates'e gönderdi. Ayrıca ona gönderdiği mühürlü mektupta, kendisinden Bellerophon'u öldürmesi istiyordu. İobates, bu 'uğursuz, yaşamı yok edici sözleri' okudu; fakat misafirini kendi elleriyle öldürmekten ziyade, Bellerophon'a Kimera'yı (Keçi-kadın) öldürmesini emretti. Sözüm meclisten dışarı, bu korkunç yaratık birçoğu için bir eşleşmeden de fazlasıydı ve Hesiodos onu etkili bir şekilde tanımlar:

Korkunç alevler püskürten,
Üç başlı, ürkütücü, devasa, kırlangıç ayaklı, güçlü,
bir başı parlak gözlü aslan olan, bir başı keçi olan,
üçüncüsü yılan olan, ulu ejder başlı Kimera.¹⁴

Kimera'nın soy ağacı belirsizdir: Hesiodos, onun ya Typhoeus ile Ekhidna'nın çocuğu, ya Lernalı Hydra ile isimsiz bir babanın çocuğu ya da Sfenks'in ve Geryon'un av köpeği Orthos'dan olma Nemea Aslanı'nın annesi olabileceğini söyler. Ama kesin olan şudur ki, ülkeyi ve besi hayvanlarını yakıp yıktı. Birçok hikâyede anlatıldığı üzere Bellerophon, Medusa ve Poseidon'un çocuğu olan kanatlı beyaz atı Pegasus'a bindi. Bu muhteşem atı, Peirene kaynağının olduğu yerde görmüştü ve kahin Polyeydos'un

ona verdiği talimatlar sonrası ehlileştirebilmişti. Bu talimatlara göre, rüyasında Athena'nın ona altın yular verdiği yer olan Athena sunağında uyuyacaktı ve Atların Terbiyecisi olan Poseidon'a beyaz bir boğa kurban edecekti. Ertesi sabah, altın yuları yanı başında gördü, boğayı kurban etti ve Pegasus da kendi isteğiyle onu kabul etti. Korkunç bir ikili olmuşlardı: Pegasus'un yardımıyla, Bellerophon Kimera'yı öldürdü; geri döndüğünde İobates, ona tek elli Solymoslular ile savaşmasını; ardından Amazonlarla da savaşmasını emretti; Bellerophon hepsini fethettikten sonra İobates, ona pusu kurması için Likya'nın en cesur adamını gönderdi; fakat Bellerophon onu da öldürdü; sonunda İobates ona mektubugösterdi ve ondan kalmasını istedi. Ona kızı Philonoe (veya Antikleia ya da Cassandra)'yi verdi ve krallığını ona bıraktı.

Euripides'in günümüze kadar gelmeyi başaramamış olan trajedisi *Stheneboia*'da, Bellerophon'un Stheneboia'dan, Pegasus ile gezerken deniz üzerinde aşağıya iterek intikam aldığı yazar. Kayıplara karışmış olan başka bir eseri olan "Bellerophon", Aristophanes'e ait bir komedi olan "Barış" adlı eserinde esprili bir biçimde parodileştirilmiştir: Bellerophon, Pegasus'la Olimpos'a kadar uçmaya kalkışmıştı; fakat Zeus, atı ısırсын diye bir at sineği gönderdi ve ürken at, binicisini yeryüzüne düşürdü. Bellerophon bu düşüşten sağ olarak kurtulmayı başardı. Euripides'in oyununda, Bellerophon, eski püskü giysiler içinde bir kötürüm olarak yeniden ortaya çıkar. Homeros, tanrıların ondan nefret ettiğini, bu durumun Bellerophon'u içten içe yediğini ve gizlice uzaklaşıp gittiğini söyler; ama bize Bellerophon'un nasıl öldüğünü de anlatan hiçbir masal yoktur.

Perseus ve Gorgon Medusa

Bir zamanlar Argolis'de, Argos'un hükümdarı Akrisios, kızı Danae'nin doğuracağı oğlu tarafından öldürüleceği kehanetini öğrendi. Bu nedenle, hava ve ışık alabilmesi için küçük bir kapağın olduğu tunçtan bir yeraltı odası yaptırdı ve içine Danae'yi hapsetti. Bazı yazarların açıklamalarına göre, Akrisios'un erkek kardeşi Proitos, Danae'yi baştan çıkardı ve bu da aralarında bir elektriklenmeye sebep oldu. Fakat bu konu hakkında bilinen en iyi açıklama, kendisini altın yağmuru olarak gösteren Zeus'un, Danae'nin kucağına yağarak onunla cinsel birleşme yaşamasıdır. Danae, Perseus'u doğurdu. Akrisios, olanlardan Zeus'un sorumlu olabileceğini kabul etmedi ve Danae ile birlikte Perseus'u ahşap bir sandığa kapatıp denize attı. Sandık, Kral Polydektes'in erkek kardeşi Diktys'in balık ağlarına takıldığı yer olan Seriphes Adası'na kadar yüzdü.

Perseus, erkeklik çağına kadar Diktys'in evinde büyüdü. Fakat Polydektes, akabinde Perseus'un annesi Danae'ye aşık oldu. Perseus bu flörte engel oldu. Fakat kral kendisini, Oinamos'un¹⁵ kızı olan Hippodameia'nın talibi olarak ve gerekli başlık parasını toplamaya gelmiş biri olarak gösterdi. Perseus, istediği takdirde ona Gorgon'un başını getirebileceğiyle böbürlendiğinde, kendisinin lehine dönmeye başlayan şansının uzakta olduğunu hisseden Polydektes, bu teklifi minnetle kabul etti.

Perseus'a bu görevinde yardım eden Hermes ve Athena, onun, Keto ve Phoryks'in, yaşlı olarak doğduklarından dolayı Graiai olarak adlandırılan ve aynı zamanda Gorgonların kız kardeşleri olan kızları Enyo, Pemphredo ve Deino'yu ziyaret etmesini tavsiye ettiler. Ortalarında, dönüşümlü olarak kullandıkları tek bir göz ile tek bir dişleri vardı. Perseus, gözü ve dişi kaptıktan sonra, macerasında

ona yardım edebilecek orman perilerini bulmasına yardım ettikleri takdirde, gözü ve dişi geri vereceğine dair yemin etti. Bu orman perileri, ona kanatlı sandaletler, *kibisis* (bir tür çanta) ve görünmezlik başlığını verdiler; Hermes, ona efsanevi taştan yapılmış olan bir orak verdi.

Perseus, ardından ölümsüz Stheno ve Euryale ile ölümlü Medusa adındaki üç Gorgon'un ülkesi olan Okeanos Nehri'ne uçtu. Kıvrılan yılanlarla kaplı başlarında yaban domuzunun gibi dişleri vardı. Elleri tunçtan idi ve altın kanatları vardı. Onlara bakan herkesi de taşa çeviriyorlardı. Perseus oraya vardığında uyuyorlardı. Böylece şansını deneyen Perseus, Medusa'dan bakışını kaçırarak kendi görüntülerini yansıtmak amacıyla tunçtan bir kalkan kullandı ve Athena'nın da yardımıyla Medusa'nın başını uçurdu. Medusa, Poseidon'dan hamile kalmıştı ve kanatlı at Pegasus onun boynundan Khrysaour (Altın Kılıcı olan Adam) ile birlikte doğmuştu. Perseus, Medusa'nın başını *kibisisin* içine tıktıktan sonra oradan uçup gitti. Medusa'nın kız kardeşleri uyanıp onu kovalamaya başladı fakat bir faydası olmadı; çünkü görünmez başlık kendi payına düşeni yapmıştı.

Geridönüş yolunda, Perseus, Afrika'dan geçti. Ovidius, onun Hesperidler ülkesine vardığını ve Atlas'dan onu misafir etmesini istediğini betimler. Atlas'ın reddedişinin doğurduğu sonuçlar vahimdi:

'Dostluğuma değer verdiğin için
Küçük de olsa bir hediyem var sana!
Başını yana çevirdikten sonra sol elini çantasına
soktu ve çıkardı tiksindirici başını Medusa'nın.
Ulu Atlas, ulu bir dağa dönüştü; saçları
ve sakalı ağaçlara, devasa omuzları ve kolları
dağ silsilesine dönüştü, bir zamanlar başının olduğu

yer bulut kaplı bir zirveye;
kemikleri ise kayalara dönüştü. ¹⁶

Bir zamanlar dev olan Atlas, artık bir dağ idi. Perseus, ardından doğuya, Kepheus'un kral olduğu Aithiopia'ya doğru yola koyuldu. Perseus, burada, Kepheus'un kızı Andromeda'yı, bir deniz canavarının onu yemesi için bırakıldığı deniz kenarındaki bir kayada zincirlenmiş olarak buldu. Andromeda, Nereidleri güzellikte geçtiğiyle böbürlenlen Kepheus'un karısı Kassiopeia'ya karşı haddini aştığı için cezalandırılmıştı. Nereidlerin öfkelerini anlayan Poseidon, ülkeyi sel altında bıraktı ve canavarı gönderdi. Ammon'daki kahin, bu durumun ancak Andromeda'nın canavara kurban olarak sunulmasıyla düzeltilebileceğini ileri sürdü. Kepheus, Aithiopialıların bu konudaki baskısını üzerinde hissetti. Fakat Perseus için bu ilk görüşte aşk demekti. Kepheus'dan, kızını ona vereceğine dair söz isteyen Perseus, canavarı ancak bu durumda öldürebileceğini söyledi. Kepheus bu teklifi kabul etti; sözler verildi; Perseus, canavarın üzerinden uçarak ve orağını kullanarak onu öldürdü ve böylece Andromeda serbest kaldı. Fakat ne yazık ki mesele burada son bulmadı; çünkü Kepheus'un erkek kardeşi Phineus zaten Andromeda ile nişanlıydı ve şimdi de bu evliliği engellemeye çalışıyordu. Perseus, tek bir hareketle, Phineus ve destekçilerine Medusa'nın başını gösterdi ve onları taşa çevirdi. Andromeda ile Perseus'un gerçekleşen evliliğinden kısa bir süre sonra, Pers krallarının atası olduğu öne sürülen Perses doğdu.

Perseus, Seriphos'a döndükten sonra, annesinin ve Diktys'in Polydektes tarafından şiddete maruz kaldığını öğrendi ve bir kez daha Gorgon'un başını çantadan çıkartarak Polydektes ve yandaşlarını taşa çevirdi. Diktys'i

Seriphos'un kralı olarak ilan etti. Sandaletleri, *kibisis* ve görünmezlik başlığını Hermes'e geri verdi. Hermes'de onları orman perilerine geri verdi. Gorgon'un başını da Athena'ya verdi. Athena, düşmanlarını korkutmak için Gorgon'un başını ya kalkanının tam ortasına ya da yılanların sarktığı keçi derisinden pelerininin ortasına yerleştirdi. Aynı zamanda, şifa tanrısı olan Asklepios'a Medusa'nın kanından verdi: Medusa'nın sol tarafındaki damarlarından akan kan kötülük getiriyordu; fakat sağ taraftakiler ölüyü diriltebiliyordu. Euripides'in anlattığı buna benzer bir hikâyeye göre, Athena, Eriktthonios'a Medusa'dan iki damla kan verir, biri ölümcül bir zehirdir, diğeri ise kuvvetli bir tedavi ilacıdır. Ayrıca Herakles'e de tunç bir kavanoz içinde, Medusa'nın başından bir tutam saç verdi. Herakles de istilacıları geri püskürtebilen bu gücü, Tegea'yı korumak için kullandı.

Medusa, genellikle sanatta tüyler ürpertici bir yaratık olarak betimlenir; fakat her zaman da çirkin değildir: Medusa'nın, Athena'nın güzelliğiyle kendi güzelliğini bir tuttuğundan dolayı başının uçurulduğuna dair bir anlatım vardır ve Ovidius da aslında çekiciliğinden dolayı Medusa'nın saçlarının Athena tarafından yılanlara dönüştürüldüğünü, sebebinin de kendi tapınağında Poseidon ile cinsel ilişki yaşaması olduğunu söyler.

Perseus, sonunda hem Danae hem de Andromeda ile birlikte Argos'a döndü. Büyükbabası Akrisios, yakında Argos'a gelecek olmalarından dolayı telaşlandı çünkü kahinin dediğine göre, Danae'nin oğlu tarafından öldürülecekti. Bu sebepten dolayı da Argos'u terk etti. Perseus, Larissa'ya doğru devam etti. Larissa'nın kralı Teutamides, merhum babasının onuruna cenaze oyunları düzenliyordu. Ne tesadüf ki Akrisios da oradaydı ve

Perseus'un pentatlonda yarışırken attığı disk yanlışlıkla Akrisios'un ayağına çarptı ve anında ölümüne sebep oldu. Kehanetin gerçekleştiğini fark eden Perseus, Argos'a dönmeye ve mirasını istemeye utandı ki teknik olarak onundu. Onun yerine, Proitos'un oğlu Megapenthes ile bir anlaşma gerçekleştirdi. Anlaşmaya göre, Megapenthes, Argos Kralı oldu ve Perseus da Tirins Kralı. Ayrıca Perseus, Miken devletini kurdu ve güçlü bir ülke haline getirdi. Orada, Andromeda'dan daha birçok çocuk sahibi oldu: Beş oğul¹⁸ ve Gorgophone (Gorgon'un Katili) isminde bir kız. Andromeda ve Perseus, Herakles'in büyük büyükannesi ve büyükbabasıydı.

Mitlerdeki Benzetmeler

Bu mitin bütünlüğü altında yatan bazı ilginç simetrisi tespiti etmek mümkündür. Bu masallarda daha çok salt eğlenceli hikâye anlatımları vardır. Örneğin, Danae ve Andromeda arasında çarpıcı benzerlikler vardır.

Danae	Andromeda
Amcası (Proitos) tarafından sürgün edilmiştir.	Amcası (Phineus) tarafından sürgün edilmiştir.
Babası (Akrisios) tarafından tecrit edilmiştir.	Babası (Kepheus) tarafından tecrit edilmiştir.
İstenmeyen bir evlilikten Perseus tarafından kurtarılmıştır.	İstenmeyen bir evlilikten Perseus tarafından kurtarılmıştır.
Anaç	Cinsel istek uyandıran çekicilik

Bir başka kadın karakter daha vardır. Ve bu, tabii ki Perseus'un kurbanı Medusa'dır. (Hükümdar) anlamına gelen adı, Perseus'un ödül olarak elde ettiği Andromeda (Erkek Hükümdarı) ile ilginç bir şekilde benzerlik gösterir.

Masaldaki üç çift ikiz erkek kardeşlerin de enteresan karakteristik özellikleri vardır:

Akrisios	Proitos	Polydektes	Diktyos	Phineus	Kepheus
Birbirlerine düşman kardeşler		Birbirlerine düşman kardeşler		Birbirlerine düşman kardeşler	
Tehditkar	Merhametli	Tehditkar	Merhametli	Tehditkar	Merhametli
Taşa dönüştü		Bir taşla öldürüldü		Taşa dönüştü	

Bu benzerlikleri tamamlamak için belirtilmesi gereken üç kız kardeş vardır:

Gralal	Orman Perileri	Gorgonlar
Yaşlı ve kır saçlı	Genç ve sevimli	Korkunç canavarlar
Dişleri ve gözlerini kaybederler	Perseus'a sandaletleri, başlığı ve kibisi'si verirler	Kardeşlerden birinin başı kesilir

Farklı sonuçlar doğurabilecek bu tür bir analiz, mit araştırmacısına ait düşünsel bir tarz ile bu benzerliklerin hangi şekilde yorumlanacaklarının belirlenmesine karşın, psikanalist ve yapısalci yaklaşımlar için hazır bir kaynaktır.¹⁹

Burada, aynı zamanda izah edici bir yaklaşıma dair olasılıkvardır. Miken Çağı (yaklaşık olarak MÖ 1600-1200), Yunan mitolojisinin oluşumunda hayati bir role sahiptir; çünkü birçok masala 'tarihsel' bir kurgu sağlamıştır. Mitlerde, bir kentin öneminin tarih çağlarından ziyade Miken dönemlerindeki önemiyle ilişkili olması dikkat çekicidir.²⁰ Mikenai, Tirins ve Pylos gibi yerlerin bir zamanlar güçlü ve etkili oldukları Miken dönemleri ile güçlü ve etkili olmadıkları tarih çağları arasında bir tür mantıksal bağ varmış gibi görünüyor.

Efsanevi şehirlerin sürekli olarak krallar tarafından yönetilmesi ve tarihi çağlarda bunun bir kural olmadığı konusu incelenmeye değer. Yunanlı yazarlar, bunu tarihin bir yansıması olarak kabul ederler: 'Açıkkası antik

dönemlerde onların, krallığın bir özerklik değil; fakat çok eski bir Yunan geleneği olduğu zamanlarda, herkesinki gibi kralları vardı.’²¹ Mitlerde, kralların varlıkları önemlidir: Hikâyelerde zıt karakterler olarak görünürler; fakat şu da bir gerçek ki, Miken dönemine ait önemli bireylere ait isimler bulmak neredeyse imkansızdır. Bu konuda elimizdeki en eski yazılı belge, Girit’in Knossos, Miken’in Tirins, Pylos, Mikenai ve Thebai şehirlerinde, Linear B olarak bilinen çizgi yazısıyla yazılmış binlerce kil tabletlerde yazılı olanlardır. Linear B, Yunancanın oluşumudur ve günümüze kadar gelmeyi başarmış tabletlerde, Homeros eserlerinden yetmiş civarında isim (Hektor ve Akhilleus dahil) tanınmış haldedir ve bunun gibi isimler tarih çağlarında kullanılmadıklarından dolayı, Homeros sanki eşsiz Tunç Çağı’na ait isimler kullanmış gibi görünür. Tabletlerden biri, toprak sahiplerinin kayıtlarından söz etmektedir:

Tanrının hizmetkârı *Theseus*’un kar getiren bir arazisi vardır 9.6 litre tohumluk ARPA.

Tanrının hizmetkârı *Hektor*’un kar getiren bir arazisi vardır 4.8? litre tohumluk ARPA.²²

Burada telaffuz edilen Theseus ve Hektor, büyük kahraman olarak bildiklerimiz değildir. Sıradan Miken vatandaşlarıdır. Homeros’un kahramanlarının isimleri hakkında bir gariplik yoktur ve bu da bizim, mitolojiye fazla tarih eklemeye çalışmamız konusunda tedbirli davranmamızı gerektirmektedir: Mitlerin değersiz veya karmaşık tarih olarak görülmesi antik çağlara kadar uzar ve mitler, genel olmasından ziyade doğrudan bağlantılı olması için uğraşan çıkarıcı kişiler tarafından hâlâ yayılmaktadırlar. Mitleri bir tarih olgusu içinde okumak, onların yanlış okunmasına neden olur.

‘Değersiz bir tarihçi’, Danaos’un, Mısır’dan Libya’ya, Rodos’a ve Argos’a seyahat ettiğini görebilir ve onun Mısır tarihine ait gerçek bir kişi olduğunu düşünebilir. Bundan farklı olarak, MÖ 1380 tarihli bir Mısır yazıtında adı geçen ‘Danaoslar’ın, Başlangıç ve Hükümler’deki Dan kavminin ve 1186 tarihli Mısır yazıtında bahsedilen ‘Denizci kavimler’ ile bağlantılı Danaosların yaşamlarından bir anlam çıkarmaya çalışarak, masala daha geniş bir pencereden de bakabiliriz. Fakat bu, tarihsel anlayışı zor durumda bırakır çünkü insanlar ve bireylerin efsanevi hikâyeleri, daha çok kimlik yaratma ve onları açıklamakla ilgilenir. Uzak bir ihtimal de olsa, Hitit kaynakları, Miletos dolaylarında başa bela olan, Tawagalawos ismiyle de yorumlanabilecek Eteokles adında birini işaret ediyor olabilir. Fakat bu isim, aslında Yunancada *lawos* (silahlı birliklerin) *tagos* (başkomutanı) anlamına daha yakın gibi görünmektedir ki bu daha mantıklıdır. Tarihsel olmayan bakış açısının belki de en önemli tanımını K. Dowden yapmıştır: ‘Mitolojide, fiili varlığına inanabileceğimiz tek bir kişi yoktur.’

Bu, karamsar ve heves kırıcı gibi görünse de mitlerin, belirli yerler için iyi deliller sağladığı hâlâ doğrudur: Heinrich Schliemann, Mikenai’yi aramakta haklıydı, tabi Agamemnon’un ölüm maskesinin ve Atreus’un hazinesinin peşinde değildiyse: Neler oldukları konusunda (tahrip edilen yerleşke haricinde) bilgi sahibi olmasak da Mikenai’de belli başlı şeyler yaşanmıştı. Biz de Danaoslar gibi ortadan kaybolmuş kavimlerin izlerini takip edebiliriz. Homeros’a göre Danaoslar son derece önemliydi: Tarihte, Mısırlıların onların peşlerine düşmesiyle, Danaos’un elli kızıyla birlikte kaçtığı yer olan Argos’daki ‘Danaos mozolesi’den başka bir izleri kalmamış olmasına rağmen, Homeros, onların ismini, genel olarak ‘Yunanlılar’ anlamını

vermek için kullanmıştır. Bu nedenle, Pausanias'ın anlatımlarında bahsettiği 'Danaosların', Argoslu Yunanlılara ait yerli bir kavim olması mümkündür. Aynı zamanda, Perseus'un annesi Danae'nin adının, bu kavmin adının dişil hali olduğu, Perseus'un, yakınındaki Mikenai ile bağlantısının olduğu ve söylenenlere göre Danaidlerin, Mısır'dan dönüş yolculuklarında Rodos'daki Lindialı Athena tapınağını inşa ettikleri göze çarpmaktadır. Bu yüzden bunlar, tarihsel bireylerin yaşamları hakkında bize her ne kadar doğrudan bilgi vermese de Danaosların Argos, Mikenai ve Rodos'da var olduklarını ve Rodos'un da Argolis sınırları içinde bir Mikenai kolonisi olduğunu ima eder. Bu ima, Strabon'un Argos ve Tirins'den Rodos'a doğru yola koyulan sömürgecileri anlatan yazısında desteklenmektedir:

Tlepolemos, yetişkin erkeklik çağına geldiğinde, 'kendi babasının sevgili amcası olan yaşlı Likymnios'u hemen öldürdü; derhal babasına gemiler inşa etti ve büyük bir ordu topladığında sefere çıktı.'²⁴ Daha sonra şair şöyle devam eder: 'halkı ile birlikte Rodos'a geldi ve üç kavme bölünerek yerleştiler'; o zamanki haliyle, şehirleri beyaz bir tebeşirle şöyle isimlendirir: 'Lindos, İalysos ve Kamerios.'²⁵

Ancak, zarar görmüş durumda olmalarına rağmen mitler, her ne kadar tarihin ta kendisi olmasa da sömürgecilerin ayak izlerini takip etmemize ve Miken bölgesine ait önemli şehirler hakkında ipucu elde etmemize izin verir. Pausanias, Perseus'un Medusa'yı yenmesi dahil, mitolojik sahnelerle dolu ünlü kadim Amykhlai Tahtını ve Perseus'un, hayatta kalan Gorgon kız kardeşlerden kaçışı gibi temalarla dolu Kypselos'un Sandığı'nı anlatır. Ayrıca, mite ait çarpıcı çizimler, şu anda Louvre Müzesi'nde olan ve Gorgon Ressamı (MÖ 600-590)'nın Antik Çağ *dinos'u*

(karıştırma kabı) üzerinde görülmektedir. Kabın sol tarafında Medusa'nın başının kesildiği betimlenirken, sağ tarafında kanat çırparak ve dillerini uzatarak Perseus'u kovalayan kız kardeşleri betimlenmiştir. Ayrıca Medusa, bu defa başı ile birlikte, Korfu'daki Artemis tapınağının (MÖ 590-580) alınlığında da görülmektedir. Muhtemelen Perseus'dan kaçarken ki hali resmedilmiş ve ressam, Medusa'yı, çocukları Pegasus ve Kyrysaor ile birlikte resmederek olayın kronolojik sırasını ihlal etmiştir. Açıkçası ressam, Medusa'nın çocuklarının yanında asla görülemeyeceği mantığını umursamamıştır, ki başı kesildikten sonra çocukları ortaya çıkmıştı.

Klasik sonrası resim sanatı, Perseus mitolojisini zorlanmadan kullandı. Piero di Cosimo (1462-1521?), deniz canavarını, zincire bağlı Andromeda'nın üzerine yürürken ve Perseus'u da kılıcıyla canavarın sırtına çıkıp ona kahramanca saldırırken betimlemiştir; Tiziano (1485/90-1576) da aynı zamanda bu gözde 'güzel ve çirkin' temasını *Perseus ve Andromeda* tablosunda kullandı; Cellini'nin (1500-1571) yaptığı ve şu an Floransa'da Loggia dei Lanzi'de bulunan korkunç ve görkemli bir çalışma olan tunç heykelde, kahramanın, Gorgon'un kesik başını savururken betimlendiği görülmektedir; Caravaggio, prensin rakiplerine korku salması amacıyla, Medusa'nın (1598-1599) korkunç bir görüntüsünü Cosimo II de Medici'nin turnuva kalkanının üzerine çizmiş; Edward Burne-Jones'un on dokuzuncu yüzyıla ait *The Baleful Head* (*Şeytani Baş*) adlı tablosunda Perseus, Andromeda ile bir bahçededir ve elinde tuttuğu Medusa'nın kesik başını bir kuyunun üzerinde tutarak suya yansıtmaktadır.

Perseus miti, birçok kişi için birçok anlam ifade etmiştir. Francis Bacon, Perseus'un ölümlü Gorgon'u hedef

alışını, yalnızca kazanılması kesin olan savaflara teşebbüs edilmesi gerektiği şeklindeki yorumuyla sembolize etmiştir; Freud, Medusa'nın yılanlarını (erkeklik organı) ve boynunun vuruluşunu (iğdiş etme) makaraya almıştı;²⁶ ve İngiliz roman yazarı William Sutcliffe, Iris Murdoch'un *Kesik Bir Baş* (1961) adlı kitabını, evliliğin hicvedildiği ve bir grup medeni ve eğitimli insan arasında yaşanan zina ve ensestin anlatıldığı bir roman olduğunu şu şekilde tanımladı: 'Birçok kişinin, birçok kişiyi becerdiğinin anlatıldığı romanlar içinde muhtemelen bu en iyi olanı ve kesinlikle de en tuhafı'²⁷ ki karakterlerden biri olan Honor ('şeref anlamındadır), Gorgon'un kendisidir.

6

HERAKLES: KAHRAMANLARIN EN YÜCESİ

Kilit Rollerdeki Karakterler

Amphityron	Herakles'in ölümlü babası
Alkmena	Herakles'in annesi
Eurystheus	Herakles'i, Görevleri için gönderdi
Herakles (Herkül)	Yunanlı kahramanların en yücesi
Iphikles	Herakles'in ölümlü erkek kardeşi
Iolaos (İolas)	Herakles'in yeğeni ve yoldaşı
Megara	Herakles'in ilk karısı
Iola	Okçuluk müsabakası sonucu Herakles tarafından kazanıldı; dolaylı yoldan Herakles'in ölümüne sebep oldu
Omphale	Herakles'i bir köle olarak satın aldı
Laomedon	Truva Kralı
Deianeira	Herakles'in karısı
Astydamia	Herakles'in karısı

Yunan mitolojisindeki tüm Yunanlı kahramanlar içinde tek bir karakter olarak görmekte zorlanacağımız kişi muhtemelen Herakles'dir. Çok özelliği varmış gibi görünmektedir: Müthiş becerileri olan usta bir kahraman; hüznü dolu bir şahsiyet; muzip bir kişilik; bir filozof;

medeniyet kurucu. Önce bir kahraman, sonra bir tanrı olarak, On İki Görevi başarıyla tamamlaması sonucunda gösterdiği performansla, ölümsüzlüğü elde eden mükemmel bir Yunan kahramanı haline gelmiştir.

Apollodoros, garip kronoloji ve tuhaf soyağacına dayalı bir hikâyede, Miken Kralı Elektryon'un atası Mestor'un krallığı olan Tirins'i, bazı Thaphoslular ve altı oğluyla birlikte gelen Pterelaos'un elde etmek istediğini anlatır. Bunun sonuçları, Athena'nın İason'a verdiği muhteşem pelerinin üzerine işlenmişti:

İçinde öküzlerin dolaştığı, ağaçlarla kaplı bir çayırılık betimlenmişti. Bu öküzler için savaş yaklaşıyordu. Elektryon'un oğulları, öküzleri alıp gitmek isteyen bir grup Thaphoslu istilacı tarafından saldırıya uğramıştı. Nemli otlar kana bulanmıştı. Ama çobanların sayısı çok azdı ve sayıları fazla olanlar üstün gelmişlerdi.¹

Çok fazla kayıp vardı: Likymnios, Elektryon'un hayatta kalan tek oğlu idi ve Thaphoslular, sürüyü alıp çoktan yelken açmışlardı. İntikam isteyen Elektryon, krallığını dönene kadar kızı Alkmena'nın namusuna dokunmayacağına dair söz veren Amphitryon'a bırakmıştı. Fakat Elektryon sürüsünü geri almak üzereyken, öküzlerden biri ona saldırdı. Elektryon, elindeki sopayı hayvana doğru fırlattı ve boynuzlarından seken sopa kendi başına çarpıp ölümüne sebep oldu.² Erkek kardeşi Sthenelos, Amphitryon'u sürgün etmek, Miken ve Tirins tahtını zorla ele geçirmek için bu olayı bahane etti.

Amphitryon, Alkmena ve Likymnios, Thebai'de yaşayan Kreon'a sığındı ve Alkmena, Amphitryon'a, ağabeylerini öldürüp intikam aldığı takdirde onunla evleneceğine dair söz verdi. Amphitryon, bunu yapmayı

kabul etti ve Kreon'dan yardım istedi. Kreon, yardım etmeyi bir şartla kabul etti: Amphitryon, bölgeyi, her yeri tahrip eden dev dişi tilkiden kurtaracaktı.³ Amphitryon, onun isteğini aynen yerine getirdi. Ovidius'un *Dönüşümler* adlı eserinde bu kovalamacaya ait canlı bir betimleme vardır:

Av köpeği serbest bırakılmıştı ve bir an nereye kaybolduğunu görememiştik; ayak izleri, kızgın kumda belirdi, Hortumun kendisi kaybolmuştu, sapandan fırlatılan kargı veya kurşun hızında ya da bir Girit yayından fırlatılan ok süratinde [...]

Dişi tilki bir an yakalanmıştı fakat bir sonraki an av köpeğinin dişlerinden kurtulmuştu [...]

Fakat köpek avının hemen kuyruğundaydı ve evet, yakalamıştı onu! Fakat hayır, yakalayamamıştı; çenesi sadece havayı kapmıştı. [...]

Bir an uzağa doğru baktım, sonra tekrar aynı noktaya. Orada, düzlüğün tam ortasında, iki silüet gördüm mermerden; birinin kaçan, diğersinin ona havlayan olduğunu tahmin edebilirsin.

Tanrı bu koşanları görseydi, sanırım karar verirdi bu parmak ısırtan yarışın ne galibi ne de kaybedeni olmaması gerektiğine.⁴

Amphitryon, müttefiklerinin de desteğiyle, Taphosluların adasını istila etmek üzere yola çıktı. Fakat bu görev, Poseidon'un Pterelaos'un başına altın saç ekerek onu ölümsüzleştirdiği ve Pterelaos hayatta olduğu müddetçe Taphos'un ele geçirilemeyeceği gerçeğiyle karmaşık bir hal almıştı. Fakat Pterelaos'un kızı Komaitho, Amphitryon'a aşık oldu ve babasının altın saçını söküp attı. Böylece, Pterelaos öldü ve Amphitryon da adaları zaptetti. Komaitho için mutlu bir son gerçekleşmedi; çünkü Amphitryon, onu ihanetten dolayı idam etti ve Thebai'e geri döndü.

Amphitryon eve dönmeden hemen önce, önemi çok büyük bir olay oldu. Zeus, Amphitryon'un benzerliğine büründü, üç günmüş gibi süren o gece boyunca Alkmena⁵ ile cinsel ilişkiye girdi ve ona tüm keşif yolculuğunu anlattı. Gerçek Amphitryon, kafası kısmen karışmış Alkmena tarafından oldukça soğuk bir şekilde karşılandı ve bu durumun tansiyonunu düşürmek, gerçekleri açıklayan kahin Teiresias'a düştü. Tüm bu yaşananların sonucu olarak, Alkmena'nın dünyaya iki oğlu geldi: Amphitryon'dan olan İphikles ve Zeus'dan olan Herakles. Herakles, İphikles'den sadece bir gece daha büyüktü. Herakles'in dünyaya gelişi Alkmena için kolay bir doğum değildi: Alkmena görevdeyken Zeus, Perseus'un doğmak üzere olan torununun, Miken bölgesinde hüküm süreceğini ilan etti. Hera, kocasının gayrimeşru ilişkilerinden bir çocuğunun daha olmasına sinirlendi, Eileithyia (doğum ağrıları tanrıçası)'yı bu hem bu doğumu⁶ hem de Sthenelos'un oğlu ve Perseus'un torunu olan Eurystheus'in doğumunu yedi ay geciktirmesi için ikna etti. Ovidius'un Roma versiyonunda, Eileithyia'nın eşdeğeri kabul edilen tanrıça Lucina, bağdaş kurarak ve ve ellerini kavuşturarak doğumu engelledi. Fakat Alkmena'nın köle kızlarından biri olan Galanthis, yaptığı bir hileyle, Lucina'nın kollarını ve bacaklarını gevşetti. Ve böylece doğum gerçekleşti. Galanthis ise Hera tarafından bir gelinciğe (Yunancada *gale* denir) dönüştürüldü.

Sayırsız yazar, çocukların daha birinci yaşlarını doldurmadan önce odalarında ortaya çıkan iki dev yılandan bahseder.⁷ Alkmena, Amphitryon'a seslenir; fakat geldiğinde Herakles, çıplak elle iki yılanı zaten boğazlarını sıkarak öldürmüştü. Bazı kaynaklar, Herakles'in yok edilmesi için yılanları Hera'nın gönderdiğini söyler,

bazıları ise, çocuklardan hangisinin kendi oğlu olduğunu anlamak için Amphitryon'un yaptırdığını söyler.

Hem Diodoros'un hem de Apollodoros'un kronolojik hikâyelerinde, Herakles'in hayatı anlatılmıştır. Bu da şunu gösterir ki Herakles; savaş arabası kullanma, güreş, okçuluk, silahşorluk ve lir çalma konusunda destansı eğitim almış cesur bir idol idi.

Ağabeyi Orpheus olan müzik eğitmeni Linos, Herakles'in müzik konusundaki eksikliğinden dolayı hüsrana uğrayınca ona vurdu. Bunun üzerine, Herakles onu kendi liriyle öldürdü. Haksız yere saldırıdan dolayı nefsi müdahalenin kanuni olduğunu savunan Herakles, işlediği cinayetten beraat etti. Fakat Herakles'in aynı şeyi yenileme ihtimalinin tedirginliğini yaşayan Amphitryon, onu bir sığır çiftliğine gönderdi Herakles orada mükemmel bir şekilde olgunlaştı. On sekizinci yaşına geldiğinde, iki metre boyundaydı, gözlerinden ateş fışkırırdı ve ne okuyla ne de kargısıyla hiçbir hedefi kaçırmazdı. Babasının kim olduğu apaçık ortadaydı.

Apollodoros, anlatımlarında iyi bir görev taslağı sunsa da Herakles'in kahramanlıklarına ait kronolojisi, kaynaktan kaynağa farklılıklar gösterir. Bu taslaktaki ilk büyük görevi, Amphitryon ve Thespiiai'nin⁸ hükümdarı Kral Thespios'un çiftlik hayvanlarına rahatsızlık veren Kithairon aslanını öldürmektir. Kralın, Megamede adındaki karısından elli kızı vardı. Thespios, Herakles'i elli gün boyunca ağırladı ve elli günün her gecesinde de kızlarından birini Herakles ile yatması için yanına gönderdi. Herakles, aynı kızla cinsel ilişkiye girdiğini sandı; fakat gerçekte hepsinden ayrı ayrı oğulları (bazen en küçüğüyle en büyüğünün ikizleri oldu) dünyaya geldi.⁹ Aslan avı da eşit

derecede üretkendi ve Apollodoros, Herakles'in aslanın hakkından geldikten sonra, postu üzerine giydiğini ve ağzı açık halde olan kafasını da miğfer olarak taktığını anlatır. En alışlagelmiş anlatım ise büyük Görevlerinin ilki olan Nemea Aslanını öldürdükten sonra bu sembolleri edinmiş olmasıdır. Resim sanatında onu fark etmek çok kolaydır. Aslan postu giymiştir ve aslanın kafatası genelde miğfer amaçlı başının üzerinde durmaktadır.

'Herakles'in Seçimi' olarak bilinen enteresan bir olay, kariyerinin bu anında belirtilir.¹⁰ Bir kavşakta Herakles, iki kadınla karşılaştı. Bunlardan biri, çekiciliği ve alımlılığıyla ona, zevke ulaşmanın kolay yolunu öneren ahlaksızlık idi; diğeri de mütevaziliğiyle ona insanoğlunun görevleri için daha zorlu yolları öneren erdemlilik idi. Sergilediği davranışlara karşın, o erdemli olmayı seçti.

Thebai'ye dönerken, Tebaililerden haraç olarak yüz baş sığır alan Orkhomenoslu Minyasların Kralı Erginos'un gönderdiği elçilerle karşılaştı. Herakles, elçilerin kulaklarını, burunlarını ve ellerini kesti. Ardından boyunlarına doladı ve onlardan, haracı krallarına götürmelerini istedi. Bu olaya hiddetlenen Erginos, Thebai'ye ilerledi. Fakat, Athena tarafından silahlarla donatılan Herakles, kumandayı ele geçirdi, Erginos'u öldürdü ve Minyashıları, Tebaililere ödettikleri haracın iki katını ödemeye mahkum etti.¹¹ Amphitryon, bu savaş sırasında cesurca savaşarak öldü.

Thebai'ye döndükten sonra, Kreon, Herakles'e en büyük kızı Megara'yı ödül¹² olarak sundu ve en küçük kızını da Automedusa'dan bir oğlu olmasına rağmen İphikles'e verdi.

Apollodoros, Herakles'e, Hermes tarafından bir kılıç, Apollon tarafından yay ve oklar, Hephaistos tarafından altın bir zırh göğüslüğü, Athena tarafından ise bir pelerin verildiğini söyler. Diodoros ise bunlara ek olarak Poseidon tarafından verilen atları ekler. Ayrıca Herakles, ünlü sopasını Nemea'da elde etti. Fakat Hera, ondan hâlâ nefret ediyordu ve Megara'yı Herakles'in kulağına, çocuklarını fırlatıp atması için fısıldamasını isteyerek delirtti. Bazı kaynaklarda ise Megara'nın, İphikles'in çocuklarını ateşe attığı yazar. Akıl sağlığına kavuştuktan sonra Herakles, Delphi kahinine danıştı. Bu ana kadar, büyükbabası Alkaïos'dan sonra kendisine Alkides adı verilmişti. Fakat bu andan itibaren, Delphi rahibesinin verdiği hükme göre Herakles (Hera'nın Şanı) olarak tanınmaya başlandı ve her ne kadar yakında Herakles'in karşısına çıkacak olan görevler, Hera'nın nefretinden kaynaklanacak olsa da sonuçta Herakles'in elde ettiği zafer gerçeği, onları etkin hale getiren Hera'ya şöhret getirdi.¹³ Kahin, ondan Tirins'e gitmesini ve orada amcası Eurystheus'a on iki yıl boyunca hizmet etmesini ve ona verilen Görevleri yapmasını istedi. Böylelikle, kahinin dediğine göre ölümsüz olabilecekti.

Herakles'in Görevleri

Herakles'in On İki Görevi'ndeki sayılar, beşinci yüzyılın ortalarında belirlenmiş olup muhtemelen Olympia'daki Zeus tapınağında oluşturulmuşlardır. Pausanias, MS 174 yılında Olympia'yı ziyaret etti ve tapınağın revakları üzerindeki metoplara yontulmuş on iki görevin on birinden ve şu an Olympia'daki müzede sergilenen parçalardan söz eder:

Herakles'e ait görevlerin birçoğu Olympia'da tasvir edilmiştir: Tapınak kapılarının üzerinde Arkadya yaban domuzunu avlarken, Trakyalı Diomedes ile olan görevini,

Erytheia'da Geryon ile olan görevini, Herakles'in Atlas'ın yükünü devraldığı anı, Eleianlılar için hayvan pisliklerini yerden temizlerken görürsünüz; arka kapıların üzerinde ise Amazon'un kemerini alırken, dişi geyiğin, Knossos boğasının, Stympalia kuşlarının, çok başlı ejderhanın ve Argolis aslanının hikâyelerini görürsünüz.¹⁴

Pausanias, şu an Louvre Müzesi'nde olduğundan dolayı, bir zamanlar tapınağın üzerinde var olduğunu bildiğimiz Hades'in köpeği Kerberos'u hariç tutmuştur. Olympia metopları, Herakles'in Görevleri'nin büyüklüğünü çok güzel bir şekilde betimler: Herakles, başta genç ve körpe bir yüze ve sonuna doğru ise gelişen, olgunlaşan ve kahramanlığın getirdiği hayat deneyimlerinin yansıdığı bir yüze sahiptir. Başlangıç kısmında, bir kız gibi görünen Athena'nın ona yardım eli uzatışının betimlenmesinde ustalık kokan sanatsal bir dokunuş vardır ve sonlara doğru, yaşlanmayan ölümsüzlüğüne rağmen Hera, anaç bir görüntü içinde betimlenmiştir.

Görevlerin belirli bir sıralaması yoktur. Şimdi göreceğimiz sıralama, Apollodoros'un anlatımlarına dayalıdır ve ilk altı görev Peloponnes'de geçmiştir:

1. Nemea aslanını öldürmek;
2. Lernalı Hidra'yı öldürmek;
3. Kerynitia dişi geyiğini yakalamak (veya öldürmek);
4. Erymanthia yaban domuzunu yakalamak;
5. Augeias'ın ahırlarını temizlemek;
6. Stympalia kuşlarını kovalamak (veya öldürmek).
7. Girit boğasını yakalamak (güney);
8. Trakya'dan, Diomedes'in insan yiyen atlarını alıp getirmek (kuzey);
9. Amazonlar Kraliçesi Hippolyte'nin kemerini almak (doğu);
10. Üç gövdeli Geryon'un sığırlarını çalmak (batı);
11. Hesperidlerin altın elmalarını almak;
12. Kerberos'u Ölüler Diyarı'ndan alıp yeryüzüne çıkarmak.

Eurystheus, Herakles'e ilk olarak, Nemea dolaylarında korkunç ve dehşet saçan Nemea aslanının ele geçirilemez denilen postunu getirmesini emretti. Herakles, aslanı takip etti. Fırlattığı ilk ok, delinmez postuna isabet ettiğinde geri sekti. Ardından sopasıyla kovaladı ve aslan, iki girişli bir mağaraya daldı. Herakles, girişlerden birini kapattı ve diğer girişten saldırıya geçti. Aslanı boğdu, Kurtarıcı Zeus'a kurban olarak adadı, Zeus'un onuruna Nemea Oyunları'nı düzenledi ve aslanı Miken topraklarına geri götürdü. Eurystheus, Herakles'in yaptıkları karşısında o kadar sersemlemişti ki Herakles'e sadece Miken topraklarına bir daha adım atmamasını ve görevlerinden elde ettiklerini şehrin kapıları dışında sergilemesini söylemedi, aynı zamanda da kendisi için yapılmış olan tunç bir küpün içine girerek, Kopreus adından bir elçi aracılığıyla görevlerini oradan almaya başladı.¹⁶

Birçok anlatımda, Herakles, delinmez denilen bu postu alabilmek için aslanın kendi pençelerini kullandı ve derisini yüzdü. Daha sonra da aslanın postunu giymeye ve kafatasını da miğfer olarak kullanmaya başladı. Zeus, oğlunun ilk büyük başarısını simgelemek adına, aslanı bir takım yıldızı olarak, Leo adıyla yıldızların arasına yerleştirdi.

Herakles'in ikinci görevi, Ekhidna ile Typhoeus'un çocuğu olan ve Hera'nın kendi elleriyle beslediği korkunç derecede zehirli suyılanı olan Lerna Hidra'sını yok etmektir. Ucunda birçok başı (Apollodoros'a göre dokuz başı vardı. Sekizi ölümlü, ortadaki tek olan ölümsüz idi; Diodoros ve Ovidius'a göre yüz başı vardı. Fakat Pausania'a göre tek bir başı vardı) olan devasa bir gövdesi vardı ve kırsal kesime korku saldığı Lerna bataklıklarında yetişmişti. Herakles, Hidra'yı, fırlattığı alevli oklarla saklandığı delikten çıkardı

ve onu yakaladı. Hidra, Herakles'in bacaklarına dolandı. Herakles, sopasıyla yılanın başlarına sürekli vurdu; fakat bu işi daha da zorlaştırdı; çünkü başlarından biri yok edildikçe yerine yenisi çıkıyordu. Aynı zamanda, devasa bir yengeç de Herakles'in ayaklarını ısırarak Hidra'ya yardım etti. Herakles, bu yengeci öldürdü. Fakat Hera, yengeci, bir takımyıldız olan Cancer'a dönüştürdü. Herakles, başları kestikçe, yardımına koşan yeğeni İolaos da yanan bir odun parçasıyla Hidra'nın ense köklerini dağladı. Böylece yenilerinin çıkması engellendi. Kesilen ölümlü başın ise büyük bir kayanın altına gömülmesi gerekiyordu. Herakles, Hidra'nın bedenini yardı ve zehirli kanına oklarını buladı. Apollodoros'a göre en başında, Herakles'e on Görev veren Eurystheus, İolaos'un yardımıyla öldürülen Hidra'nın bu görev kategorisinde olamayacağını belirterek yerine getirilen bu görevi reddetmiştir.

Üçüncü Görev ise, Kerynitia dişi geyiğini, Mikenai'ye canlı olarak getirmek idi.

Altın boynuzları vardı ve Artemis için oldukça kutsaldı. Adını hem Keryneia Dağı'ndan hem de Kernites Nehri'nden almıştı. *Artemis İlahileri* adlı eserinde, Yunanlı şair Kallimakhos, bu geyiğin beş hayvandan, Apollon'un arabasına bağlayamadığı tek hayvan olduğunu ve geyiğin paçayı kurtardıktan sonra Keryneia Dağı'na doğru yola koyulduğunu anlatır. Apollodoros'un tasvirinde, Herakles'in, bu geyiği öldürmekten veya yaralamaktan kaçındığı ve bu nedenle de bir yıl boyunca geyiğini izini sürdüğü belirtilir. Nihayetinde, yorgunluktan bitkin halde kalan geyiği, Arkadya'daki Ladon Nehri'ni tam geçmek üzereyken yaraladı. Herakles geyiği yakaladı, omzuna attı ve doğruca Mikenai'ye doğru yola koyuldu. Yolda Artemis ve Apollon'a rastladı. Neden geyiği götürmesi gerektiğini

ve tüm bunların sebebinin Eurystheus olduğunu söylemeseydi, tanrıça geyiği elinden almış olacaktı.

Euripides, *Herakles'in Cinneti* adlı eserinde, olayı farklı şekilde anlatır. Bu tasvire göre geyik, saldırgan bir hayvandır ve Herakles tarafından öldürülür. Pindaros'un *Olympialı* 3 adlı eserinde, dişi geyik üzerinde 'Taygete [beni] Artemis'e adadı' adlı yazıtı deldi. Taygete, Zeus'un şehvet dolu ilgisinden kaçırmak için Artemis tarafından geyiğe dönüştürülen Pleiadeslerden biriydi. Bu tasvirde, Herakles, dişi geyiği 'soğuk kuzey rüzgarlarının ardındaki topraklarda' yer alan Hyperborelerin ülkesine kadar kovaladı ve bu dişi geyik daha sonra bu topraklardaki ren geyiğiyle özdeşleşti. Ayrıca Herakles'in, Hyperborelerin ülkesinden, Olimpiyat Oyunları'nın birincilik tacını oluşturan zeytin çelengini getirdiği de söylenir.

Bir sonraki Görev için Eurystheus, Herakles'e Arkadya'daki Psophis'italan eden ve Erymanthos Dağı'nda yaşayan yaban domuzunu canlı olarak getirmesini emretti.

Yolda giderken, oldukça medeni bir Kentaur olan Pholos tarafından misafir edildi. Kendi payına düşen eti çiğ yiyen Pholos, Herakles'e pişmiş et sundu. Pholos, ayrıca bir küp şarap açtı. Açtığı bu şarap ona Dionysos tarafından, Herakles gelmeden açmaması şartıyla verilmişti. Fakat şarabın kokusu diğer Kentaurların dikkatini çekti. Pholos'un mağarasına kayalar ve gökнарlar ile silahlı olarak ve oldukça susamış bir halde geldiler. Herakles okuyla Ankhios ve Agrios'u indirdiğinde, diğerleri de Lapithler tarafından Pelion Dağı'ndan⁷ kovulan ve kovulduğu günden beri de Peloponnes'de yaşayan dost Kentaur Kheiron'a sığındılar. Herakles, okuyla Elatos'u vurdu fakat kolunu delip geçen ok Kheiron'un dizine isabet

etti. Herakles, Kheiron'un ona verdiği merhemi yarasına sürdü; fakat Hidra'nın ölümcül zehrine çare olamadı. Böylece Kheiron, ölümü beklemek üzere mağarasına çekildi. Fakat bu bir seçenek değildi; çünkü o bir ölümsüzdü. Ancak ölümsüzlüğü, Prometheus'un onu ölümsüz kıldığı yerde geçerliydi. Kheiron öldü ve hayatta kalan Kentaurılar dağıldı. Fakat ne yazık ki Herakles Pholoe Dağı'na geri döndüğünde, Pholos'un da ölmüş olduğunu gördü: Herakles'in ölümcül oklarından birini, bir cesetten çekip çıkarmıştı; fakat ayağına düşürdüğü ok, hemen orada ölmesine neden olmuştu. Ardından Herakles, Erymanthia yabandomuzunu avlamak üzere yola koyuldu ve kısmen de olsa kendi adına istifade etmek için yaban domuzunu naralar atarak sığınağından çıkardı, derin karda kovaladı ve onu yakaladıktan sonra da Mikenai'ye götürdü. Yunan vazolarının üzerinde oldukça rağbet gören bir sahnede Herakles'in yakaladığı yaban domuzunu, durduğu noktadan aşağılayıcı bir ifadeyle bakan ve korkudan sinmiş olan Eurystheus'a verdiği görülür.

Beşinci Görev diğerlerine oranla biraz farklıydı. Bazen bir Argonot olarak anlatılan Elis Kralı Augeias, birçok sığır sürüsünün sahibi olmasıyla ünlenmişti; ancak ahırları hiçbir zaman temizlenmemişti. Bu temizliği tek bir günde bitirmesi için emir alan Herakles, bir teklifte bulundu: Gübreleri temizlemesinin karşılığında sığırların yüzde 10'unu istiyordu. Oğlu Phyleus'un şahitliğinde, Augeias anlaşmayı kabul ettiğinde Herakles, çiftliğin temellerinde gedik açtı, Alpheios ve Peneus nehirlerini buraya yönlendirdi ve bütün pislikleri suyla dışarı akıttı. Fakat Augeias, Herakles'in Eurystheus'un emirleriyle hareket etmiş olduğunu fark ettiğinde, sadece ödemeyi reddetmekle kalmadı, aynı zamanda anlaşma gereği söz

verdiği yüzdeyi de reddetti. İkisi arasındaki başlayan bu tartışma, hakem kararıyla çözülmesine kadar gitti ve Phyleus da babasının aleyhinde tanıklık edince kral hem oğlunu hem de Herakles'i hemen kovdu. Herakles, Olenos'da yaşayan Dexamenos'a (Karşılıyıcı) gitti. Dexamenos, burada kızı Mnesimakhe'yi Herakles ile nişanladı. Sonra, Herakles bir keşif yolculuğuna çıktı. Döndüğünde ise Mnesimakhe'nin Kentaur Eurytion ile zorla evlendirilmeye çalışıldığını gördü. Eurytion'u öldürdü. Fakat Mikenai'ye döndüğünde Eurystheus, bu görevi, kiralık bir iş olarak yapıldığından dolayı, diğer on göreve dahil etmeyerek reddetti. On iki görevin dahilinde diskalifiye edilen iki görev de bulunmaktadır.

Muhtemelen bölgesel bir olay olduğundan, Augeia'nın ahırlarının temizlenmesi, ressamı tarafından pek rağbet görmemişti. Doğrusu, Olympia'daki Zeus Tapınağı'nda ortaya çıktığında, daha önce hiç tasvir edilmediği görülmüştü. Athena, sakin ve mütevazı bir destekte bulunurken Herakles'in biraz daha olgun ve sakallı olduğu görülmektedir.

Peloponnes'e özgü son görev ise Stymphalia kuşlarını kovalamak idi. Apollodoros, bu kuşların, kurtların avı olmaktan kaçındıkları için Stymphalis Gölü etrafındaki ormanlık bölgeye üşüşüklerini tasvir eder. Diğer yazarlar ise onları daha az merhametli olarak anlatır: İnsan yerler, telli turnanınki kadar büyük olan tunçtan gagaları vardır ve tüylerini ok niyetine kullanırlar. *Argonautika*'da, Amphidamas, Argonotlara, Herakles'in tunç çingırağı sallayıp onları ormanlık alandan nasıl kovduğunu anlatır. Bazı hikâyelerde anlatılana göre Athena, Herakles'e çingırağı verdi ve kanatlarını çırparak uçuştukları sırada, Herakles onları oklarıyla indirdi.

Bir kere daha bu tema, özellikle on altıncı yüzyıldan sonraki resim sanatında rağbet görmedi. Herakles asla çingirak kullanmaz kuşları genellikle okla veya sapanla vurur. Bazen de sopasıyla vurur.

Eurystheus artık Herakles'i daha uzak diyarlara göndermeye başladı ve yedinci Görev, Girit boğasını getirmektir. Söylentilere göre, bu hayvan, Poseidon'un Girit krallığını tanıdığının bir göstergesi olarak denizin derinliklerinden Minos'a gönderdiği boğa idi. Minos, bu boğayı tanrıya kurban edeceğine dair söz verdi; fakat boğanın ne kadar güzel bir hayvan olduğunu fark edince başka bir boğa ile değiştirdi. Ağzının payını alan denizler tanrısı, Minos'un karısı Pasiphae'yi bu boğaya aşık etti. Böylece boğa, Minotor'un babası olmuştu.¹⁸ Poseidon, boğayı vahşi olarak yaratmıştı ve Herakles Girit'e vardığında Minos, Herakles'ten onu yakalamasını istedi ve o da yakaladı. Onu, denizlerin üzerinden Peloponnes'e kadar sürdü ve Eurystheus'a sundu ve o da boğayı serbest bıraktı. Boğa, Yunanistan'ı boydan boya kat etti ve Attica'da yer alan Marathon kentine vardı. Buradaki halka eziyet etti ve sonunda Theseus tarafından öldürüldü.¹⁹

Antik resim sanatında, Herakles'in ya elleri çıplak ya da elinde sopasıyla, Girit boğası ile genellikle boğuştuğu gösterilir. Olympia'daki metop üzerinde, X şeklinde çarpıcı bir kompozisyon görülmektedir: Boğa kendini Herakles'ten çekip kurtarır; fakat Herakles boğanın başını tutmayı başarmıştır ve bu da kendisi ve hayvan arasında heyecan verici bir çatışmayı yaratmıştır.

Herakles daha sonra kuzeye doğru hareket etti. Oldukça savaşçı bir ırk olan Bistonların kralı ve aynı zamanda Ares ve Kyrene'nin Trakyalı oğlu olan Diomedes, insan

yiye kısıraklara (bazı anlatımlarda aygır olarak geçer)²⁰ sahipti. Bu kısıraklar, çelik zincirli ve tunçtan yalakları olan ahırlarda yaşıyorlardı. Herakles'in, bu kısırakları Mikenai'ye geri getirmesi emredildiğinde, Herakles, seyisleri etkisiz hale getirdi ve onlardan birini kısıraklara yem olarak verdi ve ardından onları denize kadar sürdü. Bistonlar, hayvanlarını geri almak için geldiklerinde, Herakles onları, aşığı Abderos'a emanet etti; fakat atlar onu ölene dek sürüklediler. Herakles, Bistonları mağlup edebildi ve Diomedes'i öldürdü. Diodoros'un tasvirine göre Herakles, kısıraklara Diomedes'i yedirdi ve bu hayvanlar da insan yemeye yatkın hallerinden kurtuldular. Herakles, dostunun onuruna, Abdera kentini kurdu ve atları Mikenai'ye doğru sürdü. Diodoros, Eurystheus'un atları Hera'ya adadığını ve torunlarının da Büyük İskender²¹ zamanına kadar yaşadıklarını ekler. Bu Görev, Antik Çağ ressamaları için çekiciliği olan bir tema değildi.

Herakles'in dokuzuncu görevi, Karadeniz'e dökülen Thermodon (günümüzde adı Terme Çayı olarak geçer) Nehri'ne gidip Amazonların hükümdarı Kraliçe Hippolyte'nin kemerini Eurystheus'un kızı Admete için almaktır. Amazonlar, büyük savaşçı kadınlardan oluşan bir ırktı. Bunlar, erkekleri hor görürler, avcılıkla geçinirler ve toprağı 'erkekçe meziyetleriyle' işlerlerdi. Hamile kalıp çocuk sahibi olduklarında ise sadece kız çocuklarını yetiştirirlerdi. İddialara göre, Amazonların adı 'göğsü olmayan' (*a-* öneki Yunancada 'olmayan' anlamında kullanılır, *mazos* da 'meme' anlamında kullanılır) anlamındadır. Mızrak atarken engel olmasın diye sağ göğüslerini keserlerdi; fakat kızlarını emzirmek için de sol memelerini muhafaza ederlerdi. İlginçtir ki Yunan resim sanatında tek göğüslü olduklarına dair hiçbir belirti yoktur.

Tam tersi, sağ göğüsleri yerinde duran ve mükemmel vücut hatları olan kadın savaşçılar olarak betimlenmişlerdir.

Hippolyte, Ares tarafından özel bir kemer ile ödüllendirilmişti. Bu ödül, Hippolyte'nin diğer Amazonlara karşı gösterdiği üstünlüğün nişanesiydi. Herakles, Telamon ve (bazı kaynaklara göre) Theseus'un da yer aldığı gönüllülerden oluşan bir gemiyle Amazonlar bölgesine doğru yelken açtı ve Themiskyra limanına geldi. Burada Hippolyte, Herakles'e, neden geldiğini sordu ve kemeri ona sunacağına dair söz verdi. Bu, Hera için kabul edilebilir bir sonuç değildi. Bu nedenle, bir Amazon gibi görünerek, yabancıların Hippolyte'yi kaçırdıklarına dair söylentiler yaydı. Amazon kardeşleri at sırtında saldırıya geçtiler. Herakles, ya ihanetten şüphelendi ve Hippolyte'yi öldürerek kemeri söküp aldı ya da Hippolyte'nin kız kardeşi Melanippe'yi kaçırarak fidye karşılığında kemeri aldı. Diğerlerini püskürttükten sonra, Truva'ya doğru yelken açtı ve burada kendini önemli olayların içinde buldu.

Truva'nın surları, Kral Laomedon için Poseidon ve Apollon tarafından inşa edilmişti. Başka hikâyelerde anlatıldığı üzere, Poseidon taş ustası, Apollon da sığır tüccarıydı. Pindaros, Aiakos'un tanrılara yardım ettiğini ekler: Truva'nın, eninde sonunda ele geçirileceği kaderinde yazılıydı, der. Bu nedenle, ölümsüzlere bir ölümlü tarafından yardım edilmesi gerekiyordu, aksi takdirde surlar zapt edilemez olurdu. Bir yılın sonuna gelindiğinde, Laomedon, paralarını ödemededen onları azletti. Kulaklarını kesmekle ve Apollon'u köle olarak satmakla da tehdit etti. Kandırılmış ve aşağılanmış olan Apollon, vebayı gönderirken Poseidon da Truva'nın ovalarına bir deniz canavarını musallat etti. Kahinler çarenin, Laomedon'un, kızı Hesione'yi yemesi

için deniz canavarına vermesi olduğunu söylediler. Böylece Laomedon, kızını kıyıdaki kayalara bağladı. Perseus ve Andromeda'nın²² hikâyesine benzer bir anlatımda, Herakles, Hesione'nin içinde bulunduğu zor durumu gördü ve babasının, Zeus'un, Ganymedes'in babası Tros'a verdiği kısırakları ona geri verdiği takdirde kızı kurtaracağına dair söz verdi. Laomedon kabul etti. Herakles canavarı öldürdü ve Hesione'yi kurtardı. Bu hikâyenin daha farklı ve tuhaf bir anlatımında, tam donanımlı Herakles, deniz canavarının çenesine doğru atladı ve üç gün boyunca iç organlarını doğradı. Üç günün sonunda canavarın içinden dışarı çıkan Herakles'in başında saç kalmamıştı. Fakat Laomedon, kısırakları vermeyi reddetti. Herakles, Ovidius'un unutulmaz ifadesiyle 'iki defa yalan yere yemin etmekten suçlu surları olan Truva' kentine savaş ilan edeceğini söyleyerek tehditte bulundu ve ardından Mikenai'ye doğru yelken açtı. Laomedon'un günleri sınırlıydı.

Nihayetinde Herakles, Hippolyte'nin kemerini, istendiği gibi Eurystheus'a teslim etti. Günümüze kadar gelebilmiş yüzlerce çalışma, her ne kadar kraliçe Andromakhe'yi işaret etse de Herakles'in galibiyeti, antik Yunan vazo sanatında oldukça rağbet görüyordu.

Onuncu Görevi olarak, Herakles'in, uzak batıdaki Okeanos nehrinin ötesinde bulunan 'Kızıl Topraklar' olarak da adlandırılan Erytheia'da yaşayan Geryon'un sığırlarını çalması gerekiyordu. Bir Okeanid olan Kallirrhoe'den olma Khrysaor'un oğlu Geryon, Hesiodos'a göre üç başlı idi. Fakat daha genel bir ifade ile üç gövdesi olup her bir gövdesi belinden ayrı ayrı uzuyordu. Eurytion ve iki başlı av köpeği Orthos tarafından güdülen büyük kırmızı sığır sürülerinin sahibiydi.

Herakles, bu ürkütücü göreve, Girit'i vahşi yaratıklardan temizleyerek, Libya'yı bereketlendirip, zenginleştirerek, Avrupa ve Libya sınırlarına karşılıklı iki sütun (Cebelitarık Boğazı'nı simgeleyen Herakles Sütunları) diktiği İspanya'nın Tartessos kentine geçerek başladı. Herakles, sıcaktan bunalmıştı ve bu nedenle de güneş tanrısı Helios'a oklarını fırlatmıştı. Bunun üzerine Helios, ona altın bir çanak verdi ve bu çanakla Herakles, onu ve atlarını taşıyarak gün batımından sonra Okyanusu geçip, tekrar doğuya gelerek gün doğumuna yetişti. Okeanos, Herakles'i sarsmak için vahşi dalgalar yolladı ve Herakles de oklarıyla tehdit edince dalgalar sakinledi.

Herakles, Erytheia'ya vardığında hem Orthos hem de Eurytion'u öldürdü. Fakat diğer bir sığır çobanı olan ve Hades'in sığırlarını güden Menoites, olayı gördü ve ardından durumu Geryon'a bildirdi. Bunun üzerine Geryon, sürüyü oradan uzaklaştıran Herakles'e pusu kurdu. Günümüze kadar gelmiş bir dizi papirüs parçalarında, Stesikhoros tarafından yazılmış bir şiirde, bu mücadele betimlenmektedir. Geryon belki canavar olabilir; fakat sürülerini de bu sığır hırsızından koruması gerekiyordu ve annesinin itirazlarına rağmen, Geryon, Herakles ile yüzleşmeye karar verdi. Geryon, bu mücadeleyi gerçekten kaybetmeyeceğini söyler: Khrysaor'un oğlu olarak bir ölümsüz olduğundan ya bu savaşı kazanacak veya bir ölümlü olarak görkemli bir ölümü tadacaktı. Herakles, Geryon'un başlarından birini sopasıyla paramparça eder, bir diğerinin miğferini attığı taşla düşürür ve yılan zehrine bulanmış oklarından biriyle onu vurur:

Başının tam tepesine doğru etini ve kemiğini delerek geçti [...], göğüs zırhı ve bacakları kanla kızıla boyandı. Ve Geryon, boynunu, tıpkı bir gelincik çiçeğinin boynunu

büktüğü ve tüm güzelliğinin kaybolduğu andaki hali gibi yana doğru eğdi.²⁴

Herakles sürüyü çanağın içine götüktükten sonra Tartessos'a yelken açtı ve daha sonra da İspanya'nın güneyinden geçerek Fransa'nın güneyindeki Liguria'ya geçti. Herakles, burada, elinden sürüsünü almak isteyen yerli savaşçı göçebelerin saldırısına uğradı.²⁵ Herakles'in okları tükeniyordu ve etrafta silah niyetine kullanabileceği hiç taş yoktu. Herakles, Zeus'a yakardı ve o da gökten taş yağdırdı. Tam zamanında kendisine sağlanan cephane ile Herakles, saldırganlara karşı durumu tersine çevirdi. Bu macerasının geçtiği yerin, Marsilya'nın kuzeyinde kalan, çok sayıda kayalığın ve taşlığın bulunduğu Crau Ovası'nın olduğu söylenmektedir.

Herakles, Karadeniz'in kuzeyindeki ormanlık bölgeye doğru yol aldığı sırada, arabasının atları, belden aşağısıyılan olan bir kadın tarafından çalınmıştı ve bu kadın, Herakles kendisiyle cinsel ilişkiye girmediği müddetçe, atlarını geri vermeyeceğini söylemişti. Herakles, üç tane oğulları olana kadar bu ilişkiyi yaşamaya mecbur kılınmıştı. Oğullarının arasında, yalnızca Skythes yay gerebildi ve Herakles'in bıraktığı kemeri üzerine takabildi. Bu, Skythes'e, krallığa hükmetme hakkını verdi ve bu krallığın adı İskitlerin ülkesi olarak bilinen Skythia (İskitya) oldu.

Herakles, Tyrrhenia'da Kakos ile karşı karşıya geldi. Kakos, insan etiyle beslenen, kurbanların başlarını mağarasının girişine çivileyen ve ateş püsküren bir canavardı. Kakos, dört boğa ve dört inek kaçırdı. Takipçilerini şaşırtmak için onları kuyruklarından sırtüstü sürüklerken, aralarından birinin böğürmesi onu ele verdi. Herakles, Kakos'un mağarasının girişini büyük bir kaya parçasıyla kapattı. Ardından dağın tepesini burdu

ve bu iblisin ateş ve dumanına ağaç ve kayalarla karşılık verdi. Bu, başarısız bir girişim oldu. Bu nedenle Herakles, cehennemin tam ortasına atladı ve Kakos'u boğarak o bölgenin yerlilerinin sonsuz takdirini elde etti.

Daha güneyde, Rhegion adında bir yerde, bir boğa kaçarak kendini denize attı ve Sicilya'ya kadar yüzdü. Apollodoros, İtalya'ya adını Tyrrhenialıların verdiklerini söylemiştir; çünkü onlar bu boğaya *italos*²⁶ demişlerdir. Sicilya'da, Poseidon'un oğullarından biri olan Eryx, boğayı kendi sürülerinin arasına yerleştirdi ve nihayetinde Herakles onu bulduğunda, onunla güreşmesi için meydan okudu. Güreşin galibi, Eryx'i öldüren Herakles oldu. Çaresiz, Hera, sığır sürüsüne bir at sineği musallat etti ve hepsinin dağılmasına neden oldu. Herakles, sığırlardan bazılarını topladı ve sonunda Mikenai'ye götürdü. Eurystheus da onları Hera'ya kurban olarak adadı. Bu Görev, diğerlerine nazaran, sanat alanında daha fazla rağbet gördü. Herakles ya Helios'un çanağında yolculuk ederken ya da sopasını, yayını veya kılıcını kullanırken gösteriliyordu. Ayrıca, Geryon ile yaptığı savaşlarda resmediliyordu.

Sekiz yıl ve bir ayda on Görev tamamlanmıştı. Fakat Eurystheus, iki görev için daha ısrar ediyordu çünkü Hidra ve Augeias'ın Ahırları Görevlerini saymıyordu. Herakles'in, Atlas'ın göğü²⁷ yukarıya kaldırdığı yerin gün batımının da ötesinde bir bahçede yaşayan 'Akşam'ın Kızları' Hesperidlerden Altın Elmaları alması gerekiyordu.

Elmalar, ya tüm tanrılardan ya da Gaia'dan, Zeus ve Hera'ya gönderilen düğün hediyesiydi. Hera, elmaları o kadar çok sevdi ki onları Hesperidlerin bahçesine dikti. Fakat Atlas'ın kızları, elmaları sürekli çaldıklarından dolayı, Hera, ağaçları koruması için yüz başlı ölümsüz

bir yılan olan Ladon'u görevlendirdi. Sayıları iki ila yedi arasında değişiklik gösteren Hesperidler de aynı zamanda koruma görevini paylaştılar.

Herakles'in ilk çözmesi gereken şey, Hesperidler'e ait toprakların yerini belirlemektir. Pontos ve Gaia'nın oğlu olan eski deniz tanrısı Nereus, bu yerin nerede olduğunu biliyordu. Fakat Herakles'in, Nereus'dan bilgiyi almadan önce onu yatıştırması gerekiyordu. Herakles, Nereus'u uykusu sırasında zapt etti; fakat, tıpkı diğer deniz tanrılarından biri olan Proteus'un Menelaos, Thetis ve aşığı Peleus ile karşılaştığı zamanki gibi tanrı kendisini her türlü şekle soktu. Ancak, Herakles ona sımsıkı tutundu ve gerekli bilgileri aldıktan sonra serbest bıraktı.

Kahramanımız, o zamanlar Poseidon ve Gaia'nın oğlu olan Antaios tarafından yönetilen Libya topraklarına geldi. Antaios, topraklarına gelen yabancıları, kendisiyle güreş tutmaları için zorlardı ve Pindaros'a göre de kurbanlarının kafataslarıyla Poseidon tapınağını süslerdi. Annesi Toprak anadan aldığı destekle yenilmez kılınmıştı. Güreş müsabakasında, Herakles onu havaya kaldırdı ve başının üzerinde tutupezerek öldürdü. Herakles, Libya'dan Mısır'a geçti. Mısır, Poseidon'un bir başka oğlu olan Bousiris tarafından yönetiliyordu. Mısır'da dokuz yıl süren kıtlığın sona ermesi için Bousiris'in, gelen yabancıları Zeus'a kurban etme gibi bir alışkanlığı vardı; çünkü Phrasios adlı kahine göre, ancak böylesine bir gelenek bu kıtlığa son verebilirdi. Bousiris ilk olarak Phrasios ile başladı ve topraklarına ayak basan her yabancıyı kurban etmeye devam etti. Herodot, bu mitte daha sonra ne olduğunu anlatır ve ardından kendi septik yorumlarını ekler:

Yunanlıların, gerçeğe dayalı olmayan birçok hikâyeleri var. En saçma olanı, Herakles'in Mısır'a gelişi ve Zeus'a kurban edilmek üzere Mısırlılar tarafından götürülmesi [...] ve sunakta sessizce durduktan sonra gösterdiği gayret ile onları öldürmesi hikâyesidir. En azından benim için bu hikâye, Yunanlıların, Mısırlıların karakteristik özellikleri ve gelenekleri hakkında hiçbir şey bilmediklerinin kanıtıdır. Mısırlıların, kurban edilmek üzere öldürülmeleri kendi dinlerinde yasaklanmıştır [birkaç istisna haricinde]: Böylesine bir yasak varken insanları kurban etmeleri söz konusu olabilir mi? Ayrıca, eğer Herakles saf biri (ki öyle olduğunu söylüyorlar) ve tek elli olsaydı, o zaman nasıl on binlerce insanı öldürebilirdi? Ve umarım ki, bu konu hakkında söylediklerimden dolayı hem tanrılar hem de kahramanlar beni affeder!²⁸

Herakles, yolcuklarına kaldığı yerden devam etti ve Okyanusu geçmek için yine Helios'un çanağını kullandı. Yolculuğu sırasında, Kafkas Dağları'nda yaşayan ve 30,000 yıldır Prometheus'un daima yenilenen karaciğerini yiyen ulu kartalı öldürdü ve Prometheus'u özgürlüğüne kavuşturdu. Zeus, buna rıza gösterdi; çünkü oğlunun şöhretini arttırdı. Aiskhylos'a atfedilen kayıp bir trajediye ait parçalarda Aiskhylos, Prometheus'u, kendisine Themis tarafından söylenen büyük bir sırrı açıklaması karşılığında serbest bırakmıştı, ki bu sır, denizlerin tanrıçası Thetis'in bir çocuğunun olacağı ve o çocuğun ise babasından bile yüce olacağı idi. Dolayısıyla Zeus, Thetis'e karşı olan şehvetinden vazgeçti ve nihayetinde ise Thetis, Peleus ile evlendi ve Akhilleus'u (Aşil) doğurdu.

Prometheus, Herakles'e elmaların peşinden gitmemesini ve kendisinin yerine, sırtladığı dünyanın

yükünden kurtaracak olduğu Atlas'ı göndermesini tavsiye etti. Bu tavsiyeye kulak veren Herakles, Hyperboreaların ülkesine gitti ve cenneti omuzladı. O sırada ise Atlas, Hesperidlerden üç elma aldı. Atlas, göğü sürekli taşımak istemiyordu ve bu nedenle de elmaları kendisi götürüp Eurystheus'a teslim etmeyi önerdi. Fakat Herakles, başının altına bir yastık koyacağını söyleyerek ve bu nedenle Atlas'tan kısa bir süreliğine cenneti tutmasını isteyerek onu kandırdı. Atlas, bunu kabul etti ve elmaları yere bıraktıktan sonra Herakles'ten göğü devraldı. Herakles de elmaları öylece yerden aldı ve uzaklaşıp gitti. Bu, sanat dünyasında oldukça rağbet gören bir temaydı; Olympia metopunda, Atlas, ileri doğru uzanmış elinde tuttuğu harikulade meyvelerle Herakles'e doğru yürür ve o sırada Athena, Herakles'in yanında durmaktadır ve Herakles'in altında ezildiği yükü tek eliyle havaya kaldırır.

Başka bir anlatıma göre, Herakles, zehirli oklarıyla Ladon adlı yılanı öldürdü ve elmaları aldı. *Argonautika*'da, İason ve yoldaşları, yılanı ölmüş halde kuyruğu seğirirken ve başında Hesperidleri ağıt yakarken bulurlar. Orpheus, onlara bir şarkı söyler ve ağaçlara dönüşürler. O sırada Ladon, Draco takımyıldızına dönüşerek ölümsüzleşmişti.

Herakles, Altın Elmaları Eurystheus'a teslim etti. O da elmaları inceledikten sonra Herakles'e geri verdi. Herakles, elmaları Athena'ya verdi ve o da onları Hesperidlere geri verdi; çünkü bir ölümlünün o elmalara sahip olması yasal değildi.

Herakles'e verilen son Görev, Ölüler Diyarı'nın bekçi köpeği olan Kerberos'u geri getirmektir:

Azman bir köpek

Acımasızca durur önünde, habis yönleriyle:
 Sallar kuyruğunu ve kulaklarını içeri giren herkese,
 İzin vermez geçmelerine.
 Bekler yakalayıp yemek için
 Her kim kaçmaya çalışırsa
 Hades'in kudretli kapılarından ve Persephone'ye
 olan korkusundan.²⁹

Kerberos'un başı, birden fazla köpekten (genellikle üç fakat aynı zamanda elli veya yüz), kuyruğu yılandan ve tüm sırtı yılan başlarından oluşuyordu. Typhoeus ve Ekhidna'nın çocuğuydu ve Lernalı Hidra'ya, Kimera'ya ve Geryon'un iki başlı köpeği Orthos'a benzeyen birçok kardeşi vardı. Hesiodos, onu şöyle tarif eder:

Çiğ çiğ insan yiyen bu korkunç Kerberos,
 Hades'in tunç sesli avcısı, hayasız, kudretli,
 Elli başı olan.³⁰

Herakles'e, ilk olarak Elefsis Gizemleri³¹ gösterildi ve ardından Hermes'in rehberliğinde Lakonia topraklarında bulunan Tainarion'daki girişten Hades'e geçti. Homeros, Herakles'in, Ölüler Diyarı Efendisi olan Hades'i oklarından biriyle omzundan yaraladığını ve Hades'in, çektiği acıdan dolayı Olympos'a çıktığını ve orada Paieon tarafından tedavi edildiğini anlatır. Ölüler Diyarı'nda ise Meleagros ve Gorgon Medusa haricindeki her bir ruh, Herakles'i gördüklerinde kaçıştı. Herakles, silahlarını onlara doğru savurdu; fakat Hermes, onların zararsız hayaletler olduklarını söyledi. Meleagros, ölümünün yarattığı üzüntüden dolayı düştüğü hali anlattı ve buna uygulanan Herakles de böylesine bir kahramanın kız kardeşiyle evlenmek istediğini söyledi. Meleagros, kız

kardeşi Deianeira'dan bahsetti ve böylece Herakles'i ölüme götürecek olan olaylar dizisi başlamış oldu.

Aynı zamanda Herakles, Hades'in karısı ve Ölüler Diyarı Kraliçesi olan Persephone'yi (Latince Proserpina ve Yunancada 'o Kız' anlamına gelen Kore olarak da bilinir) kaçırmaya çalıştıkları için sımsıkı bağlanmış olan Theseus ve Peirithoos ile de karşılaştı. Persephone, Zeus ve Demeter'in kızıydı. Hades, ona ilk görüşte aşık olmuştu. Zeus, Hades'e onu kaçırmayı için yardım etti. O sırada Persephone, Sicilya'nın çayırlarından çiçek topluyordu. Göz kamaştırıcı bir nergisi almak için yere doğru eğildiği sırada, toprak ikiye ayrıldı ve Hades, altın olan dört atlı arabasıyla dışarı fırladı, dehşete kapılmış kızı kaptı ve onu Ölüler Diyarı'na götürdü. Su perisi Kyane, tüm olanlara şahit oldu ve kederinden dolayı kendi havuzunda canına kıydı. Tam anlamıyla çılgına dönmüş olan Demeter, kızını aramak için yola koyuldu ve bereket tanrıçası olarak yeryüzündeki tüm mahsulleri alıkoydu. Bu da korkunç bir kıtlığa sebep oldu. Zeus'un buna bir karşılık vermesi gerekiyordu ve böylece Hades'den Kore'yi teslim etmesini emretti. Hades, Kore'yi teslim etti; fakat ondan önce Kore ya kendi iradesiyle ya da Hades'in onu kandırmasıyla birkaç nar tanesi yemişti. Gerçek şu ki, onun bu şeytani yiyeceği yemesi, Persephone'nin Hades ile birlikte yeraltı dünyasında her yılın yarısını veya dörtte üçünü geçireceği (Demeter'in kederlenmesine sebep oldu ve o zamandan beri de ürün yetişmemesine) ve geri kalan zamanını da tanrılarla geçireceği (Demeter'in sevinciyle doğanın bir kez daha serpilecek olması) anlamına geliyordu. Onun, bereketiyle dünyaya dönüşü, Elefsis Gizemleri ve Atina'da gerçekleştirilen Thesmophoria Bayramı gibi büyük dini kutlamalar üzerine odaklanmamıza neden olur.

Herakles'in, Ölüler Diyarı Kraliçesi'ni kaçıran ikiliyi kurtarma teşebbüsüne gelince, genel kanı, Herakles'in Theseus'u kurtardığı fakat Peirithoos'u kurtarmaya çalıştığı sırada yerin yarıldığı ve onun elinden kayıp gittiğidir. Hyginus, Herakles'in, her ikisini ölülerin arasından çekip aldığını söylerken Diodoros, Herakles'in ikisini de alamadığını söyler. Ayrıca Herakles, Demeter'in, Persephone'nin nar tanelerini yediğini deşifre eden Askalaphos'u cezalandırmak için üzerine yerleştirdiği taşı yuvarlayarak kaldırıp attı ve bunun ardından Demeter, Askalaphos'u bir baykuşa çevirdi.

Nihayetinde Herakles, Kerberos'u isteyebildi. Hades, köpeği, ancak silah kullanılmadan hükmedilebileceği şartıyla Herakles'e verebileceğini söyledi. Herakles, canavarı kollarının arasına aldı ve Kerberos'un, bir yılan tarafından kuyruğundan ısırılmasından dolayı, Herakles onunla alçakgönüllülükle güreşti. Herakles onu taşıyarak yeryüzüne çıkarttı. Orada, Kerberos'u Eurystheus'a sundu ve ardından ait olduğu yer olan Hades'e geri götürdü. Kerberos Görevi, ressamı tarafından kullanılan yaygın bir temadır. Genelde, Herakles'in Kerberos'a saldırdığı anı, onu alıp götürdüğü ve Eurystheus'a teslim ettiği anı gösterir.

Görevler tamamlanmıştı.

Görevlerin Ardından

Tamamladığı Görevleri ve Eurystheus'a karşı yerine getirdiği yükümlülükleriyle, Herakles, karısı Megara'yı yeğeni ve yoldaşı olan İolaos'a verdi. Yeni bir eş aradığı sırada, Oikhalia Prensesi³² olan Eurytos'un güzeller güzeli kızı İole'ye aşık oldu. Bunun üzerine Eurytos, bir okçuluk müsabakası düzenledi ve ödül olarak kızını ortaya

koydu. Herakles, müsabakayı kazandı; fakat kızı alamadı çünkü Eurytos, Herakles'in Megara'dan olan çocuklarını öldürmüş olduğu olayın tekerrür edebileceğinden endişe duyuyordu ve Eurytos'un Herakles'ten korkması için iyi bir nedeni vardı, ki korktuğu da başına geldi ve bundan kısa bir süre sonra da dahil olduğu bir sığır sürüsü hırsızlığında, Herakles (iddialara göre veya aksi takdirde), Eurytos'un en büyük oğlu olan ve hatta Herakles'in İole ile evliliğine destek çıkan İphitos'u Tirins surlarından aşağı atarak öldürdü.

İşlediği cinayetin ardından af dileyen Herakles, Pylos Kralı olan Neleus'a gitti. Fakat Neleus, Eurytos'un arkadaşıydı ve bu nedenle Herakles'in isteğini reddetti. Daha sonra, Herakles'e berbat bir hastalık bulaştı ve bu hastalıktan kurtulmanın çaresini öğrenmek için Delphi Kahini'ne gitti. Ondan da yanıt alamayınca, Herakles kutsal sehpayı aldı ve kendisine ait bir kahinlik merkezi kuracağı tehdidini savurdu. Apollon, sehpayı ondan geri alabilmek için harekete geçti ve Zeus da onları ayırmak için şimşek fırlatmak zorunda kaldı. Bu sahne, ressamalar tarafından oldukça fazla rağbet gördü. Delphi'deki Sifnos Hazine Dairesi'nin, MÖ altıncı yüzyıldaki alınlığında, bu kavga güzel bir şekilde tasvir edilmişti. Kahin, Herakles'in bir köle olarak satılması gerektiği ve işlediği cinayetin tazminat bedeli olarak üç yıl³³ boyunca hizmet etmesi gerektiği hükmüne vardı.

Hermes, köle tüccarı oldu ve Herakles'i üç talent karşılığında Lidya Kraliçesi Omphale'ye sattı. Bu mükemmel bir satış oldu; çünkü Herakles, bu krallığın başına musallat olan belaları yok etti. Efes'te, onu soymaya kalkan iki Kerkopes kardeşleri yakaladı, onları

bağladı ve onları, omzunun üzerine attığı bir direğe topuklarından astı. Kerkopes kardeşler, Melampygos ('Siyah Kalça') konusunda dikkatli olmaları gerektiği konusunda uyarılmışlardı ve baş aşağı asılı bir halde götürülürlerken Herakles'in kılı ve esmer sırtına ait güzel bir manzarayla karşı karşıya kaldılar. Kalçası hakkında o kadar çok müstehcen espriler yaptılar ki, Herakles onları bıraktı.³⁴ Daha sonra Herakles, Omphale'nin ülkesini kırıp geçiren devasa bir yılanı öldürdü, kraliçenin düşmanı olan İtonoileri mağlup etti ve bağlarını çapalamaları için yoldan geçen yabancıları buna zorlayan eşkıya Syleus'un hakkından geldi. Herakles, Syleus'u kendi çapasıyla öldürdü, bağlarını yaktı ve kızı Xenodike'nin yaşamına son verdi. Başka bir tasvirde, Xenodike, Herakles'in aşığıdır fakat Herakles'in oradan ayrılışıyla kalbi kırılır ve ölür. Dolikhe adasında Herakles, İkaros'un sahile vurmuş olan cesedini buldu, onu gömdü ve adaya İkaria adını verdi. İkaros'un babası Daidalos, Herakles'in yaptığına karşılık onun bir heykelini yaptı. Heykel o kadar gerçekçiydi ki, Herakles, heykelin canlı olduğunu düşündüğünden ona bir taş attı. Argonotlarla ilk yelken açışı işte bu zamanda idi.

Herakles'in Omphale'ye olan bağlılığının bazen aşk derecesinde olduğu söylenmektedir. Herakles, bir yandan kadın kıyafetleri giyip eğirme işlerinde yardımcı olurken üzerine giydiği aslan postunu Omphale'nin giymesine ve sopasını da kullanmasına izin vermişti. Omphale, Herakles'i azat etmeden önce, ona Lamos (veya Argelos) adını verdikleri bir oğul dünyaya getirdi.

Herakles artık özgürdü ve kapatması gereken eski hesaplar vardı. Listedeki ilk isim Laomedon idi.³⁵ Herakles ya altı ya da on sekiz gemiden oluşan bir filoyla, Truva'ya doğru yelken açtı. Vardıklarında ise, yoldaşlarına şehre

saldırıların emrini verdi. Telamon, surlarda gedik açtı; fakat Telamon'un büyük bir onur kazanacağı ihtimalinden nefret etmeye başlayan Herakles, kılıcını çekti ve Telamon'un üzerine yürüdü. Telamon, yerden taş yığını alarak karşılık verdi. Aklının karıştığı görülen Herakles, Telamon'a ne yaptığını sordu ve Telamon'da, '*Kallinikos* (Yüce Fatih)³⁶ Herakles'e bir sunak inşa ediyorum' diye cevap verdi. Herakles duygulanmıştı ve Truva'yı ele geçirip Laomedon'u ve oğullarının çoğunu öldürdükten sonra, Laomedon'un kızı Hesione'yi Telamon'a ödül olarak sundu. Hesione'nin, tutsaklardan birini serbest bırakması için seçmesine izin verdi ve o da ağabeyi Podarkes'i seçti ve fidye olarak duvağını verdi. Bu nedenledir ki Podarkes, daha sonra Priamos (Yunanca *priamai*, yani 'satın almak' teriminden gelir) olarak tanınır. Priamos, sonuç olarak Truva'nın en ünlü hükümdarı oldu.

Herakles Truva'dan ayrıldıktan sonra, Hera, korkunç fırtınalar gönderdi. Bu durum Zeus'u o kadar çok rahatsız etti ki Hera'nın ayaklarına örsler bağladı ve onu Olympos'tan aşağı sarkıttı. Fırtınalar, Herakles'i Kos'a sürükledi. Kos'da, yerlilerle yaptığı bir savaş sırasında yaralandı; fakat Zeus onu güvenli bir yere kaçırdı. Bu tam zamanında gerçekleştirilmiş bir kurtarma operasyonu idi. Ardından Herakles, Trakya'daki Phlegrai kentine geçti ve orada tanrıların Devler'e³⁷ karşı kazandıkları zaferde hayati bir rol oynadı.

Devler Savaşı'ndan sonra, tüyler ürpertici bir ordu topladı ve ahır temizliğinden³⁸ hâlâ kendisine borçlu olan Augeias'ın üzerine doğru ordusuyla ilerledi. Augeias, Eurytos ve Kteatos'u generalleri olarak atadı. Bu ikisi, Poseidon'un Molione'den olma oğullarıydılar ve Molionlar ya da Molionidler³⁹ olarak biliniyorlardı. Ya

Siyam ikizleri gibi tek bir bedende birleşen iki ayrı beden gibiydiler ya da ikiye başı, dörder eli ve dörder ayakları olan ayrı bireylerden oluşuyorlardı. Herakles, bu seferi sırasında hastalandı ve Molionidlerle ateşkes yaptı. Fakat Molionidler, Herakles'in hasta olduğunu fark ettiklerinde, başarılı bir şekilde ordusuna saldırdılar ve bir tasvire göre, İphikles'i ölümcül bir şekilde yaraladılar. Herakles, intikam almakta gecikmedi ve Melionidleri, İsthmia Oyunları'na gittikleri bir sırada kurduğu pusuda öldürdü. Herakles artık Elis'in üzerine yürüyebilecekti, şehri ele geçirebilecekti, Augeias'ı öldürebilecekti ve ayrıca, her ne kadar Olimpiyat Oyunlarının MÖ 776 yılında başladığı bilgisiyle çatışsa da iddialara göre Olimpiyat Oyunları'nı başlatacaktı.

Listesinin ikinci sırasında, İphitos'u öldürdüğü için onu affetmeyen Neleus vardı. Herakles, Pylos'u harabeye çevirdi, farklı tasvirlerle göre, Neleus'un bir aslana, yılanı, arıya, karıncaya ya da dilediği bir hayvana veya ağaca dönüşerek şekil değiştirebilen oğlu Periklymenos'u öldürdü. Herakles, ayrıca Neleus ve içlerinden Nestor hariç tüm oğullarını da mağlup etti. Nestor bu mağlubiyetten kurtuldu; çünkü o sırada Gerenaların arasında değildi. Askeri becerilerle dolu çetin bir kahramanlık sergilediği bir savaşta Herakles, Hades'i, Hera'yı ve Ares'i yaraladı.

Herakles'in intikam listesinde sırada, onu affetmeyen ve Hippokoontidler olarak da bilinen ya on iki veya yirmi oğluyla birlikte Neleus'un yanında savaşan Hippokoon vardı. Herakles, Arkadya'nın Tegea kentinde yaşayan Kepheus ile yirmi oğlunu ordusuna dahil etti. Kepheus'un, orduya katılıp oradan ayrıldığı takdirde, Tegea'ya Argosluların saldırabileceklerine dair şüphesi vardı. Bunun üstesinden gelinmesi için Athena, Herakles'e

tunç bir küp içinde Gorgon'un bir bukle saçından verdi. Herakles de, saçı, Kepheus'un kızı Sterope'ye verdi. Sterope, aldığı talimatlar gereği, saçı surların üzerinden üç defa gösterecek ve yaklaşan istilacıları bakışıyla bertaraf edecekti. Beklendiği gibi Lakedaimon fethedilmişti ve Tindaros da Lakedaimon tahtını eski haline getirdi. Fakat bir tasvire göre, Kepheus ve oğullarıyla Herakles'in erkek kardeşi İphikles bu savaşta can verdi.

Bu olaylardan sonra Herakles, Tegea Kralı Aleus tarafından ağırlandı. Kralın kızı Auge, Atina'da bir bakire rahibeydi. Bu hikâye, yazarlar ve ressamalar tarafından oldukça fazla kullanıldı. Farklı bir anlatıma göre, Delphi Kahini, Aleus'u, kızının bir oğlu olacağına ve bu çocuğun da Aleus'un oğulları olan Kepheus ve Lykourgos'u öldüreceğine dair uyarmıştı. Bu nedenle Aleus, kızını rahibe yaptı ve cinsel ilişkiye girdiği takdirde onu idam edeceğini söyledi. Herakles, sarhoş olup Auge'ye tecavüz ederek Aleus'un misafirperverliğine ihanet etti. Aleus, bu kaçınılmaz hamileliği öğrendiğinde, Naupolis adında bir adamı çağırttı ve kızını boğması için talimat verdi. Fakat Naupolis'in onu denize götürdüğü sırada Auge, Telephos'u doğurdu ve Naupolis de onu boğmak yerine Misya'daki Kral Teuthras'a sattı. Kral Teuthras, Auge'yi kendine eş olarak aldı ve Telephos'u da evlatlık edindi. Başka bir tasvirde anlatıldığı üzere Auge, Teuthras'a satılmış; fakat gizlice doğan ve Athena'nın kutsal bölgesine bırakılan Telephos, Parthenios Dağı'nda ölüme terk edilmişti. Burada bir dişi geyik tarafından emzirilirken çobanlar onu buldu ve ona, Apollodoros'un da belirttiği üzere, Yunancadan türeyen *thele* (memesi) ve *elaphos* (dişi geyik) kelimelerinin oluşturduğu Telephos adını verdiler.⁴⁰

Sofokles'in kayıp dramı olan ve Auge'nin, Teuthras tarafından kızı olarak evlat edinildiğinin anlatıldığı *Misyalılar*'da, Telephos, 'sessiz ve dili tutulmuş' Auge'yi aramak için Misya'ya geldi;⁴¹ fakat onu fark edemedi. Yine de kralın ülkesini savunduğu için 'kızını' gelin olarak kabul etti. Auge ise onunla evlenmekten kaçındı; çünkü Telephos, onun oğlu olabilecek yaşıydı. Düğün gecesi, Telephos'u öldürmeye çalıştı; fakat tanrılar tarafından gönderilen devasa bir yılanın araya girmesiyle engellendi. Auge, çevirdiği entrikayı itiraf etti ve Telephos onu tam öldürecek iken Auge, yardım için Herakles'i çağırdı ve gerçeklerin ortaya çıkmasıyla bu olay da mutlu bir sonla bitti. Telephos, Misya Kralı oldu ve söylendiğine göre Herakles'in tüm oğulları arasında babasına en çok benzeyen o idi. Elimizdeki kaynaklar, Telephos'un kehanetinin gerçekleşip gerçekleşmediği ve Aleus'un oğullarını öldürüp öldürmediği hakkında bilgi vermemektedir.

Herakles daha sonra Kalydon'a geçti. Orada Oineus'un kızı Deianeria'yla flört etti. Fakat Oineus'un kızının diğer talibi olan şekil değiştiren nehir tanrısı Akheloos ile güreşmeye zorlandı. Deianeria, Akheloos'a ilgisinin olmadığını söyler:

Bazen bir boğa olarak göründü,
 Bazen ışık saçan ve kıvrılan bir yılan,
 Bazen de alnı boğaya benzeyen bir adam olarak,
 Sanki nehirler çağlıyordu
 Gür ve koyu sakallarından aşağı.
 Arzu ettiğim koca böyle olmalıydı;
 Tevekkeli ölüm için hep dua ediyordum.⁴²

Ovidius'un tasvirindeki farklı bir anlatıma göre, nehir tanrısı, Theseus'a, kendisini nasıl bir yılanla dönüştürdüğünü anlatır:

Herakles güldü ve büyülerimle alay etti:

'Yılanlarla ben daha beşikteyken uğraşıyordum! Belki diğer yılanlardan üstün olabilirsin Akheloos, fakat gerçekten tek bir Yılan, Lernalı Hidra ile kıyaslandığında bir hiç [...]

Bu halinle sana ne olacağını sanıyorsun belirsiz
bir yılan olarak, silahsız olarak sadece doğal halinle?⁴³

Bir yılan olarak herhangi bir başarı elde edemeyen Akheloos, boğaya dönüştü; fakat Herakles onu yere yatırdı ve boynuzlarından birini kırdı. Herakles, Deianeria ile evlendi ve Akhleos da kırılan boynuzu ile Amaltheia Boynuzu'nu değiştirerek iyileşti. Amaltheia, Zeus'un sütannesi idi ve elinde dilediği an istediği her şeye sahip olmasını sağlayan bir güce sahip boğa boynuzu (bereket anlamına gelen 'Cornucopia') vardı.

Deianeria'ya ihanet edip Phylas'ın kızıyla cinsel ilişkiye girmesine ve Tlepolemos'a babalık etmesine rağmen, Herakles, yeni kayınpederinin Thesprotiyanlara karşı savaşında ve Kral Phylas'ın kenti olan Ephyra'yı zapt etmesinde yardımcı oldu. Deianeira'nın babası Oineus'un sakisini istemedi öldürdükten sonra ve her ne kadar bir kaza sonucu olduysa da Herakles, kanunlara uyması gerektiğini ve sürgün edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Böylece Herakles, yanına Deianeira'yı da alarak Kral Keyks'in hükümdarlığındaki Trakhis'e doğru yola koyuldu. Euneos Nehri'nde, bir sandalcı olan Kentaur Nessos ile karşılaştılar:

Fakat acımasız kentaur Nessos'un tamamen sonunu getirdi bu tutkusu Deianeira'ya karşı olan ve vuruldu bir okla, sırtından.⁴⁴

Herakles, Deianeira'yı karşıya geçirmesi için sandalı Nessos'a emanet etti; fakat bu Kentaur ona tecavüz etmeye kalkıştı. Herakles, Nessos'u Hidra'nın zehrine bulanmış oklarından biriyle vurdu. Fakat zehir kanına karıştıkça,

Nessos bu karışımın birazını yakaladı ve 'Beni öldürmenin cezasını çekeceksin!' diye fısıldadı ve ardından kana bulanmış gömleğini Deianeira'ya sundu bir armağan olarak, sevgisinde heyecan yaratsın diye kocasının. ⁴⁵

Her ihtimale karşı Deianeira, gömleği sakladı.

Herakles, Trakhis'e vardı ve Keyks'in, hırsızlardan oluşan vahşi bir kavim olan Dryoplar'ı yenmesinde yardım etti ve daha sonra Dorların Kralı Aigimios'a, Lapithlerle yaşadığı sınır çatışmasında yardım etmeye gitti. Daha sonra Tesalya'da, Kyknos tarafından teke tek dövüşe davet edildi. Herakles'e meydan okuyan Kyknos, Ares'in yoldan geçen yabancıların kafalarını uçurduktan sonra onları babası için yaptığı bir tapınağın inşasında kullanan, oldukça fena bir oğluydu. Herakles, onu da öldürdü. Fakat bazı mit anlatıcıları, bu çatışmanın, Zeus'un aralarına bir şimşek fırlatmasıyla yarıda kaldığını söyler. Mitlerin farklı tasvirleri veya türleri arasındaki farkı ayırt etmenin ne kadar zor olduğuyla ilgili bir başka masal daha var. Bu masalda Ares, oğlunun tarafında savaşa katıldı ve Herakles (Kyklos'u çoktan öldürmüştü) tarafından yaralandı. Bu kudretli kahraman, eşlerden oluşan koleksiyonuna bir yenisini eklemek için Pelion Dağı'nın eteklerindeki Ormenion'a gitti. Kral Amyntor, Herakles'in geçmesini engellemeye çalıştı ve kızı Astydameia'yı ona eş olarak

vermeyi reddetti. Bunun üzerine, kralı öldüren Herakles, Astydameia'yı alıp götürdü.

Sonunda Herakles, Oikhalia'da bir okçuluk müsabakasında gelin ödülü olarak kazandığı İole'yi, Eurytos'dan almak için bir ordu kurdu. Çok fazla kayıp verilmişti; fakat Herakles için başarıyla sonuçlanmıştı. Ardından Herakles, İole'yi metresi olarak alıp götürdü.

İole hikâyesinin trajik bir sonu vardı ve Sophokles'in *Trakhis Kadınları* adlı trajedisinde çok güzel dramatize edilmişti. Deianeira, İole'yi öğrendi ve Herakles'in bu göz kamaştırıcı kadını kendisinden daha fazla sevebileceğini hissetti. Fakat aynı zamanda, Nessos'un ona verdiği kanlı gömleğin gerçekten bir aşk iksiri olduğunu ve Herakles'i yeniden kazanacağını düşündü. Ne yazık ki bu, yanlış bir düşünceydi. Gömleği Herakles'e gönderdi. Herakles, gömleği hemen giydi ve Hidra'nın korkunç zehri, bedenine nüfuz etmeye başladı. Gömleği üzerinden atmaya çalıştı; fakat bedenine yapışmış olan gömleği çıkartırken Herakles'in derisi de kalktı. Bu umutsuz durumdan dolayı, Trakhis'e bir gemiyle götürülmüştü. O sırada, oğulları Hyllös, Deianeira'ya, istemeden de olsa yaptığı şeyi anlattı ve bu yüzden Deianeira kendi canına kıydı.

Herakles, oğlu Hyllös'a, evlilik çağına geldiğinde İole ile evlenmesini öğütledi ve ardından Thrakinia toprakları içinde yer alan Oita Dağı'na doğru yola koyuldu. Burada odunları üst üste yığdı, üzerine çıktı ve yakılması için Philoktetes'e emir verdi.⁴⁶

Ona emanet etti ünlü yayını ve içinde oklarının olduğu sadağı
 Bir gün Truva krallığı'nı yeniden ziyaret edeceği kaderinde
 yazılı olarak. Ve alevler odunları yanlardan sararken
 Herakles, üst üste yığılı odunları Nemea aslanının postuyla

örttü ve ardından uzandı, başının altına koydu sopasını yastık niyetine, gülümsüyordu sanki bir ziyafetteymişçesine, sanki başında bir çelenkle kana kana bağlardan şarap içiyormuşçasına.⁴⁷

Odun yığını yanarken Herakles'in altından bir bulut geçti ve cennette gök gürlemesi yankılandı. Ardından Herakles, Olympos'a çıkarıldı, orada Hera'yla barıştı, Hera'nın gençlik tanrıçası olan kızı (ve kendi kız kardeşi) Hebe ile evlendi ve Zeus da gökyüzüne, onun adını verdiği bir takımyıldızını yerleştirdi. Diodoros, bu hikâyeyi kayda değer bulmaz: Ona daha makul gelen hikâyede bir boran, tam ateşin yakıldığı sırada oluşmuştur ve Herakles'in yoldaşları, kemikleri toplamaya geldiklerinde toplayacakları hiçbir şey bulamadıklarından dolayı bedeninin tanrılara götürüldüğünü düşünürler.

Herakles'in Soyundan Gelenler: Heraklidler ve Heraklidlerin Dönüşü

Herakles, gittiği her yerde, farklı annelerden çocuk sahibi oldu: Hebe; Thespios'un elli kızı; Oineus'un kızı Deianeira; Kreon'un kızı Megara; İardanos veya Tmolos'un kızı Omphale; Eurypylos'un kızı Khalkiope; Augeias'ın kızı Epikaste; Stymphalos'un kızı Parthenope; Aleus'un kızı Auge; Phylas'ın kızı Astyokhe; Phylas'ın kızı Meda; Amyntor'un kızı Astydameia ve Pireus'un kızı Autonoe. Bu kadınların tümü, Herakles'e bir veya birden fazla oğul vermişlerdi. Bu çocuklar, Heraklidler olarak biliniyorlardı. Fakat Herakles'in ölümsüzleştirilmesinden sonra, Eurystheus, Heraklidlere acı çektirmeye devam etti ve Deianeira'dan olan çocuklarını, bir zamanlar babalarının iyi bir dostu olan Thrakis Kralı Keyks'e gitmeleri için zorladı. Eurystheus, onlardan teslim olmalarını talep

ettiğinde ve istila etmekle tehdit ettiğinde, Atina'ya kaçtılar ve oradaki Merhamet sunağına sığındılar. Bir kahin, asil bir bakirenin, Persephone'ye kurban olarak adandığı takdirde Atinalıların zafere ulaşabileceklerini bildirdi ve Herakles'in kızı Makaria'nın şahsında biri kurban olmaya gönüllü oldu. Euripides'in oyunu *Herakles'in Çocukları*'nda, Demophon, o zamanların Atina Kralı'dır. Fakat başka tasvirlerde, Heraklidlerin en iyisinin Theseus olduğu belirtilir. Herakles'in çocuklarını teslim etme konusundaki red olayı, Atina'nın Eurystheus'a karşı bir savaşa gireceği anlamına geliyordu. Fakat Atinalılar üstün geldi ve Eurystheus'un oğullarını öldürdüler. Eurystheus ise savaş arabasıyla kaçarken Hyllos veya İolaos tarafından Skeironia Kayalıkları'nda yakalandı. Hyllos, Eurystheus'un boynunu vurdu ve başını Alkmena'ya verdi. Alkmena da örgü şişleriyle gözlerini yerinden oyarak çıkarttı. Euripides'in oyununda, diğer bir taraftan, Eurystheus, İolasos tarafından Skeironia Kayalıkları'nda yakalanmış ve idamını isteyen Alkmena'ya götürülmüştü.⁴⁸

Hyllos, Herakles'in dilekleri doğrultusunda, İole ile evlendi ve Eurystheus'un ölümünden sonra, Heraklidleri Peloponnes'de yeniden bir araya getirmeye ve oluşturmaya çalıştı. Bu fetih, genellikle bir 'geri dönüş' olarak ifade edilir; çünkü Herakles, Thebai'de doğmuş olmasına rağmen, Eurystheus olmasaydı, Mikenai ve Tirins'i yönetecekti çünkü evi olan topraklar üzerinde onun da hakkı vardı. Hyllos, kısmen de olsa başarılıydı ta ki veba salgını başlayana kadar. Bir kahine göre, bu vebanın sebebi, Heraklidlerin vaktinden bir hayli erken dönüşleriydi. Bu nedenle Heraklidler, uysal bir şekilde Marathon'a gittiler ve oraya yerleştiler.

Heraklidler, yasal olarak ne zaman döneceklerini bilmek istiyorlardı ve Delphi Kahini, onların 'üçüncü mahsul' zamanını beklemleri gerektiklerini söyledi. Hyllos, üç yıl bekledi ve ardından yeniden istila etti. Fakat Tegea Kralı Ekhemos tarafından bir düelloda öldürüldü. Böylece Heraklidler bir kez daha geri çekilmek zorunda kaldılar.

Kahin ile daha sonra yapılan istişarelerde, 'üçüncü mahsul' kehanetinin toprağı değil, insan neslini ifade ettiğı anlaşıldı. Geleneksel soyağacına göre, Peloponnes'i fethedenler Herakles'in torununun oğulları olan Temenos ve Kresphontes idi. Bu ikisi en nihayetinde Heraklidleri ve müttefikleri olan Dorları zaferle sonuçlanan bir savaşa sürüklediler. Tarihçi Thukididis'e göre, bu olay, Truva'nın ele geçirilişinden seksen yıl sonra meydana geldi. Pausanias da iki nesil sonrasını işaret eder. Temenos, Naupaktos'da kara ve deniz birliklerini birleştirdi. Fakat daha ilerlemeye başlamadan önce, Aristodemos, bir yıldırım⁴⁹ öldürüldü ve Herakles'in bir başka torununun oğlu olan Hippotes bir kahini öldürdü. Bunun sonucunda ise kıtlık ve yıkım başladı. Kahin, Hippotes'in on yıl sürecek bir sürgüne gönderilmesi ve giderken de yanında rehber olarak 'Üç Gözlü Olan'ı götürmesi gerektiğı konusunda talimat verdi. Üç Gözlü Olan'ı, tek gözü olan bir atın üzerinde oturan Oxylos'un şekline bürünmüş olarak buldular, onu rehberleri yaptılar, düşmanlarıyla hem karada hem denizde çarpıştılar ve zafer elde ettiler.

Muzaffer olanlar, ganimetleri paylaşmak için kura çektiler: Ganimetler, belirlenen sıraya göre Argos, Lakedaimon ve Messene idi. Su dolu bir ibrik hazırlandı ve ardından oy pusulaları dağıtıldı. Temenos ve

Aristodemos'un oğulları Prokles ve Eurysthenes içine taşları attılar; fakat Messene'ye sahip olmak isteyen ve en son kurayı kendisinin çekeceğini bilen Kresphontes, taşını bir parça toprağa sıkıştırıp attı. Temenos, Argos'u çekti, Aristodemos'un oğulları Lakedaimon'u çektiler ve toprağı suya girdiğinde çözölen taşı, yani Messene'yi de böylece Kresphontes çekti. Ayrıca her biri, kurban sundukları sunakta bir işaret aldılar: Temenos, yürüdüğü zaman hiçbir kuvvetinin olmadığı bir karakurbağası buldu ve bu, onun Argos'da kalması gerektiğine işaret ediyordu; Aristodemos'un oğulları bir yılan buldular, ki bu Lakedaimon'a yapılacak korkunç bir saldırıyı⁵⁰ işaret ediyordu ve Kresphontes de kurnaz bir tilki buldu.

Herakles Mitolojisinin Kullanılması

Herakles'in, bir topluluk içinde nadiren resmedilmiş olması ilginçtir ve Argonotların seferinden, hakkında yazıya dökölmüş epey bilgi mevcuttur: Bencilliğı had safhadadır; uyguladığı şiddet ve benmerkezciliğı delirticidir; şehveti dillere destandır; ayyaştır; pisboğazlığı, özellikle Aristophanes'in eserlerinde alay konusuydu; hal böyle iken, Herakles'in Seçimleri gibi temalar sayesinde, İsoqrates gibi milattan önce dördüncü yüzyıl filozofları için önemli bir şahsiyet haline geldi. Çünkü bu filozoflar, onun bedensel gücü yerine zekası ve 'Kötölüğe karşı duvar ören' kült unvanı altında yatan kahramanlığına odaklandılar. Alaycı Diyojen ise Herakles'i, düzen ve geleneğın yapay baskılarına karşı bireysel özgürlüğün davacısı olarak gördü. Daha sonra ise, milattan önce üçüncü yüzyılda, Helenistik dönem şairi Theokritos, Mısır Ptolemaios'u II. Philadelphos'un sarayında yazdığı yazılarında, Herakles mitolojisini muhteşem bir şekilde kullanmıştır.

Theokritos, *Epyllia* (küçük destanlar) adlı eserini ortaya çıkarmak için Antik Çağ fikirlerini büyük bir ustalıkla yok etti. Eserinde, bu kahramanın hayatını bölümler halinde anlatır ve ayrıca her bölümde, geleneksel kahramanlık anlatımlarına alttan vurur hatta alay eder. Theokritos, birkaç bölümün destansı kurgusuyla kendi çağdaş değerlendirmesi arasındaki zıtlıklardan da istifade eder. Örneğin, 13. İdil (pastoral şiir)'inde, *Argonautika*⁵¹ hikâyesindeki Hylas bölümünde, Herakles'in macerası, kahramanlık unvanına hiçbir fayda sağlamaz ve Argonotlarla yola devam etmesi konusundaki başarısızlığı, yoldaşları tarafından alayla karşılanır ve 24. İdil'de, çocukluğunda, engerekleri kahramanca boğması, sıradan bir Helenistik evin içinde gerçekleşir.

Theokritos'un mitlere kattığı değişiklikler oldukça belirgindir: Yılan ile ilgili olan hikâyenin ilk anlatımlarında, Alkmene, çocuğunu korumak için cesaretle koşar; fakat Theokritos'un anlatımındaki Alkmene ise sadece kocasını uyandırır ve ondan sorunun ne olduğunu öğrenmesini ister. Alkmene'nin dırdırcı hali, onu mitolojik bir kadın kahramandan ziyade bir ev kadını olarak gösterir ve kocasına olan yakınlığı konuşma diliyle ifade edilmiştir. Amphytryon ise Homeros izlerini taşır o, kahraman bir savaşçıdır ve duyduğu çığlığın ne olduğunu araştırmaya giderken, kuşandıkları, bir erkeğin savaşta kuşanacağı türdendir; fakat tavırları kahramanlıktan uzaktır: Uyandığında miskin miskin ve gönülsüz hareket eder; acil bir durumdan ziyade karısının teşvikiyle hareketlenir ve silahlarını kuşanması son derece gereksiz bir harekettir. Tüm bunlar, geleneksel kahramanlık dilinin ilginç saptırmaları tarafından vurgulanmıştır: Alkmene, ona ayakkabılarını giymemesini söylediğinde, sanki standart

Hmeros kahramanlarının giyim tarzını biliyormuş gibi bir haldedir ve kocasının gecikeceği konusunda endişelidir. Pindaros'un anlatımındaki gibi korkusu geçtiğinde, orada durup oğlunun inanılmaz güçlerini öve öve bitiremediği yerine çocuğu yatağına geri bırakır ve yatmaya gider. Bu, Helenistik yazarların, hikâyeleri nasıl ele alacaklarına dair çok güzel bir örnektir: Helenistik toplumda, mitolojik dünyanın karakterlerine sıradan insanlar gibi davranışlar sergiletilir. Rodoslu Apollonios'un anlatımındaki İason bu akımın başka bir örneğidir.

Şiirde, çocuğun yılanları boğma sahnesinin ilginç bir önemi vardır: Yılanlar, Herakles'e zarar vermek isterlerken zarar gören kendileri oldu. Ertesi sabah, kahin Teiresias, ölü yılanların nasıl ortadan kaldırılacağını anlatır: Gece yarısı, kuru otların içinde yakılmaları gerekmektedir ve külleri topladıktan sonra, arkasına dönüp bakmayacak olan bir hizmetkara verilip sınır ötesine atılmalıdır. Theokritos tarafından bakıldığında, bunun, pek de bir alime yakışır bilgelik olmadığı ortadadır ve de yılanların günah keçisi haline geldiklerini göstermektedir: Teiresias, *pharmakos* (günah keçisi) ile ilgili tipik detayları tanımlar – yılanlar, Herakles'e (diğer bir deyişle onun faniliğine) yapılması niyetlenen şeyi üstlenirler ve yok edildiklerinde ise, Herakles'in, yılanların tattıkları ölümden bir bakıma kurtulmuş olduğunu görürüz. Görünüşte olağan görünen bu bölüm, Herakles'in sonunda elde edeceği ölümsüzlüğü yansıtır: Yılanlar gece yarısı hazin bir son ve sonsuz bir uyku tehdidiyle gelirler. Fakat onun yerine, kendi sonlarıyla karşılaşır. Hepsi buna uygun birer günah keçisidir. Başkasının canını almaya niyetlendikleri bir sırada kendi ölümleriyle tanışır.

Diğer bir yandan Theokritos, Herakles'in efsanevi hikâyesini başka bir kulvarda da devam ettirir. Yılan boğma hikâyesi, herhangi bir iyi niyetin elde ettiği zaferi simgeliyor olabilir ve milattan önceki son üç yüzyılda Mısır'ı yöneten Ptolemaiosları buna uygun bir örnek olarak gösterebiliriz. Bu hükümdarların kökeni aslında Herakles'e kadar uzanıyordu ve II. Ptolemaios, MÖ 285 yılının Nisan ayındaki doğum gününde yetkiyi eline geçirdi. Şiir, Herakles'in de Nisan ayında doğmuş olduğunu ima eder. Bu da kralı memnun etmek için zekice bir yaklaşım olsa gerek. Ptolemaioslara methiyeler düzmek kolaydı; fakat zor olan şey ise bunu etkili bir şekilde yapabilmektir; çünkü olumsuz referanslar içeren bu mitlerin anlatımları, Ptolemaiosların yaşamlarını anlatır gibiydi: Erkek kardeşlerini öldürmüşlerdi, kız kardeşleriyle evlenmişlerdi, dost oldukları Yunanlılara zulmetmişlerdi ve Olympos'a saldırmışlardı. Fakat Herakles gibi atalarla, kutsal statüye yükselişlerini engelleyen Ptolemaioslar, şairlerin kullandıkları veya kullanmaktan kaçındıkları yöntemlerinde etkili oldular ve sapıkça yaşamları süresince kaleme alınan şiirlerin nüansının ve bakış açısının da sürekli değişmesine neden oldular. Theokritos'un İdillerinde söz edilen evliliklerin birçoğunun ensest olması tesadüf olamaz.

Kendileri merkezde olmak kaydıyla, Ptolemaioslar, yeni bir mitolojinin etrafında yeni bir toplum oluşturmaları için, mitlerdeki statülerini doğrulayan şairlerin de toplumsal ve siyasi sonuçlarda rolleri bulunuyordu. Theokritos gibi yazarlar, mitleri sanki birer ölüymüş gibi lanse edip, kafa karıştırmak ve taşlamak için de çok uygun oldukları konusunda hedef olarak gösteriyorlardı. Ama yine de Ptolemaiosların, Olympos'a karşı olan çıkarıcı tehditleri,

mitlerde yeni bir dönemin ortaya çıktığını gösterdi ve buna da kişisel inanış ve toplumsal yaşamda engin değişiklikler yaratarak tepki gösterdi. Theokritos'un, geleneksel mitolojide, kurnazca bir hareketle Ptolemaiosların Olympos'a terfi etmelerinin tuzağına düştüğünü görüyoruz. Theokritos, Ptolemaiosların kendilerini rahat hissedebilecekleri güçlü bir ambiyans yaratmıştır; onların normal olarak gösterilecekleri bir mitolojiye ihtiyaçları vardı ve Theokritos bunu mükemmel bir şekilde sağlamıştı.

Böylece, mitlerin nadiren yönlendirmeler olmadan anlatıldıklarını ve anlatan ile okuyucunun ihtiyaçlarına göre bir anlatım ve algılama olduğunu bir kez daha görüyoruz.

Benzer bir şekilde, oldukça farklı bir durumda olmasına rağmen, Heraklidlerin dahil oldukları mitoloji, mitolojik anlatımın tarihi olaylarla ilişkilendirildiği, birbiriyle alakalı ilginç konuların görülmesini sağlar. Heraklidlerin Dönüşünün anlatıldığı mitin, Dorlar olarak adlandırılan bir grup yabancının, kendilerinden önceki Yunan toplumuna hükmetmeye başlamalarına ya da topraklarından atılmalarına sebep olan sözde Dor istilasıyla güçlü bağları vardır. Böyle bir istilanın olup olmadığına, olduysa da ne zaman (ki arkeolojik kanıtlarla gün yüzüne çıkartmak oldukça zor) olduğuna dair kesin bir kanıt yoktur. Fakat mitoloji, daha sonraki Yunanlılar tarafından, özellikle siyasi anlamda kesinlikle kullanılmıştı ve değiştirilmişti. Milattan önce beşinci yüzyıldaki Peloponnes Savaşı'nın başlamasına sebep olan Atina'yla Sparta arasındaki uyuşmazlığı ve politik kazançlar elde etmek için mitler ile soyağaçlarını kullanmaları, Sparta yandaşı Dorlar ile Atina yandaşı İyonlar arasında yaşanan

sürekli bir çekişme olarak görülüyordu. Atinalı trajedi yazarı Euripides, İyonların atası İon'un, Dorların atası olan Doros'dan daha güçlü bir soyağacına sahip olduğunun anlatıldığı İyon⁵² adlı oyununda bu konuyu aynen bu şekilde ele almıştır: İon, Apollon ile ölümlü bir Atina Kralı olan Eretheus'un kızı Kreousa'nın oğludur; Doros ise, Kreousa ile çok daha az etkileyici ve sıradan bir Atina Kralı olan Xouthos'un (Zotos diye okunur) oğludur. Theokritos, Ptolemaiosların başlarını göğsü erdirmek için anlatımları değiştirirken, Euripides de savaş zamanı Atina'nın siyasi mitolojik durumundan istifade edip keyfine bakıyordu.

Klasik Dönem Sonrası Herakles/Herkül

Görsel sanatlarda, Herakles, inanılmaz derecede önemliydi ve günümüze kadar gelmiş timsallerin listesini oluşturmak nafia bir uğraş olur. Yunan dünyasının her yerinden sanatçılar, Herakles masallarını kullandılar, tıpkı milattan önce yedinci yüzyıl amforası üzerine sanatını icra etmiş bir ressamın kullandığı gibi. Şu an New York'ta olan bu amforada ressam, Herakles'in Kentaur Nessos'u saçından tutarak öldürdüğü, ayağıyla Kentaur'un sırtına bastığı ve kılıcını bedeninden geçirdiği anı resmetmiştir. Bir başka sanatçı, milattan önce altıncı yüzyılda, Delphi'deki Sifnos Hazine Dairesi'nin alınlığında, Delphi sehpasına sahip olabilmek için yarışan Herakles ve Apollon'u resmetmiştir. Milattan önce beşinci yüzyılın başlarında ise, bir başka sanatçı, Aigine'deki Aphaia tapınağının doğu alınlığına Herakles'i, Truva'ya saldırmadan önce yere diz çöküp yayını çektiği anı resmetmiştir. Bu resimde, Herakles'in, aslan kafatasından oluşan miğferinin arasından görünen yüz hatları mükemmel bir şekilde yansıtılmıştır. Yine bir başka şaheser olan Helenistik Dönem eseri, kudretli ve kaslı Farnese Boğası'nda, Herakles, bitkin bir halde

sopasına yaslanmaktadır ve muhtemelen de Görevlerinin sonuna geldiğini betimlemektedir.

Klasik dönem sonrası sanatta, kahramanımızı, Ahlaksızlık (ustaca giydirilmiş şeffaf elbisesiyle, oyuncu maskesi altına gizlenmiş ve müzik aletiyle görülür) ve Erdemlilik (daha mütevazı giydirilmiş, elinde tuttuğu metal kılıflı kılıcı kayalık bir yokuşa doğru sallarken görülür) arasında seçim yaparken betimlendiği anı, Annibale Carracci'nin *Herkül'ün Seçimi* (1596) adlı tablosunda görebiliyoruz. Guido Reni, *Herkül ve Lernalı Hidra* (1617) adlı tablosunda, Herakles'i kaslı, üzerinde aslan postu ve elindeki sopasıyla çok başlı Hidra'yı döverken betimlemiştir. Herakles'in aşığı olan Hylas'ın kaçırılışı, J.W. Waterhouse'un *Hylas ve Orman Perileri* (1896) adlı tablosunda betimlenmiştir. Tabloda, çekici ve ıslak yedi sevimli güzel, Hylas'ı ideal güzelliğin olduğu kendi dünyalarına çekmeye çalışırken görülür. Cranach, Tintoretto, Rubens, Giordano, Boucher ve Goya, Herakles'in Omphale'ye olan bağlılığının anlatıldığı temanın çekiciliğine kapılmışlardı. Bu ressamların arasından, Rubens, IV. Philip'in Madrid yakınlarındaki av köşkü için *Herkül'ün Yükselişi* (1636) adlı tabloyu yapmıştı ve bu tabloda, kahramanımız, nihayetinde, cenaze ateşinin içinden dört atlı bir savaş arabasının içinde Olympos'a yükselir ve o sırada bir putto, Zeus'un en sevdiği oğlunun başına, utkunun simgesi olan zafer çelengini yerleştirir.

Herakles, günümüz eğlence sektöründe eşit derecede popülerdir. Bir televizyon dizisi olan *Herkül: Efsanevi Yolculuklar*, oldukça iyi bir etkiyle, orijinal mitolojiyi yeniden işler. Herakles'in, *Zeyna Üçlemesi*'nde güzel fakat ölümcül bir savaşçı olan prenses Zeyna ile olan

maceraları o kadar da eğlenceli değildir. Bir Disney animasyonu olan 1997 yapımı *Herkül*, Yunan vazoları ve heykellerinin görüntülerini oldukça becerikli bir şekilde perdeye yansıtır; fakat birkaç ilginç tema ve farklılığa karşın, kahramanı, Disney'e özgü bir şekilde yükseltir ve dönüştürür. Herakles'in mavi yeleli beyaz savaş atı Pegasus, belki Bellerophon masalından ödünç alınmış olabilir; ama kendisinden mükemmel bir çizgi film karakteri çıkmıyor da değil.

THEBAİ VE OİDİPOUS

Kült Rollerdeki Karakterler

Agenor	Thebaililerin, Fenikelilerin ve Kilikyalıların atası
Europa	Bir boğa şeklinde, Zeus tarafından Girit'e götürüldü; Minos'un annesi
Kadmos	Thebai'nin kurucusu
Harmonia	Ares ve Aphrodite'nin kızı; Kadmos'un karısı
İno	Kadmos ve Harmonia'nın kızı
Semele	Dionysos'un annesi
Dionysos (Bacchus)	Sarhoşluk ve mest olma tanrısı
Aktaion	Kendi köpekleri tarafından öldürülen bir avcı
Pentheus	Dionysos'u reddetti ve bundan dolayı cezalandırıldı
Niobe	Çocuklarıyla övündü; taşla dönüştü
Oidipous (Odipus)	Thebai kralı; Sfenks'in bilmecesini çözdü; babasını öldürdü ve annesiyle evlendi
Kreon	Thebai'nin eski kralı, Oidipous'un kayınbiraderi
Teiresias	Gözleri görmeyen bir kahin
İokaste	Thebai kraliçesi, Oidipous'un annesi ve karısı
Antigone ve İsmene	Oidipous'un küçük kız kardeşleri
Thebai'ye Saldıran Yediler	Şehre başarısız saldırı gerçekleştirenler
Epigonlar	'Sonraki Nesil'; Yedilerin Nesli

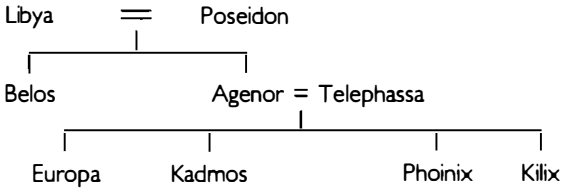
Thebai kenti, Kadmos tarafından kurulan ve kuruluşundan, Dionysos'a başkaldırışına, Oidipous'un dahil olduğu olaylar ve düşmanlarının Argos devletiyle olan çekişmelerine kadar, Yunan mitolojik hikâyelerinin ilgi odağı olan en önemli dönemlerden biridir.

Thebai kraliyet ailesini incelersek, efsanevi soyağacının karmaşık niteliklerini görebiliriz. Apollodoros, Libya'nın Poseidon'dan iki oğlunun olduğunu söyler: Belos ve Agenor. Belos, Mısır'ı yönetirken Agenor'da Fenike'ye gitti ve orada Telephassa ile evlendi ve Thebaililerin, Fenikelilerin ve Kilikyalıların efsanevi ataları olan bir kız ve üç oğula babalık yaptı.

Fakat bu konu ile ilgili yaygın bir uyuşmazlık bulunmaktadır:

- Homeros dahil olmak üzere, bazıları Europa'yı Phoenix'in (Anka Kuşu) kızı olarak gösterdi;
- Başkaları, Kadmos'un aynı zamanda Phoenix'in oğlu olduğunu söyledi;
- Ayrıca, Tityos'un, Europa'nın babası olduğuna dair söylentiler vardır;
- Hyginus'a göre, Agenor ve Argiope, Kadmos ve Europa'nın ebeveynleri idi;
- Euripides'e göre, Agenor'un oğulları Kilix, Phoenix ve Thasos idi ve Pausanias da Thasos adası halkının Fenikelilerin soyundan geldiklerini ve köklerinin Agenor'un oğlu Thasos'a dayandığını söyler. Herodot ise, bu Fenikeli kolonilerin Thasos adasında kusursuz altın madenleri keşfettiklerini ve yine bu adada Herakles için bir tapınak inşa ettiklerini ekler;

- Herodot ayrıca, Agenor'un oğlu Kadmos'un, Thera (Santorini) adasında Fenikelilerden oluşan bir koloni kurduğu bilgisini iletir;
- Diodoros ise, Kadmos'un Rodos'ta Fenike kolonisi kurduğunu ve Lindos'daki

Athena tapınağında, bir zamanlar üzerinde Fenike dilinde bir yazının olduğu antik sehpanın var olduğunu söyler. Aslında bu, Lindoslu Athena tapınağının resmi kayıtlarında şöyle bir kanıtla desteklenmiştir: 'Polyzalos'un dördüncü tarih cildinde naklettiği üzere, Kadmos, üzerine Fenike harflerinin oyulduğu tunç bir sehpayı [tahsis etti].'

Bu mitler, Yunanlıların, Fenikeliler ve Kilikyalılar arasında bir kan bağıının olduğunu ortaya çıkardıklarını ve bazı Yunan adalarıyla ana karanın bazı bölgelerinde Fenike izlerine rastladıklarını ima eder.

Europa'nın soyu hakkında bilinen en iyi masal, Zeus'un onu sahilde çiçek toplarken görüp ona paldır küldür aşık olduğu masaldır. Ovidius'un da belirttiği gibi, aşk ve krallık iyi ikili değildir, bu nedenle Zeus kendisini muhteşem bir boğaya dönüştürür:

Kar beyazdı postunun rengi, üzerine basılmadan önce görgüsüz ayaklarca ya da güney yağmurlarıyla çamurlanmadan

önce. Kasları boynundan yukarı doğru uzanıyordu, azametle sergiliyordu gerdanını, boynuzları zarif bir şekilde kıvrılıyordu [...] ve değerli taşlardan çok daha güzeldi.

Bir tehdit yoktu kaşlarında ya da korkutucu bir ifade gözlerinde; Yüzünde huzurun izleri vardı.¹

Europa, bu parmak ısırtan hayvana kapılmıştı. Onu okşadı ve boynuzlarına çelenk taktı.

Aşığı mutluydu ve onun ellerini yaladı önce ve daha tatlı zevklerin gelişini nasıl da bekledi.²

Eninde sonunda sırtına bindi ve boğa denize girerek 'ürkek ödülünü' Girit'e götürdü. Orada, aşklarının meyvesi olan Minos, Sarpedon ve Rhadamanthys dünyaya geldi.³ Europa, Zeus'tan harika hediyeler aldı: Yabancıları Girit'ten uzak tutan tunç dev Talos; Europa'nın daha sonra önce Kadmos'a ve akabinde Harmonia'ya verdiği, Hephaistos tarafından yapılmış bir kolye; hedefini her daim tutturan bir mızrak ve avını yakalamakta asla başarısız olmayan Lailaps adında bir av köpeği.

Europa'nın babası Agenor, kızının kaçırılışına tepki olarak, oğullarını takibe gönderdi. Fakat takipleri başarısızlıkla sonuçlanınca, sırasıyla, isimlerini alan topraklara yerleştiler: Phoinix, Fenike'ye, Kilix, Kilikya'ya, Thasos, Thasos adasına ve Kadmos da önce Trakya'ya ve daha sonra da Kadmeia'ya (Thebai olarak bilinen yer) yerleşti.

Zeus ile olan ilişkisinden sonra, Europa, onun çocuklarını büyüten Asterios (ya da Asterion) ile evlendi. Çocuklar, cinselliğe karşı ilgi duydukları ergenlik çağına geldiklerinde, Miletos adında çok güzel ve genç bir erkeğe aşık oldular. Aralarında en başarılı olan Sarpedon idi ve

onun başarısını kıskanan Minos, erkek kardeşlerini kovdu. Miletos, Karia'ya kaçtı ve orada Miletos kentini kurdu. Sarpedon ise, Kilix'in Likyalıları yenmesine yardım etti ve ardından Likya Kralı oldu. Sarpedon, Zeus'un özellikle en sevdiklerinden biriydi ve Truva Savaşı'nda Patroklos tarafından öldürülene kadar da üç nesil boyunca yaşamasına izin verildi. Rhadamanthys ise güney Ege adalarına kaçtı ve orada elde ettiği dürüstlük namı sayesinde büyük bir kanun adamı oldu. Daha sonra Boiotia'ya yerleşti ve orada Alkmene⁴ ile evlendi. Namından dolayı da Hades'in Cennet Bahçeleri'ne gitti ve ölümlerin hakimlerinden biri oldu.

Genellikle 'Tarihin Babası' olarak bilinen tarihçi Herodot, milattan önce beşinci yüzyılda Yunanistan ve Pers İmparatorluğu arasında yapılan savaşlardaki olayları anlattı ve bu anlatımların başlarında, bu savaşlar hakkındaki gerçeklerin açıklanmasında mitlerin kullanım şekline yorumlar getirdi. Anlatılan bir dizi kısasa kısas olayda İo, Fenikelilerce Argos'dan Mısır'a kaçırılarak götürülmüştü; sonrasında ise Yunanlılar (Herodot onlara 'muhtemelen Giritliler' der), intikam almak amacıyla Avrupa'yı Tir kentinden kaçırdılar; ardından, yine Yunanlılar, Kolkhis'den Medeia'yı kaçırdılar ve dengeyi alt üst ettiler; bu olaydan kırk veya elli yıl sonra Paris, Helen'i kaçırdı; bu aşamada herkes birbirini suçluyordu. Bunun sonucunda Truva Savaşı patlak verdi ve Avrupa ile Asya arasında da daimi bir bölünmeye sebep oldu. Olayları, Perslerin bu şekilde anlattığını söyleyen Herodot, Fenikelilerin de farklı bir şekilde anlattıklarını belirtir: İo, gönülsüz bir kurban değildi, bir gemi kaptanından hamile kalmıştı ve utancından dolayı da onunla gitti. Bu, tarihin biçimlendirilişi konusunda enteresan bir mantığa bürünmedir ve Herodot'un bu konudaki hükmü aydınlatıcıdır:

Gerçekliği veya sahteliği konusunda yargıda bulunma niyetinde değilim. Kendi bilgilerime güvenmeyi ve Yunanlıları gerçekte ilk incitenlerin kim olduklarını belirtmeyi tercih ederim; sonra da tarihimi yazmaya devam ederim.⁵

Diğer bir ifadeyle, Herodot, bu masallara şüpheyile yaklaşmaktadır çünkü beşinci yüzyıla ait bir Yunanlı olan kendisine göre, mit ve tarih arasındaki ayırım kolay anlaşılır durumdaydı.

Europa'nın anlatıldığı mit, ressamalar ve yazarlar için karşı konulmazdı. Herodot'tan bir asır kadar geriye gidildiğinde, Europa'nın bir boğa tarafından kaçırılışı, Sicilya'daki Selinus tapınağının (MÖ 540) bir aynalığında görünür. Bu betimlemede, yüzü bize doğru bakan güçlü bir boğanın böğrüne tutunarak onu süren Europa ve denizi geçtiği sırada boğanın bacakları etrafında yüzen yunuslar görünür. Daha sonraki dönemlerde, *Tecavüze Uğrayan Europa*, Tiziano, Veronese ve Hinderhout'un tablolarının başlığı olarak ön plana çıkar. Ayrıca, Tiziano (1488-1576), yunusların varlığından dolayı denizi de resmetmiştir; fakat onun Europa'sı daha çok terk edilmiş (veya umutsuz) bir figürdür: Etrafında, helezon kumaşlar arasında boğanın boynuzlarına tutunan çıplak bedenler, havada uçuşan ve yunusları süren Eroslar ve ona uzaktan beyhude seslenen dostları görülmektedir. Venedik Doçesi, Veronese'nin bu tema (1570-80) üzerindeki abartılı çalışmasını alaya almıştır. Londra'daki National Gallery (Ulusal Galeri) ve Roma'daki Capitoline Müzesi'nde benzer temalar görülebilir. Örneğin, Europa'nın dostları, onu boğanın sırtına oturtmaya çalışır. 1680lere ait bir Hinderhout çalışmasında ise, Europa boğa ile birlikte uzaklaşırken cılgına dönmüş dostlarının, arkalarından denize kadar koşarak geldiklerini görürüz.

Thebai Hakkındaki İlk Mitler: Kadmos, Semele ve Aktaion

Kadmos, annesi öldüğünde, onu gömdü ve ardından kız kardeşi Europa'yı aramak için Delphi'ye gitti. Ona, kız kardeşi için endişelenmemesi, fakat her iki böğründe dolunayı andıran beyaz lekenin olduğu bir ineği takip etmesi ve ineğin dinlenmek için durduğu yere bir şehir kurması gerektiği söylendi. İnek, nihayet durdu ve Thebai şehri burada kuruldu.⁶ Kadmos, ineği Athena'ya kurban etmek istedi ve Ares'in Pınarı'ndan su getirmeleri için birkaç arkadaşını gönderdi. Fakat kaynağı Ares'in çocuklarından olan korkunç ejderin koruduğunu bilmiyordu. Bu canavarın

gösterişli bir altın ibiği,
ışıldayan gözleri ve titreşen çatalı bir dili,
üç sıra dişleri ve zehirle dolu bir gövdesi vardı.⁷

Canavarın bu görüntüsünden zerre korkmayan kudretli Kadmos, onu öldürdü ve Athena'nın tavsiyesiyle, dişlerinden bazılarını söküp toprağa gömdü ve Athena da geriye kalanları Kolkhis Kralı Aietes'e verdi. Spartoi (Ekili Adamlar) olarak adlandırılan silahlı askerler, topraktan filizlendiler ve Kadmos onların üzerine taşlar fırlattı. Birbirlerini taşıdıklarını düşünen bu askerler birbirlerine girdi ve bu olay, onlar için ölümcül bir şekilde sonuçlandı. Aralarından sadece beşi hayatta kalabildi.

Ejderhayı öldürmenin bedeli olarak, Kadmos'un Ares'e sekiz yıl hizmet etmesi gerekti. Bu sürenin sonunda Kadmos, Kadmeia'yı (daha sonra Thebai adını aldı) ele geçirdi ve tüm tanrıların katıldığı muhteşem bir kutlamayla birlikte Aphrodite ve Ares'in kızı Harmonia ile

evlendi. Kadmos, Harmonia'ya muhteşem bir pelerin ve Hephaistos⁸ tarafından yapılmış olağanüstü güzellikte bir kolye verdi. Bu evliliğin meyveleri ise dört kız (Autonoe, İno, Semele ve Agaue) ve bir oğul (Polydoros) idi.

Kadmos ve Harmonia'nın yarattığı bu aile çok acı çekti. Zeus, Dionysos'a hamile olan Semele'ye gönlünü kaptırdı ve dilediği her şeye sahip olabileceğine dair söz verdi. Hera, bu olanları öğrendiğinde, Semele'nin Zeus ile cinsel ilişkiye girip girmediğini, ne zaman girdiğini, Zeus'un ona da aynı şekilde görünüp görünmediğini sorarak onu canından bezdirdi. Zeus ortaya çıkmadı hatta karşı bile koydu; fakat Semele ısrar edince tüm Olympos ihtişamıyla beliren Zeus, arabasından fırlattığı şimşeklerle Semele'yi yakıp kül etti. Buna rağmen Zeus, Semele'nin rahminden bebeği aldı ve onu bacağına dikti.

Gebelik dönemi sona erdiğinde, Zeus, dikişleri çözdü ve 'İki Kez Doğan Tanrı' Dionysos'u doğurdu. Onu Hermes'e verdi. Hermes de onu İno ve Athamas'a verdi. Onlar da Hera bulmasın diye, Dionysos'u bir kız gibi büyüttüler. Plan suya düştü ve Hera onları delirtti: Athamas, bir geyik olduğunu düşündüğü büyük oğulları Learkhas'ı vurdu ve İno da küçük oğulları Melikertes'i önce kaynar suyla dolu bir kazana attı ve ardından kendisini, kollarının arasına aldığı oğlunun ölü bedeniyle birlikte denize attı. Melikertes'in bedeni, yunuslar tarafından kıyıya taşındı ve Korint Kralı olan amcası Sisyphos, onun şerefine İstmiya Oyunları'nı düzenledi. Dionysos, İno ve Melikertes'i deniz tanrılarına dönüştürdü: Leukothea (Beyaz Tanrıça) ve Odysseus'un da bahsettiği ve denizcileri fırtınalardan koruyan Palaimon. Zeus, Dionysos'u bir çocuğa dönüştürerek Hera'nın gazabından paçasını kurtardı ve Hermes de onu Nysa Dağı'na (farklı yerlerde

olduğu bahsedilir) götürdü. Herınes, onu orada büyüttü ve Dionysos'un eğlence düşkünü arkadaşlarından biri haline geldi. Zaman zaman onlara Hyadlar dendi ve Zeus onları sonunda birer yıldıza dönüştürdü.

Kadmos'un hanesinde yakılan ağıtlardan biri de Kadmos'un erkek torunu Aktaion içindir. Aktaion, avcı olması için Kentaur Kheiron tarafından büyütülmüştü; fakat trajik bir şekilde Kheiron'un av köpekleri tarafından Kithairon Dağı'nda yok edildi. Bilinen tasvire göre, sebebi, Aktaion'un Artemis'i çıplak olarak yıkanırken görmesidir. Utanmış ve öfkeli bir halde, Artemis onu bir geyiğe dönüştürür. Aktaion, şaşkın bir halde oradan kaçarken kokusunu alan elli köpeği de peşine düşer:

Ona sadakat ile hizmet eden köpeklerinden kaçarken onlara seslenmek istedi 'Durun! Ben efendiniz Aktaion'um. Beni tanımadınız mı?' diye. Fakat kelimeler boğazına düğümlendi. Havada acımasız bir intikamın kokusu vardı. İlk olarak Karakapan dişlerini geçirdi sırtına; Ardından Canavar Katili ve en son Dağ Çocuğu omzunu kaptı.⁹

Aktaion'un dostları durumdan tamamıyla habersizdi ve cesaretlendirdikleri köpekler de onu yakalayıp kim olduğunu bilmeden paramparça ettiler. Bu olay, Artemis'in öfkesini dindirdi. Efendilerini aramaya giden köpeklerin yürek parçalayıcı ulumalarına dayanamayan Kheiron da kederlerini dindirmek adına Aktaion'un bir heykelini yaptı.

Aynı zamanda, Bakkhos ya da İakkhos olarak bilinen sarhoşluk, kutsal ayın, üzüm asması ve drama tanrısı Dionysos, Kadmos'un hayatında oynayacağı çok büyük bir role sahipti. Dionysos, Zeus ve Semele'nin ilişkisinden dolayı öfkesi hâlâ geçmeyen Hera tarafından deliye

döndürülmüştü. Mısır, Suriye ve Frigya boyunca başıboş dolaştıktan sonra akıl sağlığı, Yunanlıların bazen Frigyalı ana tanrıça Kibele¹⁰ olarak tanımladıkları Rhea tarafından düzeltilmişti. Dionysos, zevk düşkünü bir grup Satir ve Sileno (aralarındaki en yaşlı, en bilge ve en sarhoşu olan Silenos'un liderlik ettiği, hayvani özelliklere sahip, cinselliğe, içkiye, müziğe ve cümbüşe iştahlı olan şehvet düşkünü erkek ve genellikle insan yaratıklar), orman perileri ve Mainadlar (aynı zamanda Bakkhalar olarak da bilinen 'çılgın kadınlar') ile birlikteydi. Mainadlar şarap, müzik ve dansın yarattığı çılgınca bir zevk transına geçerlerdi; sarmaşık, meşe ve avrat otundan çelenkler ve yılanlı kemerler takar, karaca postu giyerlerdi; ellerinde tuttukları bir *thyrsos* (ucunda bir demet sarmaşık yaprağının olduğu, rezeneden yapılma sihirli bir değnek) u ya da meşe veya köknar ağacından meşaleleri ya da dalları sağa sola sallayıp dururlardı ve *oreibasia* (dağ dansı) yaparak Dionysos'a tapma ayinleri düzenlerlerdi ve *sparagmos* (hayvanları parçalara ayırma) ve *omophagia* (çiğ et yeme) ile neticelenen vahşi ayinler yaparlardı.

Dionysos, Frigya'dan sonra, Lykourgos'un onu düşmanca karşıladığı Trakya'ya geçti. Dionysos, Thetis'e sığınmaya zorlanmış, Satirleri ve Mainadları ise esir alınmıştı. Fakat birden, Dionysos'un tüm taraftarları serbest kaldılar ve Dionysos da Lykourgos'u çılgına çevirdi: Baltayla bir asmanın dallarını kestiğini zanneden Lykourgos, aslında oğlu Dryas'ın uzuvlarını kesiyordu. Kendine gelince, yapmış olduğu korkunç şeyin farkına vardı. Fakat halkı tarafından Pangaion Dağı'na sürülen Lykourgos, orada vahşi atlar¹¹ tarafından paramparça edildi.

Daha sonra, Dionysos, Yunanistan'a dönmeden önce tüm Hindistan'ı dolaştı. Kaledonyalı Oineus onu iyi karşıladı ve Dionysos da ona, karısı Althaia ile birlikte olmaktan aldığı zevkin karşılığında bir arnağan olarak üzüm asması verdi; Attikalı bir çiftçi olan İkarios, Dionysos'u benzer bir şekilde ağırladı ve Dionysos ona da arnağan olarak bir asma kütüğü ve şarap yapma kültürünü verdi. Fakat İkarios, bazı çobanlara bu devrim niteliğindeki içkiden tattırdığında, şarabı sek olarak oldukça fazla içtiler ve büyülu olduğunu düşündüler. Bu yüzden çobanlar, İkarios'u öldürene kadar dövdüler ve onu bir ağacın altına gömdüler. İkarios'un köpeği Maira, cesedi bulduğunda, İkarios'un kızı Erigone kendini astı ve Maira da bir kuyuya atlayıp boğuldu. Üçü de daha sonra Boötes/Çoban (İkarios), Virgo/Başak (Erigone) ve Canis/Minor/Küçükköpek (Maira) takımyıldızlarına dönüştürülerek ölümsüzleştirildiler.

Dionysos'a karşı direnenler ise bunun bedelini ağır bir şekilde ödedi: Orkhomenoslu Minyas'ın kızları, Baküs zevklerine katılmak yerine dokuma tezgahlarında çalışmaya devam ettiler ve bir yarasayla iki baykuşa dönüştürülmeden (veya Ovidius'a göre üç baykuş) önce de birer oğullarını kurban vermeleri gerektiği tehdidiyle ödleri kopartıldı; Kadmos'un halefi ve Ekhion ile Agaue'nin oğlu olan Thebai Kralı Pentheus'un kaderi, Euripides'in ölümünden sonra MÖ 405 yılında yayımlanan ve muazzam bir inandırıcılığı olan *Bakkhalar* trajedisinin temelini oluşturur.

Dionysos, Pentheus ve Bakkhalar

Eserin önsözünde, Dionysos'un kendisi, Pentheus'un sarayının dışında beklemektedir ve niyetini ilan eder:

Thebai, istemese de tamamını öğrenmeli
 Bu Baküs ayinlerinde öğretilen dersleri
 Şu ana kadarki bilgisi ve deneyimlerinden öte olan;
 Ve ben, annem Semele'nin intikamını almalıyım
 Kendimi belli etmeden önce insanoğluna
 Ölümsüz Zeus için doğurduğu ilahi bir oğul olduğumu.¹²

Dionysos'un dış görünüşü, kendisinin belirsiz doğasını yansıtır: O bir tanrıdır; fakat insan suretindedir; Thebai'de doğmuştur; fakat Pers kıyafetleri giydiği görülür; o bir erkektir; fakat kadınsı bir güzelliği vardır; cezalandırmak için ortaya çıkar; fakat yüzünde bir gülümseme vardır. Dionysos ile birlikte tanrı/insan, Yunan/barbar, erkek/kadın kategorileri bulanıklaşmıştır.

Semele'nin kız kardeşleri, Dionysos'a tapmama kararı alırlar ve bu yüzden de Dionysos onları deliye çevirir. Aslında, Thebai'nin tüm kadınlarını Kithairon Dağı'na sürmüş ve deliye çevirmiştir: Onlar 'normal' Mainadlar değildir; çünkü içinde oldukları durum onlara dayatılmıştır; fakat oyundaki Koro normaldir. Koro, sahneye gelir ve herkesin Dionysos'a tapmasını ister: Süt, şarap ve baldan oluşur dünyaları ve onlar için her şeyden önemli olan tek şey zevktir; fakat krallık otoritesi tehdit altında olan Pentheus, şüphelenmiştir, dışlanmış ve korkmuştur.

Gözleri görmeyen kahin Teiresias, yanında Kadmos ile birlikte sahneye çıkar. Kallimakhos'un *Athena İlahileri*'ne göre, Teiresias kör olmuştur; çünkü o, köpekleriyle dağlarda başıboş halde oradan oraya savrulurken, Helikon Dağı'ndaki Hippokrene pınarının tertemiz akan sularına Athena'yla Kariklo'nun keyifle girip çıktıklarını görmüştü. İzin verilmeden bir ölümsüze bakmak, bakanın kör edileceği bir kaderdi. Fakat kör edilmesine karşılık Athena,

ona kahinlik güçleri, uzun bir ömür ve öldükten sonra akli yetilerinin yerinde kalmasını bahşetti. Başka bir tasvire göre, Teiresias, dağda çiftleşen iki yılanla karşılaştığını, onlara asası ile vurduğunu ve anında bir kadına dönüştüğünü anlatır. Aradan geçen bazı yıllardan sonra, aynı yılanları bir kez daha çiftleşirlerken gördü ve asasıyla indirdiği darbe sonrasında erkekliğini geri kazandı.¹³ Edindiği bu tecrübe, Zeus ile Hera arasında yaşanan bir tartışmada hakemlik yapmasına sebep oldu: Tanrı ve tanrıça, cinsel ilişki sırasında erkeğin mi yoksa kadının mı daha çok zevk aldığını tartışıyorlardı ve Teiresias'ın verdiği cevap kesindi:

Erkek, cinsel ilişkinin onda birinden zevk alır;
Fakat kadın, tamamından.

Teiresias'ın, kadınların bu büyük sırrını deşifre etmesi Hera'yı rahatsız etmişti ve bu yüzden onu kör etti. Fakat Zeus, ona kahinlik sanatını bahşetti.

Teiresias ve Kadmos, eli ayağı tutmayan birer yaşlı adamdır. Karaca postu giymişlerdir, *thyrsos* taşımaktadırlar ve de dans etmeye hazırlanıyorlardır. Kendi iradeleriyle Dionysos'a tapınmaktadırlar ve Teiresias, tanrıya hangi şekilde belirirse belirsin, hürmet gösterilmesi gerektiğini savunur. Fakat Pentheus tamamen zıt fikirdedir: Şehrinde yaşayan kadınların, yeni bir tanrıyı kutsamak için bir yabancının peşinden giderek, kendilerini dağlara vurmuş olduklarından dolayı kızgındır.

Kadmos ve Teiresias sahneden ayrıldıktan sonra, Koro, kutsallığa methiyeler düzer. Yunan trajedisinde Korolar, genellikle kendi duygularını paylaşırken oldukça nötr bir eğilim içindedirler fakat burada pek değildir: Koro,

Dionysos'u şimdiye kadar muhtemelen hapse attırmış olan Pentheus'u ağır bir şekilde kınar. Pentheus'un askerlerinden biri, esir tanrının sahneye geldiği ana kadar refakat eder. Dionysos hâlâ gülümsemektedir ve o asker, tanrının ne kadar da nazik olduğunu vurgular. Şimdi, Pentheus ve Dionysos arasındaki üç yüzleşmeden ilkinе şahit oluyoruz. Birbirleriyle *stichomythia* – stakkato (kesik ve kuvvetli tek satırlık cümleler halinde) sözlü olarak tartışmaktadırlar.

Bir sonraki bölümde, Pentheus'un sarayı şiddetli bir depremle sarsıldığında ve Dionysos'un sesi duyulduğunda, olaylar acayip bir hâle dönüşmeye başlar. Tıpkı Aiskhylos'un *Agamemnon* oyununda Agamemnon'un ve Euripides'in *Medeia* oyunundaki Medeia'nın oğullarının gibi kulisten öldürülenlerin sesleri sık sık yükselir fakat bu oyunda meydana gelen şiddet olaylarının faili konuşmacıdır. Pentheus sahneye gelir. Esirini ararken, ikisi arasındaki ikinci karşılaşmaya tanık oluruz. Şimdi, sahnenin her yerinde korkunç olaylar meydana gelmektedir; fakat hâlâ insan şeklinde bir tarikat lideri olarak görünen Dionysos, Pentheus'un merakını giderir. Kral, dağda meydana gelen olaylardan dolayı hem tiksiniştir hem de hayrete düşmüştür ve Dionysos onu mükemmel bir şekilde kandırmıştır. Tüm Yunan trajedileri içinde en etkileyici tek heceli konuşmasıyla, Mainadları gizlice gözetleyecek olan Pentheus'u uyarmaktan vazgeçer ve ona bir alternatif sunar: Pentheus, dağa çıkmak için bir kadın gibi giyinmeli ve kendi gözüyle görmelidir.

Dionysos'un kuşkulu sözleri, Pentheus'un sezmediği tehlikeyi ortaya çıkarmıyor olsaydı, Pentheus'un kadın kıyafetleri içinde ortaya çıkışı, çılgınlığı ve gösterişliliği, seyircileri kolaylıkla güldürebilirdi. Dionysos, seyirciye,

Pentheus'u cezalandıracağını çoktan söylemişti ve şimdi de tehdidini açıkça söylemektedir: Pentheus, Thebaililerin sadece onunla dalga geçmesine maruz kalmayacak; kendi ölümüne gidecektir.

Şimdi Koro, Bakkha tapınmasından aldığı hazzı anlatır. Kentin zulmünden kaçmayı isterler ve bundan dolayı da kendilerini, Pentheus'un hâlâ bir avcı olarak temsil edildiği sahnede, bir karaca yavrusu olarak karakterize ederler. Fakat ava giden avlanır: Şu an *peripeteia* (Aristo'nun, başrol oyuncusunun kurbanı dönüşüğü kırılma noktasını anlatmak için kullandığı terim) gerçekleşiyor. Oyunun dördüncü bölümü, Pentheus ve Dionysos arasındaki son karşılaşmayı sahneler. Güç dengesi tamamen değişmiştir: Pentheus, şimdi Dionysos çılgınlığı tarafından ele geçirilmiştir ve bölümün sonuna doğru gelindikçe, Koro, Pentheus'un başına gelmek üzere olan şeyi oldukça yüksek bir sesle haber verir.

Şimdi Pentheus'un korkunç kaderi, bir haberci tarafından, korku dolu bir hikâyeye şeklinde anlatılır. Yaşanan şiddet korkunçtur. Pentheus, kendi annesi Agaue önderliğindeki Mainadlar tarafından lime lime edilmektedir ve Euripides de kelimelerle oynar: Aslında tanrıyı tanımaktan aciz olan adamın, şimdi kim olduğu bile bilinmemektedir. Bir kadın gibi giyinmiştir; fakat bir kadın ile karıştırılmamıştır ve Agaue ile çıldırmış kadınlar ona kısmen bir casus, kısmen de vahşi bir hayvan gözüyle bakarlar.

Seyirci, Pentheus'un korkunç ölüm haberini atlattıktan sonra, Koro, aldığı hazzı anlatır. Bu tepki alışılmadık bir durumdur.⁴⁴ Pentheus, şüphesiz yanlış hareket etmişti; fakat habercinin çektiği acı ve Koro'nun sevinci arasındaki çelişki, sert ve tüyler ürperticidir.

Oyunun son bölümündeki *eksodos*, kısmen tamamlanmıştır; fakat hâlâ inanılmaz derecede muhteşemdir. Şimdi Pentheus'un annesi Agaue, ilk defa sahneye gelir. Bakkha çılgınlığının etkisi hâlâ sürmektedir ve oğlunun, bir aslan olduğunu sandığı yarılmış başını taşımaktadır. Bu, oyundaki zıtlığın mükemmel ve grotesk olarak görsel bir sonucudur: Pentheus, Dionysos'u, başını uçurmakla tehdit etti; fakat başı kendi annesi tarafından uçuruldu. Şimdi Kadmos, Agaue'nin çılgın sarhoşluğuna zıt olarak daha ileri derecede bir dehşetle torununun parçalara ayrılmış bedeni ile birlikte geri döner. Fakat aklının başına gelip yaptıklarının farkına varması bile bu nefreti azaltmaz hatta daha da artmasına sebep olur.

Kadmos, ailesinin parçalanmasına, kişisel trajedisine ve torununun ölümüne kederlenir. Kaderi dikkat çekicidir: Öncesinde Dionysos, onu kutsamıştı ve Dionysos'un tanrısallığını belli etmek için kendince alaycı sebepleri olsa da tanrı için dans etmeye hazırdı. Yine de oyunun sonunda, Koro onun duygularını paylaşır.

En sonunda, hızır gibi yetişen yardımı görürüz. Dionysos belirir ve trajedinin garip ve korkunç akıbetini önceden haber verir. Oyunun dramatize edilen bu bölümünden sonra, Kadmos ve Harmonia Thebai'den ayrıldı ve İlirya'nın hükümdarları oldular; fakat sonunda hem Kadmos hem de Harmonia yılanla dönüştürüldü ve Zeus tarafından Elysium Bahçeleri'ne gönderildi.¹⁵ Euripides'in, oyunlarının sonunda mitlere ait detayları ve tarihleri birbirine bağlamayı yeğlemesi, etiyolojide çağdaşlığa olan yoğun ilgisini (inançların ve geleneklerin kaynaklarını açıklayarak) yansıtır.

Thebai'deki tanrısallığını kesin surette sergiledikten sonra, Dionysos, yine saygı görmediği ve bundan dolayı Proitos'un kızlarının deliye döndürüldüğü¹⁶ ve Apollodoros'a göre de göğüslerinde taşıdıkları çocuklarını yemek zorunda bırakıldıkları Argolis'e gitti. *Homeros İlahileri*'nde, Dionysos'un, kendisini Naxos'a götürmesi için bir Tyrrhenia korsan gemisi kiraladığını, fakat denizcilerin kendisini köle olarak satmaya niyetlenerek adayı teğet geçip Asya'ya gittiklerini öğreniyoruz. Bir kez daha garip olaylar meydana geldi: gemi direği ve kürekler, yılanlara dönüştü; Gemi, sarmaşık ve flüt sesiyle doldu; korsanlar delirdi, denize atladılar ve hepsi yunuslara dönüştürüldü.

Dionysos'un tanrısallığına şüphe yoktu. Dionysos, annesi Semele'yi Hades'den geri almaya gitti; fakat daha önce orada bulunmadığı için yolu sorması gerekti. Prosymnos (Polymnos veya Hypolipnos), Dionysos'a yolu tarif etti ve karşılığında cinsel lütufta bulundu. Hades, Semele'yi, Dionysos'un hayatta en sevdiği şeye karşılık olarak vereceğini söyledi. Bu da, sarmaşık, üzüm asması ve mersin ağacından biri demektir. Böylece Dionysos, mersin ağacını gönderdi. Bu da bize, mersin ağacının yapraklarıyla neden kaşlarına çelenk yaptığını açıklar. Tanrı, annesini Thyone olarak yeniden adlandırdı ve onunla birlikte Olympos'ta tahta oturdu. Fakat dönüş yolunda, Prosymnos'un ölmüş olduğunu öğrendi ve sözünü yerine getirmek için incir ağacının dalını oyarak bir erkeklik organı yaptı ve Prosymnos'un hayaletini memnun etmek için tasarladığı bir performans sergiledi. İddialara göre bu mit, *phallos*'nin (penis) Bakkha törenlerinde neden belirgin bir şekilde görüldüğünü açıklar.

Oidipous

Pentheus ve Kadmos'un egemenliklerinden sonra Thebai'nin gücündeki değişimle ve hükümdarların kesin düzenleri ile ilgili farklı anlatımlar vardır. Yaygın anlatımlardan biri de aşağıda gösterildiği şekildedir.

Tebal Kralları

Kadmos	(Agenor veya Phoinix'in oğlu)
Pentheus	(Ekhion'un oğlu)
Polydoros	(Kadmos ve Harmonia'nın oğlu)
Nykteus	(reşit olmayan torunu Labdakos'un naibi)
Lykos	(ağabeyi Nykteus'un ölümünden sonraki naibi)
Labdakos	(Polydoros'un oğlu)
Lykos	(reşit olmayan Laios'un ikinci kez naibi. Amphion ve Zethos tarafından öldürüldü)
Amphion ve Zethos	(Antiope ve Epopeus'un oğulları)
Laios	(Labdakos'un oğlu)
Kreon	(Menoikeus'un oğlu)
Oidipous	(Laios'un oğlu)

Zamansız ölümlerden dolayı ortaya çıkan bu naiplerden biri olan Lykos, Amphion ve Zethos tarafından öldürüldü. Bu cinayetin ardında yatan sebep, Zeus'un, Nykteus'un kızı Antiope'yi hamile bırakması ve kendi canına kıymadan önce Antiope'yi kovmasıydı. Antiope, Sikyon'da Epopeus ile evlendi; fakat Nykteus'un erkek kardeşi Lykos, Epopeus'u öldürdü ve Antiope'yi kaçırdı. Thebai'ye dönüş yolunda Antiope, Kithairon Dağı'nda ölüme terk ettiği ikizler dünyaya getirdi. Fakat bir çoban onları buldu ve onlara Zethos ile Amphion adlarını vererek yanına aldı.

Zethos, 'erkek uğraşları' olan tarımda, sığır çiftçiliğinde ve savaş sanatında ustaydı. Amphion ise hayvanların, ağaçların ve taşların kendisini takip ettiği¹⁷ mükemmel bir müzisyendi. Lykos ve karısı Dirke, esir düşen Antiope'ye alçakça muamele ediyorlardı ta ki bir gün Antiope'nin zincirleri mucizevi bir şekilde kendi kendine düşene dek. Antiope çobanın kulübesine kaçtı. Ne acı ki, kendi oğulları onu tanımadı ve Bakkha çılgınlığının etkisinde olan Dirke, Antiope'yi Kithairon Dağı'nda yeniden ele geçirdi. Antiope'yi öfkeli bir boğaya bağlayarak öldürmek istedi fakat son dakikada çoban, Antiope'yi tanıdı ve Amphion ile Zethos, onun yerine Dirke'yi boğaya bağladı ve boğa da onu, daha sonra adı Dirke olan pınara fırlatıp attı.¹⁸ Ayrıca Amphion ile Zethos, Lykos'u öldürüp Thebai yönetimini ele geçirdiler ve bu kent tarihinde ilk defa güçlenmeye başladı. *Argonautika*'da, Athena'nın İason'a verdiği pelerin, bu masalı tasvir etti: Zethos, bir dağın zirvesini omuzlar ve bunun oldukça zor bir şey olduğunu anlar; Amphion, peşinden devasa bir taşın yuvarlandığı sırada, altın liriyle şarkı söyler. Bu ikisi ayrıca Laios'u kovdular ve o da Peloponnes'de yaşayan Pelops'a gitti ve orada Pelops'un oğlu Khrysippos ile ilk eşcinsel ilişkiyi gerçekleştirdi. Khrysippos, duyduğu utançtan dolayı kendi canına kıydı: Zeus, bunun sonucu olarak Laios'un, kendi oğlu Oidipous tarafından öldürüleceğini hükmetti; doğum tanrıçası Hera, Laios'un eşcinselliğinden dolayı lekелendiğini hissetti ve Sfenks'i Thebai'ye gönderdi.

Zethos, adını Thebai'ye veren Thebe ile evlendi. Amphion, Tantalos'un kızı ve Pelops'un kız kardeşi Niobe ile evlendi. Antik Çağ kaynaklarında, Niobe'nin kaç çocuğu olduğuna dair hatırı sayılır farklılıklar vardır: Çocukların sayısı on erkek ve on kız çocuktan iki erkek ve

üç kız arasında değişiklik gösterir. Yediveren olarak da adlandırılan Niobe, sadece iki çocuğu olan Latona/Leto'ya karşı nazire yaptı. Fakat nitelik, niceliğin haktan geldi; çünkü Latona'nın çocukları aslında Apollon ve Artemis idi. Sırasıyla, erkekleri, Khitairon'da bir av sırasında öldürdüler, kızları da evlerinde.¹⁹ Niobe daha sonra, taşa dönüştürüldüğü Sipylos (Spil) Dağı'na gitti ve o gündür bu gündür dönüştüğü kayadan gözyaşı akmaktadır.

Amphion'un ölümünden sonra, Laios, Thebai'ye döndü, tahtı ele geçirdi ve İokaste ile evlendi.²⁰ Bu evlilikten çocuk olmadı ve Delphi Kahini'ne danışan Laios, bir oğlu olduğu takdirde, oğlu tarafından öldürüleceği kehanetini öğrendi. Cinsel ilişkiden kaçınan Laios, bir akşam, şarabı fazla kaçırınca İokaste'nin çekiciliğine dayanamadı. Kaçınılmaz doğum gerçekleştiğinde, oğlunun ayak bileklerine broş geçirdi ve onu Kithairon Dağı'na bırakması için bir çobana verdi. Ama ne yazık ki, komşu ülke Korint'in hükümdarı olan Kral Polybos'un bir sığırtmacı, çocuğu buldu ve kralın, çocuğu olmayan karısı Kraliçe Merope'ye²¹ verdi. Merope de bu çocuğu kendi oğlu gibi büyüttü. Ayak bileklerindeki yaralardan dolayı, ona Oidipous ('Şiş ayak', Latinceye Oidipus olarak geçmiştir) adını verdiler.

Büyürken gerçekte Kral Polybos'un oğlu olmadığını öğrenen Oidipous, gerçek ailesini bulmak için Merope tarafından bir arayışa yollandı. Delphi Kahini, onu cevapsız bıraktı fakat anavatanına da gitmemesi gerektiğini söyledi çünkü gittiği takdirde babasını öldürecek ve öz annesiyle evlenecekti. Bu nedenle Polybos ve Merope'nin engeline takılmamak için bu yolculuğa çıkan Oidipus, Delphi'ye giden tek yolda birleşen Daulis, Thebai ve Lebadeia yollarının kesiştiği Üç Yol'da, şans eseri Laios ile karşılaştı. Oidipous, Laios'un kim olduğunu hiçbir zaman

öğrenemedi; çünkü mitolojik bir yol verdin-yol vermedin kavgasında, Oidipous öfkelenmiş ve onu öldürmüştü. Oidipous, Laios'un halefi olan Kreon'un başa geçtiği Thebai'ye doğru devam etti. Fakat bu noktada Hera, Thebaililere terör estirmesi için Sfenks'i gönderdi. Yüzü kadın, göğsü, ayakları ve kuyruğu aslan, kanatları da kuş olan Sfenks, Esin Perilerinden, kelimelerin değiştiği fakat anlamının değişmediği bir bilmece öğrenmişti:

Önce dört ayağı

Sonra iki ve en sonunda üç ayağı olan şey nedir?

Bu bilmeceyi çözdükleri takdirde, Thebaililer Sfenks'ten kurtulacaklardı fakat Sfenks, bilmeceyi doğru tahmin edemeyen herkesi yiyordu ve ne zaman Kreon'un oğlu Haimon, Sfenks'in kurbanı olmuştu, işte o zaman kral, bilmeceyi çözecek olan kişinin hem krallığa hem de kız kardeşi ve aynı zamanda Laios'un eski karısı olan İokaste'ye sahip olacağının hükmünü verdi. Bilmeceyi çözdüğünü düşünen Oidipous bir adım öne geldi: 'İnsan' dedi. 'Bebekken dört ayaklıymış gibi emekler, yetişkin olduğunda iki ayağıyla yürür ve yaşlılığında da bastonuyla'. Bilmecenin çözüldüğüne üzülen Sfenks, kendisini kaleden aşağı attı ve Oidipous da hak ettiği ödülü aldı. Thebai, karallığı oldu ve İokaste de karısı.

Birbirini takip eden olaylar, Sophokles'in ebedi eseri olan *Oidipous Tyrannos* (Kral Oedipus) trajedisinde dramatize edilir. Oyun başladığında, Thebainin yaşlılarından oluşan Koro, Oidipous'a, şehrin başına bela olan kahredici vebadan kurtarması için yalvarmaktadırlar. İnsaflı ve kendinden emin bir hükümdar olan Oidipous, tavsiye alması için Kreon'u çoktan kahine göndermiştir.

Kahine göre, Laios'un katilinin bulunması gerekmektedir. Oidipous'un ısrarıyla, Kreon, halka katilin bulunması ve cezalandırılmasının vebayı sonlandıracağı kehanetini duyurur ve bu belanın sorumlusun kendisi olduğundan bihaber Oidipous, hemen harekete geçeceğine yemin eder.

Koro, vebayı etkili bir şekilde betimleyen bir od söyler. Vebadan kurtulmaları için tanrıya yalvarırlar fakat karşılığında bir kurban istenebileceğinin endişesini yaşarlar.

Sonra, Thebai halkının huzurunda, Oidipous, bilgi sahibi olanların öne çıkmasını emreder. Trajik bir ironiyle de, o kişinin, babası için nasıl savaşıyorsa, Laios için de aynı şekilde savaşması gerektiğini, katili öldürmeyerek merhametli olması gerektiğini söyler ve vereceği bilgi karşılığında da ayrıca ödül verileceğini ekler. Fakat kimse konuşmaz. Buna hiddetlenen Oidipous, katili ve onu koruyacak olan herkesi lanetler.

Mantığa aykırı bir halde kör edilen kahin Teiresias şimdi içeri girer. Oidipous tarafından çağırılmıştır; fakat bir yandan orada olmak istemez. Kral, kendisinden yardım istediğinde de kralın bu talebini geri çevirir. Oidipous çok öfkelenmiştir ve o anda Teiresias'ı, bu cinayete bulaşmakla suçlar. Teiresias, katilin tartışmasız bir şekilde Oidipous'un ta kendisi olduğunu belirterek tepki verir: 'Aradığın katil sensin.' Oidipous daha da öfkelenir ve kontrolden çıkmış olan bu durumu reddeder; fakat kehanetlere karşı gelmek de ayrıca tehlikeli bir durumdur.

Olay ağız dalaşına dönmüştür: Oidipous, Sfenks'e karşı elde ettiği zaferle övünür ve hatta Teiresias ile Kreon'u kendisine komplo kurdukları iddiasıyla suçlar. Teiresias buna suçlamaya tepki olarak, Oidipous'un gizli

ensestliğini, gafletini, rezilliğini ve avareliğini ima eder. Bunun üzerine Oidipous'un sabrı taşar ve onu kovar. Ardından Koro, Teiresias'ın suçlamaları üzerine düşünüp taşınır: Koro, korkmuş ve akli karışıktır. Etrafında çırpınan 'kötü bir hisse ait' kanatların sesini duyar; fakat suçlamalar kesinleşene kadar da Oidipous'a sadık kalınacağını söyler.

Bir sonraki sahne, Kreoun'un suçlamaları inkar etmesi ve Oidipous'un da ona inanmayı reddetmesiyle başlar. Aralarındaki öfke dolu yüzleşme, İokaste'nin içeri girip ağabeyini eve göndermesiyle son bulur. Tüm bu yaygaranın sebebini öğrendiğinde, kontrolden çıkmış olan bu olayı ciddiye almaz: Oğlunun, eski kocasını öldüreceği (yalan) kehanetini ortaya atar. Aksi gibi, Laios'un, çocuğu Kithairon Dağı'nda nasıl terk ettiğini ve bir kavşakta hırsızlar tarafından nasıl öldürüldüğünü anlattıkça Oidipous'un hafızasını deşer: Kavşakta yaşanan olayı hatırlar ve gerçekten katilin kendisi olup olmadığını merak eder. İokaste, onu rahatlatmak için Laios'un tek bir adam tarafından değil, birçok adam tarafından öldürüldüğünü belirtir. Ama yine de Oidipous, tek görgü şahidi olan bir çobanı çağırtır ve ona sorar.

Yaşlı kahinin anlattığı, Oidipous'un, babasını öldürüp annesiyle evleneceğine dair kehanetin kaygısı, Oidipous'u şimdi rahatsız etmeye başlar; fakat endişesi, babası Polybos'un yaşlılıktan dolayı öldüğünün haberini getiren Korintli elçinin gelişiylediner. İokastesevinçlidir—Oidipous hakkındaki kehanetin asılsızlığı doğrulanmıştır— fakat Oidipous, annesi Merope ile evleneceği ihtimalinden dolayı endişelidir. Bu noktada elçi, sözde güzel haberle içeri adım atar: Polybos ve Merope, Oidipous'un gerçek ebeveynleri değildir ve bu nedenle de endişeye gerek yoktur. Güzel haberi doğrulamak için de elçi, Laiosların, istemedikleri

çocuklarını bir çobana verdiklerini bu çobandan alıp kral ve kraliçeye kendi elleriyle verdiği çocuğun da Oidipous olduğunu söyler. Bu haber, Oidipous üzerinde bomba etkisi yaratır. Çobanı bulmaya ve ailesi hakkındaki tüm gerçeği öğrenmeye karar verir. Fakat İokaste, gerçeği zaten biliyordur: Oidipous, onun oğludur ve kehanet de doğrudur. Oidipous'a, araştırmasından vazgeçmesi için yalvarır. Oidipous, onun bu isteğini reddettiğinde saraya kapanır ve kederlenir.

Oidipous, ortaya çıkabilecek en kötü şeyin, alt tabakadan bir kadının çocuğu olarak dünyaya gelmiş olma olasılığı olduğunu düşünür, ki bu düşünceyle de çobanı beklemeye koyulur. Koronun, Tykhe temalı bir arasından sonra, çoban, nihayetinde varır ve Oidipous'un onu işkence ve ölümle tehdit ettiği ana kadar herhangi bir şey söylemeyi reddeder. Sonra gerçekleri ortaya döker: Emirlerine karşı geldiğini, çocuğa acıdığı için onu kurtardığını ve o çocuğun Laios ile İokaste'nin oğlu olduğunu itiraf eder.

Oidipous, babasını öldürmüş olduğunu ve annesiyle evlendiğini artık anlamıştır. Saraya deli gibi koşma zamanı şimdi kendisindedir ve artık sıra, seyircinin, onun iğrenç durumunun yaratacağı sonuçları görmesine gelmiştir. Koronun, insan yaşamının kırılganlığını anlatan ağıtı, gerilimi yükseltir, ta ki saraydan bir elçinin geldiği ana kadar. Oidipous'un saraya nasıl koşarak gittiğini ve İokaste'yi de bir kementle boynundan asılı bir halde nasıl bulduğunu anlatır.²² Acı dolu bir öfkeyle, Oidipous, İokaste'nin elbisesindeki broşları çıkartarak, kirlettiği insanlara, özellikle de kızları İsmene ve Antigone'ye bir daha bakamasın diye kendi gözlerine saplar. Bu şiddet gösterisi, Oidipous'un öfkesini dağıtır ve artık bir parçası olduğu kaderine boyun eğer: 'Ben ıstırabın ta kendisiyim.'

Bu noktada Oidipous, korku ve acıya karşı klasik ve trajik tepkileri ortaya çıkarmak için bizzat sahneye gelir. Thebai'yi yeniden yönetmeye başlayan Kreon'a, idam edilmesi ya da sürgüne yollanması için yalvarır. Fakat Kreon, önce kahine danışacağını söyler ve Oidipous'un sadakatine de inanmaya devam eder. Son çözüm, hem kör olmayı hem de bir başkasının iradesine boyun eğmeyi kabul edecek olan ve bir zamanların gurur abidesi olan prensin aşağılanacak olmasıdır. Oidipous, kaderine boyun eğer ve Koro da dramı, Oidipous'un yüce bir konumdan düşüşünü, 'ne oldum değil ne olacağım demeli' ağıtıyla sonlandırır.

Oedipal Sonuç: Eteokles, Polyneikes ve Thebai'ye Karşı Yediler

Oidipous, Thebai'den sürüldükten sonra, oğulları Polyneikes ve Eteokles'i lanetlemişti.²³ Antigone ile birlikte Attika'daki Kolonos'a gitti. Atina hükümdarı Kral Theseus onu iyi bir şekilde ağırladı; fakat kısa bir süre sonra gizemli bir şekilde öldü. Bu olaylar, Sophokles tarafından, *Oidipous Kolonos'da* adlı eserinde dramatize edilmişti.

Eteokles (Gerçek Mutluluk) ve Polyneikes (Çok Çekişme), Thebai'yi birer yıl arayla dönüşümlü olarak yönetme konusunda karar aldılar. Fakat Eteokles, kendi payına düşen bir yıldan sonra tahtından vazgeçmeyi reddetti. Polyneikos, kendini sürgünde buldu ve sürgün hayatı onu, Kadmos'un, düğününde Harmonia'ya vermiş olduğu kolye ve pelerinle birlikte Argos'a getirdi. O zamanlar, Adrastos, Argos Kralı idi ve Polyneikos onun sarayına yaklaştığında, Kalydon'dan oraya kaçan Tydeus'a karşı savaşa girdi. Adrastos, onları ayırdı ve ardından bir kahinin, kızlarını bir yaban domuzu ve bir aslanla evlendirmesi gerektiğini söylediğini hatırladı. Tydeus'un kalkanında, Kaledonya

Yaban domuzuna ilişkin bir yaban domuzu işleminin ve Polyneikos'un kalkanında da Thebai'nin aslan yüzlü Sfenksine ilişkin bir aslan işleminin olmasından dolayı ya da her iki savaşçının üzerinde yaban domuzu ve aslan postu bulunması sebebiyle Adrastos, kızları Deipyle ve Argeia'yı Tydeus ve Polyneikes ile evlendirdi. Sonra da Polyneikes'den başlamak üzere, onları kendi topraklarına geri göndereceğine dair söz verdi.

Güçlerini birleştirmişlerdi; fakat kahin Amphiaraios, kendi de dahil olmak üzere, Adrastos haricinde herkesin savaşta öleceğini öngördü ve bu nedenle, kehanetinin gerçekleşmesini engellemeye çalıştı. Fakat Adrastos, Amphiaraios'un karısı Eriphyle'nin, Harmonia'nın kolyesini elde etmek istemesi durumunda, Amphiaraios'un gitmeye zorlanabileceğini öğrenmişti; çünkü geçmişte, Amphiaraios ile Adrastos tartışıp barıştıklarında, Amphiaraios, Eriphyle'ye, doğacak her türlü tartışmaya hakemlik yapabileceğine dair söz vermişti. Şimdi, Adrastos'un kız kardeşi ve Amphiaraios'un karısı olarak, Eriphyle, mevcut tartışmayı yatıştırmak için tarafsız bir seçenek olarak görünüyordu. Fakat Polyneikes, Eriphyle'ye kolyeyi rüşvet olarak sunarak kocasının Adrastos ile birlikte gitmesine dair karar vermesini istedi. Gitmekten başka çaresi olmayan Amphiaraios, oğullarına annelerini öldürmeleri ve ergenlik çağına geldiklerinde de Thebai'ye ilerlemeleri için talimat verdi.

Adrastos, güçlü ordusunu, Thebai'ye Karşı Yediler olarak da bilinen yedi liderin güçleriyle birleştirdi. Kaynaklar, Yedilerin kimler olduklarına (ve gerçekten var olup olmadıklarına) dair farklı bilgiler sunar. Fakat Yediler olarak bilinen bu liderler, genellikle Adrastos

veya Eteokles, Amphiaraios, Hippomedon, Kapaneus, Parthenopaios, Polyneikes ve Tydeus'dan oluşmaktadır.²⁵

Ordu, Lykourgos'un hükümdar olduğu Nemea'ya vardığında, İason'un eski aşkı Hypsipyle, onlara bir pınarı gösterdi. Limnoslu kadınlar, Hypsipyle'nin, babası Thoas'ı, adadaki erkeklerin kılıçtan geçirildikleri bir katliamdan kurtardığını öğrendiklerinde, Hypsipyle kaçtı, korsanlar tarafından esir edildi, Lykourgos'a satıldı ve Lykourgos'un oğlu Opheltes'in sütannesi oldu. Fakat Hypsipyle, Adrastos'u pınara götürürken çocuğu ihmal etti ve çocuk da bir yılan tarafından öldürüldü. Amphiaraios, bu olayı geleceğe dair bir işaret olarak yorumladı ve çocuğu, 'Kıyameti Başlatan' anlamına gelen Arkhemoros ismiyle yeniden adlandırdı. Onun şerefine düzenlenen Nemea Oyunları kutlandı. Eski zamanların hakemleri, Nemea Oyunları'nda, Opheltes için tutulan yasın simgesi olarak koyu renkli elbiseler giyerlerdi.

Thebai bölgesine geldiklerinde, Tydeus'u, Eteokles'in tahttan feragat etmesi adına talepte bulunması için gönderdiler. Eteokles'in bu isteği geri çevirmesi, Thebaililerin arasında tek başına kalmasına rağmen, Tydeus'u yıldırmadı:

Onlara meydan okudu ve yenilgiye uğrattı hepsini kolaylıkla,
Athena Pallas'ın ona verdiği güçle. Atlarını kamçılayan
öfkeli Kadmeialılar, onu bir tuzağın içine çektiler eve dönüş
yolunda, elli savaşçıyla etrafını çevirerek [...] Tydeus, bu
elli adamın üzerine bir akıbet yolladı. Hepsini öldürdü,
tek bir adam hariç. Onu da evine gitmesi için bıraktı.²⁶

Böylece Argoslular, surlara vardılar. Thebai'ye yapılan saldırı, mevcut iki Yunan trajedisinde anlatılır: Aiskhylos

tarafından yazılmış olan *Thebai'ye Karşı Yediler* ve Euripides tarafından yazılan *Fenikeli Kadınlar*. Ayrıca, Statius'un yazmış olduğu destan *Thebai*, Orta Çağ ve Rönesans döneminde yaygın bir şekilde okunmuştu. Thebai'nin yedi kapısı vardı ve her kahramanın saldıracağı kapılar belliydi.²⁷

Eteokles, Teiresias'a, Thebaili destekçilerinin zafer elde edip edemeyeceğini araştırması hakkında fikir verdi. Kahin şu şekilde açıkladı:

Ölümlü ejderhanın korumak için yattığı mağarada ve
Gözetlediği Dirke pınarında, oğlun sunmalı kendi
Kanını toprağa şerefiyle ve ölmeli
Dindirmek için öfkesini,
Eskiden Kadmos'a kin tutan Ares'in.²⁸

Ares'in kini, Kadmos'un, onun ejderhasını öldürmesine dayanır. Kreon'un oğlu da 'Spartoi' soyundan gelen Menoikeus'dur. Menoikeus, gönüllü olarak kendi ölümünü kabul eder:

Kendi topraklarını kurtarmak için ölen Kreon'un oğlu,
[...] yüksek bir kulenin üzerinde dikildi ve boğazına [...] sapladı ölüm kusan kılıcını ve kurtardı Thebai'yi. ²⁹

Menoikeus, surların üzerinden ejderhanın mağarasına düştü ve savaş başladı. Kapaneus, Thebai'nin surlarına kadar ulaşmayı başardı ve merdiven dayayıp tırmanmaya başladı:

Adım adım ilerliyordu merdivenlerin basamaklarından, yukarıya doğru; ve ne zaman surların tepesine çıktı,
İşte o zaman indirdi Zeus şimşegini üzerine.³⁰

Kapaneus'un böbürlenmelerine karşılık, bu Zeus'un *hybris* ile yerine getirdiği klasik cezalardan biriydi ve gösterdiği düşmanlık, Argosluların kaçmasına sebep oldu. Hippomedon, Eteokles ve Parthenopaios hayatlarını kaybettiler ve Tydeus da aldığı yaralardan dolayı ölüyordu. Athena'nın, onu iyileştirip ölümsüz kılmaya niyeti vardı; fakat ne zaman Amphiaraos'un, kendisini bu sefere sürükleyen Tydeus'dan nefret eder olduğunu ve Tydeus'a Melanippos'un³¹ kesik başını verdikten sonra, Tydeus'un da o kesik başı ortadan ikiye ayırıp beynini yediğini gördü, işte o zaman korkuyla irkilen Athena vazgeçti.

Katliamın tam ortasında, Eteokles ve Polyneikos, teke tek bir döğüşe başladı. Euripides'in *Fenikeli Kadınlar* adlı eserinde, bir elçi, Eteokles'in erkek kardeşinin karnına kılıcını saplamaya kadar nasıl birbirlerini yaraladıklarını anlatır. Fakat Eteokles, kurbanının ölüp ölmediğini kontrol etmediği gibi ayrıca bedenini saran zırhını da zafer kazanmış bir edayla üzerinden sıyırdı. O anda Polyneikos, son bir kılıç darbesi için gücünü topladı:

Yan yana uzandıkları toprağın tozunu soludular;
Ve kimin zafer kazandığı hâlâ meçhul.³²

Amphiaraos, İsmenos Nehri kıyısı boyunca Periklymenos'u kovaladı:

Fakat Zeus, tüm gücüyle indirdi yıldırımını
ve yardı yeryüzünü Amphiaraos için, onu ve
atlarını aldı, Periklymenos'un mızrağı saphı duruyordu
sirtında, utanç duymalıydı savaşçı ruhuyla.³³

Amphiaraos, savaş arabası ve arabacısı, Ölüler Diyarına intikal ettiler ve Zeus onları orada ölümsüz kıldı.

Adrastos, aygır kılığına giren Poseidon'un, kendisinden kısarak kılığına girerek saklanmaya çalışan Demeter'e tecavüz etmesiyle dünyaya gelen aygır Areion tarafından kurtarılmıştı. Adrastos, yoldaşlarının anneleriyle birlikte Elefsis'e kaçtı. Bu mit, Euripides tarafından "*Yakaranlar*" adlı oyununda dramatize edilir. Bu oyunda, Theseus'un annesi Aithra'nın da yardımıyla, Atinalıları Thebai'ye ilerlemeleri için ikna ederler ve Thebailileri, defnedilmeleri için Argosluların cesetlerini vermeye zorlarlar. Bu başarılı görev, Polyneikes'in (zaten gömülü) ve Amphiaraios'un cesedi (yeryüzü tarafından yutuldu) hariç tüm cesetlerin geri alınmasını sağladı ve uygun cenaze törenleri Elefsis'de gerçekleştirildi.

Thebai'de, boşta kalan taht, yeniden Kreon'a kaldı ve o da Polyneikos'un cesedinin çürümeye bırakılması ve onu her kim gömmeye kalkışırsa taşlanması gerektiği hükmünü verdi. Kralın bu hükmü, ciddi siyasi ve dini sorunlar yarattı. Bu sorunlar, Sophokles'in *Antigone* adlı trajedisinde ele alınmıştır. Kreon'un bildirgesi, Polyneikos'un bir hain olduğu görüşünden kaynaklı idi fakat cesedi defnetmemek, tanrılara karşı gelmek anlamına geliyordu ve akrabaların da dini inanışları gereği kendisine uygun bir cenaze töreni yapmaları gerekiyordu. Kreon'un hükmü, yeğeni ve Polyneikos'un da kız kardeşi olan Antigone'yi çok zor durumda bıraktı. Sonunda Antigone, uygun bir tören için gerekli olan en az üç avuç dolusu toprağı, Polyneikes'in cesedi üzerine attı. Kreon, Antigone'nin bildirgeye karşı geldiğini öğrendiğinde öfkelenildi. İkiisi arasındaki değişim heyecan vericidir:

KREON: Bu hükmü kabul mü yoksa ret mi ediyorsun?

ANTIGONE: Kabul ediyorum. İnkâr etmiyorum.

KREON: Bu yasağı delmenin cezasını bilmiyor muydun?

ANTIGONE: Elbette biliyordum. Yeterince açıktı.

KREON: Yine de karşı gelmeye cesaret ettin.

ANTIGONE: Evet

Bu hüküm Tanrı'dan gelmedi. Adalet,
Tanrıların katında yer alır ve böyle bir kanunu tanımaz.
Tanrılara ve cennete ait olan yazısız ve sabit kanunların
Geçersiz kılableceği fermanının bu denli katı olacağını
Düşünmemiştim çünkü sen bir insansın.³⁵

En nihayetinde Kreon, Antigone ve kız kardeşi (masum) İsmene'nin idam edilmeleri gerektiğine karar verir. Fakat Antigone ile nişanlı olan oğlu Haimon, bu karara müdahale etmek ister. Acı dolu bir sahneden sonra Kreon, az da olsa yumuşar: İsmene yaşayacaktır ve Antigone canlı olarak defnedilecektir. Fakat kahin Teiresias belirir ve Kreon'u tanrılara bu şekilde karşı gelmemesi gerektiği konusunda uyarır. Vahim bir öngöründe bulunur:

Önce güneşin arabası

Geçmiştir bir veya iki kez bu yollardan,

Kendi belinden bir oğul vereceksin

Ölüme, ölüm karşılığında – iki ölüm:

Biri korkunç bir şekilde gömdüğün hayat;

Diğeri de hâlâ toprağın üzerinde yatan ölü için. ³⁶

Kreon, Polyneikos'a merhamet gösterip onu gömmeye ve Antigone'yi de özgür bırakmaya karar verir. Fakat bu kararında çok geç kalmıştır. Antigone'nin hapis tutulduğu hücreye gelir ve onu kendisini asmış olarak bulur. Bu zalim durumu öğrenen Haimon da kendi kılıcıyla canına kıyar. Bu bireysel trajedileri üçlemek adına, Kreon'un karısı Eurydike de oğlunun ölümünden duyduğu üzüntüden dolayı Kreon'u lanetler ve kendini öldürür. Kreon yıkılmıştır.

Sophokles'in bu miti ele alışı, özellikle Antigone ve Kreon'un ahlaki duruşunun kolay anlaşılır olmadığı bir dizi kurnazlığı dramatize etmesine izin verir. Kreon, tam anlamıyla bir kabadayı değildir; çünkü ilk başta, hükümdar olarak sorumluluklarının farkındadır ve oyunun sonunda, sahnede Haimon'un ölü bedenini taşıırken içindeki acıma duygusunu ortaya çıkartır. Kreon'un bildirgesi, şüphesiz tartışmaya (Teiresias, ahlaki anlamda bunu kesinlikle kabul edilemez olarak görür; Polyneikes'in bedeninin, köpekler ve kuşlar tarafından tahrip edilmesi kabul edilecek türden değildir) açıktır; fakat bir hainin cesedinin kendi topraklarında gömülmesini reddetmesinde anormal bir durum da yoktu. Birçok eleştirmen, dini bilinci kusursuz olan Antigone'den yanadır; fakat kız kardeşine karşı olan tutumu serttir ve itibara da oldukça meraklıdır. Oyunu, yalnızca şehrin aile bağına karşı veya devletin bireye karşı olduğu konularına çekmek bir hata olurdu. Bu mit, Kreon veya Antigone'nin tek bir basit fikrin aracı olmalarına izin vermesi konusunda oldukça fazla öneme sahiptir.³⁷

Epigonlar

Tüm bu olanlardan sonra bile, Thebai'de hâlâ yarım kalmış meseleler vardı. Yedilerin seferinden on yıl sonra, Epigonlar olarak bilinen oğulları (Sonraki Nesil), babalarının intikamını almaya karar verdi. Epigonlar şu şekilde tanımlanmaktadırlar:

- Amphiaraios'un oğulları Alkmaion ve Amphilokhos;
- Adrastos'un oğlu Aigialeios;
- Tydeus'un oğlu Diomedes;
- Pathenopaios'un oğlu Promakhos;
- Kapaneus'un oğlu Sthenelos;

- Polyneikes'in oğlu Thersandros;
- Mekisteus'un oğlu Euryalos.

Amphiaraos da, Eriphyle ile olan zorlu ilişkisinin meyveleri olan oğullarına, Harmonia'nın kolyesi için kendisine ihanet eden annelerini öldürmeleri ve Thebai'ye ilerlemeleri talimatını vermişti. Apollon'un kahini, Alkmaion'un önderliğinde elde edilecek bir zaferi öngörmüştü.

Tıpkı kendisinden önceki babası gibi, Alkmaion da kendisini, Polyneikos'un oğlu Thersandros'dan Harmonia'nın kaftanını rüşvet olarak kabul eden Eriphyle'nin entrikalarından dolayı, Thebai'ya karşı bir savaşın içinde buldu. Fakat bu defa, savaş başarıyla sonuçlandı. Epigonlar, savaş meydanında Thebailileri bozguna uğrattı ve şehri ele geçirdi. Thebaililer, çoluk çocuk kaçtılar, Teiresias ise tahliye sırasında öldü ve Argoslular şehri talan edip surlarını yıktılar.

Eğer Alkmaion'un Thebai ile savaşa bulaşma şekli, babasınınkini yansıtıyorsa, buradaki iç koşullar da Orestes ile ilgili olanları yansıtmaktadır.³⁸ Alkmaion, Eriphyle'nin yine rüşvet aldığını öğrenince onu öldürdü. Anne katili olduğu için de Alkmaion'a Erinyeler (Öfkeli Kadınlar) musallat oldu ve delirdi. Amaçsızca gezinmesi, Alkmaion'u, Psophis'de yaşayan Phegeus'a getirdi. Phegeus, onu arındırdı ve evlenmesi için kızı Alphesiboia'yı Alkmaion'a verdi.⁴⁰ Başlık parası olarak da Harmonia'nın ölümcül kolyesi ve kaftanını aldı. Daha fazla arınmaya ihtiyacı olan Alkmaion, nehir tanrısı Akheloos'a gitti. Akheloos'un arındırma güçleri etkileyiciydi. Ardından Alkmaion, ikinci ve anlaşma karşılığında, Akheloos'un kızı Kallirrhoe'yi eşi olarak aldı. Pausanias, 'erkeklerden ziyade kadınların, hayatlarını yersiz arzular üzerine kurduklarını' yorumlar

ve aile yadigarlarının bedbaht etkisinin yeniden nasıl başladığını anlatır. Kolye ve kaftan, hâlâ Alkmaion'un ilk karısı Alpheisiboia'da idi fakat Kallirrhoe, Alkmaion ile ancak kolye ve kaftana sahip olduğu takdirde birlikte yaşayabileceği konusunda ısrar etti. Böylece Alkmaion, Phegeus'a geri gitti ve deliliğinin ancak kolyeyi ve kaftanı Delphi'ye adamakla geçeceği yalanını söyledi. Phegeus, kolyeyi ve kaftanı ona verdi; fakat gerçeği öğrendikten sonra, oğullarını, Alkmeion'u öldürmeleri için peşine taktı.

Alpheisiboia, kocasının öldürülmesini onaylamadığını söyleyince, intikam çarkı dönmeye devam etti. Ağabeyleri, onu bir sandığa kilitleyip Tega'ya götürdüler ve köle olarak Agapenor'a verdiler. Ayrıca, Alkmaion'un katilinin de kız kardeşleri olduğunu söyleyerek onu haksız yere suçladılar. Zeus, şimdi Kallirrhoe'ye aşık ve o da Zeus'tan, merhum Alkmaion'dan olan oğullarının, babalarının intikamını alabilmeleri için hemen yetişkin birer erkeğe dönüştürülmelerini istedi. Zeus, onun bu isteğini kabul etti ve yetişkin hale getirilen çocuklar, Phegeus'u, karısını ve oğullarını öldürdüler, kolyeyi ve kaftanı alıp onları Delphi'de adadılar.⁴¹ Bu kıymetli eşyaların kötü güçleri sonunda etkisiz hale gelmişti ve çekişmeler sona ermişti.

Sophokles'in, Oidipous mitini sunuşu, eğitim toplumunda birçok sabit sorun yaratmıştır ve yaratmaya da devam ediyor. Bu bakış açılarının arasında: Oidipous'un bu gerçeği aslında hep bildiği; özgür iradede yoksun umarsız bir kukla olduğu; oyunun, ihtimal dahilinde olmayan bir dizi tesadüflerden oluşturulduğu ve bu nedenle Oidipous'un ardı sıra yaşadığı badirelerin bizim de başımıza gelecek olmasından korkmamız gerekirken, daha çok başımıza bir yıldırımın düşecek olmasından korktuğumuz veya

Freud'un fikirlerini benimseyip 'Oedipus Kompleksini' oyuna uyarlayabileceğimiz gibi görüşler dile getirilmiştir.

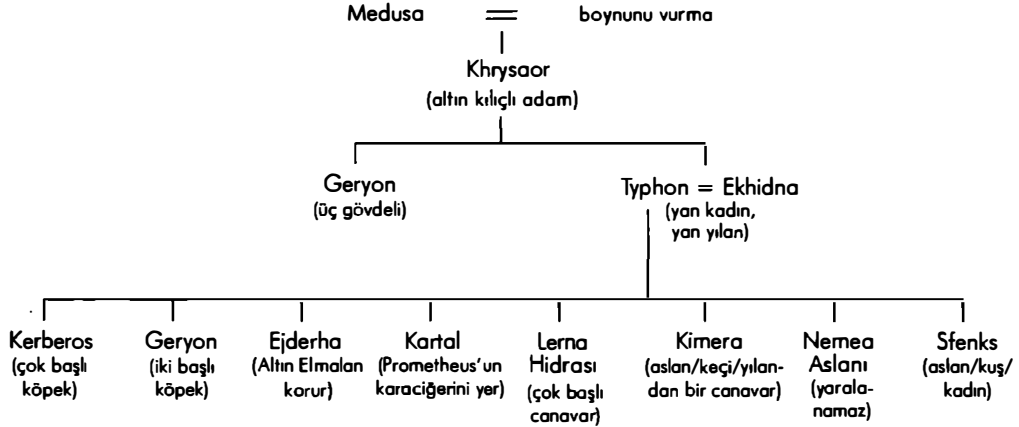
Bu günlerde, eğer Freud'un fikirlerini benimsiyorsan, Oidipous'u düşünüyorsun demektir (ve ya tam tersi). Oidipous'un, kendi kimliğini araştırma isteği, Freud'u Sophokles'in trajedisine gerçekten itmiştir: Olayın kahramanı, azimle gerçek kimliğinin peşine düşer, yetersiz bilgiyi bir araya getirir, çocukluk çağının en başına giderek travma yaşar ve ebeveynleriyle olan gerçek ilişkisinin, toplumsal normlara zıt olduğunu öğrenir. Freud, bu sürecin tamamını bir psikanaliz çalışmayla karşılaştırılabileceğini gördü ve hem Oidipous hem de Sfenks, kendisi için güçlü bireysel semboller haline geldi. Sfenks, etkileyici derecede büyük bir nesilden gelir. (Sayfa 222'deki grafiğe bakınız.)

Fakat Sfenks yalnızca korkutucu değil; oldukça da seksidir. Şu an Kiel'de olan ve MÖ 470'lerden günümüze kalan kırmızı figürlü bir vazo, Sfenks'i erotik bir biçimde, bir adamı avlayan ve onu paramparça eden bir kadın olarak gösterir. Buna ek olarak da onun üç taraflı (kadın yüzlü, aslan gövdeli ve kuş kanatlı) mizacı, mitolojik işlevlerini yansıtır: O sadece bilmeceler sormaz, kendisi bir bilmecedir. Ve de Sfenks, üç elementten oluşuyorsa, bilmecesi de öyledir: Dört bacağı olan, iki bacağı olan, üç bacağı olan insan. Aslında, bilmecenin cevabı olan 'insan', Freud düşüncesine göre mükemmeldir; çünkü bu çözüm, Sfenks'in mizacına ait bilmeceyi de çözer: Sfenks'in barbar gövdesiyle insan başının birleşimini, kinayeli bir şekilde açıklar: Başından aşağıya olan kısımların hayvanlardan oluşması tutkuları (aslan = ilkelik ve barbarlığı; kanatlar = yaratıcılığı ve tanrısallığı) ve insandan oluşan başı da insanı hayvanlardan ayıran *süper ego*'yu temsil eder. Yunanca bir terim olan *Sphinx*'in *sphingo* (Hızlı bağlarım)

fiiliyle bağlantılı olabilir. Bu, Freud düşüncesinin, onu, 'Baskılayan' olarak görmesini teşvik eder ve bu da Sfenks'i, hayvanlarının güdülerini baskı altına almaya çalışan insanı sembolize etmesi yanı sıra, bunu yalnızca insan olarak gerçekleştirmesi zor olduğundan dolayı üçte ikisi olan hayvanı ve sadece üçte biri olan insanı sembolize ettiği sonucuna varır. İlginçtir ki Platon, bu üç parçadan oluşan insan bedeni hakkında konuştuğunda, bu üç parçayı bedensel arzular, duygular ve denetleyici akıl şeklinde açıklar. Fakat Sfenks'i, bir model olarak kullanmaz; Khimera, Skylla ve Kerberos'u tercih eder.

Sonuçların her türlü, Freud düşüncesine veya Sfenks'e ait bilmecenin cevabının bulunduğu an kabul edilebilir. Örneğin, Oidipous'un Sfenks'i öldürmesi, annesine karşı korkunç sonuçlara katlanmak zorunda kalmasına sebep olan baskın arzusunu ve babasına karşı düşmanlığını reddetmesiyle eşitlenebilir. Fakat Oidipous, ayrıca, Sfenks'in (baskılayan) insan unsurunu öldürdüğü için baskılayan biri olarak düşünölmeyebilir. Freud düşüncesine göre, Oidipous'un bilinen diğer adı 'Şiş Ayak' bile, kontrolden çıkmış erkek cinsiyetini ima edebilir: Ayaklar, Sfenks'in bilmecesinin temelidir; Oidipous, adını, Laios'un deldiğı ayak bileklerinden aldı. Baba tarafından iğdiş edilme tehdidinin Freud düşüncesine göre sembolü şudur: Freud, topallamanın veya felçli olmanın, rüyalarda iğdiş edilmek olarak yorumlandığını ileri sürer ve bu da Oidipous'un babasıyla büyükbabasının bu yoruma dahil edilmesine neden olur. *Laios*, Yunancada 'sol' anlamına gelir (ki bu nedenle felcin değişken gücünü gösterir) ve *Labdakos* da, bir kısa bir uzun hatla yazılan λ (*labda*)

harfıyla bağlantılı olabilir (ki bu da bir ayağı diğerinden kısa olan ‘Topallayan’ insanı gösterir). Sonunda Freud, körleştirmeye iğdiş edilmeyi eşit olarak görür ve böylece Oidipous’un kendi kendini kör etmesi, iğdiş edilmenin nihai sembolü haline gelir.

Ve böylece Freud’a göre, Sophokles’in *Kral Oidipous* adlı trajedisi, diğer eserleri arasında en güçlü ve en evrensel olanıydı; çünkü herkesin hayat hikâyesini anlatıyordu.

Güzel Sanatlar

Herhangi birinin, Freud’un yorumuna olan tepkisi ‘ister komik ister ciddi’ olsun veya olmasın, yarattığı etkiyi inkar etmesinin anlamı yoktur. Oidipous mitinin, Freud bu konuyu ele almadan önce pek rağbet gördüğü söylenemezdi.⁴² Freud’un çalışmalarında kullandığı ve kendinden önceki döneme ait olan bir eser, İngres’in *Oedipus ve Sfenks* (1808) tablosudur. Bu tabloda, kahraman bir duruş sergileyen ve çıplak olarak betimlenmiş Oidipous, Sfenks’in mağarasının ağzında beklemektedir. Mağaranın etrafına, Sfenks’in önceki kurbanlarına ait kemikler saçılmış vaziyettedir. Ressamın, Sfenks’in göğüslerini vurgulamasına ve onun hayvani yanlarını gölgede bırakmasına rağmen, Oidipous’un bakışlarını, Sfenks’in gözlerinin en derin noktasına kadar diktiğini görebiliriz. Bu tablo, Freud’u büyülemişti.

Gustave Moreau da ayrıca bu mite ait *Oedipus ve Sfenks* (1864) adlı bir tablo yapmıştır. 1846 ve 1855 yıllarında Paris’te sergilenmiş ve Moreau’nun, İngres’in tasvirinden yoğun bir şekilde yararlandığı görülmüştür. Tıpkı İngres gibi, Moreau da Oidipous’un, Sfenks’le Thebai’nin dışındaki kayalık bir geçitte karşı karşıya geldiği ana odaklandı. Etrafa saçılmış insan kalıntıları arasında, Oedipus dikkatle

aşağıda duran şehvet dolu Sfenks'e gözlerini dikmiştir ve Sfenks de Oedipus'un cinsel organlarına pençelerini geçirmiştir. 1864 yılındaki Salon de Paris'de, bu tablo büyük bir başarı sergilemişti; bir madalya almış ve aldığı övgüler her ne kadar evrensel olmasa da Moreau'nun namını resmileştirmişti: Karikatürist Daumier de şöyle yorumlamıştır: 'başı kadın olan çıplak omuzlu bir kediye mi sfenks diyorsunuz?'

Mitteki bu akıbetin güçlü çekimi, Cocteau'yu etkilemiş gibi görünüyor. 1934 tarihli *La Machine Infernale (Saatli Bomba)* adlı oyununda, başlığa adını veren suikast bombası, 'bir ölümlünün kesin imhası için cehennem tanrıları tarafından yapılmış en mükemmel mekanizmalardan biridir' ve olayın kahramanının bu tanrısal baskıya karşı hiçbir şansı yoktur. Olaylar, karakterlerin rolleri dikkate alınmadan sonuca varır. Oidipous masalı, Cocteau için koca bir kozmik mizahtır. Pasolini'nin çektiği, 1967 yapımı *Edipo Re (Kral Oedipus)* adlı filmi, Sophokles trajedilerindeki parametrelerden daha fazlasına sahiptir. Bu filmde Oidipous, bir çocuk olarak ve onun Laios ile olan karşılaşmasındaki kana susamış haliyle gösterilir. Freud'un çağdaş zeka yorumuna dayalı bir uyarlama olan bu filmle, Cocteau, mitin güncel kalmasını sağlamıştır. Bu hikâyeye ait en iyi yorumlardan birini, Daniel Nussbaum'un, tıpkı Amerikan tarzı araba plakalarındaki gibi yazıldığı şekliyle hikâyeyi anlattığı 1994 yılında yayınlanan PL8SPK: CALIFORNIA VANITY PLATES RETELL THE CLASSICS (PLAKALAR KONUŞUYOR: HAVALI KALİFORNİYA PLAKLARI KLASİKLERİ ANLATIYOR) olan kitabında görürüz. Bu kitapta, Oidipous, meydana çıkardığı gerçekleri şu şekilde anlatır:

1DEN AKLLRA ZRR 1 HBR DYDUM. BEN UFK 1
BBKKEN 4 KHİN BAAMI ÖLDRCĞİMİ VE ANNMLE
EVLNCĞİMİ SYLDİ. BU MMKÜN DĞİL! AMA NSL
OLR?

FKT ANAM BAAM BNİ TAA UZKLRA GNDRDİ.

ŞMD ANLADIIIIIM. ARADAN AYLR GÇTİ. YLCULK
SRASNDA 1 ADMLA TNŞTM OLYIN İÇ YZNÜ
BİLMDN. FKT KİM BİLYRDU Kİ? BAAM OLDĞNU
BİLMDĞİM ADMI ORDA ÖLDRDM.

ŞMD GZÜNZDE CNLNDİRİN. İŞTE O ÇCK BNİM.
ŞKRİM, TTLİM, YTAK ARKDŞİM, KZUM, AŞKM,
ŞRİNİM VE NŞEM D BNİM ANNMDİR.

8

ATLAS'DAN HEKTOR'A

Kilit Rollerdeki Karakterler

Pleiadlar	Atlas ile Pleione'nin yedi kızı
Hermes (Merkür)	Zeus ile Maia'nın oğlu; hırsızların dalavereci tanrısı; Apollon'un sığırlarını çaldı
Asklepios	Apollon ile Koronis'in oğlu; tıp tanrısı
Apollon	Işık, kehanet, okçuluk, akıl, zeka ve güneş tanrısı
Helen	'Bin gemilik filoyu harekete geçiren yüz'; Menelaos'un karısı
Menelaos	Atreus'un oğlu; Helen'in kocası
Kastor ve Polydeukes	'Dioskurlar', 'Zeus'un oğulları' (Latince adları Castor ve Pollux)
Laomedon	Herakles zamanında Truva'nın kralı
Priamos	Truva Savaşı zamanında Truva'nın kralı
Hekabe	Priamos'un karısı
Paris	Priamos'un oğlu; 'Paris'in Yargısı' ona aittir; Helen'i kaçırdı
Kassandra	Priamos'un kızı; gerçekleri öngördü fakat ona asla inanılmadı
Hektor	Priamos'un oğlu; Truva'nın en iyi savaşçısı

Atlas ile bir Okeanid olan Pleione'nin, Pleiadlar olarak bilinen yedi kızı¹ vardı. İsimlerini ya annelerinden ya da 'yelken açmak' anlamına gelen Yunanca *plein*'den alıyorlardı; çünkü Akdeniz'de, Pleiades (Ülker) takımyıldızı deniz mevsiminde görülür. Yıldızların durumları hakkında bilinen en iyi açıklama, avcı Orion'un onlara aşık olduğu ve nahoş ilgisiyle onları on iki yıl boyunca kovaladığı ve nihayetinde kızların kumrulara dönüştükleridir. Zeus, akabinde hem avcıyı hem de bu avları, sonsuza dek sürecek bir takip için yıldızlara dönüştürdü.² Bu yedi kardeşten biri olan ve günümüzde Celaeno olarak bilinen yıldız çıplak gözle görebilmek zordur. Bu durum, Truva'nın düşüşüne kederlenip yüzünü ellerinin arasına alan Truvalı Dardanos'un annesi Elektra ya da tüm kız kardeşleri tanrılarla evlenirken, kendisi ölümlü Sisyphos ile evlenmek zorunda kalan ve utancından kendisini ortaya çıkarmak istemeyen Merope adındaki Pleiad tarafından bir mitte açıklanmıştır.

Aralarındaki en yaşlı Pleiad olan 'güzel saçlı orman perisi, Zeus'la aşk yaşayan utangaç tanrıça' Maia,³ Kyllene Dağı'nda Hermes'i dünyaya getirdi. Hermes, şaşılacak derecede hızlı bir şekilde olgunlaştı:

Onun hayat verdiği oğlu bir şahbazdı ve
hilekardı, bir hırsızdı, sığır hırsızıydı, hayal
taciriydi, geceleri bir casus, kapıları gözetleyendi
ve ölümsüz tanrılara harika şeyler sunmaya
mahkum olandı. Şafak vakti doğdu, öğle vakti lir
çaldı ve okçu Apollon'un sığırlarını çaldı
akşam vakti.⁴

Hırsızlığın anlatıldığı bu parça, Sophkles'in, satirleri anlattığı *Takipçiler* adlı oyunun konusunu oluşturdu. Bu oyunda, Apollon, hayvanlarının geri alınmasına yönelik

bilgi getirecek olan kişiye ödül vereceğini söyler. Yaşlı bir Satir olan Silenos, kendisinin ve diğer Satir arkadaşlarının bu aramaya katılacaklarını söyler ve karşılığında ödülü peşin olarak ister. Apollon kabul eder ve Satirler kısa bir süre sonra sığırların farklı yönlere doğru giden ayak izlerini bulurlar. Ayrıca, bir mağarada Hermes'in çaldığı lirden çıkan garip ve alışılmadık yumuşak tondaki sesleri duyarlar. Bir orman perisi olan Kyllene, ortaya çıkar ve huzuru bozdukları gerekçesiyle Satirlere ağızlarının payını verir. Fakat suçluluk duymalarına rağmen, toprağın derinliklerinden gelen bu yabancı seslerin ne olduğunu öğrenmek isterler. Kyllene, onlara, Maia'nın bir mağarada gizlice Hermes'i doğurduğunu ve Hermes'in nasıl inanılmaz boyuta ulaştığını ve bir kaplumbağa kabuğundan nasıl bir lir yaptığını anlatır. Zeus'un emriyle bu mağaraya kapatılan Hermes, bu müzik aletini, rahatlamanın kaynağı olarak görür ve çıkardığı zarif sesin güzelliği karşısında aldığı keyfin galeyanına gelir. Satirler bundan etkilenmemiştir. Hermes'i sığır hırsızlığıyla itham ederler. Kyllene bu suçlamayı kabul etmez: Bu çocuk genetik olarak suç işleyecek yeteneğe sahip değildir; suçluyu başka yerlerde aramanız gerekir; yaşınızla, başınızla ve sakalınızla benden daha iyi biliyor olmalısınız, der. Fakat Satirler, inatçıydı. Hermes, liri yapmak için deri kullanmıştı. Böylece Satirler, sağduyularını kullanıp mantıklı bir sonuca varmak için, Hermes teslim edilene kadar pes etmediler. Bu noktada kışkırtıcı konuşmaların anlatıldığı kısım akmaya başlar.

Satirler kesinlikle doğru iz üzerindeydiler. Bu kısmın geçmişinde, Hermes'in, bu sığırları, Apollon'un Admetos'un sürülerine çobanlık yaptığı yer olan Pieria'da çaldığı, fakat Hymenaios ile yaşadığı aşk ilişkiden dolayı tasalandığı yatar. Hermes, bu aşkları ortaya çıkmasın diye çok uğraştı:

Hilekarlık sanatını konuştu
toynakları tersine çevirirken,
öndeki toynakları geriye
ve arkadakileri de öne doğru çevirirken
kendisi de geri geri yürüdü.⁵

Sürüyü, Yunanistan boyunca güderek, lirini yaptığı
kaplumbağayı bulduğu ve mızrabı icat ettiği Kyllene'ye
getirmişti.

Hermes'in peşi sıra giderek, Apollon nihayet onu
Kyllene'de yakaladı ve ona karşı suçlamalarda bulundu.
Kendini tekrar kundağa saran Hermes, her şeyi reddetti ve
bu sebepten dolayı Apollon, Zeus'a danıştı. Zeus da önden
Hermes'in gitmesi koşuluyla, sürüyü birlikte aramalarını
söyledi. Vakti geldiğinde, Hermes hayvanları geri getirdi;
fakat Apollon, bu senaryoyu kafasından atamamıştı. Tam
Hermes'i cezalandıracakken, genç tanrı, lirini çalmaya
başladı ve Apollon, lirin o kadar etkisi altında kaldı ki,
Hermes'in liriyle kendi sürüsünü değiş tokuş etti.

Apollodoros, Hermes'in kendisine bir *syrinx* (pan
flüt) yaptığı ve Apollon'un da buna imrendiğini anlatır.
Hermes'e, pan flüt karşılığında mükemmel bir şey önerdi:

Sana aynı zamanda

İyilik ve talih getirecek olan harikulade bir değnek vereceğim.
Üç dalı olan altın bu değnek,
Seni koruyacak ve kötülüklerden uzak tutacak
Zeus'un, asil sözlerle vereceği
Tüm hükümleri de
Yerine getireceğini iddia ediyorum.⁷

Caduseus değneği, Hermes'in simgelerinden biri haline
geldi ve Zeus, Hermes'i 'Hades'in tek kutsal elçisi' olarak

Zeus'un çocuklarının öfkesi. Gönlü çetrefilli ve umursamaz halde, babasından gizli, kabul etti
ikinci evliliği,
daha önce yattığı Phoibos'dan gelen teklifle ve taşıdı rahminde tanrının kusursuz tohumlarını.

Koronis, İskhys'le yattı fakat Apollon bu 'çirkin ihaneti' öğrendi ve Koronis'den kesin intikam alması için kız kardeşi Artemis'i yolladı:

meleği

şeytana dönüştü ve onu yere yıktı [...]

Fakat ne zaman yakınları, kızı odun yığını üzerine yatırdılar ve Hephaistos'un da haris alevleri yükseldi, işte o zaman konuştu Apollon: 'Bundan böyle yüreğim, kendi çocuğumun yok edilmesine dayanmayacak annesinin çekeceği acının sebebi olan kahredici ölümü yüzünden.' Birden fırlayarak bir adımda yaklaştı odunlara ve yakaladı çocuğu bedeninden, ve odun yığınının yükselen alevler, huzurunda ikiye bölündü. Aldı çocuğu, Magnesia'daki Kentaur'a götürdü ve emanet etti ona iyileştirmesi için aldığı yaraları ve de insanlara getirsin diye acıları.⁹

Pindaros, tüyleri aslında kar beyaz olan fakat gevezelik etmeyi de seven bir kuzgunun, Koronis'in aşkilişkisine şahit olduğunu ve bu bilgiyi Apollon'a naklettiğinin anlatıldığı kısmı masaldan çıkarmıştır. Bu tasvirde, Apollon, gerçekleri naklettiğinden dolayı ona minnettarlığını sunmak yerine, onu gücendirdiği için lanetledi ve kuzgun beyaz görüntüsünü kaybedip siyaha büründükten sonra da Koronis'i okuyla vurdu.

'Magnesi'daki kentaur', Asklepios'u eğiten ve inanılmaz derecede yetenekli bir hekime dönüşmesine sebep olan

Kheiron'un ta kendisiydi. Ona kazandırdığı bu yetenekle, Asklepios, insanları sadece ölümden kurtarmadı, aynı zamanda da ölenleri diriltti. Athena, Asklepios'a, Gorgon Medusa'nın kanından biraz vermişti. Ona verdiği bu kanın, bedenin hangi tarafının olduğuna bağlı olarak (sol, ölümcül; sağ, faydalı) hem yıkıcı bir hasar verme hem de ölüleri diriltme gücü vardı. Bu nedenle birçok insan, onun ölüme meydan okuma yeteneklerinden¹⁰ yararlandı ve ölüm oranları o denli düştü ki Zeus, evrenin doğal dengesi için endişelendi ve bunun sonucunda Asklepios'u bir şimşekle yok etti.

Asklepios'un ölümü ters etki yarattı. Apollon, şimşegi yaratan Kyklopları ya da oğullarını öldürdü ve Zeus da Apollon'u Tartaros'a atacağı sırada, annesi Latona'nın araya girmesiyle atılmaktan kurtuldu. Zeus, Apollon'u bir ila dokuz yıl boyunca bir ölümlüye hizmet etme cezasına çarptırdı. Böylece Apollon, Pherai'de yaşayan Admetos'a¹¹ sığır çobanı olarak hizmet etti. Sonuçları dikkat çekiciydi: Sürüdeki sığırların sayısı arttı, dişi keçiler sürekli yavruladılar, koyunlar sürekli süt ve kuzu üretti ve ayrıca da hayvanların tümü sürekli olarak ikiz doğurdu.

Atlas'ın soyundan gelen diğer bir kişi de Yunanlıların, Truva'da on yıl boyunca uğruna savaştıkları bir kadın olan Spartalı Helen'dir. Helen'i kuşatan mitoloji son derece karmaşıktır ve zaman geçtikçe kayda değer bir şekilde gelişmektedir. Neslini araştırmak problemlidir, çünkü babası, Lakedaimon Kralı Tyndareus'un soyu hakkında büyük bir karışıklık söz konusudur.

Tyndareus, aralarında Agamemnon ile evlenen Klytaimnestra ve ayrıca Helen (Yunancada Helene veya Helena) da dahil, yedi kızı olan Leda ile evliydi.

Klytaimnestra'nın baba tarafı karışıktır; fakat Euripides'in trajedisi *Helen*'in başlangıç bölümünde, Helen, ilginç bir dikkat çekmeyle, kendisinin Zeus ile Leda'nın birleşmesinden filizlenen meyve olduğunu açıklar:

Kayıtlara göre benim ülkem Sparta'dır; babam da Tyndareus. Hepinizin bildiği üzere, Zeus'un bir kuğu şeklinde belirdiği, bir kartal tarafından kovalandığı, annem Leda'nın kucağına uçarak geldiği ve ona olan tutkusunu yalan sözler kullanarak gösterdiği bir efsane var. Bu benim dünyaya nasıl geldiğimin hikâyesidir şayet doğru ise.¹²

Bir kuğuyla girdiği cinsel ilişki sonrası, Leda, şartlara oldukça uygun olarak bir yumurta yumurtladı. Bir anlatıma göre, Dioskurlar (Zeus'un Oğulları) Kastor ve Polydeukes artı Helen, tek bir yumurtadan çıktı; başka bir anlatıma göre ise, Leda iki yumurta yumurtladı ve birinden Dioskurlar, diğerinden de Klytaimnestra ile Helen çıktı. Polydeukes ile Helen her zaman Zeus'un çocukları olarak kabul edilir; fakat Kastor ve Klytaimnestra ise ya Zeus'un ya da Tyndareus'un çocuklarıdır. Farklı bir anlatıma göre de Helen, Zeus ve Nemesis'in kızıdır. Nemesis, Zeus'un istenmedik yaklaşımlarından kaçabilmek için kendisini kaza dönüştürdüğünde, Zeus da kendisini bir kuğuya dönüştürdü ve Attika'daki¹³ Rhamnous kentinde ona sahip oldu. Kuşlara has bir cinsel birleşmeden sonra, Nemesis bir yumurta yumurtladı. Bir çoban ise bu yumurtayı buldu ve Leda'ya verdi. Kuluçka dönemi sona erince, yumurtadan çıkan Helen'in güzelliği Leda'yı o kadar etkilemişti ki onu kendi kızı gibi büyüttü.

Helen'in parmak ısırtan güzelliği çocukluk döneminde de devam etti. Bir tasvire göre, Helen yedi, belki on belki de on iki yaşındayken, elli yaşında olan Theseus ve arkadaşı

Peirithoos ona aşık oldu ve Helen'i Lakedaimon'da¹⁴ bulunan Artemis Orthia tapınağından kaçırdı. Ona sahip olmak için aralarında kura çeken bu ikiliden Helen'e sahip olma hakkını Theseus elde etti. Theseus, Helen'i alıp Atina yakınlarındaki Aphidnai'ye götürdü ve onu annesi Aithra'ya emanet etti. Bazı tasvirilere göre, Theseus, Helen'in bakireliğine saygı gösterdi; fakat başka tasvirilere göre de Helen, İphigeneia'nın (genellikle Klytaimnestra'nın kızı olduğu belirtilir) annesiydi. Theseus ve Peirithoos arasındaki anlaşmaya göre, kaybeden Persephone'yi alacaktı. Böylece ikimiz, Persephone'yi Hades'den kaçırmak için yola koyuldu. Fakat Ölüler Diyarı'na vardıklarında, Dioskurlar Helen'in bulunduğu yeri keşfettiler, onu oradan kaçırdılar ve Aithra'yı esir aldılar.

Helen evlilik çağına geldiğinde, ona karşı olan ilgi hatırı sayılır bir ölçüdeydi. Hayatının ilerleyen dönemlerinde, Truvalı ihtiyarlar ona hayranlıkla bakacaklardı:

Ne Truvalıları ne de Akhaları suçlayabiliriz. Böylesine güzel bir kadını görmeyeli uzun zaman oldu. Ne korkunç ki yüzü ölümsüz tanrıçalarınki kadar güzel.¹⁵

Yunanlı liderlerden oluşan bir yıldızlar topluluğu, Helen'i kendilerine eş olarak kabul ettirebilmek için Sparta'ya doğru yola çıktı. Bunların sayısı yirmi dokuz ila doksan dokuz arası değişiyordu. Bu seçkin kişilerin arasında: Telamon ile Salamis'in oğulları olan ve özellikle Helen'e sunduğu tekliflerinde bilhassa cömert olup ona komşu ülkelerden yağmalayarak elde ettiği birçok koyunla sığır sunan Aias ve Teukros vardı; Lokroi'den Oileus'un oğlu Aias vardı; Tydeus'un çok iyi bir savaşçı olan oğlu Diomedes vardı; Minos'un, Helen'in kalbini kazanmak için kendi yakışıklılığına güvenen oğlu İdomeneus vardı;

Atreus'un, eninde sonunda Helen'e sahip olmayı başaran oğlu Menelaus vardı; Laertes'in, Helen'i elde etmek için hiçbir şansının olmadığını düşünüp armağan getirmeyen oğlu Odysseus vardı; Asklepios'un oğulları Podaleirios ile Makhaon ve Meniotos'un oğluyla Akhilleus'un çok yakın bir dostu olan Patroklos vardı. Listede olmayışı göze çarpan isim ise Akhilleus idi. Belki de o dönemde Akhilleus çok gençti. Tyndareus, hayal kırıklığına uğrayacak birçok kahramanın yaratacağı anlaşmazlıklardan endişe duyuyordu; fakat Tyndareus'dan Penelope'yi kendisine eş olarak vermesi sözünü alan kurnaz Odysseus, Helen'le evlenecek olan kişinin evliliğine karşı yapılacak herhangi bir saygısızlıkta, Helen'in kocasının yanında yer alacaklarına dair taliplere yemin ettirmesini teklif etti. Tyndareus da aynen dediğini yaptı ve talipler de kesik bir atın üzerine çıkarak yemin etti. Talip olanlar arasında şans, Menelaus'a güldü ve Odysseus da akabinde Penelope'yle evlendi. Edilen bu yemin, daha sonra Paris'in Helen'i kaçırmasıyla Menelaus'un istediği yardım talebine karşılık yerine getirildi ve Truva Savaşı'nın başlamasına neden oldu.

Homeros'a göre, Helen ile Menelaus'un, Hermione adında bir kızları vardı; fakat başka yazarlar bu bilgiye birçok oğul da eklerler ve hatta Helen'in Paris'ten de çocuk sahibi olduğu söylenir. Dünyanın en güzel kadınıyla evlenmiş olmasının Menelaus için yeterli olmadığı açıktı: Kadın bir köle ve bir orman perisiyle yaşadığı evlilik dışı ilişkilerinden oğulları oldu.

Helen'in ağabeyleri olan Dioskurlar, kendi çabalarıyla elde ettikleri 'A' kategorisi kahramanlardandı. 'Atları çatlatan Kastor ve kuvvetli boksör Polydeukes.'¹⁶ Bu ikili, mitolojideki şu üç kilit olay sayesinde itibar sahibi olmuşlardır: Helen'i, Aithra'nın elinden kurtararak,

Argonotlarla birlikte yelken açarak (ki burada Polydeukes, barbar Amykos'u bir boks maçında yener)¹⁷ ve de normal tasvirinde anlatıldığı üzere, Aphareus'un oğulları İdas ve Lynkeus'un kendi kuzenleri ve Leukippos'un da kızları olan Phoibe ve Hilaira ile nişanlı oldukları ve kuzenleri olan Dioskurları davet ettikleri düğünlerinde 'Leukippidleri Kaçırarak.' Gelinlerin kaçırılmasıyla sonuçlanan bu olaydan sonraki takibi ve kavgayı Helenistik dönem şairi Theokritos şöyle tasvir eder:

[Lynkeus], onun sol bacağına doğru, kılıcıyla bir hamle yaptı ve o sırada

Kastor da

geriye doğru bir adım atarak onun kılıç tutan elini kopardı. Sarsılmış bir halde,

silahını düşürdü ve yiğit İdas'ın uzanarak akrabasını izlediği, babasının mezarına doğru kaçmaya başladı.

Fakat Tyndareus'un oğlu peşinden fırladı ve kılıcını doğruca böğrüne ve karnının ortasına sapladı. Tunçtan kılıcı, bağırsaklarını deşti ve

o anda Lynkeus, sendeledi ve yüzüstü yere düştü.

Yavaş yavaş ölürken, gözleri de gittikçe ağırlaşıyordu.¹⁸

İdas, müdahale etmeye çalıştığı sırada, Zeus'un şimşekleri tarafından yok edildi ve bunun üzerine Theokritos da kısmen gaddarca bir değerden söz etti:

İşte bu yüzden Tyndareus'un öfkeli oğulları hafife alınmaya gelmez, onlar her daim kazanır ve fatihlerin soyundan gelirler.¹⁹

Leukippidlerin Kaçırılışı, sanat çerçevesinde sevilen bir tema ve milattan önce altıncı yüzyılda Delphi'deki Sikyon Hazine Dairesi'nde resmedilen ve iki kuzen arasındaki anlaşmazlığın farklı bir şekilde gösterildiği bir olaydı. Aralarındaki bu anlaşmazlığın sebebi, karma bir istila sonrasında çaldıkları sığırları paylaşmalarına yönelik yaşadıkları bir tartışma idi. İdas, ganimeti, bir ineği dörde bölerek ikiye ayırdıktan sonra, payına düşeni ilk kim bitirirse ganimetin yarısına sahip olacağını ve diğer payın da onu ilk bitirecek olan kişiye verileceğini söyledi. Neler döndüğünü daha kimse pek anlayamadan, İdas, hayvanın tamamını yiyip, bitirdikten sonra sürüyü güderek oradan uzaklaştı. Dioskurlar, pusu kurmak için plan yaptılar; fakat gözleri keskin olan Lynkeus, Kastor'u gördü ve onu ağabeyine işaret etti ve ölümcül bir şekilde yaralanmasına sebep oldu. Polydeukes, Lynkeus'u öldürerek ağabeyinin intikamını aldı ve o sırada Zeus da İdas'ı bir şimşekle yok etti. Polydeukes, ölmek üzere olan ağabeyinin yanına koşarak vardığında ve Zeus'a kendi canını da alması için yalvardığında, babası ona bir seçenek sundu:

Eğer ölümden kaçarsın ve erkeklerin nefret ettikleri yaşlılıktan nasibini alırsan, Olympos'ta benim yanımda Athena ve kara mızraklı Ares ile birlikte yaşamaya hak kazanırsın. Fakat tüm bu gayretin ikizinin olan ağabeyin içinse, onunla aynı şeyleri paylaşırsın, zamanın yarısını toprak altında diğer yarısını da gökteki altın evde.²⁰

Polydeukes bu konuyu hiç dert etmedi ve Zeus da, onun hem Olympos hem de Hades'de sırayla günlerini geçirmesine izin verdi. Sık sık İkizler takımıyıldızı ile özdeşleştirilirler ve Aziz Elmo'nun ışığı olarak bilinen ikili yıldız olarak

gökte belirerek denizlerde tehlike altında olanlar için cankurtaran görevi üstlenirler.

Olaylar yatıştıktan sonra, Tyndareus, Sparta'nın kontrolünü damadı Menelaus'a bıraktı.

Truva: Şehrin Kuruluşu ve Savaş Öncesi Ünlü Kişiler

Eğer Truva Savaşı'nın merkezinde yer alan kadın, Atlas'a dek dayanan soyunu öğrenebilseydi, şehrin kurucuları da öğrenebilirdi.

Zeus'un oğlu İasion ve Atlas'ın kızı Elektra'nın Demeter ile aşk ilişkileri vardı:

Güzel saçlı Demeter teslim oldu tutkusuna,
İasion'un yanına uzandı ve birlikte oldu onunla
üç kez sürülmüş tarlada, kısa bir süre sonra bu haber
gitti kulağına Zeus'un ve indirdi o da İasion'un tepesine
şimşegini.²¹

Hesiodos, Ploutos'un (Zenginlik) bu birleşmenin meyvesi olduğunu söyler. Fakat, gerek ağabeyinin ölümünden dolayı yaşadığı kederden boğulması sebebiyle, gerekse bir sel baskınıyla sürüklenip gitmesiyle, Dardanos, Semadirek adasını terk ederek karşısındaki anakaraya geçti. Orada, Kral Teukros tarafından misafir edildi. İda Dağı'nın eteklerinde Dardania'yı (veya Dardanos) kurdu ve İlios ile Erikhthonios adında oğulları oldu. Erikhthonios, beklenmedik bir şekilde zengin oldu. 3,000 atı olan Erikhthonios, sonunda krallığın başına geçti ve Tros'un babası oldu. Bu ülke zamanla onun adını aldı ve Troia ya da Tro(i)as (Biga Yarımadası) olarak bilindi. Karısı ve aynı zamanda Skamandros'un (günümüz Karamenderes'i) kızı olan Kallirrhoe ona üç oğul verdi: İlos, Assarkos

ve tanrısai Ganymedes;

bu ölümlülerin ırkında doğan en güzeli ve bu nedenle de tanrıların kendileri için kaçırdıkları, Zeus'un şarap dökücüsü olsun, ve güzelliğinin hatırına ölümsüzlerin arasında yer alsın diye.²³

Ganymedes'in kaçırlmasına dair suçun, Zeus'un kendisi tarafından işlenmiş olduğu söylenmektedir. Bazı anlatımlarda bir kartal olarak belirip Ganymedes'i kaçırdığı tasvir edilirken, başka anlatımlarda onun adına²³ bir kartalın kaçırdığı tasvir edilmiştir. Olympos'ta Zeus, şarabından ziyade nektarını döker ve onu kaçırmaya karşılık tazminat olarak, Ganymedes'in babasına birkaç tanrısai at ya da Hephaistos tarafından yapılmış altın bir üzüm asması verir. Ganymedes'in ağabeyi Assarakos'un Kapys adında bir oğlu ve Kapys'in de, Aphrodite'le ilişkisi olan ve son derece mühim sonuçların doğmasına sebep olduğu Ankhises adında bir oğlu vardı:

Ve sarı saçlı Kythereia tatlı bir aşk besledi
Kahraman Ankhises'e karşı ve onunla yatağa girdi
Ve Aineias doğurdu bir dağın zirvesinde,
İda'da, ağaçlıkların arasında.²⁴

Ganymedes'in diğer ağabeyi İlos da Biga Yarımadası'nın çok yakınında bulunan Frigya'ya, birinciye ödül olarak, duracağı yere bir şehrin kurulmasını sağlayacak olan benekli bir ineğin verileceği güreş müsabakalarında yarışmaya gitti. Müsabakanın yapılacağı yer ise Frigya'daki²⁵ Ate (Hata) Tepesi idi ve İlos, oraya İlion (Truva'nın alışılagelmiş) adını verdiği şehrini inşa etti.

İlos'un kurduğu bu yeni şehrin tanrısai onayı, 3 kübit yüksekliğinde, ayakları birbirine bağlı, sağ elinde mızrak

ve sol elinde öreke ile çıkırık tutan antik bir ahşap heykel (*xoanon*) olan Palladion şeklinde geldi. Athena, Zeus'un başından doğduktan sonra, bakire bir savaşçı olan Pallas'ın babası Triton tarafından büyütülmüştü. Fakat Athena ile Pallas'ın aralarının açıldığı bir sırada, Pallas, Athena'ya tam vuracakken, Zeus kalkanını kaldırdı. Pallas şaşkına dönmüştü ve Athena da ona ölümcül bir darbe vurdu. Yaptığından pişmanlık duyan Athena, Pallas'ın ahşap bir heykelini yaptı ve onu kalkanla kuşattı. Palladion'u, Atlas'ın kızı Elektra'nın Zeus'un tecavüzüne uğradığı bir anda rehin olarak aldı ve Tanrıların Kralı'ndan heykeli tez zamanda İlos'un topraklarına atmasını istedi. İlos, heykeli korumak için bir tapınak inşa etti ve kendi dinsel törenlerine bağlı kaldığı (veya tamamlanmamış çatısından içeri kendi yerine konduğu) müddetçe, İlos, onu uygun bir şekilde şereflendirdi. Böylece, Truva'da kaldığı sürece, şehir ele geçirilemeyecekti.²⁶

İlos, aynı zamanda Truvalı büyük kahramanlardan olan Laomedon (oğlu), Priamos (torunu), Hektor, Paris ve Cassandra'nın (torun çocukları) atasıydı. Mükemmel derecede yakışıklı torunu Tithonos, Eos (Şafak)²⁷ ile sayısız gizli sevişmeler yaşadı. Eos, Tithonos'u Güneş ülkesi olan Aithiopia'ya (Etiyopya) kaçırdı ve orada Emanthion ve Memnon adında iki oğulları oldu. Homeros, Eos'un günlük hayatından bir kesit sunar:

İşte uyanıyor Şafak, mağrur Tithonos ile yattığı yatağından,
insanları ve ölümsüzleri aydınlatsın diye.²⁸

*Aphrodite'in Homeros İlahileri'*ne göre Eos, Zeus'tan, aşğını ölümsüz kılmasını istedi:

Zeus başıyla onayladı ve dileği gerçekleşti.
 Budala Şafak, kraliçe, hiç düşünemedi
 yürekten dilemeyi aşığı için gençliği
 ve onu sonunda ihtiyarlığın olduğu
 ölümden kurtarmayı. Böylece sevimli
 genç kadın ona sahip olduğu sürece
 aşığı da erken doğan ve altın tahta
 sahip Şafak ile mutlu bir şekilde
 dünyanın uzak yerlerinde Okyanus
 kenarlarında yaşadı.

Fakat yaşlandığına dair ilk belirtiler ortaya çıkınca, Eos onunla sevişmeyi kesti ve ne zaman yaşlılığı onu kudretsiz hale getirdi, işte o zaman Eos onu bir odaya yatırdı ve ısıltılı kapıları ardından kapadı.

Sesi sonsuzluğa akıp gitti, gücü tükendi
 bir zamanlar organları esnek olan aşığının.³⁰

Bazı tasvirlerde, Eos, aşığının sesinin titreşimlerinden zevk alması için Tithonos'un bir ağustos böceğine dönüştürüldüğü anlatılır.

Laomedon'un hükümdarlığı zamanında, İlion, Herakles³¹ tarafından ele geçirildi ve ardından tahta, daha sonra Priamos adını alan Podarkes geçti. Priamos'un ilk evliliği Arisbe ile gerçekleşmişti; fakat oğulları Aisakos, tıpkı Tithonos gibi istenmedik bir ölümsüzlük elde etmişti. Ovidius'un açıklamalarında, Aisakhos, bir orman perisini kovalıyordu ve kovalandığı sırada bir engerek tarafından ısırılan orman perisinin hayatı³² orada sona ermişti. Endişeyle dolan Aisakhos,

gürleyen dalgaların çarptığı yalçın kayalıklardan denize atladı.
 Düşerken, Thetys ona acıdı ve onu nazikçe yakaladı. Bedenini

kanatlarla donattı Thetys ve denizin üzerinde süzülmesine izin vererek ona arzuladığı ölümü tattırmadı.

Bu sevdalı, yaşamasına izin verildiği için ve yoluna çıkan engellerden dolayı çok öfkeliydi, zira ölmeyi istiyordu tek kelimeyle. Yeni kanatları çıkmaya başlar başlamaz omuzlarından, daldı ve bedenini tekrar attı denizin yüzeyine.

Tüyleri düşüşünü hafıfletti. Ardından öfkeyle başını öne doğru eğdi ve daldı derinliklere doğru Aisakos. Tekrar tekrar denedi bir yol bulmayı ölüme koşabilmek için ve asla durmadı. Aşkından bir deri bir kemik kaldı ve her yeri uzadı: Bacakları dizlerinden ve boynuyla birlikte başı gövdesinden ileriye doğru uzadı durdu. Denizi sever kendisi ve sürekli derinliklere daldığı için ona dalgıç diyoruz.³³

Priamos akabinde, soyunun anlaşılması oldukça güç olan Hekabe ile evlendi. Roma İmparatoru Tiberius'un Yunan mitolojisine özel bir ilgisi vardı ve alimleri, 'Hekabe'nin annesi kimdi?' gibi zor sorularla test ederdi. Dymas ile Eunoe'nin, Kisseus ile Telekleia'nın ya da Sangarios Nehri'yle Metope veya Euagora'nın kızı olduğunu düşünürsek, kesin bir cevap verilmesi oldukça zordu. Ama kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki Priamos ile olan evliliğinden doğan ilk oğlu Hektor'dur ve ikinci çocuğu doğmak üzereyken esrarengiz bir rüya görmüştür: Bir alev topu doğurmuştu ve o alev topu Truva'yı yok ediyordu. Rüyasının tabirine göre, ülkesinin yıkılmasına o çocuk neden olacaktı; sorun ise çocuğun yok edilmesiyle giderilecekti. Priamos'un, kahinlik güçleri olan kızı Cassandra bu konuda ısrarcıydı:

'Öldürün onu!' diye haykırdı Cassandra
Kahinlik gücü olan defne ağacının yanı başında
durmuş, ağlıyordu,
'Priamos'un şehrini yok edecek olanı öldürün!' diye

Her birinin önünde ayrı ayrı diz çökerek.
Her bir ileri gelene ve konseye yalvarıyordu,
'Öldürün o çocuğu!' diye.³⁵

Çocuk, İda Dağı'na bırakılmıştı; fakat bir tasvirde, onun, çobanlar tarafından kurtarıldığı ve ona 'Korunan' anlamına gelen Aleksandros adını verdikleri veya başka bir tasvire göre de onun, bırakılması için Agelaos adında bir hizmetkara verildiği ve daha sonra bir ayı tarafından emzirildiğinden söz edilir. Agelaos geri dönüp onun yaşadığını gördüğünde, onu kendi oğlu gibi büyüttü ve ona Paris adını verdi. Paris olgunlaştıkça son derece yakışıklı ve cesur bir görünüme büründü. Oinone adlı bir orman perisiyle evlendi ve İda Dağı'nda yaşadı. Orada kendisine (belirsizliğini hâlâ koruyan) 'Koruyucu' anlamına gelen Aleksandros adını verdi; çünkü koyun sürülerini haydutlardan koruma konusunda oldukça etkiliydi.

Yıllar sonra Priamos, öldüğünü düşündüğü oğlunun onuruna cenaze oyunları düzenledi ve gerçek kimliğinden bihaber Paris, yarışmak için Truva'ya gitti. Göz alıcı bir biçimde başarılıydı. Tüm oyunları kazanıyordu ve ağabeylerini yeniyordu. Öfkelenmiş bir halde ve aşağılandığını hisseden Deiphobos, kılıcını çekti ve Paris, arınmak için Zeus sunağına sığındı. Burada kız kardeşi Cassandra, kahinlik güçleri sayesinde onu tanıdı ya da Euripides'in kayıplara karışan oyunu *Aleksandros*'da anlatıldığı üzere, Hekabe onu son anda fark etti ve öldürülmesini engelledi. Hekabe'nin kaygı verici rüyası o an için unutulmuş ve Paris aileye tekrar kabul edilmişti.

Hekabe'nin güzeller güzeli kızı Cassandra, hatasız kahinliğine rağmen kimseler tarafından inanılmadığı bir üne sahipti. Bu güçleri nasıl elde ettiğinin anlatıldığı bir

tasvire göre, daha çocuk oldukları dönemde, Cassandra ve ikiz erkek kardeşi Helenos, Thymbrionlu Apollon tapınağında uyudukları sırada, Hekabe ve Priamos, çok fazla içtikleri şarabın etkisinden olsa gerek, çocukları orada tamamen unutup eve gittiler. Ertesi sabah ayıldıklarında, tapınağa geri döndüler ve yılanların, çocuklarının kulaklarını yaladıklarını gördüler. O andan itibaren hem Cassandra hem de Helenos, kahinlik gücü elde etmişlerdi. Daha iyi bilinen bir hikâyeye göre, Apollon, Cassandra'ya aşık oldu ve cinsel zevkleri onunla yaşaması karşılığında kahinlik sanatını öğreteceğinin sözünü verdi. Cassandra, Apollon'un bu teklifini kabul etti ve güçleri elde etti; fakat kendi payına düşeni vermeyi beceremedi. Korkunç sonuçların doğmasına sebep olan bu olayı, Aiskhylos'un *Agamemnon* adlı oyununda koro Lideri'ne açıklar:

KASSANDRA: Kahin Apollon bana bu armağanı sundu.

LİDER: Bir *tanrı* – Onunla aşk da yaşadın mı?

KASSANDRA: İlk başta söylemeye utandım fakat şimdi...

LİDER: Ahlaksız davranarak yok ediyoruz kendimizi,
İşler iyi gittiği müddetçe de susarız.

KASSANDRA: Ama bir güreşçi gibi geldi,

Muhteşemdi, beni yatırdı ve içime alevlerini püskürttü ve –

LİDER: Ona bir çocuk doğurdun mu?

KASSANDRA: Karşı koyamadım,

Ama sonra doruğa tam ulaştığım anda geri çekildim – Apollon'u aldattım!

LİDER: Ya tanrısal beceriler? Ona rağmen sana verildi mi?

KASSANDRA: O zaman bile halkıma, başımıza gelecek olan felaketi anlattım.

LİDER: Ve Apollon sana öfkelenmedi, öyle mi? – bu mümkün mü?

KASSANDRA: Ona bir kez ihanet ettim ve kimse inanmadı bana.³⁷

Priamos'un farklı eşlerinden çocuklarına ek olarak, Hekabe'den şaşılacak sayıda kudretli oğulları (Hektor, Paris/Aleksandros, Deiphobos, Helenos ve Troilos (bazı yerlerde Apollon'un ve Hekabe'nin oğlu olarak geçer) dahil elli oğlundan on dokuzu Hekabe'den) ve güzel kızları (Kreousa, Polyxena ve Cassandra dahil) vardı. Tartışmasız, bu oğulların arasında en iyisi Hektor'du. Hektor, Kilikya topraklarında yer alan Thebai'nin hükümdarı Eetion'un kızı Andromakhe ile evliydi ve daha sonra Hektor, Agamemnon'un önderliğindeki istilaya karşı Truva'nın büyük savunucusu oldu.

Sophokles'in tamamlanmamış satir oyunu İkhneutai (Takipçiler), 1988 yılında Delphi'deki antik stadyumda sahnelenen eşsiz tek gösterilik bir prömiyer olan *Oxyrhynchus Takipçileri* adlı oyunun yazarı İngiliz şair Tony Harrison için modern tiyatro adına muhteşem bir ilham kaynağı olmuştur. Oyun, Sophokles'e ait olan ve 1908'de Mısır'da bulunan papirüs parçaları üzerinde yazılı olan oyunun Harrison tarafından yaratılan serbest çevirisi üzerinde dönmektedir. Oxford papirüs bilimcileri olan Grenfell ve Hunt tarafından gerçekleştirilen arkeolojik araştırma, oyunun ilk bölümünü oluşturur. İkinci bölüm ise doğrudan Sophokles'den gelir ve satirlerden oluşan bir koro, tıpkı aslında olduğu gibi Apollon'un sürüsünü arar; fakat diğerinden farklı olarak bu oyundaki arayışları sırasında Yorkshire tarzı klog dansı yapar:

Kokla, kokla
kokla izleri

almalıyız geri sürülerini.
[...]

Hey şuna bir bak! Çok saçma, çok deli
Arka ayaklar ileri, ön ayaklar geri.

Yerlerini değiştirmiş bir oğlancı.
 Nerede belli değil ne başı ne kacı!
 Hadi canım! Yapma ya!
 Bu aptalın yüzü, kacı galiba.³⁸

Son bölümde, Apollon, satirlerin iyi kalitede müzik yapmaya çalışmalarına karşı gelir:

YO! YO! YO!
 Size tavsiyem, siz satir olarak kalın
 ve müzik konusuna burnunuzu sokmayın.
 Lire ihtiyacınız yok. Doğuştan kutlayıcılarırsınız
 İnsan ve hayvan arasında sıkışıp kalmışsınız.
 Sanat konusunda teselli bulmanıza inat –
 İnsan tarafınız yok. Varsa yoksa keçi/at. ³⁹

Sonra Kyllene, satirlere birer seyyar teyp dağıtır. Satirlerin, bu aletin ne olduğu konusunda hiçbir fikirleri yoktur. Teyplerden birden kulakları sağır eden rock müzik çalmaya başlar. Satirlerin ödü kopar. Silenos teypleri paramparça eder ve seyirciye atıfta bulunur:

Medeniyet! İnsan bir kez bu yola girdi mi
 satirler için bile yoktur dönüşü geri.
 'genişbantişlemciliiphone' olan Apollon'un liri
 hoplatır zıplatır hoparlörleri,
 sağır edici desibeliyle oynatır yerinden sığırların bağırsaklarını
 ve kaplumbağanın sırtını.⁴⁰

Satirler, tüm bunlara karşılık verir ve bira delisi futbol holiganları gibi çılgına dönerler:

Eshilos, Sofokles! İnin tepemizden.
 Kültürü kaçııyoruz ve izimizi kaybettiriyoruz.⁴¹

Sonunda satirler, ortaya çıktıkları papirüsleri ateşe verirler, yığınla papirüsten kale direkleri yaparlar ve bir yığın papirüsten yaptıkları topla altışar satirden oluşan iki takım karşılıklı maç yapar. Oyun, Apollon'un kısa bölümler halinde Yunanca konuşmasıyla da sona erer.

Bu inanılmaz dram, modern tiyatrodaki, mitolojik malzeme ile neler yapılacağını gösterir. *Oxyrhynchus Takipçileri*, aykırılıklarla doludur –doğal olarak antik Yunancayı, seyyar teypleri, papirüs bilimcilerini, futbol holiganlığını, lir çalınmasını ve klog dansını bir oyunda görmeyi beklemezsiniz– fakat bu oyunda, mükemmel bir şekilde bu başarılmıştır. Bozulma, ironi ve kasti yapılan kronolojik hataların, Yunan mitlerini etkili modern drama nasıl dönüştürdüklerinin kusursuz bir örneğidir.

Eğer Harrison'ın satirleri, antik dönem emsallerinin bedensel çirkinlikleriyle somutlaşmış olsalardı, Helen de zıt nitelikleri somutlaştırırdı. Helen, dış güzelliğin emsalsiz mitolojik simgesiydi ve Marlowe'un, on yedinci yüzyılın başlarında yayımlanan *Doktor Faust* adlı oyunundan başka hiçbir yerde daha iyi ifade edilemezdi:

Bu yüz müydü ki binlerce gemiyi harekete geçiren
Ve Troya'nın üstü açık kulelerini yakan?
Tath Helen, öpücüğünle ölümsüz kıl beni!
Dudakları ruhumu emdi. Bak, nereye uçtuğunu gör!
Gel Helen, gel ve bana ruhumu geri ver.
Burada kalacağım, zira cennet bu dudaklarda,
Ve Helena'nın olmadığı her şey değersiz.⁴³

Kaçınılmaz olarak, Hollywood, tüm zamanların en güzel kadınının önemini anlamıştır ve Helen'in masalını anlatan iki önemli versiyon *Truvalı Helen* başlıklarıyla sinemaya uyarlanmıştır. Robert Wise tarafından yönetilen 1956

yapımı bu film, Minos'un Knossos sarayının model alındığı sette çekilmiş olmasına rağmen, arkeolojik gerçeklere ve Homeros'un İlyada'sına (ki biz bu kitaptan feyz aldık) bağımlı kalarak övgü almıştı. Filmde, Helen'i Rossana Podesta, hizmetçisini de o dönemde henüz bir yıldız olmayan Brigitte Bardot oynamıştı. Fakat senaryosu, prodüksiyonlar için çok fazla harcamaların yapıldığı döneme yetişemedi. John Kent Harrison'ın 2003 yapımı olan *Truvalı Helen* filminde Helen rolünde, bir şampuan reklamında mı yoksa bir soft porno filminde oynadığından emin değilmiş gibi görünen ve saçları usta bir şekilde dağıtılmış haliyle Sienna Guillory vardır. Film, gerçeklere dayalı olduğunu iddia eder: 'Bırak da sana hikâyenin aslını anlatayım' der Menelaos ve Paris'in bırakılması, Truva'ya dönüşü ve Helen'in Theseus tarafından kaçırılışı gibi mitolojik unsurların birçoğu olduğu gibi yerindedir. Fakat hikâye ilerledikçe gerçekliğinden de o kadar uzaklaşır: Helen'in talipleri demokrasiyi icat eder; o zamanın şartlarına uygun olmayan bir şekilde Schliemann'ın 'Helen hazineleri' olarak bilinen takılarını kullanır ve Hektor'un bedenini fidye karşılığında geri almak için Agamemnon ile anlaşma yapar; Agamemnon, Menelaos'un önünde sebepsiz yere Helen'e tecavüz eder ve Klytaimnestra da Helen ile birlik olup Agamemnon'u banyosunda öldürür hem de Truva'da. Minos, Mikenai, Klasik Dönem ve Rönesans mimarisini, berbat özel efektler ile bilgisayar ürünü görüntüleri, berbat dövüş koreografileri ve doğal olmayı beceremedikleri diyalogları harmanlayan ve inandırıcılığı olmayan film setleri, Yunan mitolojisinin kötü bir unvana sahip olmasına neden olan böylesi filmler çıkartırlar. Demek ki, Helena'nın (Helen) olduğu her şey değersiz.

ASOPOS'DAN AKHİLLEUS'A

Kilit Rollerdeki Karakterler

Aiakos	Peleus ve Telamon'un babaları; ölümünden sonra Hades'de onurlandırıldı
Telamon	Aias ve Teukros'un babaları
Aias (Ajax)	'Büyük Aias'; heybetli savaşçı
Peleus	Akhilleus'un babası
Thetis	Deniz tanrıçası; Akhilleus'un annesi
Kheiron	Bilge bir Kentaur; Akhilleus'un hocası
Akhilleus (Aşil)	Truva'da Yunan savaşçılarının en yücesi
Patroklos	Akhilleus'un en yakın arkadaşı (ve fazlası)

Asopos Nehri, Hektor'un büyük düşmanı ve Truva'daki Myrmidonların lideri Akhilleus'a kadar dayanan neslin başında yer alır.

Zeus, Asopos'un kızı Aigina'yı kaçırdığında, Sisypheos, nehir tanrısına Aigina'yı kaçıran çapulcunun kim olduğunu söyledi.¹ Zeus, Asopos'un takibini, fırlattığı şimşeklerle engelledi ve Aigina'yı Oinone adasında götürdü. Daha sonra bu adanın ismi Asopos'un kızının² adıyla anılmaya başlandı. Zeus, bu adada Aigina'ya sahip oldu ve Aiakos adında bir oğlu oldu. Myrmidonlar adının, Yunancada *myrmekes*, yani 'karıncalar' teriminden türediğinin

anlatıldığı uydurma etimolojiye dayalı bir hikâyede, Zeus'un, dünyaya geldiğinden beri yapayalnız olan Aiakos için karıncaları insana çevirdiğini öğreniyoruz. Bu mite, antik dönemde enteresan bir tepki verilmiştir. Bu tepkiyi gösteren kişi ise coğrafyacı Strabon'dur. Strabon, Aiginalıların aslında Myrmidonlar olduklarını, işlenebilir toprakları kazan karıncalar gibi hareket ettiklerini ve kendi kazdıkları deliklerde yaşadıklarını söyleyerek masalı akla uygun hale getirmiştir.

Aiakos, bir Kentaur'un kızıyla evlendi. Karısı ona Peleus ve Telamon³ adında iki oğul verdi; fakat evlilik dışı bir ilişki de vardı:

Denizlerin Yaşlı Adamının bir kızı vardır,⁴
Adı Psamathe olan, ışıldayan tanrıça,
Aphrodite'nin elinden çıkma, aşık oldu
Aiakos'a ve doğurdu ona Phokos'u.⁵

Bazıları, Phokos adının, Aiakos'un cinsel tacizlerinden kaçabilmek için kendisini bir fok balığına (Yunancada *phoke*) dönüştüren Psamathe'den geldiğini söyler. Bütün bunlara rağmen, Aiakos, dindarlığıyla ve adaletiyle büyük bir üne sahip oldu. Pelops, Stymphalos'u haince öldürdüğü ve bedenini parçalara ayırıp toprağın üzerine saçtığı için Yunanistan korkunç bir kuraklık⁶ yaşadı fakat Aiakos, babası olan göklerin tanrısı Zeus'a müdahale etmesi için yalvardı ve Zeus da bu isteğe olumlu cevap verdi:

Yakardığı sırada korkunç bir gök gürültüsü duyuldu ve gökyüzünün tamamı kapandı. Öfkeli ve durmadan yağan yağmurlar sele dönüştü. Her yer sular altına gömülüydü. Fakat Aiakos'un yakarıları sayesinde, yeryüzündeki ürünler bereketlendi.⁷

Ölümünden sonra Aiakos, Ölüler Diyarı'nın bekçisi oldu. Başka anlatımlarda her ne kadar ikinci derecede bir karakter olsa da Platon, onu Minos, Rhadamanthys ve Triptolemos'un yanı sıra, Ölüler Diyarı'nın yargıçlarından biri olarak gösterir. Aristophanes'in "*Kurbağalar*" adlı komedisinde, Aiakos, Dionysos'un Herakles gibi giyindiği ve Ölüler Diyarı'na gitmeye çalıştığı bir sahnede, pimpirik bir kapıcı şeklinde enfes bir parodide belirir:

AİAKOS: Kim var orada?

DİONYSOS: Ce-Ce-Cesur Herakles.

AİAKOS: Ah, demek sensin. Seni pis, utanmaz, umutsuz, işe yaramaz zalim. Utanmalısın kendinden, utanmalı! Zavallı küçük bir köpeği öldürmek için buraya geldiğinden dolayı utanmalısın! Ah, zavallı Kerberos! Sana şunu söyleyeyim, o hayvandan ben mesulüm. İşte yakalandın bak, gördün mü? Hah! Seni uçurumdan atıracam, o kapkara Stigya kayalıkların tam ortasına ve cehennemin sinsi köpekleri tarafından kovalanacaksın ve bağırsaklarını yüz başlı engerek deşecek ve Tartessos taşemeni ciğerlerini yutacak ve böbreklerini de Tithrasya Gorgonları bir saniye bekle sen burada, gidip getireyim ben şunları.⁶

Bu çıkış, Apollon'un altını kirletmesine neden olur.

Aiakos'un farklı oğulları arasında yürümeyen bir ilişki vardı. Phokos'un atletik mükemmelliği, Peleus ve Telamon'un kıskançlığını uyandırdı ve bazı anlatımlara göre kazara veya daha genel anlatımlara göre, kardeşlerden ya biri ya da ikisi, Phokos'u, kafasına attıkları bir diskle veya başına indirdikleri bir baltayla öldürdüler. Aiakos, ikisini de sürgüne gönderdi. Fakat Pausanias'a göre, Telamon kısa bir süre sonra yargılanmak için geri döndü, suçlu bulundu ve ömür boyu sürgün edildi. Başka bir anlatımda, Telamon, Salamis'de yaşayan Kral Kykhreus'a gitti ve Hesiodos'un

anlattığına göre de Kykhreus, daha sonraları Elefsis'te Demeter'in kabul ettiği ve onu hizmetkarlarından⁹ biri yaptığı ve tüm adayı talan eden bir yılanı, Eurylokhos onu kovana kadar besledi. Bu miti yorumlayan rasyonalistler, bunun bir yılan olmadığını, aslında Eurylokhos kovduktan sonra, Elefsis'e sığınan ve Demeter tarafından hizmetçi olarak görevlendirilen Yılan isminde zalim biri olduğunu anlatırlar.

Kykhreus, çocuk sahibi olamadan öldü ve krallığını da Herakles'in Truva'da¹⁰ Laomedon'a karşı başlattığı sefere katılan ve Herakles'in duaları sayesinde heybetli bir erkek evlada sahip olan Telamon'a bıraktı:

Ve o yakardıkça, gönderdi tanrı
kuşların efendisi olan büyük bir kartalı; ve tatlı bir bela çöktü
yüreğine, ve daha da yükseldi yakarışı, sanki bir
kahin görmüşçesine: 'Sevgili Telamon'um, dilediğin
çocuğa sahip olacaksın. O kuşun müjdelediği kudretli
Aias, korkulu rüyası olacak orduların.'¹¹

Aias (Latince Ajax), adını Yunancada 'kartal' anlamına gelen *aietos* kelimesinden alır.

Telamon'un ağabeyi Peleus, en üst seviyedeki Yunan kahramanlarından biriydi: O, Kaledonya Yaban Domuzu'nu avladı; Argonotlarla yelken açtı ve Pelias'ın Cenaze Oyunları'nda atletik Atalanta ile (ki kaybetmişti) güreşti. Arkadaşı Akastos'un karısı Astydameia (veya Hippolyte) ona aşık oldu. Fakat Peleus onu reddettiğinde, Astydameia, Peleus'un karısına, onun Sterope'nin kızı Akastos ile evlenmek üzere olduğunu söyledi. Peleus'un karısı bu haberi öğrenince kendisini astı. Bu sırada Astydameia da Akastos'a, Peleus'un kendisine tecavüz etmeye kalkıştığını söyledi. Ardından Akastos, Kentaurların

yaşadığı Pelion Dağı'nda bir av partisi düzenleyerek Peleus'u öldürmeyi planladı. Rekabet dolu bir avdı: Zaman kazanmak için Peleus, avladığı hayvanların dillerini kesti ve onları kesesine koydu. Akastos'un adamları, eli boş geldiği için onunla alay etmeye başladıklarında Peleus, öldürdüğü hayvanların dillerini sundu. O gece Akastos, Peleus'un kılıcını inek dışkısına sakladı ve bilge Kentaur Kheiron, Peleus'a kılıcını bulup getirmeseydi, kesinlikle Kentaurların saldırısına maruz kalmış olacaktı. Sonunda, Peleus'un intikamı korkunç oldu. Astydameia'yı lime lime doğradı ve etrafa saçılmış olan parçalarının üzerinden yürüterek geçirdiği ordusunu, İolkos şehrine doğru sürdü.

Peleus'un ikinci evliliği imtiyazlı bir evlilikti. Zeus ve Poseidon, Nereus'un kızı Thetis'e sahip olabilmek için rakip olmuşlardı. Fakat ne zaman ki Thetis'in doğuracağı erkek evladının, babasından daha yüce olacağı kehaneti belirdi, ikisi de geri adım attı ve Peleus o anda devreye girdi. Bir deniz tanrıçası olan Thetis, dilediği an şekil değiştirebilme özelliğine sahipti – ateş, su, rüzgar, ağaç, kuş, kaplan, aslan, yılan, mürekkepbalığı – fakat Peleus onu sımsıkı yakaladı ve ona boyun eğdirene kadar bırakmadı ve Thetis de onun karısı olmayı kabul etti. Tanrıların da katıldığı, Pelios Dağı'nda muhteşem bir düğünle dünya evine girdiler. Esin Perileri (ya da Catullus'un muhteşem 64. Şiir'indeki Kaderler) şarkılar söyledi ve tanrılar ziyafet çekti. Fakat hiçbir düğün, büyük bir kavga olmadan sona eremezdi. Birden ortaya çıkan tanrıça Eris (Nifak) -ki neden davet edilmediği belli- üzerinde 'en güzeline' diye yazılı altın bir elmayı, kalabalık bir grup tanrıçanın arasına yuvarladı. Akabinde Hera, Athena ve Aphrodite arasında başlayan sert münakaşa, önce 'Paris'in Yargılaması' ve ardından Truva Savaşı'na neden oldu.¹³

Çevik Ayaklı Akhilleus

Truva Savaşları'nın en kudretli kahramanı Akhilleus (Latince'de Achilles 'Aşıl'), Thetis ile Peleus'un oğulları idi. Annesi, onu ölümsüz kılmayı istiyordu ve bir tasvire göre, Akhilleus, Thetis'in yedinci oğluydu. İlk altı oğlunun ateşe veya kaynar suya atılarak yok edildikleri anlatılır; çünkü ya onların ölümsüz olup olmadıklarını anlamak istemişlerdi ya da onları ölümsüz kılmayı. Başka bir tasvirde ise, sıradaki kurban Akhilleus'du ve Peleus onu son anda yanmaktan kurtardı. Fakat ayak bileği yanmıştı. Peleus, yanan kemiğin yerine, devler arasında en çevik olan Damysos'un ayak bileğini yerleştirdi. En iyi bilinen hikâyeye göre de Thetis, Peleus'un haberi olmadan bir gece vakti, Akhilleus'un ölümüne sebep olacak özelliklerini yok etme ve gün içinde de güzel kokular içinde onu boğma niyetiyle ateşe atmak istedi. Fakat Peleus, neler döndüğünü öğrenince her şey tersine gitti:

Peleus yatağından fırladı ve sevgili oğlunu alevlerin arasında güçlükle nefes alıp verirken gördü; gördüğü manzara karşısında korkunç bir çığlık attı; ne kadar da aptaldı; annesi yere fırlattı onu çığlıklar arasında ve salondan rüzgar gibi geçerek denize atladı öfke içinde ve asla da dönmedi.¹⁴

Enteresandır ki zayıf yanlarımıza vurgu yapan 'Aşıl tendonları' masalı, Akhilleus mitolojisine sonradan dahil edilmiştir. Romalı şair Statius (MS 48-96) tarafından yazılan *Achilleid* adlı destansı şiirden sonra kullanılmaya başlandı. Şairin bu eserinde anlatıldığı üzere Thetis, Akhilleus'u Styx Nehri'ne daldırdı. Amacı, onu incitilemez kılmaktı fakat bir tek yeri hariç: Onu suya daldırırken tuttuğu topukları.

Akhilleus'un ebeveynlerinin ayrılmaları onun için acı verici bir durumdu. Thetis, denizin derinliklerinde yaşarken, Peleus da evinde sefilleri oynuyordu. Oğlunu yalnız büyüten Peleus, onu Kentaur Kheiron'a götürdü. Kheiron, Akhilleus'u avcılık, müzik ve tıp konusunda eğiterek ona saldırgan hayvanların gücünü, cesaretini ve çevikliğini verecek olan aslan, yaban domuzu sakatatlarıyla birlikte ayı, karaca yavrusu veya geyik ilikleriyle besledi: 'adam öldüren ellere' sahip 'çevik ayaklı' bir kahramana dönüştü; diyet kesinlikle işe yaramıştı.¹⁵ Louvre'da sergilenen *Kentaur Kiron'un Aşil'i Eğitmesi* adlı tablo, Jean-Baptiste Regnault'ya aittir ve tabloda Akhilleus'un, Kheiron tarafından aldığı okçuluk dersi tasvir edilir. Tasvirde, Akhilleus'un önünde ölü bir aslan durmaktadır ve bu, onun bir avcı olarak cesaretini ve sıradışı diyetini simgelerken, ön planda görülen lir de onun aldığı eğitimin kültürel tarafını gösterir.

Akhilleus büyüdükçe, Truva Savaşı'na sebep olan olaylar doruğa ulaşıyordu ve dokuz yaşına geldiğinde ise Kalkhas adında bir kahin, Akhilleus bu savaşa katılmadığı müddetçe, Truva'nın düşmeyeceğini öngördü. Fakat Thetis de oğlunun savaşa gittiği takdirde öleceğini öngördü ve bu nedenle de Akhilleus'u bir kız gibi giydirip, Lykomedes'in sarayındaki kadınlarla yaşaması için onu Skyros adasına gönderdi. Roma İmparatoru Tiberius, herkesin çok iyi bildiği üzere, mitoloji üstatlarına, 'Akhilleus, Lykomedes'in Sarayı'na kız kılığıyla geldiğinde, kendisini kim diye tanıttı?' sorusunu sorar dururdu. Üstatlar farklı isimler ortaya atarlardı: Kerkysera, İssa ve Pyrrha cevap olarak en çok sundukları isimlerdi. Skyros'da, Akhilleus'un, Lykomedes'in kızı Deidamia ile cilveleşmeleri oldu ve sonucunda ise Pyrrha adında bir oğulları oldu ve daha sonra ona Neoptolemos dendi.

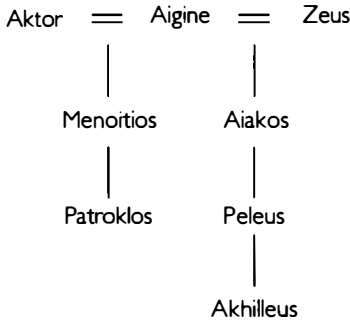
Nihayet kurnaz Odysseus, Akhilleus'u aramak için Skyros'a geldi ve onun gerçek kimliğini, anlatılan iki farklı durumdan birinde ortaya çıkardı. Ya Odysseus, içinde kadın takılarının yanı sıra silahların da olduğu bir sepeti Akhilleus ile kız arkadaşlarının arasına bıraktığında ve kızlar süslü takıların başına üşüşüklerinde, maço kahramanımız da askeri malzemeleri kaparak cinsiyetini açığa çıkardı ya da Akhilleus takıların arasında kaybolduğu bir anda Odysseus, boru ve silah seslerinin duyulmasını sağladı ve o anda Akhilleus, üzerindeki kadın kıyafetlerini çıkararak eline kılıç ve kalkanı aldı. Bu olay, Polygnotos'un Atina Akropolü'nün girişinde sergilenen etkileyici çalışmasıyla birlikte sanat dünyasında rağbet görmeye başladı ve daha sonraları ise bu temayı birden fazla tablosunda (Boston Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki 1649-50 yıllarına ait olan *Aşil'in Skyros'da Bulunması*; Virginia Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki 1656 yılına ait olan *Aşil ve Lykomedes'in Kızları*) sergileyen Nicolas Poussin'i etkisi altına aldı. Bu temayı işlediği tablolarında, Poussin, takılar üzerinde pazarlık yapan bir grup kızın arasında hevesli bir şekilde bir kılıcı inceleyen oldukça androjen bir kahramanı gösterir. Bulunduğu anda, Akhilleus, öleceğini bile bile büyük bir hevesle savaşa koştu.

Myrmidonlardan oluşan elli gemi ve ona sığınan iki önemli kişiyle Truva'ya doğru yola çıktı. Bunlardan biri, babası Amyntor'un metresinin (Apollodoros'a göre yanlış; kocasının metresini kıskanan annesinin entrikaları olduğunu belirten Homeros'a göre de doğru), kendisini baştan çıkardığını iddia etmesiyle babası Amyntor tarafından kör edilen Phoinix idi. Kheiron, Phoinix'e görme yeteneğini geri kazandırdı ve Peleus tarafından Dolopia Kralı ilan edildi. Akhilleus'a sığınan diğer bir kişi

de onun en sevdiği dostu ve bir Argonot olan Menoitios'un oğlu Patroklos idi. Bu ikili aslında, Aigine'ye dek dayanan aynı soyu paylaşırlar. Patroklos'un babası Menoitios'un, Akhilleus'un büyükbabası Aiakos'un üvey kardeşi olduğu söylenir. (Sayfa 256'daki şemaya bakınız.)

Bununla birlikte, Hesiodos'a ait olan *Kadın Kataloğu*, Menoitios'u Aiakos'un oğlu ve dolayısıyla da Peleus'un ağabeyi olarak gösterir. Haliyle de Akhilleus ve Patroklos kuzen oluyorlar. (Sayfa 257'deki şemaya bakınız.)

Patroklos, barbut oynadığı sırada tartıştığı bir arkadaşını öldürdükten sonra babasıyla birlikte Peleus'un sarayına kaçtı ve yolu Akhilleus ile kesişti.

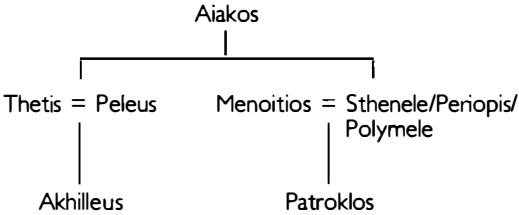

Bu iki kahraman arasındaki ilişki, İlyada'da Menoitios'un Patroklos'a arz ettiği şu sözlerle belirtilir:

Çocuğum, soy olarak Akhilleus senden daha yüce,
ama yaşça sen daha büyüksün. O senden çok daha
güçlü. Onunla sert konuşmalısın ve ona güzel
tavsiyelerde bulunmalısın, yolunu çizmesine de
yardımcı olmalısın. Eğer seni dinlerse, bu onun
kendi iyiliğine.¹⁶

İkisi birlikte bir savaşa gider. Ancak Patroklos'un kaderinde, hayatta kalmak yoktu. Patroklos'un ölümünden sonra Akhilleus, onun iyimserliğine ağıt yakmıştı:

Ah, ben! O gün ettiğim sözler ne kadar boştu
Menoitios'un sarayında, rahatlatmaya çabalarken onu.
Söz vermiştim ona, getireceğim diye oğlunu Opous'a
Elimde İlion ve onun payına düşen savaş armağanıyla.
Fakat Zeus nereden bilecek hangi düşüncelerin geçtiğini
erkeklerin aklından.¹⁷

Aslında, ikisinin de kaderinde dönmek yoktu: Patroklos'un ölümü, Akhilleus'u doğrudan ölüme götürdü.

ATİNA: İLK KRALLAR

Kült Rollerdeki Karakterler

Kekrops	Atina'nın ilk gerçek kralı
Athena	Atina'nın koruyucu tanrıçası
Poseidon (Neptün)	Denizler tanrısı; Attika'ya sahip olmak için Athena ile yarıştı
Phaethon	Helios ile Kilmene'nin 'Işıldayan' oğulları; Helios'un arabasını kullandı ve sonucu felaket oldu
Adonis	Aphrodite'nin sevgilisi; yaban domuzu tarafından öldürüldü
Erikhthonios	Atina'nın 'ölümlü' kralı
Prokne ve Philomela	Kuşlara dönüştürülen kız kardeşler
Erekhtheus	Atina Hükümdarı
Aigeus	Atina Hükümdarı; Theseus'un babası

Antikçağ dönemindeki Atinalıların imajını tanımlayan ve mitolojilerinde güçlü ve etkili bir biçimde ifade edilen unsurlardan biri yerli olmaları veya başka bir deyişle, mitolojilerinde eşit derece ilk yerleşenler olarak ifade edilen Dorların tam tersine, topraklarının ilk yerleşenleri olmalarıdır. Burada bahsedilen soyun önemi karmaşıktır ve bu masalların çeşitli tasvirleriyle ilgili inanılmaz bir liste mevcuttur. Anlatımlar oldukça akıcıdır ve kendi amaçları için mitolojiyi değiştirmek isteyenler tarafından

Atınalı Krallar

(Aktaios)

Kekrops

Kranaos

Amphiktyon

Erikhthonios

I. Pandion

Erekhtheus

(Xouthos)

II. Kekrops

II. Pandion

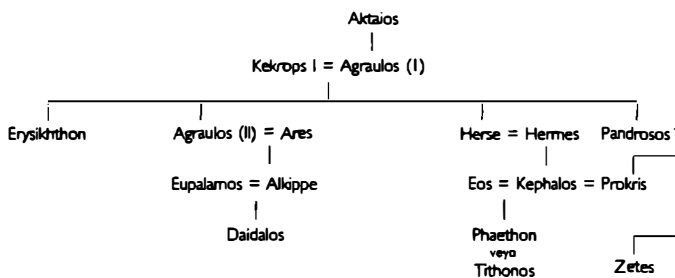
Metionidler

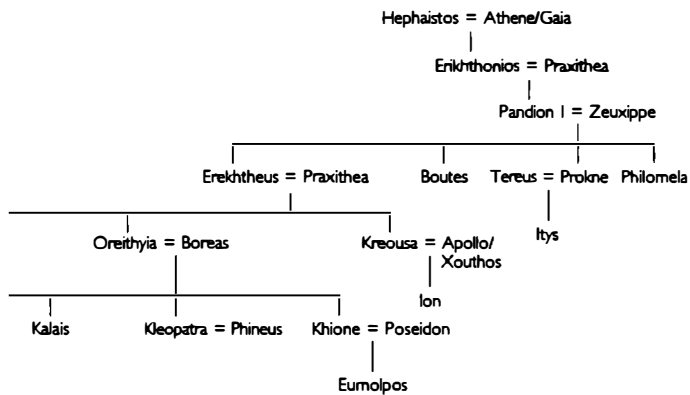
Aigeus

suiistimal edilmeye her zaman açık haldeydi. Bu masalların anlatımları nadiren tarafsız veya önyargısızdır.

Daha başlangıcında çelişkiler vardır. Pausanias, Aktaios adında bir yerlinin ilk Attika Kralı (Atina'nın baş şehir olduğu bölge) olduğunu şehre (*metinde aynen belirtildiği haliyle*) Aktike olan kendi adını verdiğini belirtir. Başkaları ise, böyle bir kişinin varlığını dahi inkar ederler. Oysa ki, *Paros Günlüğü* olarak bilinen Helenistik yazıda, Attika'nın ilk kralının Kekrops olduğu ve Aktaios'un kızı I. Agraulos (veya Aglauros) ile evlenerek tahtı ele geçirdiğinden söz edilir.

Kekrops, yeryüzünün oğlu idi. Yılan kuyruklu bir insandı. Atina mitolojisinde en önemli olaylardan biri onun hükümdarlığı sırasında vuku buldu. Attika'nın sahibi olabilmek için Poseidon ve Athena arasındaki müsabaka. Bu vakanın tasviri daha sonra Parthenon'un üzerine bezendi ve kalıntıları da şu an British Museum'da sergilenmektedir. Poseidon, üç çatallı zıpkınını akropolise sapladı ve tuzlu suyu olan bir pınar oluştu.

Hermes = Herse

Kephalos = Eos

Tithonos

[veya: Helios = Klymene]

Phaethon

Megassares

Astynoos

Phameke = Sandokos

Pygmalion

Metharme = Kinyras = (kendi kızı Myrrha/Smyrna)

her ikisi/veya

Oxyporos

Adonis

Athena, daha yararlı bir armağan olacağını düşündüğü bir zeytin ağacı² dikmeye karar verdi ve böylece bu toprakların sahibi oldu ve kendi adını verdi: Atina.

Kekrops ile Agraulos'un bir oğulları ve II. Aglauros (veya Agraulos), Herse ve Pandrosos adında üç kızı oldu. II. Agraulos'un Ares'den, Alkippe adında bir kızı oldu ve Poseidon'un oğlu Halirrthios onu kaçırmaya çalıştığında yakalandı ve Poseidon tarafından suçlu bulunan tanrı, Ares tarafından öldürüldü. Burada, mitolojik olayların gerçek hayattaki kurumlarla bağlantısının olduğunu görüyoruz çünkü Ares, Areiopagos denilen yeni mahkemede yargılanmış (ve suçsuz bulunmuştu). O zamanlar, Areiopagos'un, 'Ares'in güç durumu' anlamına geldiğine inanılıyordu; orası Atina'nın asıl cinayet mahkemesiydi.

Kekrops'un kızı Herse'nin, Phaethon ve Adonis dahil birkaç önemli soyu vardı. (bir önceki sayfadaki soy ağacına bakınız.)

Herse'nin oğlu Kephalos,³ Şafak tanrıçası Eos'un elde ettiği şehvani zaferlerden biri haline geldi. Bir anlatıma göre, Eos, Kephalos'u kaçırdı, onunla cinsel ilişkiye girdi ve ona Tithonos adında bir oğul verdi. Daha sonra Tithonos'un, Phaethon (Işıldayan) adından bir oğul oldu. Fakat Hesiodos, Phaethon'u Kephalos ile Eos'un oğlu olarak gösterir:⁴

O, Kephalos'a muhteşem bir oğul doğurdu,
Güçlü Phaethon'u, bir tanrı gibi bir erkek verdi.
Kephalos genç, kırılgan ve yanakları al al iken,
Parlak bir gençliğe, hassas ve çocukça bir akla sahipken,
Gülmeyi seven Aphrodite belirdi,
Onu tapınağına götürdü ve tanrısal ışığı olan
Bir tapınak muhafızına hizmet etsin diye emanet etti.⁵

İronik olarak, mitlere ait tasvirlerde soyu hakkındaki belirsizliklere rağmen, Phaethon, sülalesi hakkında rahatlamak istedi. Ovidius, Phaethon'un annesinin Klymene ve babasının Helios (Güneş) olduğunu belirttiği *Dönüşümler*'deki masalı mükemmel bir şekilde anlatmıştır. Helios, Phaethon'un yalnızca oğlu olduğunu doğrulamadı. Aynı zamanda Phaethon'un dilediğine sahip olabileceğine dair söz de verdi.

Phaethon hemen cevap verdi. Babasının arabasını istedi, Kanatlı ayakları olan atları dizginlemek için bir günlüğüne.⁶

Bu çılgınca bir istektir. Güneşin arabasını kullanmak için çok özel ve tanrısal yetenek gerekiyordu. Fakat Phaethon dik başlıydı ve Helios da verdiği sözden dönemezdi. Kulağında çınlayan, babasının anlaşılması güç talimatlarıyla, Ateşli, Şafak Küheylanı, Yakıcı ve Parıltı adlı atların çektiği arabaya bindi. O an, neredeyse kontrolü kaybediyordu: Arabası, kavurucu sıcakıyla önce yeryüzünün ormanlarının yanmasına, nehirlerinin kurumasına, denizlerinin çekilmesine, Etiyopyalıların tenlerinin kararmasına ve Kuzey Afrika'nın çöl olmasına neden oldu ve gökyüzünü ateşe verdikten sonra da Samanyolu'nu yarattı. Dünya, yok olmanın eşiğindeyken Zeus ortaya çıktı. Phaethon'a şimşekler yağdırarak ateşe ateşle cevap verdi ve Phaethon'un alevler saçan bedeni, Eridanos (Po) Nehri'ne kuyruklu yıldız gibi düştü. Kız kardeşleri olan Heliadlar o kadar derin bir mateme büründüler ki, birer kavak ağacına dönüştüler ve gözyaşları da ağaçlardan akan kehribar damlalarına. Phaethon'un arkadaşı ve akrabası olan Kyknos, onun yasını tutmaya geldiğinde, o da bir kuğuya (Yunancada *kyknos*, 'kuğu' anlamındadır) dönüştürüldü.

Başka reçineli bir dönüşüm masalı da Phaethon'un, Kinyras'ın kendi kızı Myrrha veya Smyrna⁷ ile yaşadığı ensest ilişkiden olan Adonis'in büyük büyük büyükbabasının anlatıldığı masaldır.

Tiksindirici bir hikâye bu. Kızların ve babaların kulaklarını kapatmaları gerektiğini şiddetle tavsiye ediyorum! Ya da şiirlerime karşı koyamıyorsanız, en azından bu hikâyeye inanmamalısınız veya gerçek olmadığını düşünmelisiniz.⁸

Myrrha'nın, Doğu'nun her yerinden talipleri vardı fakat kimse ona babasının gösterdiği ilgiden daha fazlasını göstermedi. Dadısının kurduğu bir düzenle ve de içkinin etkisiyle, Kinyras'ın karısının 'cinselliğin yasak olduğu' dokuz gece boyunca süren dini bir bayramı kutladığı sırada, ona bir hayranını sunduğunu söyleyerek kandırdı ve babasıyla yasak ilişkiye girdi.

Babası, onun bedenine sahip oldu ve kanını kirlettiği yatakta, güven dolu sözlerle, onun bakirelik korkularını rahatlattı. Belki yaşı gereği, ona 'kızım' diye seslendi ve o da ona 'baba' diye. Ardından son rötuşlarını yaptılar ensestliğin.⁹

Geceler sonra, merakına yenilen Kinyras, (artık hamile olan) metresinin kim olduğunu görebilmek için eline bir fener aldı. Korkunç gerçek ortaya çıktığında, Kinyras kılıcını çekti; fakat Myrrha kaçmayı başardı. Kaçmasına rağmen, tanrılara yalvaran Myrrha, bir mür (*smyrna*) ağacına dönüştürüldü. Ağaçtan sızan reçinelerin de onun gözyaşlarının olduğu söylenir.

Myrrha'nın çocuğu Adonis, ya bir yaban domuzunun ağaca toslaması sonucu ya da doğum tanrıçasının

yardımıyla doğmuştu. Gerçekten çok güzel bir çocuktur. O kadar güzeldi ki, Aphrodite çocuğu kendisi için arzuladı. Aphrodite onu bir sandığa sakladı ve Persephone'ye emanet etti. Fakat Persephone de çocuğa öylesine tutulmuştu ki onu geri vermek istemedi ve her iki tanrıça da aralarındaki bu anlaşmazlığı çözmesi için Zeus'a gitti. Zeus, Adonis'in her iki tanrıçayla ayrı ayrı yılın üçte birini geçirmesi ve geriye kalan üçte birini de dilediği yerde geçirmesi yönünde hükme vardı. Adonis, kendi seçimine bırakılan üçte birlik süreyi geçirmek üzere her zaman Aphrodite'i¹⁰ seçti. Aphrodite ile geçirdiği zamanlar bahar ve yaz aylarına dönüşürken, Persephone ile geçirdiği zamanlar ise kışa dönüştü, tohumlar toprağına altında uykuya daldı.

Adonis, avlandığı sırada, bir yaban domuzunun ona saldırmasıyla, doğduğu güne denk gelen bir yaş gününde ölümle tanıştı. Kederli Aphrodite, Adonis'in şerefine (Adonis Şenlikleri) her yıl ayin yapılması hükmünü verdi ve kanını koyu kırmızı bir çiçeğe dönüştürdü:

Bu taze çiçeğin ömrü kısacık:

sapı incecik ve esnek, kolayca sallanır ve uçar
yaprakları, bu nedenledir ki dağlalesi –
rüzgar çiçeğidir adı.¹¹

Kırmızı gülün de aynı zamanda Adonis'in ölümünden esinlendiği söylenmiştir; çünkü Aphrodite, ölmek üzere olan aşığına koşarken, ayağını beyaz bir güle takar ve gülün rengi kanıyla sonsuza dek kırmızıya döner.

O sıralar Atina'da, Kekrops öldüğünde, yeryüzünün bir diğer oğlu olan Kranaos, tahta geçti. Kranaos'un hükümdarlığı sırasında meydana gelen ve Deukalion ile ilişkili olan Büyük Tufan'dan sonra, Kranaos, ya

Deukalion'un ya da bir ölümlünün oğlu olan Amphiktyon tarafından tahtan indirilmişti. On iki yıl süren hükümdarlığının ardından, Amphiktyon, adı yeryüzüyle bağdaşan (Yunancada *khthon*, 'yeryüzü') Erikhthonios tarafından sürgün edildi. Doğumuyla ilgili anlatılan en yaygın masala göre, Athena, Hephaistos'un demir ocağını, bazı silahlar yaptırmak üzere ziyaret etmişti. Fakat Hephaistos, karısı Aphrodite tarafından reddedilmiş ve bakire tanrıça Athena'ya karşı şehvetle doldurulmuştu. Topallıyor olmasına rağmen, Hephaistos, ona yaklaştı ve cinsel ilişkiye girmeye kalkıştı fakat tanrıça onu geri itti. Erkenden boşalan Hephasitos'un dölleri, onun bacağına geldi. Bu durumdan tiksinen tanrıça, dölleri bir parça yünle sildi ve sonra da attı. Yere değdiği an, daima doğurgan olan Gaia (Yeryüzü), Erikhthonios'u doğurdu ve onu Athena'ya verdi. Tanrıça, çocuğu bir sandığa koydu, ardından II. Aglauros, Herse ve Pandrosos'a emanet etti. Ederken de sandığın kesinlikle açılmaması gerektiğini tembihledi. Fakat kızlardan biri, ikisi ya da hepsi sandığı açtı ve tüyler ürpertici görüntüyle karşılaştı. Kızlar, ya çocuğa dolanmış bir veya iki yılan ya da yarı yılan olan bir çocuk tarafından öldürüldüler ya da delirerek kendilerini Akropolis'den aşağıya attılar.

Erikhthonios yetişkinliğe adım attığında, Amphiktyon'u sürgün etti ve Atina Kralı oldu. Kral olduktan sonra da Athena için yaptığı, antik zeytin ağacından bir Athena putunu Akropolis'e yerleştirdi ve Panathenaia Şenlikleri'ni¹² düzenledi. Belden aşağısı sürüngeçen olan Erikhthonios, o bölgeyi gizlemek için dört atlı arabayı icat etti ve bu sayede itibar kazandı. Auriga ('Arabacı') takımyıldızıyla da ölümsüz kılındı. Çocuğu, I. Pandion, Atina'nın¹³ sıradaki kralıydı.

I. Pandion'un, Prokne ve Philomela adında iki kızı ve Erekhtheus ile Boutes adından ikiz oğulları vardı. Hükümdarlığında, Thebai Kralı Labdakos ile sınır konusunda bir anlaşmazlık yaşadı ve bu anlaşmazlığı giderebilmek için Ares'in oğlu Tereus'u çağırdı. Pandion, elde ettiği Atina zaferinden sonra Tereus'u Prokne ile evlendirerek ödüllendirdi; fakat bu hayırlı bir durum değildi:

Düğüne ne Juno [Hera]
davet edilmişti bir ileri gelen olarak, ne Lütuflardan
biri ne de keyifli Hymenaios.
Erinyeler, cenazeden kapıp geldikleri meşalelerle
eşlik ettiler; erinyeler, gerdek yatağını hazırladılar
ve uğursuz bir baykuş öterek
sarayın üzerine doğru uçtu ve yatak
odasının⁴⁴ çatısına kondu.

Bu birleşmenin sonunda bahtı kara bir çocuk dünyaya geldi: İtys.

Bir süre sonra, Tereus'un, Prokne'nin kız kardeşi Philomela'ya karşı cinsel isteği uyandı. Onu zorla kaçırarak için ormanın derinliklerine götürdü ve gizli bir noktaya hapsetti. Neler olduğunu kimselere anlatmaması için de dilini kesti. Prokne'ye, Philomela'nın öldüğünü söyledi. Mahkumiyetini, başına gelenleri bir duvar kilimine dokuyarak geçiren Philomela, kilimi bitirdikten sonra Prokne'ye gönderebilmeyi başardı. Prokne, kilimdeki olayları çözerek kız kardeşinin peşinden gitti ve korkunç bir intikam aldı. Öz oğlu olan İtys'i bıçaklayarak öldürdü. Ardından oğlunu pişirdi ve akşam yemeği olarak onu Tereus'a sundu.

Ve Tereus, yüksek bir kürsü üzerindeki tahtına oturdu ve kendi çocuğundan oluşan yemeği tıka basa yedi.

Gerçeği göremeyecek kadar kör olan Tereus seslendi 'Oğlumu getirin!' diye.¹⁵

İtys'in kesik başı, olayın ne kadar korkunç bir boyutta olduğunu gösteriyordu. Tereus kılıcını kaptı ve kız kardeşlerinin yolunu tuttu. Fakat tanrılar, üçünü de kuşlara dönüştürdü: Prokne bülbüle, Philomela kırlangıca ve Tereus da ibibiğe¹⁶ dönüştü; Prokne hâlâ ölen oğlunun ardından *Itu Itu!* (İtys'in Yunanca nidası) diye seslenir ve Tereus da *Pou! pou!* ('Nerede? Nerede?') diye.

Pandion'un ölümünden sonra mirasın paylaşılması sonucu, Erekhtheus, Athena'nın¹⁷ ruhbanlığının yanı sıra krallığını da aldı. *Paros Günlüğü*'ndeki kayıtlara göre, Demeter'in Attika'ya ilk gelişi, ilk ekinlerin Triptolemos tarafından hasat edilişi ve Elefsis Ayinleri'nin ilk kutlamaları,¹⁸ Erekhtheus'un hükümdarlığı döneminde gerçekleşti. Dionysos'un, İkarios¹⁹ tarafından kabul edilisinin de bu döneme rastladığı söylenmekteydi ve bu iki tanrısal karakterin gelişleri, ekinlerin ve Attika bölgesi bağlarındaki ilk yetiştiricilik, mitsel bir tabir olarak görülebilir.

Ovidius'un mükemmel eseri *Dönüşümler*'de anlatıldığı üzere, Erekhtheus'un kızı Prokris'in, Kephalos ile trajik bir ilişkisi vardı. Düğünden kısa bir süre sonra, cinsellik avcısı Eos, Kephalos'u kaçırdı; fakat ona karşı hissettiği şehvet karşılıksız kaldı. Saygısızlığa uğradığını düşünen Eos, intikam amacıyla Kephalos'u, karısının iffetini sınamakla cezalandırdı. Kılık değiştiren Kephalos, karısı pes edene kadar ona ısrarla kur yaptı ve ardından da kendini gösterdi. Prokris, utanç içinde kendini, avını hiç

kaçırmayan av köpeği Lailaps ile avını hiç iskalamayan²⁰ bir mızrağa sahip olduğu dağlara vurdu ve kendisini bakire tanrıça Artemis ile avlanmaya adadı. Kephalos, aptalca davranışının farkına vardı ve ikisi tekrar bir araya geldi.

Artık Kephalos, elinde mucizevi mızrakla avlanmaya gidiyordu ve günün sonunda serinlemek için esintiye (Yunancada *aura*) ihtiyaç duyuyordu: 'Sana yalvarıyorum, ne olur serinlet beni... Bana öyle iyi geliyorsun ki! Ah *aura*, beni rahatlatan dokunuşların yok mu! Her an dudaklarımda hissetmeyi arzuluyorum seni.'²¹ Fakat Aura, aynı zamanda bir kız ismiydi. Kulak misafiri olan biri onu duydu ve bu 'ilişkiyi' Prokris'e anlattı. Kephalos'un bir sonraki dışarı çıkışında, Prokris, onun peşine takıldı ve ne zaman ki Kephalos'un 'Gel güzel *aura*' sözlerini dile getirdiğini duydu, o anda inledi ve yaprakları hışırdattı. Çalılıkların arasında bir hayvan olduğunu zanneden Kephalos, mızrağını fırlattı ve Prokris'i tam on ikiden vurdu. Prokris, kocasının kollarında can vermeden önce, yanlış anlaşılmanın farkına vardı.

Apollodoros'a göre olay tamamen farklıdır. Onun anlatımlarında, Prokris, çıkarıcı ve sadakatsiz biriydi. Ona rüşvet olarak altın bir taç veren Pteleon ile yattı ve olayın öğrenilmesinin²² ardından Girit'e kaçtı. Orada Minos'la bir ilişkisi oldu. Minos'un karısı olaya öfkелendi ve Prokris'in, Atina'ya gidip Kephalos ile hemen barışmasını istedi. Daha sonra çiftimiz avlanmaya gitti ve garip bir kaza sonucu, Kephalos, karısını öldürdü ve ardından Areiopagos'da süresiz sürgün edildi.

Erekhtheus'un, kendi sülalesinden biri olan ve bebekliğinde Poseidon tarafından denizden kurtarıldıktan sonra Aithiopia'daki kızı Amphitrite tarafından yetiştirilen

torununun oğlu Eumolpos (İyi Şarkıcı) ile büyük bir meydan okumada karşılaşması gerekti. Elefsisliler ve Atinalılar arasında savaş patlak verdiğinde, Eumolpos, Elefsislilerin yardım talebini kabul etti ve Poseidon'un Athena ile olan müsabakasına ve Attika'ya ilk Poseidon'un sahip olduğunu belirtmesine istinaden Atina krallığında hakkı olduğu iddiasıyla Attika'yı istila etti.

Erekhtheus, bir kahinden, zafere ulaşmasının tek yolunun kızlarından birini kurban etmesinden geçtiğini öğrendi ve bunu gerçekleştirdikten sonra diğer kızları da kendi canlarına kıydılar; çünkü birlikte²⁴ öleceklerine dair daha öncesinde yemin etmişlerdi. Peş peşe savaşlardan sonra ya Erekhtheus, Eumolpos'u öldürdü ve bu sebepten dolayı misilleme yapan (ya da Zeus'a şimşegiyle yaptırtan) Poseidon, Erekhtheus'u yok etti ya da Atinalılar, sürgündeki İon'a başkomutanlığı verdiler ve Erekhtheus, Eumolpos'un oğlunu öldürdüğü halde kendisi de bu savaşta öldü. Eumolpos hayatta kalmayı başardı ve Elefsis'de yaşamaya devam etti.

Erekhtheus'un oğulları arasında en büyüğü olan II. Kekrops, Atina tahtına oturacak bir sonraki kişiydi. Bu hakkı sadece doğuştan değil, aynı zamanda kayınbiraderi olan ve bu konuda hakem olarak tayin edilen Xouthos tarafından verilen kararlar elde etti. Kekrops'un hayal kırıklığına uğramış olan ağabeyleri, Xouthos'u sürdüler.

Xouthos, Euripides'in İon adlı oyununda bir kilit karakterdir. Erekhtheus'u yenmeyi başarmış olan Atina Kralı rolünde sahneye çıkar. Xouthos'un karısı Kreousa'nın Apollon'dan olan oğlu İon, doğumu sırasında terk edilmişti. Fakat Apollon'un emriyle de kurtarılmıştı. Daha sonra da Delphi'de bir tapınak görevlisi olarak yetişmişti.

Bu süre boyunca kimsesiz olduğunu düşünmüştü. Dram ilerledikçe, Xouthos ve Kreousa, Delphi'nin yolunu tutarlar ve çocuklarının olmaması ve ilişkileri hakkında kahine danışır. İon'un, Xouthos'un oğlu olduğu sonucuna varılır. Kreousa bu durumu kıskanır ve bu durumla uzun süredir kayıp olan çocuğuna karşı yaşadığı keder arasında kalan Kreousa, İon'a suikast girişiminde bulunur. Neyse ki başarısız olur ve İon'un intikam almak için harekete geçmesinden önce de gerçek ortaya çıkar. Anne ve çocuğun yeniden birleşmesiyle mutlu bir aile tablosu ortaya çıkar. Yanlış yönlendirilmiş olan Xouthos keyiflidir, İon'un gerçekten kendi oğlu olduğunu düşünür ve hep birlikte mutlu bir şekilde Atina'ya dönerler.

Euripides'in tasviri haricinde de II. Kekrops, II. Pandion'a babalık etti. Pandion, bir darbe sonrası, amcası Metion'un (Metionlar) oğulları tarafından sürgün edildi ve Megara'ya sığındı. Orada, Kral Pylas'ın²⁵ kızı Pylia ile evlendi ve dört çocuk sahibi oldu. II. Pandion, Pylas'ın, Pylos şehrini kurduğu Peloponnes'e sürgün edilişinden sonra kendi çabasıyla Megara'nın hükümdarı oldu ve öldükten sonra oğlu Nisos, Megara'nın yönetimini devralırken, diğer oğulları olan Aigeus,²⁶ Pallas ve Lykos da Atina'ya ilerlediler, Metionları sürgün ettiler ve Aigeus'u başa getirdiler.

Aigeus'un ilkiki evliliğinden çocuğu olmadı. Bu durum, Aigeus'u krallığının geleceği hakkında endişelendirdi. Delphi Kahini'ne danıştı ve şu cevabı aldı:

Ey yüce insan, sakın açma şarap tulumunu,
Görmeden önce tepeden Atina'yı.²⁷

Şaşkın bir halde, Aigeus Atina'nın yolunu tuttu. Yolda Troizen'deki bilge Pittheus'a uğradı. Pittheus, kahinin dediklerini anında yorumladı, Aigeus'u sarhoş etti ve kızı Aithra'yla yatması için aklını çeldi. Aigeus, oradan ayrılmadan önce, bir taşın altına bir kılıç ve birkaç sandalet yerleştirdi ve Aithra'ya, bir gün bir oğlu olduğu ve o taşı yerinden oynatabildiği takdirde, onu Atina'ya, kim olduğuna dair bu işaretlerle birlikte göndermesi gerektiğini tembihledi. Gerçekten de Aithra'nın bir oğlu oldu: Atina'nın en yüce kahraman Theseus. Fakat Theseus'un babasının, aynı zamanda, Aigeus ile aynı gecede Aithra'yla cinsel ilişkiye giren Poseidon olduğu söylenmektedir.

Doğumla ilgili sorunlar çözüldükten sonra, Aigeus, Atina'ya döndü. Çocuklarını öldüren Medeia'nın ona sığınmasına izin verdi, onunla evlendi ve Medeia'dan bir oğlu oldu.

Klasik Dönem Sonrası Yansımalar

Mitolojinin bu safhasından çıkan bölümlerin birçoğu, daha sonraki dönemlerde toplanmış ve sanatta esin kaynağı olarak kullanılmıştır. Phaethon'un masalı, antik dönem ressamlarının ilgisini hiçbir zaman çekmemişti; fakat Michelangelo'nun (1475-1564) tablolarında ve Rubens'in, Phaethon'un göz kamaştırıcı bir şimşekten etkilenişini ve Güneş'in dizginlenemeyen arabasında tepetaklak olduğu sırada yeryüzünün alevler içinde olduğunu ve cennetin içinde bulunduğu buhranı gösteren 1605 tarihli tablosunda ve yine Rubens'e ait başka tablolarda, *Phaethon'un Düşüşü*'nün klasik dönem sonrası tasvirlerini görebiliyoruz. Yanlış yola saptırılmış olan bu kahraman, iki atın çektiği hafif ve hızlı manevraya sahip bir araba olan faytonun mizah yollu isim babası olmuştur.

Adonis'in, birbirini izleyen mevsimleri ve ilgili tarım faaliyetlerini yarattığı görüntüsü üzerine büyük ölçekli bir karşılaştırma çalışması yapan ve geliştiren J.G. Frazer'ın antropolojik çalışmasına dayanan etkin ilmi tartışmaların temel fikri olduğu ortaya çıktı. Frazer'a göre Adonis'in bitkilere özgü bir hayatı vardı; fakat son dönemlerde, Fransız alimi Marcel Detienne, bu bakış açısına karşı iddialarda bulunmak için yapısalcı teknikler sahaya sürdü ve Adonis'in geçiciliğini, kırılganlığını ve çıplaklığını gösteren fikirleri varsaydı. Bu, mitlerin anlamlarının, sürekli olarak yeni fikirlerin etkisi altında kalarak nasıl yeniden tanımlandığını gösterir: Ne mitler değişmezdir ne de yorumları.

Adonis, Antik Çağ sanatında bilinen bir figürdür ve muhtemelen sonraki dönemlerde de öyle idi. Rubens'in New York'ta sergilenen ve 1635 yılına ait olan tablosu *Venüs [Aphrodite] ve Adonis*, bu genci, onun ava gitmesini engellemeye çalışan aşığının teşebbüslerini hiçe sayarken gösterir. Aphrodit'in siyah pelerini uğursuzluk yayar ve Adonis'in bacağına sımsıkı tutunan Aşk tanrısı, yay ve oklarını sembolik olarak yere bırakırken (böylece aşk sona erer) Adonis de sadık av köpeğiyle birlikte son kez yola koyulur. Ovidius'un anlatımları, Shakespeare'a ilham kaynağı oldu ve Adonis'in kanından dağ lalesinin açtığı ve tanrıçanın, çiçeği bağrına bastığı *Venüs ve Adonis* adlı eserinde Shakespeare şöyle der:

İşte babanın başını yasladığı yer, göğsüm;
 Sen onun mirasçısıydın, böylece sen de yaslayabilirsin.
 Bırak kendini koynumdaki boşlukta duran beşiğe;
 Çarpan kalbim seni sallasın gece gündüz;
 Her bir saatin her dakikasında
 Öpeceğim tatlı aşkımın çiçeğini.²⁸

Peter Greenway'in 1989 yapımı olan *Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı* filminde, Prokne ve Philomela mitinin büyüleyici yansımaları görülür. Hikâye, Albert Spica adında, hükmetmeyi seven, küfürbaz ve kültür yoksunu bir kocası olan Georgina'nın sorunlarını ele alır. Bay Spica, Georgina'yla bir müşterisinin arasını yapan Richard adında bir aşçının olduğu bir restoranın sahibidir. Kaçınılmaz olarak, Bay Spica, karısının cilveleşmelerinden haberdar olur ve Michael'a öldürene kadar işkence yapar. Georgina, kocasının işlediği cinayeti öğrendiğinde, son akşam yemeği için Richard'dan Michael'ın cesedini hazırlamasını ister. Filmin zirve yaptığı an, Bay Spica'nın Georgina'nın aşığını zorla yemeye mahkum edildiği andır ve Georgina'nın kocasına söylediği son söz 'Yamyam!', onu nasıl dönüştürdüğünü mükemmel bir şekilde gösterir.

Hem mit hem de filmdeki ana karakterler arasında enteresan ilişkiler vardır: Koca (Tereus, Bay Spica), karısı (Prokne, Georgina), karısının aşığı (Philomela, Michael) ve pişirilmiş olan ya da aşçı (İtys, Richard). Her iki koca, karılarının aşığına şiddet uygular (Philomela: zorla kaçırılmış ve sakat bırakılmıştı; Richard: işkence görmüş ve öldürülmüştü); karılarının ortaya çıkarttıkları, korkunun dengesini tersine döndürür; eşlerin her ikisi de kocalarına insan eti sunar ve alınan intikam aşçılık yoluyla gerçekleşir: Pişirilmiş olan İtys, Prokne'ye ana fikri sunar; aşçı Richard, Georgina'nın sunumlarını sağlar. Tereus ve Bay Spica arasında başka karşılaştırmalar da akla gelir: İkisi de gözetler (Tereus çapulcudur; Bay Spica röntgencidir); her ikisinin de doymak bilmez iştahları vardır (Tereus'un cinsellik ve yiyeceklere; Bay Spica'nın sadece yiyeceklere); her ikisi de yöneticidir ve aynı zamanda da şiddet doludur (Tereus, cinsel yönden; Bay Spica ise sadece zorbadır).

Yapısalcı paralellikler burada sona ermiyor ve her iki eş de kocalarının statülerini (Tereus bir kraldı; Bay Spica bir gangster lideriydi) önemsizleştirdiklerinden beri, her bir kocanın işlediği suç, onları güç dengelerinin tersine döndüğü bir duruma iter, keşfetmeyi ve intikamı da çözüm olarak görür. Her iki masal, intikamın ve suçun uyumu ve intikamcının suçunun derecesi konularında farklılık gösterir: Prokne ve Philomela, işledikleri suçtan dolayı lekelenmiştir ve kuşa dönüştürülmüş olmaları, onları sonsuz bir arayışa ve kedere sürükler; Georgina, öylece normal hayatına döner. Kocaların ölümden sonraki yaşamları benzer derecede birbirinden farklıdır: Tereus bazen bir yırtıcı kuşa dönüştürülür; fakat Bay Spica yalnızca ölür ve Georgina'ya bir daha zarar veremeyecek bir hale gelir. Film bir bütün olarak, benzer temaların yeni masallar yaratması için nasıl birleşebildiklerini gösteren büyüleyici örnekler sunar: Karşılaştırma yapanların ilgisini çekecek daha çok şey var burada: Psikanalist ve yapısalcı.

THESEUS VE MINOTOR

Kilit Rollerdeki Karakterler

Minos	Girit Kralı
Pasiphae	Minos'un karısı; Minotor'un annesi
Minotor	Yarı insan, yarı boğa; Pasiphae ile bir boğanın çocuğu
Theseus	Atinalı kahraman; Minotor'u öldüren kişi
Aigeus	Theseus'un korkunç babası
Ariadne	Minos'un kızı; Minotor'u yenmesi için Theseus'a yardım etti; daha sonra Theseus tarafından terkedildi
Daidalos	Mitolojideki büyük mimar; Labirenti inşa etti
İkaros (İkarus)	Daidalos'un akılsız oğlu
Hippolytos	Theseus'un oğlu; fazla namuslu olduğu için öldü
Phaidra	Hippolytos'un üvey annesi; Hippolytos'a aşık oldu ve korkunç sonuçlar meydana geldi
Kentaurılar	Yarı insan, yarı at yaratıklar

Minotor'un krallığına giriş yaptığımızda, melez canavar ile yüce kahraman Theseus arasındaki karşılaşmanın doruk noktası olduğu belirtilen Thebai, Atina ve Girit'e ait mitler arasında bağlantılara rastlarız.

Zeus ile Europa'nın¹ oğlu Minos, Girit'te yaşardı. Orada, güneş tanrısı Helios'un kızı ve Altın Post ile

büyücü Kirke'ye sahip olan Aietes'in kız kardeşi Pasiphae² (Hep Işıltılı) ile evlendi. Sayısız çocukları oldu ve ayrıca Minos'un birkaç orman perisiyle yaptığı keyifli kaçamaklarından da çocukları oldu. Dokuz ay peşinde koştuğu bakire avcı Britomartis'e ise sahip olamadı; çünkü bu bakire kendisini bir uçurumdan denize attı. Britomartis, balıkçıların ağına yakalandı ve Artemis de onu bir tanrıça yaptı. Adı da Diktyнна (ya 'Ağların Kadını' ya da Girit'te, inancıyla ilişkili Diktys Dağı'na ilişkin) olarak anıldı. Minos'un hafifneşrepliğini engellemek için Pasiphae, ona, uyuşturan ilaçlar verdi ve cinsel ilişki sırasında yılanlar, akrepler ve kırkayaklar boşalmasına sebep oldu. Fakat bu ilaçlar, Minos'un, Kephalos'un karısı Prokris'i yatağa atmasına engel olamadı; çünkü Prokris'de 'Kirke'nin kökü' denilen panzehir vardı.

Europa'nın eşi Asterios, çocuk sahibi olamadan öldüğünde, Minos, Girit'in tek hakimi olmak için mücadele etti. Tanrılardan destek istedi ve bunu gerçekleştirmek için Poseidon'a, denizden gelecek bir boğayı kurban edeceğine dair yalvararak yemin etti. Denizler tanrısı, Minos'a ihtişamlı bir beyaz boğa gönderdi ve Minos da krallığı ele geçirerek denizler üzerinde hakimiyet kuran ilk hükümdar oldu. Fakat iş boğaya gelince, işte onu bir türlü kurban etmeye kıyamıyordu. Poseidon'un öfke dolu karşılığı gecikmedi. Hayvanı vahşileştirmeye ve Pasiphae'nin de boğaya karşı cinsel arzular hissetmesini sağlamaya niyetliydi.

Pasiphae'nin, hayvani arzularını gerçekleştirmesi için bir suç ortağına ihtiyacı vardı ve bu konuda ona Daidalos yardım etti. Daidalos'un kökleri, anlatımlara göre farklılık gösterir; fakat genel olarak Erekhtheus'un soyundan geldiği belirtilir. Babasının adı da Eupalamos,

Palamaon ya da Metion (isimlerin üçü de yetenek ve ilimle bağlantılıdır) olarak geçer. Daidalos'un adı aynı zamanda becerikliliği çağrıştırır ve kendisi 'fikir yaratan' olarak itibar kazanmıştır. Aslında Homeros da Daidalos'un sanatkarlığını konuşturduğu eserlere *daidala* demiştir. Aynı zamanda, Daidalos, Sicilya'da inşa etmiş olduğu bir kale ve bir tapınak kaidesinin yanı sıra altın bir koç, bir bal peteği, bir Aphrodite heykeli, buhar banyoları, 'yaşayanlara ait' heykeller, erkek tavırları sergileyen heykeller ve akla uygun olarak *da-da-re-ja* (Daidalos'un yeri?) ile ilişkilendirilebilecek Knossos döneminden kalma Linear B tabletindeki metinde geçen Ariadne'nin 'dans pistini' yaparak itibar kazanmıştır. Onun Girit'le olan bağları, bir yılanın çene kemiğini kullanarak ince bir tahtanın nasıl kesileceğini çözen, ardından onu (ya da balığın sırt kemiğini) kullanarak demir testereyi ve daha sonra da pusulalar icat eden Talos, Kalos veya Perdix (Keklik) adındaki öğrencisini bir tehdit unsuru olarak görmesiyle başlamıştır. Daidalos, onu Atina'ya defetti, Areiopagos'da yargılandı ve suçlu bulundu.

Daidalos, Girit'e kaçtı ve orada ustalığını konuşturarak Pasiphae'nin isteği üzerine bir ağaç kovuğundan tekerlekli bir inek heykeli yaptı, üzerine gerçek inek derisi yerleştirdi ve onu bir boğayla birlikte otlattı. Pasiphae, ineğin içine girdi, boğa onu gerçek sandı ve kaçınılmaz son gerçekleşti. Bu birleşmeden, boğa başlı bir insan olan melez yaratık Minotor doğdu: Asıl adı her ne kadar Asterios olsa da *Minotaurus*, Yunancada 'Minos'un Boğası' anlamındadır. Dehşete düşen Minos, boğayı, Daidalos'un yeraltına inşa ettiği 'dıştan içe doğru dolambaçlı ve karmaşık' Labirent'e hapsetti. Boğa, Theseus tarafından öldürülene kadar da Labirent'te mahkum kaldı.

Minos'un daha normal olan çocukları arasında, olağanüstü bir atlet olan Andregos vardı. Aigeus, Atina'daki Panathenia Şenliklerini kutladığı sırada, Andregeos mükemmel bir performans sergiledi. Fakat onun bu maharetleri ölümüne sebep oldu: Bazıları, onun kıskanç yarışmacılar tarafından öldürüldüğünü söylerken başkaları, tahtını ele geçireceğinden korkan Aigeus tarafından gerçekleştirilen suikasta kurban gittiğini söyler ve yine başkaları da Aigeus'un onu, Herakles'in Görevleri'nden⁴ birinin konusu olan ve Pasiphae ile çiftleşen Marathon'daki boğayla mücadele etmesi için gönderdiğini ve boğa tarafından yok edildiğini söyler. Minos, intikam peşine düştü ve o bölgenin en güçlüsü olan donanmasıyla saldırıya geçti. İlk başarısı, başının ortasında mor saçı olan Nisos tarafından yönetilen Megara'yı ele geçirmesi oldu. Bir kahinin söylediklerine göre, saçını tutup koparacak kişi onun ölümüne sebep olacaktı. Nisos'un kızı Skylla, Minos'a aşık oldu ve aynen kahinin öngördüğü şeyi gerçekleştirdi; fakat Minos, zafer elde ettikten sonra, Skylla'yı ayaklarından geminin dümenine bağladı ve onu⁵ denizde boğarak öldürdü. Bu çatışma, Minos'un, intikamını başka bir yolla alması için Zeus'a yalvarmasına dek sürdü. Ardından, Atina'yı veba ve kıtlık vurdu ve eski bir kehanete göre Atinalılar, bu felaketi durdurmak için Hyakinthidlerin (ya Hyakinthos ya da Erekhtheus'un kızları), Kyklop Geraistos'un mezarında, kurban edilmeleri gerektiğini söylediler. Bu girişim arzulanan etkiyi yaratmadı ve böylece kahine danışan Atinalılara, Minos'a, dilediği her şeyi vermeleri gerektiği söylendi. Minos, Minotor'u yılda bir veya dokuz yılda bir beslemek için Atinalılardan vergi olarak yedi genç ve yedi bakire vermelerini emretti.

Theseus: Atina Yolundaki Görevler

Girit ve Atina'da bu olaylar meydana gelirken Aithra'nın oğlu Theseus, Troizen'de Pittheus tarafından eğitiliyordu. Herakles'in ziyarete geldiği ve üzerindeki aslan postunu çıkarttığı zaman, Theseus'un yakın bir gelecekte ne kadar cesur olacağı görüldü: Diğer çocuklar, aslan postunun canlı bir hayvan olduğunu düşünerek kaçtılar; Theseus ise ona bir baltayla saldırdı. On altı yaşına geldiğinde, taşı kolayca yerinden yuvarladı, bir insan olan babası Aigeus tarafından, babası olduğuna dair bir işaret olarak bırakılan kılıcı ve sandaletleri aldı ve yaya olarak Atina'ya doğru yola koyuldu. (Sayfa 279'daki haritaya bakınız.)

Theseus mitolojisinin, Herakles'inkiyle çok benzer yanları vardır ve Theseus, ulusal bir kahraman olmasına neden olan ilk cesaret gösterilerini, kahraman ilan edildiği şehri korurken sergiledi. Plutarch'a göre Theseus, bu kahramanlıkları, Herakles'in canavar kıyımındaki başarısında ve Atina'nın ihtiyaç duyduğu fakat Dor olmayan bir modeli yaratmasında sergiledi. Troizen'den başlayan ve Atina'ya kadar devam eden kara yolculuğu, Herakles'inkilerle karşılaştırılabilecek bir dizi 'Görevler'i gösterir:

Epidauros'da, geleni geçeni demirden tokmağıyla öldürene dek dövdüğü için 'Tokmakçı' lakabını alan Periphetes ile karşı karşıya geldi. Theseus, Periphetes'in elinden boğuşarak aldığı tokmağının tadına gaddarca baktırdı. Theseus, daha sonra sembolü olacak bu tokmağı sakladı.

THESEUS'UN ATİNA ROTASI

Korint Kanalı'nda, yolculuk yapanları çam ağaçlarıyla öldürmeyi alışkanlık haline getirdiği için 'Çam Bükücü' lakabını alan Sinis'i (Yokedici) öldürdü. Sinis, kurbanlarını, ya çamı yere kadar eğdikten sonra salarak ağaca tutturduğu kişileri ölsünler diye fırlatırdı ya da iki çam ağacını yere kadar eğdikten ve kurbanlarını ağaçların her birine bağladıktan sonra salar ve parçalanarak ölmelerine sebep olurdu. Theseus, Sinis'in kendi yöntemlerini ona karşı uygulayarak öldürdü.⁷

Krommyon'da ya Ekhidna ile Typhoeus'un çocuğu olan ya da onu besleyen kadının adını alan Phaia adındaki bir yaban domuzunu testereyle kesti.⁸

Ardından Theseus, Megara bölgesindeki Skeironya kayalıklarında yaşayan ve oradan geçen yolculara zorla ayaklarını yıkattıktan sonra onları dev bir deniz kaplumbağası yesin diye denize tekmeleyen Skeiron'u ayaklarından tuttuğu gibi uçurumdan aşağı attı.

Theseus, Elefsis'e geldiğinde boş zamanını gelip, geçen yolcuları güreşe zorlayarak ve ardından onları öldürerek değerlendiren Kerkyon'u öldürdü.

Kerkyon'un şanssızlığı, Theseus'un iyi bir güreşçi olmasıydı. Theseus onu havaya kaldırdığı gibi yere vura vura parçaladı.

Kerkyon ile girdiği mücadeleden sonra, Theseus, yol kenarında yaşayan Prokrustes (Damastes veya Polypemon olarak da bilinir) ile karşı karşıya geldi. görünüşte, Polypemon oldukça misafirperverdi. Biri uzun ve biri kısa olan iki adet yatağı vardı. Yoldan geçenlere konaklama imkanı sunardı. Fakat kısa boylu misafirlere uzun yatak verir ve yatağın boyuna uygun hale getirmek için onları çekerek boylarını uzatırdı. Uzun boylu misafirlere de kısa

yatakları verir ve yatağın boyuna uygun hale gelmeleri için de boylarını keserek kısaltırdı.⁹ Her zamanki gibi yine Theseus devreye girdi ve Polypemon'u, misafirlerine uyguladığı kendi yöntemiyle cezalandırdı.

Yolları güvenli hale getirdikten sonra Theseus, Aigeus'un büyücü olan karısı¹⁰ Medeia ile yaşadığı Atina'ya vardı. Bu durum, Theseus için hayatı daima zorlaştıracaktı çünkü Medeia, Theseus'un gelişini kendisi ve dolayısıyla oğlu Medos için bir tehdit olarak görüyordu. Üstelik Aigeus, Theseus'u ilk etapta fark etmedi. Ama Medeia fark etti. Theseus'u saf dışı etmek için onun güvenilir biri olmadığını anlatan Medeia, Aigeus'u kandırdı ve gelen yabancıya şüpheyle yaklaşmasına neden oldu. Aigeus öyle bir şüpheye düştü ki Theseus'u, bir daha dönemeyeceği düşüncesiyle, hâlâ kırsal bölgede ortalığı yakıp yıkan Marathon boğasıyla baş etmesi için gönderdi. Fakat Theseus, boğayı öldürdü ve de geri döndü. Buna karşın Medeia, Aigeus'un Theseus'a sunması için bir kupaya zehir koydu. Theseus'un belindeki kendi kılıcını tanıyan Aigeus, son anda eliyle Theseus'un elindeki kupayı ani bir hareketle itti. Ardından baba ve oğul yeniden bir araya geldi ve Medeia sürgün edildi. Aigeus, Theseus'u halefi olarak ilan etti.

Atinalılar, bu noktada hâlâ Minotor'a yemek olarak yedi genci ve yedi bakireyi sunarak onurlandırıyorlardı. Seçilen üçüncü grup Girit'e gönderildiğinde, aralarında Theseus da vardı. Ya kendi gönüllü olmuştu ya kura ile belirlenmişti ya da Minos'un kendisi tarafından özellikle seçilmişti. Nasıl seçilmiş olursa olsun, Theseus'un amacı hem Minotor'u hem de bu onurlandırmayı yok etmektir. Yola çıktığı geminin, matemi simgeleyen kara yelkenleri vardı fakat Theseus babasına, canlı olarak geri dönmeyi

başardığı takdirde, eve dönüş yolunda gemiye beyaz veya kırmızı renginde yelken çekeceğine dair söz verdi.

Yolculuk sırasında Minos, bakire Eriboia tecavüz etti. Theseus araya girdiğinde Minos, Zeus'un onun babası olduğunu (ki bu Minos'un dilediği gibi davranmasına izin verildiği anlamına geliyordu) onaylaması için Zeus'a yalvardı ve Zeus da bir şimşekle bunu onayladı. Ardından Minos, Poseidon'un oğlu olduğunu ispat etmek için Theseus'a meydan okudu. Milattan önce 520-540 yılları arasında yaşayan Şair Bakkhylides, Minos'un denize altın bir yüzük fırlattığını ve Theseus'un da yüzüğün yanı sıra Poseidon'un karısı Amphitrite'nin armağan olarak verdiği kırmızı bir pelerin ve güllerle süslenmiş bir çelenk verdiğini yazdı:

Genç Atinalılardan
oluşan kalabalık ürperdi
kahraman denize atladığında ve
gözlerinden yaşlar geliyordu
yaşadıkları ağır baskı altında.
O sırada, denizin sakinleri olan yunuslar,
hemen taşıldılar Theseus'u, atların tanrısı
olan babasının evine; vardı
denizler tanrısının yaşadığı yere [...]
Theseus [...] gördü babasının sevgili eşini
o güzel evin içinde, yüce
çayır papatyası gözlü Amphititre'yi,
Theseus'u deniz mavisini bir pelerinle giydirdi
ve lülelerine kıvrımlı çelenk taktı,
hilebaz Aphrodite'in evliliğinde
ona verdiği, güllerle süslü.¹¹

Girit'e vardığında, Theseus, Minos'un güzeller güzeli kızı Ariadne'nin dikkatini çekti. Ariadne, kendisini Atina'ya

dönüşte yanında götürmesi ve onu eşi yapması şartıyla kendisine yardım teklifinde bulundu. Theseus bu teklifi kabul etti ve bu anlaşmayı bir yeminle mühürledi. Ariadne, Labirent'in tasarımcısı olan Daidalos'u, Labirent'in çıkışının nasıl bulunacağını söylemesi için ikna etti ve ondan aldığı öneriyle, Theseus'a bir yumak iplik verdi. İpliğin bir ucunu Labirent'in üst eşiğine bağlayacaktı ve yapının merkezine doğru ilerledikçe ipi salacaktı ta ki Minotor'u¹² bulana kadar. Theseus, talimatlara aynen uydu ve Minotor'u Labirent'in iç kısımlarında buldu. Ölesiye dövdüştüler. Theseus galip geldi ve saldıdığı ip, çıkış yolunu bulmasına yardımcı oldu. Yoldaşlarıyla buluştu ve Ariadne ile birlikte yelken açtı.

Dönüş yolculuğu sırasında, karaya ilk ayak bastıkları yer (Naxos ile özdeşleşen) Dia adasıydı. Theseus burada, Ariadne'yi ya ihmalkarlık sonucu veya kasten (Aigle adında başka bir kızdan bahsedilir) ya da tanrıların emri doğrultusunda terk etti:

Burası, susmayan kumsalların olduğu Naxos'dur.
 Burası Theseus'un, kuzeye doğru yol alırken gözden
 kaybolduğu yerdir,
 ıpıssız bir sahilde arkasından bakakalır bir kadın
 yüreği sonsuz bir kederle kaplı,
 Ariadne oldukça şaşkındır, inanmamaktadır
 kendi gözleriyle şahit olduklarına –
 daha yeni uyanmıştır tuzaktan
 (uykudan)
 ve yapayalnız kalmıştır adada.
 Ve Theseus, fırtına ve rüzgar kadar pervasız
 yol aldıkça yarar dalgaları
 Ve bırakır gemiden denize aşk sözcüklerini.¹³

Fakat normal tasvirlerde, Ariadne'nin içinde bulunduğu kötü durum, Dionysos'un adaya gelişiyle anında iyi bir hale dönüştü. Dionysos, ona aşık oldu ve karısı olması için onu oradan alıp götürdü. Ariadne, Dionysos'un kollarında teselli buldu ve ona birkaç çocuk doğurdu.¹⁴

Theseus, Delos'a doğru devam etti. Orada Apollon'a kurban sundu ve yoldaşları da Labirent'in mimarisini andıran dolambaçlı adımlarla ve eski çağlarda Deloslular tarafından yapılan 'Turna Dansını' yaptılar. Oradan ayrıldıktan sonra Atina'ya varışları kısa sürdü. Fakat limana yaklaşırlarken gemidekilerden biri, yelkenlere beyaz/kızıl boyayı sürmeyi unuttu. Aigeus, Theseus'un öldüğünü düşündü ve kendisini, Athena Nike Tapınağı'nın hâlâ durduğu (Yunan tasvirlerine göre) yer olan Akropolis'in ya yüksek burçlarından ya da falezlerden (Ege Denizi'nin adını aldığı Latince tasvirlerle göre) aşağı attı.

Minos, Theseus'un nasıl kurtulduğunu öğrenince Daidalos ve oğlu İkaros'u Labirent'e hapsetti. Fakat her daim becerikli olan Daidalos, kanatlar yaptı, nasıl kullanılacaklarını gösterdi ve oğluna talimatları anlattı:

'Şimdi iyi dinle beni İkaros!

Ortada kal. Çok alçak uçarsan, sular
kanatlarını ağırlaştırır; çok yüksek uçarsan,
kavrulur giderler
alevlerin sıcağından.

Denizler ve güneşi ortalayarak uç.'

Tüyleri yeni bitmiş bir kuş edasıyla yuvasından uçan İkaros'un arkasından bakakaldı Daidalos. Fakat;

Bu maceralı uçuş, İkaros'u kendinden geçirdi.

Yönlendiricisini dinlemeyi kesti; gökyüzüne aşık olmuştu ve

yükseldikçe yükseldi. Güneşin kavurucu sıcaklığına yaklaştıkça yaklaştı ve tüylerindeki mis kokulu balmumu yumuşadı. Balmumu erimeye başladı; İkaros kanatlardan yoksun çıplak kollarını çırtıkça, havanın yukarı doğru çektiği tüylerin arasından, 'Baba!' diye seslendi defalarca. Fakat çocuk, çığlıklarıyla birlikte mavi-yeşil denizde boğulmuştu, İkarys Denizi adı verilen yerde.⁴⁵

Daidalos, Minos'un kendisini büyük bir başarıyla takip ettiği yer olan Sicilya'da yaşayan Kokalos'un sarayına kaçtı. Yanında sarmal bir deniz kabuğu taşıyan Minos, Daidalos'un başaracağından emin olarak deniz kabuğunun içinden bir iplik geçirmeyi başaran kişiye büyük bir ödül vereceğine dair söz verdi ve Sicilya'da duyurduğu bu meydan okumayı Kokalos kabul etti. Kokalos, deniz kabuğunu Daidalos'a verdi ve o da ipliği bir karıncaya bağladı, deniz kabuğundan bir delik açtı ve geri kalanı yapması için de karıncayı saldı. İplik geçirilmiş deniz kabuğunu alan Minos, bunu başaran mucidi hemen çağırttı ve Kokalos da Daidalos'u ona getireceğine söz verdi. Fakat Kokalos'un kızları, Minos'u banyosunda, muhtemelen Daidalos tarafından yapılmış bir boru yoluyla ya kaynar suyla ya da ziftle haşlayarak öldürdüler. Bu olaydan sonra, Daidalos'un hayatı veya ölümü hakkında sağlam tasvirler bulunmamaktadır.

Theseus, Atina'nın boşta kalan tahtına geçti. Aigeus'un çocuğunun olmadığı zamanlarda, ağabeyi Pallas ve elli erkek yeğeninin, onun tahta oturacağına dair umutları vardı; fakat Theseus, bir yabancı olmasına rağmen, Aigeus'un kılıcı ve sandaletleriyle sahneye çıkınca hüsrana uğradılar. Theseus tacı giydiğinde bir isyan başladı. Fakat

potansiyel huzursuzlukların yanı sıra, Pallas ve oğulları da saf dışı edildi.

Eski Atinalılar, başta Attika'da *synokismos*, diğer bir deyişle başkenti Atina kabul edilen ve bir bölgedeki birkaç bağımsız toplumun bir araya gelerek oluşturdukları tek devlet olmak üzere, bazı politik yenilikleri Theseus'a attettiler. Theseus, Panathenaia Şenliklerini başlatarak, Sisypheos'un temelini attığı Korint'teki İstmiya Oyunları'nı tekrar kurarak, Argonotlarla yelken açarak ve Kaledonya Yaban Domuzu'nu¹⁸ avlayarak itibar sahibi oldu. Theseus'un son iki macerası sırasında, yanında Teselyalı Lapitlerin kralı ve yüce dostu Peirithoos vardı. Bu ikisi, Peirithoos ile Theseus'un sığırlarına baskın yaptığı sırada karşılaşmışlardı. Fakat düşmanlık yerine aralarında saygı oluştu ve hayatlarının sonuna kadar dostluk yemini ettiler. Peirithoos evlendiğinde¹⁹ Theseus düğün davetlisiydi ve böylece Lapitlerle Kentaurlar arasındaki 'Kentaurlar Savaşı'na dahil oldu.

Kentaurların soyu, Peirithoos'un babası ve ilahi düzeni tanımadığından dolayı Tartaros'da²⁰ ebedi cezaya çarptırılan İxion'a dayanır. Kayınpederine tuzak kurup onu bir ateş çukuruna atarak akraba kanı döken ilk kişi olan İxios, kötü bir başlangıç yaptı. Zeus onu bu yaptığından dolayı affetti; fakat İxion, bu iyiliğe karşılık olarak Zeus'un karısı Hera'ya tecavüz etmeye kalkıştı. Hera bu durumu Zeus'a anlattı. Bu suçlamayı doğrulamak için Zeus, Nephele'yi (Bulut) Hera'nın buluttan bir görüntüsü içinde İxion'un yatağına koydu. İxion, Nephele'nin ırzına geçti ve Zeus da İxion'u, yılanlarla sarılı bir ateş çemberine bağladı ve ibreti alem için onu sonsuza dek rüzgarlara bırakarak havada bir oradan bir oraya uçması için cezalandırdı. Fakat

İxion, Nephele'yi bir şekilde hamile bırakmayı başarmıştı. Bir süre sonra Nephele, Kentauros'u doğurdu.

Kentauros, Pelion Dağı'ndaki yaban kısıraklarıyla çiftleşerek vahşi, çiğ et yiyen, yarı insan yarı at olan Kentaurların babası oldu. Peirithoos, Lapitlerin kralı olduğunda, Kentaurlar da bu krallıktan pay istediler; çünkü onlar İxion'un torunlarıydı. Bu çekişme dostane bir şekilde çözümlendi; fakat işler, Kentaurların Peirithoos'un düğününe davet edilmeleriyle çirkinleşti. Kentaurlar, genelde şarap içmezlerdi; fakat bu düğünde aşırı derecede sarhoş oldular ve cinsel arzuları tavan yaptı. Lapitli kadınları kaçırmaya kalkıştılar – hatta Eurytion, gelini bile kaçırmaya çalıştı – ve bunun üzerine çıkan arbede sonucu ölü sayısı çok fazla oldu. Lapitlerin tarafında, bir zamanlar kadın olan fakat daha sonra Poseidon ile yaşadığı cinsel ilişki sonrası fethedilemez bir erkeğe dönüşen Kaineus yer alıyordu:

Ozanlar, Kentaurların elinde perişan olup hâlâ hayatta olan Kaineus'un diğer reisleri yönlendirdiğini anlatır ve ona karşı saldırıya geçen Kentaurlar ona ne diz çöktürebildiler ne de onu öldürebildiler; fakat fethedilemez dimdik duruşuyla üzerine doğru yuvarlanan çam kütüklerinin altından geçti.²¹

Sonuç olarak Theseus'un da yardımıyla Peirithoos ve Lapitler, kaotik barbarlık üzerinde mükemmel bir zafer elde ederek üstün geldiler.

Theseus ve Peirinthoos, Zeus'un kızlarıyla (Peirithoos'un karısı artık hayatta değildi) evlenmek için aralarında bir anlaşma yaptı. Peirithoos'un yardımıyla Theseus, Spartalı Helen'i kaçırdı²² ve Peirithoos için Persephone'yi almak üzere Hades'e gittiler. Theseus'un

yokluğunda, Dioskurlar, Helen'i kurtardılar ve Helen'in kölesi olması için Aithra'yı kaçırdıktan sonra da Erekhtheus'un torununun oğlu olan Menestheus'u Atina'nın hükümdarı olarak tahta oturttular.

Ölüler Diyarı'nda, işler kötüye gidiyordu. Hades, oturmaları için bu iki arkadaşı davet etti; fakat ayağa da kalkamadılar çünkü ya oturdukları (yeryüzüne dönme arzusunu yok eden) Unutkanlık Sandalyesi'ne zincirlenmiştiler ya da oturdukları kayaya yapışmışlardı. Genellikle Peirithoos'un, Hades'de kaldığı bilinir; çünkü bir tasvirde Kerberos tarafından yendiği anlatılır. Başka bir tasvirde de serbest bırakılır. Oysa ki Theseus, Kerberos Görevi'ni²³ başarıyla tamamlayan Herakles tarafından kurtarılmış ve Atina'ya dönmüştü. Gülünç bir tasvire göre de Theseus, kayaya o denli kaynamıştı ki Herakles onu çekerken vücudunun bir parçası kayada kaldı ve bu da Atinalıların neden dikkat çekecek derecede küçük popolara sahip olduklarını açıklardı.

Theseus, Amazonlar'a da bir sefer düzenledi ve Antiope'yi (veya Melanippe ya da Hippolyte) alıp götürdü. Bu ilişkiden Theseus'un oğlu Hippolytos dünyaya geldi. Fakat bu kaçırma olayı, savaşçı kadınlarda ters bir tepki yarattı ve ardından Atina'yı istila ettiler. Geri püskürtülmeden önce Areiopagos'a kadar yaklaşmışlardı. Hippolytos doğmuş olmasın rağmen Theseus, daha sonra Ariadne'nin kız kardeşi Phaidra ile evlendi.

Theseus ve Phaidra'nın evliliği yolunda giderken reddedilen Amazon, silah arkadaşlarıyla belirdi ve misafirleri ölümle tehdit etti. Yine bir düğün sırasında şiddet kol geziyordu; fakat bu defa Amazonlar defedildi ve Antiope de öldürüldü. Phaidra, Theseus'a iki oğul verdi.

Fakat daha sonra bu evlilik, korkunç hallere düştü; çünkü Phaidra, Theseus'un Amazon'dan olan ve ismi kaygı verici bir şekilde 'Atlar Tarafından Paramparça Edilen' anlamına gelen üvey oğlu Hippolytos'a aşık olmuştu.

Apollodoros'a göre Theseus, Pallas'ın oğullarını yok ederek döktüğü kanların suçundan arınmak için karısı Phaidra ile birlikte Troizen'de bir yıl süreyle sürgünde yaşamayı seçti. Orada Phaidra, üvey oğlu Hippolytos'a karşı ölümcül bir tutku beslemeye başladı. Masalda, edepsiz ve ayartıcı olduğu anlatılan Phaidra, reddedilmesiyle birlikte bunun sonuçlarından çekindi ve masum Hippolytos'dan intikam almak istedi. Fakat Euripides, milattan önce 428 yılında sahnelenen oyunu *Hippolytos* adlı trajedisinde, mükemmel bir şekilde dramatize ettiği bir tasvir yarattı.

Hippolytos, fazla namuslu olduğu için sonunda ölür. Kendini bakire tanrıça Artemis'e o kadar derinden adamıştır ki Aphrodite'in ona ilan ettiği aşkı elinin tersiyle iter. Bu korkunç bir hatadır ve Aphrodite, Hippolytos'un işlediği bu suçu cezasız bırakmamak için Phaidra'yı ona aşık eder ve bunun yanı sıra, kendi iradesinin dışında olmasına rağmen Phaidra'nın da yok edilmesine neden olur. Kendisine aşılana ilahi tutkuya yenilen Phaidra, başına gelenlerden kurtulmak için ne kadar çabalasa azdır. Duygularını dadısıyla paylaşır ve dadısı da Hippolytos'a neler olduğunu anlatarak bu aşk ilişkisini kolaylaştırmaya çalışır. Tek kelimeyle dehşete kapılır ve inanılmaz öfke, anlam ve kadınlara karşı nefret dolu bir tiratla karşılık verir:

Ey Zeus! Aydınlık bu dünyada, sahte paraya benzeyen
Bu kadını insan ırkına lanet getirmesi için mi gönderdin?
Ölümlü bir soy ise arzuladığın, neden bunun

Sebebi bir kadın olmak zorunda? Daha iyisi, bırak erkekler Tapınağına gelsinler ellerinde tunç, demir veya altınla ve Satın alsınlar kendi oğullarını daha ceninken.
İşte o zaman özgür birer erkek olarak yaşayabilirler
– kadın olmadan.

[...] Kolay bir hayat için

Belki de önemsiz biriyle evlenmek en iyisi – ama
Saçmalamanın bir anlamı da yok.

Akıllı bir kadından daha akıllı olan şey başka bir kadındır,
Ki bundan nefret ediyorum; böyle bir kadın benden uzak dursun.
Cinsel dürtüler, akıllı kadınlarda kötülüğün
Büyümesine neden olur; bu arada kabiliyetsizler de
Akılsızlıkları sayesinde bu amaçsızlıktan kurtulmuş olur.²⁴

Hippolytos'un bu feveranı, Phaidra'nın sadakatsizliğine karşı yapılan haksız bir çıkıştır: Phaidra'ya yönelttiği suçlamalarda, kadının hiçbir suçu yoktur. 'Kadın olarak doğmuş olmak ne kötü bir lanet!' diye cevaplar Phaidra ve dadıya acı dolu suçlamalar yönelttikten sonra, Phaidra, hem kendisini hem de Hippolytos'u yok edeceğini söyleyerek sahneden ayrılır. Theseus içeri girdiğinde, karısının asılı olduğunu ve kendi canına kıymış olduğunu görür. Avucunun içinde de sımsıkı kavradığı bir not vardır ve Theseus kağıtta yazanı okur:

Hippolytos, Zeus'un kutsal yatağına göz dikmiştir.
Ve de yatağıma zorla girmeye.²⁵

Theseus'a, Poseidon tarafından üç lanet bağışlanmış ve oğlunun ölmesi için yalvaran Theseus, Hippolytos'a karşı kinle dolar. Hippolytos da delikanlı bir şekilde masum olduğunu anlatmaya çalışır:

Söylentiler ve gördüğüm tablolaradaki görüntüler haricinde,
Bedenim bu cinsel aşk ilişkisinde masumdur.²⁶

Theseus son derece kararlıdır: Hippolytos sürgün edilmelidir ve sürgüne giderken, denizden korkunç bir boğa fırlar ve arabasının atlarını ürkütüp kaçıtır. Hippolytos, ölümcül bir yara almıştır ve hayatının son anlarını yaşaması için sahneye getirilir. Theseus, Artemis'den son anda amansız gerçeği öğrenir ve oğluyla barışır.

Theseus, mitlerin bir neden olmadan, nadiren anlatıldığından fazlasının gösterildiği mükemmel bir Atinalı kahramandır. Atina, diğer devletlerle ilişkilerinde her ne kadar gaddar olsa da Theseus, kendisini cömert, asil ve mazlunun yanında yer almış olarak gören ve görülmek isteyen bu kentin somutlaştırılmış halidir. Oidipous, Herakles ve Thebai'ye Karşı Yedilerin anneleri, gerek duyulduğu hallerde ona koşular ve olumlu cevap aldılar. Euripides'in eseri *Yakaran Kadınlar*'da, Theseus'un sözleri, günümüz dünyasındaki çağdaş güçlerin rollerini sergilediklerinden farklı olarak milattan önce beşinci yüzyıl Atina'sının değerlerini savunduğunun somut örneğidir:

Bana bahşedilen bu şerefle,
Yunanlılar arasından bu kişiyi seçtim ve onayladım,
Ki adaletsizliğin her daim cezalandırıcısı olsun diye.*7

Sonunda, Theseus sıradan bir ölümü tattı. Atina'dan sürülmüştü ve elindeki güç, adı, Homeros'un Truva'sında Atina birliğinin lideri olarak geçen Menestheus tarafından gasp edilmişti. Sığınmak için gittiği Skyros'da, Kral Lykomedes tarafından bir uçuruma atılarak öldürüldü. Tarihsel dönemde Atina, milattan sonra 470'lerde imparatorluğu inşa etmeye başladığında general Kimon, Skyros'da bulunan 'Theseus'un kemiklerini', hem şehrin bu kahramanla bağının sembolleşmesi hem de İyonyalı

Yunanlılar üzerinde hakimiyet iddiasını desteklemesi için Atina'ya getirerek mitolojiyi değiştirdi.

Ölümden Sonra Hayat

Bu masallarda adları geçen Theseus, Minotor, Ariadne, Daidalos ve İkaros'un ölümlerinden sonra uzun ve parlak hayatları oldu.

Theseus'un 'Görevleri', onun Atina'yla olan özel ilgisini pekiştiren iki önemli klasik olayda görülür. Atina'ya özgü olan ve *kylikes* adı verilen toprak içki kupalarında Theseus'un tüm görevlerinin çizilerek anlatıldığını görüyoruz. Milattan önce 475 yılına ait olan ve şu an British Museum'da sergilenen, iyi korunmuş kırmızı bir figürün dış tarafında Kerkyon, Prokrustes, Skeiron, Marathon Boğası, Sinis ve Krommyon Domuzu'nu ve iç ortasında da Minotor'u görüyoruz. İlginçtir ki boğa burada, 475'den sonra yalnızca Görevler sırasında ortaya çıkan Periphetes'in yerine kullanılmış. Daha kamusal bir yapı olan Delphi'deki Atina Hazine Dairesi (MÖ 500)'nin metoplarında, Theseus'un Atina yolundaki yiğitlikleri tasvir edilmişti. Bir zamanlar, süslemelerinden dolayı Theseum denilen, günümüzde ise Hephaestus (MÖ 450) olarak adlandırılan tapınağın heykellerinde bu hikâyeler tasvir edilmiştir. Theseus, klasik dönem sonrası edebiyatında da ortaya çıkar. Örneğın, Chaucer'ın Şövalye'nin Masalı'nda, Shakespeare'ın *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda ve Mary Renault'un *Kral Ölmeli* (1958) ve *Denizden Gelen Boğa* (1962) adlı muhteşem romanlarında görülür.

Theseus'un düşmanı olan Minotor, Antik Çağ'ın sorgusuz sualsiz hafızalara en çok kazınan ve en güçlü yaratımlarından biridir. Minotor'un masalıyla Knossos'daki Minos 'Sarayı' arasında çok bağlantılar

kurulmuştur. Sarayda, atlayan boğa freskleri, 'kutsama töreninin boynuzları', 'labirent' mimarisi ve çift ağızlı balta (*labrys*) görsel sunumları bulunuyordu; fakat Knossos ile mitler arasında belirgin tarihi bağlantılar kurup kuramama konusu tartışmaya açıktır. Yine de Labirent'den ortaya çıkan ve etkisi oldukça fazla olan sonuçlar olduğu görülmektedir. Arkeoloji, Minoslu rahibelerin çift ağızlı baltayı kullanmış olabileceklerini belirtir ve birçok kişi de baltaların, Minos toplumundaki kadınlar tarafından bir güç simgesi olarak kullandıklarını anlatır. Feminist yorumcular, aynı zamanda *labrys*'i, kadın gücüyle ilişkilendirir ve ana tanrıçanın bir sembolü olarak görür. Ayrıca lezbiyenliğin sembolü olarak sık sık kullanılır: Örneğin *Labrys Atlanta*, kendisini eşcinsel kadınlar, lezbiyenler ve tüm kadınlar için bir dergi olarak tanımlar. Fakat *labrys*, çok değerli bir simgedir. 1936 ile 1941 yılları arasında, Yunan Faşist Gençlik hareketi, bu simgeyi benimsedi ve aynı zamanda Yunanistan'daki 'Black Metal' rock müziği hayranları tarafından Yunan paganizminin sembolü olarak kullanılır.

Bu yaratık tek başına birçok şeyi sembolize edebiliyor. Şu an Londra'daki Tate Britain'da sergilenen ve 1885 tarihli olan *The Minotaur (Minotor)* adlı tablo İngiliz ressam George Frederic Watts tarafından yalnızca üç saatlik bir çalışma sonrası ortaya çıkmıştır. Tabloda, fuhşa karşı tiksintisini hissettiren ressam, muhteşem bir melankolik Minotor'u resmetti. Minotor'un anlaşılmaz şekilde denizin üzerinden uzaklara doğru gözünü dikmesi, onun üzgün olduğunu gösteriyor. Belki de canavar halinden ya da Labirent'den kurtulmanın hayalini kuruyordur. Fakat aynı zamanda da anlamsız bir şiddet ve sevimsiz bir duygu ile bir kuşu eliyle eziyor. Picasso, Albert Skira'nın 25 Mayıs 1933 tarihinde ilk baskısını yayınladığı sürrealist dergi

Minotaure (Minotor)'un kapağı için Minotor'u resmetti. İspanya İç Savaşı'na karşı duygularını yansıtmak için hayvanın karanlık yüzünü kapsamlı bir şekilde kullandı. İngiliz ressam Michael Ayrton'un, Yunan mitolojisiyle arasında hayat boyu bir meşguliyet vardı ve Ayrton, bu hayvandan esinlenerek birçok eser yarattı. 1968 tarihli *Arkville Maze (Arkville Labirenti)* adlı çalışması yüksek tuğla duvarlardan oluşmakta ve doğal ölçülerde Minotor ve İkaros'un heykellerini barındırmaktadır. Hâlâ Armand Erpf'in New York'un Catskill Dağları'ndaki malikanesinde bulunmaktadır ve Londra Surları üzerindeki terasta yer alan 1973 tarihli tunç heykeli *Minotaur (Minotor)*, insan aklı ve hayvan şekli arasında paramparça olan bir yaratığa empatiyle yaklaşır. Bir kez daha görüyoruz ki Yunan mitlerinin çağdaş zihinleri etkileyen gücü, bir şekilde, insanlıkla canavarlığı harmanlama yönteminde yatar.

Ariadne'nin terk edilişi ve kurtarılışı, kötülükten iyiliğin doğduğuna dair etkili bir kinaye yapabilmiş ve opera bestecileri de bundan yararlanarak iyi sonuçlar elde etmişlerdir. Richard Strauss, 1912 yılına ait *Ariadne of Naxos (Naxoslu Ariadne)* adlı bestesinde, miti ilginç bir şekilde sunar. İkinci yarısında, Prenses Ariadne, Theseus tarafından terk edilmiş ve kendi içine kapanmıştır. Naxos'dan gidebileceğine dair umudu yoktur ve Theseus'a karşı sonsuza dek sadık olmaya kararlıdır. Hayal ettiği mutluluk, sabah uyandığı saatlerle doğrudan orantılıdır. Sevimsiz Echo'yla birlikte, Ariadne'nin dostları olan Naiad ve Dryad, onun ıstırabını, Zerbinetta ve Harlequin'in de dahil olduğu komedyenlerden oluşan bir topluluğun arasındayken fark ederler. Sıradaki, Ariadne'ye, acıyı yeni bir hayatın başlangıcına dönüştürmenin önemini söyler; fakat Ariadne, ölümün krallığına gitmeyi tercih

eder: Onu karanlıklar diyarına götürmesi için Hermes'in refakat etmesini bekler. Komedyenler bunun bilincinde değildirler ama onu vazgeçirme girişimleri işe yarar. Zerbinetta, onunla, kendi romantik ilişkilerindeki hayrete düşüren çeşitlilikler hakkında kadın kadına konuşur ve aşklarına sadık olmasına rağmen devamlı başarısız olduğunu itiraf eder. Ariadne daha sonra, Zerbinetta'nın çöpçatanlık stratejilerine tanık olur. Komedyen, kendisine kur yapılmasına izin verir ve beklentilerin tam tersine, Harlequin'i seçer. Şimdi, Naiad ve Dryad'ın da yardımıyla, ona Ölüler Diyarı'na giderken refakat edecek olan Hermes zannettiği Bacchus'un (Dionysos) gelişine hazırlanan Ariadne'nin tanık oldukları, onu hayrete düşürür. Bacchus, büyücü Kirke ile daha yeni cilveleşmiştir ve Ariadne'nin güzelliği karşısında büyülenir; fakat yeni bir ilişkiye girmek için de pek isteksizdir.

Ariadne'nin işbirlikçileri Daidalos ve İkaros da ressam ve müzisyenler için zengin bir ilham kaynağı olmuşlardır. Bu ikiliye ait mitler, hem kaçmaları için Pasiphae'nin onlara bir gemi sağladığı fakat karaya ayak bastıklarında İkaros'un denize düşüp boğulduğunu anlatan Diodoros hem de Daidalos'un inşa ettiği iki ayrı yelkenli gemiyle rüzgarı arkalarına alarak kaçtıklarını anlatan Pausanias tarafından mantığa uygun hale getirilmiştir. İlerleyen zamanlardaki yaklaşımlar daha az olağandı; çünkü insanların yaratıcılığı ve arzuları ya da İkaros'un olayını baz alırsak, gençliğin aptallığı simgeleşmeye başlamıştı. Pieter Breughel'in, alışılmadık mükemmellikteki bir tasvir olan 1558 tarihli İkaros'un Düşüşü Sırasında Bir *Manzara* adlı tablosunda geniş manzaraya resmedilmiş olan bir çiftçi, bir çoban ve bir balıkçının, minik bir figür olarak görünen İkaros'un suya düştüğünde sıçrattığı suyun farkına pek

varamadıkları görünüyor ve tıpkı bir atasözünde de belirtildiği gibi: 'Düşenin dostu olmaz.'

Çağdaş rock ve caz müziği, İkaros'u kendine uygun görerek ona kucak açmıştır: Steve Hackett'ın 'Icarus Ascending (İkarus Yükseliyor)', Iron Maiden'ın 'Flight of Icarus (İkarus'un Uçuşu)' ve Kansas'ın 'Icarus, Borne on Wings of Steel (Çelik Kanatlar Üzerinde Doğan İkarus)', rock müziğin iyi birer örneği olarak temsil edilirken, Stekpanna'nın 'İkaros (İkaros)' parçası da son noktaya kadar yükselip ardından denize düştüğünü armonik bir yolla caz müziğe uyarlamıştır.

Daidalos'un son derece önemli bir role sahip olması, onu her zaman özel kılmıştır. Leonardo da Vinci gibi yetenekli ve çok yönlü olan fakat Benvenuto Cellini gibi de ilkesiz olan sanatçılar, bu avareyi efsanevi yönleriyle tarihsel bir çerçevede incelemek için heveslenmişlerdir. Daidalos, sanatsal yaratıcılığın kesinlikle güçlü bir sembolü haline gelmiştir ve muhtemelen bunun en iyi ifade edildiği eser, kahramanının, yerinde bir isimle Stephen Dedalus'un olduğu, James Joyce'un 1916 tarihli *Portrait of the Artist as a Young Man (Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi)* romanı ya da yine Stephen Dedalus'un bilinmeyen sanatların araştırmacısı olarak belirlediği 1922 tarihli *Ulysses* adlı eseri olmuştur. Joyce, Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi adlı romanını, çağdaş dünyamızla hâlâ güçlü bağları olan Antik Çağ karakterlerinden efsanevi Daidalos'dan yardım isteyerek sonuca bağlıyor:

27 Nisan. Yaşlı atam, yıllanmış sanatkar, şimdi ve her zaman yanımda ol. Yardımcı ol bana.

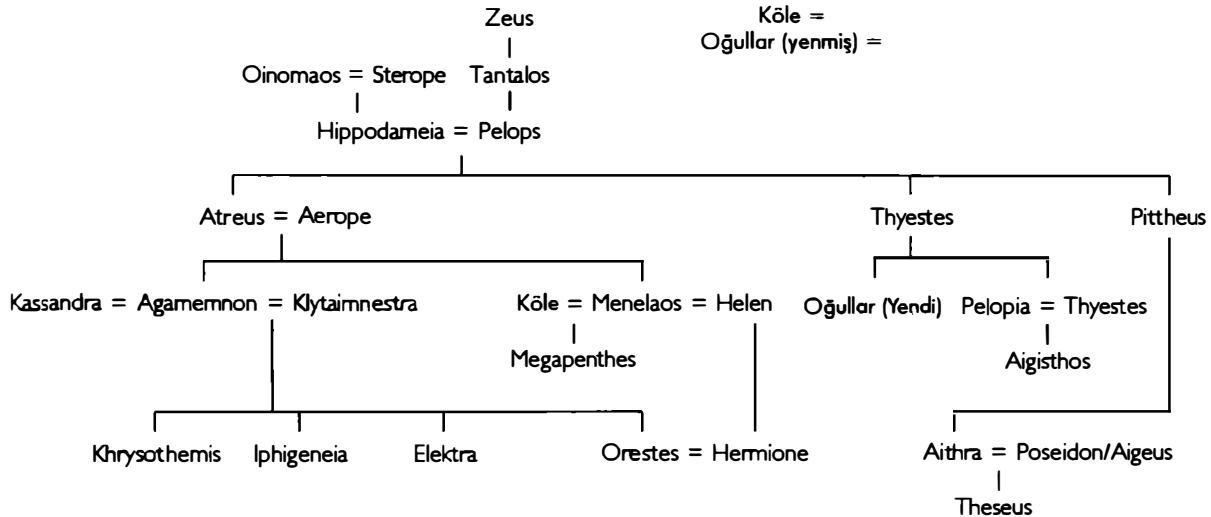
12

LANETLER VE YAMYAMLIK: PELOPS HANEDANLIĞI

Kült Rollerdeki Karakterler

Tantalos	Büyük bir günahkar; Hades'de 'boş umutlarla beslenme' cezasına çarptırıldı
Pelops	Elis Kralı; bir araba yarışında Hippodameia'yı kazandı; Peloponneslilerin isim babası
Oinomaos	Hippodameia'nın babası
Hippodameia	Pelops'un sevgilisi
Atreus	Mikenai Kralı; Menelaos ile Agamemnon'un babaları
Thyestes	Pelops'un oğlu; kendi çocuklarını yedi; Atreus'u lanetledi
Agamemnon	Atreus'un oğlu; Truva'da savaşan Yunanlıların lideri
Menelaos	Atreus'un oğlu; Helen'in kocası

Pelops'un hanedanlığı, Yunan mitolojilerinin en önemli kişilerini ve en vahşiyane olaylardan bazılarını içerir. Bu hikâyeler, insanlar arasındaki bağların inanılmaz derecede güçlü olduğu fakat bireylerin üzerindeki rekabetin genelde oldukça uzlaşılmaz olduğu onur, güç ve cinsel kıskançlık konularına odaklanır. Bu olayların

dallanıp budaklanmaları, kahramanların farklı nesilleri boyunca devam etmekte ve ayrıca edebi ve sanatsal birçok büyük eserlere ilham kaynağı olmaktadır.

Sülalenin başında, Yunan mitolojisinin en büyük günahkarlarından biri olan Tantalos bulunmaktadır. Anadolu topraklarında bulunan Sipylos'dan gelmişti ve Zeus'un oğullarından biriydi. Tanrılarla birlikte yemek yiyecek kadar da imtiyaz sahibiydi; fakat buna rağmen tanrılar ve insanlar arasında birçok temel sınırı ya tanrıların sırlarını insanlara ifşa ederek, ölümlülerle paylaşmak için tanrılara ait içecek ve yiyecekleri çalarak ya da Pindaros'un bile anlattığı ve neredeyse inandığı grotesk bir suç işleyerek ihlal etti. Tanrıların bir ziyafeti sırasında, Tantalos kendi oğlu Pelops'u öldürerek ve onu tanrılara yemek olarak sunarak onları sınamıştı:

Hain komşulardan biri fısıldadı
seni nasıl aldıklarını ve bir bıçakla
etlerini doğrayıp kaynar suya attıklarını
ve masada bölüştükten sonra
etini son lokmasına kadar yediklerini.
Nitekim hiçbir tanrının farkına varamayacağını
söyleyemem; İrkiliyorum.¹

Fakat tanrılardan biri 'nitekim fark edemedi': Demeter. Kızı Persephone'nin kederinden hâlâ aklı başında olmayan Demeter, Pelops'un omzundan bir parça yedi; fakat diğer tanrılar buna aldanmadı. Tantalos'un çarptırıldığı cezaya, Homeros'un Odysseia destanında Odysseus şahit olmuştu:

Gördüm Tantalos'u, acı çekiyordu ve dikilmişti
çenesine kadar yükselen suyun içinde, susamıştı
ve içmeyi deniyordu ama nafile;

ve yaşlı adam içmek için her eğildiğinde su çekiliyor ve buharlaşıyordu, bastığı kara toprak tanrılar tarafından kurutuluyordu. Başının üzerinde yükselen ağaçlar vardı, dalları meyve dolu, armut, nar ve elmalarla dolu ağaçlar parıldıyordu, incirler tatlı, zeytinler olmuştı ve her defasında yaşlı adam ne zaman uzansa eliyle o meyvelere, rüzgar onları fırlatıp uçuruyordu aşağı doğru sarkan bulutlara.³

Başka kaynaklara göre, başının hemen üzerinde büyük bir kaya vardı ve her an başını ezecekmiş gibi duruyordu. Öldürülen, parçalara ayrılan, pişirilen ve kısmen yenmiş olan Pelops, kazana geri konularak ve Demeter'in yemiş olduğu kısım olan omzunun yerine fildişi bir omuz konularak yeniden hayata döndürüldü. Yenilenen Pelops, o kadar inanılmaz bir güzelliğe sahipti ki Poseidon ona aşık oldu ve çocukluğunun büyük bir kısmını geçireceği Olympos'a alıp götürdü.

Pelops büyüdüğünde, Elis'deki Pisa Kralı Oinomaos'un kızı Hippodameia'yı baştan çıkarmaya çalıştı. Fakat ya Oinomaos'un, kızına karşı hissettiği ensest arzulardan ya da bir kahinin öngörüsüne göre, ölümünün, evleneceği erkeğin elinden olacağını öğrenmesinden dolayı bu göz korkutucu bir işti. Her halükarda, elinde olsaydı kızının evlenmesine izin vermeyecekti. Oinomaos'un, kendisine Ares tarafından verilmiş olan silahları ve atları vardı ve kızının her talibine, Korint'teki Poseidon sunağında bir araba yarışında yarışmaları için meydan okumuştı. Aklındaki plana göre talipler, Hippodameia ile birlikte kaçarken, o da Zeus'a kurban sunup onları takip edecekti ve peşinden gittiği talibi de sırtından mızrakla vurup Hippodameia'yı eve geri götürecekti. E, ne de olsa ilahi

atların çektiği bir arabaya sahipti. Hippodameia uğruna bir düzine veya daha fazla adam ölmüş ve vurulan başları da Oinomaos'un evini süslemişti.

Bu durum, Pelops'un Hippodameia'yla evlenmek için oraya gelişiyle bir nebze değişti; çünkü bir bakışla, Pelops ile evlenmeye karar verdi. İlişkilerinin başlamasında, Oinomaos'un arabacısı Myrtilos'un payı vardı. Birliktelikleri ya Myrtilos ona aşık olduğu için Hippodameia'nın yardım çağrısına olumlu cevap vermesiyle ya da Pelops'un Myrtilos'a, krallığının yarısını ve de gerdek gecesinde Hippodameia ile birlikte olmasını önermesiyle gerçekleşti.⁴

Yarıştan hemen önceki anlar, Olympia'daki milattan önce beşinci yüzyıla ait Zeus tapınağının doğu alınlığına fevkalade bir şekilde oyularak bezenmiştir. Tansiyon yükselmiş ve sınırlar gerilmiştir: Kendinden emin, elleri belinde olan Oinomaos, müsabakanın şartlarını açıklar; Pelops, başı öne doğru eğik, dikkatlice dinlemektedir; Hippomadeia, Pelops'un yanındadır ve bir gelin edasıyla duvağını düzeltmektedir. Oinomaos'un karısı Sterope de oradadır. Kollarını kavuşturmuş bir halde o da kocasının yanı başında durmaktadır. Şahısların birbirleriyle fiziksel bir teması yoktur; fakat bu sahnedeki şiddetli duygular onları birbirine bağlarken, kenarda duran hizmetçiler de (birinin sıkılmış ve dalgın bir şekilde ayak tırnaklarıyla oynadığı görülmektedir) ya atların yanında oturmakta ya da çömelmektedirler ve müsabakanın yerini belirleyen nehir tanrılarının da alınlığın köşelerinde çağıldadıkları görülmektedir.

Ardından meydana gelen olaylar hakkında en az iki tasvir vardır. Pindaros'a göre Poseidon, Pelops'a altın bir

araba ve Oinomaos'un atlarından çok daha hızlı koşan atlar verdi ve böylece Pelops, yarışı kazandı. Fakat bilinen daha klasik ama daha az bir öğreticiliği olan bir masala göre ise Myrtilos, Oinomaos'un araba tekerlerindeki tunç dingillerin vidalarını, balmumundan yapılmış olanlarıyla değiştirdi veya sadece takmadı ve Oinomaos'un arabasının tekerlekleri kırıldı, kendisi dizginlere dolandı ve sürüklenerek öldü. Pelops, böylece yarışı kazanmış oldu. Bu olay, *Argonautika*'da, Hypsipyle'nin İason'a verdiği pelerine işlenmişti:

İşte orada, geliyor iki süslü yarış arabası yarışarak, Pelops önde, dizginler elinde, Hippodameia yanı başında ve Myrtilos peşinde atları dürttü, Oinomaos hemen yanında, aldı eline yerdeki kargıyı fakat dingilin kırıldığı an düştü tam Pelops'u sırtından vuracakken.⁵

Oinomaos ölürken ihanetinden dolayı Myrtilos'u lanetledi.

Böylece Pelops, gelinine kavuştu; fakat şimdi Myrtilos konusuyla karşı karşıyaydı. Bazı tasvirlerle göre Pelops, Myrtilos'un Hippodameia ile yatmasına hazır değildir ve başka bir tasvire göre de Myrtilos çok aceleci davranmış ve Hippodameia'ya tecavüze kalkışmıştır. Şöyle ya da böyle, Oinomaos'un laneti meyvesini verdi ve Pelops, Myrtilos'u denize attı. Pelops, arınmak için Hephaistos'a gitti, Myrtilos'un babası Hermes'e ibadet etti ve Olympia'daki yarış pistinin yanına Myrtilos'un onuruna bir höyük inşa etti; fakat Myrtilos'un ruhunun gönlünü almaya çalışması, üzerindeki laneti kaldıramadı ve bu lanet nesiller boyu sefalet getirdi.

Pelops, Oinomaos'un krallığını ele geçirdi ve tüm bölgeyi hükmü altına aldı. Pelops'la birlikte bu bölgeye 'Peloponesos' (Peloponnes ya da 'Pelops'un Adası') dendi.

Elimizdeki kaynaklarda, Pelops ile Hippodameia'nın oğullarına ait çeşitli kayıtlar mevcut ve hepsi, başlarına musallat olan zina, ensest, cinayet ve yamyamlık gibi şiddetli sonuçların doğurduğu acıları tadan Atreus ile Thyestes'den⁶ bahseder.

Pelops, yaşamı boyunca birkaç sorunla boğuştu; fakat ölümünde herkesin elde edeceği sürpriz bir ödül ortaya çıktı: Bir kahin, Eurystheus öldükten sonra Mikenai'nin Pelops'un soyundan gelen biri tarafından yönetileceğini öngördü. Fakat kim? Atreus, ona ünlü Agamemnon ile Menelaos'u⁷ doğuran Aerope ile evlenmişti; fakat Aerope, Atreus'un erkek kardeşi Thyestes ile de evlilik dışı cinsel ilişki yaşıyordu. Mikenai üzerinde hak iddia edebilmek için Atreus, sürülerindeki en iyi kuzuyu Artemis'e kurban edeceğinin sözünü verdi. Fakat altın bir kuzu belirince önce onu susturdu ve ardından bir kutuya⁸ saklayarak verdiği sözden döndü. Fakat Aerope, kuzunun gizlice Thyestes'in eline geçmesini sağladı ve krallık üzerine müzakereler başladığında Thyestes, böylesine bir hayvana sahip olanın krallığa sahip olması gerektiğini teklif etti. Atreus bu öneriyi kabul etti; Thyestes kuzuyu takdim etti ve kral ilan edildi. Bu duruma müdahale eden Zeus, Atreus'a, krallık için daha belirli bir kriter sunmasını söyledi: güneş batıdan doğup doğudan batarsa Atreus kral olacaktı; Thyestes bu kriteri kabul etti ve Zeus, Atreus'un kriterini yerine getirdi; Atreus, krallığı ele geçirdi ve Thyestes de sürgün edildi.⁹

Atreus, bu umumi savaşı kazanmış olabilir; fakat Thyestes, aile içi savaşta hâlâ öndeydi. En azından Atreus'un

ilişkiyi öğrendiği ana kadar. Atreus, akabinde korkunç ve ölümcül bir intikam duygusuna kapıldı. Aerope'yi boğdu ve arkasından da Thyestes'e barış talebinde bulunmak için bir ulak gönderdi. Atreus, erkek kardeşinin Mikenai'ye geri gelmesini sağlar sağlamaz, onun oğullarını kesip doğradı, sonra etlerini pişirdi ve bir ziyafette Thyestes'e yedirdi. Thyestes, yemek için minnettarlığını dile getirdiğinde, Atreus, Thyestes'in oğullarının kesik kafalarını, ellerini ve ayaklarını göstererek göremediği kısımlarını da midesinde olduğunu söyledi. Thyestes, Atreus'a tarif edilemeyecek kadar korkunç lanetler yağdırdı ve Atreus Hanedanlığı Üzerindeki Lanet diye bilinen beddua Atreus'un ailesinin ileriki dönemlerinde hiç eksik olmadı.

Thyestes, intikam duyguları beslemeye başladığında bir kahin, Thyestes'in kendi kızı Pelopia ile cinsel ilişkiye girip ondan bir oğul sahibi olarak ancak hedefine ulaşabileceğini söyledi. Tam olarak da böyle oldu. Thyestes'in kızı Pelopia, kendi güvenliği için ilk önce Sikyon'a gönderilmişti. Thyestes, onu orada gidip buldu. Athena'ya gece kurbanı sunuyordu ve ayın sırasında kurban kanlarının içine daldı ve kana bulanık elbisesini yıkamak için nehre indi. Kim olduğunu gizleyen Thyestes, Pelopia'nın üzerine atıldı ve ona tecavüz etti. Pelopia, onunla mücadele ettiği sırada kılıcını almayı başardı. Kısa bir süre sonra, Epeiros'un güneyinde bulunan Thesprotia'da seyahat ediyordu ve tesadüfen, o bölgenin kralı Thesprotos'un kızı olduğunu düşündüğü Pelopia ile karşılaştı. Krala, kızıyla evlenip evlenemeyeceğini sordu ve Pelopia'nın kendi kızı olmadığını hatta hamile olduğunu söylemeyi unutarak Thyestes'in teklifini kabul etti. Evlilik gerçekleşti ve olması gerektiği gibi Pelopia, ölüme terk ettiği bir oğul doğurdu. Fakat çocuk, çobanlar tarafından

bulundu ve dişi bir keçi tarafından emzirildi. Atreus, çocuğun varlığından haberdar olduğunda, onu evine aldı, kendi oğlu gibi büyüttü ve ona Aigisthos (Yunancada *aix*, *aigos*, 'keçi') adını verdi.

Atreus'un oğulları Agamemnon ve Menelaos, Delphi'de akabinde Thyestes ile karşılaştılar, onu tutukladılar ve Atreus'a götürdüler. Atreus, Aigisthos'u çağırttı. Latin yazar Hyginus hikâyeyi noktalar:

Thyestes, Aigisthos'u ve üzerinde taşıdığı kılıcı gördüğünde, Pelopia'ya tecavüz ettiği sırada kaybettiği kılıcı olduğunu fark etti. Aigisthos'a, kılıcı nereden aldığını sordu. Kılıcı, annesi Pelopia'nın kendisine verdiğini söyledi ve gidip annesini getirmesi için emir verdi. Pelopia, soruyu yanıtladı: Tecavüze uğradı bir gece vakti, kime ait olduğunu bilmediği birinden aldığını ve tecavüz sonucu Aigisthos'a hamile kaldığını söyledi.

Pelopia, yaşadığı ensest ilişki gerçeğini fark etti ve bu duruma daha fazla dayanamadı:

Pelopia (doğru kılıç olduğundan emin olduğu) kılıcı aldı ve kendi göğsüne sapladı. Aigisthos, annesinin göğsünde saplı halde duran kanlı kılıcı aldı ve Thyestes'in öldüğünü düşündüğü için çok mutlu olan Atreus'a götürdü. Aigisthos, Atreus'u deniz kıyısında kurban kestiği sırada öldürdü ve babası Thyestes ile birlikte atalarının tahtına geri döndüler.¹¹

Atreidler ('Atreus Oğulları') olarak bilinen, Atreus'un oğulları Agamemnon ve Menelaos, Thyestes tarafından önce sürgün edildiler; fakat daha sonra yine Thyestes tarafından Mikenai'ye geri getirildiler. Agamemnon, Mikenai Kralı oldu ve Menelaos da Tyndareus'un ona krallığı bırakmasıyla Sparta'nın hükümdarı oldu. Atreidler,

Tyndareus'un olağanüstü güzellikteki kızlarıyla evlendi: Agamemnon, Klytemnestra'yı aldı; Menelaos da Helen'i.

Atreus'un Henadanlığı Üzerindeki Lanet, Agamemnon'un nesli boyunca ve çocukları Orestes, Elektra ve İphigeneia'yı (İphianassa) da etkisi altına alarak devam etti ve Yunan mitolojisindeki olaylara yön verdi. Sülalenin başında yer alan Tantalos'un adı bize, Hades'deki şeytanca ve beyhude cezasına ilişkin İngilizce de 'tantalize' ('boşa ümit vermek') kelimesini sunar ve içkiyle arası iyi olanlar, içindekilerin görüldüğü bir alkol depolama maddesi olan 'tantaldaki' mitolojik kinayeyi fark edeceklerdir.

Güneşin doğuya doğru battığı, Atreus ile Thyestes arasındaki müsabaka, Antik Çağ alimlerinin rasyonalist yorumlarına maruz kaldı çünkü bu alimlere göre Atreus gerçekten de yörüngesini hesapladıktan sonra bilimsel bilgisi zayıf olan erkek kardeşini gölgede bırakan ya da güneşin, yıldızların hareketine zıt yönde döndüğüne dikkat çeken bir astronomdu.

Biliyoruz ki Atreus ile Thyestes'in hikâyesi, Sophokles ve Euripides dahil, milattan önce beşinci yüzyıla ait birçok trajedi yazarı tarafından dramatize edilmişti fakat bu oyunlar artık kayıp. Bununla birlikte, milattan önce dördüncü yılda doğmuş olan milattan sonra birinci yüzyıl Romalı oyun yazarı Seneca, *Thyestes* adlı bir oyun yazdı ve bu mitin anlatıldığı oyun, Megaera'nın Tantalos'a, oğullarının Thyestes tarafından yenileceğini öngördüğünü söylediği anla başlar. Dram ilerledikçe Thyestes, bayram eden Atreus tarafından uyuşturulur. Thyestes'in kısa içki alemi, Atreus'un kendisine bir kupa dolusu kan sunmasıyla ve oğullarının kesik başlarını bir tepside sunmasıyla bir süre sonra acıya dönüşür. Thyestes, gömebilmek adına

oğullarının cesetleri için yalvarır. Atreus da oğullarını kendisine yedirdiğini söyler. Thyestes'in o an itibariyle aklına tek gelen şey, Atreus'un bu iğrenç hareketi karşılığında ondan intikam almaktır. Tasvirler devamlı yaratılmıştır. Bunlardan bazıları da John Wright'ın 1674 *Thyestes [...]*to which is added *Mock-Thyestes, in burlesque* (hicivli *Alaycı-Thyestes*), Voltaire'in 1771 yılında basılan ve mitin tamamıyla yeniden yazıldığı *Les Pélopides* (*Pelops*) ve Belçikalı oyun yazarı Hugo Claus'un ayrıntılı bir şekilde yeniden düşünmeyi gerektiren *Thyestes* adlı eserlerdir.

Atreus hanedanlığına ait mit, belki de en yüksek yankıyı, 2000 yılında (çok heavy metal olmasa da Act I'den daha melodik) olan *The House of Atreus – Act II* tarafından tamamlanan tek sahnelik Barbar-Romantik opera olarak tanımlanan yirmi iki film müzikli Virgin Steele'in 1999 yılı heavy metal albümü *House of Atreus – Act I*'de yaptı.

Mikenai arkeolojik ören yerini ziyaret eden birçok kişi, Mikenai dünyasının en güzel mimarilerinden biri olan Atreus'un Hazine Dairesi olarak bilinen *tholos* (veya 'Arıkovanı') şeklindeki lahdini görebilmektedirler; fakat bu yapıyla kahraman arasında herhangi bir bağlantının olmadığı da vurgulanması gerekir.

TRUVA SAVAŞI

Kilit Rollerdeki Karakterler

Paris	Truvalı; Priamos'un oğlu; 'Paris'in Yargısı' hükmünü verdi; Helen'i kaçırdı
Helen	Spartalı; Menelaos'un karısı; 'bin gemiyi yollara düşüren gerçek'
Odysseus	Kurnazlığıyla ün yapmış kahraman; Yunanlıların en iyi savaşçıları ve strateji uzmanlarından biri
Telephos	Herakles ile Auge'nin oğlu; Akhilleus tarafından yaralandı ve tedavi edildi
Iphigeneia	Agamemnon'un kızı; uygun rüzgarlar çıksın diye kurban edildi
Troilos	Truvalı; Priamos'un oğlu; Akhilleus tarafından öldürüldü
Philoktetes	Herakles'in oklarını ve yayını aldı; Limnos'da bir yılan tarafından ısırıldı
Akhilleus (Aşil)	Peleus ile Thetis'in oğlu; Yunanlıların en yüce savaşçısı

Menelaos, Sparta Kralı olmuş ve yeryüzünün en güzel kadını ile evlenmiş olsa bile, sorunlu bir hükümdarlığı ve evliliği vardı bunun temelinde de Truvalı Paris'in karısını çalmış olması yatıyordu. Helen'in kaçırılması, Truva Savaşı'nı tetikledi. Peleus ile Thetis'in¹ düğününde Eris (Nifak), üzerinde 'en güzeline' diye yazan bir altın elmayı misafirlerin ortasına atarak Hera, Athena ve Aphrodite arasında hazırlıksız yapılacak bir güzellik yarışmasını art

niyetli bir şekilde fitilleyerek savaşın başlamasına sebep oldu. İnanılmaz derecede güzel bu üç tanrıçanın her biri bu ödülü almak konusunda iddialıydı. Bu nedenle Zeus, Hermes'e, onları Biga Yarımadası'ndaki İda Dağı'nda yaşayan ve imkansız gerçekleştirerek bir felaketle sonuçlanacak kararı verecek olan Paris'e götürmesi emrini verdi. Her bir tanrıça ona ayrı ayrı rüşvet önerdi ve sonunda Paris, seçimini güç ve cinsellik arasında yapmak zorunda kaldı. Euripides'in trajedi oyunu *Truvalı Kadınlar*'da Helen, Menealos'a kendisini şöyle ifade eder:

Athena'nın rüşveti

Şöyleydi: Frigleri savaşa götürecek ve
Hellas [Yunanistan]'ı yok edecekti. Hera hem Asya
Hem de Avrupa hükümdarlığını verecekti kendisini birinci
Seçtiği takdirde. Aphrodite ise bendeki güzelliği
Vereceğini temin etti onu en güzel olarak seçtiği takdirde,
Ve ben onun olmalıyım.²

Bu yürekli Truva erkeği Paris, Helen'i ve haliyle Aphrodite'i seçti.

'Paris'in Yargısı', bazen ilginç çarpıtmalar sergileyen sanatçılar için her zaman çekiliğe sahipti. Yaşlı Lucas Cranach, MS 1528 yılında yaptığı *Paris'in Yargısı* adlı küçük ölçekli yağlıboya tablosunda, kendi çıkarları uğruna bedenlerini sergileyen üç tanrıçayı çıplak olarak resmetmiştir. Paris, zarif şapkasıyla oldukça kilolu bir Rönesans şövalyesi olarak yaşlı bir savaşçı olan Hermes ile müzakere ederken görülmektedir. Göz kamaştırıcı bu üç tanrıça (başta Aphrodite olmak üzere) cıvelî bir tutum sergilemektedir ve Eros da yayını germiş bir halde hedefine odaklanmıştır. Tıpkı Claude Lorraine'in *Paris'in Yargısı* (1645-6) adlı tablosu gibi Joachim Wtewael (1615) ve Rubens (1635-8) de bu tasvirlerden yapmıştır.

Paris, Menelaos'un onu dokuz gün boyunca misafir ettiği Sparta'ya deniz yoluyla gitti. Fakat onuncu gün Menelaos'un, büyükbabasının Girit'te yapılacak olan cenaze töreni için gitmesi gerekti ve böylece Aphrodite'in de yardımıyla, Paris yakaladığı fırsatı değerlendirerek önce Helen'le yattı ve ardından onunla gizlice kaçtı. Bu tasvir, Helen'in bu davranışını derinden inceler: O ahlaksız biriydi; itikadın durdurulamaz gücüydü ve zorla kaçırılmıştı; tüm olanlar Aphrodite'in işiydi veya Paris'in kaçırdığı gerçekten ya Helen değildi ya da Mısır'da bulunan gerçek Helen'in Truva Savaşı'ndan sonra Menelaos tarafından alıp götürüldüğü buluttan bir hayaletiydi. Bu tasvir, milattan önce altıncı yüzyıl şairi Stesikhoros'a kadar dayanıyor gibi görünmektedir. Stesikhoros, önceleri yazmış olduğu bir şiirinde, Helen'e karşı sarf ettiği olumsuz sözlerden dolayı özür diler; görme yeteneğini kaybetmiştir, bunu Helen'in intikam duygusuna atfetmiştir ve iftiralarını geri alıp gönlünü almak için onu aramıştır. Fakat Helen'in davranışları ne olursa olsun, Paris, Yunan misafirperverliğinin temel ilkelerini çiğniyordu: Başka bir erkeğin karısını kaçırmak, her zaman uğursuz sonuçlar yaratırdı.

Helen, dokuz yaşındaki kızı Hermione'yi geride bıraktı, Menelaos'un mallarından büyük bir miktarı gemiye yükledi ve gece olunca Paris ile yelken açtı. Truva'ya olan yolculukları ya Paris'in Yargısı yüzünden ona öfke besleyen Hera'nın gönderdiği ve Sidon ile Kıbrıs'ta zaman geçirmelerine neden olan fırtınadan dolayı zor geçti ya da sakin denizlerde dosdoğru ilerleyerek gidecekleri yere varmaları sadece üç gün sürdü. Helen, Truva'da asil bir hoş geldin ile karşılandı ve Paris'le resmi olarak evlendi.

Menelaos, Helen ve Paris'in kayıplara karıştıklarını fark edince, Agamemnon'a gitti ve Truva'ya gidilmek üzere ordu kurmasını istedi. Ağabeyi bu isteğine olumlu yaklaştı ve Yunan krallarına, böyle bir durumda,³ Helen'in kocasına verecekleri desteğe dair yeminlerini hatırlattı.

Kralların çoğu, bu sefere çıkmak üzere gönüllü oldular fakat hepsi değil.

Odysseus, yelken açmamak için deli numarası yaparak bir öküz ile bir ata veya eşeğe boyunduruk koştu ve sabanla tuz ekti. Nauplios'un oğlu Palamedes önderliğinde Yunanlı elçiler geldiler. Odysseus'un bir dolap çevirdiğini anlayan ve onun blöfünü gören Palamedes, Odysseus'un daha bir bebek olan oğlu Telemakhos'u ya sabanın önüne bıraktı ya da Penelope'nin kucağından alarak kılıcıyla tehdit etti. Her iki taktik, Odysseus'un deli olmadığını ortaya çıkardı ve beklendiği gibi Odysseus savaşa gitti; fakat Palamedes'i asla affetmedi. Daha sonra da sanki Priamos'dan Palamedes'e yazılmış gibi Frigyalı bir mahkuma içinde ihanet sözlerinin geçtiği bir mektup yazdırarak onu ölüme mahkum ettirdi. Ayrıca, Yunan kampına⁴ mektubu bırakmadan önce de Palamedes'in çadırını hatırı sayılır miktarda altınla doldurdu. Agamemnon mektubu okudu, altınları buldu ve Palamedes hain ilan edilerek taşlandı. Bu olay, eve dönüş yolunda⁵ Yunanlıların büyük üzüntü yaşamalarına sebep olmuştu.

Odysseus ayrıca Akhilleus'un Skyros'da⁶ kimliğini ortaya çıkartarak savaşa dahil olmasını sağlamıştı ve bu sefer, Telamon'un oğlu 'Büyük' Aias, Oileus'un oğlu 'Küçük' Aias, Tydeus'un oğlu Diomedes gibi yüce savaşçılar ve bilge bir danışman olan yaşlı Nestor tarafından desteklenmişti.

Koalisyon güçleri, Boiotia'nın kuzeydoğu kıyısında yer alan Aulis'de nihayet birleştiler. Eski zamanlarda, Yunan devletleri için Truva'da savaşmış bir kahraman üzerinde hak sahibi olabilmek son derece önemliydi ve Homeros'un İlyada adlı eserinde, Truva mitlerinde hayati bir unsur olan ve 1,106 gemi, 43 lider ve 29 devlet gibi detaylar sunarak modern okuyucuya sıkıcı gelen uzun bir Gemi Listesi mevcuttur.

Aulis'de olağanüstü bir kehanet ortaya çıktı. Bir sunağın yanında, üzerinde kuş yuvası olan bir çınar ağacı vardı; sunaktan bir yılan sürünerek geldi, yuvadaki anne kuş ile birlikte sekiz yavrusunu yedi ve ardından taş döndü. Kahin Kalkhas, bu kehaneti Truva'nın dokuz yıl boyunca direneceğinin ve onuncu yılda ele geçirileceğinin işareti olarak yorumladı.

Ardından bu büyük güç, Agamemnon'un⁷ komutasında yelken açtı; fakat daha sonra yolda kayboldular ve Truva olduğunu düşündükleri ve Truva'ya oldukça yakın bir yer olan Misya'ya çıktılar. Herakles'in oğlu ve aynı zamanda Misyalıların Kralı olan Telephos, bir karşı saldırı düzenledi ve Yunanlıları gemilerine geri püskürttü. Fakat daha sonra Telephos, elinde babası Peleus'un müthiş mızrağı olan Akhilleus ile karşı karşıya geldi:

Devasa, ağır, kalın ve hiçbir Akalı askerin hakkını veremeyeceği, yalnızca Akhilleus'un kullanabileceği Peleus'un bu dişbudak mızrağı, babası Kheiron tarafından Pelion Dağı'ndan getirilmişti, savaşta düşmanlarına ölüm kussun diye.⁸

Telephos kaçtı, bir asma dalına takıldı ve Akhilleus onu uyluğundan⁹ yaraladı.

Misya'dan ayrıldıktan sonra, Yunanlılar korkunç bir fırtınaya yakalandı ve Truva'nın nerede olduğundan bihaber, anayurtlarına kadar sürüklendiler. Bunlar olurken Telephos'un yarası iyileşmiyordu. Apollon, yarasını yalnızca bir kişinin iyileştirebileceğini söyledi. O da Akhilleus'un ta kendisiydi. Paçavralar içinde, Akhilleus'a gitti ve onu iyileştirmesi için yalvardı. Karşılığında¹⁰ ise Truva'nın nerede olduğunu söyleyeceğine dair yemin etti. Akhilleus bir doktor değildi. Bunun üzerine Odysseus, yaraya sebep olanın Akhilleus değil, mızrağının olduğunu söyledi. Böylece, kılıcının pasını Telephos'un yarası üzerine kazıyarak serpiştiren Akhilleus, onun iyileşmesini¹¹ sağladı. Telephos verdiği sözü tuttu ve Yunan filosu Aulis'de tekrar bir araya geldi.

Yunanlılar için işler şimdi ciddi anlamda ters gitmeye başladı. Doğayı karşılarında bulan Yunanlılar ya çok sert rüzgarlara ya da hiç esmeyen havalara maruz kaldılar. Bu, Artemis'in Agamemnon'a karşı olan öfkesinin yansımasıydı; çünkü öfkelenmesine neden olan birinci sebep, Agamemnon'un bir geyiği vurduktan sonra, 'Artemis dahi böylesini vurmamıştır' diye saygısızca konuşmasından dolayı idi ve ikincisi de Agamemnon'un babası Atreus'un ona¹² altın kuzuyu kurban etmemesiydi. Kalkhas daha sonra, Agamemnon'un kızı İphigeneia'nın tanrıçaya kurban edilmediği takdirde yola çıkamayacaklarına dair bir kehanette bulundu. Bunu gerçekleştirmek, toplumun temel yapısını korkunç bir şekilde alt üst edecekti: Hayvanları kurban etmek normal idi; insanları kurban etmek ise korkunç bir anormallikti. Fakat Agamemnon, bu seçenekten kaçınamazdı: Ya Paris'in gerçekleştirdiği hainliğine karşı intikam amaçlı bu seferden vazgeçecekti (ki bu bir seçenek değildi) ya da kızını kurban edecekti (ki

bu da bir seçenek değildi). Bu klasik bir trajik seçimdi ve o bunu biliyordu:

İtaat etmeliyim, itaat etmeliyim yoksa bedeli ağır olacak! –
 Ah bu lanet beni yerle bir edecek
 evimin pırlantasını kurban ettiğimde –
 bir babanın elleri bulanacak
 küçük kızının kanı sunakta aktıkça.
 Her ikisi de acı dolu olacak. Bundan daha kötüsü var mı?¹³

Paris'in işlediği günahın intikamını almak için Agamemnon'un da günah işlemesi gerekliydi. Yanlış iki seçenekten, ordusu için olandan yana karar kıldı:

Filoyu terk edip ittifakı bozacak mıyım? Hayır.¹⁴

Agamemnon, Akhilleus ile evlenme bahanesiyle İphigeneia'yı çağırttı. Romalı yazar Lucretius'a göre bu korkunç bir hainlikti:

Kaderi, evleneceği zaman filo yola çıkabilsin diye babasının bu günahsız günah dolu bir ayinde kurban edecek olmasıyla çizilmişti. Aslında batıl inançların kurbanı olmuştu.¹⁵

İphigeneia'nın bu korkunç kaderi, Aiskhylos'un *Agamemnon* adlı eserinde Koro tarafından detaylı bir şekilde betimlendi:

Evet – cesareti vardı
 bir kadın uğruna çıkan savaşı kutsamak için
 Kızını boğazlamaya ve
 erkekleri savaşa sürüklemeye.

'Babacığım, babacığım!' diye yalvaran
 sesinden de etkilenmez savaşa susamış olan.
 Hizmetkarları çağırtır baba,

bir dua ile birlikte,
 ‘Yatırın onu sunağın üzerine
 bir kuzu gibi tüm dirayetinizle!
 Bayılmak üzere – kaldırın onu,
 sarın bedenini bezlerle,
 kavrılmış güzelim dudaklarını bağlayın bu kayışla...
 Ağzını kapatın sımsıkı, soyumuzu lanetler sesi yoksa’ –
 sesinin çıkmasını engeller... Üzerindeki safran bezler
 kumsala doğru dökülür
 bakışları ok gibidir ve
 bulur her bir celladı, merhamet dilercesine
 gün gibi ortadadır her şey,
 onlara adlarıyla seslenmek için kendini zorlar..¹⁶

İphigeneia’nın ölümü, daha sonra Agamemnon’un, karısı Klytaimnestra ve karısının aşığı Aigisthos’u öldürmekten sorumlu olacağı gaddarca işlenen intikam cinayetlerini harekete geçirdi. Fakat bunlara alternatif bir tasvir daha vardır. O da Euripides tarafından yazılan İphigeneia Aulis’te ve Artemis’in, sunakta mucizevi bir şekilde İphigeneia’yı bir geyiğe dönüştürdüğü ve onu bir rahibe olması için Karadeniz’deki Tauris’e götürdüğüünün anlatıldığı İphigeneia Tauris’te adlı oyunlardır.

İphigeneia kurban edilir edilmez, rüzgarlar Yunanlıların lehine esmeye başladı. Telephos’un çizdiği rotayı takip ettiler ve Ege Denizi’nin kuzeydoğusunda yer alan ve Tenes’in egemenliği altındaki Tenedos’a ayak bastılar.

Akhilleus’un kaderi burada yazıldı. Annesi Thetis, oğlunun Tenes’i öldürdüğü takdirde genç yaşta öleceğini biliyordu ve Akhilleus’u bu konuda daha önce özellikle de uyarmıştı. Hatta hizmetkarlarından birine, Akhilleus’un uyarısını dikkate alıp almadığını gözlemlemesi ve onu

uyarması için emir vermişti. Fakat bu adada Akhilleus, Tenes'in oldukça çekici kız kardeşiyle karşılaştı ve onunla cinsel ilişkiye girdi. Tenes, namusunu korumak istediğinde ise Akhilleus onu¹⁷ öldürdü. Öldürdüğü kişinin kim olduğunu öğrendiğinde Akhilleus, onu uyarması gereken hizmetkarı da öldürdü fakat artık çok geç idi: Kaderi yazılmıştı.

Tenedos'daki¹⁸ terslikler bir türlü bitmiyordu. Philoktetes, bir su yılanı tarafından ısırılmıştı. Bunu hak etmesine neyin sebep olduğuna dair çeşitli söylentiler vardır; fakat sonuç olarak yarası iyileşmedi ve yarası öyle korkunç bir şekilde iltihaplandı ki hiç kimse ne yarasından yayılan kötü kokuya ne de çektiği ıstıraptan dolayı attığı çığlıklara tahammül edebildi. Odysseus'un önerisi üzerine, Limnos adasında sahile bırakıldı ve yanına da geçimini sağlayabilmesi için hedefini şaşmayan oklar ve yayı bırakıldı. Genel olarak, Philoktetes'in Herakles'e ait bu yay ve okları Oita Dağı'nda,¹⁹ üzerinde ölünün yakıldığı odun yığınına ateşlediği için bir ödül olarak aldığı söylenmektedir ve tabii ki bilinen bir tasvirde anlatıldığı üzere, Philoktetes'in yarasının sebebi bir su yılanı değil, Hidra'nın zehrine bulanana oklardan biriydi. Herakles, odun yığını üzerindeyken Philoktetes'ten, küllerinin yerini asla belli etmemesini istedi ve her ne kadar sözlü olarak telaffuz etmeden yemin ettiyse de mezarının üzerine ayağıyla basarak işaretledi ve bu sırrı açığa vurdu. Truva'ya giderken oklardan biri ise kalles ayağının tam ucuna düştü.

Truva'ya Varış

Sefer, Truva'ya kitlenmiş bir vaziyette başladı. Fakat savaş başlamadan önce, uzlaşma konusunda son bir girişimde bulunuldu. Odysseus ve Menelaos, Helen ile

birlikte Menelaos'un mülklerinin²⁰ iadesi için doğrudan çağrıda bulundular. Truvalılar bu konuyu çok düşündüler; fakat Yunanlıların bu taleplerini geri çevirdiler ve elçilerin hayatları Antenor'un araya girmesiyle kurtarıldı. Diplomatik kanallar tıkanmıştı. Artık savaşma zamanıydı.

Truvalılar, Yunanlıların sahile çıkmasını önlemeye çalıştılar ve bir kehanete göre, sahile çıkacak olan ilk Yunanlı aynı zamanda ilk ölecek olandı ve bu nedenle sahile çıkmakta gönülsüz olan Yunanlıların arasından fırlayan Protesilaos (Ordunun Öncüsü), gemiden atladı, birçok Truvalıyı öldürdü ve Hektor'un saldırısı²¹ sonucu öldü. Karısı Laodameia,²² kocasının öldüğünü öğrendiğinde, tanrılardan kendisine, kocasıyla konuşabilmesi için üç saat istedi. Fakat üç saatin sonunda, kocası yeniden öldü ve Laodameia bu acıya daha fazla dayanamadı. Hyginus, bize bu tasviri aktarmaktadır:

Laodameia, kocası Protesilaos'un benzeri altın bir heykel yaptı, dini bir heykel kisvesi altında odasına yerleştirdi ve ona tapmaya başladı.

Bir sabah erkenden hizmetkarlarından biri ona kurban sunumu için biraz meyve getirdi. Kapıdaki aralıktan içeri baktı ve Protesilaos şöyle dursun, Laodameia'nın bir heykel ile öpüştüğünü gördü. Kocasından gayri bir aşğının olduğu düşüncesiyle hizmetkar, Laodameia'yı babası Akastos'a şikayet etti. Babası geldiğinde odayı bastı ve onun Protesilaos'un bir heykeli olduğunu gördü; fakat kızının bu eziyeti devam ettirmesini önlemek için odunları yığdırdı ve heykel ile birlikte kutsal nesnelerin yakılmasını emretti. Bu acıya daha fazla dayanamayan Laodameia, kendisini cenaze ateşine attı ve alevler tarafından yutuldu.²³

Yunanlılar şimdi sahile doluşmuştu. Akhilleus, Myrmidonlarla birlikte sahile ayak bastı ve birçok kurbanının ilki olan yaralanmaz Kyknos'u kendi miğferinin kayışlarıyla boğarak canını aldı. Bu, Truvahıları korkuttu ve şehre geri çekilmeleriyle de Yunanlılar sahile gemilerini çıkartarak kamp kurdular. On yıl sürecek olan kuşatma artık başlamıştı.

Truva Savaşları hakkında kim kesin bir 'tarihsel' kronolojiyi yeniden düzenlemeye kalkışırsa başarısızlığa mahkumdur.²⁴ Bu savaşla ilgilenen birçok alanda o kadar farklı kaynaklar mevcut ki kendilerine ait tasvirler sunarlar; fakat bu anlatılanları yalnızca sanat eserlerinde görebiliriz. Örneğin, Akhilleus ile Aias'ın masada oyun oynadıklarını gösteren motif, Exekias'ın baş döndürücü siyah figürlü Attika vazosu üzerinde yer almaktadır; fakat Homeros bundan söz etmemiş; Kıbrıslı Stasinos'un tarihi bilinmeyen ve Hegesias ya da Homeros'a atfedilen bir çalışması olan *Kypria*, Truva Savaşı'na sebep olan tanrıların kararlarından, Akhilleus ve Agamemnon arasında geçen bir tartışmaya kadar olan her şeyi oldukça bölük pörçük anlatır ve Homeros da bu tartışmayı diğerlerine göre nispeten daha az kullanmıştır.

Bir takım kilit olaylar vardır ve bunlardan biri de Akhilleus'un son derece önemli kurbanlarından biri olan Truvalı prens Troilos'dur. Troilos'un yirmi yaşına kadar yaşadığı takdirde, Truva'nın düşmeyeceğine dair bir kehanet vardı; fakat Apollon'a ait bir tapınakta pusuya düşürülüp öldürüldü. Ressamlar bu olayı savunmasız bir çocukla dev gibi yüce bir savaşçının arasındaki savaş olarak vazolarında betimlemişlerdir. Troilos ile (Khryseis isminin yozlaşmış hali olan) Cressida arasında yaşanan aşk, daha sonraki tasvirlerde ortaya çıkar ve bizi milattan sonra on

ikinci yüzyılda yaşamış Benoît de Sainte-Maure'nin *Roman de Troie* adlı eserinden alır ve Boccaccio'nun *Filostrato* (1340-41), Chaucer'ın *Troilus ve Criseyde* (1385) adlı eserlerinde dolaştırdıktan sonra Shakespeare'ın *Troilus ve Cressida* (1602) adlı eserine kadar götürür.

Akhilleus, ayrıca Priamos'un oğlu Lykaon'u esir aldı. Onu

babasının bahçelerinden alıp götürdü
bir gece baskını sonrası. O sırada bir incir ağacının dallarını
kesiyordu
sivri uçlu mızrağıyla, arabasına raylar döşemek için
işte o sırada başına dikildi bu beklenmedik kötülük,
Akhilleus'un ta kendisiydi bu ve köle olarak sattı güçlü temeller
üzerine kurulu Limnos'da.²⁵

Akhilleus ayrıca Truva kırsalını da talan etti ve İda Dağı'na giderek Aieneias'ın sürülerini bastı ve bu kahramanı dağdan sürdü. Daha sonra savaşta karşılaştıklarında, Akhilleus kendisini hatırlatmakta gecikmedi:

Hatırlar mısın, sürünle birlikte nasıl ele geçirdiğimi
tek başına iken

seni
ve aşağı doğru başın önde nasıl kaçtığını tepelerinden
İda'nın
ve kaçarken arkana dahi bakmadığını.²⁶

Akhilleus'un zaferleri dünyanın dört bir yanına yayıldı: Lesbos, Phokaia, Kolophon, Smyrna, Klazomenai, Kyme, Aigalaos, Tenos, Adramyttion, Side, Endion, Linaion, Thebai, Plakos, Lyrnessos, Antandros ve birçok şehri ele geçirmişti. Oldukça büyük bir öneme sahip olan

Lyrnessos'un yağmalandığı sırada, Akhilleus, daha sonra sevgilisi olan Briseis'i esir aldı: Briseis, Akhilleus'un Agamemnon'a beslediği kinin temel nedeniydi ve bu olay aynı zamanda Homeros'un İlyada adlı eserinin merkezinde yer alır.

Fakat Truvalıların da müttefikleri vardı. Homeros bu müttefikleri beş coğrafik bölgeye göre gruplandırır: Biga Yarımadası'ndan gelen birlikler; karşı yakadaki Hellespont'dan gelenler; Karadeniz'in güneyinden gelen birlikler; Biga Yarımadası'nın güneydoğusundan gelen müttefikler ve güneybatı Anadolu'dan gelen birlikler.

Tarihi Sorgulamak

Apollodoros'un tasvirini yorumlayan Sir James Frazer şöyle demiştir: '[1915 tarihli olup Londra'da basılmış olan *Homer and History (Homeros ve Tarih)* adlı eserinde, W. Leaf'e], Truva savaşının bir mit değil, gerçekten meydana gelmiş bir savaş olduğu, "o bölgede savaşıldığı, en azından Homeros'un tanımladığı o bölgede savaşıldığı," ve Homeros tarafından kaleme alınan erkek ve kadın kahramanların uçup giden tanrılar olmadıkları, et ve kandan oluşan insanlar oldukları, Yunan anlatımlarında ailelerin ve yaşadıkları zenginliklerin hatırlatıldığı ve şüphesiz efsanevi karakter ve olayların etraflarında döndüğü inancıyla katılıyorum.'²⁷ Ve aynısını yapmayı reddetmek zor: Hepimiz Homeros'un doğru olmasını diliyoruz.

Fakat Truva'ya saldıran birleşik Yunan koalisyonu fikri eleştirilere göğüs geremeyecektir. Böylesi bir düşünce, milattan önce henüz beşinci yüzyılda tarihçi Herodot tarafından Yunanlılarla Barbarların çatışmasına dayalı olarak 490-479 Pers Savaşları'na benzetilerek ele alınmıştı.

Truva seferi miti, Yunan oluşumuna yalnızca olumlu ve militarist bir hız vermedi, aynı zamanda Yunanlıların Anadolu'ya ilerlemelerine ait doğrulukları da kanıtladı. Kolonileşmenin tüm sürecine bir mazeret sağladı. Mitin tarih ile olan ilişkisinin esas niteliği işte burada yatmaktadır. Anlaşılan o ki Truva'yı bir Yunan birliği ele geçirdi: Şüphesiz Yunanlılar, Truva'yı bir ara ele geçirdi ve Strabo da bize Aulis'in, Aiolia'dan gelen sömürgecilerin sefere çıktığı yer olduğunu söyler. Fakat Mikenai'den ta güneye gelen 'gerçek' bir Agamemnon fikri ve yenilmez bir armadayı bir araya getirmesi oldukça ikna edicidir. Truva, Yunanlı sömürgeciler tarafından istila edilen yerleşim alanlarının tamamının temel bir temsilcisi olarak görülür.

Eğer mitler, sosyal anlamda önemli masallar olup 'neden gerçekleştiklerini ve önemli olduklarını' ifade ederler ise o zaman Truva Savaşı bize çok şey anlatabilir. Bu masallar, anlatıcıların bakış açılarına bağlı olarak mitlerin anlamlarının hangi yönde ve nasıl değişebileceğini vurgular. Yunanlılar ve Truvalılar arasındaki mücadelenin farklı tarihsel dönemlerde olduğuna dair algılar da oldukça aydınlatıcıdır. Homeros'un eserinde, Yunanlılar ve Truvalılar arasında etnik veya kültürel karşıtlığa ait herhangi bir işaret göremeyiz. Truva, güzel ve uygar bir şehirdir, her iki taraf aynı tanrılara tapar ve 'iyilerle kötüler' arasında belirgin bir fark da yoktur. Fakat milattan önce beşinci yüzyılın başında Perslerin, Yunanistan'ı istila etmeleri sonucunda, bu direnişi Pers topraklarına sürükleyen Truva, (özellikle Atina'da) inanılmaz olumsuz bir imaj yarattı ve Truvalılar barbarlığı temsil edenler olarak damgalandılar: Homeros'un asil Priamos'u, Aiskhylos'un, Truva'dan yeni dönen Agamemnon'u zafer kutlamaları yapması için Klytaimnestra'nın ısrarcı

olduğunu anlattığı *Agamemnon* adlı oyununda, küstah ve gösterişli bir zorbadır. Klytaimnestra, hizmetçilerinden gösterişli duvar kilimleri getirmelerini ve Agamemnon'un savaş arabasından sarayın kapısına kadar yaymalarını ister. Agamemnon ilk başta şaşırır:

Neyim ben? Asya'dan gelen barbar bir züppe mi?
Asla yoluma kilimler döşeme ve şimşekleri üzerime çekme.
Asla – görkemli ve şanlı bir şereflendirmeyi
yalnızca tanrılar hak eder. Ben değil...
Bense zenginlik gösterilerinden her zaman nefret etmiş
bir ölümlüyüm.

Fakat Klytaimnestra, Agamemnon'un gururuyla oynayarak ve Priamos ile kıyaslamalar yaparak onu kötü bir akıbete doğru sürükler:

KLYTAİMNESTRA: Ya Priamos? Ya zaferi o kazansaydı ne yapardı?

AGAMEMNON: Böyle altın sırmalı halılar serdirirdi, kesin.²⁸

Agamemnon, Priamos'un şablonunu tipik bir barbar gibi kesin olarak doğruluyor. Milattan önce dördüncü yüzyılda Sparta Kralı Agesilos, Pers topraklarına saldırdı ve tıpkı Agamemnon gibi o da Aulis'de kurban sundu. Bu açıkçası, mitolojik gelenekleri onaylamak idi. Daha sonra, fikirleriyle Büyük İskender sınırları zorladı. Onun döneminde İlion şehri, Yunanlılar ve barbarların tam arasında yer alıyordu. Diğer taraftan İskender kendisini yeni Akhilleus (soyundan gelen biri) olarak gördü ve MS 334 yılında Biga Yarımadası'na geçtiğinde, Akhilleus'un mezarının olduğu varsayılan yerde ona sadakat yemini etti ve iddialara göre de gittiği her yere

yanında İlyada'nın bir kopyasını taşıdı. Fakat İskender, Akhilleus'dan daha geniş bir bakış açısına sahipti ve gerçekleştireceği fetihlerle doğuyu ve batıyı birleştirmeyi hayal etti. Böylece, İskender'in atası ve Akhilleus'un oğlu olan Neoptolemos'un Priamos'u öldürdüğü aynı sunakta kurban sunduğu gerçeği Truva'ya karşı olan düşüncesini sergiler.

HOMEROS'UN İLYADA'SI: AKHİLLEUS'UN ÖFKESİ

Kilit Rollerdeki Karakterler

Akhilleus (Aşil)	İlyada'nın yazılmasına neden olan büyük Yunanlı savaşçı
Agamemnon	Yunanlıların komutanı
Hektor	Truva'nın en büyük savaşçısı
Priamos	Truva Kralı
Odysseus	Kurnaz plancı, taktisyen ve savaşçı
Yüce Aias (Ajax)	Heybetli Yunan savaşçısı
Paris	Priamos'un oğlu; Helen'i kaçıran kişi
Menelaos	Helen'in kocası
Helen	Paris tarafından kaçırıldı; savaşa sebebiyet verdi
Hekabe	Priamos'un karısı; Hektor'un annesi
Andromakhe	Hektor'un karısı

Homeros'un müthiş öneminin bir kısmında, hem ilk hakiki Avrupa edebiyatını temsil ettiği hem de Truva Savaşı'nın rakipsiz bir masal olduğu Yunan mitolojisinin merkezinde yer aldığı gerçeği yatmaktadır. 'Homeros'un kim olduğunu ve *Odysseia*'yı yazan ozanın kendisi olup olmadığını da bilemiyoruz; fakat destanda geçen milattan önce sekizinci yüzyıla ait eksiksiz birkaç anlatımı, uygulamayı ve yapıyı

anladığımızda, İlyada'nın büyük ihtimalle milattan sonra sekizinci yüzyıla ait bir zaman dilimi içinde yazılmış olduğunu anlayabiliriz. İlyada'nın temelini oluşturan sözlü şiir anlatımı, bizi Yunan Tunç Çağı'nın bir kısmını oluşturan Miken Çağı'na kadar götürdüğünü (MS 1600-1100) ve milattan sonra sekizinci yüzyılda, Yunanistan'ın kesin olarak içinde bulunduğu Demir Çağı'nda, Homeros'un kahramanlarının tunç yapımı silahlar kullandıklarını görürüz. Bu da sözlü anlatımın, Yunanistan'ın Mikenai ve (Klasik dönemde önemsiz olan) Pylos gibi yerlerin büyük saray kültürünün kontrolü altında olduğu Miken dönemine kadar gittiğini gösterir. Homeros'un bu dönemlere ait ekonomi ve kurumlar hakkında verdiği bilgi, Yunancanın ilk şekli olan ve Linear B olarak adlandırılan çizgi yazısının kil tabletler üzerinde yazıldığı kayıtlardan günümüze dek gelmiştir. Xenophon'un *Symposion* (Şölen) adlı eserinde Nikeratos adındaki bir karakterin, Homeros'un tüm çalışmalarını ezbere bilmesiyle ün yaptığı anlatılmıştır. Nikeartos'un bilgisi, hafızasının olağanüstü başarısına dayalıdır; fakat masalların nakledildiği yöntemlerle de bildiğimiz hale gelene kadar birçok değişiklikten geçmiştir. Ezbere okuyarak şiirlerini nakleden bir ozanın, müzik gösterisinde rol alan bir caz müzisyeninden farkı yoktur: Müzisyen, parçanın başladığı ve sona erdiği yerdeki melodileri bilir, yapısındaki ve armonisindeki vurgudan asla sapmaz; fakat daha önce bu parçaları defalarca çaldığından dolayı da doğaçlama yaparken tüm ayrıntıları gösterir. Şairin bulduğu tatmin edici bir yol ('nida' anlamında kullanılan *oime* kelimesi, şairin yazdığı şiirde kullanılır), şiirlerini sözlü olarak nakleden ozanın sanatı için de bir esastır.

Homeros'un İlyada'sı, özetlemek gerekirse oldukça basit bir hikâyedir; fakat Homeros'un eserinde Truva Savaşı'nın tamamını nakletmediğinin ve Yunanca anlatımının bizlere olayları kesintisiz bir anlatım yaratmamıza izin vermediğinin farkında olmak çok önemli bir noktadır. Homeros, hikâyeyi savaşın son yılı olan onuncu yılda ele alır ki bu bile çözüm konusuna oldukça uzaktır. İlyada, 15,693 daktilik altı ayaklı dizeden oluşur. Antik dönemlerde 24 kitap halinde bölünmüş olan bu eserin her bir bölümü Yunan alfabesinden bir harf ile belirtilmiş ve her bölüm, hikâyedeki önemli anların anlatımıyla sonlandırılmıştı. Olayların gelişimi inanılmaz derecede çarpıcıdır: Kronolojik olarak şiirin tamamı elli günü içerir. Yalnızca on dört gündeki olaylar anlatılırken üç günde meydana gelen olaylar da on dört kitapta anlatılır.

İlyada'nın başladığında, Yunan koalisyonu hâlâ Truva'yı¹ kuşatma altında tutmaktadır. Apollon'un Truvalı bir rahibi olan Khryses, bir baskın sırasında esir düşen ve Agamemnon'a metres olarak sunulan kızı Khryseis'i fidye karşılığında geri almak için Yunan kampına gelir. Agamemnon, Khryses'in teklifini geri çevirip onu aşağılayınca Khryses, Agamemnon'u lanetlemesi için Apollon'dan yakarır. Apollon, Yunan ordusu üzerine veba hastalığını bela eder ve işler o derece ümitsiz bir hale gelir ki Akhilleus, ne yapılması gerektiğinin konuşulması için bir toplantı talebinde bulunur. Kahin Kalkhas'ın, Apollon'un bu belayı başlarına neden sardığını söylemesi, Agamemnon'un keyfini her ne kadar kaçırdıysa da kızı geri vermeyi kabul etti. Bu olay vebayı sonlandırdı; fakat Agamemnon, Khryseis'in yerine başka bir kız talebinde bulunur. Sorgusuz sualsiz en iyi Yunanlı savaşçı olan Akhilleus, kendisine ganimet olarak sunulan Briseis'i

Agamemnon'a kaptırmamak için bu talebe karşı gelir. Özü itibarıyla Agamemnon, Akhilleus'un bu konuda sözünün geçmediğini ve Akhilleus'un zor kazandığı malıyla dilediğini yapacağını duyurur. Akhilleus'un onuru ciddi bir şekilde ayaklar altına alınmıştır:

Ben buraya Truvalı askerlerin hatırına
onlarla savaşmak için gelmedim, ki bana hiçbir
zararları da dokunmadı.

[...] senin hatırın için geldim,
Utanç dolu bu hevesin için peşinden geldik iyilik etmek
için sana, Menelaos'la senin şerefini alman için
Truvalılardan. Bunları unuttun ve hiçbirini önemsemedin.
Ve şimdi de hak ettiğim bir ganimeti, Akaların torunlarının
bana verdiği
ganimeti elimden almakla tehdit ediyorsun.

[...]

Bu acı dolu savaştaki en büyük payı ben hak ediyorum
fakat ne zaman iş ganimeti paylaşmaya geliyor
en büyük ödül senin oluyor ve bana da ufak tefek
ödüllere düşüyor, yorgun argın gemime dönerken.
Şimdi Phthia'ya dönüyorum kıvrımlı gemilerimle
çünkü evde olmak daha huzur verici ve burada
daha fazla
kalmayacağım bu zedelenmiş onurumla, zenginliğine
daha fazla zenginlik eklememek için.*

Akhilleus'un, Agamemnon'u öldürmesini Athena önler. Akhilleus bir gönüllüdür ve bu nedenle savaştan çekilir, en yakın arkadaşı Patroklos'un refakatinde çadırına döner, destansı öfkesini besler ve deniz tanrıçası olan annesi Thetis'in yardımına başvurur ve o da Zeus'tan yardım ister. Çekecekleri acılardan dolayı Agamemnon'un aşağılanması ve Akhilleus'un değerinin yükselmesi için Akhilleus'un yokluğunda Yunanlıların yenilgisini diler.

Şimdi sizden, tüm ölümlüler içinde kısa ömrü olan oğluma şerefini iade edin. Ordunun kumandanı Agamemnon, elinden ödülünü aldı ve onurunu ayaklar altına aldı. Danışmanların yüce Zeus'u, Olympos'un Efendisi, şimdi onu onurlandırma zamanı. Truvalılara güç ver ta ki Akalar oğluma elinden aldıkları hakkı geri verene ve şerefini tekrar yüceltene dek.³

Birinci kitap bu şekilde biter ve Akhilleus'un gazabı gerçekleşir gerçekleşmez ve savaşmayı reddetmesi onaylanır onaylanmaz şiir, sonuçları araştırır. İkinci kitapta ise Agamemnon'un ordusu, Akhilleus'un yokluğunda Truvalılarla savaşır. Kehanetler, ilk günün savaşında farklılık gösterir ve 3. Kitap'ta Menelaos ile Paris arasındaki ve 7. Kitap'taki 'Büyük' Aias ile 'Kasıtsız Adam Öldüren' Hektor arasındaki kesinlik kazanmamış düelloların çerçevesindeki bilgiler, ilk günün savaşında farklılık gösterir. Bütük kahramanlıklar sergilenir. Yunanlı kahraman Diomedes, tanrıça Aphrodite ile savaş tanrısı Ares'i yaralar; fakat olaylar kifayetsiz olmalarına rağmen, Yunanlılar, kampı ve gemilerini korumak için bir savunma duvarı inşa etmeye karar verir.

Bir günlük aradan sonra savaş kaldığı yerden devam eder. Hektor, savaşa yeniden dahil olmadan önce, karısı Andromakhe ile daha henüz bir bebek olan oğlunu tanıyoruz. Karısına şu sözleri söyler:

Tunç zırhlı birkaç Akalı'nın seni alı götürmesi,
gözyaşları arasında özgürlüğünü çalmaları,
Argos'ta bir başkasının dokuma tezgahında çalıştığının ve
Messeis veya Hyperia pınarından gönülsüzce su taşıdığının
olasılığını göze alamıyorum [...]

Ağladığını duymaktansa, senin bir esir olarak sürüklenerek götürüldüğünü görmektense, ölmeyi ve toprağa girmeyi yeğlerim.⁴

Hektor, akılsız bir savaş makinesi değildir. O ve diğer kahramanlar savaşmamayı tercih ederlerdi. Fakat komutası altındaki Truvalılar, üstünlük kurmaya başlar ve 8. Kitap'ta bahsedildiği üzere, gecenin karanlığında açık havada kamp kurup ertesi gün Yunanlıların karargahına baskın düzenleme konusunda kendilerinden yeterince emindirler.

Yunan tarafında ise Agamemnon ve diğer şeflerin üzerine karamsarlık çökmüştür. Akhilleus ile arasındaki kavganın kendi suçu olduğunu açıkça belirten Agamemnon, hem yaşlı hem de oldukça deneyimli ve kıdemli bir danışmanı olan Nestor'un önerisiyle Aias, Odysseus ve Akhilleus'un yaşlı eğitmeni Phoinix'in dahil olduğu bir heyeti Akhilleus'a gönderir. Agamemnon, kıymetli birçok armağanlarla birlikte Briseis'i de bakire haliyle geri vermeyi önerir. Phoinix, bir ümitle, çok beklettiği⁵ takdirde ona sunulan tazminatı kaybedebileceğini Meleagros'un öfkesi masalını anlatarak Akhilleus'u ikna edebileceğini düşünür. Akhilleus, elçileri dostları olarak karşılamıştır; fakat önerilerini öfkeyle geri çevirir:

Onun armağanlarından nefret ediyorum. Onu bir kıymık kadar değersiz görüyorum.

Bana on katını vermedikçe veya şu an sahip olduğunun yirmi katını,

Kendisine sunulan ganimetleri
ve Orkhomenos'a getirilen armağanları vermedikçe,
en büyük servetlerin yattığı,

yüz kapısının her birinden savaşçıların atlarıyla ve arabalıyla çıktıkları Mısır'ın Thebai şehrinin zenginliklerini vermedikçe kum ve toz zerrelerinin sayısı kadar armağan sunmadıkça ve yüreğimi parçalayan bu küstahlığının hesabını vermedikçe, Agamemnon beni ikna edemez.⁶

Akhilleus, savaşa katılmayacağını yineler ta ki Truvalılar, Akaların gemilerini ateşe verene kadar. Bu olaylar 9. Kitap'ta geçer ve 10. Kitap'ta ise aynı gecenin karanlığında,⁷ Odysseus ve Diomedes'in bir keşif seferine çıktıkları anlatılır.

11. Kitabın başında, Truva'da şafak söker ve 18. Kitabın sonuna kadar şiddetli bir savaş anlatılır. Yunanlılar ilk başlardaki bozgunun üstesinden gelir; fakat Agamemnon, Diomedes, Odysseus, Eurypylos ve Makhaon gibi kilit savaşçıları *muharebe dışı kalmıştır*. Üst düzey savaşçılardan, savaş alanında yalnızca 'Büyük' Aias kalmıştır ve Truvalılar doğrudan Yunan kampına akın ederler. Zeus, dikkatini başka bir noktaya verdiğinde Yunanlılar geçici olarak toparlanır: Poseidon, Yunanlıları galip kılar ve Hera'da, Zeus'u meşgul etmek ve uyumasını sağlamak için onunla sevişir. Fakat Yunanlıların üstünlüğü yalnızca geçicidir. Zeus öfke içinde uyanır ve diğer tanrıları şiddet uygulamakla tehdit eder; Apollon, Yunan savunmasını yerle bir eder ve Hektor'un başlattığı bu şiddetli saldırı, Yunanlıların gemilerini kurtarmaya yönelik çabalarıyla son bulur.

Şu ana kadar Agamemnon'un hiçbir önerisi, Akhilleus'un öfkesini hafifletmemiştir ve bir türlü çözülemeyen bu kördüğüm bir felakete doğru sürüklenmektedir. Akhilleus, savaşı gözlemlemektedir

ve Patroklos da Yunan hatlarında gittikçe huzursuz olmaktadır. Akhilleus ile konuşmayı dener ve her ne kadar hiçbir bahane veya serzenişi işe yaramasa da Akhilleus, Patroklos'un, zırhını ödünç alıp gemileri kurtarmak amaçlı Myrmidonlar'a önderlik etmesine izin verir fakat bir konuda onu uyarır:

Sana söyleyeceklerime kulak ver ki
galip gelesin benim için, şanımlı ve şerefim için
tüm Akaların gözü önünde ve böylece getirsinler
geriye o güzel kızı ve üzerine birçok armağanlar sunsunlar.
Gemileri, düşmanlardan temizledikten sonra geri gelmelisin;
ve daha sonra
kulakları sağır eden yüce Hera, elde ettiğin bu zafer için seni
ödüllendirecek,
Truvalılarla savaşmayı sakın aklına sokma; çünkü bu zevki
bensiz tadarsan onurumu zedellersin.⁸

Bu düşünce anlık bir başarıdır: Patroklos, Akhilleus'un görkemli zırhını giymiştir; Myrmidonlar dinlenmiş ve savaşa hazırdır; Truvalılar savaş yorgunudur; yeni gelenin Akhilleus olduğunu düşünmektedirler; Patroklos, gemileri kurtarır ve içlerinde Zeus'un en sevdiklerinden biri olan Sarpedon'un da olduğu düzinelerce Truvalıyı öldürerek bozguna uğratar. Fakat ne yazık ki Patroklos, Akhilleus'un kendisine verdiği talimatları unuttur. Başarısının sınırlarını zorlar ve Apollon da onu şaşırtarak müdahalede bulunur. O sırada Euphorbos, Patroklos'u sırtından vurduğu bir mızrakla yere serer ve Hektor da Truva surlarının dibinde son darbeyi vurur. Savaş bir kez daha Yunanlıların tarafına döner. Hektor, Yunanlıların, Patroklos'un ölü bedenini geri almış olmalarına rağmen, Akhilleus'un zırhını çıkarmıştır ve 17. Kitabın sonuna gelindiğinde apar topar geri çekilmişlerdir.

Akhilleus, kederle dolar, pişmanlık duyar ve öyle bir öfke besler ki Thetis, oğlunun Hektor'dan hemen intikam aldığı takdirde ölümünün çok hızlı bir şekilde gerçekleşeceğini söyler; fakat Akhilleus bu bedeli ödemeyi kabul eder. Yunanlıları desteklemekten ziyade arkadaşının intikamını almaya odaklanır; fakat hemen harekete geçemez; çünkü zırhı yoktur. Bununla birlikte, tanrılar onun şeklini değiştirirler ve kendisini gösteren Akhilleus, attığı dehşet savaş çılgınlıklarıyla Truvalıları geri döndürür. Thetis, demirci tanrı Hephaistos'dan, Akhilleus'a muhteşem bir zırh ile birlikte üzerinde çeşitli savaş ve barış⁹ sahnelerinin bezendiği bir kalkan yapmasını ister.

Bir önceki güne ait olaylar, Akhilleus'un hayatının değişmesine sebep olacak deneyimlerden ibarettir. Agamemnon'a karşı olan öfkesi, yerini Patroklos'un katiline karşı duyduğu nefrete bırakmıştır. Herkesi bir araya toplar ve Agamemnon'a karşı olan kan davasını sonlandırdığını ve savaşa dönmek için hevesli olduğunu açıklar. Yunanlılar rahatlamıştır ve Agamemnon uygun bir şekilde karşılık verir, davranışına hak verir ve özrünün kabul edilmesini diler:

Ben değil,

Zeus sorumlu olanlardan, Kader ve Erinyeler
sorumlu tüm bu olanlardan, beni kandırdıkları ve
Akhilleus'un elinden ödülünü almama sebep oldukları için.
Başka ne yapabilirdim ki? Tüm bu olanlara karar veren tanrıdır.
Hezeyan, Zeus'un ablasıdır, o uğursuz kadın
herkesi kandırır; ayakları narindir ve toprağa basmaz
fakat erkeklerin başları üzerinde yürür
ve onları yoldan çıkarır. Benden önce başkalarını da yoldan
çıkardı. [...] Bu yüzden [...] unutamıyorum Hezeyan'ı, beni nasıl ilk defa kandırdığını

fakat kandırıldığımdan ve Zeus'un da aklımı benden aldığından beri, her şeyi güzelleştirmek ve birçok armağanı geri vermek için çabalıyorum.¹⁰

Akhilleus, kendi ölümünü hızlandıracağını bile bile Hektor'u öldürmek için yola koyulur ki bu atı Xanthos tarafından kendisine iletilen bir kehanettir:

Konuşunca, Erinyeler susturdu onu;
fakat derin bir üzüntü içinde çevik ayaklı
Akhilleus şöyle karşılık verdi:
'Xanthos, neden ölümümü öngörüyorsun?
Bu sana göre değil. Biliyorum, kaderimde burada
ölmek yazıyor, sevgili babam ve annemden uzakta.
Fakat her şeye rağmen
Truvalılar benimle savaşmaktan bıkana kadar
Durmayacağım.'¹¹

Bu arada Hektor, yakın zamanda kesin bir Truva zaferinin olacağına dair bir ümide kapılmıştır ve Akhilleus'un savaş alanına geri dönecek olmasına rağmen, Truva'ya geri çekilmesi gerektiğiyle ilgili mantıklı tavsiyeleri geri çevirmiştir. Zeus, tanrılara artık savaşa dahil olabileceklerini söyler ve Akhilleus, Poseidon'un Aineias'ı, Apollon'un da Hektor'u kurtarması gerektikleri şiddetli bir saldırı gerçekleştirir.

Tıpkı merhametsiz bir yangının, öfkeyle çorak bir
dağın eteklerini
yok ettiği ve tüm ağaçları ateşe verdiği,
sert rüzgarların yangını alevlendirdiği gibi Akhilleus da
mızrağıyla her yeri darmadağın etti, yakıp yıktı ölümlüleri
ve kara topraktan kan fışkırdı.¹²

O kadar çok Truvalı öldürölür ki nehir tanrısı Skamandros, Akhilleus'u boğmaya çalışır; çünkü kanalları cesetlerden dolayı tıkanmıştır. Hephaistos, Akhilleus'un lehine müdahalede bulunur ve diğler tanrılar da birbirine girer: Athene, Ares ve Aphrodite'i mağlup eder; Poseidon, Apollon ile girdiğı söz düellosunu kazanır ve Hera da Artemis'i gözyaşlarına boğar. Hektor hariç Truvalılar, surların arkasına çekilmişlerdir. Mahcup bir halde ve halkının da onayıyla, şehrin önünde Akhilleus ile karşı karşıya kalmıştır. Ailesi ve dostları, üzüntü içinde kaygıyla olup biteni seyretmektedir. Başkalarının neler söyleyebilecekleri konusunda hissettiğı baskı o denli kuvvetli ki dövüşmek *zorundadır*, eşitsizliğe bile karşı:

Kendi düşüncesizliğim yüzünden halkımı mahvettim,
Truvalılar ve beni izleyen Truvalı kadınların önünde
kendimi mahcup hissediyorum;

çünkü sıradan insanlar diyecekler ki:

'Hektor kendini düşündü ve halkının yok olmasına sebep oldu.'

Bu sebepten dolayı hep konuşacaklar ve benim için en iyisi,

Akhilleus ile karşı karşıya gelmek, onu öldürmek ve

geri dönmek veya şehrin önünde görkemli bir ölümü

tatmak olacaktır.¹³

Kritik bir anda yapayalnız kalan Hektor, heyecanına yenik düşer ve can havliyle kaçmaya başlar. Akhilleus, onu surların etrafında üç tur boyunca kovalar. Fakat Akhilleus, 'çevik ayaklı' lakabıyla tanınmaktadır ve Zeus, her iki kahramana ait 'ölümün kaçınılmaz kaderini' altından bir kefeye koyduğunda, Hektor'un kaderi ağır basar. Apollon, onu terk eder ve Athene da onu, geri adım atmaması için kandırır. Göze çarpan bir benzetmede Homeros, korku ile şiddeti, güzellik ve huzurla harmanlar:

Gecenin karanlığında, diğer yıldızların arasında hareket eden, gökteki en güzel yıldız Hesper'in ışıltısı gibiydi
Akhilleus'un görkemli Hektor'un üzerine yürürken
sağ elinde tuttuğu sivri uçlu mızrağının ışıltısı.¹⁴

Hektor, Akhilleus'un dengi değildir; fakat yine de onunla karşı karşıya gelir. Akhilleus, Hektor'un cesedini soyar ve onu Truva'nın surları önünden Yunan kampına kadar arabasının arkasında sürükleyerek götürür.

İlyada'daki savaş aslında sona ermiştir;¹⁵ fakat Hektor'un ölümü, İlyada'yı dokunaklı ve duygusal bir noktaya götürür. Zaferlerin başarısının kutlanmasından ziyade Homeros, savaş meydanındaki nefretten, Yunan edebiyatıyla paralellik göstermeyen bireysel karşılaşmanın sonunda her iki tarafında gerçekleştirdiği formaliteden oluşan iki cenaze törenine geçer.

Patroklos'un hayaleti, Akhilleus'a görünür, ondan bir cenaze töreni talep eder ve 23. Kitap'ta ise Patroklos'un bu talebi yerine getirilir: Hayvanların ve Truvalı esirlerin kurban edildiği muhteşem bir uğurlama olur. Yarışmaktan ziyade kazanmanın önemli olduğu ve araba yarışları, boks, güreş, koşu, silahlı düello, örs atma ve okçuluk gibi atletizm müsabakalarıyla kutlamalar yapılır ve halka açık bu müsabakalarda yarışan kahramanların kararlılık seviyeleri oldukça yüksektir.

Oyunlardan sonra Homeros, çok özel bir sahneye odaklanır. Akhilleus'un Hektor'a karşı hissettiği öfke dolu duyguları hâlâ yoğunudur ve cenaze töreni yapılması için Hektor'un cesedini geri vermeyi kabul etmez. Etmediği gibi arabasının arkasında sürükleyerek onu paramparça etme teşebbüsünde bulunur; fakat Apollon, Hektor'un cesedine bir zararın gelmesini önlemek için müdahalede bulunur.

En nihayetinde Zeus, duruma el koyar ve Hermes'in de yardımıyla Hektor'un babası Priamos doğruca Yunan kampına gider ve Akhilleus'un çadırına girerek oğlunun cesedinin fidye karşılığında iade edilmesini talep eder.

Mağdur kişiyle muzaffer olan arasındaki bu heyecanlı yüzleşme daha da gergin hale gelir; çünkü temelde bu tarz yaklaşımlar için bir kural yoktur. Her iki adam tarafından hissedilen duygular inanılmaz derecede bir hassasiyet içindedir. Akhilleus, öfkesi geçmemiş ve hâlâ tehlikeli bir adamdır. Yaşlı Priamos ise oldukça hassas ve savunmasızdır. Fakat Akhilleus, içindeki öfkesi bastırmayı başarır. Priamos, Akhilleus'a rahatsız olan babası Peleus'u anımsatır ve o da bu yaşlı krala merhamet gösterir. Öfkesi, şefkate dönüşür ve Priamos'a dilediğini büyük bir nezaket içinde geri verir:

Onurlandır tanrıları Akhilleus ve bana merhamet göster
Hatırla babanı, ki ben ondan daha acınır haldeyim;
Hiçbir ölümlünün yaşamayacağı şeyleri yaşadım
ben;
Çocuklarımı öldüren adamın ellerini öpüyorum.
Böylece konuştu Akhilleus, kendi babasına
hissettiği kederle. Yaşlı adamın elini tuttu ve onu
Nazikçe iterken, Priamos yere oturdu
kıvrılarak Akhilleus'un ayaklarının dibine ve kasıtsız adam
öldüren Hektor için ağladı ve Akhilleus da gözyaşı döktü
kendi babası ve Patroklos için. Yaktıkları ağıtlar sardı her yeri.
Ne zaman yüce Akhilleus, yeteri kadar kedere doydu,
aklındaki ve bedenindeki coşkusu azaldı,
işte o zaman doğruldu oturduğu yerden ve yaşlı
adamı ellerinden tutarak kaldırdı onu
tekrardan ayağa, acıyarak ak düşen saçlarına ve sakalına
ve konuştu onunla sanki kanat takmış kelimelerle: 'Ah
talihsiz, elbette çok acıya dayandı bu bedenin.
Yoksa nasıl gelmeye cüret edebilirdin tek başına Akaların

gemilerine gözlerimin önünde, ki sayısız cesur evlatlarını öldürmüşken ben? Göğsünün içindeki yürek demirden. Gel öyleyse, otur bu sandalyeye. Sen ve ben, yasımızı kalbimizde yaşatalım kederlerimizle birlikte.’¹⁶

Homeros, bizi şimdi Truva’ya ve duygusal içeriğinin, Akhilleus’un çadırındaki kadar sarsıcı olan Hektor’un cenazesine götürür. Hektor’un yaşamında önemli yeri olan üç kadının ağıtlarını duymaktayız. Tahmin edildiği gibi, karısı Andromakhe ile annesi Hekabe’nin duygusal konuşmaları geçer; fakat asıl sürpriz Helen’in konuşmasıdır:

‘Hektor, efendimin kardeşleri içinde en sevdiğim [...] Senden ne kötü bir söz duydum ne de aşağılandım. Fakat ne zaman efendimin kardeşlerinden veya zengin giyimli karlarından kötü bir söz işittiysem sarayda, veya annesinden – ki babası her zaman nazikti, ne de olsa bir baba – sen konuşurdun ve dizginlerdin onları yüreğinden gelen nezaketle ve güzel sözleriyle. Bu nedenle kederle dolu bu yüreğimle sana ve kendi talihsizliğime ağıt yakıyorum. Tüm Biga Yarımadası’nda bana senden daha nazik davranan kimse olmadı; diğerleri beni ne zaman görse büzüldüler.’¹⁷

İlyada’ya boşuna ‘Hektor’un Trajedisi’ demiyorlar.

Bu olaylar sırası, Homeros’un masalına mükemmel bir sonuç sağlıyor. Akhilleus’un öfkesini anlatabilmek için İlham Perisi’ne başvurdu ve şimdi Akhilleus’un öfkesiyle birlikte İlyada da sona erdi. Fakat Truva Savaşı değil: Hektor’un cenazesi sona erdiği an düşmanlıklar kaldığı yerden devam edecek ve Akhilleus’un ölümüyle Truva’nın yıkılmasına neden olacak.

Kahramanları Anlamak: Onur ve Akhilleus'un Öfkesi

Modern çağda, İlyada'yla ilgili yaygın bir şikayet, şiirin erkekler için ve erkekler hakkında olup erkeğin fiziksel gücünü anlatıyor olmasıdır. Fakat yine de askeri zaferlere ait başarıların anlatıldığı bir eser değildir. Truva hâlâ ayaktadır ve şiirin büyük bir kısmı Yunanlıların aldıkları yenilgileri anlatır. Bu nedenle, yalnızca Yunanlıların atalarının büyük kahramanlıklar sergiledikleri başarıları anlatmaz. Örneğin, 6. Kitap'ta anlatılan Hektor'un savaş alanına dönüşü, şiirde çok güçlü bir anı belirtir; fakat bir yer vardır ki erkek egemenliğiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur:

Muzaffer Hektor uzattı kollarını bebeğine doğru,
güzelce giyinmiş dadısının koynuna büzüldü miniği
ağlayarak, korkmuş halde babasının görünüşünden,
ürkerek, tunç miğfer ve üzerindeki at kılı püskülünden ve
korkunç bir şekilde bir aşağı bir yukarı salladığı başından.
Sonra sevgili babası ve onurlu annesi bir kakhaha attı ve
birden miğferini çıkarttı başından muzaffer Hektor ve
ihtişamla parıldayan miğferi yere bıraktı. Sonra da
sevgili oğlunu tuttuğu gibi havaya fırlattı ve onu öptü,
Zeus'a ve diğer ölümsüzlere yakardı [...]

Çocuğunu geri verdi sevgili karısının kollarına ve
o da geri götürüp bıraktı dadısının mis kokulu koynuna
gözyaşları içinde gülümseyerek; kocası gördü halini ve acıdı
ona, okşadı onu elleriyle, adıyla hitap etti karısına ve
konuştu onunla.¹⁸

Benzer bir şekilde, Akhilleus'un, annesi Thetis ile olan karşılıklı konuşmaları dikkatli bir şekilde ele alınmıştır ve bu da savaşın yarattığı korkuya hassas bir uyum kazandırmıştır.

'Fakat bunun bana ne yararı olabilir ki sevgili dostum can vermişken kendimden bile çok sevdiğim dostum Patroklos. Onu kaybettim

ve onu öldüren Hektor çekip aldı üzerinden, tanrıların Peleus'a bir armağan olarak verdikleri devasa zırhı ve o gün tanrılar seni o ölümlünün gerdek yatağına attıkları gündü.

Keşke diğer tanrıçalarla denizde yaşamaya devam etseydin de Peleus bir ölümlü ile evlenseydi.

Oğlunun ölümü için şimdiden kederleniyorsundur çünkü asla evine dönemeyeceğini biliyorsun ve bedenim yaşamaya devam etmeyecek ama önce mızrağımın tadına bakmalı Hektor, yaşamını elinden almalı ve Patroklos'un intikamını almalıyım, Menoitios'un oğlunun.'

Sonra Thetis konuştu onunla gözyaşları içinde: 'Demek ki seni yakında kaybedeceğim çocuğum, demek ki Hektor'un ölümünden hemen sonra ölüm senin de yakını bırakmayacak.' Derinden etkilenen 'çevik ayaklı' Akhilleus annesine cevap verdi: 'Yakında öleceğim; çünkü yanı başında değildim dostumun öldürüldüğü sırada.

Ve şimdi atalarının topraklarından uzakta yok olup gitti ve onu savunacak gücü benden aldı.'¹⁹

İlyada, savaşçıların kahramanlıklarından daha fazlasına sahiptir.

Aslında İlyada, bize ne hakkında olduğunu daha ilk dizede anlatır: 'Öfke' (Yunancada *m nis*) – Akhilleus'un Öfkesi. Burada söz konusu olan can alıcı konu, Yunanca olan *tim* kelimesidir. Bu kelimenin değer, şeref, tazminat ödeme veya ceza çekmeyle bağlantıları vardır. Şeref, tazminat ödemeyi talep eder ve böylece *tim*, bireyin sosyal değeri haline gelirken bunun sonucuna bağlı olarak da kahramanlar için çok ciddi bir öneme sahip olduğu anlamına gelir. Kahramanların temel hedefi, (Yunancada *kleos* anlamına gelen) sonsuz şöhreti elde etmektir ve kendi özsaygılarıyla ilgili kuvvetli bir hassasiyete sahip

olsalar da asıl önemli olan akranlarının fikirleridir. Yenilgiyi ve hakareti kabul etmeleri zordur. Bu yüzden Odysseus, Agamemnon'la Akhilleus ile aralarındaki tartışma hakkında konuştuğunda, yaşadıkları endişeden dolayı Yunanlıları suçlamadığını söyler: Agamemnon, başarısızlığa neden olacak şekilde davranmıştır; bu kınanmaya değer bir davranıştır; Yunanlılar, on yıl süren savaşların ardından yurtlarına elleri boş dönecek olurlarsa utanç içinde yaşayacaklardır ve tüm bunlara neden olan kişi Agamemnon olacaktır. Odysseus, sonuçlarını pek de umursamaz. Fakat her şey bir sonuçtur.

3. Kitap'ta, Paris, Menelaos ile olası bir düellodan kaçtığında, Hektor utanç bundan utanç duyar:

Saçları dalgalı Akalar bizimle dalga geçecek,
sırf yakışıklısın diye aramızdaki en cesur olduğunu
düşündükleri için fakat sende ne yürek var ne de
cesaret. Denizlerde yelken açarken, gemicilerden
yardım isterken, yabancılarla kaynaşırken ve
efendisinin akrabalarının mızrakçı ve savaşçı
olduğu uzak diyarlardan güzel bir kadını kaçıırken,
babana, şehrine ve tüm halkına büyük üzüntü yaşatırken,
kendine utanç, düşmana zevk tattırırken neredeydi cesaretin?
Ve şimdi Menelaos'un karşısında dimdik durmayacağını mı
söylüyorsun?²⁰

Hektor'un yarattığı tezatlık aydınlatıcıdır: Paris şimdi bir korkaktır; fakat *o zaman*, Menelaos'un burnunun dibinden Helen'le kaçtığında bir kahraman olarak takdir edilmişti. Paris'in gerçekleştirdiği bu eylem, Truvalılar için bir üzüntü kaynağı oluştururken Yunanlılar içinse bir zevk teşkil ediyordu. Bu yüzden Hektor, Paris'in utanç duyması gerektiğini hisseder. Kahramanların davranışları, erkeklerin nasıl davranması gerektiğine dair kısmen klişeler ve kısmen sonuçlar açısından yargılanır.

Akhilleus, kendi statüsü hakkında aynı şekilde fazlasıyla endişelidir. Çağdaş okuyuculara göre Akhilleus, kişisel kan davası, sosyal sorumluluk eksikliği veya sadece alışılmış çocukça davranışları tarafından motive edilmiş biri olarak görünür. C.S. Lewis, Akhilleus'u suratı asık 'hırslı bir çocuktan biraz fazlası' olarak tanımladı; çünkü kadını tıpkı bir çocuğun elinden alınan bir oyuncak gibiydi. Fakat Akhilleus'un öfkesinin altında yatan çok daha önemli bir unsur vardır: *Tim*'i, değerleri/kıymeti/şerefi ayaklar altına alınmıştır. Bu konuda takıntılıdır ve başkalarına göre olayları çok daha fazla ileri götürerek ve çok daha sert tepkiler vererek benlik davasına karşı sert dürtüler sergiler:

Zeus baba, Athene ve Apollon,
hiçbir Truvalı kaçamasın yıkımdan,
hiçbir Argoslu kurtulmasın kıymıdan, yalnızca sen
[Patroklos] ve ben,
yalnızca ikimiz Truva'nın kutsal tacını ele geçirmeliyiz.²¹

Tim, aynı zamanda oldukça somut bir anlayışa sahip olabilir. Sarpedon, arkadaşı Glaukos'a, çeşitli kahramanların neden Truva'da olduklarını açıkladığında toplumun ihtiyaç duyduğu savaşçının üzerinde kahramanlık değer sisteminin nasıl yoğunlaştığının ve ön sırada savaşmanın ise savaşçının görevi olduğuna karşılık ona sunulmaya hazır armağanlar ve halk tarafından kabul edilmeye hazır olduğunun örneğini sunar:

Glaukos, neden sana ve bana başkalarının huzurunda
en yüksek mertebe, en iyi etler sunuluyor ve neden
kupalarımız şarapla dolduruluyor Likya'da ve neden sanki
ölümsüzmüşüz gibi görünüyoruz insanlara, neden
Xanthos nehrinin kıyılarında harika yerler, meyvelikler,

bağlar ve tahıl ekelim diye iyi topraklar
 tahsil ediliyor bize?
 Demek ki Likyalıların tarafında olmak ve
 savaşta yer almak bizim görevimiz.²²

Bu, Akhilleus'un yaşlı akıl hocası Phoinix'in neden onu sadece savaşa dönmesi gerektiğine dair sadece razı etmeye çalıştığını değil aynı zamanda Agamemnon'un tatmin edici armağanını da kabul etmesi gerektiğini açıklar:

Söz verilen armağanlarla
 ilerle. Yunanlılar, bir ölümsüzü onurlandırdıkları gibi
 seni de onurlandıracaklar. Fakat bu armağanları
 kabul etmezsen, erkeklerin öldürüldüğü savaşa dahil
 olacak ve artık yüce bir onura sahip olamayacaksın,
 geri dönsen bile.²³

Somut bir kanıt olmadan Yunanlılar, Akhilleus'un pes ettiğine inanabilirlerdi.

Kahramanlar arasında inanılmaz derecede önemli bir rekabet unsuru var. Agamemnon ve Akhilleus arasındaki çekişmenin merkezinde ödülleri kimin alacağı konusu vardır: En iyi savaşçıya mı yoksa (doğru veya yanlış olup olmadığına bakmaksızın) önderlere mi ait olacak? Yaşlı bilge Nestor, bu çekişmeye bir orta yol bulmaya çabalar:

Sen [Agamemnon] yüce bir adamsın, alıp götürme
 bu kızı; fakat bir ödül olarak belirle onu, Yunanlı
 askerlerin ilk Sundukları olarak. Ne de Peleus'un
 oğlu [Akhilleus] gücünle
 Boy ölçüşebilmeyi düşünsün; çünkü diğerleriyle eşit değildir
 şeref, hani Zeus'un kral asasına bahsettiği. Her ne kadar
 en güçlü adam sen olsan da ve seni doğuran ana
 ölümsüz olsa da

Tanrı olan bu adam senden daha yüce.

Atreus oğlu [Agamemnon], öfkenden vazgeç; sana yalvarsam dahi Akhilleus'a karşı öfkeni bitirmen için ki o tüm Yunanlılar için Bir siper görevi görmektedir.²⁴

Bu nedenle Homeros'un dünyasında faziletli bir savaşçı olabilmek (Yunanca da *zaman* anlamına gelen) *timé* gerektiren niteliklerden sadece biriydi. Bir erkeğin hususlarından biri olan zenginlik ya da birinin verdiği tavsiyelerin niteliği, statüye meydan okuyan birer rakipti.

Yunanlıların kültürel değerlerini anlamak için yardımı olacak bir model de takım oyunlarıdır. Bu ortamda, bireysel yıldız olmakla takımın bir parçası olmak arasında daimi bir gerilim vardır. Rakibin kimliği hakkında hiçbir zaman şüphe yoktur –yenilmesi gereken bir rakip olarak görürsün ve onlar da seni aynı şekilde görürler– ve müsabakalar halka açık bir şekilde başladığında oyunlar, başarıya dikkat çeken sahneler için birer araç haline gelir. Ve tabi ki günün sonunda, bahanelerin hiçbir şey ifade etmez: önemli olan tek şey kazanmaktır.

Akhilleus ve Hektor, sonunda düelloya başladıklarında Hektor, şansınız zayıf olduğunu bilir fakat *timé* kaybetmemek için de Akhillues ile yüzleşmeye karar verir. Bu destanın başlarında Andromakhe'nin, kendisini ve çocuğunu bırakıp gitmemesini ikna etme çabalarına karşılık olarak Hektor şu sözleri sarf eder:

Derinden mahcubiyet yaşarım

Truvalıların ve elbiseleri yerlere dek uzanan Truvalı kadınların önünde

ve savaşmaktan kaçan bir korkak gibi büzülürüm.²⁵

Halkın onayı, inanılmaz olumlu bir motivasyondur ve halkın kınama olasılığı da Hektor'un bu zorunlulukları yerine getirmesi gerektiği inancını sağlıyor. Başkalarının onun hakkında neler diyebileceklerinin düşüncesi onu etkilemiştir.

Hektor'un ölümü, Akhilleus'u mutlu etmiştir; fakat aslında hiçbir şey yapmamıştır. Patroklos'un intikamını almak için verdiği kararın korkunç sonuçlarından biri yakında ölecek olmasıdır ve Akhilleus bunu biliyordur. Hektor, gerçekte kaderinin kurbanı olmuştu; fakat Akhilleus doğrudan kaderiyle yüzleşir. O halde bir erkeğin hayatının değeri nedir? Akhilleus bize şöyle tanımlar:

Demek ki ikimiz de kaderimize boyun eğecek ve kanımızı aynı toprağa dökeceğiz Truva'da; bense evime asla dönemeyeceğim ve babam Peleus, yaşlı binici beni evinde karşılayamayacak, ne de anam Thetis, ancak bu topraklar kabul edecek beni. Fakat peşinden Ölümler Diyarı'na kadar geleceğim senin Patroklos ve de gömmeyeceğim seni, buraya Hektor'un zırhıyla başını getirmeden, zira o senin cesur katilindi.²⁶

Akhilleus, hayatının değerini, sevgili dostunu öldüren kişiden intikam almakla biçer. Sonsuza dek sürmeyecek olan *kleos*'u kazanmak için değil, Patroklos'un ölümünden kendini sorumlu tuttuğu için kendi kendine ölüm cezasını uygular. Fakat Hektor'u öldürmesi, ıstırabını dindirmez ve işte bu nedenle Akhilleus ve Priamos'un birbirlerine hayranlıkla baktıkları an oldukça şaşkınlık vericidir: Hayatta intikamdan daha önemli şeylerin olduğunu ve adam öldürmekten çok yiğitliğin daha yüce olduğunu gösterir.

İlyada'dan Sonraki Hayat

Truva'nın kendine has havasının 'tarih' ile hiçbir alakası yoktur ve asırlardır hayal edilenler ve uydurmalarından ibarettir. Euripides'in *Truvalı Kadınlar* adlı trajedisinin sonunda, Truva yakılıp yok edilir ve kadınlar da Truva'ya seslenir:

Yakında düşecek ve sevdiğin
Topraklarında yatacaksın ve kimse hatırlamayacak seni!
Her şey yok oldu ve Truva diye bir yer kalmadı!²⁷

Bu sözler her söylendiğinde, hakikatten uzaklaşmaya başlar.

İlyada, Yunanlıların geriye baktıklarında hatırlayacakları bir geçmiş i kesinlikle yüceltti; fakat övünülecek pek de bir zafer elde etmemişlerdi. İlyada'daki en güzel şey olan Hektor, Akhilleus ve Truva'nın ihtişamı her ne kadar yok edilmeleriyle bağlı olsa da kaderlerine mahkum olmuşlardır. Ve bu bir Cenevre Anlaşması veya 'sivil zayıttan' kaçınma değil, tam tersi, korkunç bir savaştır. Hektor'un ölümü, Truva'nın yıkılacağını, erkeklerin öldürüleceğini ve kadınların esir düşeceğini işaret eder, ki bu Yunan dünyasında yenilgiyi tadan şehirlerin kaderiydi: Savaşın olduğu bir dönemdi.

Truva'nın ortaya koyduğu cazibe birçok değişimden geçmiştir. Romalı şair Vergilius, *Aeneis* adlı eserine, Homeros'un İlyada'sını temsil eden *arma*'nın geçtiği *arma uirumque cano* (Silahlardan ve askerlerden konuşuyorum) cümlesiyle başlarken altında kaldığı etkileri de açıkça belirtti. Milattan önce altıncı yüzyıldan beşinci yüzyıla kadar, Homeros'un eserleri, Doğu Bizans'ın eğitilmiş seçkinleri tarafından öncelikli olarak okunmaktaydı.

Batı'da ise, Truva'da geçen aşk hikâyeleri eklenmişti: Benoît de Sainte-Maure (MS 1160) tarafından yazılan *Roman de Troie (Truva'nın Hikâyesi)*, neredeyse her Avrupa dilinde bir benzeri yazılmıştı. Rönesans, Homeros'u yeniden keşfettiğinde, eski tadı kalmamıştı. George Chapman, İlyada'yı İngilizceye çevirirken, Shakespeare'ın *Troilus ve Cressida* adlı eserinin etkisi altındaydı; fakat eleştirmen J.C. Scaliger da sürekli olarak Homeros ve Vergilius arasında hoş olmayan kıyaslamalar yaptı: 'Saçma, aptalca ve Homeros kokuyor.' Dryden, Vergilius'un Aeneis eserinin Homeros'un kahramanlarından daha iyi bir rol modeli olduğu konusunda ısrar etmişti ve 1714 yılında La Motte, İlyada'yı, tanrıların kötü davranışları ve Akhilleus'un kaba halleri gibi 'barbarca' hallerden arındırarak 'yenilenmiş' halini Fransızcada yayımladı.

Onyedinci yüzyıl sonlarında Homeros, antik dünyanın demode ilkelliğini temsil etmişti; fakat bir asır sonra Homeros'u, Wedgwood'un seramik işlerinde²⁸ bir idol olarak betimlenirken İngres'in tablosunda (1801 yılında yapmış olduğu bu ilk çalışması, İlyada'nın 9. Kitabı'ndan bir sahne betimler) göklere çıkarılmıştır. Johann Heinrich Voss'un 'megalitik altılı dize' şeklinde Almanca'ya çevrilmiş (1781 tarihli *Odysey/Odyseia* ve 1793 tarihli *Iliad/İlyada*) adlı eserleri, Athena'nın Minerva adıyla Latinceye çevrilmesinin daha kabul edilebilir olduğu Pope'un çevirdiği (1715 tarihli *Iliad/İlyada* ve 1725-6 tarihli *Odysey/Odyseia*) adlı eserlerinden güçlkle ayırt edilebilirdi. Klasik Dönem alimi Richard Bentley, Pope'a, herkesçe çok iyi bilinen 'bu çok iyi bir şiir Bay Pope fakat buna bir Homeros diyemezsin' sözlerini yöneltti ve Keats de Chapman'ın tatsız düşüncesizliğinin lehine Pope'u reddetti. Robert Wood, 1740'larda Biga Yarımadası'nı

ziyaret etti ve 1767 yılında,²⁹ nazik eleştirinin pek sevmediği sadeliği öven *An Essay on the Original Genius of Homer* (Homeros'un Özgün Dehası Üzerine Bir Deneme) adlı eserini yayımladı. Wood'un çalışması, başta Almanya üzerinde olmak üzere oldukça etkiliydi ve bu etkinin altında kalan Goethe, 1808'de daha sonra 1890'da *Achilleid* olarak çevrilen *Achilleis* (Aşil) adlı eseri yazdı. Bu eser, altılı dize halinde yazılmış olup Akhilleus'un ölümünü anlatmaktadır ve İlyada'nın son dizesinden yararlanmıştır.

On dokuzuncu yüzyılda, tıpkı Londra'daki Albert Anıtı'nda bulunan şiirsel kabartmanın merkezindeki Shakespeare, Milton ve Dante'den daha belirgin bir halde görüldüğü gibi Homeros, Ortodoks Victoria'sı eğitimi veren devlet okullarının da odağında yer alıyordu. Yirminci yüzyıla gelindiğinde, İskenderiye'de yaşayan Yunanlı şair Cavafy (1863-1933) de 1905 yılının Kasım ayında yayımlanan "Truvalılar" adlı şiirinde, mitlerin faydalarından bahsetmiştir:

Gayretlerimiz, felakete eğilimli olanlarınkı gibi
 çabalarımız tıpkı Truvalılarınkı gibi.
 Daha yeni bir yerlere varıyoruz,
 biraz güç topluyoruz,
 cesaretleniyor ve umutlanıyoruz
 ne zaman bizi bir şey durdurmaya kalkışsa:
 Akhilleus, önümüzde siperlerden fırlıyor
 ve korkunç narasıyla üzerimize korku salıyor.

Çabalarımız tıpkı Truvalılarınkı gibi.
 Talihimizin değişeceğine inanıyoruz
 cesur olur ve meydan okursak,
 böylece savaşmaya hazır oluruz.

Fakat savaş patlak verdiğinde,
 ne cesaretimiz kalır ne de yüreğimiz;

ruhumuz sarsılır, felce uğrar
ve surlardan hızla kaçarız
kurtarmak için kendi canımızı.

Homeros'un etkisi ve belirginliği, başta Gelibolu hareketi olmak üzere, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla oldukça yoğun bir şekilde hissedildi. Truva, Gelibolu savaşlarının gerçekleştiği ve Rupert Brook'u etkisi altına alan bölgede bulunuyordu:

Diyorlar ki Aşil karanlığa karışmış ...
Priamos ve elli oğlu
Şaşkınlık içinde uyanmışlar silah sesleriyle,
Ve yer yerinden oynamış Truva'da.³⁰

Aklının bir köşesinde İlyada, Patrick Shaw-Stewart da Gelibolu'daki korkuyla yüz yüze geldi:

Onlarca gemi ve şehir
Benim gibi onlarca adam
Neden ikinci kez peşine
Düşmeli ölümcül Helen'in?

Aşil geldi Truva topraklarına
Ve ben de ardından bu yarımadaya:
Öfkesini bırakıp döndü savaşa,
Ve ben de üç günlük ateşkesten sonra.

Çok mu zordu ey Aşil,
Çok mu zordu ölmek?
Sen biliyorsun fakat ben değil –
Ne kadar mutlu olduğumu.

Bu sabah döneceğim oraya
İmroz'dan deniz yoluyla;
Dikileceksin siperlerde ey kızıl tolgalı Aşil,
Ve savaşacaksın benim için.³¹

Fakat Birinci Dünya Savaşı ilerledikçe, Homeros daha az uygun olmaya başladı, tıpkı John Buchan'ın da dediği gibi: 'Zaferden söz etmek, korkunç bir saygısızlık gibiydi. Sanırım bu yüzden Homeros'u hiç okuyamadım.'³²

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Homeros'un derin yankıları bir kez daha hissedildi. George Steiner bu yankıları şu şekilde ifade etmiştir:

Ne zaman bir şehri yok etsek, ne zaman yanan evlerinden kaçışan insanları görsek, anında Homeros belirir. 1945'deki ilk Berlin sahnesinde, fotoğrafın arka planında, ümidi kırılmış ve yangın bombalarından yanan şehrin insanları İlyada'yı okuyorlardı; çünkü çağdaş yazılara dair yarısı çağdaş bile olmayan okunacak eser yoktu.³³

İlyada, savaşın korkularıyla karşı karşıya gelmekten asla ve asla vazgeçmemiştir ve Simone Weil'in de belirttiği üzere, muzaffer olan kadar kurbanın da farkına varır, ki bu sadece güçlü olanın zafere ulaşmayacağı anlamına gelir:

Avrupalıların yarattıkları hiçbir şey, bilinen ilk şiir kadar değerli değildir. Kaderden kaçılamayacağını, güçlü olana hayranlık duymamaları gerektiğini, düşmandan nefret etmemek gerektiğini ve de bahtsız hor görmemeyi öğrendiklerinde, belki de şiirin destansı özelliğinin farkına varacaklardır.³⁴

Fakat Weil'in bakış açısını herkesçe kabul görmez. George Steiner şöyle ifade eder:

Savaşın tasvirinde, savaşa dair düpedüz bir güzellik, büyük silahşorların veya mızrak atıcılarının ya da arabasından atlayan bir adamın düpedüz koreografisi ve ölümcül bir karşılaşmada genç bir bedenin mükemmel bir esnekliği görülmektedir. Tıpkı Hitler'in diktatörlüğü altında gerçekleştirilen Nürnberg

Stadyumu'ndaki geçit töreninde görüldüğü gibi. Gerginliklerin yaşandığı ve geceleri yanan dev meşalelerle aydınlatılan ortamın her anında Yunan etkisi hissedilmektedir. Bu bizi mahcup ediyor; fakat Homeros'u doğru bir şekilde okuyup anlamak için de yüz yüze gelmemiz gerekiyor.³⁵

Yunan mitolojisinin kendisi için çeşitli ve olağandışı bir ilham kaynağı olduğunu söyleyen ressam Anselm Kiefer, Birinci Dünya Savaşı'ndaki gelincik tarlalarıyla bezediği (bazılarının boydan boya 7,60 metre olan) sayısız manzara çizimleri gerçekleştirmiştir. *Nachricht vom Fall Troja (Truva'nın Düştüğüne Dair Haber)* (2005-6) adlı çalışmasında, açık bir arazide dağınık halde ya kıvılcımsı çiçekler ya da ufka kıvıllığı veren sekiz büyük yangın görülmektedir. Yangınlar, bize yanmakta olan bir şehri çağrıştırırken bir yandan da işaret amaçlı yakılan ateşlerin, Klytaimnestra için Truva'dan Mikenai'ye ulaştırılan kötü haberleri çağrıştırır.³⁶ *Nachricht vom Fall Troja* (2006) adlı çalışmasında daha az yangın görülmesine rağmen, işaretlerin ilettiği mesaj, manzara boyunca etrafa saçılan ve (sol üst taraftaki) İlion'dan başlayan ve en sağdaki 'Atreus Hanedanlığı'nda sona eren kalın beyaz bir çizgiyle belirlenmiş ve yer isimleriyle daha aşikar hale gelmiştir.

Wolfgang Petersen'in yönettiği ve son zamanların gişe rekorları kıran filmlerinden biri olan 2004 yapımı *Troy (Truva)* ile her ne kadar yönetmenin o yönde algı yaratmak istediğine dair bir olasılık ihtimali görülme de ve buna rağmen benzerlikler ortaya çıkmış olması, Birleşik Devletler önderliğinde Irak'a karşı düzenlenen saldırılar arasında paralellikler gözlemlenmiştir: Irak, Truva'dan daha zayıf bir muhaliftir; Homeros'a karşı olanlar ortak bir kültürü, dili ve dini paylaşmaktadır; Herakles'in Laomedon hükümdarlığı altındaki Truva'yı yağmalayışı

Birinci Körfez Savaşı'nı biraz da olsa andırır ve Helen'in Paris tarafından kaçırılışı, ikinciye fitilleyen kıvılcım olan WMD, yani Kitle İmha Silah arayışlarını hemen hemen yansıtır. Fakat bu paralellikleri arama arzusu, Homeros'un temalarındaki çağdaş uyumluluk hakkında çok şey anlatır. Petersen, İlyada'yı doğru bir şekilde okuyup anlamaya çalışır; fakat hikâyeye birkaç ilginç değişiklik katar ki bu da işin ticari başarı boyutu ile ilgilidir. Akhilleus'un, kuzeni Patroklos ile olan ilişkisi tamamen değiştirilmiştir ve bu da muhtemelen, bilinen anlatımdaki 'kuzen' olgusunun³⁷ tam tersine, sözde Hesiodos anlatımındaki temele dayanmıştır. Bizlerin de Akhilleus'u daha ilk sahnede iki kadınla birlikte görüldüğü gerçeği, kendisinin homoseksüel olduğuna dair şüphelerimizi yok etmiştir. (Khryseis ismi hiçbir şekilde geçmemiş olan) Briseis de Paris ve Hektor'un 'kuzenidir': Yunanlıların Truva'ya çıktıkları ilk gün kaçırılır ve daha sonra Akhilleus'u çadırında öldürmeye kalkıştığı zaman da onun tarafından baştan çıkartılır. Atreidler ise 'yaşlı, kilolu ve korsanca görünüşleri, davranışları ve giysileri olan Vikingler gibidir'.³⁸ Agamemnon, son derece emperyalist biridir ve Menelaos da kaçırılan karısı Helen'in intikamını alma gayreti içindedir; fakat daha filmin başlarında Hektor tarafından öldürülür. Patroklos, Akhilleus'un zırhını, onun bilgisi dahili dışında ödünç alır ve dolayısıyla da Akhilleus (a) kuzeninin ölümünden dolayı sorumlu olmaktan ve (b) pişmanlık duymaktan kurtulur.

Akhilleus ve Priamos arasında geçen sahne, 24. Kitap'taki olayları çağrıştırmak için oldukça büyük bir çaba sarf eder ve Briseis'in özgür kalışının yanı sıra İlyada'dan bazı sözleri neredeyse kelimesi kelimesine kullanmıştır. Fakat Akhilleus ve Agamemnon arasındaki tartışma devam eder ve Truva'nın yağmalandığı sırada Agamemnon,

Priamos'u, Briseis de Agamemnon'u, Paris'in Akhilleus'u topuğundan vurup onunla kaçmasından hemen öncesinde öldürür. Ağzını yayararak konuştuğu Yorkshire aksanıyla Odysseus, Akhilleus'un cesedini yakar ve Homeros'un, birkaç hafta sonra sona erecek olan on yıl süren savaşını sonlarına doğru sürükler ve Yunan mitolojisinin zevk aldığı derinlik ve karmaşıklık içinde kaybolarak oldukça uyuşturan kılıç ve sandaletten ibaret bir filmi çözümler. Bu klişenin aksine rağmen, Akhilleus yine de uzlaşmaya dair sözlerle bitirir ve insanlık hali olan hassasiyete az da olsa sahip olduğu görülür. Daha çağdaş bir Akhilleus arayışı sırasında, karşımıza Sylvester Stallone, Arnold Schwarzenegger ve Jean-Claude Van Damme gibilerine rastladığımız aksiyon filmi kahramanları çıkıyor. Fakat Rambo, genç yaşta ölmüyor; Terminatör, ağlayıp sızlanmıyor ve Evrensel Asker de kurbanının babasıyla karşılıklı oturup yemek yemiyor.

15

TAHTA AT VE TRUVA'NIN YAĞMALANMASI

Kilit Rollerdeki Karakterler

Penthesileia	Akhilleus tarafından öldürülen Amazon kraliçesi
Memnon	Akhilleus tarafından öldürülen Etiyopyalı kralı
Akhilleus (Aşil)	Akalı savaşçıların en yücesi
Paris	Akhilleus'un katili; Philoktetes tarafından öldürüldü
'Büyük' Aias (Ajax)	Yunanlı yüce kahraman; Akhilleus'un silahları için yapılan müsabakayı kaybetti; canına kıydı
Odysseus	Yunanlı kurnaz kahraman; Akhilleus'un silahlarını kazandı; Truva'nın düşmesinde önemli rol oynadı
Neoptolemos	Akhilleus'un oğlu
Kassandra	Truvalı kahin; her zaman doğruyu söylemiştir; kimse ona asla inanmadı
'Küçük' Aias (Ajax)	Kassandra'ya tecavüz etti
Laokoon	Truvalıları Tahta At hakkında uyarmaya çalıştı
Priamos	Truva kralı; şehrin yıkılışında öldürüldü

İlyada'da sona doğru yaklaştıkça, Truva Savaşı'nın sonuçlarının hiçbir şekilde yerine oturmadığı görülür.

Truva'nın en yüce evladı ölmüştür; fakat şehir hâlâ dimdik ayakta. Çeşitli kaynaklar, masalı sonuçlarına göre ele alır: Örneğin, Miletoslu Arktinos tarafından kaleme alınan *Aithiopsis*, Amazonların Truva'ya gelişinden Aias'ın kendi canına kıymasına kadar olan dönemi anlatır ve *Küçük İlyada* adında bir çalışma ise bizi Akhilleus'un ölümünden Truva'nın düşüşüne ve Yunanlıların ayrılışlarına kadar götürür. Bu çalışmalara ek olarak, birçok bölüm de trajik dramdan vazo ressamlığına kadar çeşitli konulara ilham kaynağı olmuştur.

Akhilleus, uzak diyarlardan Truvalılara destek olmaya gelen müttefiklere karşı bir savaşa dahil oldu: Kuzeyden Amazonlar, güneyden de Etiyopyalılar geldi. Güzeller güzeli Amazon Kraliçesi Penthesileia oldukça etkili bir savaşçıydı; fakat sonunda Akhilleus'un olağanüstü gücüne karşı yenik düştü. Fakat Exekias'ın, şu an British Museum'da bulunan ve siyah figürlü Attika amforası üzerine mükemmel bir şekilde betimlenen hikâyede şaşırtıcı bir durum vardı: Akhilleus, mızrağını Penthesileia'nın boğazına saplarken göz göze gelirler ve o an ikisi birbirine aşık olur. *İlyada*'da rol alan tek sıradan kişi olan topal, çarpık bacaklı, kambur, saçları dökülmüş ve sivri başlı Thersites, bu sebepten dolayı Akhilleus ile alay etti ve hatta Penthesileia'nın gözlerini oyarak çıkardı; fakat bu davranışının bedelini karısıyla birlikte ödedi.

Eos ile Tithonos'un oğlu olan ve Odysseus'un gördüğü en yakışıklı erkek olan Memnon, Etiyopyalılardan oluşan önemli bir birliği Truva'ya getirdi ve üzerinde, Hephaistos tarafından kendisi için yapılmış muhteşem zırhıyla birçok Yunanlıyı öldürdü. Akhilleus ile karşılaştığında, her ikisinin de annesi Zeus'tan yardım diledi; fakat rakibini öldürerek zafere ulaşan Akhilleus oldu ve *androktasia*

(adam katletme) olarak adlandırılan bu zafer en görkemlisi oldu. Herodot, bize Memnon'un Mısır Kralı Sestriotis ile ittifak kurduğunu, Thebai ve Abidos'da Memnon adına tapınakların yapıldığını ve bunların içinde en tanınmış olanın III. Amenhotep'in anıt mezarının bulunduğu bölgedeki Memnon Anıtı olduğunu söyler. Adını, günün ilk ışıklarının üzerine vurduğunda yansıttığı nağmelerden almıştı ve milattan sonra üçüncü yüzyıldaki onarımına kadar annesinin görüntüsünü bu şekilde selamladı.

Memnon'un *androktasiası*, Akhilleus'un ölümünün başlangıcıydı. Bozguna uğramış Truvalıları şehre doğru takip ederken Skaia kapısına yakın bir noktada vurulmuştu. Atılan ok, onu topuğundan vurdu ve Akhilleus'un topuğu, onun zayıf noktasıydı. Okçunun kim olduğu, masalı anlatanlara göre çeşitlilik gösterir: Homeros, bunun sorumlusunun Apollon ve Paris olduğunu iki yerde söyler. Biri, Akhilleus'un konuşabilen atı Xanthos'un, Akhilleus'un bir tanrı ve ölümlü tarafından öldürüleceğini öngördüğünü söylediği yer ve diğeri de Hektor'un, bu iki ismin telaffuz edildiği son sözlerinde geçer; İlyada'nın başka bir bölümünde Akhilleus, kendi bildiği kadarıyla Apollon'un oklarıyla öldürüleceğini söyler ve bu tasvir Aiskhylos, Sophokles ve Horace tarafından ele alınmış görünmektedir: Hyginus, Akhilleus'u ayak bileğinden vuranın, Paris'in görünüşünü alan Apollon olarak tasvir eder; hem Vergilius hem de Ovidius, oku Paris'in fırlattığını fakat Apollon'un da yönlendirdiğini söyler; Euripides ve Plutarkhos gibi başka yazarlar da herhangi ilahi bir yardım olmaksızın, Akhilleus'un katilinin Paris olduğunu anlatır.

Tamamen farklı bir tasvir ise, Akhilleus'un ölümünü, Priamos'un güzeller güzeli bakire kızı Polyxena ile

arasındaki romantizme bağlamıştır. Akhilleus, onu ilk kez Truva surlarından aşağıya Hektor'un cesedinin iadesi için fidye olarak bilezikler ve küpeler atarken gördü. Priamos da Truva kuşatmasını sona erdirmesi karşılığında Akhilleus'a kızını teklif etmişti. Sonraki müzakerelerde Akhilleus (Troilos'u öldürdüğü yer olan)³ Thymbraialı Apollon tapınağına tek başına gitti. Priamos'un oğlu Deiphobos onu yakaladı ve Paris de onu ya kılıçtan geçirdi ya da putlardan birinin arkasından ölümcül oku fırlattı.

Akhilleus'un cesedine sahip olabilmek için yoğun bir mücadeleye girişildi; fakat 'Büyük' Aias, arkasını kollayan Odysseus'un da yardımıyla, Akhilleus'un cesedini almayı başardı. *Odysseia*'da, Agamemnon'un hayaleti Akhilleus'un hayaletine cenaze töreninin muhteşemliğini anlatır. Akhilleus'un annesi Thetis, deniz perileri eşliğinde geldi ve dokuz perinin hepsi birden dediler ki:

Ne Argosluların döktükleri gözyaşlarını görebilirdin
ne de onları canlandıran Esin Perilerininkini.

On yedi gün boyunca, tıpkı gece ve gündüz gibi
bekledik seni hem ölümlüler hem de ölümsüzler olarak.

On sekizinci gün, seni ateşe verdik ve etrafında
birçok tombul kuzular ve kıvrık boynuzlu sığırlar kurban ettik.

Tanrıların giysileri, bol yağlar ve tatlı ballar içinde,
seni ateşe verdik ve birçok zırhlı Akalı kahraman

ateşin etrafında döndü durdu sen yanarken,
atlar ayakta ydı ve feryatlar göğe yükseliyordu.⁴

Akhilleus'un kemikleri, Patroklos'un kemikleriyle birlikte, Hephaistos tarafından yapılmış altın bir kap içine yerleştirildi ve Sigeion burnundaki höyüğe gömüldü. Akhilleus her ne kadar ölümü kucakladıysa da ölümünden sonraki varlığı Odysseus ile hafızalardan silinmeyecek

yansımaları paylaşmasına yol açmıştır. Akhilleus kendisini Ölüler Diyarı'ndaki Asphodel Çayırılığı'nda yalnız başına bulur:

Ah ısıltılı Odysseus, öldüğüm için asla beni teselli etmeye çabalama. Helak olan ölülerin kralı olmaktansa, başka bir adamın kölesi olarak saban sürerim daha iyi, ne ona tahsis edilmiş topraklarda ne de üzerinde yaşamaya değer olan.⁵

Daha sonraki bir anlatıma göre, Akhilleus, ölümünden sonra çok daha güzel bir hayata sahip olur. Ölümsüzleşir ve Tuna Nehri'nin ağzında ağaçlarla kaplı Leuke (Beyaz Ada) adası üzerinde karısı Helen ve dostları Patroklos ve Antilokhos ile birlikte yaşar. Orada İlyada'yı anlattı. Denizciler, oradan geçtikleri sırada ruhani sözler duydular ve demir atanlar, at ve savaşan askerlerin seslerini duydular. İbykos adlı ozan, Akhilleus'un, Cennet Bahçeleri'nde Medeia ile evlendiği masalını kurgulamıştır.

Akhilleus'un ölümüyle, zalim ve rekabetçi Yunan liderlerin hiyerarşiyi yeniden kurmaları ve onun silahlarını almak için kimin daha uygun olduğunu belirlemeleri gerekti. Cenaze oyunları düzenlendi. Muhteşem araba ve koşu yarışlarıyla halka ve ok atma⁶ müsabakaları gerçekleştirildi. Ama en amansız müsabaka, Akhilleus'un silahlarının en cesur yarışmacıya ödül olarak takdim edileceği zaman başladı. Bu silahlara 'Büyük' Aias ve Odysseus sahip olmak istedi. Homeros, bize Truvalılarla Athena'nın bu müsabakada hakemlik yaptığını ve silahları ödül olarak (Truvalı esirler, kendilerine en büyük zararının onun verdiğine inandıkları için) Odysseus'a verdiklerini söyler; başka bir anlatımda da Nestor'un casusları, iki Truvalı kızın, kişisel hakları hakkında tartıştıklarını

duyar ve Odysseus'un lehine konuşan kızlardan birinin sözlerinden de etkilenirler; Pindaros'a göre ise Yunanlılar, gizli oylama sonucu Odysseus'u seçtiler.

Aias yıkılmıştı. Aka ordusu üzerine bir gece baskını planladı; fakat Athena onu delirtti ve ordu yerine bir sığır sürüsüne baskın yaptı. Aias'ın deliliği, Sophokles'in trajedi oyunu olan *Aias*'ın temasını oluşturur ve bu oyunda Aias'ın coşkun çılgınlığı, delilikten kurtulduktan sonra bir umutsuzluğa dönüşür. Kanlı leşlerle dolu bir alanda, korkusuz bir savaşçı görüntüsü, masum hayvanları katleden bir adama dönüşür ve o, bu utanca katlanamaz. Bir kahraman olarak, Aias'ın varlığı erdemlik ilkeleriyle doluydu; fakat onurdan hiçbir eser kalmamıştı. Kendi canına kıymaya karar verir:

İster bu hayatta

İster öteki hayatta olsun şeref; asil bir erkeğin isteyeceği

Tek şeydir. Hepsi bundan ibarettir.⁷

Küçük oğlu Eurysakes'in annesi olan metresi Tekmessa, kendi canına kıymaması için onu ikna edebilmek adına elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışır fakat Aias dik başlıdır. Kaderine boyun eğeceğini söyleyen Aias, önce Tekmessa ve adamlarının endişesini yok eder ve ardından düşmanlarını lanetleyerek kendi kılıcıyla canına kıyar. Bu kılıç, şanlı geçmişle ilgili hafızalardan kolay silinmeyecek anılarını hatırlatan bir silahtı: Aralarındaki bir düello sonrası Hektor, bu kılıcı ona vermişti. Aiskhylos, Aias'ın yaralanmaz özelliğinden dolayı kılıcın bir yay gibi büküldüğünü söyler.⁸

Aias'ın cesedi bulunduğunda, Menelaos ve Agamemnon, onun köpek ve kuşlara atılmasını istemişti;

Aias'a karşı güttüğü kinin geçmesiyle, Odysseus, Aias'ı bu şekilde aşağılamanın yanlış olacağını oldukça iyi niyetli bir şekilde ısrarla belirtti:

Ya da kabul etmeyi reddetti
Gördüğüm en cesur adamdı,
Truva'ya gelenler içinde en iyisiydi,
Akhilleus hariç.⁹

Agamemnon ona acır ve merhamet eder ve dram, Aias'ın kahramanlıklarının onurlandırılacağı bir defin töreniyle sona erer. Aias, Truva'da düştükten sonra tabuta gömülen tek kahramandı.

Oyunun başlarında Athena, Odysseus'a Aias'dan daha yüce bir savaşçının olduğunu bilip bilmediğini sordu. Odysseus'un verdiği cevap oldukça samimiydi:

Asla. O benim düşmanımdı; fakat şimdi kalbimde
büyük bir üzüntü mevcut, onu saran ölümcül
Talihsizlikten dolayı. Bu beni de etkiliyor, hangimiz etkilenmiyor ki?
Hayatta kalanların tümü, yapayalnız hayaletler
Ve karanlık gölgeler etkilenmiyor mu?
Athena yanıtlar:
Tanrılara karşı sarf ettiğin küfürlerden sakın;
Şişirilmiş onurundan dolayı dikkatli ol ve
Bil ki tüm ölümlüler
Kendi bacaklarından asılır; gün gelir dağ olurlar,
Gün gelir yok olurlar. Tanrılar iyiliği sever ve ben
Her türlü kötülükten nefret ederim.¹⁰

Birçok yönden bu karşılıklı konuşma, Truva Savaşı'nın anlatıldığı bu kahramanlık trajedisinin son sözleri olarak görülebilir.

Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde, Odysseus, Hades'de Aias'ın hayaletiyle karşılaşır ve aralarındaki husumeti ortadan kaldırmak için çabalar; fakat amacı bundan yarar sağlamak değildir: Aias, onunla konuşmaz ve Odysseus'un da Aias'ın gönlünü kazanmak için yeterince zamanı yoktur. Pausanias, Akhilleus'un silahlarının, Odysseus'un seyahatleri sırasında yaşanan bir gemi kazası sonrası Aias'ın mezarının bulunduğu yerde karaya vurduğunu anlatır. Ayrıca Odysseus'un, tıpkı Akhilleus ve diğerleri gibi Beyaz Ada olarak bilinen Leuke'de sonsuza dek yaşadığı belirtilir. Ovidius, Aias'ın kanının döküldüğü yerde biten sümbül çiçeği masalını nakleder.¹¹ Taçyapraklarında AI harfleri işaretliydi ve masala da uymaktadır; çünkü bu harfler Aias'ın ilk iki harfleridir ve Yunancada *ai* kelimesinin anlamı 'vah!' demektir.

Savaş, öngörüldüğü üzere, on yıl sürmüştü. Kalkhas (ya da özelliğinden dolayı Odysseus tarafından kaçırılan, diğer bir adıyla kahin Helenos),¹² Truva'nın Akaların Herakles'in yayına sahip olmadıkları müddetçe fethedilemeyeceği kehanetinde bulundu ve böylece harekete geçen kurnaz Odysseus, Philoktetes'in avlanmak için yayı kullandığı yer olan Limnos'a gitti. Sophokles'in trajedi oyunu *Philoktetes*, Odysseus'un sinsi ve acımasız olduğu fakat Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un yaralı kahramana sempati beslediği ve hızır gibi yetişen Herakles tarafından tüm meselenin çözüldüğü olayları dramatize eder. Philoktetes, Truva'ya yelken açtı ve yarası nihayetinde orada iyileşti. Ardından Paris'i vurdu.

Paris'in Yargısı, Helen'in kaçırılışı ve Yunan istilasından önce Paris, kahinlik hünerleri olan bir orman perisi Oinone¹³ ile evlenmişti. Her ne kadar Helen, Paris'in yaralandığı takdirde, onu iyileştirecek tek kişi

olan Oinone'yi ziyaret etmesi gerektiğini söylese de Oinone, Paris'i, Helen'i kaçırma fikrinden vazgeçirmek için çok çabalamış fakat başarılı olamamıştı. Paris, İda Dağı'nda bulunan Oinone'ye gitti; fakat Oinone'nin beslediği kin öyle derindi ki Paris'i tedavi etmeyi reddetti. Paris, Truva'ya geri götürüldü ve orada öldü. Vicdan azabı çeken Oinone, fikrini değiştirmişti. Fakat gerekli ilaçları getirdiğinde geç kaldığını gören Oinone, bu ıstıraba dayanamadı ve kendini astı.

Paris'in ölümünden sonra, erkek kardeşleri Helenos ve Deiphobos arasında, Helen ile hangisinin evlenip evlenmeyeceğine dair bir tartışma çıktı. Deiphobos, şanslı olanıydı ve reddedilen Helenos, İda Dağı'nda yaşamak üzere şehirden ayrıldı. Helenos, Truva'yı koruyan kehanetlerin hangileri olduklarını biliyordu. Bu nedenle Odysseus, onu pusuya düşürdü ve gerekli bilgileri Yunanlılara vermesi için mecbur kıldı. Herakles'in yayı dışında ihtiyaçları olan başka şeyler de vardı:

Pelops'un kemiklerine (veya kürek kemiğine);

Onlarla birlikte savaşması için Neoptolemos'a ve

Palladion'a¹⁴ sahip olmaları gerekiyordu; çünkü bu heykel surlarından bir kez içeri girdi mi, Truva ele geçirilebilecekti.

Yunanlılar, bu istihbarat üzerine anında harekete geçti: Pelops'un kemikleri toplandı; Neoptolemos, Limni'den getirilerek babasının zırhı ve silahlarıyla kuşandırılıp savaştırıldı ve ardından Palladion'u çalmak için planlar devreye sokuldu.

Bu, iki aşamalı bir hareket gibi duruyordu. Bu olay, kaynaktan kaynağa farklılıklar göstermektedir ve Apollodoros da bu iki olayı sanki birbirine bağlamış gibi görünür. Birinci aşamada, Odysseus kendisini gizleyerek

üzerine paçavralar geçirdi ve Truva'ya bir dilenci kılığında gitti. Helen tarafından fark edildi; fakat ihanete uğramadı. İkinci aşamada, Diomedes ve yine Odysseus vardı. Bir tasvire göre, bu iki kahraman, şehre kanalizasyondan girdi ve başka bir anlatıma göre ise Diomedes, Odysseus'un omuzlarından destek alarak surlara tırmandı ve arkadaşını yukarı çekmeyi reddetti. Diomedes, Palladion'u aldı ve Odysseus'un yanına döndü. Fakat kampa geri dönerken, Odysseus onu öldürüp görevin tüm başarısını kendi üzerine almaya karar verdi. Diomedes'in arkasına geçti fakat kılıcı ayın ışığı altında parladı. Diomedes, Odysseus'u korkaklıkla suçladı ve kılıcının tersiyle onu döve döve kampa kadar sürdü.

Palladion, artık güvenli bir şekilde Yunanlıların elindeydi. Odysseus'un kurnaz zekası, Truva'nın ele geçirilmesi konusunda tüm şartları başarılı bir şekilde yaratmıştı. Yalnızca bir hile kalmıştı.

Tahta At

İlginçtir ki şimdilerde yaygın bir şekilde Truva hikâyesiyle ilişkilendirilen olaylardan biri olan Tahta At teması, bilhassa Yunan anlatımlarında önemli bir role sahip değildi. Homeros'un, İlyada'da olmasa bile, *Odysseia*'da bu temaya göndermeleri vardı ve kayıp Destan Dönemi yazarlarının imaları bulunuyordu. Ayrıca, *Aeneis* adlı eserindeki eksiksiz anlatımıyla mükemmel bir bağ kuran Romalı şair Vergilius'un da çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahipti.

Tahta At fikri ya Odysseus ya da Athena'dan çıktı ve mimar Epeios tarafından da tasarlanarak inşa edildi. Bölgedeki ağaçlardan inşa edilen ve bir at görüntüsündeki bu yapının karın kısmındaki boşluğun her iki yanına kapaklar yapıldı ve yapının dışında şu ifade yer alıyordu:

Evlerine dönecek olmanın şerefine, Yunanlılar bu armağanı bir teşekkür olarak Athena'ya adıyor.

Atın içinde birtakım savaşçı vardı: 3,000, 100, 50, 30 kadar, 23 ya da 12 kişi oldukları iddia edilir.

Eustathius'a Göre Tahta Atın İçindeki İşgalciler:

Menelaos, Diomedes, Philoktetes, Meriones, Neoptolemos, Euryelos, Eurydamas, Pheidippos, Leonteus, Meges, Odysseus ve Eumelos

Otuz işgalcinin adından söz eden Quintus Smyrnaeus, atın içine en son Epeios'un girdiğini ve tuzak kapağını nasıl açıldığını bildiğinden dolayı kapının yanına oturduğunu anlatır. Odysseus'un, Neoptolemos'un babasının hayaletine söylediklerine inanacak olursak, Neoptolemos haricindeki tüm kahramanlar huzursuzdu:

Danaoların liderleri ve konseyin erkekleri
gözyaşlarını siliyorlardı ve bacakları tir tir titriyordu;
fakat asla onun yakışıklı yüzünün ne solduğunu gördüm
ne de sızlandığını, hatta yalvarıyordu bana
onu dışarıya salmam için; eli sürekli kılıcının
kabzasında ve tunç kaplı kargısındaydı,
kötü düşüncelerle dolu aklıysa, Truvalılarda.¹⁵

İstila güçlerinden geriye kalanlar, kampı ateşe verdi ve bir meşale ile işaret vermek üzere geride Sinon'u bırakarak gece vakti Tenedos'a doğru yelken açtı.

Gün doğduğunda Truvalılar, terk edilmiş olan Yunan kampını ve Tahta Atı gördüler ve Yunanlıların geri dönmek üzere gittiklerini sandılar. Fakat Laokoon adında bir rahip bu durum karşısında şüphe içindeydi ve Truvalıların atı şehre sokmalarını engellemek için çabaladı. Truvalılara, Yunanlıların verecekleri armağanlardan uzak

durmaları gerektiği söyleyen de o idi ve bunun bir hileden ibaret olduğunu kanıtlamak içinse ata bir mızrak sapladı. Fakat bir firariymiş gibi davranan Sinon, bu armağanın bir *iyi niyet* simgesi olarak bırakıldığını söyleyerek Truvalıların buna inanmalarını sağladı ve denizden iki devasa yılanın yükselerek Laokoon ve oğullarını boğarak öldürmesi de Sinon'u destekler nitelikteydi. Bu sahne hakkında bilinen en ünlü eski tasvir, şu an Vatikan'da bulunan Helenistik barok tarzındaki heykel grubu ve Vergilius'un *Aeneis* adlı eserindekidir.

Tenedos'un derin suları üzerinde yükseldiğini gördük
İki yılan muazzam pullarıyla dizlerimizi titretti
Denizi allak bullak ederek ve kıyıya doğru çığlıklarla ilerleyerek:
Dalgaların arasından şaha kalkmışlardı; kan kırmızısı başları
Suların üzerinde yükselmiş ve yüzey boyunca tıslayarak devam
ettiler. Sarmaşık gibi birbirlerine dolanarak.
Püskürttükleri tuzlu suyun sesini duyduk ve o an karaya
çıktıklarını gördük. Kan çanağına dönmüş gözleri vardı,
Ağızından ateş püskürüyordu ve dili tıslıyordu.
O anda çekildi kanımız; ardımıza bakmadan kaçtık.
Devasa yılanlar doğruca Laokoon'a gitti. Önce
Laokoon'un oğullarından birinin bedenine dolandılar
birer birer, sımsıkı kavrayarak parçaladılar bedenini
koca dişleriyle. Sonra ise sımsıkı doladılar kendilerini,
elinde silahıyla oğullarına yardım etmeye çabalayan
Laokoon'un bedenine ve devasa helezonlarıyla bayılttılar onu.
Beline ve boynuna dolanan pullu gövdeleriyle bu iki yaratık
Onu iyice kavradılar ve koca başları ve ağızlarıyla çullandılar
üzerine. Düğümü çözmeye çalıştıkça şirazesi kaydı ve
zehre bulandı; Çığlıkları göğe kadar yükseldi –
Tıpkı yaralı bir boğanın kaçmaya çalıştığında sunak
üzerinde bıçağın boynuna çalınmasıyla attığı çığlık gibi.
Fakat canavarlar yeniden havalanıyor ve uzaklaşıyorlar
Acımasız Athena'nın tapınağına doğru, yükselerek şehrin
üzerinde, Tanrıçanın kalkanının arkasından, ayaklarının
dibinden kayıplara karışarak.¹⁷

Truvalılara göre, tanrıçanın armağanına ihanet ettiği için Laokoon'un çektiği ceza, onun kaderiydi ve böylece Truvalılar, atı şehrin göbeğine kadar büyük bir keyifle sürükleyerek götürdüler. Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde, Demodekos adındaki okuyucu, atın açılıp açılmaması, uçurumdan aşağı atılıp atılmaması veya tanrılara adanıp adanmaması gerektiği konusunda tartışıldığını nakleder ve Menelaos da Helen'in, atın etrafında yürüyerek her bir adamın karısının sesini taklit ederek kendilerini ele vermelerini sağlamaya çalıştığını fakat Odysseus gibi bir kurnaz içerideyken bunun kolay olmadığını açıklar.

Kassandra da ayrıca bu felaketle ilgili uyarılarda bulundu; fakat her zamanki gibi kimse ona inanmadı. Böylece, kaderlerinden önceki son günü, tapınakları çelenklerle süsleyerek ve minnettarlıklarını sunarak geçiren Truvalılar, gece vakti gelen yıkım ve terörle uyandıklarında henüz kısa ve keyifli bir uyku içindeydiler. Yunan filosu Tenedos'dan hareket etti; Sinon, meşaleyi yaktı ve atın içine yerleşmiş olan savaşçılar harekete geçerek şehrin kapılarını açtı. Hektor ve Truvalıların 'At Terbiyecileri' olarak bilinmelerine rağmen, Truva'nın yıkımının bir Tahta At ile başlaması kesinlikle bir ironidir.

Yunanlılar, Truva'yı tamamen işgal etmiş ve bir zamanlar bir kale kadar güçlü olan bu şehirde korkunç barbarlık gösterileri başlamıştı: Cinayet, tecavüz ve esaret.

Neoptolemos, Zeus sunağından kaçırdığı Priamos'u öldürdü; Menelaos, Helen'in mevcut Truvalı kocası Deiphobos'u sakat bıraktı ve onu gerisin geriye gemilere götürdü; 'Küçük' Aias, Truvalıların taptıkları heykelin, işlenen bu günahları görmemesi için gözlerini başka

bir yöne çevirdiği Athena tapınağında Kassandra'ya tecavüz etti; Hektor'un küçük oğlu Astyanax, burçlardan aşağı atılarak öldürüldü¹⁸ ve Polyxena da Akhilleus'un vasiyetiyle, mezarı üzerinde kurban edildi. Onun son asil sözleri, Euripides'in trajedi oyunu olan *Hekabe*'de bir ulağın unutulmaz konuşmasıyla nakledilir:

Kavradı [Neoptolemos]

Altın kabızalı kılıcını, çekti kınından dışarı ve
Verdiği işaretle yakalattı adamlarına onu.

Olanlar karşısında dedi ki Polyxena: 'Siz Yunanlılar,
Şehrimi harabeye çevirdiniz, kendi arzumla öleceğim.

Sürmeyin ellerinizi bana, uzatacağım boynumu

Kılıcınızın altına. Yüce Tanrı'nın adıyla,

Bırakın özgür durayım önünüzde ve öyle öldürün beni; böylece
Ben de özgürce öleyim. Kraliyet mensubu olduğumdan, ölülerin
Arasında köle olmak onurumu ayaklar altına alır yoksa.'

Ordunun tamamı buna rıza gösterdi ve Agamemnon da

Onu serbest kaldı. Ne zaman ki bunu duydu Polyxena,

Elbisesini tuttuğu gibi beline dek yırttı, göğüslerini ve gösterdi
Filodaki askerlere bir heykel kadar güzel bedenini. Ardından

Diz çöktü ve bir kahraman edasıyla konuştu: 'Ey Akhilleus'un oğlu,
İşte göğüslerim, darbeyi indirmek istediğin yer burasıysa;

Veya boğazımsa istediğin, işte sana uzatıyorum boynumu; vur gitsin.'

Elinde kılıcı – acıma ve kararlılık duygusuyla –

Tek bir darbeyle nefesinin geçtiği kanalı iki böldü. Sel gibi aktı kanı

Ve ölürken bile, düşüşünde asalet vardı ve

Saklıyordu erkeklerin bakışından saklanması gerekeni.¹⁹

Tüm bu katliamların içinde, Roma için hayati bir değer kazanan ve mitolojik bir anlatımın yükselmesine neden olan bir bölüm vardı: Aieneias, yaşlı babası Ankhises'i, alevlerin arasından omuzları üzerinde uzaklaştırarak kurtardıktan sonra İtalya'daki Latium'da yeni bir hayata başladı ve büyük bir geleceğe sahip olacak olan Roma'nın tohumlarını ekti.

Bukatliamdan sonra sıra, ganimetlerin paylaşılmasına geldi. Özel ganimetler (Kassandra'yı alan) Agamemnon'a, (Hektor'un karısı Andromakhe'yi alan) Neoptolemos'a ve (Kraliçe Hekabe'yi alan) Odysseus veya Helenos'a gitti. Priamos'un en güzel kızı Laodike, esir alınmadan önce yeryüzünün onu yutması için göğe yakarıшта bulundu ve o anda herkesin gözü önünde yeryüzünde açılan derin bir yarık tarafından yutuldu.

Yunanlılar, harabe olan ve yıkıntıların arasından dumanların tütüğü, halkın çoğunun öldüğü ve kadınlarla çocukların esir alındığı Truva'yı terk etmeye hazırlanıyorlardı. Khalkas, Athena'nın, Aias'ın sunakta işlediği tecavüz suçundan dolayı öfkeli olduğunu söylediğinde, Yunanlıların Truva'dan ayrılmalarında kısa da olsa bir gecikme yaşandı. Doğrusu Aias, o sunağa sığınmasaydı, Yunanlılar tarafından taşlanarak öldürülürdü. Aias, daha sonra kibri yüzünden ölüme terk edilecek ve muzaffer armada da eve dönüş yolculuğunda bazı sıkıntılarla yüz yüze gelecekti.

Truva'nı Düşüşünün Yankıları

Truvalılar, Yunanlılara oranla daha bir sempatiyle karşılanırlar ve Antik Çağ İtalya'sının güneyindeki birçok şehir, derbeder Truvalılar tarafından kurulduklarını iddia ederler. Aineias'ın Roma ile olan bağlantısı, Vergilius'un *Aeneis*'inde Truvalıların gözünden öyle mükemmel bir şekilde anlatılmış ki İmparator Augustus bile kendi soyunu Aineias'ın soyuna dayandırmıştır. Spenser'ın *Faerie Queene (Periler Kraliçesi)* adlı epik şiirinde, Aineias'ın soyundan gelen ve eski Britanya krallarının atası olan Brute tarafından kurulan 'Troynovant' (Britanyalı Trinovantları yansıtan isim) olarak adlandırılan Londra

veya Yeni Truva'dan bahsedilmektedir. Milattan sonra altıncı yüzyılda, Ostrogot Kralı Theodoric, Truvalı ataları tarafından yetkiyle donatıldı ve daha sonra Frenkler, Francus adlı bir Truvalının soyundan geldiklerini iddia ettiler.

Günümüzde, insanlar (bilgisayarı içerden çökertmeye çalışan) 'Truva Atı' terimiyle karşılaştıklarında akıllarına ilk gelen şey bilgisayar virüsleri oluyor; fakat efsanevi Truva Atı hakkında betimlemeler daha da eski zamanlara gider. İlk kez 700'lü yıllarda, toynaklıdan ziyade tekerlekli bir figürdür; fakat en önemli görünümü, milattan önce 675-650 yıllarını işaret eden ve Mikonos'da bulunan bir pithos (büyük erzak küpü) üzerindeki rölyefte resmedilmiştir. Buradaki figürde de tekerlekler ve yedi adet pencerenin yanı sıra bir de her bir pencereden başını uzatan Yunanlı savaşçıların olduğu görülür. Küpün diğer yanlarında, atın getirdiği vahşete ait sahneler mevcuttur. Daha sonraki sanatsal dönemlerde, Giovanni Domenico Tiepolo (1727-1804), Truva'nın düşünü tasvir ettiği bir dizi yağlıboya tablolar yaptı ve bu tablolardan birinde, kaderine terk edilmiş kentin surları dibinde, yapımı sırasında Tahta Atın gölgesindeki işçileri resmetti.

Laokoon'un, Truvalıları uyarma konusundaki nafile girişimi, unutulmaz görsel imajların ortaya çıkmasının neden oldu: Hagesandros, Polydoros ve Rodoslu Athenodoros'un yaptığı ve şu an Vatikan'da bulunan Laokoon heykel grubunu gören Pliny, 'ister resim ister heykelcilik olsun, tüm sanat dallarına ait çalışmalar içinde gördüğüm en iyisi' sözleriyle gösterdiği coşku, Michelangelo dahil olmak üzere, Rönesans Dönemi ressamlarının coşkusuyla birdi. Yılanlardan biri, Laokoon'un sunağa düştüğü sırada omuzlarından sarar, büyük oğlunu kısıtır ve onu

böğründen ısırarak için bedenine dolandır; diğer yılan ise bu üç figürün bacaklarına kendisini dolar ve Laokoon'un küçük oğlunu boğmuş bir görüntüsü vardır; Laokoon'un yüz ifadesi, kurtulmak isterken gösterdiği çabadan dolayı acı içindedir. William Blake, *Jehovah and his Two Son Satan and Adam (Yehova ve İki Oğlu: Şeytan ve Adem)* (1826-7) adını verdiği İbranice aslının bir kopyasını yeniden yazmasına rağmen, bu antik heykel grubunu, muhteşem bir gravürü başlangıç olarak kullandı. Charles Dickens, *Bir Noel Şarkısı* (1843) adlı eserinin sonunda, şömine üzerinde asılı duran Noel çoraplarını karıştıran Scrooge adlı karakteri, 'kendisinden mükemmel bir Laokoon yaratan' kişi olarak tanımladı. Leeds'deki Henry Moore Enstitüsü, 2007 yılında 'Yeni Bir Laokoon'a Doğru' adlı sergi, Eduardo Paolozzi'nin, Laokoon'un kavisli formuna minnettarlığını gösterdiği 1964 tarihli *Poem for a Trio M.R.T (Bir Üçlünün Tomografisi)* adlı alüminyum eserini sundu. Turner Ödüllü Tony Cragg'ın, yılanı simgeleyen plastik boruların yarattığı yansımaların oldukça net görüldüğü 1988 tarihli *George and the Dragon (George ve Ejderha)* adlı eserinin yanı sıra, Richard Deacon'ın, buharla yumuşatılmış ahşap ve alüminyum kullanarak yaptığı fakat Laokoon'undan ziyade kıvrılan yılanları spiral bir forma sokmaya odaklandığı 1966 tarihli *Laocoon (Laokoon)* adlı eserinin de sergilendiğini görüyoruz.

Yunan çömlekçiliğinde, Aineias'ın, omuzlarında taşıdığı babası Ankhises ile birlikte kaçtığı tasvirleri görürüz ve bu klasik dönem sonrası temsili çalışmaların arasında en unutulmaz olanı, Aeneas'ın, sırtındaki yüküyle alevler içinde kalan şehirden kahramanca kaçışının tasvir edildiği Adam Elsheimer'ın *The Burning of Troy / Truva'nın Yakılışı* (1604) adlı eserinde fevkalade bir çağrışım

yapar. Federico Barocci, *Aineias'ın Truva'dan Kaçışı* adlı eserinde, Yunanlı ve Truvalıların arasında, Aineias'ın karısı Kreousa'yı Aienias, Ankhises ve Askanios'un karşısında tasvir ederken kaçtıkları sırada küçük bir köpeğin kattığı acıma duygusunu da eklemeyi unutmamıştır.

Andromakhe'nin esir alınışı; Astyanax'ın Truva'nın surlarından aşağı atılarak öldürülmesi; Helen'in, Menelaos'un onu öldürmesine engel olmak adına parmak ısırtıcı güzellikteki göğüslerini sunması; Aias'ın Cassandra'ya tecavüz etmesi ve Priamos'un Neoptolemos (Pyrrhus) tarafından devrilmesi bazen bir kombinasyon halinde sanatta tasvir edilir. Malibu'daki J. Paul Getty Müzesi'nde sergilenen ve milattan önce 500'lü yıllara ait büyük bir kırmızı Attika *kylix*'i (kadeh) üzerinde, Cassandra'nın tecavüze uğrayışı, Priamos'un ölümü ve Helen'in göğüsleri hep birlikte gösterilirken bir yanda Eros'un, Helen ile Menelaos'un arasında uçtuğu ve Menelaos'un elinden kılıcını düşürdüğü görülür. Fakat Shakespeare'ın *Hamlet* adlı eserinde, Priamos'un ölümü, demode olan abartılı bir oyunculuk vasıtası haline geldi:

Birinci Oyuncu:

Ne zaman Hekabe gördü ki, kılıcıyla kasıtlı bir şekilde
Kocasının uzuvlarını lime lime doğruyordu Pyrrhus,
Attığı ani çılgılla
Cennetin gözleri yaşlandı
Ve de tanrıların tutkuları.

Polonius:

Bak! Rengi solmamış ve gözlerinde yaşlar var.²⁰

Bu, Hamlet'in meşhur sorusunu sormaya sevk eder:

Onun için Hekabe'nin anlamı veya onun Hekabe için anlamı
nedir ki Hekabe için ağlayıp sızlasın?²¹

Euripides'in eserinden tutun, Hector Berlioz'un *Les Troyens (Truvalılar)* ve Michael Tippett'in King Priam (Kral Priamos) adlı eserlerine kadar, Hekabe'nin ağıdı anlatılmış ve aynı şekilde Andromakhe'nin ağıtı da Martha Graham'ın dans gösterisi olan 1982 yılına ait *Andromache's Lament (Andromakhe'nin Ağıtı)*, Samuel Barber'ın müziği eşliğinde betimlenmiştir.

Böylece, Truva'nın yıkılışı, Antik Çağ'dan beri güçlü cazibesini korumuştur. Shakespeare zamanında oldukça popüler bir halk şiiri vardı:

O surların üzerinde ölümler yatardı
Şimdiyse Truva'nın yükseldiği yerde başaklar yetişir.

Byron, 1810 yılında, Biga Yarımadası'nın açıklarında demirli on yedi gün geçirdi ve Truva'nın acı dolu topraklarında yürürken, Don Juan'ın IV. Kantonun 77. Sahnesinde geçen kibrin aynısını hissetti:

Üzerinde mezar taşı ya da ismi olmayan yüksek höyükler,
Dağların eteklerinde uzanan ovalar,
Ve uzakta beliren İda Dağı hâlâ yerli yerinde duruyor
Ve yaşlı Skamandros (tabi ki oysa) hâlâ yerinde akıyor;
Buraların ünü hâlâ devam ediyor –
Yüz bin adamın uğrunda yeniden savaşabileceği.
Fakat İlion'un surlarını gördüğüm yerde ise şimdi
Kuzular otluyor sessizce ve kaplumbağalar geziniyor;

Bugün, Truva'yı ziyaret eden birçok kişi aynı hissiyatı yaşayabilir. Ve Byron da 11 Ocak 1821 tarihli günlüğünün girişinde mitlerin, insanların ilgisini nasıl çektiğine dair tüm konuyu kısa ve öz bir şekilde açıklamıştır:

Truva masalının gerçekliğini önemsiyoruz [...] Ben de bu kendine özgü ihtişama ve yere, tarihin gerçekleri diyerek saygı gösterdim [...]; aksi takdirde bana keyif vermezdi.

Truva'nın Keşfi ve Savaşın Tarihsel Gerçekliği

Truva miti, kısmen İlyada'nın nefes kesici niteliğinden ve kısmenengin vazolar, tablolar, heykeller, şiirler, tiyatro eserleri ve operalardan dolayı günümüze dek devam etmiştir ancak, aynı temayla ilgilenen Hollywood filmlerini buna dahil edemeyiz.²² Yunanlıların ilgilenmesinden dolayı anladığımız kadarıyla, Truva Savaşı gerçekten yaşandı: Paros Günlüklerine²³ göre Truva'nın Düşüşü, tam olarak milattan önce 5 Haziran 1209 yılını işaret eder. Fakat Yunanlıların tamamı, savaşın tarihselliği konusunda hemfikir değildiler: Tarihçi Thukididis, Truva seferinin gerçekleştiğini kabul etti; fakat belirli hususları sorguladı, düzeltti ve mantığa uygun hale getirdi; Pausanias da savaşın tarihselliğini kabul etti; fakat Tahta Atın bir kuşatma silahı olarak kullanılmış olabileceğini düşünerek daha akla uygun bir hale getirdi. Yine de bu tür yaklaşımlar, insanı böylesine kavrayan hayali bir hikâyenin yarattığı gücün etkisini azaltamaz çünkü efsanevi olayların gerçekten olduğunu, Homeros'un Truva'sının bulunduğu yerin keşfini ve kahramanların var olduklarını doğrulamak, günümüz çağdaş halkının coşkusunu hâlâ besler. Bu tarihsel araştırmaların yarattığı büyük sorun, televizyonları meşgul etmelerine rağmen, tarihi ve bulguya dayalı 'gerçekler' hakkında göstermelik sorguların çıkarı için antik çalışmaların değerini düşürmeleridir.

Günümüzdeki tartışmalar, modern Türkiye'nin kuzeybatı ucunda yer alan Hisarlık Tepe'yi baz alır ve burası Yunanlılar tarafından Homeros'un İlion'u olarak

belirlenmişti. 700'lü yıllardan itibaren batıya doğru ilerleyen Aiolisli Yunanlıların o bölgeye yerleştiklerini elbette biliyoruz ve şimdiyse birçok bilim adamı, Hisarlık Tepe'nin yalnızca İlyada'nın kurgulandığı yer değil, aynı zamanda Hitit kayıtlarında Wilusa olarak bilinen krallığın merkezi olduğuna inanıyor.

Aslında, şehrin doğru olan adı, 'Truva'dan ziyade (daha önceleri Wilion) olarak bilinen İlion'dur. Fakat buranın sakinleri, adını Tros isimli bir kahramandan alan Troes (Truvalılar) halkıdır. Hisarlık Tepe'nin keşfi, arkeolojideki en heyecanlı anlardan biriydi; fakat bu bölgeyi ziyaret edip de 'çatısız İlion kulelerini', 'heybetli kapıları' olan 'büyük bir şehri', 'güzel kuleleri' ve 'geniş caddeleri' andıran bir şeyleri göreceğini uman birisi, hayal kırıklığına uğrayacaktır. Buranın, Homeros'la bağlantıları olmasaydı, fazla ziyaretçisi olmazdı. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde önce Amerikalı Frank Calvert (1828-1908) ve ardından, 1870 ve 1890 yılları arasında 6 kazı çalışması yapan bir bankacı, hayran, egoist ve hayalperest olan Heinrich Schliemann (1822-1890) sağolsun, kazılar gerçekleştirdiler. Schliemann'ın, Priamos'un Truva'sının Hisarlık Tepe'de olduğuna dair önsezisi, ortaya çıkarttığı etkileyici duvarlar, giriş kapıları ve muazzam hazineler sayesinde desteklenmişti. Kendisi ikna olmuştu: 'İlahi Homeros adına, herkesin yüreğini sevinç ve coşkuyla dolduran ölümsüz bir üne sahip [bu kutsal yeri] vaftiz ediyorum: Bundan böyle buraya TRUVA ve ILIUM isimlerini veriyorum.'²⁴ Truva II olarak bilinen katmanda, Schliemann, meşhur 'Helen Mücevherlerini' buldu. Bu mücevherler şu an Moskova'daki Puşkin Müzesi'nde sergilenmektedir; fakat ne yazık ki buranın Homeros'un Truva'sı olduğuna dair inancına rağmen Katman II,

milattan önce 2500-2300 yıllarını²⁵ işaret eder ve bu da Paros Kayıtları gibi belgelerden anladığımız kadarıyla belirtilen tarihlerden kabaca bin yıl kadar geriye gider.

1882'de, Schliemann, Truva I'den Truva IX'a kadar dokuz adet medeniyet katmanını ortaya çıkaran ve bu şehrin milattan önce 3000 tarihinden Roma İmparatorluğu'nun yıkılışına dek ayakta kalmaya devam ettiğini açıklayan Willhelm Dörpfeld'in uzmanlığından yararlandı. Schliemann, Mikenai Yunanistan'ı ile aynı dönemde var olan Truva VI'nın (MÖ 1700-1280) İlyada'da adı geçen şehir olduğunu sandı. İlyada'daki birliklerin listesi kesinlikle Tunç Çağı'ndaki birçok unsuru yansıtmaktadır ve 1990'larda Thebai'de bulunan ve çizgi yazısı olarak da bilinen Linear B tabletleri, İlyada'da tanımlanan Yunan güçleri hakkında ilginç bağlantıları gösterir. 1930'larda, Carl Blegen'in başkanlığında kazı çalışmalarını yürüten Amerikalı arkeologlar, bu arkeolojik katmanların daha da ayrıntılı bir şekilde üzerinde durdular ve Dörpfeld'in dokuz katmanını kırk altı farklı katman olarak tasfiye ettiler. Blegen, Truva VI'nın, insan unsurundan ziyade bir deprem tarafından yok edilmiş olduğunu düşündü ve Yunanlılar tarafından yakıp yıkılan Truva'nın, bir yangından dolayı yok olduğu görüldüğü Truva VIIa'nın olduğunu ileri sürdü.

Manfred Korfmann'ın *Troia-Projekt'i* (Truva Projesi), bu tabloyu pekiştirmiş ve genişletmiştir. Korfmann, elde ettiği (ve her arkeoloğun onun gibi yorumlamadığı) bulgulardan, Hisarlık Tepe'nin, milattan önce yaklaşık 1250 dolaylarından itibaren 5,000 ila 10,000 civarında yerleşik halkıyla birlikte tüm Yakın Doğu'nun güçlü bir surla çevrilmiş en büyük şehirlerinden biri olduğu görüşüne varır. Hisarlık Tepe'nin ekonomisine ait

tarımsal niteliği, Homeros'un epik şiirinde yansıtılmıştır. Hatta Akhilleus'un kalkanı üzerinde orakla biçme, bağcılık, sığır çobanlığı ve koyun ağılları sahneleri vardır. Hisarlık Tepe varlıktı, etkileyici derecede müstahkem bir mevkie yer alıyordu, stratejik bakımdan önemli bir noktadaydı, denizcilik için elverişli olmayan bir bölgede iyi bir limana sahipti ve metal işleri, tekstil ve at ticareti için de iyi bir noktaydı. Yunan dünyasıyla da oldukça iyi bağlara sahipti ve Truva'nın topoğrafya kaynakları, filosu hakkında sessiz kalmasına ve hakim rüzgarları oldukça iyi biliyor olmasına rağmen, Homeros'un bunu çok iyi bildiğini ileri sürer. Fakat bölgenin kıyı şeridi, savaşın varsayılan tarihiyle, Homeros'un belirttiği tarih arasında önemli ölçüde farklılık gösterdi – neredeyse 500 yıllık bir boşluk: Homeros, Tunç Çağı'nın özelliklerini bilmez ve yarattığı kahramanlar, surların ardındaki saraylarda yaşamış, tunç silahlar kullanmış, savaş arabaları üzerinde savaşmış olmalarına ve Mikenai 'altın zengini' olmasına rağmen, ne saray ekonomisi için büyük önem taşıyan Linear B tabletlerinden ne de oldukça bol bulunan yaban domuzu dışından yapıma tolgalardan bahsedilmişti. Aslında İlyada, Homeros'un kahramanlardan oluşan dünyasının nasıl görünmesi gerektiğine dair *düşüncesini* temsil eder: Gelenekleri kendi masalı haline getirir; fakat Truva Savaşı'nı İlion'da konumlandığı gerçeği, gerçekten savaşın geçtiği yer olduğu anlamına gelmez; bir hikâyenin geçtiği yerdir.

Bununla birlikte, Hitit Kralı I. Tuthaliya'nın (MÖ 1440-1410) kayıtlarında, Tariusu (Truva?) ve Wilusiya (İlion?) olarak fark edilen isimler keşfedildi. Ayrıca, Kral II. Muvattalli'nin (MÖ 1296-1272) hükümdarlık döneminde yapılmış olan bir antlaşmada, Wilusa'nın,

Alaksandu tarafından yönetildiğini öğreniyoruz. Alaksandu ve (Paris'in alternatif adı olan) Aleksandros arasındaki benzerlik büyüleyicidir. Bir yazıya ait bulunan parçada, Piyamaradu (Priamos?) isminde kötü şöhrete sahip bir asinin Wilusa'yı ele geçirmiş ve şehrin üzerindeki hakimiyetini sağlama almak için de Muvattalli'den bir ordu göndermesini teşvik etmiş olabileceği anlaşılmaktadır:

[(Hitit kumandanı) Gassus...] Hitit birliklerini beraberinde getirdi. [Ve ne zaman] [onlar...] tekrar(?) Wilusa'ya doğru yola düştüler (oraya)²⁶ saldırmak için [Ben bir] şekilde rahatsızlandım. Çok hastayım ve bu hastalık beni [per]işan ediyor.

[Burada paragraf bölünür]

[Piyam]aradus beni aşağıladığında, [bana(?) karşı Atpa'yı kızdırttı (Atpa'yı [gözümün önünde] büyüttü) ...

Bu, mitleri tarihe dönüştürmeyi dileyenleri oldukça heyecanlandırır fakat yazı, o bölgeye gelen Hitit birliklerinin varlığını ispatlasa da Wilusa'yı Piyamaradu'nun egemenliğinden kurtarıp özgürlüğüne kavuşturmak için gelip gelmedikleri çok açık değil: Paragrafın bölündüğü yerde belki de Piyamaradu'nun eylemlerinin Wilusa ile hiçbir ilgisinin olmadığı yazıyordu. Efsanevi anlatım, Truva'nın asıl hükümdarını korumuş olabilir; fakat İlyada'daki tarihselliği doğrulamaz.

Batı Anadolu, milattan önce on üçüncü yüzyılın ortalarında istikrarsız bir bölgeydi ve Hititli Ahhiyavalar'ın (Akalar, başka bir deyişle Yunanlılar?) ana topraklarının Miken krallığına bağlı olduklarını kanıtlayan bir ayrıntı vardır. Üstelik, Hitit Kralı III. Hattuşili'nin Ahhiyava Kralı'na yazdığı, Ahhiyava, Wilusa ve ikisinin arasında bir savaşın bahsi geçtiği bir mektup vardır. Hattuşili,

kendisiyle Ahhiyavalı 'Kardeşinin' 1250'lerde Wilusa nedeniyle aralarında kötü bir ilişkinin olduğunu yazar fakat: 'Şimdi [...] bir uzlaşmaya vardık bir zamanlar uğruna savaştığımız Wilusa konusunda' diye yazmıştır. Hattuşili'nin yazmış olduğu bu mektup, Aka güçlerinin Wilusa'ya saldırdığını gösteriyor olabilir mi? Bu mümkün olabilir. Hititler, tebaalarını desteklemek için kesinlikle bir girişimde bulundular ve Ahhiyavalılarla kesinlikle karşı karşıya geldiler ki bu ayrıca Truva VI'nın kapsamlı tahkimatlarını açıklayabilir. Diğer bir taraftan, bu yalnızca diplomatik bir kriz olarak veya Wilusa'nın kendisinin dahil olmadığı fakat Wilusa'yı ele geçirmek için gerçekleştirilmiş askeri bir hareket olarak da görülebilir. Bu, Homeros'un hesaplamalarında bir anlaşmazlığın olduğuna dair beklentileri ne yazık ki karşılamamaktadır ve Truva kesinlikle terk edilmemiştir.

Milattan sonraki on üçüncü yüzyılın sonlarında, Hitit Kralı IV. Tuthaliya, yazmış olduğu bir mektupta, Wilusa Kralı Walmu'nun tahttan indirildiği ve Tuthaliya'nın yeniden eski görevine getirildiğinden bahseder. Bu yine, Ahhiyavalıların gerçekleştirdiği bir eylemin sonucu olabilir fakat bu mektupta Ahhiyava'dan hiç bahsedilmez ve Walmu da kendi halkı tarafından büyük ihtimalle kovulmuş olabilir. Böylece bu belirli olay, Truva Savaşı hakkındaki sorgulamanın konusu dışında kalabilir.

Bu nedenle, bir dizi unsur, Truva Savaşı'nın anlatımıyla ilgili tarihi kaynakların bulguları aleyhindedir:

Wilusa'nın çalkantılı bir tarihi olmuş olabilir; fakat Geç Tunç Çağı'nda birçok yer çalkantılı bir tarihe sahipti. Savaş durumu bir statüko idi.

Teorilerin hiçbirisi, Herakles'in, Laomedon'un Truva'sını yerle bir ettiğine dair anlatımları göz önüne pek almıyor.

Hiçbir belgede, on yıl süren bir kuşatmayla süregelen özel bir savaşın olduğundan bahsedilmemektedir ve bildiğimiz kadarıyla, en uzun kuşatma sadece birkaç aydan ibarettir.

Bir Anadolu krallığının sona ermesine sebep olan büyük bir Aka istilasına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

Priamos'un Truva'sının depremler tarafından değil, insan unsurlarınca yok edilmiş olabileceğine dair hiçbir kesin kanıt yoktur. Truva VI'da ok başları ve silahlar bulunmuştur; fakat şehrin düşmanlar tarafından istila edildiğini kanıtlar yeterlilikte olmadıkları gibi şehrin hem insan unsurunca hem de çevresel faktörlerden dolayı yıkıma uğradığını açıklayan o teoriler de Poseidon'un Yunanlıların tarafında olmasına rağmen, Homeros'un anlatımında deprem faktörünün olmadığını göz önünde bulundurmak konusunda başarısız olmuştur.

Truva VI, yakılıp yıkılmış fakat terk edilmemişti. Truva VIIa daha az etkileyicidir; fakat kültürel bir bozukluğun olduğuna dair izlere de rastlanmamıştır.

Truva eninde sonunda yıkılmış ve terk edilmişti; fakat bu, Yunanistan'ın istilacılarla baş etmesi gerektiği dönem olan 1080'de VIIb'nin sonuyla birlikte gerçekleşti. Truva'nın yıkılışı, Mısır kayıtlarında adı geçen Denizci Kavimler'e kadar uzanıyor da olabilir.

Kurgu ve tarih arasında doğrudan bir seçim yapmak gerekmez ve Homeros'un İlyada'sında yatan tarihsel gerçeklere ait bölümler elbette olabilir fakat onun dehası, gerçek olaylarda baş gösteren gerçek kişilerden

oluşturduğu karakterlerin muhteşem bir şekilde anlattığı hikâyesinde yatar. Kararlı bir şekilde yürütülen 'Truva Savaşı Gerçeğinin Araştırılması' olayında elde edilmeye çalışılan şey, Hitit kralının sürekli sorunlardan kurtarmaya çalıştığı Hitit İmparatorluğu'nun tebaasındaki bir şehrin varlığını ortaya çıkarmaktı. Bu hiç de Homeros'a ait değil.

Homeros'un Truva Savaşı'nın 'gerçek' bir olay olduğu konusunda zıtlaşan başka unsurlar da mevcut. Yunancanın, Hint-Avrupa²⁷ olarak bilinen ve Latince, İngilizce, Galce, Rusça, Almanca, Sanskritçe, Farsça, Hititçe ve birçok dilde iz bırakmış olan bu daha eski dil ailesinden geldiğini biliyoruz. Örneğin, MÖ 1450'lerde yazılan Veda kitaplarında, gök tanrısının adı, Sanskritçeden gelen *diut* (aydınlatmak) ve *diu* (gökyüzü ve gün) kelimelerinden doğan *Dyaus* idi. *Dyaus pita* (Dyaus baba) ve *Zeus pater* (Zeus baba) isimleri, aynı Hint-Avrupa dil ailesinden geliyor olabilir. Ayrıca, daha eski bir kullanımı *Diespiter* olan Latince *Jüpiter* ve adını Tuesday (Salı) gününe veren İskandinav gök tanrısı *Tiw* de bu dil ailesinden geliyor olabilir. Aynı dil ailesinden Latince *deus* (tanrı) ve *dies* (gün) kelimeleri de türemiştir. Demek ki Hint-Avrupalıların da *Dyaus* adında önemli bir gök tanrıları vardı ve Yunan gök tanrısı *Zeus* da büyük olasılıkla Hint-Avrupa kökenli.

Ve tıpkı birbirinden farklı kültürlerin, benzer kelimeleri paylaştıkları gibi paralel benzerliklerin²⁸ olduğu mitleri de paylaştıkları konusunda tartışmalar yapılmaktadır. Buna iyi bir örnek olarak, kız kardeşlerini veya eşlerini kurtaran ikiz binicilerin anlatıldığı Hint-Avrupa mitini verebiliriz. Sanskritçede, ikiz *Asvin* (biniciler) olan *Divo napata* (*Dievs*'in oğulları), Güneş *Surya*'nın kızı *Surya*'ya birlikte kur yapar ve evlenirler: Yunan mitolojisinde ise, *Dioskur* (*Zeus*'un oğulları) olan ikiz biniciler *Kastor* ve

Polydeukes, adı *helios* ('güneş') ve bu cihetle Sanskritçede Surya ve Letoncada Saule ile ilişkilendirilebilecek olan kız kardeşleri Helen'i kurtarırlar. Fakat bu masalın geldiği başka bir kök de olabilir: Helen'i Truva'dan geri getirecek olan ikiz kardeşler Agamemnon ve Menelaos. Truva Savaşı hikâyesi daha geleneksel olabilir, ve görüldüğü gibi pek de tarihsel olmayabilir: Belki de eski bir Hint-Avrupa mitidir: 'gerçek tarih, hafızalardan silinir ama mitler silinmez.'³⁰

İlyada'nın kahramanlığa tam anlamıyla odaklanması aynı zamanda benzersizlikten uzak olduğunu gösterir. Ozanlar, Antik Çağ tarihçileri değildir ve İlyada, sözlü şiire özgü birçok kapsamlı konuyu sunar: Önsözler; yalvarma; varışlar; dualar; ilahi felaketler; çağırma ve bir araya gelmeler; azledilmeler; gemi yolculukları; kurban törenleri; ziyafet ve eğlenceler; silah kuşanma sahneleri; giyim sahneleri; savaşlar; haberci sahneleri; kabul töreni sahneleri; kehanetler ve uykular. Babil'in, Homeros'un yaşadığı zamandan daha eski olan Gılgamış Destanı da oldukça benzerdir ve Akhilleus ile Gılgamış'ın anaları birer tanrıçadır, en sevdikleri dostlarını kaybederler, yaşadıkları kaybın büyük etkisi altında kalırlar ve bu acının altından kalkabilmek için ölçüsüzce davranışlarda bulunurlar.

Velhasıl, Yunanlı tarihçi Herodot, Priamos'un asla krallığını, çocuklarının ya da yabancı bir kadının uğruna halkının hayatını tehlikeye atmayacağını belirtmiştir. İlion, Yunan ordusuna karşı yenik düşmüş olabilir: Aiolisli Yunanlılar, belli bir noktada Hisarlık Tepe'yi kesinlikle ele geçirdi fakat Yunanlıların Hisarlık Tepe'yi yakıp yıktıklarına dair hiçbir kanıtın olmadığını ekleyebiliriz. Hatta Korfmann da 'Homeros'un, Truva'yı yalnızca, insanlar ve tanrılar arasındaki yaşanan çatışmaları

anlattığı masalına şiirsel bir zemin olarak kullandığını³² kabul etmeye hazırlanmaktadır.

M.I. Finley de 'ne kadar çok öğrenirsek bilgilerimizin daha da azaldığı paradoksuyla karşı karşıya kaldığımızın' sonucuna vardı ve 'Homeros'un Truva Savaşı'nın Yunan Tunç Çağı tarihinden çıkarılması gerektiği'³¹ iddiasında bulundu. Ne yazık ki bu, bazı tuhaf tepkilere neden oldu. Mitlerin etkilerinin ne denli önemli olduğu noktasını kaçırarak I.J. Wilkens, sadece iki seçenek sunar: (a) Truva Savaşı asla Hisarlık Tepe'de gerçekleşmedi ve bu nedenle İlyada, saf hayalin bir ürünüdür veya (b) savaş gerçekleşti fakat başka bir ülkenin³⁴ topraklarında. Homeros'un destanlarının Kelt kökenli olduklarını Galateia, Keltos ve Akhilleus arasındaki ilişkilere dayanarak, 'inkar edilemez bir kanıt' olarak sunarken 'kutsal şehrin' de Cambridge'in hemen dışındaki Gog Mahog Hills'daki tepelerde konumlandığı iddia eder. Barry Strauss'un 2007'de yayımlanan (ve tarih için yüzkarası niteliğinde kaypak bir kitap olan) *The Trojan War, A New History (Yeni Bir Tarih, Truva Savaşı)* adlı eseri yeniden değerlendiren Peter Jones, birinin sanki günümüzden 3,000 yıl sonra bir James Bond romanı okuduğunu Dunhill, Martini, White ve Boodles karakterlerinin aslında var olduklarını ve bunun sonucunda da *You Only Live Twice (İnsan İki Kere Yaşar)* filminin kurgu değil,³⁵ tarih olduğunu belirterek zekice bir kıyaslama sunmuştur. Tüm bu süreci anımsatan ve BBC'de yayınlanan *Doctor Who* (1965) adlı televizyon dizisinin 'The Myth Makers' (Mitleri Gerçekleştirenler) adlı bölümünde, Doctor, Homeros'un bir kurgusu olduğuna inandığı Tahta Atı ilk başta önemsemez ve atı kendi başına 'icat' etmeye zorlanır. Daha sonra da Yunanlılara, Truvalıları yenmeleri için bu gerekli donanımı verir.

KAHRAMANLARIN EVE DÖNÜŞÜ

Kilit Rollerdeki Karakterler

Nestor	Yunanlı kutsal savaşçı
Diomedes	Yunanlı yüce savaşçı
Menelaos	Helen'in kocası
Aias (Ajax)	'Küçük' Aias; kutsal tapınakta yaptığı Saygısızlıktan dolayı öldürüldü
Nauplios	Yunan gemilerini yakan ve evlilikleri yıkan
Neoptolemos	Akhilleus'un oğlu
Agamemnon	Eve döndüğünde, karısı Klytaimnestra tarafından öldürüldü
Klytaimnestra	Kızları İphigeneia'yı kurban ettiği için intikam olarak Agamemnon'u öldürdü
Orestes	Agamemnon'un oğlu; Klytaimnestra'yı öldürdü
Elektra	Orestes'in kız kardeşi
Aigisthos	Klytaimnestra'nın aşığı; Orestes tarafından öldürüldü

Truva'dan eve dönüş, yolculuğu tamamlayabilen birçok kahraman için acılarla doluydu. Şimdi, Yunanlı kahramanların Akdeniz'in her noktasına yayıldıklarına tanık olacağız ve masalların Girit, Teselya, Epeiros, Makedonya, Libya, İtalya, Sicilya, İber Adaları, Anadolu ve Kıbrıs'a yerleşen kahramanların, milattan önce sekizinci yüzyılda başlayan sömürge hareketlerini nasıl

yansıttıklarını göreceğiz. Kelimemiz 'nostalji', Yunancadaki *nostos* (dönüş yolculuğu, çoğul hali *nostoi*) ve buna ek *algos* (acı) kelimesidir ve Truvalı fatihlerin *nostoi*'leri bunlarla doluydu.

Agamemnon ve Menelaos, yola koyulmadan önce Athena için kurban kesip kesemeyecekleri konusunda fikir ayrılığına vardılar ve bu nedenden dolayı evlerine ayrı ayrı döndüler. Menelaos, evlerine sağ salim dönen Diomedes ve Nestor ile yelken açtı; fakat kendisi onlardan ayrıldı bir fırtınaya yakalandı ve yolda topladığı onlarca hazineyle birlikte kendisini en sonunda Mısır'da buldu. Evine sağ salim dönmek için Denizlerin Yaşlı Adamı Proteus'un öfkesini yatıştırması gerekiyordu ve Sparta'yı yeniden görebilmesi tam sekiz yılını alacaktı.

Euripides, bu anlatımdaki olasılıklardan oldukça keyif aldı. *Helen* adlı oyununda, Yunanlılarla Truvalıların bir hayalet uğruna savaştıkları sırada Helen'in Mısır'a götürülüşünü dramatize etti. Helen, Mısır Kralı Proteus tarafından nazıkçe karşılandı; fakat kral öldükten sonra oğlu Theoklymenos, Helen'e karşı daha zorbaca yaklaştı ve kendisiyle evlenmesi için onu zorladı. Fakat sonra, Menelaos geldi, tamamıyla aynı olan bir Helen'le karşılaşmış olmanın yarattığı şaşkınlığı üzerinden attı, güzel karısıyla yeniden birleşmenin tadını çıkardı ve sonsuza dek mutlu yaşayacakları Sparta'ya Helen'le birlikte kaçtı. Euripides'in *Orestes* adlı oyununda, her nedense, işler bu kadar kolay yürümemişti. Bu oyunda, Agamemnon'un oğlu Orestes ile arkadaşı Pylades, Helen'e, eve döndüğü an öldürme girişiminde bulunurlar; fakat Apollon, denizcilerin koruyucusu Helen'i, tıpkı ağabeyleri Dioskurlar gibi ölümsüzleştirir. Proteus, Menelaos'un ölmeyeceğine ve Helen'in kocası, dolayısıyla da Zeus'un

damadı olduğu için sonsuza kadar mutlu yaşayacağı Elysion'a götürüleceğine dair kehanette bulundu.

Kalkhas, eve dönmeyi başaramadı. Onun kaderinde, kendisinden daha iyi bir kahinle karşılaşınca öleceği yazıyordu ve bu kişi, etkileyici bir nesle sahip olan Mopsos (Apollon'un oğlu, Teiresias'ın torunu) idi. Kalkhas, Mopsos'a meydan okudu ve yakınlardaki bir ağaçta bulunan incirlerin sayısını sordu. 'Sayı olarak on bin tanedirler ve bir kile çeker; fakat bir tanesi fazla gelmektedir,' diyerek doğru cevabı verdi. Ardından, Mopsos bir hamile bir domuzu gösterdi ve Kalkhas'a 'Bu dişi domuzun rahminde kaç tane yavru var ve yavruları ne zaman doğuracak?' diye sordu. Kalkhas, 'sekiz' diye yanıtladı; fakat Mopsos, 'Dokuz, hepsi de erkek ve öğle saatinde sorunsuz bir şekilde dünyaya gelecekler' diyerek yine doğru cevabı verdi.¹ Bunun üzerine Kalkhas, kahrından orada ölür.

Agamemnon, denize açılmadan ve Tenedos'a ayak basmadan önce Athena'ya kurban kesti. Thetis, torunu Neoptolemos'u, oradan ayrılmadan önce birkaç gün² daha beklemesi konusunda ikna etmeye çalıştı ve o da büyükannesinin tavsiyesine uydu. Yunanlıların geri kalanı, 'Küçük' Aias'ın Athena'ya ait tapınağında Kassandra'ya tecavüz ettiği için Tenos'da bir fırtına tarafından yutuldular. Fırtına tanrısı Zeus ve denizler tanrısı Poseidon'un da yardımıyla, Athena, gemiler arasında bir kargaşa yarattı. Aias'ın gemisine bir yıldırım fırlattı; fakat Aias, yüzerek sağ salım bir kayaya çıkmayı başardı. Tanrıların arzularına karşı gelmekle böbürlenmeseydi hayatta da kalabilirdi ama o kadar çok kibirliydi ki:

Duydu Poseidon onu, yüksek sesle övünüyordu
ve o anda, koca elinde tuttuğu üç dişli mızrağını kaldırdığı gibi

indirdi Gyra kayasının üzerine ve kopardı bir parçasını üzerinden, bir kısmı orada kalırken ve kopan parçası düşerken suya ve işte tam orada Aias tünemişti kudurmuş bir halde öfkeden. Çekmişti onu sonsuz derinliklerine doğru çalkalanan deniz. Ölürken Aias, tuzlu suları yutmaktan kurtulamamıştı.³

Fırtınadan kurtulabilmeyi başaranlar, onları daha büyük felaketlerin karşılayacağı Euboia adasına doğru yola koyuldular. Güç durumunda kalmalarının nedeni Nauplios idi. Anlatımlar, adları birbiriyle karıştırılan iki kahramanı nakleder. Yaşça büyük olan (Poseidon ile Amymone'nin oğlu) Naupolis, Nauplion kentinin kurucusuydu ve Rodoslu Apollonios'un da tüm neslini aktardığı kayıtlara göre oldukça tanınan bir soya mensuptu:

Tanrısal Danaos'un soyundan bir oğul geldi, Nauplios adında. O, Nauplios'un oğlu Proitos'un oğlu... Lernos'un oğlu... Naubolos'un oğlu Klytonaios'un ve Danaos'un Poseidon ile evlendirdiği kızı Amymone'nin oğlu idi. Denizcilikteki yetenekleriyle⁴ tüm erkekleri arkasında bırakmıştı.

Yaşça küçük olan Nauplios ise bir Argonot idi ve Argo'nun kılavuz kaptanı oldu. Yunan alfabesini, parayı, sayıları, ağırlık ve uzunluk ölçülerini düzenleyen, Truva kuşatması sırasında can sıkıntısını gidermek için zar oyunlarını icat eden Palamedes'in babasıydı. Fakat Palamedes, Odysseus'un hileyle Truva Savaşı'nı alma girişimini ortaya çıkartan kişiydi ve bu nedenle de kurnaz Odysseus'un entrikası⁵ sonrası taşlanarak öldürüldü. Nauplios da Kaphareus Dağı'nın tepesinden yaktığı meşaleyle Yunan filosunun parçalanmasına neden olarak oğlunun intikamını almış oldu. Bu sevimsiz olay, Euripides tarafından güzel bir şekilde dramatize edilmiştir:

Yalnız denizci Nauplios

Yaktı sahte meşalesini Kapheria Burnu'nda –

Sahte bir yıldıza dönüştü ve on binlercesini

Kayahlılara çarptırdı;

Seyretti ölen adamları Ege'nin kükreyen sularında.⁶

Filoyu yok etmeden önce, Nauplios, henüz eve dönmemiş olan kahramanların eşlerini zina yapmaları konusunda cesaretlendirerek evliliklerini bozmaya çalışmıştı.

Agamemnon'un karısı Klytaimnestra'yı Aigisthos'a, Diomedes'in karısı Aigialeia'yı⁷ Kometes'e ve İdomeneus'un karısı Meda'yı da Leukos'a ayartarak bu işte başarılı oldu.

Neoptolemos'un *nostos*'u hakkında farklı anlatımlar mevcuttur. Bunlardan birinde, (yolda ölen) Phoinix ve Helenos ile birlikte yayan olarak Epeiros'a gitti, oranın sakinlerini kralları olarak egemenliği altına aldı ve Andromakhe'den Molossos adında bir oğlu oldu. Bundan böyle, oranın insanlarına Molossoslular dendi. Başka bir anlatıma göre Neoptolemos, Teselya'ya yelken açtı ve Helenos'un da tavsiyesine uyarak gittiği yerde temeli demirden, duvarları ahşaptan ve çatısı yünden olan bir eve yerleşti. Burası, uçları toprağa saplı mızraklarla desteklenmiş battaniyeler altında kamp yapanlarla karşılaştığı yer olan Epeiros'daki Pambotis Gölü'yü. Molossoslular, nesiller boyu Neoptolemos'un ataları tarafından yönetiliyorlardı ve Büyük İskender'in annesi Olympias da onlardan biri olduğunu iddia etmişti. Başka anlatımlara göre de Neoptolemos, Truva kuşatması sırasında Phthia'dan sürülen büyükbabası Peleus'un krallığını devam ettirdi. Homeros, onun Phthia'ya geri döndüğünü ve Menelaos'un kızı Hermione ile evlendiğini ifade etmiştir.

Neoptolemos'un, şiddet görerek Delphi'de öldürüldüğü herkesçe kabul edilse de ölümü geniş seçeneklerin olduğu bir yelpazede anlatılır. Ölümün altında yatan nedenlerden biri, Truva Savaşı'ndan önce, Hermione'nin, kuzeni Orestes ile nişanlanmasıyla ortaya çıkan tartışmadan kaynaklanır. Euripides'in *Andromakhe* adlı oyununda, Menelaos, Hermione Orestes ile evli olmasına rağmen, Truva'yı ele geçirmekte başarılı olduğu takdirde kızını Neoptolemos'a vereceğine dair söz vermişti. Neoptolemos, annesi Klytaimnestra'nın öldürülmesinden sonra Orestes'in Erinyeler tarafından takip edildiği sırada Hermione'yi gelini olarak aldı. Orestes, bu olayı protesto etse de başarılı olamadı ve Hermione'ye şu açıklamalarda bulundu:

O küstahın teki

Bana bir ana katiliymişim ve korkunç gözleri olan

Tanrıçaların bir kurbanıymışım gibi davrandı. Ailem

Bu aşağılamaları kabul etmem için beni zorladı.⁸

Orestes'in, Hermione'yi Neoptolemos'a teslim etmesi gerekiyordu; fakat rakibini Delphi'de öldürerek intikamını da almış oldu. Euripides'e göre, Neoptolemos, Delphi'yi iki defa ziyaret etti: İlk ziyareti, Akhilleus'u Truva'da vurduğu için Apollon'dan af dileme; ikincisi ise, bunu yaptığı için tanrıdan özür dileme amaçlıydı. Apollon tapınağında pusuya düşürülmesi fakat ölümün Orestes tarafından değil, 'bir Delphili'nin⁹ savurduğu kılıçla' gelmesi onun ikinci ziyaretinde vuku buldu.

Başka bir anlatıma göre Neoptolemos, Delphi'ye gitti ve Apollon'dan kendisini af etmesini istedi; fakat kendisine sunulanları yağmalamaya başladı ve tapınağı ateşe verdi. İşte o sırada, Makhaireus adında bir adam

tarafından öldürüldü. Pausainas, Apollon'un rahibinin, Neoptolemos'u Delphi'deki demirocağında öldürdüğünden bahseder ve olayı şöyle nakleder:

Pythialı rahibe, Delphililere Akhilleus'un oğlu Pyrrhos [Neoptolemos]'u öldürmeleri emrini verdi.¹⁰

Pindaros, olayları çok farklı şekilde anlatır:

O, Apollon'a geldi

Truva'dan getirdiği ganimetlerle.

Etler üzerine tartıştıkları sırada, elinde bıçağı olan
bir adam onu bıçakladı.¹¹

Deniliyor ki, ölümünden sonra Neoptolemos, bu kutsal mekanda kaldı ve kahramanlık ile kurban kesme törenlerine başkanlık etti. Pausanias'ın milattan sonra ikinci yüzyılda mezarını ziyaret ettiği belirtilir.

Eve Dönüş Yolculuğu ve Agamemnon'un Öldürülmesi

Diğerlerinden farklı olarak Agamemnon'un, Mikenai'ye döndüğünde, karısı Klytaimnestra ve aşığı Aigisthos tarafından öldürülmesi, Aiskhylos'un muhteşem trajedisi *Agamemnon*'a büyük bir kaynak sağladı. Bu oyun, MÖ 458 yılında yazdığı *Oresteia* adındaki üçlemenin ilkidir ve Atina'da sahnelenen sorgusuz sualsiz en etkileyici dramlardan biridir. Mitlerin nasıl anlatılabileceğinin en güzel örneklerinden biridir ve konusu da Thyestes'in Atreus Hanedanlığını Lanetlemesi¹² ile başlayan talihsiz olaylar üzerinedir. Aiskhylos, seyircisinin, olayların geçmişini bildiklerine kesin gözüyle bakıyordu: Alışılmış efsanevi bir değere sahipti ve Homeros'un anlatımında, Klytaimnestra, Aigisthos'un sadece suç ortağı olmasına

rağmen, *Odyseia*'da defalarca konusu geçmiştir; diğer bir yanda ise Klytaimnestra, Hesiodos'un yazdığı *Kadınlar Kataloğu*'nda da belirttiği üzere, Agamemnon'un öldürülmesinde önemli oranda sorumludur.

Trajedinin, mitteki hassas bölümlerden birini seçme eğilimi vardır ve Aiskhylos da *Agamemnon* adlı oyununda aynen bunu uygular. Truva'nın düştüğünü işaret edecek olan ateşi haber vermek için bir yıl boyunca bekleyen miskin bir gözcüyü görmekteyiz. Ve söze başlar:

İşte işaretin kraliçem!

Kalkınız yatağınızdan – acele ediniz, zaferi duyurunuz
sarayınızın her bir yanına. İşaret için tanrılara dua ediniz
eğer düştüyse Truva...¹³

Gözcü, Agamemnon'un yokluğunda işlerin yüzde 100 olarak iyi gitmediğini ima ederek neşeli bir halde dışarı çıkar ve onun yerine sahneye, yaşlarından dolayı katılamadıkları savaşın anlamsızlığını anlatan 'yaşlı, itibarsız ve beli bükük adamlardan' oluşan ihtiyarlar Korosu gelir:

Böylece konuksever yüce Zeus

Salar Paris'in üzerine Atreus oğullarını

Birçok erkeğin sahip olduğu o kadın için

Kuşaklar çatışır,

Toza toprağa dönüşür, yiğitlikler söner

Ve mızraklar daha ilk kavgada parçalanır

Yunanlılar ve Truvalıların üzerinde.¹⁴

Aiskhylos'un eserinde, savaşın korkunç gerçeği hakkında güçlü bir farkındalık vardır ve Koro da seyirciye, Agamemnon'un sefere çıkılması için gerekli olan rüzgarların esmesi için kızı İphigeneia'yı nasıl kurban ettiğini hatırlatır.

Koronun konuştuğu sırada Klytaimnestra sahneye gelir ve açılış konuşmasında bir Truvalının gözünden savaşın yankıları seslenir:

Ölülerin yanında diz çöküyorlar,
Kucaklıyorlar erkekleri, kardeşleri ve çocukları
Onlara hayat veren anneler ve ağıt yakıyorlar,
Giysileri içinde son nefeslerini veren
Her sevdikleri kayıpları için.¹⁵

Yüzlerindeki heyecan açıkça görülmektedir: Görünüşe bakılırsa, kutlamaları için ortada bir sebep yatıyor-Yunanlılar zafer elde etmiş ve Agamemnon sağ salım dönmektedir-fakat karakterler oldukça huzursuz bir ortam yaratmış ve biz de her türlü trajedi seyircisini heyecanlandıracak rollerin tam tersini duyuyoruz. Klytaimnestra'nın konuşmasının sonunda Koro şu yorumu yapar:

Bir erkek gibi konuştunuz kraliçem, sadık
Ve kendine tam anlamıyla hakim.¹⁶

Aiskhlyos zamanında, kadının hayatının tamamı bir erkeğin nüfuzu altında geçerdi: Genellikle babasının, sonra kocasının ve nihayetinde oğlunun. Bu nedenle, Klytaimnestra'yı otoriter bir erkek figürü gibi tanımlayan Koro, bir şeylerin ciddi anlamda ters gittiğini ima ediyor. Klytaimnestra'nın bir erkek gibi davranmaması gerekiyor. Koro denese bile, havadaki kasveti yok edemiyor. Hatta, cesetler evlerine getirilirken Kurtarıcı Zeus'a edilen dualara bile karamsarlık çökümüştür:

Gönderdikleri erkekleri hatırlıyorlardı,
şimdi o erkeklerin yerinde ise
küller ve içlerinde muhafaza edildikleri vazolar vardı
ailelerine verilecek.

[...] ve ağıtlar yakıyorlar,
 onları kutsuyorlar, 'O çok iyi kılıç kullanırdı,'
 'Ama düştü bir saldırı sırasında,'
 'Başka bir kadın uğruna' diyerek. Söyleniyorlar
 gizliden gizliye ve hınçla doluyorlar
 sadık savunucularımız Atreus oğullarına karşı.¹⁷

Savaştan sağ salim olarak evine dönmenin mutluluğunu yaşayan Ulak, içeri girdiğinde bazı şeyler biraz olsun aydınlanmaya başlar. Fakat Agamemnon'un elde ettiği zaferin haberini ilettiğinde, askerlik hayatının insan üzerinde yarattığı gaddarlık duygusunu anlatarak konunun dışına çıkar ve Klytaimnestra, kocasına olan aşkını her ne kadar ikide bir söylese de seyirci, onun şeytani ironilerini yakalamakta başarılı olur:

Öyle bir karşılama yaşatacağım ki
 Sana efendim, güzel efendim...
 Haydi! Kaybedecek zamanımız yok!
 Hangi şafak bir kadının gözlerine böylesine bir ziyafet sunar?¹⁸

Kraliçe, sahneyi terk ettikten sonra Ulak, daha da rahatsızlık verici haberler iletir: Korkunç bir fırtınaya yakalanmışlardır; Menelaos ve gemileri kayıptır.

Ege denizinin cesetlerle dolduğunu görüyorum
 Yunanlılara ait bir nesil saçılmış gemi enkazlarının
 ve direklerin arasına.¹⁹

Burası önemlidir: Agamemnon tek başına kalmıştır ve haber ulaştığı anda Koro, Helen'e ithaf ettikleri, tanrıların desteğiyle elde edilen para ve başarının yersizliği yorumlarıyla sonuçlanan ve sert bir eleştiriden ibaret ilahiyi okur:

Fakat adalet kirli viranelerin üzerinde ışıldar,
dürüst hayatları sever.

Kirli elleriyle işlediği suçların yosun tuttuğu şerefli saraylardan uzaklaştırıyor gözlerini, bulmak için ruhun saflığını –
övünerek yarattığı zenginliği elinin tersiyle itiyor,
alınlarında yazılı sona doğru kırıyor dümeni.²⁰

Olayların yönü elbette alınlarında yazan sona doğru gidiyor; fakat uzun zamandır beklenen Agamemnon'un gelişile, ruh hali daha da eğlenceli bir hale dönüşür. Tüm görkemiyle ve Truva Savaşı'nı kazanan muzaffer kişi edasıyla ortaya çıkar. Aklında, savaşın adil olmadığına dair en ufak bir şüphenin gölgesi dahi yoktur:

Öncelikle,

Argos'umu ve tanrılarımı selamlıyorum,
beni eve geri getiren ve haklarımı
Priamos'dan geri almama yardım eden adil tanrılar.
[...] Bir kraliçenin gururunu zedeledikleri için
yaşadıkları şehri yakıp yağmaladık – ki haklıydık.²¹

Fakat burada olanlardan rahatsızlık duymamız gerekir. Agamemnon'un elde ettiği başarısını şatafatlı bir geçit töreniyle sunmasından dolayı tanrıların kıskançlık duyacakları sürekli olarak anımsatıldı ve biliyoruz ki Agamemnon'un ellerinde kurban ettiği kızı İphigeneia'nın kanı var. Enteresandır ki Klytaimnestra, Agamemnon'u karşılamak için dışarı çıktığında, ilk olarak Koroyla konuşur ve açılış konuşmasında ise, aralarında olmadığından dolayı ve bu nedenle Agamemnon'u olası başka bir müttefikten mahrum bırakan oğulları Orestes adına özür diler. Klytaimnestra'nın sözleri üstünkörü aşk ve övgüden ibarettir; fakat son kelimelerindeki tüyler ürpertici ironi seyirciden kaçmaz:

Her şey eskisi gibi olacak, tanrının yardımıyla.
Kaderimizde her ne yazılıysa onu yapacağız.

Yunan trajedisinin en güzel sahnelerinden birinde, Klytaimnestra, Agamemnon'u kaderine doğru sürükler. Olağanüstü güzellikteki duvar kilimlerini getiren hizmetçileri, onları Agamemnon'un arabasından sarayın kapısına kadar yere serer. Netameli işaretler konusunda hiçbir şekilde hata olmaması gerekir:

Bırak uzasın kızıl nehir önünde ve getirsin onu eve,
görmekten ümidi kestiği eve – Adalet,
ona yolu göster!
Ve gerisini bana bırak.²³

Agamemnon, tedirgin olmuştur. Bu şıklığı hor görmenin, bir barbarın gerçekleştireceği türden bir hareket olduğunu biliyordu; fakat karısı oldukça ikna edicidir, tüm düşüncelerine karşı koyar ve verdiği yanıtları ustalıkla idare eder.

Tüm tereddütlerine rağmen arabasından iner; fakat oluşan risklerin de farkındadır:

Hemen

Çıkarsın biri ayağımdaki şu pabuçları
Denizlerin pırıltılı kızılıkları üzerinde yürüdüğüm
Görünmeyeyim tanrılara, kıskanç gözlerinde
Bir tanrı gibi – üzerine basılırsa yazık olur yoksa krallığının
Mutluluğu olan ağırlığınca gümüş değerindeki kumaşlara.²⁴

Şimdi Aiskhylos *oyunda ani bir değişiklik yapar*: Agamemnon arabasından inerken gözümüze bir kadın savaş esiri çarpar. Zafere yine gölge düşmüştür. Agamemnon'un, ülkesine Truva fatihi olarak gelişinin

aslında onun en görkemli anı olması gerekir; fakat ortam yeniden derin bir huzursuzlukla kaplanır. Agamemnon, önüne serilen hâlîların üzerinden saraya doğru yürür. Onu Klytaimnestra takip etmektedir ve o sırada da Koro, korkularını dile getirir. Korkmakta haklıdır.

Klytaimnestra yeniden ortaya çıkar ve esiri işaret eder. Esir, Priamos'un kahin olan kızı Cassandra'nın ta kendisidir ve Klytaimnestra onu bırakıp içeri gidene kadar da sessizce bekler. Ondan sonra konuşmaya başlar. Sarf ettiği abuk sabuk sözlerle, Agamemnon'un öldürüleceğine dair kehanette bulunur:

Söylüyorum işte, senden intikam alma peşinde.
 Bir aslan, öcünü alacak sözde,
 Başka bir aslanın kraliyet yatağında
 Ve efendisine tuzak kuracak dönüş yolunda.
 Efendim...hizmetindeyim, kölesiyim
 Savaş gemilerinin, Truva'nın efendisinin –
 Ama o kadar kör ki, o kadar yitik ki,
 Göremiyor şeytanın ona hazırladığı
 Tuzağı, görmesine engel olduğu o ışıltılı karşılamayla –
 Hayır, göremiyor işte
 Erinyelerin gizlediği ölüm darbesini.
 Bu nasıl bir zorbalıktır – kadının o erkeği öldürmesi!²⁵

Fakat Koro, onun ne dediğini anlamaz. Kimse de hiçbir zaman anlayamamıştır. Sahneden ayrılmadan önce, Cassandra kendi ölümüne dair de kehanette bulunur:

Ey güneş,
 Son ışıkların üzerime yansırken,
 Efendimin öcünü alacak olanlar
 Benim de canımı alsınlar ve öleyim
 Bir köle olarak...kolaylıkla.²⁶

Koro şimdi sahnede tek başınadır. Klytaimnestra, kurbanlarıyla birlikte sarayın içindedir ve gerilim had safhadadır. Birden, saraydan gelen çığlıkları duyduğumuzda gerilim patlaması yaşanır:

AGAMEMNON: Ahhh!

Derin bir yara aldım – ölümcül bir yara –

KORO BAŞI: Susun. Kim bu çığlıklar içinde acı çeken? Biri bıçaklandı –

AGAMEMNON: Ahhh! Yine...

Yine vuruldum – can evimden.

KORO BAŞI: Dediği gerçekleşti galiba, hissedilebiliyor.²⁷

Yunan tiyatrosu geleneği, işlenen cinayeti görmemize engel olur; fakat sahnede *ekkyklema* olarak bilinen sahne arabasını gördüğümüzde, sarayın içinde meydana gelen korkunç olayın akıbetini anlayabiliyoruz. Agamemnon ve Cassandra'nın cansız bedenleri yerededir; Klytaimnestra sevinçten yerinde duramıyordur ve kocasını öldürmekten dolayı da zerre huzursuzluk hissetmemektedir; çünkü bu başlı başına sebep sonuç, günah ve ceza ilişkisinden kaynaklanan bir durumdur:

İster övün beni,

İster suçlayın dilediğiniz gibi. İkisi de aynı.

İşte Agamemnon, işte sağ elimden ölümü

Tadan kocamın cesedi – Adaletin ustalık eseri.

Böylece halloldu. [...]

Sanki koyun sürüsünden bir hayvanmış gibi

Kurban etti kendi çocuğunu, kendi kızımızı,

Sevgiyle büyüttüğüm kızımı. Ne için?

Trakya'nın acımasız rüzgarlarını dindirecekmiş.²⁸

Koronun yaşlı erkekleri, Agamemnon'un cenaze törenine kimlerin katılacağını sorduklarında, Klytaimnestra'dan acımasız bir yanıt alırlar:

Bu sizi ilgilendirmez [...]

Bu saray asla onun için ağıt yakmayacak.

Yalnız kızımız İphigeneia'ya,
İşin doğrusu, babasına koşacaktır öncelikle
O çalkantılı ırmağın kıyısında,
Sandalın üzerine dökülürken gözyaşları –
Dolayacaktır babasının boynuna kollarını,
Ve sevgiyle karşılayacaktır onu.²⁹

Olayların bu safhasında, Klytaimnestra'nın aşığı Aigisthos ortaya çıkar. Beklendiği gibi bu karaktersiz yalaka, tehlike sona erince ortaya çıkar; fakat bu cinayete dair övgü hak ettiğini savunur. Bu cinayeti işleyerek Agamemnon'un babası Atreus'un, kendi babası Thyestes'e yaptığına karşılık intikam aldığını böbürlenerek ifade eder.

Bir kral olarak ülkeyi yöneteceğini söyler ve Koroyu da, bu ülkeyi bir korku krallığına dönüştüreceğine dair şüpheyi düşürür; Koro, onun yiğitliğini sorgulayarak sert bir şekilde karşılık verir:

KORO BAŞI: Sen mi Argos'u yöneteceksin? Sen ki tasarladığın Cinayeti bile kendi elinle işleyecek yüreği gösteremedin!

AİĞİSTHOS: Kahpeliği o kadın düşündü ve açıkçası

Ben asırlardır onun düşmanıydım.

Şimdiyse onun zenginliklerini ele geçireceğim ve

Halkını dize getireceğim ayaklandıkları gibi:

boyunduruk altına alacağım ve yıldıracağım –
taşrahıları, eziyet edeceğim onlara zindanlarda,
ta ki gözlerinin ferisi sönene dek!

İşler, onun tehditleriyle birlikte çığırından çıkmaya başlar: Yaşlı erkekler, ağır silahlarla donanımlı Aigisthos'a karşı ellerinde bastonlarıyla saldırmaya hazırdır fakat Klytaimnestra araya girer: Kana doymuştur.

Ey Argos'un ileri gelenleri, dönün evlerinize, yoksa
Sizin için acı verici olur. Yaptığımız şey, kaderin gereği idi.
Dinsin artık acılarımız ve mutlu olalım.
Kader acımasızca dağladı yüreğimizi en derin yerinden.
Evet, bir kadının sözleridir bunlar.
Gerçekleri kabul edebilecek misiniz?³⁰

Bunu yapması onlar için zordur. Hâlâ sert sözler karşılıklı olarak havada uçuşmaktadır ve onlar oradan ayrılmadan önce Koro, Agamemnon'un oğlu Orestes'in, babasının intikamını alacağına dair ümitlerini dile getirir. *Oresteia* üçlemesinin ilk bölümü sona erer.

Üçlemenin ikinci bölümü olan *Khoephoroi* veya *Adak Sunanlar* oyununda, Aiskhylos, dramı bir sonraki nesle taşır. Antik Yunanistan'da, 'dostlara yardım edip düşmanlara zarar verme' düşüncesi, temel bir ahlak anlayışı idi ve bu nedenden dolayı da intikam alma duygusu bir kuraldı. Elbette ki intikam alan kişi, otomatikman sıradaki hedef haline gelir ve Aiskhylos da bu kısır döngüden harika bir şekilde yararlanır. Yunanlıların dediği gibi: 'yapan, acısına katlanır'.

Böylece döngü başlar. Orestes, Delphi'ye gitmiş ve babasının intikamını alıp alamayacağını sormuştu. Apollon'dan aldığı onayla, Mikenai'ye doğru yola koyuldu. Yanında, Strophios'un³¹ oğlu olan çok değerli dostu Pylades de vardı. Gizlice vardıktan sonra, kız kardeşi Elektra ile buluştu, yabancı kılığına girdi, saraya girmeyi başardı ve hem Aigisthos'u hem de annesini öldürdü. Hem Sophokles

hem de Euripides, bu konu üzerine *Elektra* başlığı altında ayrı ayrı oyunlar yazdı: Sophokles'in yazdığı oyunda, Orestes, kız kardeşinden aldığı cesaretle eylemi sarayın dışında gerçekleştirirken, Euripides'in oyununda ise pısıriğin tekidir ve hatta Elektra, Orestes'in Klytaimnestra'ya saplaması için kılıcı tutmasına yardım eder.

Sorumluluk, şiddet, adalet ve cezanın olduğu bu hayali dünyada, Orestes'in artık cezalandırılması gerekiyordu ve kısa bir süre sonra başına delilik musallat oldu ve ardından da ilahi cezalandırıcılar olan Erinyeler veya Eumenidler peşine düştü. *Oresteia*'daki üçüncü ve son oyun olan *Eumenidler*, Orestes'in Delphi'deki tapınağı arayışı ve Apollon tarafından affedilişiyle başlar. Fakat Erinyeler onu, Areiopagos mahkemesinde görülen ilk cinayet duruşmasına sanık olarak çıktığı Atina'ya kadar takip ederler. Daha farklı bir anlatıma göre duruşmaya, Klytaimnestra'nın babası Tyndareus ve/veya Aigisthos'dan olma kızı Erigone tarafından getirildiği söylenir; fakat *Eumenidler*'de, davanın takibatını Erinyeler yapar ve Apollon da Orestes'in avukatlığını. Verilen hükme göre, Orestes, Athena'nın lehinde verdiği ifadeyle kurtulur ve Erinyeler de Atina'ya karşı olan davalarından vazgeçmeleri ve oraya yerleşmeleri için ikna edilir. Böylece, hukuk sisteminde ani ve köklü bir değişim yaşanır: Bundan böyle adalet, kan davasına değil, Areiopagos mahkemesine ve onun gücüne bel bağlayacaktır.

Atreus'un Hanedanlığı Üzerindeki Lanet'in etkileri, mitlerle çağdaş politikalar arasındaki ilişkilerin gösterilmesiyle geçerliliğini yitirmiştir. Aiskhylos hayatta iken, zorbalık yerini demokrasiye bırakmış ve o da demokrasiyi savunmak için Marathon ve Salamis'de savaşmıştı. Demokrasinin kilit araçları olan oy kullanma

ve ikna gücünün, Atreus'un Hanedanlığı Üzerindeki Laneti çözüme kavuşturması belki de bir tesadüf değildir. Yargıçların, tanrılar veya kahramanlardan ziyade Atina vatandaşı olduğu yeni bir siyasi düzen hayata geçirildi: Milattan önce beşinci yüzyılın demokratik Atina'sında bu konuyla ilişkin daha iyi bir sonuç olamazdı.

Orestes'in deliliği, Areiopagos'un hükmüyle son buldu; fakat başka anlatımlarda Apollon, günahlarının³² af edilmesi amacıyla, ona, Tauris halkının (Kırım) yaşadığı topraklara gidip Artemis'in ahşap heykelini almasını söyledi. Herodot'a göre Tauris halkı, İphigeneia'ya tıpatıp benzeyen bakire bir tanrıça için yabancıları kurban ediyordu. Onları ya kazığa bağlayıp sopayla başlarına vura vura öldürüp ardından uçurum kenarından denize atıyorlar ya da toprağa gömüyor veya olağanüstü bir kayadan çıkan Hades'in kutsal ateşine atıyorlardı. Euripides'in İphigeneia Tauris'te adlı eserinde, Orestes ve Pylades, Tauris halkının topraklarına doğru yola koyuldu; fakat yakalandılar ve kurban edilmek üzere onları Artemis tapınağına gönderen kral Thaos'un huzuruna getirildiler. Orestes ile uzun zamandır kayıp ve Aulis'teki³³ kurban töreni sırasında kaçırılmasının ardından tapınakta bir rahibe olan kız kardeşi İphigeneia, birbirini son anda tanıdı. Her üçü de yanlarında ahşap heykel ile birlikte kurtulabilmeyi başardı. Orestes, Mikenai'ye döndü ve tahtı ele geçirdi. Argos'u ve Menelaos öldükten sonra da Lakedaimon'u yönettiği söylenir. Elektra, Orestes'in en yakın dostu Pylades ile evlendiği sırada Orestes de Hermione ile evlendi. Bir yılının onu ısırması nedeniyle öldü ve Tegea'da gömüldü.

Şair ve ressam David Jones (1895-1974), 1940-41 yıllarında *Aphrodite in Aulis* (*Aphrodite Aulis'te*) adlı çarpıcı tabloyu yaptı. Tablonun ana teması, en iyi kalçalara

sahip Aphrodite heykelini yapan ve düzgün kalçalara sahip Earine adındaki kadına aşık olan heykeltıraş Rhesos'un hikâyesinin teması olduğu İrlandalı yazar George Moore'un 1930 tarihli aynı isimdeki romanına dayalıdır. Bir kaide üzerinde yükselen Jones Aphrodite'i aslında İphigeneia olarak tasarlanmış fakat 'tüm tanrıça heykellerini kullanmak ve tıpkı yazdığım gibi hepsini tek bir tanrıçada toplamak için' değiştirilmişti 'çünkü o, ana tanrıçadır, hem bir kadın hem de bir annedir ve hepsinin atası olduğu *bakirelerin bakiresidir.*'³⁴

Dor ve İyon mimari tarzı arasındaki dikkat çekici zıtlığın solunda duran bir İngiliz askeri ve sağında duran bir Alman askeriyle çarmıha gerilme sahnesinin yankılarına dair bu kompozisyon, tanrıçaların her çağa ve yere ait olduklarını ima ediyor gibi görünmektedir.

Mith ve Trajedi

Gerçek şu ki, milattan önce beşinci yüzyıla ait trajedi yazarlarının, neredeyse tamamı mit olan konuları kullanmaları, trajedinin insanlığın dünya üzerindeki yerini mitolojik hikâyeler aracılığıyla gösterdiği anlamına gelir. Dram da bu hikâyeleri benimseyebilir ve özellikle ahlaki değerlerle ilişkili olan ve dolayısıyla mitleri ele alışındaki çağdaş yakınlıkla alakalı trajedinin kültürel uygunluğunun bir parçası olarak her türlü konuya yatırım yapabilir. Bu adalet kavramının önemi, burada iyi bir örnek teşkil etmektedir. Milattan önce beşinci yüzyılın demokratik Atina'sında bu, sıcak bir gündem maddesiydi ve filozoflardan tutun 'sokaktaki herkese' kadar tartışılan bir konuydu. Homeros'un eserinde, Orestes'in babasının intikamını alması için Klytaimnestra'yı öldürmesi konusunda haklı olduğuna dair Nestor'un hiç bir şüphesi yoktur; fakat trajedilerde, bu tür olayların nasıl

gerekçelerinin olabileceğine dair derin sorgulamalar görürüz. Etik ve değerler hakkında yapılan enteresan analizler, mitlerin hepsini kapsamaz; fakat Truva, Argos ve Thebai hakkındaki masallar, trajedide belirgin bir şekilde ön plana çıkar: Mevcut konuların yüzde 25'inden fazlası, Truva Savaşı hakkındaki mitlerle ilgiliyken yüzde 10'u da Argoslular ve Thebai kraliyet hanedanlığı hakkındadır. Konuların, çatışmaların yaşandığı klasik bir kavram olan savaş ve aileler hakkında olması gerçeği, bunları tiyatro için iyi birer malzeme haline getirmiştir. Bu nedenle trajedi, Truva Savaşı'nın adil olup olmadığını durmadan sorguluyor.

Aile değerlerine gelince Agamemnon, kızını öldürür; Klytaimnestra kocasını öldürür; Orestes, annesini öldürür; Oedipus, babasını öldürür ve annesiyle evlenir; Phaidra, üvey oğluna aşık olur ve üvey oğlu da onu reddedince, Phaidra kendini öldürür ve üvey oğlunu tecavüzle suçladığı bir intihar mektubu bırakır. Bu konular, sahnede çok iyi iş çıkartmaktadır; çünkü altlarında yatan sebeplerin sonuçları nadiren bellidir; gri renk, siyah ve beyazdan daha ilginç bir renktir. Trajedi oyun yazarları, toplumun temel değerlerinin ihlal edildiği takdirde ortaya çıkacak korkunç sonuçları göstererek bu değerleri muhtemelen sağlamlaştırmayı gözetiyorlardı veya bu konuların etrafında dönen dramların, popüler olabileceğini fark ettiler. Trajedilerde işlenen birçok günahın insan kaynaklı olmasının kesinlikle hiçbir değeri yoktur; fakat dramlarda ilham vericidir.

Homeros, demokrasinin icadına dair tarihi daha da geçmişe atar; fakat Aiskhylos, demokratik şehir devleti (*polis*) insanı olduğundan, destansı şiirlerdeki mitleri

aldı, *polis* normlarına göre değerlendirdi ve buna uygun olarak da şeklini değiştirdi. *Oresteia*'da, Aiskhylos'un Eumenidler ve Orestes mitini, eski kahramanlık düzeniyle yeni *polis* arasında karşılaştırma yapması, şaşırtıcı bir biçimde yaratıcıydı. Bu da geleneksel masalların ilerisi için yeni konular sağlamak amacıyla yeni başlıklar altında yeniden düzenlenmesinin gerekebileceğini bir kez daha göstermektedir: Mitlerle 'hareket etmemizin' ne kadar doğru olduğunu ve bunu Aiskhylos'dan daha iyi beceren kimsenin de olmadığını görüyoruz.

ODYSSEİA VE SONUÇLARI

Kilit Rollerdeki Karakterler

Odysseus	Laertes'in oğlu; Truva'dan beri evine ulaşmaya çalışan gezgin
Penelope	Odysseus'un sadık karısı
Telemakhos	Odysseus ile Penelope'nin oğlu
Athena (Minerva)	Odysseus'a yardım eden tanrıça
Poseidon (Neptün)	Tanrı; Odysseus'un düşmanı
Nausikaa	Odysseus'u, Skherie'de misafir eden prenses
Polyphemos	Kykloplar
Kirke	Büyücü kadın; Odysseus'u bir yıl boyunca alıkoydu
Kalypso	Deniz perisi; Odysseus'u yedi yıl boyunca alıkoydu
Eumaios	Odysseus'un sadık domuz çobanı
Eurykleia	Odysseus'un sütninesi

Tıpkı İlyada gibi Odysseia da yirmi dört Kitap'tan oluşur. 12, 110 mısradan oluşan bir şiirdir; fakat Aristoteles'in de dediği gibi:

Odysseus'un hikâyesi uzun değildir. Bir adam, uzun yıllar boyu evinden ayrı bırakılmıştır; Poseidon, kıskanç gözlerle onu izlemektedir ve o yapayalnızdır. Evindeki şartlara bakıldığında,

sahip olduğu varlıklar, karısının talipleri tarafından saçılıp savrulmaktadır ve oğlunun hayatı da tehlike altındadır. Baş ettiği onlarca fırtınanın ardından eve harap bir şekilde dönüp ortaya çıkar; düşmanlarının peşine düşer, onları yok eder ve kendi hayatını da korur. İşte, Odysseus hakkında bilmeniz gereken hikâyenin özü budur.¹

Odysseus, İthaka'daki evinden tam olarak yirmi yıl uzakta kaldı:

[Halitherses] dedi ki, yoldaşlarıyla yaşadığı onca acıya
Ve yirmi yıl boyunca kayıp olmasına rağmen,
Evine dönecekti elbet. Ve bunu şimdi başardı.²

Bu yirmi yıllık süre zarfında, Truva Savaşı on yıl sürdü ve Odysseus, su perisi Kalypso ile birlikte yedi yılı geçirdi. Ayrıca, 9. ve 12. Kitaplarda, adı geçen Phaiaklara anlattığı 3 yıl süren maceralarını da buna ilave etmemiz gerekiyor. Bu maceralardan biri de Kirke ile olanıydı:

Fakat bir yılın sonuna gelindiğinde...³

Bu sürenin sonlarına doğru, İthaka ve yakınlardaki adaların seçkin bekarlarından oluşan büyük sayıda bir topluluk, Odysseus'un karısı Penelope'ye kur yapmaya başladı:

Üç yıl geçti bile ve yakında dört yıl olacak,
Akaların arzularını reddettiğinden beri.⁴

Homeros, taliplerin hepsinden söz etmez, ancaksayı olarak 108 kişiden ibaret olduklarını ifade eder: (altısı esir olmak üzere) 58'i Doulikhion, 24'ü Same, 20'si Zakynthos ve 12'si de İthaka'dan gelmişlerdi. Bunların yanı sıra, Medon adında bir ulak, 'kutsal şarkı söyleyen' ve iki de yandaşı⁵

gelenlerin arasındaydı. Apollodoros, adalardan gelenlerin sayılarını sırasıyla 57, 23, 44 ve 12, toplamında da 136 kişi olarak verir ve ardından (her ne kadar Doulikhion'dan gelenlerin sayısını 53, Zakynthos'dan gelenlerin sayısını 41 olarak belirtse de!) onları listeler. Penelope (muhtemelen) artık dul, çekici, başarılı, zeki, kurnaz ve önemli bir krallığın varisi olduğundan dolayı kur yapılmaya değer bir kadındır. Fakat yine de Odysseus'un döneceği ümidiyle yaşıyor ve her ne kadar taliplerden biriyle evlenmeyeceğini hiç söylemese de Odysseus'un babası olan Laertes'in gelecekteki cenazesi için bir kefen dokuma hilesiyle onlarla arasına mesafe koyar. Taliplerin, kefenin dokuması bitene kadar beklemeleri gerekmektedir.

Sonrasında, gün içinde, tezgahında kefeni dokur

Fakat gece olunca da meşaleleri yakar ve diktiğini çözerdi.⁶

Her ne kadar davet edilmemiş olsalar da talipler, Odysseus'un sarayında ve onun paralarını harcayarak kendi evlerindeymiş gibi yaşamaktadırlar. Nihayetinde Penelope'nin hilesini fark ederler.

Başlığına baktığınızda, Odysseus'un seyahatleri hakkında beklentilerinizin dışında bir anlatım vardır – kahramanımız 5. Kitaba kadar ortalıkta gözükmmez: Eserin 1. Kitabından 4. Kitabına kadar odaklandığı kişi, Odysseus'un oğlu Telemakhos'dur; Odysseus'un, İngilizcede 'odyssey' olarak kullanılan 'yolculuk' anlamındaki kelimeyi ifade eden eve dönüş yolundaki maceraları, 5. Kitap'tan 12. Kitaba dek devam eder ve 9. Kitap'tan 12. Kitaba kadar olan anlatımlarını da Odysseus'un kendisi, geçmişe dönüşler⁷ yaparak nakleder ve 13. Kitap'tan 24. Kitaba kadar anlatılan her şey İthaka'da geçer.

Odysseia, oldukça standart bir yakarıyla başlar:

Anlat bana Esin Perisi, uzak diyarlara sürüklenen o adamı,
hani kutsal Truva şehrinin yıkılışından sonra uzaklara giden.

Ne çok şehirler gördü, kimlerden neler öğrendi,
açık denizlerde çektiği acıları,
kendi hayatı ve eve dönen dostlarının hayatları için verdikleri
mücadeleyi. Yoldaşlarını dahi kurtaramadı, tüm çabalarına
rağmen; kendi dikkatsizliklerinin kurbanı oldular,
ahmaklar, Güneş tanrısı Helios'un sığırlarını yediler
ve o da eve dönüş yolculuklarını ellerinde aldı. İşte bu
noktada, konuşmalısın Zeus'un kızı ve başlamalısın
anlatmaya.⁹

Odysseus'un, 'dünyayı görmek için dolaşan bir avare'¹⁰
olmadığını anlamak önemlidir. Tennyson'a göre Odysseus,
avare bir gezgindi¹¹ fakat Homeros'a göre Odysseus'un
odaklandığı sabit bir şey vardır – *nostos*'u. Yolculuğuna
sık sık ara vermesi gerekir ve birçok okuyucuya göre,
Odysseia'dan alınan keyfin sebebi kesinlikle yolculuğun
sekteye uğramasıdır; fakat Odysseus'un kuralları asla
değişmez.

Eserin ilk mısralarında, Odysseus'un yoldaşlarına
büyük önem gösterildiğini görürüz. Onlar, *Odysseia*'nın
genelinde kimliği belirsiz olan bir mürettebattan¹² ibarettir;
fakat mürettebat kalın kafalı adamlardan oluşmasına
rağmen, Odysseus hâlâ onların lideridir ve umutsuzca
onları eve geri getirmek ister. Tamamen başarısızdır ve
mahvolmalarının asıl nedeni kendi 'dikkatsizlikleridir'
fakat Odysseus onları yüzüstü bırakmaz. Odysseus'un
nihayetinde bir aile reisi ve devlet lideri olması gerçeğinin
temelinde, daha ilk başlarda vurgulanan, yandaşlarına
karşı olan sorumluluğu yatmaktadır.

Bu şiir, iki olayın anlatıldığı bölümlerden oluşur: Yurduna ve ailesine dönen bir adamın kişisel hikâyesi ve anayurduna dönen, adilce gaspçıların kökünü kazıyan ve kanunlarını yeniden düzenleyen bir kralın toplumsal masalıdır. Şiir, bir bireyin sorunları yanı sıra toplumsal görevlerle de alakalıdır.

Odysseus'un kişisel hikâyesi, (Polyphemos adında bir Kyklop olan oğlunu kör ettiği için Odysseus'a karşı öfke besleyen Poseidon haricindeki) Olymposlu tanrıların, Athena'nın Odysseus'un kaderi hakkındaki sitemlerini dinlemek amacıyla toplandıkları Tanrılar Konseyi'nde önceden gerçekleşmiştir. Zeus, Athena'nın kendi bildiğini okumasına izin verir ve bu sayede Odysseus yurduna doğru yola koyulmaya başlar. Fakat bu masalı dinlemeden önce, Homeros, Antik Çağ yazarlarının Telemakhos'un 'eğitimi' diye adlandırdıkları 'Telemakhia' bölümünü bizlere anlatır.

Athene, bir adam kılığına girer, İthaka'da Telemakhos'u ziyaret eder ve babasını bulması için ona baskı uygular. Telemakhos henüz yetişkin çağına ulaşmamıştır ve annesinin taliplerine karşı olan davranışlarından dolayı her ne kadar öfkeli olsa da güçlü ve sayıca fazla oldukları için bu konuda bir şey yapamaz. Annesi Penelope, Odysseus için ağıtlar yakmaktadır ve ikisi arasındaki gerginliği görebiliyoruz. Telemakhos, annesine:

İşte bu yüzden evine geri dön ve işinle ilgilen,
otur tezgahının başına ve hizmetçilerinin de işlerini
yaptıklarına emin ol; bu iş erkekler arasında halledilecek,
tüm erkekler arasında, ben de dahil. Benim sözüm geçer
bu hanede.⁴³

Taliplerin yemekli, içkili, şarkılı ve danslı bir alem içinde *xenia* (misafirperverlik) kurallarının tamamını ihlal ettiklerine şahit oluyoruz. Şiirdeki temel motiflerden biri, yabancı misafirlerin, ev sahipleri tarafından nasıl karşılandıkları ve nasıl bir muameleye maruz kaldıklarıyla ilgilidir. Şiirdeki daha ilk karşılaşmada, Telemakhos, bize yabancılara karşı nasıl doğru davranılması gerektiğini gösterir:

Bir an gözüne ilişti Athene ve aceleyle girişe doğru hareketlendi, bir yabancıнын kapıda bekletilmesinin ayıp olduğu düşüncesiyle. Doğruca ziyaretçinin yanına gitti, elini sıktı, elindeki tunç mızrağı aldı ve candan bir şekilde karşıladı onu. Ona, 'Konuksever evimize hoş geldiniz efendim!' dedi. 'Bir şeyler yedikten sonra bize neden geldiğinizi anlatırsınız.'¹⁴

Diğer bir yanda, talipler, misafirden çok (çok kötü) ev sahipleri gibi davranmaktadır.

Evlenmemiş olsa bile, kimsenin Penelope'yi bir armağan olarak sunmaya niyeti yoktu ve böylece Athene'nin talimatları gereği, Telemakhos, İthaka'da bir toplantı yapılması için çağrıda bulunur ve taliplerden evlerine dönmelerini ister. Gitmeyi reddederler ve onların gerçek yüzünü görürüz: Başlarına gelecek olanı gerçekten hak edeceklerdir. Telemakhos ve (bu defa Mentor'un kılığına giren)¹⁵ Athene, dikkat çekmeden İthaka'dan ayrılır ve yaşlı, dindar ve son derece konuşkan Nestor tarafından cömert bir şekilde misafir edildikleri Pylos'a doğru yola koyulurlar.

Telemakhos, yaşlı adam üzerinde olumlu bir izlenim bırakır ve Athene'nin oradan ayrıldığı sırada Telemakhos'a ilahi destek sağladığı anlaşılır. Nestor'un oğlu Peisistratos,

Telemakhos'a eşlik eder ve Menelaos ile Helen'i ziyaret edecekleri Sparta'ya gitmek üzere yol koyulurlar. Menelaos, dövüşleri efsane olmuş bir gezgindir ve Odysseus'un Truva Savaşı'ndaki kahramanlıkları hakkında hikâyeler anlattıkça, sadece Odysseus'un gizlenme ve irade yetenekleriyle ilgili önemli bilgileri değil, hayatta olduğunun bilgilerini de alırız:

O, Laertes'in oğlu Odysseus'du ve o İthakalı'dır. Onu bir adada gördüm ve deniz perisi Kalypso'nun sarayında gözyaşı döküyordu.¹⁶

Bu arada talipler, Telemakhos'un yokluğunun farkına varırlar ve ona pusu kurmaya hazırlanırlar. Artık, Odysseus'un neden geri döndüğünü kesin olarak biliyoruz.

5. Kitap'ta, Odysseus'un muhteşem seyahatlerinden oluşan dünyaya doğru adım atıyoruz. Zeus, (adı Yunanca kalypto, yani 'Ben gizliyim/korunurum' anlamına gelen ve Atlas'ın kızı olan) Kalypso'ya Odysseus'u bırakmasını söylemesi için Hermes'i görevlendirir. Zaten yedi yıldır onu Ogygia adasından tutmaktadır¹⁷ ve kaldığı takdirde, onu ölümsüzleştireceğine dair teklifte bulunur. Kalypso'ya, cömert teklifinden dolayı teşekkür eder ancak reddeder:

İstediğim tek şey, bunca zamandır burnumda tüten evime dönmek ve yurduma ulaştığım o günü görmektir.¹⁸

Odysseus, bir sal inşa eder, yelken açarak yola koyulur; fakat Poseidon'un gönderdiği kuvvetli bir fırtına tarafından alabora olur. İno olarak da anılan (Beyaz Tanrıça) Leukothea, bir sümsük kuşu şeklinde onu kurtarmaya gelir ve ayrıca Athena da yardımcı olur. Kayalara çarpa çarpa günlerce sürüklendikten sonra, nihayetinde Skherie adasının kıyıların yüzerek çıkar:

Zavallı ciğerleri tuzlu suyla doluydu,
tüm bedeni şişmiş ve deniz suyu kurutmuştu
hem dudaklarını hem de burun deliklerini ve üzerine çöken
korkunç yorgunluktan dolayı ne konuşabiliyor ne de nefes
alabiliyordu.²⁰

Fakat Odysseus, hâlâ hayattadır. Bir çalı ve yabani zeytin ağacının altına saklanır, 'uykusuzluğun ve bitkinliğin yarattığı halsizlikten' dolayı da olduğu yere yığılır.

Skherie, üstü başı kirli ve çıplak olan Odysseus'un, Phaiak halkının prensesi olan güzeller güzeli Nausikaa ile karşılaştığı yerdir. Odysseus, onun sevgisini kazanmak için tüm nezaket, hassasiyet ve kibarlığıyla ona açılır ve sonucunda da misafir olarak kabul edilir. Phaiak halkı, yabancılara saygı gösterir, medeniyetten uzakta kutsal bir yerde yaşar, usta denizcilerdir ve tam anlamıyla barışçıldır; Nausikaa ise koca arayışı içindedir ve Odysseus'un yıkanıp paklandığı ana kadar ona hiçbir şekilde kapılmaz:

Bir süre önce gözümde ümitsiz biriymi. Şimdiyse, gökteki bir tanrıyı andırıyor. Keşke benim kocam olabilse.²¹

Homeros, bizimle sürekli olarak, Nausikaa'nın Odysseus ile bir ilişkisi olabileceğine dair alay eder ve Nausikaa da Odysseus'u, babası Alkinoos ve annesi Arete ile tanıştırmak üzere evine götürür. Olağanüstü bahçelerinde bitmek tükenmek bilmeyen bol miktarda meyve, sebze ve bağların yer aldığı harikulade bir sarayda yaşamaktadırlar. Nausikaa'nın ayrılma vakti geldiğinde, aralarındaki vedalaşma oldukça dokunaklıdır:

'güle güle yabancı ve evindeyken arada sırada beni hatırla, hayatını bana borçlu olduğunu.'

Ardından, uyanık Odysseus konuştu ve ona şöyle yanıt verdi:
 'Nausikaa, yüce kalpli Alkinoos'un kızı,
 Hera'nın gürleyen kocası Zeus bile evime ulaşmamı ve yuvamı
 görmemi bahşediyor.
 Ve oraya vardığımda, senin için dua edeceğim, bir tanrıçaya
 ettiğim gibi,
 hayatımın geri kalan günleri boyunca.
 Sevgili bakire, bana sunduğun yaşam, armağanındır bana.'²²

Odysseus, Arete'nin ona 'Kimsin sen ve nereden geliyorsun?'²³ diye sormasına rağmen, hâlâ kimliğini açıklamaz; fakat mükemmel sosyal yeteneklerini kullanarak tüm ev halkının sevgisini kazanır ve 8. Kitap'ta geçen bir ziyafet ve oyun sırasında nasıl bir insan olduğunu gösterir. Odysseus, yarışmaya gönülsüzdür; fakat Euryalos ona 'Sen atlete benzemiyorsun'²⁴ diyerekten çıktığında, disk atma müsabakasını, diski hatırı sayılır bir mesafeye fırlatarak kazanır. Demodokos'un söylediği ve ikisinin Odysseus'u ağlattığı üç şarkı, eğlenceyi orada noktalar: İlk şarkı, Odysseus ve Akhilleus arasında geçen bir çekişmeyi -ki Odysseus o zamanlar tanınan biridir- ve son şarkı da (yine Odysseus'un kahramanlık statüsünü tasdik eden) Truva Atı hakkındadır. Odysseus'un ıstırabı en sonunda Alkinoos'u harekete geçirir ve o da Odysseus'a kim olduğunu, nereden geldiğini ve hikâyesini sorar. Böylece, Odysseus'un 'Muhteşem Seyahatlerini' ilk ağızdan ve geriye dönüşler halinde duyuyoruz. Maceralarından bazıları, İason ve Argonotlar masalına dayanıyor olmuş olmalı fakat Odysseus, bu maceralara özel bir tat verir ve bizlere karakteri hakkında ilginç kavramlar sunar.

Truva'dan yola çıktıktan sonra, Odysseus, Trakya'da Kikonların bir şehri olan İsmaros'a ayak bastı ve orayı ancak korsanlık olarak tanımlanabilecek bir eylemle ele

geçirdi. Orayı yağmaladı fakat ona, kendisi ve karısının canını bağışladığı takdirde muhteşem armağanlar ve ballı kırmızı şarap vereceğini söyleyen bir Apollon rahibi olan Maro'ya dokunmadı. Saldırı haberini alan diğer Kikonlar, hemen silahlarına sarıldılar. Her gemiden altışar adam kaybeden Odysseus, yelken açtı ve oradan uzaklaştı.

Oradan, Kuzey Afrika kıyılarındaki Nilüfer Yiyenlerin ülkesine doğru devam etti. Oraya varınca, mürettebatından bazılarını, etrafta bölge sakinlerinin olup olmadığını araştırmaları için görevlendirdi; fakat tadıldığında, her şeyi unutturan ve Nilüfer Yiyenlerle kalmayı istemelerine neden olan 'nilüferin bal gibi tatlı meyvesinden' tattılar. Nilüferin tadına bakanları sürükleyerek zorla gemilere geri getiren Odysseus, tekrar yelken açıp gitmek zorunda kaldı.²⁵

Odysseus'un seyahatleri, onu şimdi Kyklopların ülkesine getirir ve Polyphemos²⁶ ile olan karşılaşması, Odysseus'un en unutulmaz anlarından biri olarak kayda geçer. Aynı zamanda da Odysseus'un kilit özelliği olan *metis*, yani 'kurnaz zekasının' önemini üzerinde durur. Odysseus'un şöhretini simgeleyen bir diğer lakabı (genellikle 'cingöz' veya 'uyanık' olarak nitelendirilen 'fazlasıyla kurnaz zeka' anlamındaki) *polymetis*'tir. Odysseus, karşı konulmaz bir şiddet ve kanunsuzlukla karşılaştığında işin içinden sıyrılabilir; çünkü düşmanlarını kurnazlığı sayesinde yenebilir.

Serüven, Odysseus'un, Kyklopların topraklarına on iki adamıyla birlikte tek bir gemiyi alarak gitmeden önce, filotillasını civardaki bir adaya bırakmasıyla başlar. Bu macera, anında sosyal bir olaya dahil edilmiştir:

Ne bir bitki dikmek ne de toprağı sürmek için parmaklarını dahi onatmayan ve yalnızca sezgilerine güvenen zalim, çağdışı Kyklopların adasına geldik. Mahsulleri sürülmemiş toprakta filizlenir. Buğday, arpa ve olgunlaştığında cömert salkımlarından topladıkları üzümlerden yaptıkları şaraplar vardır. Kyklopların ne kanunları ne de gelenekleri vardır. Her bir erkeğin, çocukları ve eşleri için bir kanun yapıcısı olduğu ve de bir nebze dahi olsa komşularını düşünmedikleri tepelerdeki mağara oyuklarında yaşarlar.²⁷

Polyphemos adındaki Kyklop, Poseidon'un oğlu idi ve sürüsünü dışarıda otlattığı sırada, Odysseus ve yoldaşları, yanlarında Maro'nun Odysseus'a kırba içinde sunduğu şarapla birlikte onun yaşadığı mağaraya girdiler. Odysseus, kendilerine armağanlar sunulacağı ümidiyle kalmaya karar verdi ve böylece kendilerini evlerindeymiş gibi hisseden Odysseus ve adamları birkaç oğlak kesti ve ziyafet çektiler. Alnının ortasında tek bir gözü olan bu devasa vahşi yamyamın geri gelişi, Odysseus'un mağaranın arkasına doğru saklanmasına neden oldu. O sırada Polyphemos, sürüsünü mağaranın içine aldı ve mağarayı kapatmak için de girişin önüne çok büyük bir kaya yerleştirdi. O an, Kyklop, ziyaretçilerinin olduğunu fark etti; fakat misafirlerini ağırlamak için kuralları hemen çiğnedi:

'Yabancılar!' dedi. 'Sizler de kimsiniz acaba? Hangi limanlardan ve hangi denizlerden geldiniz? Ticaret amacıyla mı geldiniz yoksa başkalarının hayatlarını yok etmek için kendi hayatlarını riske atan başıboş korsanlar gibi şans eseri mi düştünüz buraya?''²⁸

Bu, bize Kyklop'un kötü bir ev sahibi olduğunu gösterir: Onu ağırlayana ve tatmin olana kadar Odysseus'un adını sormayacaktır; fakat Odysseus'un misafirlik isteğini

reddeder ve Kyklopların, Zeus ve Olymposlularla ilgilerinin olmadığını çünkü onlardan daha iyi olduklarını iddia eder. Ve ardından olayın korkunç gerçeği ortaya çıkar:

[Polyphemos] ayağa fırladı ve yoldaşlarıma doğru uzandı,
onları ikişer ikişer yakalayıp beyinleri patlayana ve
etrafa saçılana kadar yere vurup durdu. Sonra onları
lime lime doğrayıp akşam yemeği için
hazırladıktan sonra
tıpkı bir aslanın yediklerinden geriye bir şey bırakmadığı gibi,
iç organlarını, etlerini ve kemiklerini yedi.²⁹

Sabah olduğunda Kyklop, sürülerini otlatmaya gitmeden önce Odysseus'un adamlarından iki tanesini daha yer, mağaranın girişini kapatır ve döndükten sonra adamlardan iki tane daha yer. Odysseus'un *metis*'i duruma el koymaya başlar. Planı, Kyklop'u büyük bir zeytin ağacı dalıyla kör etmektir ve etkisi çok güçlü bir şarabı ona içirip etkisiz hale getirdikten sonra da planını başarıyla gerçekleştirir. Bu noktada Odysseus, Polyphemos'a adının 'Kimse' olduğunu söyler ve ondan bir misafir hediyesi ister. Bu armağan, misafirperverlik kurallarına dair garip bir parodidir: En son Odysseus'u yiyeceğine dair söz vermesidir. Homeros, bizden Odysseus'un kurnaz planına hayranlık duymamızı ister; fakat aynı zamanda bizden, kendisine saldırıldığında ona karşı acıma duygusu içinde olmayalım diye, Polyphemos'un haddinden fazla gaddarlığını görmemizi ister:

Konuştuktan sonra çöktü ve sırt üstü düştü, devrildikten sonra kalın ensesi yana doğru yatık şekilde olduğu yerde uzandı ve herkesi yatıştıran uyku
onun da üzerine çöktü, onu yakaladı, şarap saçıldı gırtlığından,
insan artıklarıyla birlikte. Bir sarhoş gibi kusuyordu.³⁰

'Herkesi uyuşturan' uyku, Yunancada *pandamantor* (herkesi uyuşturan) olarak kullanılan kelimenin anlamıdır. Homeros'un sadece diğer anlamını kullandığı yer, Akhilleus'un, Patroklos için ağıt yaktığında 'herkesin uyuşmuş olmasından' dolayı isyan ettiği andır.

Sonra korların üzerindeki külleri bir kenara ittim,
kızmasını bekledim korun ve ardından yoldaşlarıma
cesaret verici sözler söyledim, ki hiçbiri korkup
kaçmasın;

fakat ne zaman taze zeytin dalı yeşilden
alev rengine dönüşüp korlaşmaya başladı, işte
o zaman ben de dalı ateşten aldım ve o an yoldaşlarıma
cesaret geldi. Yüce bir kudret bize cesaret aşıladı.

Korlaşmış ve bir ucu sivri zeytin dalını tuttular,
gözüne doğru iterek üzerine abandılar ve ben de
bir yandan üzerine tüm gücümü verip dalı
döndüre döndüre ittim, tıpkı bir el matkabını,
teknesinin kaburgasına saplayan bir gemici ve
bir yandan da adamlarının, daha derine girmesi için
onu sımsıkı tuttukları gibi.

Böylece, korlaşmış sert dalın ucunu gözüne
sapladık ve dalın kor ucu kana bulandı, öyle yaktı ki göz yuvarını,
ne kirpiği kaldı ne gözkapağı ne de kökleri [...]

Korkunç bir çığlık attı ve biz de korku içinde orada kaçtık. Dalı,
gözünden çekip çıkarttı ve kanlar içinde hüngür hüngür ağladı.³¹

Aslında, tüm bunların teknik açıdan bazı zorlukları vardır: Zeytin ağacı, yakılmakla sertleşmez ve ısı tutmaz; Kyklop'un gözkapağıyla kaşları kendiliğinden yanmaz ve böyle bir durumda Kyklop'un şüphesiz o anda tepki verip Odysseus'u oradan oraya vura vura öldürmesi gerekirdi. Fakat Homeros'un ustaca anlatımı o denli merak uyandırıyor ki tek yapabildiğimiz şey kabullenmek oluyor ve bu olay, şiirin şüphesiz en önemli bölümünü teşkil

etmektedir. Her ne kadar gerçek bir körleştirme işlemi, çağdaş okuyucunun kıvrınmasına neden olacak şiddet detaylarıyla dolu olsa da Odysseus'un *metis*'i ve cesareti, böylesine güçlü bir rakiple kıyaslandığında zirvededir.

Polyphemos, yardım için yakınlardaki Kykloplar'a seslendi ve derhal geldiler. Fakat ona kimin zarar verdiğini sorduklarında, Polyphemos, 'Kimse' diye cevap verdi. Yanlış alarm olduğunu düşünen Kykloplar, geldikleri gibi döndüler.

Odysseus için her şey yolunda gidiyordu; fakat hâlâ içinden çıkması gerektiği ve şimdi üç Kyklop tarafından korunan bir mağara vardı. Sürüdeki koçları, üçerli olmak kaydıyla yan yana getirdi, alt kısımlarına adamlarını bağladı ve kendisini de en semiz koçun altına bağladı. Şafak sökerken sürüleri meraya geçtikleri sırada, üstlerini arayan Kykloplar, alt taraflarını bakmayı düşünmediler. Mağaradan uzakta güvenli bir noktaya vardıklarında ise Odysseus, adamlarını çözdü, hayvanları gemilerine sürdü ve yelken açarak oradan uzaklaştı. Oradan ayrılırken de Kykloplar'la alay etti; karşılığında da Polyphemos onlara, neredeyse gemilerini alabora olmalarına sebep olacak koca kayalar fırlattı; fakat Odysseus, kimliğini saklamaya daha fazla dayanamadı:

Odysseus tarafından, şehirleri yakıp yıkan tarafından kör edildin, Babası Laertes'dir ve yurdu da İthaka.³²

Aslında, Polyphemos, bir kahin tarafından, Odysseus'un onu kör edeceğine dair uyarılmıştı ve gerçekleşen kehanetten dolayı yaşadığı şaşkınlığı şöyle ifade eder:

Yakışıklı ve uzun boylu bir adamın yolunu
gözledim durdum, buraya gelecek olan ve de çok güçlü;
fakat şimdi ise küçük, alçak, çelimsiz bir adam
gözlerimi benden aldı, beni şarapla uyutarak.³³

Polyphemos'un sözler, *metis*'in gücünün bir göstergesidir. Ardından, babası Poseidon'a, Odysseus'un evine dönüşünü imkansız kılması için yakarır veya en azından dönmeyi başardığı takdirde,

Geç varsın evine, kötü şartlar altında ulaşsın, tüm yoldaşlarını kaybetsin, başkalarının gemilerinde ve evine döndüğünde sorunlarla karşılaşsın.³⁴

Polyphemos, Odysseus'un gemisine son bir devasa kaya da fırlatır. Geminin kıcını kıl payı ıskalayan kaya, onların yakınlardaki bir adaya sürüklenmelerine neden olacak bir tsunami yaratır.

Odysseus'un bir sonraki limanı, Zeus tarafından, 'rüzgarları dilediği gibi durdurup başlatması için'³⁵ görevlendirilen ve rüzgarlardan sorumlu Kral Aiolos'un adası Aiola idi. Misafirperver, cömert ve yardımsever biri olan Aiolos, Odysseus'a ona yolda itici güç vermesi için Batı Rüzgarları yanı sıra, sıgır derisinden bir muhafaza içinde tüm rüzgarları verdi. Yolculuk, Odysseus'un halkının yaktıkları ateşleri görece kadar yakınına geldiği İthaka'ya o denli yaklaştığı ve uyuya kaldığı bir anda muhafazanın içinde bir hazine olduğunu düşünen mürettebatının onu açtığı ana kadar iyi gidiyordu. Rüzgarlar serbest kaldı ve birbirini takip eden fırtınalar, onları gerisin geriye, daha fazla yardım sağlayamayacağını belirten ve ölümsüzlerin lanetine maruz kaldıklarını iddia eden kral Aiolos tarafından kovuldukları Aiola adasına sürüklediler.

Yelken açmaya devam ettiler ve daha sonra Laistrygon topraklarına vardılar. Odysseus, araştırma yapmaları için bazı adamlarını önden gönderdi. Adamları, kendilerini babasının evine götüren, Laistrygonların Kralı olan Antiphates'in kızıyla karşılaştı. Laistrygonlar, dev yamyamlardan oluşan bir topluluktan ve mürettebattan birini kapam Antiphates, onu akşam yemeğinde yedi. Diğer ikisi gemiye kaçmayı başardı; fakat on binlerce Laistrygon, onları gemiye kadar takip etti ve atıkları insanbüyüklüğündeki kayalarla gemileri paramparça ettiler ve onları yemeden önce de birçok denizciyi öldürdüler. Odysseus, gemisinin halatını çözdü ve denize açıldı. Odysseus, korkakça davranmış olsa bile veya en basitinden mantıklı olanı yapmış olsa bile -ki bu çok net değil- on iki gemiden geriye kalan tek gemi onunki idi.

Parçalanmaktan kurtulmayı başaran gemi, Aiaian adasına³⁶ doğru yol aldı. Bu ada, anlamı (ilaçlar, büyüler veya efsun) olan *pharmaka* konusunda yetenekli kadın büyücü Kirke'nin adasıydı. Kirke, Helios'un kızlarından biriydi. Odysseus'un yoldaşları, adanın ortasından gelen dumanı araştırmak için aralarında kura çektiler ve yanında yirmi mürettebatla birlikte Eurylokhos, uyuşturulmuş aslanların ve kurtların evcil köpekler gibi davrandıkları Kirke'nin tuhaf evine vardılar. Eurylokhos'un onayıyla, mürettebat, Kirke'nin davetini kabul etti. Kirke, ilacli peynir, bal, arpa, şarap vererek uyuşturduğu mürettebatı, sihirli değneğiyle birer domuza³⁷ dönüştürdü. Eurylokhos, durumu Odysseus'a haber verdi ve o da Kirke'nin evine gitmek üzere yola çıktı. Yolda, Kirke'nin büyülerine karşı koyabilmesi, onu kontrol altına alabilmesi ve adamlarını dönüşümden korumak için ona siyah bir kökü ve süt beyazı renğinde çiçeği³⁸ olan bir ot ile birlikte yararlı

talimatlar veren Hermes ile karşılaştı. Odysseus, ona zarar vermeyeceğine dair yemin eden Kirke'nin kendisiyle cinsel ilişkiye girme arzusunu kabul etti³⁹ ve 'yuva özlemi' depreşene dek onunla bir yıl boyunca fazlasıyla zevk ve eğlence dolu bir zaman geçirdi.

Odysseus oradan ayrılmadan önce, Kirke, ona 'Hades'in ufalanan evine doğru yelken açmasını'⁴⁰ ve kahin Teiresias'a danışmasını söyler. Bu olay, *Odysseia*'nın 11. Kitabı'nda, *nekylia* (hayaletlerin hatırlanması) olarak anlatılır ve bu kitapta şimdi Odysseus'un, insanoğlundan daha yüksek bir seviyeye yükseldikçe hem cesaretini hem de hassasiyetini göreceğiz. Odeysseus, güneşin karanlığın ötesine asla geçmediği Kimmer topraklarının bulunduğu kuzeye doğru yol alır. Oraya vardığında bir çukur kazar, Teiresias ve 'helak olan ölümler'⁴¹ için kurbanlar keser. Bu, onu ölümlerle karşı karşıya getirir. Kirke'nin sarayının çatısından sarhoş bir haldeyken düşüp ölen Elpenor; Odysseus'un yuvaya dönüş yolculuğunu (Polyphemos'un, 'kötü şartlar altında ulaşsın, tüm yoldaşlarını kaybetsin, başkalarının gemilerinde ve evine döndüğünde sorunlarla karşılaşsın' dileğini yansıtarak) ve ölümünü öngören Teiresias ve Truva'ya gitmek üzere yola koyulduğunda hâlâ hayatta olan annesi Antikleia ile karşılaşır. Annesi, İthaka'daki durumu ana hatlarıyla belirtir ve duygusallığın had safhaya ulaştığı anda üç defa annesinin ruhunu kucaklamaya çalışır ve annesi de üç defa ellerinin arasından bir gölge gibi uçup gider.

Odysseus'un anlatımı, masalına devam etmesi için hevesli olan Alkinoos ve Arete tarafından bölünür. Bir gün daha kalmayı kabul eder ve Truva'daki yoldaşlarının hayaletleriyle olan karşılaşmasındaki duygusal anları

anlatır. Bunlar: 'şıllık karımın yardımıyla'⁴² diyerek ölümünün Aigisthos'un elinden olduğunu söyleyen Agamemnon; Peleus ve Neoptolemos'un haberlerini almak isteyen Akhilleus ve Akhilleus'un silahları için çekiştiği ve onunla konuşmayı reddeden 'Büyük' Aias'dır. Daha sonra, Hades'deki birçok kişinin kaderleri anlatılır: Ölüleri yargılayan Minos; çirişotlarıyla kaplı bir çayırdaki Orion;⁴³ ciğerini iki akbaba tarafından sürekli yenilen Tityos;⁴⁴ aç ve susuz bir halde olup 'boş yere umutlandırılan' Tantalos;⁴⁵ devasa taşı yokuş yukarı iten Sisyphos ve Odysseus'un dertlerini paylaşan Herakles bunlardan bazılarıdır. Sonunda Odysseus, 'ölüm korkusuna' yenik düşer ve gemilerine dönerek yolculuğuna kaldığı yerden devam eder.

Kirke'nin adasında kısa bir moladan sonra, daha önce Argonotlar tarafından kullanılan bir rotaya saparlar ve Sirenler adasında ilk ciddi sınamadan geçerler. Homeros, 'çift' olarak bilinen ve onlardan iki tane olduğunu vurgulayan Yunancada 'Sirenler' kelimesinin özel gramer şeklini kullanmasına rağmen, (muhtemelen daha insana benzer bir şekle sahip olan) Sirenler'i tanımlamaz ve isimleriyle nesilleri hakkında hiçbir şeyden söz etmez. Odysseus, Sirenlerin söyledikleri şarkıları dinleme fırsatını kaçırarak tıpte bir kahraman değildi ve oradan geçtikleri sırada Odysseus, Kirke'nin tavsiyesine uydu ve yoldaşlarının kulaklarını balmumuyla tıkadı. Ardından, kendisini geminin direğine bağlamaları için adamlarına emir verdi. Sirenlerin şarkıları o denli karşı konulmazdı ki, Odysseus, bağlarını çözmeleri için adamlarına yalvardı. Hal böyle iken, Perimedes ve Eurylokhos onu daha da sıkı bağladılar ve böylelikle oradan uzaklaşabildiler.⁴⁷

Şimdi, Gezgin Kayalar⁴⁸ ile dar bir geçidin her iki yakasında bulunan Skylla ve Kharybdis gibi tehlikeler belirmeye başlar⁴⁹. Skylla, korkunçtur:

On iki ayağı vardır ve her biri göğe erişir. Altı tane boynu vardır devasa boyutta ve her bir boynun ucunda korkunç birer baş ve üç sıra dişleri olan vebalı bir ağzı vardır. Belden aşağısı, karanlık bir mağaranın içindedir ve başları dışarıda olup, mağaradan uzaktadır.⁵⁰

Diğer bir uçurumda ise eşit derecede korkunç olan Kharybdis duruyordu:

Denizin çekilmesine sebep olan ve onu taşıran. Onu geri kustuğunda, kuvvetli bir ateşin üzerindeki kazan gibi tüm deniz kaynardı ve kabaran köpükler kaya parçalarını sağa sola saçardı; tekrarladığında ise denizin tuzlu suyunu emer ve denizin içi dışına çıkardı, etrafını saran kaya korkunç bir şekilde gıcırdarken, denizin tabanı ortaya çıkardı kapkara kumuyla.⁵¹

Kirke'nin tavsiyesine kulak veren Odysseus, Skylla ve Kharybdis arasından geçen boğazı kullandı. Skylla'ya daha yakın olan tarafı seçen Odysseus, ön güverte üzerinde silahlarıyla donanmış halde dikildi; fakat Skylla'nın, altı yoldaşını kapıp onları canlı canlı yemesine de engel olamadı. Yaşadığı güçlükler içinde, bu uzun süren ölümleri, en acınası halleri olarak tanımlamıştır.

Odysseus'un mürettebatının geriye kalanının başına gelen son yıkım, güneş tanrısı Hyperion/Helios'un koyun ve sığır sürülerinin otlatıldığı Thrinakia⁵² adasına vardıkları zaman gerçekleşti. Bu hayvanlara zarar verildiği

takdirde, başlarına neler geleceği konusunda daha önceden uyarılan Odysseus, bu mesajı yoldaşlarına da iletmeye çalıştı fakat ters rüzgarlar, onların bir aydan fazla bir süre adada kalmalarına neden oldu ve erzaklarının tükenmiş olması sebebiyle, Odysseus'un uyuduğu bir sırada sığırların bazılarını kestiler. Rüzgarlar normale döndüğünde ve Odysseus tekrar yola koyulduğunda, Zeus, yıkıcı bir fırtınayı başlarına musallat etti ve gemiyi bir yıldırımla paramparça etti. Odysseus, tüm mürettebatını kaybetti. Gemi parçalandığı sırada Odysseus, geminin omurgasıyla direğini birbirine bağladı ve fırtınalar onu Kharbydis'e sürüklerken onlara sımsıkı tutundu. Kharbydis, parçalanmış gemiye ait her şeyi yutarken Odysseus, bir yaban inciri ağacına tutundu ve tutunduğu ağacın dalı onu tekrar yukarı fırlatana kadar da bir yarasa gibi baş aşağı sarkık halde bekledi. Odysseus suya düşünce gemi enkazını birleştirdi ve güvenli bir yere varana dek kürek çekti. On gecedten sonra, Kalypso adasının sahiline vurdu ve oraya varışı, kendisinin naklettiği seyahatlerin sonudur.

Odysseia masalı, Phaiakların topraklarında yeniden anlatılmaya başlanır. Alkinoos, Odysseus'a cömert hediyeler sunar ve onu yurduna götürmesi için bir ona gemi tahsis eder. Phaiaklar, onu İthaka'da uyur bir halde Denizlerin Yaşlı Adamı Phorkys'in limanında teslim ederler.

Yirmi yıldır uzakta olan Odysseus, krallığında ve evinde gittikçe bozulan düzen sorunuyla karşı karşıyadır ve taliplerin küstahça davranışları daha da çekilmez bir hale gelir. Tanınmış olduğumuz bu kahraman, inanılmaz derecede cesur ve her türlü koşula ayak uydurabilen biri

olmasına rağmen fakat hataları da yok değil: Kyklop'un mağarasına girmesi aptalcaydı; adamlarını Laistrygonlara terk etti ve onları Thrinakia'da kontrol etmede başarısız oldu. Fakat Büyük Seyahatler dünyası, gerçek dünyadan tamamen farklıdır ve Odysseus, zafere ulaşmak istediği takdirde, *metis*'inin her bir zerresine ihtiyaç duyacak. Yine de biliyoruz ki onda, üstün gelmesini sağlayan zihinsel, sözlü, teknik ve sosyal bir zeka mevcut ve kendisi de bunun farkında:

Sevgili dostlarım, kötülükler konusunda elbette cahil değiliz. Kyklop'un bizi zorla ve şiddet uygulayarak mağarasına hapsettiği durumdan daha büyük bir kötülük yok fakat orada bile, cesaretim, rehberliğim ve zekam sayesinde kaçabildik.⁵³

Taliplere karşı koyma mücadelesini başlattığı ve karısıyla birlikte krallığını yeniden kazandığı zaman, Odysseus, buna gerçekten iyi hazırlanmıştır. Tıpkı Polyphemos gibi talipler *xenia*'yı görmezden gelir ve tüketmemeleri gereken şeyleri tüketirler ve Odysseus, tıpkı Kyklop'u yendiği gibi onları da gizlilik ve şiddet kullanarak mağlup eder.

Odysseus, İthaka'ya gelir gelmez Athena, ona kimliğini gizlemesini tavsiye eder ve onu yaşlı bir dilenci kılığına sokar. Odysseus, kendi payına düşen rolü çok iyi oynar ve ilk olarak, domuz çobanı olan sadık ve yaşlı hizmetkarı Eumaios'un kulübesine gelir ve orada hayatı hakkında düzmece bir hikâye anlatır. Bu arada Athena, Sparta'ya gitmiş ve Telemakhos'u evine dönmesi için ikna etmiştir.

Telemakhos, bilgi almak için doğruca Eumaios'un kulübesine doğru yol alır ve geldiğini Penelope'ye haber vermesi için domuz çobanını gönderir. Bu, Odysseus'a,

kendisini ortaya çıkarması için bir fırsat sunmuştur. Maskesi, mucizevi bir şekilde düşer ve hâba ile oğul duygu seline gark olur:

Telemakhos

yüce babasını kolları arasına aldı ve ağlamaya başladı,
gözyaşları sel oldu her ikisinde de;
ve hıçkıra hıçkıra ağladılar...⁵⁴

İntikam komplosunu kura dursunlar, talipler, Telemakhos'un eve dönüşü sırasında, onun için planladıkları pusunun istedikleri sonuca varamadığını fark ederler. Antinoos, Telemakhos'u öldürmeyi teklif eder fakat Amphinomos bu teklifi veto eder.

Athene, şimdi Odysseus'un kılığını yeniler ve önden Telemakhos, arkasından da Odysseus ve Eumaios, saraya dönerler. Odysseus, bir keçi çobanı olan Melanthios'un aşağılamasına ve onu tekmelemesine maruz kalınca, kendi iradesiyle ilgili bir dizi sınanmaya tabi tutulur: 'yine de öylece durdu ve her şeyi içinde tuttu'.⁵⁵ Fakat maskesi, yaşlı köpeği Argos'u kandıramaz. Bir zamanların muhteşem hayvanı, artık yaşlı ve bakımsızdır; ancak sahibini tanır, kuyruğunu sallar, kulaklarını yatırır ve mutlu bir şekilde ölürken Odysseus, gizlice gözyaşlarını siler.

Kendi sarayına vardığında Odysseus, taliplerden yiyecek dilenmeye başlar, ki bu kendisine karşı olan davranışlardaki gerçekliği görmesini sağlar. Antinoos ona bir tabure fırlattığında, kendi iradesi yine sınanır. Antinoos'un bu hareketi, diğer talipleri de kızdırır ve bu öfkeyi paylaşan Penelope, Eumaios'dan yabancıyı huzuruna çağırmasını ister. Odysseus, günbatımına kadar beklemeyi tercih ederek, Penelope'nin huzuruna hemen

çıkmayı reddeder. Eumaios, 'Bu yabancıyla özel konuşup hikâyesini dinlemek daha iyi olacak,'⁵⁶ der.

Bir yoksulun rolünü oynamak Odysseus'u, yiyecek ve içecek konusunda pisboğazlığıyla ün yapmış bir dilenci olan İros'la bir mücadele içine iter. Odysseus, onun bölgesindedir ve bu nedenden dolayı İros, boks maçı yapması için Odysseus'a meydan okur;⁵⁷ Odysseus'un kendisini ele vermemesi gerekir ve bu nedenle ona hafif bir yumruk atmaya karar verir.

Odysseus, kulağının hemen altından boynuna doğru bir yumruk geçirdi, içeriden kırılan kemik sesleri ve ağzından kan geldi. Sızlanarak yere devrildi, toz toprak içinde kaldı yüzü, çarpılmış ve ayakları yeri tekmeler halde.

Sonra Penelope, taliplere kalbini açmak için ortaya çıkar. Akılları başlarından gitmiştir:

Dizlerinin bağları çözüldü ve yürekleri tutkuyla serseme döndü,
Her biri yanında yatmak için kendilerine ayrıcalık tanınması
için yalvardı.⁵⁹

Ayrıca Penelope, hoş armağanların karar vermesine yardımcı olacağını belirterek, evliliğin olasılığı hakkında imalarda bulunur. Sergilediği bu davranışı, kocasına inanılmaz derecede çekici gelir:

Yüce Odysseus mutluydu

çünkü karısı onların aklını başlarından aldı ve ruhlarını
büyüledi döktüğü dille, aklından başka şeyler geçirdiği sırada.⁶⁰

Odysseus'un, kendisine yapılan saygısızlığa bir kez daha katlanması ve taliplerden Eurymakhos ile yatan Melantho adındaki hizmetçi onu azarladığında ve Eurymakhos'un

fırlattığı başka bir taburenin kendisine çarpmasından son anda sıyrılmayı başardığında gerçek kimliğini göstermesi gerekmektedir. Varlığı, talipler arasında belli ki bir parçalanmaya neden oluyor; fakat Telemakhos, bu yaşananları çok fazla yemeye ve içki tüketilmesine mal edip taliplerin evlerindeki yataklarına gitmeleri gerektiğini teklif ettiğinde, bunu kabul ederler. Odysseus ve Telemakhos, evde bulunan tüm silahları saklama ve Penelope ile Odysseus'un özel olarak görüşmeleri için fırsat yakalarlar. Penelope, Odysseus'a hikâyesini anlatır ve Odysseus da ona asılsız başka bir hikâye anlatır. Hikâyesine göre, Girit'te bu büyük kahramanı misafir ettiğini ve Odysseus'un hâlâ hayatta, iyi durumda ve geri dönüş yolunda olduğunu doğrulayarak iddialarda bulunur. Penelope hâlâ karamsardır ve Eurykleia'ya Odysseus'un ayaklarını yıkamasını emreder. Odysseus'un sütninesi olan Eurykleia, onun yıllar önce bir yaban domuzu avından kalan yara izini fark eder ve anında Odysseus'u tanır. Odysseus, kendisine ait olan yay ile bir müsabaka yapılması fikrini ortaya atan Penelope ile gerçekleştireceği konuşmadan önce sütninesinden sessizlik yemini etmesini ister:

Sarayındaki baltaları on ikişerli sıra halinde dizerdi, gemi iskeletini andırırdı dizilişleri.
Uzaklaşır ve gönderdiği okları aralarından geçirirdi.
Şimdiyse, bunu bir müsabakada uygulatacağım
taliplerime ve onu her kim eline alır, sonuna kadar gerer
ve on iki baltanın arasından geçirmeyi başarsa,
o kişi, varacağım kişi olacaktır.⁶¹

O gece Penelope, lütufkar bir rüya görür, Odysseus ise Zeus'tan olumlu işaretler alır, Telemakhos'un arkadaşı Theoklymenos, yaklaşan katliama dair bir kehanet görür,

sığır çobanı Philoitios, Odysseus'un yanında yer almak için saraya gelir, Eumaios, sadakatini sunar ve Telemakhos da her zamankinden daha etkin bir şekilde ortaya çıkar. Taliplerin davranışları öyle dehşet vericidir ki kesin olarak katledilecek olmaları, manevi açıdan şüphesiz uygun olduğu görülmektedir.

Penelope, Odysseus'un yayını alır ve müsabakayı duyurur. Telemakhos, müsabaka için hazırlıklara başlar ve Odysseus onu durdurmuş olmasa, yayı germiş olacaktır. Leiodes, başarısız bir atış gerçekleştirir ve kısa bir sessizlikten sonra Odysseus, Eumaios ve Philoitios'a gerçek kimliğini gösterir ve planladığı komployu anlatır. Bir sonraki girişim, Eurymakhos'a aittir. Ardından, Odysseus, atış için izin ister. Talipler buna itiraz eder; fakat Penelope, onun da denemesi gerektiğini konusunda ısrar eder. Telemakhos, Penelope'yi uzaklaştırır ve Eurykleia ile Philoitios'u, sarayın çıkışlarını kapatmaları için görevlendirir. Talipler, Odysseus'a, yayı hiç zorlanmadan gerdiği o ana kadar güler:

Sağ eliyle kavradığı ve gerdiği yay
tıpkı bir kırlangıç gibi şakıdı.
Taliplerin üzerine çöktü karamsarlık,
yüzleri kireç gibi oldu ve Zeus tüm kudretiyle kükredi.⁶¹

Odysseus'un okçuluğu kusursuzdur. Oklar, doğrudan baltaların arasından geçerek diğer taraftan çıkar. Bu en basit tabirle, katliamın başlangıcına işaretler: Antinoos'u boğazından vurur ve en sonunda kimliğini ortaya çıkarır:

Köpekler sizi, asla döneceğimi düşünmemiştiniz, değil mi
Truva topraklarından ve bu yüzden hanemi yağmaladınız
ve hizmetkarlarımı zorla aldınız yataklarınıza atmak için

ve ben hâlâ hayattayken karımı elde etmek için uğraştınız
içinizde göklerin efendileri ölümsüz tanrıların korkusu olmadan,
ne de ileride pişmanlık duyacağınız hareketlerden kaçındınız.
Şimdiyse hepiniz helak olacaksınız.

Eurymakhos, talipleri toparlamaya çalışır fakat göğsüne
yediği bir okla düşer; Amphinomos, Telemakhos'un
mızrağıyla devrilir; talipler, Odysseus'un oklarıyla teker
teker düşerler, ta ki oklar tükenene dek; hain Melanthios,
talipler için birkaç silah almayı başarır; fakat yakalanarak
çatı kirişlerindeki bir sütuna bağlanır; Athene, Mentor'un
kılığına bürünerek Odysseus'un yanında ortaya çıkar;
taliplerden altısı, Odysseus'a aynı anda mızraklar fırlatırlar;
fakat Athena hepsine hedeflerini şaşırtır; Demoptolemos,
Euryades, Elatos ve Peisandros ölümle tanışır; Athene, yine
aynı anda atılan mızrakları savuşturur; fakat Telemakhos
ile Eumaios yaralanmaktan kurtulamaz; Eurydamas,
Amphimedon, Polybos ve Ktesippos, ölümle tanışan bir
sonraki taliplerdir ve onları Agelaos ve Leokritos takip eder;
Athene, *aegis*'iyle kargaşa yaratır; Leiodes'in merhamet
için yalvarışı, Odysseus'un, onun kellesini uçurmasıyla son
bulur ve Phemios adlı ozanla haberci Medon'un hayatları,
Telemakhos'un araya girmesiyle bağışlanır.

Taliplerin hepsi öldürülür; fakat katliam hâlâ sona
ermemiştir. Eurykleia, Odysseus'a, taliplerle ahlaksızca
ilişki içinde bulunan on iki kadın hizmetkardan bahseder.
Telemakhos, infazı gerçekleştirmeden önce, hizmetkarlara
cesetleri taşıttırır ve ortaya çıkan korkunç dağınıklığı
temizlettirir.

Ve o, pruvası kara olan geminin halatını aldı
kış güvertedeki kamarasından ve yüksekçe bir sütuna
bağladı;

birer birer geçirdi başlarını ilmekten enselerine doğru ve korkunç bir ölüme mahkum olmuşlardı; tıpkı kurulan bir tuzağın ağlarına yakalanan ardıçkuşları veya güvercinlerin kanat çırpışları gibi, çırpındı ayakları kısacık bir süre boyunca.⁶⁴

Odysseus'un, sarayı sülfürle tütsülemekten önce gerçekleştirdiği son korkunç eylem, Melanthios'un berbat bir şekilde sakat bırakılmasıdır.

Artık, Odysseus ile Penelope'nin yeniden bir araya gelmelerini, yarattığı heyecanla birlikte beklemeye koyuluyoruz. *Odysseia*'nın başından sonuna kadar, Penelope, 'basiretli' yakıştırmasıyla betimlenmiştir ve bu, Eurykleia'nın ona bu yabancının Odysseus olduğunu söylediği ana kadar devam eder. Kuşkuyla dolu verdiği tepki, yerini yarı şüpheye bırakır; Odysseus'un (banyo yapmasına rağmen) kirli görüntüsü, gerçeği anlamasına engel olur ve yalnızca bir işaret onun doğruyu anlamasına neden olur:

Fakat gerçekten Odysseus'un ta kendisi ise ve evine döndüyse, o halde başka ve daha iyi yollar arayacağız birbirimizi tanımak için, ki bildiğimiz işaretler mevcut sadece ikimizin bildiği ve hiç kimsenin bilmediği.⁶⁵

Bu samimi bilgi, gerdek yataklarıyla ilgilidir. Bu yatağı Odysseus, yaş bir zeytin ağacından kendisi yapmıştı ve bunu kimse bilmiyordu. Penelope, Eurykleia'ya, yatağı getirmesini söylediğinde, Odysseus öfkelenir: 'Kim benim yaptığım yatağı değiştirmeye cüret edebilir?' Penelope'nin duymak istediği cevap budur. Onu kabul eder ve kendisini Odysseus'un kollarına bırakarak gözyaşlarına boğulur. Duygular, muhteşem bir mecaz ile anlatılır:

Ve kara, Poseidon'un açık denizlerde güçlü gemilerini parçaladığı, rüzgar ve dalgalarıyla dövdüğü, tenlerini tuzlu suyla yakarken yüzerek kaçmayı başaran adamları karşılarken, mutlu bir şekilde ona ayak bastılar, kötülükten kurtulmuş olmanın sevinciyle; bakmaktan gözlerini alamadığı kocasını karşılamıştı ve bembeyaz kollarının arasına aldıktan sonra bir daha da bırakmadı.⁶⁶

Sevişirler, sonra sohbet ederler, Penelope sorunlarından, Odysseus da seyahatlerinden bahseder ta ki tatlı bir uyku onları esir alan dek.

Homeros'un Odyseia destanının burada sona erdiğine ve sonrasında meydana gelen olayların başka bir yazara atfedilmesi gerektiğine inananlar vardır; fakat bildiğimiz üzere bu eser, başka konularla da ilgilenir: Taliplerin intikam almak isteyen akrabalarının tepkileri ve Odysseus'un, babası Laertes ile yeniden bir araya gelişi.

Odysseus'un sınamaya karar verdiği ve bunun üzerine son derece duygusal tepkisiyle karşılaştığı babasının çiftliğine gittiği sırada, ('ruhların refakatçisi' olan) *Psykhopompos* Hermes, taliplerin ruhlarını Ölüler Diyarı'na götürmektedir. Kimliğini ortaya çıkartmadan önce, Laertes üzerinde inanılmaz bir etki yaratan düzmece hikâyelerinden birini daha anlatır. Savaş sonrası travması yaşayan bu yaşlı adam, Odysseus'un ona bir işaret göstermesini talep eder ve Odysseus, yara izini gösterir, babasının ona çocukken verdiği elli ağacı söyler ve ardından ikisi kucaklaşır. İkisi arasındaki bu coşku, katliam sonrası yaşanacaklara dair ihtimaller üzerine yerini endişeye bırakır. Antinoos'un babası Eupeithes, intikam arzusu ile doludur ve taliplerin yakınları saraya yürür. Odysseus'un ailesinin üç nesli omuz omuza verir

ve her iki taraf arasında savaş başlasa da Athene, bu çatışmayı durdurur. Odysseus, onun tavsiyesini göz ardı ettiğinde Zeus, Athene'ye bir yıldırım fırlatır ve kavgayı sona erdirir. *Odysseia*, her iki tarafın verdiği teminatların Athene tarafından da onaylanmasıyla son bulur.

Taliplerin katledilişinin devamındaki olaylar, bize bir takım çelişkili anlatımlarla nakledilir. Bu Seri Destan, anlatılanlara göre milattan önce 568 yılına ait *Telegonia* olarak bilinen bireserletamamlanır. *Odysseia* 11'de Teiresias, Odysseus'a, küreğini alıp denizler ve gemiler hakkında hiçbir şey bilmeyen insanların yaşadığı ve Odysseus'un elindeki küreği tırpan sandıkları bir ülkeye gitmesini söyler. Odysseus, orada Poseidon'a bir kurban kesecektir. Bunun başarıyla gerçekleştiğini anlatan *Telegonia*'nın kısa bir özetine sahibiz ve Apollodoros bize, Thesprotların Kraliçesi olan Kallidike'nin, kalması için Odysseus'u nasıl zorladığı ve ondan Polypoites adında bir oğlunun olduğu bilgisini verir. Ardından Odysseus, İthaka'ya döndü ve Penelope'nin, ona Poliportthes (veya Ptoliporthes)'i doğurmuş olduğunu gördü. Bu arada Telegonos, Kirke'den kendisinin Odysseus'un oğlu olduğunu öğrenmiş ve babasını aramak için yola koyulduktan sonra İthaka'ya varmış ve adayı yağmalamıştı. Odysseus, istilacılarla karşı karşıya geldiğinde, Odysseus'un kim olduğundan habersiz Telegonos, bir vatozun omurgasından yapılmış olan iğneli mızrağıyla onu öldürdü. Telegonos, yaptığı şeyin farkına vardığında babasının cesedini, Telemakhos ve Penelope'yi, onları ölümsüzleştiren Kirke'nin adasına götürdü.

Apollodoros, Penelope'nin Antinoos tarafından baştan çıkarıldığı, Odysseus tarafından sürgün edildiği ve ölmeden önce⁶⁸ Hermes'ten olma Pan'ı doğurduğu gibi değişik anlatımlardan bahseder. Farklı anlatımlarda,

Penelope'nin Amphinomos tarafından baştan çıkarıldığı ve bu nedenden⁶⁹ dolayı Odysseus tarafından öldürüldüğü iddia edilir. Başka bir yerde ise Odysseus'un, taliplerin yastaki yakınları tarafından sürgün cezasına çarptırıldığı ve İtalya'ya⁷⁰ çekildiğini öğrenmekteyiz. Yine başka fakat yalnızca Apollodoros'a ait bir anlatımda Odysseus, Aitolia'daki Thoas'a gider ve geç yaşta orada ölür.

Odysseus'un ölümü, 'kronolojik' bir açıdan bakıldığında, Yunan mitolojisinin hemen hemen sonuna gelindiğini işaret eder.

Odysseus Zamanından İtibaren Yolculuklar

Bazıları, Odysseus'un Libya'da dolanıp durduğunu, bazıları da onun Sicilya'da, okyanuslarda ya da Tiren Denizi'nde dolaşp durduğunu söyler.⁷¹

Antik Çağ'dan beri, Odysseus'un seyahatlerinin coğrafik gerçekliğiyle ilgili bitmek bilmeyen tartışmalar olmuştur. Fakat niteliğinin sürekli olarak güncellenmesi ve sözlü anlatımının kapsadıklarından dolayı, *Odysseia*'nın, tarihte var olan bir toplumu ya da kesin bir coğrafik bilgiyi yansıtip yansıtmadığından emin olmak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, tarihi ve coğrafik 'gerçekliğe' bağlı kalarak, *Odysseia*'da adı geçen yerleri ve olayları belirleme çalışmalarını gerçekleştirirken oldukça dikkatli olmalıyız. Coğrafyacı Strabon, Homeros'un gerçeklerin yalnızca yarısını anlattığını ifade ederken başka bir coğrafyacı olan Eratosthenes ise olaya daha kuşkulu yaklaştı ve ancak Aiolos'un içine rüzgarları koyduğu deri çantayı imal eden kişi bulunduğunu takdirde Odysseus'un seyahatlerine inanacağını söyledi. Sorun şu ki, Kuzey Rüzgarı onu rotasından saptırıp 9. Kitap'ta da adı geçen Kythera'yı teğet

geçmesine neden olurken bu konuda net bir bilgiye sahip olamıyoruz. Homeros, rüzgar yönlerinden bahseder; fakat Peter Jones'un fazlasıyla üzerinde durduğu bu bilgiler tahminidir ve Argonotların masalındaki bölümlerde görülen yakın benzerlikleri göz önünde bulundurduğumuzda ve bazı tarihsel gerçeklikleri barındıran bu yerlerin mantıklı oluşunu dikkate aldığımızda, Odysseus'un 'gerçek' rotasını⁷² araştırmaya son vermek için oldukça önemli delillerin olduğunu görmekteyiz. Fakat bu, Thor Heyerdahl ve Tim Severin'in, Homeros'un Odysseia'sını bulma ümidiyle kendi kişisel *Odysseia*'larını, yani Yolculuklarını yaratma arzularını durdurmamıştır. Homeros'un, eserinde bahsettiği İthaka'nın nerede olduğuyla ilgili tartışma, klasikçilerin yanı sıra bu araştırmanın içine sürüklenen jeologların uzmanlığı çerçevesinde oldukça sağlıklı bir şekilde sürmektedir. En son teoriye göre, Odysseus'un anavatanı, şimdiki Zakynthos'a bağlı bir bölgedeydi; fakat Tunç Çağı'nda ayrı bir ada olabilirdi de.⁷³

Bu ilham verici hikâye, birçok büyük edebi yolculukların başlamasına neden olmuştur. Dante, Goethe ve Tennyson, Odysseus'u ciddiye aldılar ve James Joyce, *Ulysses* (*Odysseus*) adlı eserinde miti, 'çağdaş tarih döneminde beyhudeliği ve anarşiyi kontrol altına alan, onları düzene sokan, şekil veren ve nitelik sağlayan bir yöntem'⁷⁴ olarak kullanır. Joyce, Odysseus'un hikâyesini 'Hamlet, Don Kişot, Dante ve Faust'unkinden⁷⁵ daha muhteşem, daha insancıl bir anlatıma sahip olan en güzeli ve kapsamlısı' diyerek ifade etti. Nikos Kazantzakis (1883-1957), Odysseus'u İthaka'dan alıp öteye gönderdiği ve onu Buda, Don Kişot ve İsa peygamberle karşılaştırdığı (33,333 mısralık) muazzam bir *Odyssey* (*Odysseia*) yazarak Batı medeniyetlerinin tüm yükünü tek başına çekti. Hallmark Entertainment'ın

1997 yapımı bir filmi olan birçok yıldız oyuncunun rol aldığı, özel efektlerle dolu ve eleştirmenlerden olumlu not alan *The Odyssey*'de (*Odyseia*), Odysseus rolünde Armand Assante'yi, Athena rolünde İsabella Rossellini'yi ve Antikleia rolünde ise İrene Papas'ı görüyoruz. Bunun yanı sıra, Arthur C. Clarke'ın yazdığı ve Stanley Kubrick'in yönettiği 1968 yapımı olan *2001: A Space Odyssey* (*2001: Bir Uzay Destanı*) adlı filmin teması uzayda geçer. 2000 yılında vizyona giren *O Brother, Where Art Thou?* (*Neredesin Be Birader?*) komedi filminin yazarları Joel ve Ethan Cohen, *Odyseia*'yı, 1930'ların Mississippi'sinde prangalı mahkumların arasından kaçan Everett Ulysses McGill'in gülünç ve dokunaklı maceralarını anlatmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanır ve filmde ayrıca Güneyli dilberlerin Sirenler ve tek gözlü İncil satıcısının da Kyklop olarak betimlendiği muhteşem karşılaştırmalar ön plana çıkar. Derek Walcott, konusu bir Karayip adası olan St Lucia'da geçen muhteşem şiiri *Omeros*'da (1990), adanın kendisini bir kahraman gibi gösterir ve de Homeros'un hissedildiği oldukça farklı bir tekrarını sunar. Hikâyenin bir bölümü, Akhilleus ve Hektor'un Helen'e karşı hissettikleri aşkı anlatır. Başından sonuna dek çekiciliğini devam ettiren şiirde geçenleri yorumlayan ve bir dizi Atlantik ötesi seyahatler gerçekleştirmiş olan şair-yazar, yaralı bir balıkçı olan Philoktetes'in sözlerine verilen önemi vurgular.

Odyseia'dan esinlenmiş en güzel çalışmalardan biri kesinlikle, hayata dair bir ders niteliğinde olan *Odyseia*'nın güzel bir anlatımı olan C. P. Cavafy'nin 1911 tarihli muhteşem 'İthaka' adlı yapıtıdır:

İthaka'ya doğru yola koyulduğunda
uzun bir yol olsun önünde,

macerayla dolu ve ders niteliğinde.

Laistrygonlar, Kykloplar ve

öfkeli Poseidon – korkma onlardan:

düşüncelerinde kibir oldukça ve bu olağanüstü

duygu, bedenine ve ruhuna dokundukça,

sana erişemeyecekler.

Laistrygonlar, Kykloplar ve

öfkeli Poseidon – karşılaşmayacaksın onlarla,

ruhunda yer etmedikleri müddetçe,

ruhunun önünde eğilmedikleri müddetçe.

[...]

Ama bu yolculuk için acele etmek önemsiz.

Bırak sürsün yıllarca,

ki vardığında adaya yaşlanmış olasın,

yolda elde ettiğin ganimetlerle zenginliğin artmış olsun,

çünkü İthaka sana zenginlik sunmayacak.

Bu muhteşem yolculuğu sana İthaka sundu.

O olmasaydı, bu yolculuğa çıkamayacaktın.

Bundan başka sana verebileceği hiçbir şeyi yoktu.

Ve döndüğünde onu bitmiş bir halde bulursan, bil ki seni

kandırmamış. Ve bu yolculuk boyunca yaşadığın tecrübeler

seni öyle zeki kıldı ki, İthakalıların ne demek istediklerini

anlamış olacaksın.⁷⁶

PLATON VE ATLANTİS MİTİ

Kilit Rollerdeki Karakterler

Platon	Milattan önce dördüncü yüzyıl Atinalı filozof; Atlantis mitini ilk öne süren kişi
Sokrates	Milattan önce beşinci yüzyıl Atinalı filozof; Platon'un söyleşilerindeki ana karakter
Timaios	İtalya'nın Lokroi şehrinden bir gökbilimci
Hermokrates	Siraküzalı bir general
(genç) Kritias	Platon'un büyük büyükbabası; Platon'un eserinde Atlantis hikâyesini anlattı; hikâyeyi, on yaşındayken, büyükbabası Kritias (büyük)'dan dinledi; şimdi doksan yaşında
(büyük) Kritias	Atlantis hikâyesini Solon'dan dinlemesiyle bilinir
Solon	Milattan önce altıncı yüzyıl Atinalı siyasi reformcu ve şair; Atlantis hikâyesinin kendisine, Mısır'da bulunduğu sırada Sais kentini ziyaret ederken anlatıldığı iddia edilir

Bundan tam yüz yıl sonra, dünyanın önde gelen müzelerinde Atlantis'e ait değerli taşların, heykellerin, silahların ve aletlerin sergilenmeyeceğini ve insan ırkının geçmişine ve günümüz düşünürlerinin aklını karıştıran büyük sorunlara yeni ışıklar tutan çevrilmiş eserlerin dünya genelindeki kütüphanelerde yer almayacağını kim söyleyebilir ki?¹

İgnatius Donnelly'nin 1882 yılında kaydettiği bu sözleri henüz gerçekleşmedi; fakat 'Atlantis Miti', çağdaş bilinç

üzerindeki büyük etkisiyle birlikte Antik Çağ masallarından biri olarak kalmayı başarmıştır. Bu konu, genel anlamıyla da binlerce kitapta yer almıştır; fakat buna rağmen Yunan mitolojisinde nadiren anlatılır. Bunun iyi bir sebebi vardır. Bu masal, Apollodoros, Pausanias, Ovidius gibi kilit yazarlarla pek ilişkili değildir ve trajedi, komedi, heykelcilik, vazolar, ressamlığında ve mit gibi iletişim araçlarında da asla görülmez. İlk olarak, filozof Platon'un tamamlanmamış üçlemesinde ortaya çıkar: *Timaios* (tamamlanmış), *Kritias* (tamamlanmamış) ve *Hermokrates* (hiç başlanmamış). Bu üçlemenin amacı, Platon'un küçük bir çocuk olduğu, milattan önce (muhtemelen) 425 yılında düzenlenen Atina'daki bayram sırasında bir dizi hayali diyalogu sunmaktır. Bu da Sokrates ile bir gökbilimci olan Timaios, Platon'un (o zamanlar muhtemelen doksan yaşında olan) büyük büyükbabası Kritias ve Siraküzalı bir general olan Hermokrates arasında geçen diyalogun tarihsel gerçekliği üzerinde kocaman bir soru işareti olduğu anlamına geliyordu.

Bu diyalogdaki karakterler, İdeal Devlet Yapısı'nın niteliği hakkında tartıştıkları sırada, Kritias'ın aklına, on yaşındayken adaşı olan büyükbabası Kritias'dan duyduğu bir hikâye gelir. İddialara göre bu hikâye, yaşlı Kritias'a, milattan önce 590'larda, demokrasinin ön şartlarını oluşturan Atinalı siyasi reformcu ve şair Solon tarafından anlatılmıştı.

Bu tuhaf bir hikâyedir ve bu yedi bilge arasında en bilge olan Solon, bir zamanlar bu hikâyeyi doğruladı [...] Bu, zaman aşımı ve insanlığın yozlaşmasından dolayı şehrimizin dikkate değer fakat unutulmuş eski başarılarına ilişkin bir hikâyeydi.²

Yaşlı Kritias, Solon'un bu hikâyeyi Mısır'dan naklettiğini söyler:

'Bu, şehrin takdire değer muhteşem başarıları hakkındaydı fakat zaman aşımından ve bu başarılarda pay sahibi olanların ölmüş olmalarından dolayı, günümüze dek ulaşamadı.' 'Bize başından anlat,' diye söylediler; 'Solon'un sana doğru olarak naklettiği bu masal nasıl ve kimden duyduğunu.'³

Gerçek bir hikâyeden edindiğimiz bu sabit iddialar, yazılı değer olarak ele alınmamalıdır. Platon, mitolojik esasları sık sık bu şekilde kullanır. Örneğin, Platon'un *Gorgias* adlı eserinde, Sokrates, Kutsananlar Adası ve Tartaros hakkındaki hikâyeye şöyle giriş yapar: 'Öyleyse kulak ver [...] senin için kurgu benim için de gerçek niteliği taşıyan böylesine güzel bir hikâyeye; sana anlatacaklarım hakikattir.'⁴ Platon'un *Cumhuriyet* adlı eserinde, Sokrates, 'Çocuklara hikâyeler anlatmakla başlarız. Bunlar, az da olsa hakikat içermelerine rağmen genellikle kurgudur.'⁵ Yalanı veya sahteliği kullanışlı bir hale getirmek için kurgunun mümkün olduğunca gerçeğe yakın bir şekle nasıl dönüştürüleceğinden bahseder. Ayrıca Sokrates, Platon'un *Protagoras* adlı eserinde şu soruyu sorar: 'Öğrencilerine hitap eden bir yaşlı adam olarak, açıklamalarımı hikâye şeklinde mi yoksa gerekçeli bir tartışma olarak mı sunayım? [Ve kendi sorusuna cevap verir] Sanırım size bir hikâye anlatmak daha keyifli olacak.'⁶ Buradaki tartışmamız içinde belki de en önemli unsur, Platon'un *Phaidros* adlı eserinde Sokrates'i dinleyen ve ardından 'Sokrates, Mısır'dan ve kim bilir başka nerelerden getirdiğin bu hikâyeleri uydurmak ne kadar da kolay,'⁷ diyen ve aynı zamanda kitaba adını veren karakterdir.

Atlantis hikâyesinde, Platon'un yazılarındaki mite özgü etkilerin görüldüğünün ve aynı şekilde uygulandığının başından itibaren farkında olmamız, başka bir deyişle, fikirlerini daha açık ve daha ulaşılabilir hale getirmemiz gerekir.

Tarihe mal olmuş olan Solon, siyasi reformlarını tamamladıktan sonra Atina'dan ayrılmış ve seyahatlerinin sonunda kendisini Mısır'da bulmuştu. Kritias, onun Sais kentine varışını anlatır:

ve bu konuda bilgi sahibi olan rahiplerin sorgulamaları sırasında, hem onun hem de tüm hemşerilerinin antikçağ hakkında neredeyse tamamen bilgisiz oldukları ortaya çıktı.⁸

Şimdi, milattan önce altıncı yüzyılın başında, Mısır, bir zamanlar sahip olduğu büyük askeri ve kültürel güçten uzaktı ve Solon'un edindiği tarihsel bilgilerde birçok yanlış anlaşılmalara, saptırmalara ve uydurmalar mevcuttu. Kritias, Solon'un naklettiği Deukalion tufanı hakkındaki miti anlatır; fakat oldukça saygısızca bir tepkiyle karşılaştı:

Çok yaşlı bir rahip ona şöyle dedi: 'Ah Solon, ah, siz Yunanlılar, hepiniz birer çocuksunuz ve bilge bir Yunanlıyla da

hiç alakanız yok [...] Ne eski anlatılanlara inancınız var ne de şu saçlı ağarmışların bilgilerine. Ve sebebi de budur. İnsanoğlunu yok etmek için musibetler gelmiştir ve de gelecektir yangın ve tufanla. Daha küçükleri de sayısız halde başka yollarla gelecektir.'⁹

Rahip, Phaidon¹⁰ mitinin çağdaş anlatımını benimser: Ona göre bu masal, zarar görmüş tarihtir ve yeryüzünün tahribatına sebep olan gök cisimlerinin yarattığı

değişimlerdir. Suların yarattığı yıkımlardan da bahsedilmektedir fakat bu su baskınları, Mısır'da daha az tahribata yol açar çünkü Nil Nehri, etkilerini hafifletir. Bu nedenle ve de kritik bir ifadeyle şöyle der:

Tapınaklarımızda, ister senin dünyanda meydana gelmiş olsun, ister burada veya herhangi bir yerde olmuş olsun, kulağımıza gelen her büyük [...] olayı anlatan kayıtlı yazıları en başından beri koruduk. Sadece bir tufandan haberdarsın; fakat daha fazlası meydana geldi ve sen bilmezsin ki insanlık tarihinde var olan en güzel ve en iyi ırk, bir zamanlar senin topraklarında yaşardı; sen ve yurttaşların, hayatta kalmayı başarabilen birkaç kişinin soyundan geldi; fakat bu konu hakkında hiçbir şey bilmiyorsun çünkü onları izleyen birçok nesil geride yazılı hiçbir kayıt bırakmadı. Tufanın neden olduğu bu büyük yıkımdan önce, şimdi Atina olarak bilinen şehir, savaşta rakipsizdi ve her yönden bariz olarak en iyi şekilde yönetiliyordu. Elde ettiği başarı ve anayasasıyla, duyduklarımız içinde dünyadaki en iyisiydi.¹¹

Tarih öncesi Atina'sı veya başına gelen yıkımla ilişkili günümüze ulaşan hiçbir Mısır belgesinin ve yangınla ya da suyla gelen dünya çapında bir afetin tekrarlandığına dair hiçbir belgenin olmadığı derhal not edilmeli. Ayrıca, Mısır kayıtlarının milattan önce yaklaşık 3000 yılında başladığı vurgulanırken Solon, aşağıdaki ifadeleriyle övünür:

Yasalarımızın yaşı, kayıtlarımızda sekiz bin yıl olarak gösterilir [diğer bir deyişle MÖ 8600] ve şimdi kısaca söz edeceğim vatandaşlık yasaları ve başarıları dokuz bin yıllık [diğer bir deyişle MÖ 9600] bir geçmişe sahip.¹²

Arkeoloji, rahibin bahsettiği zamanlarda yalnızca Taş Devri'ne ait avcı ve toplayıcıların olduğunu net bir şekilde ortaya koyar: Kayda değer köyler, kendi halinde kasabalar...

Atina gibi site devletleri veya Atlantis gibi imparatorluklar yoktu. Burada tarihler konusunda kesinlikle bir yanlışlık vardır ve Solon, hâlâ etki altındadır, daha çok bilgiye ulaşmaya çalışır ve Platon'un *Cumhuriyet* adlı eserinde izah etmiş olduğu İdeal Devlet Yapısı'na benzeyen Atina uygarlığının tanımına dikkat çeker. Bu, yeterince öngörülebilir ve ardından rahip, inanılmaz bir bilgi sunar:

Kayıtlarımız, bize şehrimizin, Atlas Okyanusu'ndaki üssünden mağrurca hareket ederek Avrupa ve Asya'daki şehirlere saldıran büyük bir gücü nasıl durdurduğunu anlatır. O günlerde, Atlas, gemilerle geçilebiliyordu. Boğazın karşı yakasında, Libya ve Asya'nın¹³ toplamından daha büyük bir ada olan ve Herakles'in Sütunları¹⁴ dediğiniz [...] bir ada vardı.

Bahsettiği bu yerin Atlantis olduğunu söyler. Kudretli kralları, Mısır ve (İtalya'da bulunan) Tiren'in sınırlarına kadar dayanan bir imparatorluğu yönetirlerdi; fakat bununla yetinmeyen emperyalist Atlantisliler, Yunanistan ve Mısır'ı köleleştirmeye başladılar.

İşte o zaman şehrine güç, cesaret ve kudret geldi Solon [...] Yunan ittifakına önderlik ediyordu bu şehir ve ne zaman onu terk ettiler ve o da yalnız başına savaşmak zorunda kaldı bu tehlike altında, istilacıların hakkından geldi ve zafer elde etti; kölelik tehdidi altında olan ve henüz köle yapılmayanları kurtardı ve Herakles'in Sütunları sınırları¹⁵ içinde yaşayan herkesi özgürlüğüne kavuşturdu.

Burada, ortaya iki önemli şey çıkar. Birincisi, savaşın varsayılan tarihi, Mısır kayıtlarının başladığı milattan sonra 8600'dan sonraya ait olmalı; ikincisi ise mazlum Atina'nın yağmacı yabancıları püskürttüğüne dair anlatılan ve Yunanlıların MÖ 490'da Marathon, MÖ 480'de Salamis

ve MÖ 479'da Plataia'da elde ettikleri büyük zaferlerle durdurdukları Pers istilalarının klasik Atina propagandası çerçevesinde anlatılmalarıdır. Bu unsur, Platon okurlarını etkilemeyecektir ve şunu unutmamalıyız ki, Kritias'ın nidaları tümüyle Atina ile ilgilidir: Atlantis, ikinci sırada bir öneme sahiptir. Rahip, Solon'a inanılmaz bir doğal felaketi anlatır:

İnanılmaz şiddette ve boyutta depremler ve tufanlar meydana geldi ve korkunç tek bir gün ve gece içinde, savaşılan adamların tümü yeryüzü tarafından ve Atlantis adası da benzer bir şekilde deniz tarafından yutuldu; işte bu nedenle günümüzde o bölgede deniz, geçit vermez ve yüzeyin altı batık adanın kalıntılarının yarattığı çamurla kaplıdır.¹⁶

Milattan sonra dördüncü yüzyıl, Atlas Okyanusu'nun çamurlu olduğu ve geçişe elverişli olmadığı konusunda Yunanlıların herhangi bir düşüncesi olduğu hakkında çok az bilgi verir. Bazı yorumcular, Platon'un, Fenikelilerin Sargasso Denizi hakkındaki bilgilerini bizlere aktardığını düşünmüşlerdir. Sargasso, yüzeyinde *Sargassum* denilen yosunların yüzdüğü ve bir zamanlar denizcilere büyük zorluklar yaşatmasıyla tanınan bir denizdir. Başka yorumculara göre de, milattan önce 500 yılından sonra Guadalquivir Nehri'ndeki ağır bulanıklaşmadan dolayı terk edilmek zorunda kalınan Cadiz'in kuzeyindeki Tartessos'da yer alan ticari yerleşim yerleri hakkında Fenikelilerin maksatlı yanlış bilgilendirmesi mevcuttur.

Kritias'ın 'İdeal Atina'sının, gururlu Atlantis ile birlikte bu girdabın içinde kaybolduğu ve Platon'un sevdiği, afetlerin sabit döngüsü fikrinin açıklayıcı olması önemlidir. 'Kayıp Dünya Atlantis'i arayan herhangi biri, Sokrates'in, Platon'a ait eserin hiçbir yerinde Atlantis hakkında hiçbir

şeyden bahsetmediğinin farkında olmalıdır: O, Timaios ve Hermokrates, Atlantis'i hiç duymamıştır.

Üçlemenin bir sonraki diyalogu olan Kritias, Atlantis hakkında daha fazla detayı barındırır ve ayrıca kronolojiye ilişkin çelişkiler de görülmektedir – Kritias'ın, başlamadan önce, Hatıra tanrıçasına çağrıda bulunduğunu düşünürsek, çok da şaşırmamak gerek.

Önce kendimize hatırlatmalıyız ki Herakles Sütunları'nın sınırları dışında ve içinde yaşayanlar arasında çıkan savaştan beri dokuz bin yıl geçti [*diğer bir deyişle, takriben 9425; Kritias'da 8600'den sonraki bir zaman dilimi*]. İşte bu, izlerini takip edeceklerimin savaşıdır [*bunu hiç bilemiyoruz çünkü Kritias tamamlanmadı*]. Savaşın liderliği ve komutanlığın yarısı şehrimizin eli altındayken diğer yarısı da Atlantisli kralların¹⁷ elleri altındaydı.

Tarihle ilgili bu gariplikler, Platon'un bir tarihçi değil, bir filozof olduğu gerçeğini pekiştirir ve bu gerçek, Kritias'ın fiziksel anlamda güzel ve dünya çapında ünlenmiş eski Atinalıları örnek olarak gösterirken sunduğu tanım ile net olarak ortaya çıkar. Platon'un İdeal Devlet'i, ilk önce Kritias'ın Atlantis hikâyesiyle ilgili anılarını dürter ve şimdi de Atlantis hakkında detaylı bir tanım sunar. Mit dünyasından başlayarak, tanrıların aralarında bölüştükleri dünyalardan söz eder: Athena ve Hephaistos'un payına Atina (bunu belirten herhangi Mısır belgesinin olasılığı düşüktür), Poseidon'un da payına Atlantis adası (Hesiodos'un veya başkalarının, tanrılarla insanların kökenlerine ilişkin özgün eserlerinde geçmeyen iddia) düşer. Ada şüphesiz göz kamaştırıcıdır:

Merkezinde [...] denize yakın olan noktada, ovaların içinde en güzeli, en bereketlisi olduğu söylenen bir ova vardı ve bu ovanın merkezine yakın, kıyıdan 10 km içeride eşi benzeri olmayan yükseklikte bir tepe vardı. Burada, karısı Leukippe ile birlikte, ölümlü bir sakin olan Euenor yaşırdı. Kleito adında tek bir kızları vardı. Kleito, annesi ve babası öldüğünde henüz evlilik çağındaydı ve Poseidon ondan etkilenmişti. Onunla cinsel ilişkiye giren Poseidon, kızın yaşadığı tepeyi, deniz ve karadan oluşan iç içe halkalarla kapatarak güçlendirmişti. İki halkası karadan, üç halkası denizden oluşuyordu ve ortalarında adanın ulaşılabilir ve birbirinden eşit mesafede bir noktada olduğu bu yer tıpkı bir araba tekerleğine benziyordu (ki o dönemde bile hâlâ ne gemiler mevcuttu ne de deniz yolculuğu başlamıştı) [...] Beş çift erkek ikizlerin babası oldu, onları büyüttü ve aralarında bölüştürdüğü Atlantis'i on ayrı parçaya ayırdı.¹⁸

Bunun dışında başka hiçbir tarih kaynağının, bu soyağacını doğrulamadığının farkında olmalıyız.

Atlantis ve onu çevreleyen Atlas Okyanusu'nun adları, ilk kral olan Atlas (dünyayı sırtlayan Atlas ile karıştırılmaması gerekir)'dan gelir. Atlantisli kralların zenginliği şaşırtıcıydı; maden kaynakları muhteşemdi ve bu kaynaklara efsanevi metal *orikhalkon* (orikalkum) da dahildi ve sadece altın ondan daha değerliydi; fazlasıyla kerestelik ağaç bulunuyordu ve fil dahil, adada her türlü evcil ve yabani hayvan vardı ve ayrıca topraklarında da bol miktarda ürün yetişiyordu. Atlantis, gerçek bir cennetti fakat sakinleri, uzaktaki imparatorluklarından yine de ürün ithal ediyordu.

Platon'un Atlantis şehrini tanımlayışı, yeniden inşa edilmesinde nispeten kolaylık sağlayacak şekilde açıktır ve

Pisagor geometrisinin kusursuz oluşu, onu gerçek mimari bir oluşumdan ziyade hayal ürünü gibi gösterir. (Bakınız, sayfa 434.)

Atlantisliler, şehirlerini, Kleito'nın asil evini çevreleyen su halkalarını köprülerle birleştirerek ve saraylarına giden bir yol yaparak inşa ettiler. 10 kilometre uzunluğunda ve 100 metre genişliğinde olup denizden en dış halkaya kadar uzayan bir kanal açtılar; köprü bağlantılarında, daire şeklindeki karalar arası tüneller inşa etiler; su halkalarının ve sınırları içinde kalan karadan oluşan halkanın en geniş 600 metreydi; ikinci halkalar bir ucundan diğer ucuna 400 metre uzunluğundaydı ve merkez adayı çevreleyen su halkası 200 metre genişliğindeydi. Sarayın bulunduğu yer, 1 kilometre çapındaydı ve tüm saray kompleksi, kuleler ve kapılarla bezenmiş bir taş duvarla çevriliydi. Dış surların tamamı tunç, iç surlar da kalayla kaplıydı ve *orikhalkon* da akropolisin duvarıyla karşı karşıyaydı.

Akropolisin sınırları içinde muazzam bir saray vardı ve onun da tam ortasında, Poseidon ve Kleito adına inşa edilmiş ve altın duvarla çevrili bir tapınak bulunuyordu. Poseidon tapınağı, 100'e 200 metre (Atina'daki Partenon bile 30'a 70 metre ölçüsündedir) ölçülerinde olup, gümüş, altın, fildişi, *orikhalkon* ve sayısız heykel ile süslenmişti; çevresinde boğalar dolaşıyordu; havuzlara ve hamamlara sınırsız su sağlayan ve birinden sıcak birinden soğuk suyun çıktığı iki kaynağı vardı; kraliyet mensupları, halk, kadınlar, atlar ve yük hayvanları için kalacak yerler bulunuyordu; Poseidon'a ait kutsal bahçede muhteşem güzellikte ağaçlar yetişiyordu; halka şeklindeki adalarda tapınaklar, bahçeler, bir spor tesisi ve bir hipodrom vardı; şehir merkezinin güvende olması amacıyla, kralın korumaları için kışlalar inşa edilmişti; tersaneler, en son teknolojiyle donanmış

savaş gemileriyle doluydu ve en geniş halkadan itibaren 10 km boyunca birçok evin olduğu yerleşim yerini koruyan bir dış sur bulunuyordu.

Bir bütün olarak bölgenin tamamı, denizin üzerinde dik olarak yükseliyordu ve dağlarla çevrili olan 600'e 400 kilometre ölçülerindeki sade ve dikdörtgen şeklinde bir düzlük, şehri çevreliyordu. Tüm bölge, kır hayatını anlatan manzaralar, büyüyen yerleşim yerleri ve zengin doğal kaynaklarla karakterize edilmişti. Bu düz alan, uçsuz bucaksız yapay bir hendekle sınırlanmış olup dağlardan şehre bağlanarak dama tahtası şeklindeki ulaşım ve sulama altyapısını oluşturan su kanalları o denli etkileyiciydi ki Atlantis'te yılda iki kez hasat yapılıyordu. Dağlık bölgenin genişliğinden bahsedilmemiştir fakat Kritias'ın da daha önceden belirttiği üzere, muhtemelen Kuzey Afrika ve Asya'nın toplamından daha büyük bir alanı kaplayacak kadar büyük bir adaydı: Atlantis'in burada bahsi geçen ovası, Sicilya'nın iki katı kadar büyüklüğündedir.

Sonra, inanılmaz bir işgücünü ve Atlantisli hükümdarların zorba güçlerini öğreniyoruz; fakat Kritias, bize, Atlantis'in krallarının adil, bilge ve ahlaklı olduklarını söyler, ta ki kaçınılmaz olan ahlaki yozlaşmaya kadar:

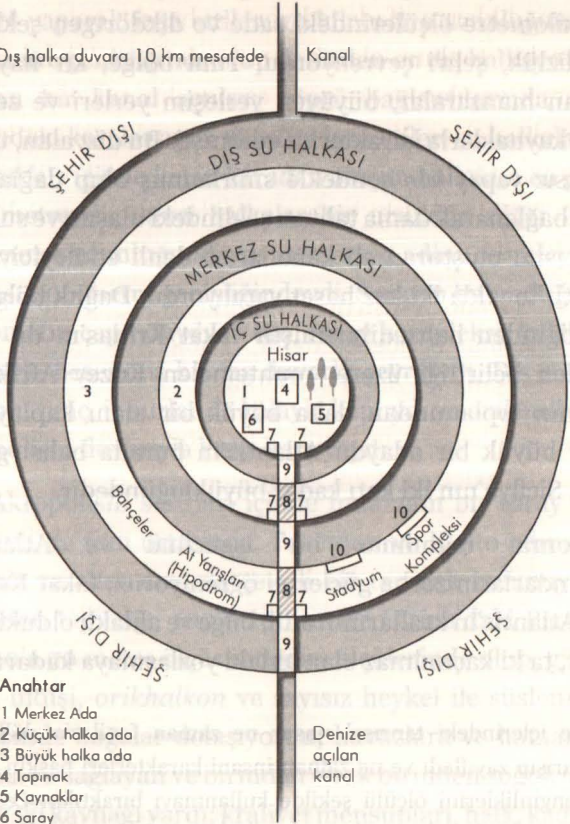
Ve içlerindeki tanrısal unsur ne zaman fanilerin döllerıyla karışıp zayıfladı ve ne zaman insani karakterleri baskın geldi, zenginliklerini ölçülü şekilde kullanmayı bıraktılar. Sezgileri kuvvetli olan, bu yozlaşmayı görebilirdi [...] ve böyle şeyleri görebilen Zeus [...], bu acınası durumdaki nesli cezalandırmaya ve disiplinle düzene sokmaya karar verdi.¹⁹

Zeus'un tanrılara nutuk çekeceği bir noktada, öykünün anlatımı aniden kesilir. *Kritias* tamamlanmamıştır ve *Hermokrates*'e de hiç başlanmamıştır.

ATLANTİS ŞEHİR PLANI

Dış halka duvara 10 km mesafede

Kanal

Anahtar

- 1 Merkez Ada
- 2 Küçük halka ada
- 3 Büyük halka ada
- 4 Tapınak
- 5 Kaynaklar
- 6 Saray
- 7 Kuleler ve kapılar
- 8 Üstü kapalı kanallar
- 9 Köprüler
- 10 Tersaneler

Atlantis'in Peşinde

Temelde Platon, Atlantislilerin hiçbir masraftan kaçınmadıkları barbarca konforlarıyla, erdemli Atinalıların abartısız alçakgönüllülüğü arasındaki ince tezatlığı sunuyor. Kritias, bize Atlantislilerin Yunanca konuşmadıklarını ifade ediyor ve bu da onları anında barbar bir toplum olarak lanse ederken Atlantislilerin monarşik yapılarına ve göze çarpan bir tüketim gücüne sahip olmalarına Yunanlıların önyargıyla yaklaştıklarını gösteriyor. Özellikle Platon'un, hayal gücünü körükleyecek fazlaca özgün ve edebi barbar örnekleri dururken Solon'un, Mısır kayıtlarından bu tanıımı almasına gerek yoktur:

- Herodot, şaşırtıcı güzellikteki ağaçların olduğu Asma Bahçeler dahil, Babil'deki müthiş lüks yaşamdan zaten bahsetmişti;
- Medes'in başkenti Ekbatana'nın, içlerinden tünellerin geçtiği yedi halka duvarı vardı;
- Kartaca'nın, merkez adadaki donanma karargahının olduğu tersanelerle çevrili oldukça gösterişli bir merkez limanı bulunuyordu;
- Sicilya'da bulunan Siraküza, barbarlardan oluşan bir şehir değildi; fakat Atina'ya düşmandı ve zorba liderleri I. Dionysios, Tiren'e saldırmıştı. Aynı zamanda şehir, sıcak ve soğuk su kaynaklarının, iki liman arasındaki burunda yükselen bir hisarın ve dağlarla çevrili bir ovanın kenarına inşa edilen yerleşim yerinin yanı sıra bereketli tarım ve maden kaynaklarının olduğu bir adanın batı sahiline kurulmuştu. Burası, Platon felsefesine dayalı İdeal Devlet Yapısı'nın oluşturulurken başarısızlığa

uğradığı yerdive bunun sebebi de Platon'un açgözlü öğrencilerinden birinin hırsından kaynaklanmıştı;

- Homeros'un Odyseia adlı eserinde, Odysseus'un Nausikaa ile karşılaştığı yer olan Skherie, yüksek tahkimat duvarlarıyla çevrili bir yerleşim yeri olmakla övünür. Her iki tarafında harikulade güzellikte limanları mevcuttur ve dar bir caddeden geçilerek buraya ulaşılır; etkileyici güzellikte kavaklığı vardır ve bu korunun içinde Alkinoos'un kraliyet parkları, iki su kaynağının bulunduğu bir bahçe mevcuttur; büyük bir Poseidon tapınağı vardır; avlusu, altın duvarlarla çevrilidir ve kolonların üzerindeki kapılar altındandır, pervazları gümüş ve kapı kolları altındandır.

Bu benzerlikler, 'gerçek' Atlantis'in yerini saptamak isteyenler için bir uyarı niteliğini taşır. Aynı uyarılar, Atlas Okyanusu'nun altındaki bir batık kıtanın varlığının levha tektoniğinden kaynaklandığının aksi kesin olarak kanıtlanmadıkça, Tarih öncesi çağlara ait bu jeolojik felaketlere dair görüşler için de geçerli olmalıdır. Diğer açıdan, onun anlatımını etkilemiş olabilecek o zamana ait bir dizi olaylar da gerçekleşmişti. Tarihçi Thukydides'in de belirttiği gibi milattan önce 426 yılında, Yunanistan'ı depremler ve tsunamiler vurmuştu:

Euboia'nın Orobiai kentinde, bir zamanlar sahil olan bölge denize gömüldü ve ardından dev dalga, şehrin bir kısmını kaplarken bir kısmı da dalga çekildikten sonra sular altında kaldı. İşte bir zamanlar kara olan yer şimdi deniz. Şehrin, zamanında yüksek noktalara kaçmayı başaramayan sakinleri, selde kayboldu. Benzer bir tufan, Opuntian Lokris'in²⁰ karşı kıyısındaki Atalanta adasında da meydana geldi.

Platon, Thukydides'i okumuş olacak ki yalnızca Mısır kayıtlarından elde edebileceği bu durumu varsaymasına fazla gerek olmadı. Aslında, milattan önce 373 yılında Korint Körfezi'nde meydana gelen bir deprem, çok büyük bir yıkıma sebep oldu. Ünlü bir Poseidon tapınağını sınırları içinde barındıran Helike kasabası bütünüyle sulara gömülmüştü: Hiçbir cesede ulaşamadı ve sığılık alanlar, şimdiki denizin olduğu bölgede denizciliği tehlikeye soktu.

Tüm bunlar, kronolojisi ve coğrafyası bir yanlış anlaşılma ile birbiriyle bağlantılı olan Solon ve Mısır kayıtları sayesinde Platon'a kadar ulaşan ve doğal olduğuna dair belli belirsiz yansımaları makul gören bazı yorumculara göre hâlâ fazla olağan bir durumdur. Ya Solon Mısır rakamlarını yanlış anladıysa ya da Kritias veya Platon tarihleri ve ebatları yanlışlıkla on ile çarptıysa? Demek ki, Solon'dan önce 8000 yıl gerçekte 800 (bu durumda tarih, MÖ 8600 değil, 1400 olur) ve bu diyalogun dramatik kurgusundan önce 9000 yıl da gerçekte 900 (bu durumda tarih, MÖ 9425 değil, 1325 olur) idi. Peki, ya Atlantis'in Kritias tarafından belirtilen ölçüleri on katı daha büyükse ve bundan dolayı da Platon, (aynı unsurdan dolayı başkentin ölçülerini hesaplamaya zorunlu bırakılmış olmamasına rağmen) Akdeniz'e sığdırması mümkün olmadığı Atlantis'i Atlas Okyanusu'na sığdırmak zorunda kaldıysa? Euhemerus yaklaşımını²¹ ele alarak ve 'Atlantis mitinin arkasında yatan gerçeğe' vararak bunu anlaşılabilir olan arkeolojiyle birleştirebilir miyiz? Tartışılmasına karşın Platon, abartılı bir şekilde dikkat çektiği gerçek bir hikâyeyi anlatır.

'Gerçek Atlantis' adaylarından biri de Mısır'ın Orta ve ilk Yeni Krallığı ile birlikte çağdaş bir uygarlık olarak değerlendirilen ve milattan önce 2100'den 1450'ye kadar

gittikçe gelişen Girit Minos uygarlığı idi. Günümüze dek gelen kayıtlarda her ne kadar Girit ile Atina arasında meydana gelen savaşlar hakkında bilgiler olmasa da Mısırlılar ve (Mısır yazıtlarında belirtilen 'Keftiu' olma olasılığı olan) Minos Giritlileri arasında iyi anlamda bir etkileşim vardı. Ayrıca Mısırlıların, Girit'i, Libya ve Asya arasında batıda yer alan büyük bir ada olarak gördükleri ve Platon'un, Solon'un sunduğu bilgileri yanlış anlayıp, Yunancada Libya ve Asya *meson* (arasında) kelimesini Libya ve Asya *meisdon* (-den/-dan daha büyük) ifadesiyle karıştırdığı varsayılmıştır. Bu, zekice bir hipotez olabilir; fakat hiç inandırıcı değildir.

1909 yılında The Times gazetesine gelen isimsiz bir mektup, milattan sonra yaklaşık (arkeoloji tarafından oldukça güvenilir bir tarih olan) 1450'de sonu gelen Minos kültürünün arkasında Atlantis hikâyesinin yattığı fikrini ortaya koydu ve 1930'ların sonlarında, Yunanlı bir arkeolog olan Spyridon Marinatos, Minos kültürüyle Platon'un Atlantis'i arasında benzerlikler gördü. Aslında, Knossos'daki Minos 'sarayı', Atlantis'le kıyaslanabilir hiçbir benzerlik taşımamaktadır ve boğa figürünün, Minos sanatında oldukça öne çıkmasına ve Minos halkının hamam sefasından oldukça keyif almasına rağmen, Girit'te kesinlikle filler yoktu. 1960'ların sonlarında, Marinatos, Santorini (Thera) adasındaki Akrotiri'de büyüleyici sonuçlar elde ettiği kazı çalışmalarını gerçekleştirdi ve Girit Minos uygarlığına oldukça benzer ölçülerde olup büyük bir volkanik patlamada toprağa gömülen yerleşim yerini gün yüzüne çıkardı.

Girit, Santorini'nin yalnızca 100 km güneyindedir. Orada gerçekleşen patlama, 3,000 kilometreden duyulabilen ve yarattığı tsunamilerle 35,000 kişinin

hayatına mal olan 1883 yılındaki Krakatoa patlamasından daha şiddetli olmuş olabilir. Santorini'nin kalderası, Krakatoa'nınkinden dört kat daha geniş ve çok daha derindir. Bu nedenle depremler, volkanik enkazlar, yangınlar, tsunamiler ve aylar süren karanlık, bir uygarlığı tamamen yok etmiş olabilir ve bu olaya dair haberler Mısır'a kadar ulaşmış ve orada belgelenmiş olabilir. Marinatos, geliştirdiği etkileyici teorisinde, patlamanın hem Minos uygarlığının yok oluş sebebi hem de Atlantis efsanesinin arkasında yatan tarihsel olayın olduğunu ifade etmiştir. Milattan önce yaklaşık 1450'de, Mikenaili Yunanlılarının gerçekleştirdiği Girit istilası, Atlantislilerin Atinalılar tarafından bozguna uğratılmalarını sağlamış olabilir.

İlk başta Marinatos, milattan önce 1450'de, Girit'in yıkılışındaki ilk dalganın tarihini, patlamanın tarihiyle bir tuttu; fakat çömlekler üzerine yaptığı çalışmalar sonrasında teorisini, bir veya iki nesil tarafından ayrı ayrı tutulmuş farklı olaylara göre, patlamanın Santorini'de ve yıkımın Girit'te olduğu yönünde düzeltmiştir. Patlama için verilen ve düzeltilmiş olan 1500 tarihi, uygulanabilmesi açısından sebep ve etkiye oldukça yakın bir tarihti ve 1970'lere gelindiğinde, Marinatos'un teorisi geniş bir kitle tarafından kabul edilmişti.

Girit Minos uygarlığının yıkılışıyla Santorini'nin volkanik patlamasını Atlantis'le birleştirmenin yarattığı bariz sorun, Platon'un adasının bir volkan tarafından yok edilmediğidir: Atina'yla birlikte denize gömülmüştür. Şayet, Santorini ve Girit hakkında ona böyle bir bilgi ulaşmışsa, bu denli önemli bir bölümünden bahsetmemesi de oldukça tuhaftır. Solon'un ziyaretiyle Platon'un hikâyeyi anlattığı dönem arasında Mısır'daki Sais tapınağına giden Herodot'un Girit'e dair afetler veya Atlantis tufanlarına

dair söyleyecek hiçbir şeyinin olmaması da ayrıca ilginç bir durumdur. Platon'dan önce herhangi bir Yunanlı yazar da bu konuya dair bilgiler sunmamışlardır. Platon'un ölümünden sonraki dönemde, Mısır'ın İskenderiye şehrinde bir kütüphaneci olan Rodoslu alim Apollonios, bize, Argonot Euphemos'un Santorini'yi nasıl kurduğunu anlatırken, yıkılışı²² hakkında ise hiçbir şey söylemez.

Santorini'deki patlama, doğu Akdeniz üzerinde kesinlikle bir etki yarattı: Volkanik enkaz, Türkiye'den Kos, Rodos, doğu Girit ve Mısır'a uzanan bir yay hattında görülür. Bu, binalarda yer yer hasara ve çiftçilikte aksamalara neden oldu; fakat Girit üzerindeki kül yağışı 1 ila 5 santimetre arasında ölçülmüştür ve kuzey kıyıları vuran tsunamiler 8 metreden daha yüksek değillerdi. Bu nedenle, küllerden dolayı çiftçiliğin aksamış olması veya limanlarla filoların dalgalar tarafından yok edilmiş olmaları pek mümkün görünmüyor. Knossos 'sarayı', yıkımdan etkilenmeyecek kadar kıyıda içeridedir ve Phaistos yerleşimi de adanın karşı tarafındadır.

Atlantis ile bağlantılı büyük bir iddia, 1980'lerdeki karbon-14 yaş tayini tekniklerinden geldi. Bu teknikler, Santorini'deki patlamanın milattan önce 1628-1606 civarlarında meydana gelmiş olabileceğini ifade eder -ki bu da bizi volkanla ilişik kurmamıza engel olacak kadar uzakta olan Minos uygarlığının sonuna dek götürür. Bu tarihleme, dendrokronoloji olarak bilinen ağaç halka analizi tarafından desteklenmiş görünmektedir -ki bu da bize muazzam büyüklükteki volkanik olayların, dünyanın yüzeyindeki ağaçların yıllık büyüme halkaları içinde kendini belli eden 'don olaylarına' neden olduğunu gösterir. Birleşik Devletler'de yetişen ve bir tür ince yapraklı bir çam türü olan bristle-cone çamlarının yaşı, milattan önce

1628 ila 1626 yıllarına kadar uzar; fakat ne 1500'leri ne de 1400'leri işaret eden herhangi bir don olayından kaynaklı bir hasarın olduğuna dair kanıt yoktur ve tıpkı İngiltere ve Almanya'da bir zamanlar yetişmiş olanlar gibi İrlanda'ya özgü bataklık meşeleri de milattan önce 1628 yılına dair dar halkaları göstermektedir. Bunun sebebi Santorini'de meydana gelenler olabilir. Enteresandır ki Anadolu'dan gelen dendrokronolojik veriler, Amerika ve Avrupa'dan gelen 1628 verileriyle eşleşen, oldukça olağandışı bir 'büyüme olayını' kaydeder ve bunun nedeninin, yine

Santorini'deki patlamadan kaynaklandığı ve dolayısıyla da yarattığı genellikle serin ve yağışlı havanın sebep olduğunu öne sürer.

Volkanik bir patlama, aynı zamanda atmosfere büyük miktarda sülfür dioksit yayabilir ve sonuç olarak da yeryüzüne asit yağmuru olarak düşer ve kutup buz örtüsünde yıllık buz tabakasına dahil olur. Grönland'da çalışmalar yapan Danimarkalı bilim adamları, yaklaşık 20 yıllık bir hata payıyla, Santorini'deki patlamanın milattan önce 1645 yılında (başka bir deyişle, MÖ 1665'den 1625'e) meydana geldiğini iddia etmişlerdir -ki bu da 1628'de küresel iklimi etkileyen büyük bir volkanik patlamaya dair dendrokronolojik kanıtla birleşir.

Bu araştırma, Tunç Çağı'ndaki patlamanın milattan sonra on yedinci yüzyılda meydana geldiğini ve Girit Minos uygarlığının yıkımına neden olmadığı sonucuna varır. Mısır'daki Tell El-Dab'a antik kentinde son zamanlarda ortaya çıkarılan ve milattan önce yaklaşık 1540 yılı ile tarihlendirilen süngertaşlarının Santorini'den geldiği ifade edildiği andan itibaren bu teori tartışılır fakat son analizler değişmez: Girit Minos uygarlığının yıkılışıyla Atlantis'in yıkılışını birbirine bağlayamayız.

1984 tarihli *The Flood From Heaven* (Cennetten Gelen Tufan) başlıklı bir çalışmada, Eberhard Zangger, Atlantis mitini, Geç Tunç Çağı'na adapte etmeyi arzu eder; fakat Santorini'ye değil. Hipotezine göre, Atlantis hikâyesi Truva'dan başlar. Teorisini, iki temel dayanak üzerine inşa etmiştir:

1. Truva Savaşı hikâyesi, Solon'a, bunu Atlantis hikâyesi olarak anlatan Mısırlı rahipler tarafından nesiller boyu değiştirilerek aktarılmış. Masalın varlığını kabul etme konusunda da tek kelimeyle başarısız olmuştur;
2. Truva'nın arkeolojik hikâyesi, Platon'un Atlantis'in başkenti hakkındaki tanımıyla çok güzel bir şekilde kaynaşır. Truva kalesi büyük değildir; fakat yapay limanlar ve kanalların şeklindeki etkileyici mühendislik projelerinin ön plana çıktığı çok daha büyük bir şehrin yalnızca bir kısmının olduğunu iddia eder.

Son zamanlarda Truva'da gerçekleştirilen çalışmalar, Truva'nın Geç Tunç Çağı sırasında doğu Akdeniz'de önemli bir güç olduğu olasılığını kesinlikle arttırmıştır; fakat Zangger teorisini benimsemek için de gözü karartmak gerek: Denize yakın bir ovada kurulu Truva'nın durumu ve Homeros'un anlatımlarındaki sıcak ve soğuk su kaynaklarının varlığı, (Homeros'un eserinde her ne kadar istilacı olsalar da) Yunanistan ve yabancı bir düşmanı arasındaki çatışma fikri kadar az yankı yapabilir ve Hisarlık Tepe'deki höyük, Platon'un Atlas Okyanusu'ndaki adasına az da olsa benzer ve her ne kadar belli katmanlarda depremin yarattığı hasarın izlerine rastlansa

da şehirlerin hiçbiri dalgalar tarafından yutulmadı. "Hitit imparatorluğunun, ileri karakollara tabi bir devletten"²³ Yunanistan'ın doğusundaki çökmüş bir emperyalist güçten batıya doğru uzun bir yol vardır.

1920'lerde, Lewis Spence adında bir gazeteci, Atlantis'e dair izlerin, Antiller ya da Batı Hint Adaları'nda kısmen görüldüğünü iddia etmişti. Düşüncesizce, bir Aztek kenti olan Atzlan'ı Atlantis (bazı şaşırtıcı kronolojik çelişkilere karşın – Aztekler, Atzlan'ı MS 1168'de terk ettiklerini düşünürler) ile su perisi Kleito'yu Meksikalı Coatlicue ile ve Atlas'ı Uitzilopotchi'nin isminin ilk bölümüyle aynı kefeye koyar ve teorisini desteklemek için korkunç bir biçimde çarpıtılmış karşılaştırma yöntemini uygularken, Platon'un Atlantis'ini Amerikan mitolojisine yerleştirir:

Perulu tanrı, tıpkı Poseidon gibi tepelerle dolu bir ülkeye geldi. Fakat halk, ona hakaret etti ve o da onların üzerine büyük bir tufan gönderdi ve köyleri yok oldu. *[Platon'un anlatımında, Poseidon bir adaya geldi; Atlantisliler, ona tapındı ve ona hakaret etmediler; o anlamda herhangi bir tufan olmadı.]*

Choque Suso adında çok güzel bir bakire ile tanıştı. Acı acı ağlıyordu. *[Spence, başka bir yerde, iki ismin birbirine benzedikleri gerekçesiyle, Kleito'nun Coatlicue ile olan benzerliği iddia etmesine rağmen onu, Platon'un Kleito'su ile eş tutar.]*

Ona, kederinin sebebini sordu ve kız da mısırlarının susuzluktan kurumaya başladıklarını söyledi. Ve o da kıza, kendisine yakınlık gösterdiği takdirde mısırları canlandıracağı vaadinde bulundu. *[Bu temaların hiçbiri Platon'un anlatımında geçmez.]*

Kız buna rıza gösterdiğinde, tanrı da onun arazisini, kanallar yaparak suladı. Nihayetinde, karısını bir heykele dönüştürdü. *[Poseidon, Kleito'yu bir heykele dönüştürmedi.]²⁴*

Bu kuramlaştırma, Spence'in hayal gücüne hitap eder ve de muzaffer bir edayla '[Bu] koşulların daha uygun bir şekilde kıyaslanmaları mümkün mü?' diye sorduğunda verilecek en akla uygun cevap 'Evet' olacaktır. Bu, 'Atlantoloji' olarak adlandırılan kurgunun özgün bir parçasıdır. Bu tür teorilerin önemli çıkarları vardır: Kurgu, mitte vurgulanan 'tarihsel gerçek' için 'yeni bir kanıt' şekliyle haklılığını kanıtladığı müddetçe geçerli olur. 'Atlantis endüstrisi' güçlü ve çekicidir ve günümüzde Atlantis, Amerika'dan tutun, ta Santorini, Girit, Kıbrıs, İsveç, İngiltere, Sahra Çölü, Azor Adaları, Kanarya Adaları, Kuzey Kutbu, Antarktika, Bolivya, Bahama Adaları, Birleşik Devletler'in Utah, Pensilvanya ve Alabama eyaletlerine kadar herhangi bir yerde bulunabilir – uzaydan bahsetmiyorum bile.

'Birçok şey, ispat edilebilir olmadan düşünülebilir.'²⁵ Komplo teorilerinin güzelliği de tıpkı böyledir fakat yukarıda bahsedilen çeşitli hipotezlerin tamamı, Platon'daki tarih ve yer gibi kilit (uygun olmayan) unsurların ihmal edilmiş olmaları gerçeğinden mağdur durumdadır. Sorun şudur:

Platon'un hikâyesindeki her detayı değiştirip üzerine Platon'un hikâyesine sahip olduğunu iddia edemezsin. Bunun, efsanevi Kral Arthur'un 'aslında' Kraliçe Kleopatra olduğunu söylemekten farkı yoktur. Yapmanız gereken tek şey, Kleopatra'nın cinsiyetini, uyruğunu, yaşadığı çağı, mizacını, ahlaki kişiliğini ve diğer detayları değiştirmek olacaktır ve bunun sonucunda elde edeceğiniz benzerlik kaçınılmaz olacaktır.²⁶

Dış görünüşe göre, Platon'un hikâyesini kabul etmenin önüne oldukça fazla zorluklar çıkmaktadır: Gelişmiş bir uygarlığı, Mezolitik Çağ'a yerleştirmenin kronolojisi; Atlas Okyanusu'nun altında batık bir kıtanın olduğunun jeolojik olanaksızlığı; Atlantis adını taşıyan antik dünyadan elde

edilen herhangi bulgunun tümüyle kayıp oluşu ve ne Herodot veya Solon ne de Platon'dan önceki herhangi antik bir metinde Atlantis'in adının hiçbir yerde geçmediği gerçeği gibi. Açık söylemek gerekirse, Platon'un ki haricinde, Atlantis hikâyesine dair hiçbir kaynak yoktur. Atlantis, Mısır'dan türemiş ve 'tüm aldatmacalar içinde en muhteşemi ve en dayanılanı' olan bir masaldan ibarettir.²⁷

Atlantis kuramının gerçekleştirilmekte tuhaf bir şekilde başarısız olduğu şey, Platon'un neden bu masalı anlatmış olduğunu düşünmemesidir.²⁸ Aristo'nun öğrencisi olan Thephrastos dahil, bir grup Antik Çağ yazarı, Atlantis'i bir hikâye olarak kabul etti; fakat Platon'un en büyük öğrencisi Aristo etmedi. O, bu hikâyeyi, felsefi sonlar için bir edebi tasarım olarak kabul etti ve Atlantis'i, Homeros'un eserindeki kurgusal aygıtlara benzer bir yapı olarak gördüğünün belirtildiği Strabon'un *Coğrafya* adlı eserinden bir alıntımız var: Aristo'ya kalırsa diye söze başlayan Strabon: 'Onu yaratan da yok eden de odur.' Atlantis, yalnızca Platon'un hayal gücünde var oldu.

KISIM 3

YUNAN MİTOLOJİSİNE DAİR BAZI YAKLAŞIMLAR

Antikçağ'dan beri insanlar, mitleri yorumlamaya çalışmışlardır; nereden geldiklerini ve ne anlama geldiklerini sorgulamış olmaları, süregelen hayranlıklarının bir parçasıdır ve mitlerin arkasında yatan 'gerçeği' elde etme veya tarihsel gerçeklere dayalı olduklarını kanıtlama çabalarına dair çağdaş bir tercih mevcuttur. Televizyon programları eşliğinde *The Ulysses Voyage: Sea Search for the Odyssey* (*Odysseus Yolculuğu: Odysseia'yı Denizlerde Aramak*); *In Search of the Trojan War* (*Truva Savaşı'nın Peşinde*); *Odysseus Unbound: The Search for Homer's Ithaca* (*Özgür Odysseus: Homeros'un İthaka'sının Peşinde*) ve hatta *Odyssey of the Gods, an Alien History of Ancient Greece* (*Tanrıların Yolculuğu, Antikçağ Yunanistanı'nın Farklı Tarihi*) gibi kitaplar insana keyif verir ve onları okumaya kıskırtır; fakat (yapar gibi görünseler bile) Yunan mitleri tarih anlatmazlar, (çok fazla toplumsal özelliklerinin olmasından dolayı) yalnızca eğlendirmekle kalmazlar, (dinle yakından bağlantılı olmalarına rağmen) dini anlayış barındıran anlatımlar olmadıkları gibi inançlarıyla ve yaşam tarzlarıyla ilgili rehberlik de etmezler. Bu, önemli bir tartışma konusu yaratır: Eğer bunlar tarih, eğlence veya dini inanç değillerse, o halde ne için varlar? Yüzyıllar boyunca, (kapsamlı olmayan) seçeneklerin sunulduğu çok sayıda yorum ileri sürülmüştür; fakat ortak bir çözümün, gerçekçi bir hedef gibi görülmediği de ayrıca vurgulanmalı;

aslında, büyük bir alim, mitlere ait tüm evrensel teorilerin otomatikman yanlış olduğunu söyleyecek kadar da ileri gider.¹

Mitleri, zarar görmüş tarih ve zaman içinde bozulmaya yüz tutmuş gerçek olaylar olarak görenler vardır. Bu yaklaşım, Schliemann'ı heveslendirmişti ve Mikenai'de altından ölüm maskesini gün yüzüne çıkardığında, 'Agamemnon'la göz göze geldiğini' böbürlenerek söylemiş ve Truva'da bulduğu 'Helen Hazinesini' karısına takmıştı. Ayrıca, Odysseus'un 'gerçek' yolculuğunu ve Atlantis'in bulunduğu yeri aramaya gitmeleri için çağdaş TV araştırmacılarını da heveslendirmiştir. Bu, eski kralların başarılarının kaydedildiği bir sütunu tanımlayan ve *Hiera Anagraphe*, yani 'Kutsal Kayıtlar' olarak bilinen ilginç bir yazıyı milattan önce 300 dolaylarında yazan Euhemeros'un ki kadar eski bir yaklaşımdır. Ouranos, Kronos, Zeus ve bu gibi krallar, zaman içinde insanların hatıraları kayboldukça, tanrı olarak düşünölmeye başlandılar. Bu nedenle, temelde, efsanelerin geleneklerden kaynaklandığı teorisi olan Euhemerizm düzeni, mitolojiyi tümöyle tarihe dönöştürür: Yani Zeus sıradan bir adamdır.

Antik Çağ düşünürleri arasında güven duyulan başka bir bakış açısına göre, mitler alegorik, yani mecazi (Yunancada *allegoria* [mecaz], 'başka bir şeyi anlatmak' olarak kullanılır) anlamlar taşır: Sırları, ancak mecaz şifrelerinin çözölmesiyle ortaya çıkabilecek olan gizli felsefe veya teolojiden ibarettir. Bu da alimlere, Sahte-Heraklitos'un MS Birinci yüzyılda yazdığı *Homeros Problemleri* adlı eserinde, Homeros'a yönelttiği haksız yorumlara karşı Homeros'u savunma şansını verdi:

Homeros, Odysseus'u her erdemi için bir aracı olarak gördü ve insan yaşamıyla beslenen ahlaksızlığından nefret ettiğinden beri felsefe yapmak için kullandı. Bir an için tuhaf zevklerle beslenen Lotus-Yiyenler'in ülkesini ele alacak olursak: Odysseus, kendini zapt eder ve orayı teğet geçer. Veya her birimizin içinde var olan vahşi ruhu ele alacak olursak: Odysseus, kurnazca sözler sarf ederek ona olanak vermez. Buna, mantığımızı 'elimizden alan' 'Kyklop' denir. Bilgelik, yeraltındaki dünya da dahil olmak üzere araştırılmayan bir yer kalmasın diye Hades'e kadar iner. Her yaşta düşünce özgürlüğünü tecrübe etmiş olan bu kişi, Sirenler'i neden dinler? Ve 'Kharybdis' ise müsrifliği ve içkiye duyulan doyumsuz arzular tanımlamak için uygun bir isimdir. Skylla, birçok şekilde görünen ahlaksızlığın mecazi anlamıdır: bu nedenle, onun açgözlülüğü, öfkeyi ve oburluğu simgeleyen köpek başlarıyla donatılmasıyla mantıklıdır. Ve güneşin ait olan sığır sürüleri,(metinde aynen belirtildiği gibi) midesi için yasaklanmıştır. Açlığı bile zorunlu dürtüden saymıyor.²

Farklı bir bakış açısına göre, mecazi yaklaşım, 'Karşılaştırmalı Mitoloji' başlığı altındaki bu son derece önemli makaleyi yazan F. Max Müller (1823-1900) tarafından ele alınmıştı. Tipik bir on dokuzuncu yüzyıl düşünürü olan Müller, 'vahşilerin' mitolojisi ve özellikle Yunanlılarla ilk Avrupalılar arasındaki benzerlikten dolayı tedirgin olmuştu:

Fakat ne kadar çok Hellas'ın doğuştan gelen zekasına hayranlık duyarsak, din adı altında sergilediği bu kaba ve mantıksız davranışlarına da o kadar şaşırırız [...] birçok tanrıya inanırdı ve başta [Zeus] olmak üzere tüm tanrılara ve insan doğasını rezil eden ahlaksızlıklara ve zayıflıklara bağlıydı. Şairleri [...] Kızılderililerin tüyler ürperten vahşiliklerinden azami derecede faydalanan tanrıları anlatırdı.³

Yunanlıların (ve dolayısıyla on dokuzuncu yüzyıl atalarının) vahşi olmadıklarını ve mitoloji üzerine incelemeler yaparak, iğrenç ve sapıkça zırvaları saplantı haline getirmenin aynı olduğunu gösterme gayreti içinde olan Müller, ilkel insanların mitleri, şafak ve güneş gibi doğa olayları tarafından esinlenen dinsel korkuyu ifade etmek için yarattıklarına dair teorisini formüle etti. Müller'in 'ilkelleri', güneşe, kişiselleştirilmiş nitelikler sundu fakat dil geliştikçe insanlar, gerçek mitlere karşı olan anlayışlarını kaybettiler ve bundan dolayı da anlamları, sadece mitlerin gerçek manalarını ve içinde geçen karakterlerin isimleri saptanarak elde edilebildi. Örneğin, Endymion'un Yunancada *dyo*, yani 'ben dalıyorum' anlamına gelen ve güneşin batması anlamında da kullanılan kelimedenden türediğini açıklar. Ardından *endyo* kelimesinin de aynı anlamda kullanıldığını ve 'günün batışı' anlamına gelen *endyma* fillini türettiğini iddia eder. Sonra, Endymion kelimesinin gerçek anlamının unutulduğunu ve bir zamanlar batan güneşin anlatıldığı masalların artık bir tanrı ismiyle anlatıldığını ve insanların 'Gece oldu' demek yerine 'Selene [Ay] Endymion'a [gün batımına] iyi uykular öpücüğü verir' dediklerini ifade eder.

Genellikle 'Güneş Mitolojisi' olarak tanımlanan bu yaklaşım, Viktorya dönemi İngiltere'sinde inanılmaz derecede revaçtaydı. Müller, yaklaşımının artık bir hükmü kalmamış olsa da oldukça ünlü biriydi.

Müller'in geliştirdiği kuram, J. G. Frazer (1854-1941)'ın çalışması tarafından özetlenen ve Karşılaştırmalı Mitoloji olarak bilinen yöntemle başarıya ulaşmıştı. Frazer'ın büyük çalışması, son derece bilimsel bir eser olan *The Golden Bough (Altın Dal)* idi ve onu çekici kılan neden ise farklı insanların mitlerini karşılaştırması ve aralarında

enteresan ilişkileri ortaya çıkarmasıydı. Yaklaşımları aşağıdaki şekilde işler:

1. Bir miti seç. Eğer bu mit tuhaf, kendisiyle çelişen veya mantıksız ise sebebi, muhtemelen kültürel gelişimin daha eski bir aşamasına gittiği içindir;
2. Mümkün oldukça birçok farklı kültürden bu mite dair birçok örneklerin izlerine ulaş;
3. Tüm örneklerle hitap eden genel bir açıklama bul;
4. Genel açıklamayı, asıl probleme yeniden uygula.

Örneğin, Frazer, milattan sonra on ikinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında geçen ve *Odyseia*'da Odysseus'un Polyphemos ile karşılaşmasıyla oldukça benzerlikler gösteren otuz altı masal derlemiştir. Bunlar, İslay Adası'nda kör bir kemancı tarafından anlatılan hikâyeyle başlar, Binbir Gece Masalları'ndan bölümlerle ve bir Moğol masalı olan Tepegöz'le geniş bir yelpazede devam eder. Bu, karşılaştırma modeline uygun olarak, Polyphemos'un olduğu bölümün analizini sunar ve bunun yanı sıra daha sonraki tüm değişimlerin altında yatan 'İlk Mit'i araştırır:

Bu masalın farklı anlatımları arasındaki benzerlik o kadar birbirine yakın ki, aslı ister *Odyseia*'daki anlatım olsun veya olmasın ya da Homeros'un destanında bahsettiği daha eski bir masal olsun, hepsi ortak bir başlangıçtan türemiştir.⁴

Frazer, gerçekte iki kilit varsayımda bulunuyor:

1. Tüm bu hikâyeler aynı; her biri bir diğerinin bir tasviri veya farklı şekli;

2. Bu mite ait gerçek bir kopya mevcut ve daha sonraki anlatımlar, onun çarpıtılmış tasvirleridir.

Karşılaştırma yapanın görevi, günümüze dek gelmeyi başarmış tasvirleri kullanarak asıl masalı yeniden oluşturmaktır. Tıpkı karşılaştırmalı dil biliminin, Hint-Avrupa dil ailesinden olan 'brother', yani 'ağabey' kelimesini, diğer şekilleri olan *brodthor* (Eski İngilizce), *bruodar* (Eski Yüksek Almanca), *frater* (Latince), *bhratr* (Sanskritçe) ve benzerlerini analiz ederek *bhrater* olarak yeniden düzenleyebildiği ve buna göre de karşılaştırma yapan mitoloji uzmanlarının, mitleri yeniden düzenlemek için girişimde bulunduğu gibi. Bu nedenle, Kyklop masalı anlatıldıkça, Frazer'ın analiz ettiği en yaygın masal tasvirleri de şu şekilde anlatılır:

1. Kahraman ve yoldaşları, tek gözlü bir çoban devin mağarasında tutsaktırlar;
2. Yoldaşlarının bazıları ya da tümü, dev tarafından demir şişlere geçirilerek ateşte pişirilirler;
3. Dev, yemeğini yedikten sonra uykuya dalar;
4. Kahraman, şişi alır, ateşte ısıtır ve devin gözüne saplar;
5. Sabah olduğunda dev, koyunlarını dışarı salmak için mağaranın kapısını açar ve kahraman, saklandığı bir koyunun altında emekleyerek veya koyunun altına tutunarak kaçar;
6. Kahraman, 'İşte buradayım' diye bas bas bağırarak büyülü bir yüzüğü taktığında yeri tespit edilir;
7. Kahraman, ancak parmağını koparıp atınca kaçıp kurtulur.⁵

Homeros'un eserinde, Kyklop'un sadece koyun ve keçilerinin olduğunu düşünürsek, Odysseus'un, armağanlar almak için Polyphemos'un mağarasında kalmaya karar vermesi tuhaf bir durumdur; fakat Frazer'ın diğer masallarıyla karşılaştırdığımızda, Odysseus'un bazı yoldaşlarının, devin mağarasına baskın yaptıkları veya dilendikleri sırada yakalandıklarını görürüz. Karşılaştırma yapanlar, İlk Mitteki kahramanın, devin mağarasına, yiyecek ve başını sokacak bir yer aramak için gittiğini ve mağarasına dönen dev tarafından yakalandığına inanır. Fakat bu yaklaşımdaki sorun, Odysseus'un şan ve şöhrete olan tutkusu, *xenia* (misafirperverlik) teması ve Polyphemos'un tanrılara karşı saygısızlığı gibi *Odysseia*'ya özgü masala olan bakış açılarını görmezden geliyor olmasıdır. Ayrıca, bazı önemli benzeşmezlikleri de ıskalar:

1. Polyphemos, insanları çiğ çiğ yer, onları pişirmez;
2. Odysseus, devi sarhoş ederek uyutur;
3. Kyklop'u kör etmek için kullandığı kazık ahşaptır, demirden değil;
4. Odysseus, kendisini 'Hiç kimse' diye tanıtarak devi kandırır;
5. Odysseus'un yeri büyülü bir yüzük tarafından ortaya çıkarılmaz bizzat kendisi seslenir;
6. Odysseus, kendi parmağını koparmaz.

Özellikle Polyphemos'un barbarlığını vurgulayan insan etini çiğ olarak yemesi, zafer kazanmasını sağlayan yeteneğiyle Odysseus'un *metis*'i ve *Odysseia* hikâyesinin temelini oluşturan kimlik ve ifşa temasındaki değişiklikler birinci derecede önemlidir.

Gerçek şu ki, farklı anlatımların çoğunda bahsedilip Odyseia'da bahsedilmeyen yüzük teması, Frazer'ın (a) yüzük temasının, İlk Mit'in bir parçası olduğunu ve (b) bu nedenle Kyklop bölümünün çok daha eski bir masalın bir farklı şekli olduğunu iddia etmesine neden olur. Problem şu ki, yüzüğün varsayıma dayanan asıl masala daha sonra eklenip eklenmediği hiçbir şekilde bilinmiyor. Aslında farklı olmalarına rağmen yüzeysel anlamda benzer olmaları yüzünden, karşılaştırma yapanlar, masalı aynı şekilde yorumlamış olabilir. Yaklaşım ilginçtir; fakat mitlerin asıllarına ulaşmak için yapılan bu araştırma, Odysseus'un eve dönüş yolculuğu kadar tehlikelidir.

Herşeyden önemlisi, Frazer'ın çalışması, 1912 tarihli Themis adlı kitabın yazarı Jane Harrison tarafından geliştirilmişti. Harrison, özellikle mit ve ayın arasındaki bağlantılara karşı ilgiliydi ve 'mit' kelimesinin kullanımının, ayinlere değinen hikâyelerle sınırlı olduğu takdirde yararlı olacağını iddia etti. Tüm mitlerin, ayin (*dromena*, 'uygulanan şeyler') ile ilgisi olan kelimeler (*legomena*, 'konuşulan şeyler') olduğu veya bir zamanlar öyle oldukları fikrini geliştirdi: Diğer bir deyişle, mit, ayinin içinde yer aldığı aynı konuların bir tasviriydi. Bu türden yaklaşım, örneğin, F. M. Cornford'un, Yunan komedyasının bir Yeni Yıl ayiniyle ortaya çıktığı teorisi ve Gilbert Murray'in, ayinin kökeni hakkındaki düşünceleri ve Yunan trajedisinin yapısına dayanan teorileriyle birlikte 'Cambridge Okulu'nun üyelerine ait teorileri ayırıp bir kenara koyar. Mitolojik yapboza ait ilginç parçalar yerine yerleştirilmişti fakat bilim ilerler ilerlemez kesin ve açık olarak belirtilmişlerdi.

1920'lerde yeni bir bakış açısı getirmiş olmasına rağmen Georges Dumézil, karşılaştırmalı yöntemi kendi

çalışmalarında yeniden gün yüzüne çıkardı. Dumézil, mitlerin yapısını araştırdı ve Hint-Avrupa toplumunun üç hiyerarşik ve ideolojik alanveya ‘fonksiyonlara’ bölündüğü tezini geliştirdi:

1. Rahip/hükümdar olanlar;
2. Savaşçı olanlar;
3. ‘Bereketli’ olanlar (verimlilik ve çiftçiler buraya dahildir).

Dumézil, Hint-Avrupa mitolojilerinin, toplumun bu bölümlerini belirttiğini öne sürdü ve böylece, örneğin, Paris’in Yargısındaki Truvalı prensin, bu üç ‘fonksiyon’ olan hükümdar (Tanrıların Kraliçesi Hera), savaşçı (savaşçı tanrıça Athene) ve bereket (aşk tanrıçası Aphrodite) arasında seçim yapması gerekmektedir. Ayrıca, Truva’nın, Paris’in Aphrodite’i seçerek ve bereketliliği birinci sıraya taşıyarak hiyerarşiyi bozduğundan dolayı düştüğünü açıklar.

Sigmund Freud (1856-1939), belki de en çok ‘Oedipus Kompleksi’ ile tanınır; fakat fikirleri, mitlerle ilgili çalışmaların çok daha fazla yayılmasına sebep olmuştur. 1900 tarihli *The Interpretation of Dreams (Düşlerin Yorumu)* adlı kitabında Freud, Oedipus kompleksinin aynı cinsten olan ebeveynin, arzularını bastırmasının yanı sıra çocuğun, karşı cinsten ebeveynine karşı hissettiği cinsel dürtülerini bastırmasından kaynaklandığını ileri sürdü. Bu, babasını öldürüp annesiyle evlenen Oidipous mitinin konuyla oldukça ilgisinin⁶ olduğunu gösterir. Ayrıca, *Düşlerin Yorumu* adlı kitabı, halk masallarının, mitlerin, destanların, fıkraların, vs. oluşum ve içerik bakımından rüyalarla ilişkili olduklarını belirtir.

Freud, aklımızın bilinç ile arzularımızın genellikle başkaldırdığı bilinçaltı olmak üzere iki bölümden oluştuğunu söyler ve bilinçaltındaki arzular bilinçli olanlarla çatıştıkça, düşler, bastırılmış veya baskı altına alınmış arzuların kılık değiştirmiş şekline dönüşür. Freud, mitlerin ve genellikle baskı altına alınmış bilinçaltı fikirlerin, gelenekler ve toplum tarafından kabul edilmesine izin verdikleri için aynı ve önemli olduklarını söyler. Freud'a göre düşler, iki kademede görülür. 'Görünür içerik' (hatırladığın rüya) ve 'gizli içerik' (hatırladığın rüyayı yaratmak için birbirine uyan düşünceler). Gizli içeriği, görünür içeriğe dönüştürme işlemine 'rüya çalışması' denir ve bu işlem, birinin bir dili başka bir dile çevirmesine benzer çalışır. Rüya çalışmaları tarafından üretilen görüntülere semboller denir ve bunlar (yalnızca rüyayı gören kişinin nedenini açıklayabileceği) özel ya da (rüyayı gören kişi için tam bir sır fakat psikanaliste göre gözle görünür olan) evrensel simgeler olabilirler.

Bu fikirlere bağlı olarak Freud'un, cinselliğin bebeklikten beri var olduğu ve erkek çocuklarının dört aşamada olgunlaştıklarına dair teorisi vardır:

1. Otoerotizm: Çocuk, ' zevk ilkeleri ' tarafından yönetilir; zevki, kendi bedeninde keşfeder; baskı altında tutulmaya gelemmez ve arzularındaki ani hazzı arayan *id*, yani ilkel benlik de denilen, aklın bir kısmı tarafından hükmedilir.
2. Oedipus evresi: Üç ve yedi yaşları arasında, erkek çocuk, annesini cinsel obje olarak görür; onu sadece kendisine ister ve çocukta, babasıyla arasındaki çatışmalarla birlikte, iğdiş edilme korkusuna neden olan babası tarafından tehdit

edildiğine dair algı yaratır ve çocuk, babasına olan sevgisinden ve ona olan düşmanlığından dolayı onun için endişelendiğinden, korku ve suçluluk hisseder.

3. Gizlilik: Bu hislerden dolayı, artık çocuk, *ilkel benliğinin* dürtülerini kontrol altında tutan süper egonun şekil vermesiyle birlikte cinselliğini bastırır.
4. Olgunluk: Çocuk, ergenlik dönemine ulaşır; kendisini, annesinden ayırır; babasıyla uzlaşır ve karşı cinsten olup annesine benzemeyen cinsel bir obje arayışına girer.

Eğer toplumlar bireyler gibiyse (kocaman bir ‘eğer’), o halde psikanalizler, tüm ulusların çağlar boyu gördükleri rüyalarındaki⁷ kendi arzularına ait fantezilerin yarattığı ve ‘çarpıtılmış eser’ olarak adlandırılan mitleri açıklamak için kullanılabilirler. Freud’a göre mitlerin içeriği simgeseldir verüya çalışmalarından tarafından aşırı derecede çarpıtılmazlar. Bu nedenle, rüya analizlerini uygulamayı ve ardında yatan gizliliği çözmeyi oldukça kolay bulur. Freud, halk masallarını, mitleri, fıkraları ve buna benzer olan türleri kullanarak bir takım evrensel ‘Freudyen’ simgeler listesini oluşturdu. (Sayfa 457’deki tabloya bakınız.)

Yunan mitlerinin, önceki sayfada belirtilen temalarla dolu olduğunu farz edersek, kendilerini Freudyen analizinin kollarına kolaylıkla bırakmış olmaları şaşırtıcı değildir. Medusa⁸ masalı, Freudyen analizi konusunda çok güzel bir örnek sunar:

- başının uçurulması = iğdiş edilme
- yaydığı korku = iğdiş edilme korkusu

Bu, tehdide inanmayan bir erkek çocuğunun, kadının cinsel organının etrafındaki tüyleri, ilk olarak annesinde gördüğü anla ilişkilidir. Analiz devam eder:

- Medusa'nın yılanlı başı, korkuyu hafifletmeye yardımcı olur; çünkü erkek organını simgeleyen yılanlar penis yerine geçer;
- Freud'un 'dengeleme' olarak adlandırılan teknik kuralı burada uygulanmaktadır; çünkü penis simgelerindeki çeşitlilik iğdiş edilme anlamına gelir;
- Medusa'nın başına bakan kişinin taşa dönüşmesi, iğdiş edilme kompleksindeki duygusal tepkinin aynısıdır;
- Taşa dönüşmüş olmak, penisin sertleşmesi demektir. Bu rahatlatıcıdır çünkü bakanın hâlâ bir penisi vardır ve olduğunu da sertleşerek gösterir;
- Bakire bir tanrıça olan Athena, 'korkunun simgesi' olan Medusa'nın başını, cinsel tacizleri engellemek için bir annenin 'korku veren cinsel organını' göstere göstere taşır;
- Erkeği iğdiş etmekle tehdit eden kadına ait bu tanıma, yalnızca 'bütünüyle homoseksüel' Yunanlıların uyması beklenir.⁹

Sembol	Anlamı
Krallar ve krâliçeler	Baba ve anne
Küçük hayvanlar	Çocuklar
Kapalı çevre (evler, kasabalar, hisarlar, kaleler ve şatolar)	Kadın bedeni
Geçitler, kapılar, pencereler ve diğer açıklıklar. Fırınlr, ocaklar, kapacaklar. Toprak, kırlar, at nalı, elmas şeklinde nesneler, keten bezi.	Kadın cinsel organları
Genişliğinden daha uzun olan herhangi bir şey (alet-edevat, saban, ateş, başlar, ayaklar, eller, parmaklar, diller, ağaçlar, yılanlar, kuşlar, kılıçlar ve bıçaklar); 3 sayısı; gözler	Erkek cinsel organları
Suya düşmek veya sudan çıkmak	Doğum
Yolculuk	Ölüm
Giysiler	Çıplaklık (Freud, burada tam evirmenin mantığını uygular)
Basamak çıkmak veya merdivene tırmanmak; dik olan yerler; uçmak; ata binmek	Cinsel ilişki
Vahşi hayvanlar ve canavarlar	Günahkar dürtüler veya tutkular
Oyunlar oynamak veya müzikal enstrümanlar çalmak; kaymak, süzölmek veya bir ağaç dalını çekip indirmek	Mastürbasyon
Dişi yerinden sökmek	Mastürbasyona verilen hayali iğdiş edilme cezası

Freud'un, mitin görünür veya açık içeriğinin ardında görünmez veya gizli bir anlamın yattığı düşüncesi oldukça etkileyicidir. Birçok teori, mitin ve mitleri anlatan toplumların derlediği gizli anlamların değerini hafife alır ki bu kesinlikle gerekli olan bilinçli bir yöntem değildir.

Carl Jung (1875-1961), 1912'de Freud'dan ayrılan ve 'kolektif bilinçdışı' fikrini geliştiren öğrencisiydi. Ona göre, temelde benzer simgeler, mitlerde ve kolektif düşlerde tekrarlanır. Onların, hepimizin beden şekillerinin ortak bir mirası olarak kabul ettiğimiz ve bin yıldan fazladır geliştirilen kolektif düşlerin geleneksel ifadeleri anlamına gelen 'arketip', yani asıl numune olduklarını ifade eder. Mitler, büyük bir arketip deposundan ortaya çıkar ve dolayısıyla, insan bedenine ait ifadelerde Jung, bilinç öncesi akıldan gelen ve mitlerde (tanrısal çocuk, bilge yaşlı adam, ana ve kız gibi) prototip simgelerin oluştuğunu ileri sürdü. Fakat kolektif aklın, bilinçli bir hale geldiğinde, kişiliğin gelişmesi için bastırılmış olması gerektiğini söyleyen Jung, ayrıca zaferin, başarılı seferleri, elde edilen ganimetleri ve benzeri şeyleri anlatan mitlerce simgeleştirildiğini ifade eder. Ashında, Jung, kolektif bilinçdışının hiçbir ifadesinin, benzer mitlerde bulunanlardan daha önemli olmadığına inanıyordu.

Jung'un çalışmaları, kabul görülmeleri için inanç sıçramasına ihtiyaç duyar; fakat mitlerin ne kadar temele dayalı ve köklü olduklarını da gösterir.

Mitler üzerine yapılan diğer bir önemli çalışma da 1928 yılında Rus dilinde yayınlanan Vladimir Propp'un *Morfologiya Skazki (Halk Masallarının Morfolojisi)* adlı eseridir. Bu kitap, 'harikalar masalı' olarak bilinen bir tür Rus halk masalının altında yatan yapıyı analiz eder.

Propp, bu masallardaki kahramanların değiştiğini fark etmiş olmasına rağmen konuların değişmediğini fark etti ve bu nedenle harika masalları, 'fonksiyonlarını' belirlediği karakterlerin eylemleri doğrultusunda analiz etti. Karakterlerin ve eylemlerin farklı olduğu birçok örnekler elde etmiş olmasına rağmen fonksiyonlar aynıydı: Bir çar, kahramanın birine bir kartal verir ve bu kartal, kahramanı başka bir krallığa götürür; yaşlı bir adam, Sucenko'ya bir at verir ve bu at, Sucenko'yu başka bir krallığa götürür; bir prenses, İvan'a bir yüzük verir ve ardından yüzükten genç adamlar çıkar ve İvan'ı başka bir krallığa götürürler. Bu olayların tümü 'işlevsel' anlamda aynıdır: Birisi, bir kahramana bir şey verir ve o şey de onu başka bir yere götürür. Burada önemli olan şey karakterler veya *tek başına* eylemler değil, masalın içindeki eylemlerin, masalın genel yapısıyla olan ilişkisidir.

Propp, yüz adet harikalar masalının fonksiyonlarını analiz etti ve göze çarpan iki şey buldu (sonraki sayfada yer alan tabloya bakınız):

1. Fonksiyonların toplam sayısı (her hikâyede ortaya çıkmamalarına rağmen) tam olarak otuz birdir;
2. Fonksiyonlar, daima aynı sırada gerçekleşir.

Ayrıca Propp'un, Perseus, Theseus ve Argonotlar'a ait mitlerin bu sisteme dayandıklarını iddia etmesi enteresandır. Bu temele dayalı bir analiz üretmek, yalnızca kuralların oldukça liberal bir anlatımıyla ve teoriye yönelik belli bir miktardaki iyi niyetle mümkün olabilir.

Fransız bilim adamı (1908 doğumlu) Claude Lévi-Strauss'un, mitlere yönelik

Sayı	Fonksiyonu

1.	Bir ailenin üyesi evden uzaklaşır
2.	Bu kahramana bir yasak gelir
3.	Yasak ihlal edilir
4.	Zalim, onu aramaya başlar
5.	Zalim, kurbanı hakkında bilgiye ulaşır
6.	Zalim, kurbanından ve kişisel eşyalarından faydalanmak için onu kandırmaya çalışır
7.	Kurban, hileye başvurur ve dolayısıyla ister istemez düşmanına yardım etmiş olur
8.	Zalim, bir ailenin üyesine zarar verir veya onu yaralar
8a.	Bir ailenin üyesi, ya bir şeyin eksikliğini hisseder ya da bir şeylere sahip olmayı arzular
9.	Talihsizlik veya eksiklik belirtilir; kahramana, bir istek veya emirle yaklaşılr; gitmesine veya gönderilmesine izin verilir
10.	Arayan kişi, karşı harekete geçmeyi kabul eder veya geçmeye karar verir
11.	Kahraman evden ayrılır
12.	Kahraman, sınanır, sorgulanır, saldırıya uğrar, vs. ve bu da ona ya sihirli bir vekil ya da bir asistan tarafından karşılanması için zemin hazırlar
13.	Kahraman, gelecekteki bağışlayıcının hareketlerine tepki verir
14.	Kahraman, sihirli bir kişiden yardım alır
15.	Kahraman, aranan bir objenin bulunduğu yere transfer olur, gönderilir veya götürölür
16.	Kahraman ve zalim, doğrudan savaşa katılır
17.	Kahraman, sembolleşir
18.	Zalim, yenilgiye uğrar
19.	İlk talihsizlik veya eksiklik tasfiye edilir
20.	Kahraman geri döner
21.	Kahraman takip edilir
22.	Takipten kurtulmayı başarır
23.	Tanınamayan kahraman, yurduna veya başka bir ülkeye varır
24.	Sahte bir kahraman, mesnetsiz iddialarda bulunur
25.	Kahramana zor bir görev verilir
26.	Görev azmedilir
27.	Kahraman tanınır
28.	Sahte kahraman veya zalim açığa çıkar
29.	Kahramana yeni bir görünüm kazandırılır
30.	Zalim cezalandırılır
31.	Kahraman evlenir ve tahta sahip olur

bir araştırmaya göre, oldukça etkili olan bir yaklaşımla arasında kuvvetli bir bağlantının olduğu ifade edilir. 1955'de, 'mitin Yapısal Araştırması'¹⁰ adlı bir makale yayınladı ve 'yapısalcılık', 1960'lar ve 1970'lerdeki çılgın akademik eylemin merkezi oldu. Fakat bu terimin, Yunan mitlerinin analizlerine uygulandığında ne anlama geldiğini kesinlikle saptamak son derece zordur. Lévi-Strauss, miti, lisan veya müzikte iletişim benzeşeni yöntemi olarak saydı: Lisanda, müzikte ve dolayısıyla mitte önemli olan sesler değil, birbiriyle olan ilişkileri ve nasıl yapılandırıldıklarıdır. Onun metodolojisi, neresi olursa olsun, ne zaman olursa olsun veya kim tarafından anlatılmış olursa olsun, mitlerin mümkün olan anlatımlarını toplamak ve ardından onları oluşturan ('mitemaları' adını verdiği) temalarına ayırmaktır. Bu mitemaların tümü birbiriyle bağlantılıdır ve bu ilişkilerin yapıları, konuları ortaya atar: Yapısalcının görevi, bu konuların neler olduklarını araştırmaktır. Örneğin, Kadmos, Oidipous ve Thebai'ye Karşı Yediler mitlerinin analizi, 462. sayfadaki tabloda gösterildiği gibi olabilir.

Mit, tabloda yukarıdan aşağıya doğru (olayların mantıksal sırasına göre) diyakronik olarak okunabilir; çünkü (mit, tıpkı bir müzik parçasına ait melodinin takip edilişi gibi) *anlatılır* veya sağdan sola, sütundan sütuna eşzamanlı olarak okunabilir ve (tıpkı bir müzik parçasına ait armoninin takip edilişi gibi) *anlaşılır*. Yapısalcının yapması gereken şey, (tabloda koyu renkle belirtilen) konuların ne olduğunu ve birbirleriyle ne tür bir ilişki içinde olduklarını keşfetmesidir. Buradaki sorun, üçüncü ve dördüncü sütundakilerin aralarında ne tür bir ilişki olduğunu bulmaktır. Lévi-Strauss, canavar katilliğinin, (fani niteliği olan) 'insan kökeninin ortaya çıktığı yerle ilgili yalanla' ilişkisinin olduğunu (ejderha, fanidir ve Spartoî'nin dünyaya gelebilmesi için öldürülmesi gerekir; Sfenks, insan öldürmeye

**Kan bağına
gereğinden
fazla değer
verme**

**Kan bağına
gereğinden
az değer
verme**

**Katledilen
canavarlar
veya 'İnsan
kökeninin
ortaya çıktığı
yerle ilgili
yalan'**

**Düz yürüme ve
dik durmanın
zorlukları
veya 'İnsan
kökeninin
ortaya çıktığı
yerdeki
süreklilik'**

Kadmos, Zeus
tarafından
tecavüze
uğrayan
kız kardeşi
Europa'yı arar

Kadmos,
ejderhayı
öldürür

Spartoiler,
birbirlerini
öldürür

Labdakos
(Laios'un babası)
= 'Aksak? Laios
(Oidipous'un
babası) = 'Sola
aksayan?'

Oidipous,
babası Laios'u
öldürür

Oidipous,
Sfenks'i öldürür

Oidipous = 'Şiş
ayak?'

Oidipous,
annesi İokaste
ile evlenir

Eteokles,
ağabeyi

Polyneikes'i
öldürür

Antigone,
Kreon'un
emrine
karşı gelir
ve ağabeyi
Polyneikes'i
gömer

hevesli bir canavardır) ve dördüncü sütundaki ortak özelliğin ise, (sakar olan fanilerin oluşturduğu) 'insan kökeninin ortaya çıktığı yerdeki süreklilik' esası olduğunu söyler. Bu nedenle üçüncü sütun, dördüncü sütun için; birinci sütun, ikinci sütun içindir ve Lévi-Strauss şu şekilde sonuçlandırır: 'iki tür ilişkiyi bağlamadaki yetersizlik, çelişkili ilişkilerin benzer bir şekilde kendisiyle çelişkili olması kadar benzerlik göstermesi iddiasıyla üstesinden gelir (ya da yenisiyle değiştirilir).'¹¹

Lévi-Strauss'a göre, aklın temel yapısı çifttir; sürekli olarak zıtlıklarla ilgilenir ve mitler de çiğ/pişmiş; yaşam/ölüm; avcı/av; nitelik/kültür gibi zıt anlamlar arasında arabuluculuk yapar. Dolayısıyla bu analizde, mitler ikili karşıtlık, antitez veya zıt kutupların sunumuyla işler; fakat bu da sonunda bir tür çözülmeye doğru gider. Analizinde, Oidipous'un ensest duyguları ve baba katili oluşunun kendi bünyesinde bir anlamının olmaması çarpıcıdır; fakat aynı zamanda bir şifrenin parçalarıdır: Freud'un onları kullanabileceğine dair hiçbir ortak yanları yoktur.

Daha çağdaş yaklaşımlar, yapısal yaklaşımları daha geleneksel olanlarıyla sık sık karıştırır. Jane Harrison, bazı mitlerin, özellikle başlatma ayinlerinin olduğu yöresel ayinlerle ilişkili olduğu sonucuna varmıştı; fakat Alman bir aydın olan Walter Burkert, geleneksel masalların, kültürel ve tarihsel içeriklere tarafımızca dahil edilmedikleri (ki Lévi-Strauss böyle yapmadı) müddetçe yorumlanamayacaklarına dair fikirleriyle yeni bir çığır açtı; mitler hem anlatanın hem de dinleyenin ihtiyaçlarını karşılar ve ayrıca yararlıdır. 'Uygulamalı geleneksel masallardır'. Örneğin, Argonotların, Limnos'a¹² gidişleriyle ilişkili olarak Burkert, Limnoslu kadınların kocalarını katletmeleri, Limnos'ta düzenlenen Yeni Yıl bayramında

cinsiyetlerin ayrılması ayinine ve Argonotların adaya varışının, yeni bir heyecan getiren geminin ayinsel varışına tekabül ettiğini ve evlilik şartlarında yeniden yapılanmalar olduğunu iddia eder.

Kallisto, Danae, Auge, İo, Antiope ve diğerlerinin¹³ mitlerini yeniden inceleyen Burkert, bu hikâyelerin aynı yapıya sahip olduklarını ve olayların sıralamasının beş *motifeme* (yani, Lévi-Strauss'a göre 'mitema'; Propp'a göre 'fonksiyon' olan ve hikâye türlerinin soyut ve daimi şekli)'nden ibaret olabileceğini gözlemlemiştir.

Olay

Motifeme

Kız, çocukluğundan ve aile yaşamından ayrılır

Evden ayrılma

Kallisto, Artemis'e katılır; Auge ve İo, rahibe olurlar; Danae, yerin altındaki bir mahzene kapatılır; Antiope, bir maenad olur

Tecrit edilmeye dair huzurlu yaşam

Kız şaşkınlık içindedir, tecavüze uğrar ve bir tanrı tarafından hamile bırakılır

Tecavüz

Kız, şiddetli bir biçimde cezalandırılır ve ölümle tehdit edilir

Keder

Bir erkek çocuk doğuran anne, ölümün elinden kurtarılır ve bu çocuğun, kaderinde yazılı olan güçleri ele geçireceğinden dolayı kederlidir

Kurtarma

Bu mitlerin, ya şehir kurucularının anneleriyle ya da kabilelerin atalarıyla ilgili olduklarına dikkat çeker:

- Kallisto, Arkas'ın annesi ve Arkadyalıların atasıdır;
- Danae, Perseus'un annesi ve Miken uygarlığının kurucusudur;
- Auge, Telephos'un annesi ve Pergamon'un kurucusudur;

- İo, Epaphos'un annesi ve Danaoların atasıdır;
- Antiope, Thebai'nin kurucuları olan Amphion ve Zethos'un annesidir.

Vardığı sonuca göre, adını verdiği 'Kızlar Trajedisi', sırasıyla ergenliğin doğal sıralaması, bekaret kaybı, hamilelik ve çocuk doğurma tarafından belirlenen ayinlerin başlangıcını yansıtır. Ancak bazı kabilelerde olduğu gibi kızların ilk adetlerinde evden gönderilmeye zorlandıkları ve bir erkek çocuğu doğurarak tam bir yetişkin olduklarını ispat ettikleri takdirde, masalın yapısındaki benzerliğin önemi artar.¹⁴

Akademik çevrelerin dışında, binlerce yıllık konular üzerine yapılan çalışmaların ya tamamlanmış ya da en azından statik olduğuna dair bir beklenti vardır; fakat aslında, dünyanın her bir noktasında devam eden ilginç ve aydınlatıcı çalışmalarla birlikte mitlere gösterilen akademik ilgi ve haklarındaki yorumlar inanılmaz derecede faaldir. Mitlere gösterilen çağdaş yaklaşım, bilim adamlarının, eleştiri içi yeni bakış açıları yaratmak için yukarıda bahsedilen yorumların güçlü özelliklerini birleştirmeleri açısından oldukça eklektiktir. 'Roma okulu', bilhassa dünyanın farklı bölgelerindeki geleneksel kültürlerin bilgileriyle farklı alanlardan elde ettiği verileri bir araya getirerek alay eder ve bunun tarihsel bir içeriğe yerleştirilmesine dair gerekliliğini vurgular. Fransız alimler J-P. Vernant, P. Vidal-Naquet ve M. Detienne, bunun oldukça fazla olan etkisini kanıtlamışlar ve her ne kadar mimlenmiş birer 'yapısalcı' -ki bu onları oldukça rahatsız eder- olsalar da tarihsel veriler ve antropolojik yaklaşımlardan istifade ederler.

Daha ideolojik yaklaşımlar da ele alınmıştır: Masallarda geçen feminist yorumlar, geleneksel varsayımlar ve özellikle kadın karakterlere odaklı mitlere ait metodolojilerin dayatmacı sonuçlarıyla mücadele eder; Marksist yorumlar da pay sahibidir. Örneğin kölelik, ücretli iş ve aristokratik tasarım temeline dayalı Herakles mitinin analizinde olduğu gibi Delphi kahininin, ABD Merkez Bankası ve sözcüsünün de Alan Greenspan olduğu Jim Willie'nin 'Modern Amerikan İktisadi Mitolojisi'¹⁵ adlı makalesinde olduğu gibi, güçlü Amerikan Doları'nın mimarı olan Robert Rubin'in, Zeus olduğu; onun her tökezleyip yere yüzüstü düştüğünde yerden kalkmasınayardım eden Japon merkez bankasının, karısı Hera olduğu; ABD'nin ticaret merkezi olan Yunanistan'ı savunmak için her an savaşa girmeye hazır Birleşik Devletler ordusunun, yüce savaşçı Akhilleus olduğu; cinsel arsızlıklar sergileyen banka müdürlerinden, oto galericilerden veya elektronik tüccarlarından oluşan tefecilerin, oradan oraya hoplayıp zıplayan, cinselliklerini kendi çıkarları için kullanan orman perileri olduğu; kredi şartlarını yerine getirdikten sonra ceplerinde beş kuruş paraları kalmayan ve orman perilerini kovalayan tüketici ev halkının satirler olduğu anlatılan mitler, ekonomi teorilerini ifade etmek için kullanılır. Vardığı sonuç ise 'modern Amerikan iktisadi mitolojisinin, yakında Yunan trajedisine dönüşecek' olmasıdır.

Gerçek şu ki, Yunan mitlerinin, modern düşüncenin merkezinde fazlasıyla yer almaları, kendi güçleri için olağanüstü bir vasiyetnamedir ve düşüncelerinde fena halde yanılanlara da esin kaynağı teşkil ederler. *Odyssey of the Gods, an Alien History of Ancient Greece (Tanrıların Yolculukları, Antik Çağ Yunanistan'ın Farklı Tarihi)* adlı kitabında, Erich von Däniken, Girit'in¹⁶ tunçtan koruyucusu Talos'un, robottan başka bir şey olamayacağını

görememiştir: 'bu demirden canavar nereden çıktı [...] ve ateş püskürten ejderha fikrine nasıl vardılar? Bu tür yaratıklar, dünyanın oluşumu boyunca hiçbir zaman var olmadılar ki! Hiç kimse öylesine hayalini kurmamıştır herhalde! Ayrıca, Erich von Däniken, Altın Post'un bir tür uçan makine olduğuna inanır. Yunan mitolojisi bilimi, oldukça özgür bir düşünce platformudur.

Mitolojiyle ilgili tüm yaklaşımlardaki doğal tehlikeler, onların uç noktalara itilmesinde yatıyor gibi görünüyor: Tarihselliğin, kinayenin, karşılaştırmalı mitolojinin, psikanalizin, mit-ayininin ve yapısalcılığın zaaflarına rağmen sundukları birçok şey var ve kendi aralarında hem mitler hem de onları yorumlayanlar üzerine, önemli ölçüde bilgiler paylaşmışlardır. İlk anlarından itibaren, Yunan mitleri, iç yüzlerini 'oldukları gibi' anlamakla birlikte eğlenceyi birleştirmişlerdir ve yavaş yavaş yok olduklarına dair işaretler görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Roberto Calasso, muhteşem *The Marriage of Cadmus and Harmony* (*Kadmos ve Harmonia'nın Evliliği*) eserinde şöyle yazmıştır: 'Asırlar boyu, insanlar Yunan mitleri hakkında sanki yeniden keşfedilmeleri ve yeniden gündeme getirilmeleri gereken bir şey olduklarına dair konuşmuşlardır. Gerçek şu ki, bizi uyandırmak için bekleyen ve yeni açılmış gözlerimizi selamlamak için bekleyen bir ağaç gibi tarafımızdan görülmeyi bekleyen aslında mitlerdir,'¹⁷ ve bu kitaba, Yeni Platonculuk ahlakına dair el kitabının dördüncü yüzyıl yazarı olan Sallustius'tan oldukça uygun bir alıntıyla giriş yapılmıştır:

Bunlar asla olmadı, fakat her daim varlar.¹⁸

Sallustius, oldukça haklıdır. Yunan mitleri, hatırlanması zor dönemlere kadar gidebilir; fakat önlerinde görkemli ve coşkulu bir gel.

NOTLAR

Kısım 1 Mitler ve Mitoloji

1. E.R. Leach, M.I. Steblin-Kamenskii'nin *Myth (Mit)* eserine eleştirel bakış, Karoma 1982, syf. 6.
2. Xenophanes, *Fragment (Fragman)*14.
3. Homeros, İlyada 6.381-2. İlyada'da tercümeleri R. Lattimore tarafından yapılmıştır, *The Iliad of Homer (Homeros'un İlyada'sı)*, University of Chicago Press, 1951.
4. Homeros, İlyada 9.431.
5. Euripides, İon 196 ve sonraki syf.; 506 ve sonraki syf., P. Vellacott'un tercümesi, *Euripides: The Bacchae and Other Plays (Bakkhalar ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş basım, 1973
6. Yunancadaki *pseudos* kelimesi ve ilgili fiili yalnızca hikâyeler ve masallar anlamına gelen 'kurgu' demek değil, aynı zamanda 'neyin doğru olmadığı' bunun sonucunda da 'yalanlar' anlamına geliyordu. Platon, buradaki anlam karmaşasını kendi çıkarı için kullanmaktadır
7. Platon, *Cumhuriyet* 377 a-d. *Cumhuriyet* adlı kitabı D. Lee tarafından yazılmıştır, *Plato: The Republic (Platon: Cumhuriyet)*, Penguin Classics, 2. Baskı (yeniden düzenlenmiş), 1987.
8. W. Burkert, *Structure and History in Greek Mythology and Ritual (Yunan Mitolojisi ve Dini Törenlerin Yapısı ve Tarihi)*, University of California Press, 1979, syf. 23.
9. Bkz. syf. 450
10. Bkz. syf. 166
11. Bkz. Bölüm 17 ve 17
12. Bkz. syf. 93
13. Vergilius, *Aeneis* 1. 1.
14. Homeros, İlyada 1. 1.
15. Burkett, adıgeçen eserde, syf. 24.

16. Aristophanes, Arılar 1176 ve sonraki syf., Çeviren D. Barrett, *Aristophanes: The Wasps/The Poet and the Women/The Frogs* (*Aristophanes: Arılar/Şair ve Kadınlar/Kurbağalar*), Penguin Classics, 1964.
17. 'Özdeyişlerde', 'Böylelikle...' diye başlayan üçüncü tüden bir kelime var. Bunlara fakat olarak kabul edilir. Victoria ve Edwar dönemine ait çeşitli Aesop çevirilerinde, kendi kapsamları içinde sınırlıydılar, terminolojileri kusurlu ve özdeyişleri duygusaldı. Croxall'ın ünlü çevirisi, çevirmenini kendi yazdığının yarısından fazlaydı!
18. Aesop, *Fabl* 18, Çeviren O. and R. Temple, *Aesop: The Complete Fables* (*Ezop Masalları*), Penguin Classics, 1998.
19. Aristophanes, *Lysistrata* 793 ve sonraki syf., Çeviren A.H. Sommerstein, *Aristophanes: Lysistrata/The Acharnians/The Clouds* (*Lysistrata/Akarnialılar/Bulutlar*), Penguin Classics, 1973.
20. Herodot 7.35, Çeviren A. de Selincourt, *Herodotus: The Histories* (*Herodot: Tarihler*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1972.
21. *Philogelos* 18, Çeviren D. Fowler ve S. West, 'The Oldest Jokes in The West? (Batının En Güzel Fıkraları Mı?)', *Omnibus* 18, Kasım 1989, syf. 12-13.
22. Aynı eserde syf.129.
23. R.G.A. Buxton, *The Complete World of Greek Mythology* (*Bütün Yönleriyle Yunan Mitolojisi Dünyası*), Thames ve Hudson, 2004, syf. 18.
24. Aristoteles, *Sorunlar*, Çeviren W.S. Hett, Loeb Classical Library, yeniden düzenlenmiş baskı 1953. Syf. 922b

Kısım 2 Temel Yunan Mitleri

Bölüm: Kaos ve İğdiş Edilmekten Düzene Doğru

1. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 121 ve sonraki syf. Hesiodos'un çevirileri, Hesied ve Theognis'in *Theogany: Works and Days, Elegies* (*Tanrıların Doğuşu: İşler ve Günler, Ağıtlar*) adlı eseri 1973 yılında Dorothea Wender Penguin Classics, 1973 tarafından Giriş ile çevrilmiştir. Telif Hakkı © Dorothea Wender, 1973. Penguin Books Ltd.'in izniyle çoğaltılmıştır.
2. Aynı eserde *Tanrıların Doğuşu* 127 ve sonraki syf.

3. Aynı eserde 207 ve sonraki syf.
4. Aynı eserde 178 ve sonraki syf.
5. Farklı bir anlatımda, Apollodoros, Gaia'nın, çocuklarının Tartaros'a sürüldüklerinden dolayı nasıl yıkıldığını, Titanlar'ı babasına karşı saldırmaları için nasıl ikna ettiğini ve Kronos'a efsanevi orağı nasıl verdiğini anlatır. Bu saldırıya, Okeanos hariç hepsi katıldı ve Kronos, babasının cinsel organlarını kesti ve onları denize attı. Damlayan kanlardan Erinyeler dünyaya geldi. Kronos'un, Akhaia'da Drepanon Burnu'nda (Yunancada Drepanon 'orak' demektir) orağı denize doğru savurduğu söylenmektedir.
6. Lucretius, *De Rerum Natura* 1.10 ve sonraki syf., Çeviren R. Latham, *Lucretius, On the Nature of the Universe (Lucretius, Evrenin Doğasında)*, Penguin Classics, 1951.
7. Euripides, *Hippolytus* 557 ve sonraki syf., Çeviren P. Vellacott *Euripides, Three Plays: Alkestis, Hippolytus, Iphigenia in Tauris (Euripides, Üç Oyun: Alkestis, Hippolytos, İfigenya)*, Penguin Classics, 2. Baskı, 1974. Yunanca telaffuzlar belirtilmiştir.
8. Yunanca Himeros
9. Hesiodos, *Theogony Tanrıların Doğuşu* 201 ve sonraki syf.
10. Kuretler'in kökeni hakkında çeşitli anlatımlar mevcuttur. Çoğunda, Kombe ve Sokos'un oğulları olan Pymneus, Mimas, Akmon, Damneus, Okythoos, İdaios ve Melisseus adlı kişilerdir.
11. Ayrıca, Zeus'un, keçilerden birinin boynuzunu (burada adı geçen keçi Aix'tir) aldığı ve Amaltheia'ya, dilediği her türlü meyveye sahip olacağı sözüyle verdi; bu Amaltheia Boynuzu ya da Cornucopia olarak bilinir.
12. Plutarkhos, *Önemini Kaybetmiş Kahinler Üzerine* 420 a.
13. Başka bir deyişle, atıkları savaş çığlıkları.
14. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 678 ve sonraki syf.
15. İlginçtir ki yukarıda belirtilen Titanlar'ın arasında gösterilen Kykloplar, şimdi onlara karşı savaşmaktadır. Aynısı, Yüz Kollular için de geçerlidir.
16. Homeros, *İlyada* 15. 185 ve sonraki syf.
17. Aiskhylos, *Heliades*. Fragman 73 Nauck, Çeviren C.M. Bowra.
18. Hesiodos, *İşler ve Günler*, 3 ve sonraki syf.
19. Euripides'in *İon* adlı trajedisinde, Prometheus, doğuma ön ayak

olur; başka kaynaklar göre ise, Palamion ve Hermes, Zeus'un başını yarar.

20. Phlegria'nın, Pallene'nin eski adı olduğu söylenir.
21. Başka anlatımlara göre, Mimas ya Zeus tarafından ya da Ares'i fırlattığı bir yıldırım tarafından öldürülür.
22. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 824 ve sonraki syf.
23. Farklı bir anlatımda, Kadmos, kendisini bir çoban kılığına sokar ve onları liri için istediğini belirterek sınırları ele geçirir ve yaratığa bir serenat yapar.
24. Burada doğu esintileri olabilir. Babil'in yaratılış şiiri *Enuma Elish*'de, Mardukadlıbaş tanrı, aynı zamanda Sirsir olarak bilinir. Sirsir, yılan benzer bir iblis olan Tiamat üzerinde yükselen bir dağ atlayarak aşar. Marduk ve Tiamat arasındaki savaş ile Zeus ve Typhoeus arasındaki savaşta benzerlikler vardır. Her iki anlatımda, her detay belirtilmese de kötülük rüzgarlarının kökeni açıklanır. Hesiodos, rutubetli ve sevimsiz rüzgarların, Zeus'un (uzun zaman önce Eos tarafından yaratılan İyi rüzgarlar) şimşekleri tarafından mağlup edilen Typhoeus tarafından yaratıldıklarını söyler; *Enuma Elish*'de, diğer bir yanda, Marduk, Tiamat'a karşı mücadele edebilmek için rüzgarları yaratır. (Marduk'un büyükbabası Anu, ona dört iyi rüzgarı verdi).
25. Hesiodos, Metis ve Themis'den sonra Hera'nın, Zeus'un üçüncü eşi olduğunu söyler.
26. Homeros, *İlyada* 14.315 ve sonraki syf.
27. Homeros'u nasıl okuduğuna bağlı olarak Hephaistos'un Hera'nın Zeus'tan olan çocuklarından biri olduğu sonucuna varılabilir. Tartışmasız, Hephaistos, Hera'yı annesi olarak görür ve Zeus'a 'baba' der. Fakat bu, ondan olmayan çocuklar tarafından kullanılan ortak bir isimdi.
28. Plato, *Cumhuriyet* 2.377 ve sonraki syf.
29. Buradaki tablo, E. Csapo'nun *Theories Of Mythology (Mitolojiye Dair Teoriler)* adlı eserindeki analizlerden yararlanır. Blackwell, 2005, syf. 74-5.
30. Bkz. syf. 196 ve sonraki syf.

Kısım 3: Apollon and Artemis

1. Kallimakhos, İlahiler IV Delos, 36 ve sonraki syf., Çeviren A.W. Mair, Loeb Classical Library, yeniden düzenlenmiş baskı, 1955.
2. Aynı eserde 114-15
3. Aynı eserde 191 ve sonraki syf.
4. Aynı eserde 212 ve sonraki syf.
5. Aynı eserde 249 ve sonraki syf.
6. Ovidius'a göre, Delphi'de bulunan Deukalion, Büyük Tufan'dan sonra insanların nasıl yeniden yaratılacağını Apollon'dan ziyade Themis'e anlatmıştır.
7. Linos'ın nesline dair birçok çelişki mevcuttur: Esin Perisi Ourania; Krotopos'un kızı Psamanthe ve Poseidon'un kızı Aithousa. Hepsinin Apollon ile bağlantıları vardır ve başka anlatımlarda da Magnes'in Esin Perisi Klio'dan olma oğludur.
8. Orpheus da yaygın bir inanışa göre, Polymnia adındaki Esin Perisinin adı geçmesine rağmen, Oiagros ve Kalliope'nin oğludur.
9. Ovidius, *Dönüşümler* 10.53 ve sonraki syf. *Dönüşümler*, Ovidius tarafından yazılan *Dönüşümler* adlı eserinden, David Raeburn tarafından çevrilmiştir, Penguin Books, 2004. Çeviri Telif Hakları © David Raeburn, 2004. Penguin Books Ltd.'in izniyle çoğaltılmıştır.
10. Bkz. syf. 264 ve sonraki syf.
11. Bazı anlatımlara göre, Hyakinthos'u seven Kuzey Rüzgarı'dır.
12. *Two Gentlemen of Verona (Veronalı İki Centilmen)* III. 78-81.
13. *Orpheus: A Version of Rilke's Die Sonette (Rilke'nin Soneleri)* adlı eseri çeviren D. Patterson, Faber & Faber, 2006.

Kısım 4: Erkeğin ve Kadının Yaratılışı

1. Hesiodos, İşler ve Günler 174-5.
2. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 565 ve sonraki syf.
3. Hesiodos, İşler ve Günler 57. syf.
4. Hesiodos, İşler ve Günler 588 ve sonraki syf.
5. Hesiodos, İşler ve Günler 94 ve sonraki syf.
6. Pausanias 8.1.4. Pausanias'ın yazıları P. Levi tarafından çevrilmiştir, *Pausanias, Guide to Greece, Volume I: Central Greece, and Volume II: Southern Greece (Pausanias, Yunanistan Rehberi, 1. Cilt: Orta*

Yunanistan ve 2. Cilt: Güney Yunanistan), yeniden düzenlenmiş baskı, Penguin Classics, 1979.

7. Hesiodos, onun bir orman perisi olduğunu ve diğerleri de onun *Lykaon*'un torunu *Nykteus* ya da *Keteus*'un kızı olduğunu ve bazen de ona *Megisto* dendiğini anlatır.
8. Ovidius, *Dönüşümler* 2.423-4.
9. Artemis veya Apollon'a benzediği söylenir; o, gönülsüzdür. *Kallisto*'nun dönüşümü, (kıskaç) *Hera* ve (öfkeli) *Artemis*' atfedilir.
10. Nesline dair çeşitli anlatımlar vardır: *Eleusis*'in oğlu olabilir *Eya* *Okyanus* ile *Yeryüzünün* oğlu ve bazen de *Demophon*'a benzetilir.
11. İkinci oğulları, *Kranaus*'dan sonra *Attika*'yı yöneten *Amphiktyon* idi; üçüncü çocukları, *Zeus*'un hamile bıraktığı ve *Aithlios*'u doğuran *Protogenia* idi.
12. *Xouthos*'un, bazı anlatımlarda *Aiolos*'un oğlu olduğu görülür.
13. Ölümsüz olan tanrılar, efsanevi ailelerin geldiği çeşitli nesillerin arasından sık sık değişik şekilde görünürler.
14. Deniz kuşu *keyx*'in tanımlaması aslında şüphelidir.
15. Farklı anlatımlar onu *Zeus*'un oğlu olarak tasvir eder.
16. Apollon, *Marpessa*'ya kur yapmıştı; fakat *İdas*, *Posiedon*'dan aldığı kanatlı arabayla *Marpessa*'yı alıp götürdüğünde engellenmiş oldu. *Marpessa*'nın babası *Euenos*, *Marpessa*'nın taliplerini, araba yarışı yapmaları için meydan okudu: talipli kazandığı takdirde, kızı alacaktı fakat tam tersi durumda, *Euenos* talipli kafasını uçuracak ve evinin duvarına çivileyecekti. *Euneos*, başarısız oldu ve yine de atını kesti. Ardından kendisi, *Euneos* olarak bilinen *Lykormas* *Nehri*'ne attı. Tehlikeli bir babadan kurtulan *İdas*'ın hâlâ Apollon ile yarışması gerekiyordu ve *Zeus*'un araya girip aralarında seçme hakkını *Marpessa*'ya verene kadar da devam etti. Yaşlandığında, Apollon'un ona hâlâ bağlı kalacağına dair şüpheleri olduğu için *İdas*'i seçti.
17. *İasos*, *İasios*, *İasion*, *Skhoineus* veya *Mainalos*. Annesi *Klymene* idi.
18. Ovidius, *Metamorphoses (Dönüşümler)* (*Dönüşümler*) 10.564-6.
19. *Melanion* veya *Milanion* konuda aynı zamanda onun taliplisi olarak belirtilir.
20. Ovidius, *Dönüşümler* 10.591-6.

21. Theokritos, İdil 3.40-3. Theokritos'dan çeviriler, A. Rist'in *The Poems of Theokritos (Theokritos'un Şiirler)* adlı eserinde geçer, University of North Carolina Press, 1978.
22. Sophokles, Athamas'ın kurban edilmek üzere sunağa getirildiği fakat Herakles tarafından kurtarıldığı anlatılan *Athamas* adlı trajediyi yazdı.
23. Bkz. syf. 197.
24. Homeros, *Odyseia* 11.593 ve sonraki syf. *Odyseia*'nın çevirisi R. Lattimore tarafından yapılmıştır, *The Odyssey of Homer (Homeros'un İlyada'sı)*, Harper Perennial, New York, 1999.
25. Aynı eserde 11.239 ve sonraki syf.
26. Ya da kendi oğlu İphikles/İphiklos. Homeros'un *Odyseia*'sında dahi çelişkiler mevcut: 11. Kitap'ta, İphikles'in sahip olduğu sığır sürüsü; 15. Kitap'ta, sürü Phylakos'a aittir.
27. Bkz. syf. 232.
28. Euripides, *Alkestis* 642 ve sonraki syf. Çeviren J. Davie, *Euripides, Medea and Other Plays (Medea ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, 2003.
29. Aynı eserde 682 ve sonraki syf.
30. Aynı eserde 935 ve sonraki syf.
31. Mitlere psikanalitik yaklaşım için bkz. syf. 454 ve sonraki syf.
32. Gulliver'ın Lilliput'a gidişi gibi, Jonathan Swift, *Gulliver's Travels (Gulliver'in Seyahatleri)*, 1726.
33. E. Burnouf, *The Science of Religions (Dinler Bilimi)*, S. Sonnenschein, 1888, syf. 187 ve sonraki syf.

Kısım 5: İason ve Argonotlar

1. Aynı zamanda Alkimede, Perimede veya Amphinome olarak bilinir.
2. Pindaros, *Pythialı* 4.75 ve sonraki syf. Pindaros'un çevirileri R. Lattimore tarafından yapılmıştır, *The Odes of Pindaros (Pindaros Odları)*, 2. baskı, University of Chicago Press, 1976.
3. Helenistik Çağ'ın, normalde Büyük İskender'in ölümünden Mısır kraliçesi VII. Kleopatra'nın ölümüne dek sürdüğü söylenir, başka bir deyişle 323-30.

4. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 1.307 ve sonraki syf. *Argonautika* çevirileri, R. C. Seaton tarafından yapıldı, *Apollonius Rhodius, the Argonautica (Rodoslu Apollonios, Argonautika)*, Loeb Classical Library, 1912.
5. Aynı eserde 1.311 ve sonraki syf.
6. Aynı eserde 1.318 syf.
7. Aynı eserde 1.321 ve sonraki syf.
8. Aynı eserde 1.334 ve sonraki syf.
9. Aynı eserde 1.341 ve sonraki syf.
10. Aynı eserde 1.343 ve sonraki syf.
11. Bu, İason'un çarpıcı bakışlarının vurgulandığı Pindaros'un *Pythiah* 4'den türemiş olabilir.
12. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 3.919 ve sonraki syf.
13. Bazı anlatımlarda, Aphrodite, kadınlar pis bir kokulu musallat eder.
14. Rodoslu Apollonios *Argonautika* 1.609 ve sonraki syf.
15. Bkz. syf. 327, 9 no ile.
16. Bkz. syf. 299 ve sonraki syf.
17. Hypsipyle'nin, İason'a iki oğul verdiği söylenir: Euneus ve Nebroophonos.
18. Kleite, Yunancada 'tanınmış' anlamındadır.
19. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 1.1063 ve sonraki syf.
20. Aynı eserde 1.1163 ve sonraki syf.
21. Aynı eserde 1.1190 ve sonraki syf.
22. Hylas ve Herakles bölümü, bir diğer Helenistik Dönem şairi Theokritos'un 13. İdil'de çok güzel bir şekilde anlatılmıştır.
23. Daha sonra, Polyphemos, Misya'da Kios adında bir şehir kurdu ve oraya kral olarak hükmetti: Herodot, olayın geçtiği yeri Teselya'da Aphetai olarak ve Pherekydes, Argo'nun Herakles'in ağırlığını daha fazla kaldıramadığından dolayı geride bırakılmak zorunda kaldığını belirtmesine rağmen Herakles, Argos'a döndü.
24. Ayrıca Theokritos, 22. İdil'de boks maçı masalını anlatır.
25. Apollonios, onun, Agenor'un oğlu olduğunu söylerken başkalarına göre o, Poseidon'un oğludur. Ya insanlara geleceği anlattığı için, Zeus tarafından ya kendi üvey annelerini tahrik eden oğullarını kör ettiği için Boreas ve Argonotlar tarafından ya da Phrixos'un

çocuklarına, Kolkhis'den Yunanistan'a nasıl gideceklerini anlattığı için kör edildi.

26. Vergilius, *Aeneis* 3. 214 ve sonraki syf. Vergilius'un çevirileri C. Day Lewis tarafından *The Eclogues, Georgics and Aeneid of Vergilius* (*Vergilius'un Çoban Şiirleri, Çiftçi Şiirleri ve Aeneis'i*) adlı eserinde yapılmıştır, Oxford University Press, 1966.
27. Hesiodos, iki Harpy'nin olduğunu söyler: Aello ve Okypete, *Tanrıların Doğuşu*, 265-9.
28. Orfeus'a özgü *Argonautika*'nın yazarına göre, Çarpışan Kayalar'ın arasından Argonotların, daha doğrusu Athena'nın uçmasına izin verdiği kuş bir balıkçıl (*erodios*) idi ve bu kuş özellikle Athena ile ilişkilendirilir.
29. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 3. 284
30. Aynı eserde 3.409 ve sonraki syf.
31. Aynı eserde 3.755 ve sonraki syf.
32. Aynı eserde 3.966 ve sonraki syf.
33. Aynı eserde 3.1069 syf.
34. Aynı eserde 3.1204 ve sonraki syf.
35. Pindaros'un *Pythialı* 4 eserinde, (Pindaros nasıl olduğundan bahsetmese de) İason, yılanı kendi başına öldürür.
36. Rota, Apollonios'a göre eşsizdir ve diğer anlatımlara göre, Phasis'den Okeanos Nehri'ne doğru yol alır ve oradan da Akdeniz'e açılırlar veya çeşitli nehirlerden geçerek Avrupa'dan Baltık Denizi'ne, orada da Cebelitarık Boğazı'nda doğru inerler veya geldikleri rotayı takip ederek dönerler.
37. Apollodoros, Apsyrtos'un Medeia'nın İason'a aşırı tepki gösterdiğinde onun yanında yer aldığını anlatarak olaya farklı bir anlatımla yaklaşır. Takibin başlarında, Kholkisliler yaklaştığı bir sırada Medeia, onu öldürdü, bedenini parçalara ayırdı ve denize attı. Oğlunun uzuvlarını toplayan Aietes, bu takibin gerisine düştü, geri döndü ve oğlunun uzuvlarını gömdü. Sophokles'e göre, *Kolkisli Kadınlar* adlı oyununda, Apsyrtos, Aietes'in sarayında öldürülmüştü -ki bu Euripides'in trajedisi Medeia'da da geçerli sayılmıştı-.
38. Bkz. syf. 263 ve sonraki syf.
39. Homeros, *Odysseia* 12.67-72.

40. Fakat başka bir kaynağa göre bu isim Thelxiope veya Thelxione, Molpe ya da Aglaophonos'tur.
41. Oysa, Porthaon'un kızı Sterope'den anneleri olarak bahsedilir.
42. Oysa ki etrafta daha iyi oyuncular vardı. Pausanias, bir zamanlar Esin Perileriyle Hera'nın fitnesi için atıştıkları sonucunda başarısız olduklarını ve Esin Perilerinin, kendilerine taç yapmak için Sirenler'in tüylerini yolduklarını anlatır.
43. Gezgin Kayalar'ın, şu hâlâ aktif birer yanardağ olan Lipari Adaları'nın oldukları söylenir.
44. Orada gömülü olan 'Orak', ya Kronos'un Ouranos'u iğdiş etmek için kullanıldı ya da Demeter, bir zamanlar orada yaşadığı ve Titanlar'a ekin biçmeyi öğrettiği için.
45. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 4. 1318 ve sonraki syf.
46. Bkz. syf. 167 ve sonraki syf.
47. Başka yazarlara göre o, Minos'a Hephaistos tarafından verilmişti; bazıları da onun bir boğa olduğunu söyler.
48. Başka anlatımlara göre, Talos'un boynundan ayak bileklerine kadar inen tek bir damarı vardır ve damarın ucu da tunç bir vidayla bileğine tutturulmuştur. (Vazo resimleri dahil) bazı kaynaklara göre, Medeia, onu bazı ilaçlarla uyuşturdu veya onu ölümsüz kılacağıнын sözünü verdi ve böylece Talos'un damarındaki *ikhor*'un tamamı boşaldı. Başkaları da Poias'ın onu bileğinden vurduğunu söyler.
49. 'Etiyoloji', 'olayların nedenlerini incelemek' anlamında kullanılan kelimedir.
50. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 4. 1773 ve sonraki syf.
51. Eskiler, boğanın kanının zehirli olduğuna inanırlardı. Ovidius'a göre, Aison, İason'u tekrar görebildi ve sihirli bir şekilde Medeia tarafından gençleştirildi.
52. Diodorus Siculus, onun, Pelias'ı lanetledikten sonra kendisi bıçakladığını söyler.
53. Ovidius, *Dönüşümler* 7. 312 ve sonraki syf.
54. Euripides, *Medeia* 20 ve sonraki syf. Çevirisi, P. Vellacot tarafından, Euripides'in *Medea* ve Diğer Oyunlar adlı eserinde yapılmıştır. Philip Vellacot eserin Giriş bölümünü yazmıştır, Penguin Classics, 1963. Telif Hakkı © Philip Vellacott, 1963. Penguin Books Ltd.'in izniyle çoğaltılmıştır.

55. Aynı eserde 96 ve sonraki syf.
56. Aynı eserde 146 ve sonraki syf.
57. Aynı eserde 230 ve sonraki syf.
58. Aynı eserde 282 ve sonraki syf.
59. Aynı eserde 402 ve sonraki syf.
60. Aynı eserde 415 ve sonraki syf.
61. Aynı eserde 476 ve sonraki syf.
62. Aynı eserde 536 ve sonraki syf.
63. Aynı eserde 567 ve sonraki syf.
64. Aphrodite, aşk tanrıçası
65. Euripides, *Medeia* 639 ve sonraki syf.
66. Aynı eserde 727 ve sonraki syf.
67. Aynı eserde 792 ve sonraki syf.
68. Aynı eserde 882 ve sonraki syf.
69. Aynı eserde 964 ve sonraki syf.
70. Aynı eserde 1029 ve sonraki syf.
71. Başka anlatımlara göre, çektiği ıstıraptan dolayı, Glauke kendisini bir pınarın içine attı ve daha sonra bu pınara onun adı verildi.
72. Apuleius'a göre, Medeia, kral ile birlikte onun kızını saraylarında yaktı. Başka bir anlatıma göre de o, yalvaran küçük çocuklarını Hera sunağında bıraktı ve Korintliler onları öldürdü.
73. Pausanias, Korintlilerin, çocukları öldüresiye taşladıklarını ifade etmiştir. Bu da demek oluyor ki çocukların ruhları Korint'e musallat oldu ve yeni doğan bebekleri öldürdü. Bir kahine danışan Korintliler, bir Korku heykeli inşa ettiler ve her yıl, Medeia'nın çocuklarına kurbanlar sundular. Ayrıca, Mermeros'un, dişi bir aslan tarafından öldürüldüğünü söyler.
74. Euripides, *Medeia* 1415 ve sonraki syf.
75. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 992-1002.
76. Bkz. syf. 459 ve sonraki syf.
77. Edmund Spenser, *The Faerie Queene (Peri Kraliçesi)* (1590) 2.12.41, T.P. basımı, Roche jr ve C.P. O' Donnell jr, Penguin Classics, 1978.
78. N. Hawthorne, *A Wonder-Book for Girls and Boys (Kız ve Erkek Çocukları İçin Harikalar Kitabı)*'na giriş. Ticknor, Reed ve Fields, 1852.

79. C. Kingsley, *The Heroes* kitabının ön sözünü yazdı. Macmillan, 1856.
80. W. Morris, *The Life and Death of Jason* (*İason'un Hayatı ve Ölümü*), Bell ve Daldy, 1867, XVII. Kitap, syf. 325.

Kısım 6: Argos ve Canavar Katilleri

1. Diğer bir yanda Hesiodos, Pelasgos'un, Gaia'nın oğlu olduğunu söyler.
2. Argos'un nesli büyük ölçüde belirsizdir. Aynı zamanda Arstor'un oğlu, İnakhos'un oğlu, Argos ile Asopos'un kızı İsmene'nin oğlu veya bir ölümlü olarak belirtilir.
3. Onun ve Asopos'un kızı İsmene'nin İasos adında bir oğulları oldu ve bir anlatıma göre bu oğul İo'nun babasıydı ve başka bir anlatıma göre İo, İnakhos ve Melia'nın kızı olması rağmen başka bir anlatıma göre de Peiren (veya Peias)'ın kızıdır.
4. Ovidius, *Dönüşümler* 1.608.
5. Apollodoros'un anlatımına göre, Argos, onu Mikenai'ye ait bir bahçedeki zeytin ağacına bağladı. Zeus, Hernies'e, gidip onu çalması için emir verdi. Hermes, bu işi gizlice yapamadı çünkü Hierax planı öğrenmişti. Bu nedenle, attığı bir taşla Argos'u öldürdü.
6. Herodot, İsis'in tıpkı inek boynuzları olan bir kadın olarak temsil edilen İo gibi sanatla temsil edildiğini öğrendi.
7. A.E. Housman, 'Fragment of a Greek Tragedy' (Bir Yunan Trajedisi Fragmanları), 1883.
8. Euripides'e göre, Kepheus ve Phineus da ellerindeydi.
9. Pausanias, başların Argos akropolisinde ve başsız bedenlerin de Lerna'da gömülü olduklarını nakleder.
10. Ayrıca, Lynkeus'un, Danaos ve kırk dokuz kadın katili öldürdüğüne dair çeşitli anlatımlar vardır.
11. Bahsedilen diğer kurbanların arasında ağabeyi Deliades, Piren ve Alkimenes de vardır.
12. Euripides, *Stheneboia* adında bir trajedi yazdı. Aristophanes'in *Kurbağalar* adlı eserinde, Aeschylus, kendisini bir fahişeye dönüştürdüğü için Euripides'i suçlar.
13. Homeros'un yazdıklarına dair tek referans budur.

14. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 319 ve sonraki syf. Beast of Revelations (Esin Canavarı) ile kıyaslayınız.
15. Aşağıya bkz, syf. 299 ve sonraki syf.
16. Ovidius, *Dönüşümler* 4.654-60.
17. Masalın geçtiği yer, M.S birinci yüzyılda hâlâ bahsi geçen Andromeda'nın prangalarının ve canavarın iskeletinin izlerine rastlanılan yer olan doğu Akdeniz'de Joppa'dır. Herakles ve Hesione'nin masalı ile karşılaştırınız, syf. 164.
18. Alkaios, Sthenelos, Heleios, Mestor ve Elektryon.
19. R. Caldwell, *The Psychoanalytical Interpretation of Greek Myth* (Yunan Mitlerinin Psikanalitik Yorumları), L. Edmunds (yeniden düzenledi), *Approaches to Greek Myth* (Yunan Mitlerine Yaklaşımlar), John Hopkins University Press, 1990, bu temaları işaret eder ve Freud'un da yapacağı gibi ilginç psikanalitik bir yorum ortaya atar.
20. M.P. Nilsson, *The Mycenaean Origin of Greek Mythology* (Yunan Mitolojisinde Mikenai'nin Kökleri), Cambridge University Press, 1932, syf. 130.
21. Pausanias 9.1.2.
22. PYLOS En 74.
23. K. Dowden, *The Uses of Greek Mythology* (Yunan Mitolojisinin Faydaları), Routledge, 1992, syf. 62. Bu irdeleme, Dowden'in fikirlerinden oldukça yararlanır.
24. Homeros, *İlyada* 2.662.
25. Strabon 14.2.6, Çeviren H.L. Jones, Loeb Classical Library, 1929. Alıntı, Homeros'un İlyada eserindendir, 2.656.
26. Bkz. syf. 456 ve sonraki syf.
27. W. Sutcliffe, 'William Sutcliffe'in en sevdiği ilişki romanları' <http://books.guardian.co.uk/top10s/top10/o, 395104,00. html> sitesinde yer almaktadır.

Kısım 7: Herakles

1. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 1.747-51, Çeviren E.V. Rieu, Penguin Classics, 2. baskı, 1971.
2. Hesiodos yine, Amphitryon ve Electryon'un sığır sürüsü üzerine ettikleri kavgayı ve çıkan kavgada Electryon'un öldürüldüğünü farklı şekilde anlatır.

3. Hayvanın barınağı, Teumessos'daydı ve bunun sonucu olarak genellikle Teumessos tilkisi olarak anılır.
4. Ovidius, *Dönüşümler* 7.774 ve sonraki syf.
5. Hikâye, Plautus'un *Amphitryo* adlı Roma komedisinin temeline dayalıdır.
6. Hesiodos'un anlatımına göre Eileithyia, Zeus ve Hera'nın kızıdır. Farklı kaynaklara göre o ve Erinyeler, Herakles'in doğuşunu geciktirir.
7. Pindaros, Theokritos, Plautus ve Vergilius bu masalı anlatır. Anlatımlarında, çocuk genelde sekiz aylıktır; fakat Theokritos'un anlatımında on aylıktır.
8. Pausanias'ın başka bir anlatımında aslan, Alkathoos tarafından öldürülür.
9. Başka kaynaklara göre o, üretkenlik becerisini ya yedi gecede ya da yalnızca bir gecede elde etti.
10. Olayı nakleden Xenophon, hikâyenin sofist olan Prodikos'dan çıktığını söyler.
11. Başka bir anlatıma göre, Erginos hayattadır fakat çocuğu olmaz ve sefalet içinde bir yalnızlık yaşamaktadır ta ki Delphi Kahini ona saban demirine yeni bir başlık takmasını söyleyene kadar. Genç bir kadınla evlendi ve iki oğlu oldu: Trophonios ve Agamedes. Her ikisi de mükemmel birer mimardı.
12. Üç ila sekiz tane oğulları vardı ve adları yazardan yazara değişiklikler gösterir.
13. Başka bir anlatıma göre, Herakles, Apollon'dan ünlü adını almadan önce Alkaios olarak tanınır.
14. Pausanias 5.10.2.
15. Hesiodos, onun Geryon'un av köpeği Orthos ile Ekhidna veya Khimera'dan olma çocuğunun olduğunu söyler. Apollodoros'a göre Typhoeus'un çocuğudur.
16. Pelops'un oğlu Kopreus, İphitos'u öldürmüştü ve Eurystheus'un onu arındırdığı Mikenai'ye kaçmıştı.
17. Bkz. syf. 286 ve sonraki syf.
18. Apollodoros'a göre, (isimleri belirtilmemiş) başka yazarlar, Europa'yı, Zeus'a götürmek üzere Girit'e götürenin boğa olduğunu söylerler; fakat birçok anlatımda Zeus, boğa kılığına girer. Minotor masalı için bkz. syf. 183 ve sonraki syf.

19. Bkz. syf. 281 ve sonraki syf.
20. Podargos, Lampon, Xanthos ve Deinos olarak isimlendirilmişlerdir.
21. Apollodoros'a göre, Eurystheus onların gitmelerine izin verdi ve gittikleri Olympos Dağı'nda yabancı hayvanlar tarafından yok edildiler.
22. Bkz. syf. 142
23. Ganymedes, Zeus tarafından tecavüze uğrayan güzel görünümlü bir erkek çocuğu idi ve görevi, Olympos'taki altın çanakta nektar doldurnaktı. Farklı bir anlatıma göre, Tros'a verilen tazminat, Hephaistos tarafından yapılan bir altın asma idi.
24. Stesikhoros, *Geryoneis*, çeviren J. March, *The Cassell Dictionary of Classical Mythology* (Cassell'in Klasik Yunan Mitolojisi Sözlüğü), Cassell, 2001, 'Geryon'.
25. Saldırganlara bazen Poseidon'un oğulları olan İalebion (veya Alebion) ya da Alebion'un ağabeyi Ligys denir.
26. Ya da Latince *vtilus* (buzağı) denir.
27. Hikâyenin geçtiği yer hakkında farklı fikirler vardır: Apollodoros, Herakles'in Atlas'ı Kuzeydeki Hyperboreios'ların arasında bulunduğunu ileri sürer ve Apollonios da elmaların, Libya'daki Atlas Dağı'nda olduklarını anlatır. Hesiodos ise onların Nyx (Gece)'nin kızları olduklarını söyler.
28. Herodot 2.45, çeviren A. de Selincourt, Herodot, Tarihler, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1972.
29. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 770 ve sonraki syf.
30. Aynı eserde 310 ve sonraki syf.
31. Diodoros, kabul töreninin Orpheus'un oğlu Mousaios tarafından gerçekleştirildiğini söyler.
32. Oikhalia'nın yeri, Teselya'dan Euboia, Arkadya veya Messenia'ya kadar farklılık gösterir.
33. Herodot ve Sophokles'e göre bir yıl.
34. Pherekydes, Kerkopes'in taşa dönüştüğünü söyler; Herodot, onların Yunanistan'da Thermopylai yakınlarında yakalandıklarını söyler; ovidius'un anlatımına göre onlar, Zeus tarafından cezalandırılan dalavrecilerdi. Zeus onları maymuna dönüştürdü ve yaşamaları için Napoli Körfezi yakınlarında bulunan ve günümüzde İschia olarak bilinen Pithecusae (Eşek Adası)'na gönderdi. Aynı zamanda,

Kerkopes kabilesini de duymaktayız; Herakles bazılarını öldürdü ve Omphale'ye götürdü.

35. Bkz. syf. 164.
36. Veya Alexakakos, 'Kötünün Değişimi'.
37. Bkz. syf 37 ve sonraki syf.
38. Bkz. syf 160 ve sonraki syf.
39. Veya üvey babası, (Augeias'ın erkek kardeşi) Aktor'dan sonra gelen Aktoriones.
40. Euripides'in farklı bir şekilde tasvir ederek dramatize ettiği kayıp oyunu Auge'de, Auge ve Telephos bir sandığın içine yerleştirilir ve denize atılır. Sonunda, Teuthras ile birlikte Misya'ya varırlar. Hesiodos'a ait *Kadınlar Kataloğu*, Auge'nin Herakles'den onun Diomedes'in Kısrakları ile ilgili Görevi'nin icra etmeye gittiği sırada hamile kalışı ve Teuthras ile kızı tarafından alıkondüğünü eşsiz güzellikte anlatır.
41. Telephos'un sessizliği dillere destandır.
42. Sophokles, *Trakhiniai* 10 ve sonraki syf., çeviren E.F. Watling, *Sophocles, Electra and Other Plays (Sofokles, Elektra ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, 1953.
43. Ovidius, *Dönüşümler* 9.66-76.
44. Aynı eserde 9.101-2. Bazı vazo resimlerinde, Nessos'un kılıçla öldürüldüğü görülür
45. Aynı eserde 9.131-3.
46. Apollodoros, oradan geçen bir çoban olan Poias'ın da takip edilmesine kadar kimsenin sorumluluk almadığını söyler. Farklı ve daha az bilinen bir anlatıma göre, Herakles bir odun yığını üzerinde yakılarak ölmemiş, güneş ışınlarıyla alev alan zehirli pelerin yüzünden acı içinde işkence gördüğü sırada kendini nehre atarak boğulmuştu. O zamandan beri, nehrin suları sıcaktır ve buraya Thermopylai, yani 'Sıcak Kapılar' denmektedir.
47. Ovidius, *Dönüşümler* 9.232-8
48. Bununla birlikte, Strabon, Eurystheus'un Marathon'da Heraklidler ve İolaos'a karşı savaştığı sırada öldüğünü nakleder.
49. Farklı anlatımlara göre, o, kahine danışmadığı için Delphi'de Apollon tarafından vuruldu veya Pylades ile Elektra'nın çocukları tarafından öldürüldü.

50. Ressam Polygnotos'un Lakedaimon'un hükümdarı Kral Menelaos'u, elinde tuttuğu kalkanın üzerindeki bir yılanlar resmettiği söylenir.
51. Bkz. syf 100 ve sonraki syf.
52. Bkz. aşağıda 10. bölüm

Kısım 8: Thebai ve Oldipous

1. Ovidius, *Dönüşümler* 2.853-7.
2. Aynı eserde 2.862-3.
3. Homeros, eserinde Sarpedon'u Zeus ile Laodameia'nın kızı Bellerophontes'in çocuğu olarak gösterir.
4. Bazen, onu Ölüler Diyarı'nda evlendirir.
5. Herodot, *Tarihler* 1.5.
6. Romalı yazar Varro, Thebai'nin, Kral Ogyges tarafından Büyük Tufan'dan önce inşa edildiğini söyler ki bu bilgiye göre Thebai'yi, dünyanın en eski şehri yapar.
7. Ovidius, *Dönüşümler* 3.32-4.
8. Bazılarına göre, Hephaistos, kolyeyi Kadmos'a verdi, bazılarına göre de kolye, onu kendisine Zeus'un vermiş olduğu Europa tarafından verildi, başkalarına göre, Aphrodite kolyeyi bağışlamıştı ve yine başkalarına göre de Athena hem kolyeyi hem de pelerini verdi.
9. Ovidius, *Dönüşümler* 3.229-33.
10. Bir kaynağa göre, Dionysos, Rhea tarafından yetiştirilmişti.
11. Sophokles'e göre, Lykourgos, halkı tarafından, deliliğinin yavaş yavaş geçtiği bir mağaraya hapsedilmişti. Hyginus'a göre, Lykourgos sarhoş olmuş, kendi annesine tecavüze kalkışmış, karısı ve oğlunu öldürmüş ve ardından bağ kütüğü olduğunu sandığı ayaklarına asıldıktan sonra panterler tarafından canlı canlı yenmişti.
12. Euripides, *Bakkhalar* 39 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides: The Bakkhai and Other Plays (Euripides: Bakkhalar ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1973.
13. Bazı kaynaklara göre, bir kadın olabilmek için dişi yılanı öldürür ve tekrar erkeğe dönüşmek için de erkek yılanı öldürür. Ovidius'a göre, yedi yıl boyunca bir kadın olarak yaşadı ve sekizinci yılda erkekliğine ulaştı.
14. Trajedideki diğer ölümler (*Herakles*'deki Lykos ve *Helen*'deki Mısırlı denizciler) kabul görmüştür; fakat kurbanlar ya bilinmeyen

veya pek sempatik olmayan karakterlerden oluşmaktadır. Buna en yakın olan belki de Medeia'nın Gluake ve Kreon'un ölümlerine sevindiği andır.

15. Euripides yalnızca yılanların dönüşümlerinden bahseder ve İlyria hakkında hiçbir şeyden bahsetmez; fakat metnin bu kısmında oldukça büyük bir boşluk vardır. Hyginus'a göre, yılan dönüşümler, Ares tarafından gerçekleştirilmişti; çünkü Kadmos, Thebai'deki pınarı koruyan yılanı öldürmüştü.
16. Başka anlatımlara göre, delirmelerine neden olan *Hera*'dır.
17. Zethos, nihayetinde Amphiion'u lir çalması konusunda vazgeçirdi.
18. Bu mit, Farnese boğası olarak adlandırılan ünlü heykeller grubunun konusunu oluşturur. Bu eser şu an Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.
19. Bazen bir veya iki hayatta kalan vardır: Apollodoros, erkek olana Amphiion ve en yaşlı dişi olana Khloris adını verir. Başka bir kaynağa göre, hayatta kalanların adları Amyklas ve Meliboia'dır. Pausanias ise Meliboia'nın, 'Solgun Kadın' anlamına gelen ve kardeşlerinin öldürülmesiyle solduğundan dolayı Khloris adının onun gerçek ismi olduğunu söyler.
20. Homeros'a göre, onun adı Epikasta'dır. Bazen de İokaste'den önce ilk karısı olarak Euryklea'dan bahsedilir.
21. Bazen on ya Periboia ya da Medusa denir.
22. Seneca'ya göre (*Oidipous* 1034 ve sonraki syf.), İokaste kendini bıçkladı. Başka bir tasvirde, Euripides, İokaste'yi yaşatır ve oğulları öldükten sonra kendisini bıçaklatır.
23. Ya sürgün edilmesine razı geldiklerinden ya da her zaman kurbanlığın omuz kısmı gönderdikleri için günün birinde yanlışlıkla sağrısını gönderdiler. Bu durum karşısında öyle öfkelenmişti ki birbirlerini öldürsünler diye etti.
24. Bazı kaynaklar, Hyperphas'ın kızı Eurygania'nın ona çocuk verdiğini söyler ve bir başka anlatıma göre, Oidipous, İokaste'nin ölümünden sonra
25. Astymedusa ile evlendi. Astymedusa, yanlışlıkla üvey oğullarını tecavüz ile suçladı.
26. Euripides, farklı oyunlarda farklı listeler sunar: Adrastos'un adı, *Fenikeli Kadınlar* adlı oyunda geçerken Eteokles'in adı da *Yalvaran*

Kadınlar'da geçer. Başka kaynaklarda da Adrastos'un ağabeyi Mekisteus'un adı geçer.

27. Homeros, *İlyada*. 4.389-97. Hayatta kalanın adı Maion idi.
28. Kapıların isimleri, kimin hangi kapıya saldırdığına göre değişiklikler gösterebilir.
29. Euripides, *Fenikeli Kadınlar* 931 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides: Orestes and Other Plays (Euripides: Orestes ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, 1972.
30. Aynı eserde 1090 ve sonraki syf.
31. Aynı eserde 1172 ve sonraki syf.
32. Ya Tydeus veya Amphiaraios ya da Kapaneus tarafından öldürüldü.
33. Euripides, *Fenikeli Kadınlar* 1423 ve sonraki syf.
34. Pindaros, *Nemealı* 9.24-7.
35. Diodoros, Adrastos'un Argos'a kaçtığını söyler fakat Pausanias'a göre, o, mağlup olan ordusunu Thebai'den çekerken, oğlunun ölümünden dolayı çektiği acılar yüzünden Megara'da öldü.
36. Sophokles, *Antigone* 441-55, çeviren E.F. Watling, *Sophocles: The Theban Plays (Sofokles: Thebai Oyunları)*, Penguin Classics, 1947.
37. Aynı eserde 1065 ve sonraki syf.
38. Hyginus'un farklı bir anlatımına göre, Antigone, Polyneikes için cenaze törenleri düzenlediği sırada yakalanır, Kreon, onu, idam edilmesi için Haimon'a teslim eder. Haimon, idam süsü vererek, onu kaçırır ve onunla evlenir. Bir oğulları olur ve o da büyüdüğünde Thebai'ye döner; fakat Kreon onu tüm Spartoilerin bedenlerinde olan izinden fark eder. Herakles, Haimon için araya girmeye çalıştı; fakat Kreon'u yatıştırmak mümkün değildi. Bu nedenle Haimon hem kendi hem de Antigone'nin canına kıydı.
39. Bkz. syf 389 ve sonraki syf.
40. Bazı kaynaklar, onu, ağabeyi Amphilokhos ile birlikte öldürdüğünü söylerken bazı kaynaklar da onu kendi başına öldürdüğünü anlatır.
41. Apollodoros, onu Arsinoe diye adlandırır. Ayrıca Euripides, Erinyeler tarafından takip edildiği sırada, Teiresias'ın kızı Manto'dan Amphilokhos ve Tisiphone adında çocuklarının dünyaya geldiğinin ifade edildiği anlatımlardan yararlandı. Onları Korint'e götürdü ve yetiştirilmeleri üzere onları Kreon'a teslim etti. Büyüdüğünde, inanılmaz bir güzelliğe erişen Tisiphone, Kreon'un,

ona aşık olmasından korkan karısına köle olarak satıldı. Neyse ki, onu Alkmaion satın aldı. Ardından Korint'e gitti ve çocuklarının iadesini talep etti. Kreon ancak Amphilokhos'u iade etti; fakat sonunda Alkmaion'un satın almış olduğu kölenin Tisiphone olduğunu fark etti.

42. Pausanias, Delphi'de kolyeyi adayanların Phegeus'un olduğunu söyler.
43. There is a good survey in L. Edmunds'un *Oedipus* adlı eserinde iyi bir araştırma mevcuttur, Routledge, 2006.

Kısım 9: Atlas'tan Hektor'a

1. Kallimakhos tarafındna yazılan bir şiire ait fragmanda, onlar, Amazonlar Kraliçesinin kızlarıdır.
2. Başka kaynaklara göre onlar, Zeus'un, babaları Atlas'ın gökyüzünü havada tutmasını söylemedi nedeniyle kederlendiğinden dolayı birer yıldızla dönüşür ya da başka anlatımlara göre, onlar ve beş kız kardeşten oluşan Hyadesler, bir yılan ısırığı nedeniyle ölen ağabeyleri Hyas'ın ölümünden sonra birer yıldızla dönüştürüldüler.
3. *Hermes'e Homeros İlahileri* 3 ve sonraki syf, çeviren J. Cashford, *The Homeric Hymns (Homeros İlahileri)*, Penguin Classics, 2003.
4. Aynı eserde 12 ve sonraki syf.
5. Aynı eserde 76 ve sonraki syf.
6. Olayların kesin sonuçları farklı anlatımlarda değişiklikler gösterir. Örneğin, *Hermes'e Homeros İlahileri*nde o, sığır sürüsünü çalmadan önce liri icat eder. *Hermes'e Homeros İlahileri*nde aynı zamanda ateşin ve ateş yakmak için çalı çırpının buluşu anlatılır.
7. *Homeric Hymn to Hermes (Hermes'e Homeros İlahileri)* 529 ve sonraki syf.
8. Pausanias 2.26.7.
9. Pindaros *Pythialı* 3.8-46
10. Bunlara Kapaneus, Lykourgos (hangi Lykourgos olduğuna dair hiçbir fikrimiz yok – birçok mevcut), Hippolytos, Tyndareus, Hymenaios, Minos'un oğulları Glaukos ile Andrageos ve Delphi'de ölen kişiler.

11. Kallimakhos'a göre, *Apollon'a İlahiler II'*de, Apollon'un esaretinin sebebi Admetos'a olan aşkı yüzündedi. Apollon'un Brankhos ve Laomedon'a hizmet ettiği söylenir.
12. Euripides, *Helen* 16 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides, Bacchae and Other Plays (Euripides: Bakkhalar ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, düzeltilmiş baskı, 1973.
13. Nemesis'in orada önemli bir tapınağı bulunuyordu.
14. Yaşlarındaki farklılık, bazı mitoloji uzmanlarını, Theseus'un onu tek başına alıp götürmediğini söylemelerine neden oldu: ya İdas ile Lynkeus yaptı ya da Tyndareus onu, Hippokoon'un oğullarından korunması için Theseus'a verdi.
15. Homeros, *İlyada*, 3.156-8.
16. Homeros, *İlyada*, 3.237; *Odyseia* 11.300.
17. Bkz. syf 102 ve sonraki syf.
18. Theokritos, *İdil* 22.182-9
19. Aynı eserde 22.196 ve sonraki syf.
20. Pindaros, *Nemealı* 10.83 ve sonraki syf.
21. Homeros, *Odyseia* 5.125-8.
22. Aynı eserde 20.232-5.
23. Ganymede'yi başkalarının da kaçırdığından söz edilir: Minos, Tantalos ve Eos (Şafak). Olay genellikle Biga Yarımadası sınırları içinde yer alan İda Dağı'nda geçer fakat diğer anlatımlarda Girit, Euboia ve Misya'dan da söz edilir. Mitin sonraki tasvirlerinde geçen kartal ve sanattaki varlığının bir takımyıldızına dönüştüğü söylenir.
24. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 1008-10. Aineias, (Romalıların yüce kahramanı olan) Aeneas olarak Latinceye çevrilmiştir.
25. Homeros, Euyrstheus ve Herakles'in doğdukları saat konusunda,
26. Hera'nın onu nasıl aldattığını, Zeus'un, hezeyan tanrıçası Ate'ye nasıl yasak getirdiğini, onu saçından tuttuğu gibi Olympos'tan yeryüzüne nasıl fırlatıp attığını anlatır. Ate Tepesi, onun yeryüzüne düştüğü yerd.
27. Roma anlatımlarında, Palladium, Truva'nın yıkılışında sonra Aeneas tarafından kurtarıldı ve Roma'daki Vesta tapınağına nakledildiği ülke olan İtalya'ya getirildi.
28. Aynı zamanda, Orion, Kephalos ve Phaethon bunlara dahildir.
29. Homeros, *İlyada* 11.1-2

30. Bazı anlatımlara göre, Tithonos, kendisi için ölümsüzlük dileğinde bulundu.
31. *Aphrodite'e Homeros İlahisi* 222-38, çeviren J. Cashword, *The Homeric Hymns (Homeros İlahileri)*, Penguin Classics, 2003
32. Bkz. syf 164.
33. Apollodoros, onun tıpkı Kebren'in kızlarından biri olan Hesperia'nın evlendiği gibi Asterope ile evlendiğini ve ölümüne kederlendiğinden dolayı öldükten sonra dönüştürüldüğünü söyler.
34. Ovidius, *Dönüşümler* 11.783-95.
35. Suetonius, *Tiberius* 70.
36. Euripides'in *Andromakhe* adlı oyununda, Koro tarafından söylenmiştir, 296 ve sonraki syf.
37. 'Ben savunuyorum' anlamına gelen *alexo* ve 'bir adamı' anlamına gelen *andros* kelimelerinden (iyelik eki olarak) türemektedir.
38. Aeschylus, *Agamemnon* 1203 ve sonraki syf. Agamemnon'dan yapılan çeviriler, Aeschylus'un *Oresteia* oyununda Robert Fagles tarafından yapılmıştır, Penguin Ancient Classics (Penguin Antikçağ Klasikleri), Telif Hakkı © 1996, 1967, 1975, 1977 Robert Fagles. Viking Penguin, Penguin Group (USA) Inc. Penguin Books Ltd. tarafından çoğaltılmasına izin verilmiştir.
39. T. Harrison, *The Trackers of Oxyrhynchus, The Delphi text (Oxyrhynchus'un Takipçileri, Delphi yazıları)*, 1988, Faber ve Faber, 1990, syf. 31-3.
40. Aynı eserde syf. 55.
41. Aynı eserde syf. 59.
42. Aynı eserde syf. 68.
43. C. Marlowe, *Doctor Faustus* 1328 ve sonraki syf.

Kısım 10: Asopos'dan Akhilleus'a

1. Yukarıya bkz., syf. 80 ve sonraki syf.
2. Aigina'nın diğer eski adı da Oinopia idi.
3. Pherekydes, Telamon'un Salamisli olduğunu ve Aktaios ile Salamis Kralı Kykherus'un kızı Glauke'nin oğlu olduğunu iddia eder. Telamn, kesinlikle Salamis'le ilişkilendirilmişti. Diodoros, onun Salamis Kralı Kykherus ile evlendiğini nakleder.
4. Nereus

5. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 1003 ve sonraki syf.
6. Diodoros, belayı başka bir cinayete dayandırır ve bu cinayet Minos'un oğlu Androgeos'a yapılan suikasttır. Girit kralı, Zeus'a, Atina'nın başına kuraklık ve açlık musibetinin gelmesi için dua etti ve kısa bir süre sonra bu musibetler tüm Yunanistan'a yayıldı.
7. İskenderiyeli Clement, *Strom.* vi.3.28, syf. 753, çeviren J.G. Frazer.
8. Aristophanes, *Kurbağalar* 464 ve sonraki syf., çeviren D. Barrett, *Aristophanes, The Wasps (Arılar), the Poet (Şair), the Women (Kadınlar), the Frogs (Kurbağalar)*, Penguin Classics, 1964.
9. Pausanias, 479 yılında gerçekleşen Salamis Savaşı'nda, Yunan gemilerinin arasında bir yılanın belirdiğini ve onun Kykhreus olduğu düşünüldüğünü nakleder.
10. Bkz. syf. 164. Bazı yazarlara göre, Herakles ile birlikte Truva'ya giden kişi Peleus'dur ve tabi ki (Pindaros ve Euripides gibi) bazı yazarlar da çalışmalarından birinde bir kahramanı, bir başka çalışmada ise diğer kahramanı kullanmıştır.
11. Pindaros, *İsthmialı* 6.49 ve sonraki syf.
12. Bkz. syf. 75 ve sonraki syf.
13. Bkz. syf. 306 ve sonraki syf.
14. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 4.875 ve sonraki syf.
15. Apollodoros, Akhilleus isminin Yunancadan türediği hali tuhaf bir şekilde açıklar. Yunancada *a-* ('alfa olumsuzluk eki' 'yok' anlamına gelir) ve *kheile* (dudaklar) demektir. Apollodoros, Akhilleus'un kendisine 'Dudakları olmayan' dendiğini iddia eder çünkü anne sütüyle hiç beslenmemiş; görünüşe bakılırsa, öncesinde de kendisine Ligyon deniliyordu.
16. Homeros, *İlyada* 11.785 ve sonraki syf.
17. Aynı eserde 18.324 ve sonraki syf.

Kısım 11: Atina: İlk Krallar

1. Atina akropolisindeki Poseidon'un üç dişli mızrağına ait işaretin, Antik Çağ turizminde oldukça fazla ziyaretçisi vardı. O ve 'Erekhtheus'un Denizi' ile dolu olan kuyu, akropolisteki Erekhtheion'un tasarımıyla birleşti; Pausanias, Güney rüzgarı estiği zaman, kuyudan dalga seslerinin geldiğini söyler.

2. Erekhtheion'un batı yönüne bakan duvarında dururdu. Zeytin ağaçları (ki hâlâ mevcutlar!) turistleri çekerdi ve MS ikinci yüzyıla kadar gelmeyi de başarmıştır; bazı rehberler, size o noktayı gösterecektir.
3. Kephalos'un, Deion ya da Deioneus'un Diomedé'den veya Hermes'in Erekhtheus'un kızı Kreousa'dan olma oğlu olduğu söylenir.
4. Aynı zamanda, Hemera'dan (Gündüz) ya da Helios (Güneş) ile Klymene'den (veya Rhode) olma oğlu olarak da belirtilir.
5. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu* 986 ve sonraki syf.
6. Ovidius, *Dönüşümler* 2.47 ve sonraki syf.
7. Başka bir anlatıma göre, Adonis, Kinyras ile Kıbrıs hükümdarı Kral Pygmalion'un kızı Metharme'nin kızıdır. Hesiodos, Adonis'in Asur hükümdarı Kral Thias'ın oğlu ve kızının da Smyrna olduğunu söyler. Başka anlatımlara göre ise Smyrna, Belos'un kızıdır.
8. Ovidius, *Dönüşümler* 10.300 ve sonraki syf.
9. Aynı eserde 10.465 ve sonraki syf.
10. Hikâyenin değişik bir tasvirinde, Zeus, Esin Perisi Kalliope'ye karar verebilme yetkisi verdi ve o da yarı yarıya paylaşmayı yeğledi. Bu, Aphrodite'i öyle çileden çıkardı ki Trakyalı kadınları, Kalliope'nin oğlu Orpheus'u lime lime etmeleri için ikna etti.
11. Ovidius, *Dönüşümler* 10.736 ve sonraki syf. Yunancada *anemos* = rüzgar.
12. Panatheneia, aynı zamanda Theseus'a atfedilir.
13. Gerçek şu ki, Pandion ve Kekrops adında iki kralın olması, bazı bilim adamlarına göre, onların, geç dönem tarihçileri tarafından, anlatımlarının bozuk bir çerçeveye yerleştirilen kronolojik birer araştır.
14. Ovidius, *Dönüşümler* 6.428 ve sonraki syf.
15. Aynı eserde 6.650 ve sonraki syf.
16. Aeschylus ve Hyginus, Tereus'un bir şahine dönüştürüldüğünü söyler.
17. Ovidius, Erekhtheus'un dört oğlu ve dört kızının olduğunu söyler.
18. Bu olaylar, aynı zamanda I. Pandion'un hükümdarlığına atfedilir.
19. Bkz. syf. 198 ve sonraki syf.
20. Başka anlatımlara göre, onu, Minos'la yatmasının karşılığında bir ödül olarak alır.

21. Ovidius, *Dönüşümler* 7.837 ve sonraki syf.
22. Buradaki olaylar için bkz. syf. 276.
23. Eumolpos'un ebeveynliğini dair anlatılanlar oldukça karışıktır. *Paros Günlükleri*, onun, Mousaios'un oğlu olduğunu ve onun, Elefsis Gizemleri'ni yarattığını söyler. Fakat başka kaynaklar, Gizemleri yaratan Eumolpos ile Attika'yı istila eden Eumolpos'u ayrı tutar ve Elefsis'i yaratan kişinin annesinin adının Triptolemos'un kızı Deiope olduğunu söyler. Bazı yazarlar, Eumolpos adında üç farklı kişiden bahseder ve bunlardan biri Elefsis Gizemleri'ni yaratan ve birinci kuşaktan sonra gelen beşinci kuşaktan biri olduğunu belirtirler.
24. Bazı anlatımlara göre, kurban edilen kişi, kızları arasında en küçüğüdür; bazı anlatımlarda, büyük kardeşlerden (Protogeneia ve Pandora) kendilerini kurbanlık olarak sunarlar ve bazen de aralarında en küçükleri olan Kreousa'ya kıyamazlar; çünkü o hâlâ bir bebektir.
25. Pylas, aynı zamanda Pylos veya Pylon olarak bilinir.
26. Bazıları, Aigeus'un, aslında Skyros'un hükümdarı Skyrios'un oğlu olduğunu ve II. Pandion tarafından evlatlık edinildiğini iddia eder.
27. Apollodoros'a ait alıntı, *Kütüphane* 3.15.6, çeviren J.G. Frazer, *Apollodoros, the Library, Volume II (Apollodoros, Kütüphane, II. Cilt)*, Loeb Classical Library (Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi), syf. 115.
28. W. Shakespeare, *Venus and Adonis (Venüs ve Adonis)*, 1183 ve sonraki syf.

Kısım 12: Theseus ve Minotaur

1. Europa miti için bkz. syf. 191 ve sonraki syf.
2. Asklepiades, Minos'un karısı, Asterios'un kızı Krete olduğunu söyler.
3. Bir anlatıma göre, boğa, Poseidon'dan ziyade, Zeus tarafından gönderilmişti.
4. Bkz. syf. 162.
5. Pterelaos ve kızı Komaitho hakkındaki masal ile karşılaştırınız, syf.152.
6. Bkz. syf. 271.

7. Paros Günlükleri'ne göre Theseus, Atina Kralı olduktan sonra Sinis'i öldürdü. Korint Boğazı'na döndü, Sinis'i öldürdü ve İsthmia Oyunları'nı düzenledi.
8. Hyginus, bu hayvanın 'Kremyon yaban domuzu' olduğunu söyler. Dişi domuzun, aslında adı Phaia olan dişi bir hırsız olduğuna dair akılcı bir tasviri mevcuttur.
9. Diodorus Siculus, onun yalnızca tek bir yatağının olduğunu ve yatağında yatacak olan ziyaretçilerini kendi yatağının ebatlarına uydurmak için boylarını ya çekiçe vura vura uzatıyor ya da kesip kısaltıyordu.
10. Bkz. syf. 127 ve sonraki syf.
11. Bakkhalidler, *Dithyramb* 17.92 ve sonraki syf, çeviren A. Miller in S.M. Trzaskoma, R. Scott Smith ve S.Brunet, *Anthology of Classical Myth (Klasik Mitler Antolojisi)*, Hackett, 2004, syf. 72.
12. Başka bir anlatıma göre o, Labirenti aydınlatan bir taç takar. Ariadne, onu, Theseus tarafından terk edilene ve Dionysos tarafından kurtarılıp Corona takımyıldızına dönüştürülene kadar taktı.
13. Catullus 64.52-59, çeviren P.Whigham, *The Poems of Catallus (Catallus Şiirleri)*, Penguin Classics, 1966.
14. Onlara Thoas, Staphylos, Oinopion ve Peparethos denmektedir.
15. Homeros'un anlatımına göre, *Odyseia*'da oldukça farklıdır: Ariadne, Dionysos'un kışkırtmasıyla Artemis tarafından öldürülür. Bazıları, Staphylos ve Oinopion'un, Theseus'un çocukları oldukları söylemiştir.
16. Ovidius, *Dönüşümler* 8.203 ve sonraki syf.
17. Bir tasvire göre, Daidalos, İtalya'da Cumae'ye indi ve orada kanatlarını Apollon'a adadı.
18. Erikhthonios da öyle idi. Bkz. syf. 267.
19. Kaledonya Yabandomuzu avı için bkz. syf. 75 ve sonraki syf.
20. Karısının adı ya Hippodameia ya da Deidameia.
21. Diğerleri Sisyphos, Tantalos ve Tityos idi.
22. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 1.59 ve sonraki syf. Kaineus, ölümünden sonra tekrar bir kadına dönüştürüldü ve Ovidius'a göre, belirsiz bir 'pas-kanatlı' bir kuş, kütüklerin arasından havalandı

ve falcı Mopsos, onun dönüştürülen Kaineus olduğunu açıkladı. Başka bir anlatıma göre, Kaineus, tüm tanrıları reddetti ve pazar yerinin ortasına mızrağını saplayıp, kendisinin de taptığı mızrağa insanların tapmasını. Tanrılara karşı yapılan bu saygısızlık sonucu, Zeus'un gazabına uğradı. Zeus, onu mahvetsinler diye üzerine Kentauruları musallat etti.

23. Bkz. syf. 233.

24. Bkz. syf. 170 ve sonraki syf.

25. Euripides, *Hippolytos* 616 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides, Three Plays: Alkestis; Hippolytos; Iphigeneia in Tauris* (Euripides, *Üç Oyun: Alkestis; Hippolytos; İphigeneia Tauris'de*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1974.

26. Aynı eserde 885 ve sonraki syf.

27. Aynı eserde 1004 ve sonraki syf.

28. Euripides, *Yalvaran Kadınlar* 339 ve sonraki syf.

Kısım 13: Lanetler ve Yamyamlık

1. Pindaros, *Olympialı* 1.47 ve sonraki syf.

2. Thetis, bazen Pelops'tan bir parça yer.

3. Homeros, *Odyseia* 11.582 ve sonraki syf.

4. Bazı anlatımlara göre Hippodameia, cinsel ilişkiyi kendisi için talep eder.

5. Rodoslu Apollonios, *Argonautika* 1.752 ve sonraki syf.

6. Pelops'un, Hippodameia'yla olan evliliğini erkene alan Khrysippos adında bir piç oğlu vardı. Onun, bu çocuğa karşı hissettikleri yüzünden kıskançlık krizine girdi ve onu bir kuyuya atarak öldürmeleri için Atreus ve Thyestes'i tuttu. Pelops, onları lanetledi ve sürgün etti ve Hippodameia da Argolis'e kaçtı.

7. Başka bir anlatıma göre, Aerope, Atreus'un oğlu olan Pleisthenes ile evlenir ve Agamemnon ile Menelaos onun yanında olur. Genç yaşta öldükten sonra Atreus, Aerope ile evlendi ve çocuğu yetiştirdi.

8. Farklı bir anlatımda, Myrtilos'n babası Hermes, oğlunun ölümünden dolayı intikam uğruna sorun yaratmak için bunu sağlar.

9. Latin şairler, güneşin ters yöne doğru dönmesini genellikle Atreus'un işlediği cinayete ve yeğenlerini yemesinin korkunçluğunu simgeleyen bir işaret olarak görürlerdi.

10. Bazı anlatımlara göre, onlara Aglaos, Kallileon (veya Kallaos) ve Orkhomenos denirdi; diğer kaynaklar ise sadece iki oğul ismi belirtir: Tantalos ve Pleisthenes.
11. Hyginus, *Fabulae* 88.

Kısım 14: Truva Savaşı

1. Bkz. syf. 252.
2. Euripides, *Truvalı Kadınlar* 932 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides, The Bacchae and Other Plays (Euripides, Bakkhalar ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1973.
3. Bkz. syf. 234.
4. Farklı bir kaynağa göre, Odysseus, Palamedes'in hizmetkarlarından birine, efendisinin yatağının altına mektubu ve altını koyması için rüşvet verdi.
5. Bkz. syf. 376 ve sonraki syf.
6. Bkz. syf. 254.
7. Apollodoros, onbeş yaşındaki Akhilleus'un, filonun amirali olduğunu söyler ancak onunla hem fikir olan hiçbir kaynağa rastlanmamıştır.
8. Homeros, İlyada 19.388 ve sonraki syf.
9. Yorumcular, Dionysos'un, onurunu ayaklar altına alan Telephos'un ayağını asma kütüğüne taktırarak düşmesine sebep olduğunu söyler.
10. Telephos'un olduğu bölüm, Euripides'in *Telephos* adlı oyununda dramatize edildi. Bu oyunla birlikte, Aristophanes'in parodisi için bir hedef haline geldi. *Akharnialılar* adlı oyununda, komedi şairi, onun üzerindeki paçavralarla alay etti ve Telephos, Euripides'in oyununda Yunanlılardan biriymiş izlenimini verdi.
11. İphiklos, buna sebep olan aynı bıçağın üzerindeki pas sayesinde yeniden gücüne kavuştu, bkz. syf. 84. Her iki çare de 'gündüz içilen içki' atasözünün klasik bir örneğidir.
12. Bkz. syf. 302.
13. Aiskhylos, *Agamemnon* 206 ve sonraki syf.
14. Aynı eserde 212 ve sonraki syf.

15. Lucretius, *Evrenin Doğasında*, 1.96 ve sonraki syf, çeviren R. Latham, *Lucretius: On the Nature of the Universe (Evrenin Doğasında)*, Penguin Classics, 1951.
16. Aiskhylos, *Agamemnon* 224 ve sonraki syf.
17. Apollodoros'un tasvirinde, Tenes, karaya ayak bastıkları andan itibaren Yunanlılara taşlar atarak onları uzak tutmaya çalıştı fakat Akhilleus, onu kılıcıyla indirdi.
18. Sophokles'in trajedisi *Philoktetes*'de, olayın geçtiği yer, Philoktetes'in, tanrıça Khyrse'nin mabedini koruyan bir yılan tarafından ısırıldığı Khyrse adasıdır.
19. Bkz. 180.
20. Zamanı değişiklik gösterir: Yunan ordusunun, Aulis'de toplanmasından önce; Tenedos'dan; Protesilaos'un öldüğü ilk savaştan önce; ordunun, Biga Yarımadası'na çıkmasından sonra. Bunların tümü birer olasılıktır.
21. Başka yazarlara göre, onun katili Aineias, Akhates veya Euphorbos'dur. Homeros 'Dardaniyalı bir adamı' işaret eder, başka bir deyişle, bir Truvalı'yı.
22. *Kypria* adlı eserin yazarına göre, onun adı, Meleagros'un kızı Polydora'dır. Bir anlatıma göre, Polydora kendisini bıçaklayarak intihar etti.
23. Hyginus, *Fabulae* 104, çeviren S.M. Trzaskoma, R. Scott Smith ve S. Brunet, *Anthology of Classical Myth: Primary Sources in Translation (Klasik Mitler antolojisi: Çevirilerde İlk Kaynaklar)*, Hackett, 2004.
24. Bu, istekli olanların bunu yapmalarına engel olamamıştır. R. Castleden'in *The Attack on Troy (Truva Saldırısı)* (Pen & sword Military Classics, 2006) adlı eseri, hem Mikenaililerin Truvalılara karşı 'asgari yapılanma' ve 'azami yapılanmayı' gösteren haritalarıyla ve savaş özetleriyle ön plana çıkar ve Truva Savaşı'nın Destansı Döngüsünün, tarihsel bir gerçekliğe daha yakın olduğuna dair 'daha heyecanlı bir ihtimali' belirtir. Buradaki kilit terimler (elbette) 'heyecanlı' ve (tabii ki hayır) olarak nitelendirilen 'ihtimal' kelimeleridir.
25. Homeros, *İlyada* 21.36 ve sonraki syf. Ardından Lykaon, fidye karşılığında geri alındı ve Truva'ya döndü; fakat ne talihsizliktir

ki, Akhilleus ile yeniden karşı karşıya geldi. Bu defa Akhilleus tarafından öldürüldü.

26. Aynı eserde 20.187 ve sonraki syf.
27. J. G. Frazer, *Apollodoros, the Library (Apollodoros, Kütüphane)*, Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi 1921, Cilt II, syf. 183, n. 2.
28. Aeschylos, *Agamemnon*, 919 ve sonraki syf.

Kısım 15: Homeros'un İlyada'sı

1. Homeros, Yunanlıları tanımlamak için üç farklı isim kullanır: Akalar, Argoslular ve Danaoslar.
2. Homeros, İlyada 1.152 ve sonraki syf.
3. Aynı eserde 1.505 ve sonraki syf.
4. Aynı eserde 6.454 ve sonraki syf.
5. Aynı eserde 9.530-625. Bkz. syf. 76.
6. Aynı eserde 9.378 ve sonraki syf.
7. Bilim adamları, 10. Kitabın, Homeros tarafından yazılmadığı konusunda hemfikirdir. Bağımsızdır, atıfta bulunmaz, hikâyedeki hiçbir şeyin üzerinde bir etksi yoktur, onunla bununla yatıp kalkan adamların kahramanlık dışı kıyımlarını anlatır ve oldukça fazla tuhaf bir dil kullanır.
8. Homeros, İlyada 16.83-90.
9. Takımyıldızları; evlilik; dava; kuşatma ve pusu; çiftçilik; hasat; bağ bozumu; sığır çobanlığı; koyun sürüleri; Okyanus'a akan kudretli nehir.
10. Homeros, İlyada 19.73 ve sonraki syf.
11. Aynı eserde 19.418 ve sonraki syf.
12. Aynı eserde 20.490 ve sonraki syf.
13. Aynı eserde 22.104 ve sonraki syf.
14. Aynı eserde 22.317 ve sonraki syf.
15. 22. Kitabın sonundayız.
16. Homeros, İlyada 24.503 ve sonraki syf.
17. Aynı eserde 24.762 ve sonraki syf.
18. Aynı eserde 6.466 ve sonraki syf.
19. Aynı eserde 18.80 ve sonraki syf.
20. Aynı eserde 3.38 ve sonraki syf.

21. Aynı eserde 16.97 ve sonraki syf.
22. Aynı eserde 12.310 ve sonraki syf.
23. Aynı eserde 9.602 ve sonraki syf.
24. Aynı eserde 1.275 ve sonraki syf.
25. Aynı eserde 6.441 ve sonraki syf.
26. Aynı eserde 18.329 ve sonraki syf.
27. Euripides, *Truvalı Kadınlar* 1319 ve sonraki syf.
28. Flaxman'ın Wedgwood vazosu üzerine *The Apotheosis of Homer (İdeal Homeros)* çalışması.
29. Ölümünden sonra basılan ilk kamu baskısı.
30. Rupert Brooke, *Fragment (Fragman)* 2, 1915, *Collected Poems of Rupert Brooke with a Memoir (Rupert Brooke'un Şiir Derlemeleri ve Biyografisi)* adıyla yayınlanmış, Sidgwick and Jackson, 1918.
31. P. Shaw-Stewart, 'Achilles in the Trench' (Siperdeki Aşil), 1916.
32. J. Buchan, *Memory Hold-the-door (Anılar! Kapıyı Tutun)* adlı otobiyografisi, Hodder and Stoughton, 1940
33. G. Steiner, İngiliz televizyon kanalı Channel 4'un *Greek Fire (Yunan Ateşi)* adlı dizinin 7. Bölümü 'War Music', yani 'Savaş Müzikleri' için röportaj verdi, Transatlantic Films, 1989.
34. *L'Iliade ou la Poeme de la Force (İlyada ve Savaşın Şiiri)*, çeviren M. McCarthy, S. Weil ve R. Bessaloff, *War and the Iliad (Savaş ve İlyada)*, New York Review Books, 2005, syf. 37.
35. G. Steiner, evvelce adı geçen eserde.
36. Bkz. syf. 380 ve sonraki syf.
37. Patroklos'un babası Menoitios, normalde Ahkilleus'un büyükbabası Aiakos'un üvey kardeşidir; fakat Sahte-Hesiodos'un *Kadınlar Katalaoğu* 212a M-W'a göre o, Aiakos'un oğlu ve dolayısıyla da Peleus'un erkek kardeşidir. Haliyle de Akhilleus ve Patroklos kuzen oluyorlar. Bu, mitolojik temanın, masallardan kaynaklanmayan nedenlerin yarattığı değişimlere açık olduğunun canlı bir örneğidir.
38. F. Ahl, 'Troy and Memorials of War' (Truva ve Savaş Hatıraları), M.M. Winkler(basımı), *Troy From Homer's Iliad to Hollywood Epic (Homeros'un İlyada'sından Hollywood'un Destanına Dek Truva)*, Blackwell, 2007, syf. 180.

Kısım 16: Tahta At ve Truva'nın Yağmalanması

1. Başka kaynaklarda, o asil biridir, Agrios'un oğlu ve Diomedes'in kuzenidir.
2. Bkz. syf. 252 ve sonraki syf.
3. Bkz. syf. 315.
4. Homeros, İlyada 24.61 ve sonraki syf.
5. Aynı eserde 11.487 ve sonraki syf.
6. Kazananlar sırasıyla Eumelos, Diomedes, Aias ve Teukros oldu.
7. Sophokles, *Aias* 479 ve sonraki syf., çeviren E.F. Watling'in *Sophocles, Electra and Other Plays (Sofokles, Elektra ve Diğer Oyunlar)* adlı eseri, Penguin Classics, 1953.
8. Aias'ın doğumu için bkz. syf. 251.
9. Sophokles, *Aias* 1339 ve sonraki syf.
10. Aynı eserde 121 ve sonraki syf.
11. Bu çiçek, aynı zamanda Hyakinthos'un ölümü anar. Bkz. syf. 56.
12. Helenos'un yakalanması genellikle Paris'in ölümünden sonra gelir.
13. Bkz. syf. 241.
14. Bkz. syf. 238.
15. Homeros, *Odysseia* 526 ve sonraki syf.
16. Bu masalın daha eski anlatımları, Arktinos'un *Iliou Persis (Truva'nın Yağmalanması)*'na dek gider ve Vergilius'un bahsettiği oğul sayısının iki olduğuyla karşılaştırıldığında Arktinos'a göre yılanlar tarafından boğulararak öldürülen oğulların sayısı birdir.
17. Vergilius, *Aeneis* 1.201 ve sonraki syf., çeviren C. Day Lewis, *The Eclogues, Georgics and Aeneid of Vergilius (Vergilius'un Çoban Şiirleri, Çiftçi Şiirleri ve Aeneis'i)*, Oxford University Press, 1966.
18. Euripides, eserinde, şehrin ele geçirilmesinin ardından çocuğun infazını soğuk kanlılıkla yerine getirerek onu öldürtür.
19. Euripides, *Hekabe* 543 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides, Medea and other Plays (Euripides, Medea ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, 1963.
20. W. Shakespeare, *Hamlet*, 2. Oyun, 2. Sahne, 11. 544 ve sonraki syf.
21. Aynı eserde 593 ve sonraki syf.
22. Resimler için bkz. S. Woodford, *The Trojan War in Ancient Art (Antikçağ Sanatında Truva Savaşı)*, Duckworth, 1993.

23. Yazılar, 264/3 tarihine kadar dayanır.
24. John Murray'ın 4 Ağustos 1872 tarihli *Troy and Its Remains (Truva ve Kalıntıları)* adlı raporu, 1875, syf. 211.
25. Kesin tarihler, arklogların görüşlerine göre değişiklik gösterir.
26. Veya: [onlar] Wilusa ülkesinden ayrılarak [ona] yeniden saldırmak için yola koyulurlar. P. H. J. Houwink ten Cate'nin 'Hitit Tebaası ve Kraliyet Yazışmalarına Dayalı Ahhiyava Sorgulamaları Üzerine Aydınlanmalar' adlı yazısında yeniden düzenlenmiş ve çevrilmiştir, *Jahrbericht Ex Oriente Lux (Eski Doğunun Aydınlatılmasına Dair Yıllık Raporlar)* 28, 1983-4, syf. 40. Köşeli parantezler içindeki kelimeler yeniden düzenlenmiştir.
27. Dilde sadelikten yana olanlar, ona 'İlk-Hint-Avrupa' demeyi sever.
28. Bkz. syf. 450 ve sonraki syf.
29. Bkz. syf. 235.
30. C. Wolf, *Conditions of a Narrative: Cassandra (Hikâye Yazmanın Şartları: Kassandra)*, çeviren J. Van Heurk, *Cassandra: a novel and four essays (Kassandra: bir roman ve dört makale)*, Farrar, Straus and Giroux, Inc., 1984, syf. 262.
31. Heredot 2.120.
32. M. Korfmann, 'Was There a Trojan War?' (Truva Savaşı Gerçek Mi?), M.M. Winkler basımı, *Troy From Homer's Iliad to Hollywood Epic (Homeros'un İlyada'sından Hollywood'un Destanına Dek Truva'ya)*, Blackwell, 2007, syf. 262.
33. M. I. Finlay, J. L. Caskey, G. S. Kirk ve D. L. Page, 'The Trojan War' (Truva Savaşı), *Journal of Hellenic Studies (Eski Yunan Çalışmaları Dergisi)* 84, 1964, 1-20.
34. Iman J. Wilkens, 'The Trojan Kings of England' (İngiltere'nin Truvalı Kralları), University of Cambridge, Klasik Topluluğu'yla yapılan ders, 26 Mayıs 1992.
35. Peter Jones, 'Barry Strauss (Hutchinson) tarafından yazılmış *The Trojan War: A New History*' (Truva Savaşı: Yeni Bir Tarih) adlı yazısını değerlendirmiştir, *Sunday Telegraph*, 25 Şubat 2007.

Kısım 17: Kahramanların Eve Dönüşü

1. Kaynaklar, hamile yaban domuzu hakkındaki bilmece hakkında farklılıklar gösterir: 'Üç yavru domuz, biri dişi' veya 'On yavru domuz, biri erkek' olarak da bahsedilir.
2. Bazı mit anlatıcıları, sorunları öngören Truvalı kahin Helenos'un tavsiyelerini geciktirir.
3. Homeros, İlyada 4.505 ve sonraki syf.
4. *Argonautika* 1.134 ve sonraki syf.
5. Bkz. syf. 309
6. Euripides, *Helen* 1126 ve sonraki syf, çeviren P. Vellacott, *Euripides: The Bacchae and Other Plays (Euripides: Bakkhalar ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1973.
7. Aphrodite, Diomedes'in onu Truva'nın savaş meydanında yaralamış olmasına rağmen yardımda bulundu.
8. Euripides, *Andromakhe* 967 ve sonraki syf., çeviren P. Vellacott, *Euripides: Orestes and Other Plays (Orestes ve Diğer Oyunlar)*, Penguin Classics, 1972.
9. Aynı eserde 1151.
10. Pausanias 1.13.9.
11. Pindaros, *Nemealı* 7.40 ve sonraki syf.
12. Bkz. syf. 302.
13. Aiskhylos, *Agamemnon* 29 ve sonraki syf.
14. Aynı eserde 60 ve sonraki syf.
15. Aynı eserde 326 ve sonraki syf.
16. Aynı eserde 351 ve sonraki syf.
17. Aynı eserde 433 ve sonraki syf.
18. Aynı eserde 600 ve sonraki syf.
19. Aynı eserde 659 ve sonraki syf.
20. Aynı eserde 772 ve sonraki syf.
21. Aynı eserde 810 ve sonraki syf.
22. Aynı eserde 912 ve sonraki syf.
23. Aynı eserde 910 ve sonraki syf.
24. Aynı eserde 946 ve sonraki syf.
25. Aynı eserde 1223 ve sonraki syf.

26. Aynı eserde 1323 ve sonraki syf.
27. Aynı eserde 1343 ve sonraki syf.
28. Aynı eserde 1403 ve sonraki syf.
29. Aynı eserde 1551 ve sonraki syf.
30. Aynı eserde 1657 ve sonraki syf.
31. *Agamemnon*'da, Klytaimnestra, Orestes'i gönderdi. Başka bir anlatımda, Pindaros, Agamemnon'un öldürülmesinden sonra, genç Orestes'in Parnassos Dağı'nın eteklerindeki Strophios'a götürüldüğünü söyler; fakat bunu kimin yaptığını söylemez. Euripides ve Sophokles'e göre, bunu yapan kişi bir ailenin yaşlı uşağı idi. Sophokles, Elektra'nın onu bu yaşlı adama teslim ettiğini söyler.
32. Pausanias, bir tasviri da nakleder: Erinyeler, onu delirtmek üzereydiler ve ona siyah gibi göründüler; fakat kendi parmaklarından birini ısırp koparttıktan sonra beyaz göründüler ve ardından akıl sağlığına kavuştu.
33. Bkz. syf. 310 ve sonraki syf.
34. David Jones'dan René Hague'e, P. Hills'ın, *David Jones*'undan alıntı yapılmış, sergi kataloğu, Tate Gallery, 1981, syf. 109.

Kısım 18: Odyseia ve Sonuçları

1. Aristoteler, Şiir Sanatı 17, çeviren T.S. Dorsch, *Aristotle, Horace, Longinus: Classical Literary Criticism (Aristoteles, Horace, Longinus: Klasik Edebiyat Eleştirileri)*, Penguin Classics, 1965.
2. Homeros, *Odyseia* 2.174 ve sonraki syf.
3. Aynı eserde 10.469.
4. Aynı eserde 2.89 ve sonraki syf.
5. Aynı eserde 16.245-53.
6. Aynı eserde 2.104 ve sonraki syf.
7. Bu tür masallara genellikle Yunancada *apologoi* hikâyeleri denir ve *Odyseia*'nın yüzde 20'si geçmişini anlatan masallardan ibarettir.
8. Kesin doğru olmamakla birlikte: Tek gördüğü, tipik Tunç Çağı Yunanlılarından Phaiakların şehridir.
9. Homeros, *Odyseia* 1.1 ve sonraki syf.
10. 'Moon River' (Ay Nehri) liriklerini Henry Mancini yazmıştır.

11. 'Yaptığım yolculuklardan dolayı dinlenecek vaktim yok; İçeğim/ Hayatımın son anına kadar yaşamdan keyif alacağım'.
12. Belki de Eurylokhos'dan ayrı olarak, 10. Kitap'ta Kirke'nin sarayına giden gözcülere önderlik eden, Odysseus'a geri döner ve onu tekrar oaraya götürmeyi reddeder ve 10. Kitabın sonunda içki içtiği anlatılan arsız bir genç olan Elpenor, Kirke'nin çatısından düşer.
13. Homeros, *Odyseia* 1.356 ve sonraki syf.
14. Aynı eserde 1.119 ve sonraki syf.
15. Mentor, Odysseus'un bir arkadaşıydı ve Truva'da olduğu süre boyunca evine göz kulak oluyordu. Athene, Telemakhos ve Odysseus'u desteklerken, onun benzerliğini kullandı ve bunun sonucu olarak, 'mentor' terimi, bilge ve yardımcı olan kişiler için kullanılır.
16. Homeros, *Odyseia* 4.555 ve sonraki syf.
17. Apollodoros'a göre beş yıldır; Hyginus'a göre ise bir yıl. Apollodoros, ayrıca Latinus adından bir oğuldan bahseder; Homeros hiç böyle bir bilgiden söz etmez. Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* eserinde, Kirke'nin (Kalypso değil) Odysseus'dan olma iki erkek çocuk dünyaya getirdiğini, bu çocukların isimlerinin Agrios ve Latşnos olduğunu söyler; fakat bir Romalı şair, Latinleri Yunan soyuna eklemek için mısralara eklenti yapmış olabileceği ifade edilir. Eustathius, Hesiodos'a göre, Odysseus'un iki olduğunu söyler: Kirke'den olma Agrios ve Latinus, Kalypso'dan olma Nausithoos ve Nausinoos.
18. Homeros, *Odyseia* 5.219 ve sonraki syf.
19. Bkz. syf. 197.
20. Homeros, *Odyseia* 5.454 ve sonraki syf.
21. Aynı eserde 6.242 ve sonraki syf.
22. Aynı eserde 9.461 ve sonraki syf.
23. Aynı eserde 7.238.
24. Aynı eserde 8.164.
25. Evine dönebilmek için belirli bir yiyeceği tatmaktan kaçınma teması oldukça yaygındır. Persephones'nin Hades'de nar çekirdeklerini yediğinin anlatıldığı masal, bir başka örnektir. Homeros, *Odyseia* 9.105-545.

26. Aynı eserde 9.105 ve sonraki syf., çeviren E.V Rieu, *Homer: The Odyssey (Homeros: Odysseia)*, Penguin Classics, 1946.
27. Aynı eserde 9.252 ve sonraki syf.
28. Aynı eserde 9.288 ve sonraki syf, çeviren R. Lattimore, adı geçen eserde.
29. Aynı eserde 9.371 ve sonraki syf.
30. Aynı eserde 9.375 ve sonraki syf.
31. Aynı eserde 9.504 ve sonraki syf.
32. Aynı eserde 9.513 ve sonraki syf.
33. Aynı eserde 9.534 ve sonraki syf.
34. Aynı eserde 10.22.
35. Medeia'nın babası Aietes'in yurdu olan Aia Kolkhis, İason'un Altın Postu almak üzere gittiği yerdir. *Argonautika*'nın etkisi burada oldukça fazla hissedilir. Strabon, Homeros'un Kirke ve Medeia arasındaki bağı ve Aia ile olan benzerlikten dolayı Aiaia'yı yarattığını söyler.
36. Apollodoros, onun kurt, domuz, eşek ve aslana dönüştüğünü söyler.
37. Antik Çağ botanikçi Theophrastos, siyah bir kökü ve süt beyazı renginde bir çiçeği olan ve Pheneus vadisi ile kuzey Arkadya'daki Kyllene Dağı'ndan bulunan *Allium nigrum*'u andırdığını söyler; yuvarlak bir kökünün olduğunu, soğana benzediğini, adasoganına benzer yapraklarının olduğunu ve büyü ve sihirlere karşı bir panzehir olarak kullanıldığını söyler. Fakat Homeros'un bu bitkisi ancak tanrıların dünyasına ait olabilir.
38. Bazı anlatımlara göre, Telegonos, Kirke ile Odysseus'un oğlu olarak dünyaya gelir. Bkz syf. 420 ve yukarıda n. 17.
39. Homeros, *Odysseia* 10.512
40. Aynı eserde 11.29–30.
41. Aynı eserde 11.410 ve sonraki syf. Aiskhylos'un *Agamemnon* adlı oyununda, cinayette asıl önemli rolü oynayan kişi Klytaimnestra'dır. Aigisthos, oldukça yalaka ve zayıf bir karakterdir.
42. Bkz. syf. 58 ve sonraki syf.
43. Bkz. syf. 54.
44. Bkz. syf. 298 ve sonraki syf.
45. Bkz. syf. 80 ve sonraki syf.

46. Sirenler, Argonotların masalı aracılığıyla mitolojik anlatımın içinde çoktan yer almışlardır. Bu anlatım, her ne kadar Homeros tarafından bahsedilmediyse de bazı kaynaklar, yollarından bir geminin geçip gitmeyi başardığı durumda Sirenlerin öleceğinin öngörüldüğünü söyler ve bu sıkıntıdan dolayı kendilerini denize atarlar ve boğularak ölürler. *Argo*, bunu gerçekleştirmeyi başardığından beri bu olay, mitolojik zamanlamada bir sorun yaratır. Bkz. syf. 111 ve sonraki syf.
47. Homeros, Argonotların bu tehlikeyle yüz yüze geldikleri ve başarıyla geride bıraktıkları konusunda bizleri bilgilendirir. Bkz. syf. 112.
48. Homeros, *Skylla*'yı *Krataeis*'in kızı olarak gösterir; fakat babası hakkında hiçbir bilgiyi paylaşmaz. Rodoslu *Apollonios*, onu, *Porkhos*'un *Hekate*'den olma kızı olarak gösterir ve diğerleri de babasını *Porkhos* olarak değil, *Phorkys* olarak belirtir. *Hyginus* ise, onun, *Typhoeus* ile *Ekhidna*'nın kızı olduğunu söylemesine rağmen burada adı *Tyrrhenos*, *Triton* veya *Trienos* olarak geçer. *Stesikhoros*'a göre, onun annesi *Lamia* idi.
49. Homeros, *Odyseia* 12.89 ve sonraki syf.
50. Aynı eserde 12.237 ve sonraki syf.
51. Yunancada *thrinax*, 'üç dişli mızrak' anlamındadır ve bu bize *Odyseus*'un büyük düşmanı *Poseidon*'u hatırlatır.
52. Homeros, *Odyseia* 12.209 ve sonraki syf.
53. Aynı eserde 16.213 ve sonraki syf.
54. Aynı eserde 17.237 ve sonraki syf.
55. Aynı eserde 17.583 ve sonraki syf.
56. Bkz. Homeros, *Odyseia* 18.1–107; *Hyginus* ve *Apollodoros*'un her ikisi de boksü güreşe yeğliyor.
57. Homeros, *Odyseia* 18.96 ve sonraki syf.
58. Aynı eserde 18.212 ve sonraki syf.
59. Aynı eserde 18.281 ve sonraki syf.
60. Aynı eserde 19.573 ve sonraki syf.
61. Aynı eserde 21.410 ve sonraki syf.
62. Aynı eserde 22.35 ve sonraki syf.
63. Homeros, *Odyseia* 22.465 ve sonraki syf. 'Hizmetçilerin asılmalarına neyin sebep olduğunu ve *Penelope*'nin gerçekten nereye varmaya çalıştığının' dikkat çekici modern bir araştırması, *Margaret Atwood*'un *The Penelopiad* adlı eserinde ortaya çıkar, *Canongate*,

2005. Penelope ve ve haksızlığa uğramış hizmetçilerinden oluşan korosunun, yine Margaret Atwood'un yarattığı sahne versiyonuyla oyunları şarkılar ve danslar eşliğinde kendi taraflarından anlatma şansını elde ederler (RCS, 2007)
64. Aynı eserde 23.107 ve sonraki syf.
65. Aynı eserde 23.233 ve sonraki syf.
66. Telegonos hakkındaki tüm bölüm, Homeros için bir bilinmezliktir. Odysseus ile Kirke'nin çocuklarından hiç bahsedilmez. Telegonos'un Odysseus ile Kirke'nin oğlu olduğunu Hesiodos ifade etmiştir (mısradan evlilik dışı bir olaya duyulan şüpheden bahsedilir). *Telegonia*'da, Telegonos, Kirke'nin değil, Kalypso'nun oğlu idi. Hyginus'a göre, Odysseus'un Kirke'den olma iki oğlu vardır: Nausithoos ile Telegonos. Telegonos'un, babasının dul karısı Penelope ile evlendiği ve Telemakhos'un da babasının metresi olan Kirke ile evlendiğinin ifade edildiği olağandışı bir anlatım vardır.
67. Bu anlatım, Romalı yazar Cicero (Hermes = Latince Merkür) tarafından bahsedilmiştir. Bir anlatıma göre, Penelope, Pan'ın annesidir. Odysseus evine döndüğünde ve bu sevimsiz çocuğu evinde görünce, yeniden seyahate çıktı.
68. Homeros'a göre, Penelope, tüm taliplerinin arasında en çok Amphinomos ile konuşmayı seviyordu; çünkü iyi huylu biriydi. Fakat yine de Telemakhos tarafından öldürülmekten kurtulamadı. Penelope'nin sadakatsizliğine dair bu suçlamalar Homeros tarafından asla söz edilmez.
69. Apollodoros, Neoptolemos'un, Kephallenia'ya sahip olacağı umuduyla, onu sürgüne yolladı.
70. Apollodoros, *Epitome* 7.1.
71. P. Jones, *Homer's Odyssey: A Commentary (Homeros'un Odysseia'sı Üzerine Yorumlar)*, Bristol Classical Press, 1998, syf. 80.
72. R. Brittlestone, J. Diggle ve J. Underhill ile birlikte , *Odysseus Unbound: the Search for Homer's Ithaka (Özgür Odysseus: Homeros'un İthaka'sı Peşinde)* adlı eseri yazdı., Cambridge, 2005.
73. T. S. Eliot, 'Ulysses, Order, and Myth' ('Odysseus, Düzen ve Mit'), *Dial* 75.5, Kasım 1923, syf. 480.

74. Joyce'un öğrencisi Georges Borach tarafından 1 Ağustos 1917 tarihli günlüğünden nakledildi. Bkz. R. Ellman, *James Joyce*, Oxford University Press, yeniden düzenlenmiş baskı 1983, syf. 429–30.
75. Tr. E Keeley ve P. Sherrard, C.P. Cavafy, *Collected Poems (Şiir Derlemeleri)*, The Hogarth Press, 1984.

Kısım 19: Platon ve Atlantis Miti

1. I. Donnelly, *The Antediluvian World (Tufan Öncesi Dünya)*, Harper and Brothers, 1882, syf. 479.
2. Platon, *Timaios* 20, çeviren. D. Lee, *Plato: Timaeus and Critias (Platon: Timaios ve Kritias)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1977.
3. Aynı eserde 21.
4. Platon, *Gorgias* 523, çeviren W. Hamilton, *Plato: Gorgias (Platon: Gorgias)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1971.
5. Platon, *Cumhuriyet* 377, çeviren D. Lee, *Plato: The Republic (Platon: Cumhuriyet)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1897.
6. Platon, *Protagoras* 320, çeviren W. C. K. Guthrie, *Plato: Protagoras and Meno (Platon: Protagoras ve Menon)*, Penguin Classics, 1956.
7. Platon, *Phaidros* 275, çeviren C. Rowe, *Plato: Phaedrus (Platon: Phaidros)*, Penguin Classics, 2005.
8. Platon, *Timaios* 21–2.
9. Aynı eserde 22.
10. Bkz. syf. 263 ve sonraki syf.
11. Platon, *Timaios* 23.
12. Aynı eserde 23.
13. Başka bir deyişle Cebelitarık Boğazı
14. Platon, *Timaios* 24.
15. Aynı eserde.
16. Aynı eserde 25
17. Platon, *Kritias* 108, çeviren D. Lee, *Plato: Timaeus and Critias (Platon: Timaeus ve Kritias)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1977.
18. Aynı eserde 113.

19. Aynı eserde 121.
20. Thukydides 3.89, çeviren R. Warner, *Thucydides: The Peloponnesian War (Thukydides: Peloponnes Savaşı)*, yeniden düzenlenmiş baskı, Penguin Classics, 1972.
21. Bkz. syf. 448.
22. Bkz. syf. 114.
23. T. Bryce, *The Trojans and Their Neighbours (Truvalılar ve Komşuları)*, Routledge, 2006, syf. 193.
24. L. Spence, *Atlantis in America (Amerika'da Atlantis)*, Ernest Benn, 1925, syf. 66. Bu konuyu *The History of Atlantis (Atlantis Tarihi)* adlı eserinde kelimesi kelimesine tekrar eder, Rider & Co., 1926, syf. 151.
25. P. Jordan, *The Atlantis Syndrome (Atlantis Sendromu)*, Sutton Publishing, 2003, syf. 80.
26. L. Sprague de Camp, *Lost Continents: The Atlantis Theme in History, Science and Literature (Kayıp Kıtalar: Tarihte, Bilimde ve Edebiyatta Atlantis Konusu)*, Gnome Press, 1954, 80.
27. T. Bryce, *The Trojans and Their Neighbours (Truvalılar ve Komşuları)*, syf. 193.
28. Bkz. Pierre Vidal-Naquet, 'Athenes et l'Atlantide', *Revue des etudes grecques* 77 (1964), syf. 420-44, *Le Chasseur noir*'da yeniden basılmış, Maspero, 1981, syf. 335-60; aynı yazar, 'Herodote et l'Atlantide: entre les Grecs et les Juifs. Reflexions sur l'historiographie du siecle des Lumieres', *Quaderni di Storia* 16 (Temmuz-Aralık 1982), syf. 3-76; Christopher Gill, 'The Genre of the Atlantis Story' (Atlantis Hikâyesinin Üslubu), *Classical Philology (Klasik Filoloji)* 72 (1977), syf. 287-304; Luc Brisson, Platon, *Timeé/Critias (Timaios/Kritias)*, Flammarion, 1992; Gerard Naddaf, 'The Atlantis Myth: An Introduction to Plato's Later Philosophy of History' (Atlantis Miti: Platon'un Geç Felsefe Tarihine Giriş), *Phoenix* 48 (1994). Syf. 189-209.
29. Platon'un öğrencisi Krantor'un, Atlantis masalını tarih olarak kabul ettiği ve Atlantis'in tarihinin Mısır'daki sütunlara kaydedildiğine inandığı söylenir; fakat bu konuda elimizdeki tek kanıt, hikâyenin tarihi geçerliliği hakkında duguyları çelişen Proklos'un 700 yıl sonraki yazılarından gelir.

Bölüm 3: Yunan Mitolojisine Dair Bazı Yaklaşımlar

1. G. S. Kirk, 'Methodological reflexions on the myths of Heracles' (Herkül mitleri üzerine metodolojik yansımalar), B. Gentili and G. Paioni, *Il Mito Greco: Atti del convegno internazionale (Urbino, 7-12 Mayıs 1973)*, Roma, 1977, syf. 293.
2. 'Sahte-Herakleitos', *Homeros Sorunları* 70, çeviren K. Dowden, *The Uses of Greek Mythology (Yunan Mitolojisinin Yararları)*, Routledge, 1992, syf. 24 ve sonraki syf.
3. F. Max Müller, *Lectures on the Science of Language, delivered at the Royal Institution of Great Britain (Büyük Britanya Kraliyet Enstitüsü'nde verilen Dil Bilimi dersleri)*, Mart, Nisan ve Mayıs 1863, ikinci seri, New York, syf. 384-5.
4. J. G. Frazer, *Apollodorus: The Library II (Apollodoros: Kütüphane II)*, Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi, 1921, syf. 404.
5. Bu ve onu takip eden listeler P. Jones, *Homer's Odyssey: A Commentary (Homeros'un İlyada'sı Üzerine Yorumlar)*'dan alınmıştır, Bristol Classical Press, 1998, syf. 78 ve sonraki syf.
6. Bkz. syf. 207 ve sonraki syf.
7. S. Freud, *The Relation of the Poet to Day Dreaming (Şairin Hayalleriyle İlişkiler)* (1908), (A. Freud ve arkadaşları, *Gesammelte Werke, chronologisch geordnet*, 1940-68, 7:222).
8. Bkz. syf. 140 ve sonraki syf.
9. S. Freud, *Gesammelte Werke, chronologisch geordnet*, A. Freud ve arkadaşları., 1940-68, 17:47-8.
10. İngilizcesi, C. Levi- Strauss'un, *Structural Antropology (Yapısal Antropoloji)* adlı eseri olarak bulunmaktadır, Penguin, syf. 206-31.
11. Aynı eserde 216.
12. Bkz. syf. 98 ve sonraki syf.
13. Bkz. syf.70 (Kallisto); 140 ve sonraki syf. (Danae); 176 (Auge); 134 ve sonraki syf. (Io); 205 ve sonraki syf. (Antiope).
14. W. Burkert, *Structure and History in Greek Mythology and Ritual (Yunan Mitolojisi ve Dini Törenlerin Yapısı ve Tarihi)*, University of California Press, 1979, syf. 6 ve sonraki syf.
15. http://www.gold-eagle.com/editorials_04/willieo92704.html. (28 Eylül 2004).
16. Bkz. syf. 114.
17. R. Calasso, *The Marriage of Cadmus and Harmony (Kadmos ve Harmonia'nın Evliliği)*, çeviren T. Parks, Vintage, 1994, syf. 280.
18. Sallustius, *On the Gods and the World (Tanrılar ve Dünya Üzerine)*, 4.

DAHA FAZLA BİLGİ İÇİN

Çeviriler

Günümüzde, Yunan mitolojisi ile ilgili geniş bir yelpazede sunulan oldukça önemli yazılar mevcuttur. Aşağıda, yazarların kronolojik sırasına göre güzel, okumaya değer ve ulaşılabilir eserlerin isimleri bulunmaktadır:

Homeros, İlyada: R.Lattimore, *The Iliad of Homer (Homeros'un İlyada'sı)*, University of Chicago Press,1951

Homeros, *Odyseia*: R. Lattimore, *The Odyssey of Homer (Homeros'un Odyseia'sı)*, Harper Perennial, New York, 1999

Hesiodos: Dorothea Wender, *Hesiod and Theognis (Hesiodos ve Tanrıların Doğuğu)*, Penguin Classics,1973

Homeros İlahileri: J.Cashford, *The Homeric Hymns (Homeros İlahileri)*, Penguin Classics, 2003

Aesop: O. ve R. Temple, *Aesop: The Complete Fables (Ezop Masalları)*, Penguin Classics,1998

Pindaros: R. Lattimore, *The Odes of Pindar (Pindaros Odları)*, 2. baskı, University of Chicago Press, 1976

Herodot: A. de Selincourt, *Herodotus: The Histories (Herodot: Tarihler)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1972

Aiskhylos: R. Fagles, *Aeschylus, the Oresteia (Aiskhylos, Oresteia)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1979; P. Vellacott, *Aeschylus: Prometheus Bound, the Suppliants, Seven Againsts Thebes, the Persians (Aeskhylos: Mahkum Prometheus, Yalvaranlar, Yediler Thebai'ye Karşı, Persler)*, Penguin Classics, 1961

Sophokles: E. F. Watling, *Sophocles: The Theban Plays (Sofokles: Thebai Oyunları)*, Penguin, 1947; *Sophocles:Electra and Other Plays (Sofokles: Elektra ve Diğer Oyunlar)*, Penguin, 1953

- Euripides:** J. Davie, *Euripides, Medea and Other Plays* (*Euripides, Medea ve Diğer Oyunlar*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı 2003; P. Vellacott, *Euripides, The Bacchae and Other Plays* (*Euripides, Bakkhalar ve Diğer Oyunlar*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1973; *Euripides, Orestes and Other Plays* (*Euripides, Orestes ve Diğer Oyunlar*), Penguin Classics, 1972; *Euripides, Three Plays: Alkestis; Hippolytus; Iphigeneia in Tauris* (*Euripides, Üçleme: Alkestis; Hippolytus; İphigeneia Tauris'de*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1974; *Euripides: Medea and Other Plays* (*Euripides: Medea ve Diğer Oyunlar*), Penguin Classics, 1963
- Aristophanes:** D. Barrett, *Aristophanes: The Wasps/The Poet and the Women/The Frogs* (*Arılar/Şairin Kadınlar/Kurbağalar*), Penguin Classics, 1964; A.H. Sommerstein, *Aristophanes: Lysistrata/The Acharnians/The Clouds* (*Aristophanes: Lysistrata/Akarniyalılar/Bulutlar*), Penguin Classics, 1973
- Platon:** D. Lee, *Plato: The Republic* (*Platon: Cumhuriyet*), Penguin Classics, 2. baskı (düzeltilmiş), 1987; *Plato: Timaeus and Critias* (*Platon: Timaios ve Kritias*), Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1977
- Kallimakhos:** A.W. Mair, *Callimachus; Hymns and Epigrams; (Kallimakhos: İlahiler ve Hicivler); Lycophron (Lykophron); Aratus (Aratus)*, Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi, yeniden düzenlenmiş baskı, 1955
- Rodoslu Apollonios:** R. C. Seaton, *Apollonius Rhodius (Rodolu Apollonios), the Argonautica (Argonautika)*, Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi, 1912
- Theokritos:** A. Rist, *The Poems of Theocritus (Theokritos'un Şiirleri)*, University of North Carolina Press, 1978
- Vergilius:** C. Day Lewis, *The Eclogues, Georgics and Aeneid of Virgil (Vergilius'un Çoban Şiirleri, çiftçi Şiirleri ve Aeneis'i)*, Oxford University Press, 1966
- Ovidius:** D. Raeburn, *Ovid: Metamorphoses (Ovidius: Dönüşümler)*, Penguin Classics, 2004
- Plutarkhos:** I. Scott-Kilvert, *The Rise and Fall of Athens (Atina'nın Yükselişi ve Düşüşü)*, *Nine Greek Lives by Plutarch (Plutarkhos'un*

Dokuz Yunanlının Yaşamı), Penguin Classics, 1960

Pausanias: P. Levi, *Pausanias. Guide To Greece. Volume I: Central Greece (Pausanias. Yunanistan Rehberi. Cilt I: Orta Yunanistan)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1979; *Pausanias. Guide To Greece. Volume II: Southern Greece (Pausanias. Yunanistan Rehberi. Cilt II: Güney Yunanistan)*, Penguin Classics, yeniden düzenlenmiş baskı, 1979

Apollodoros: J. G. Frazer, *Apollodoros: The Library (Apollodoros: Kütüphane)*, Loeb Klasik Eserler Kütüphanesi, 1921

Smyrnalı Quintus: A. James, *Quintus of Smyrna: The Trojan Epic: Posthomeric (Smyrnalı Quintus: Truva Destanı: Posthomeros)*, Johns Hopkins University Press, 2004

Çeşitli Yazarlar: S.M. Trazaskoma, R. Scott Smith ve S. Brunet (çevirileri ve yayınlanmış eserleri), *Anthology of Classical Myth: Primary Sources in Translation (Klasik Mitler Antolojisi: Çevirinin İlk Kaynakları)*, Hackett, 2004

Mitoloji Sözlükleri

Piyasada, 'Kimin Kim olduğunu' yazan birçok mitoloji sözlüğü mevcuttur, tıpkı aşağıdakiler gibi:

Grimal, P., *The Penguin Dictionary of Classical Mythology (Penguin Yayınları Klasik Yunan Mitolojisi Sözlüğü)*, A.R. Maxwell-Hyslop, Penguin, 1991 çevirisinden yararlanan Stephen Kershaw tarafından düzenlendi.

March, J., *Cassell's Dictionary of Classical Mythology (Cassell'in Klasik Mitoloji Sözlüğü)*, Cassell, 2001

Price, S. ve Kearns, E., *The Oxford Dictionary of Classical Myth and Religion (Oxford Yayınları Klasik Mit ve Din Sözlüğü)*, Oxford University Press, 2003

Genel Okuma

Eser boyunca, ilginç veya yararlı kitapların referansına başvurulmuştur fakat konu hakkında daha bilimsel yazıları incelemek isteyen biri, aşağıdaki eserlere ilgi duyabilir:

- Anderson, M.J., *The Fall of Troy in Early Greek Poetry and Art* (Erken Yunan Şiiri ve Sanatında Truva'nın Düşüşü), Oxford University Press, 1997
- Arafat, K.W., *Classical Zeus: A Study in Art and Literature* (Klasik Zeus: Sanat ve Edebiyat Üzerine Çalışma), Oxford University Press, 1990
- Armstrong, K., *A Short History of Myth* (Mitlerin Kısa Tarihi), Canongate, 2005
- Bernal, M., *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilisation* (Siyah Athena: Klasik Medeniyetlerin Afrika-Asyalı Kökleri), 2 cilt. Rutgers University Press, 1987-91
- Bremmer, J., *Interpretations of Greek Mythology* (Yunan Mitolojisine Dair Yorumlar), Routledge, 1988
- Brisson, L., *Plato the Myth Maker* (Mit Yarattıcısı Platon), G. Nadaff tarafından çevrilmiştir, University of Chicago Press, 1998
- Brisson, L., *How Philosophers Saved Myths: Allegorical Interpretation and Classical Mythology* (Filozoflar, Mitleri Nasıl Kurtardı: Mecazi Yorumlar ve Klasik Mitoloji), University of Chicago Press, 2004
- Brittlestone, R. İle birlikte Diggle, J. ve Underhill, J., *Odysseus Unbound: The Search for Homer's Ithaca* (Özgür Odysseus: Homeros'un İthaka'sı Peşinde), Cambridge University Press, 2005
- Bull, M., *The Mirror of the Gods: Classical Mythology in Renaissance Art* (Tanrıların Aynası: Rönesans Dönemi Sanatında Mitoloji), Penguin, 2006
- Burkett, W., *Structure and History in Greek Mythology and Ritual* (Yunan Mitolojisi ve Dini Törenlerin Yapısı ve Tarihi), University of California Press, 1979
- Burkett, W. *Greek Religion: Archaic and Classical* (Yunan İnancı: Antik ve Klasik), J. Raffan ve Basil Blackwell tarafından çevrilmiştir, 1985
- Buxton, R. G. A. B., *The Complete World of Greek Mythology* (Yunan Mitolojisi Dünyası), Thames & Hudson, 2004
- Caldwell, R., *The Origin of the Gods: A Psychoanalytic Study of Greek Theogonic Myth* (Tanrıların Kökeni: Yunanlı Tanrıların Doğuşu Miti Üzerine Psikanalizler), Oxford University Press, 1989

- Carpenter, T.H., *Art and Myth in Ancient Greece: A Handbook* (Antik Çağ Yunanistan'ında Sanat ve Mitlere Dair El Kitabı), Thames & Hudson, 1991
- Castleden, R., *The Attack on Troy (Truva Saldırısı)*, Pen & Sword Military, 2006 Davies, J. K. ve Foxhall, L., *The Trojan War: Its Historicity and Context* (Truva Savaşı: Tarihçesi ve İçeriği), Bristol Classical Press, 1984
- Doty, W. G., *Mythography: The Study of Myths and Rituals* (Mitoloji Bilimi: Mitler ve Dini Törenler Üzerine Çalışma), 2. baskı, University of Alabama Press, 2000
- DuBois, P., *Centaurs and Amazons: Women and the Pre-History of the Chain of Being* (Kentaurılar ve Amazonlar: Kadınlar ve Oluşum Zinciri Öncesi Tarih), University of Michigan Press, 1982
- Easterling, P. E ve Muir, J. V., *Greek Religion and Society* (Yunan Dini ve Toplumu), Cambridge University Press, 1985
- Erskine, A., *Troy Between Greece and Rome: Local Tradition and Imperial Power* (Yunanistan ve Roma Arasında Kalan Truva: Yerel Anlatımlar ve Emperyalist Güçler), Oxford University Press, 2001
- Forsyth, P. Y., *Thera in the Bronze Age* (Tunç Çağ'ında Thera), Peter Lang, 1997
- Galinsky, G. K., *The Herakles Theme: The Adaptations of the Hero in Literature from Homer to the Twentieth Century* (Herakles Teması: Homeros'dan Yirminci Yüzyıla Kadar Kahramanın Edebiyata Uyarlanması), Rowman & Littlefield, 1972
- Graf, F., *Greek Mythology: An Introduction* (Yunan Mitolojisine Giriş), T. Marier Johns tarafından çevrilmiştir, Hopkins University Press, 1993
- Hughes, B., *Helen of Troy: Goddess, Princess, Whore* (Truvalı Helen: Bir Tanrıça, Bir Prenses, Bir Fahişe), Pimlico, 2006
- Jenkyns, R., *The Victorians and Ancient Greece* (Viktoryenler ve Antikçağ Yunanistan'ı), Blackwell, 1980
- Kirk, G. S., *Myth: Its Meaning and Functions in Ancient and Other Cultures* (Mit: Antikçağ Dönemi'nde ve Diğer Kültürlerdeki Anlamı ve İşlevleri), Cambridge University Press, 1970
- Kirk, G. S., *The Nature of Greek Myths* (Yunan Mitlerinin Nitelikleri), Penguin, 1974

- Lefkowitz, M.R., *Heroines and Hysterics (Kadın Kahramanlar ve Histerikler)*, Duckworth, 1981
- Lefkowitz, M. R. ve Rogers, G.M., *Black Athena Revisited (Siyah Athena'nın Yeniden Değerlendirilmesi)*, University of North Carolina Press, 1996
- Levi-Strauss, C., *Structural Anthropology (Yapısal Antropoloji)*, C. Jacobson ve B. Grundfest Schoepf tarafından çevrilmiştir, Penguin, 1968
- Logue, C., *War Music: An Account of Books 1-4 ve 16-19 of Homer's Iliad (Savaş Müzikleri: Homeros'un İlyada'sının 1-4 ve 16-19 Kitaplarından Notlar)*, Faber & Faber, 2001
- Luce, J. V., *Celebrating Homer's Landscapes: Troy and Ithaca Revisited (Homeros'un Değerlendirmeleri Övmek: Truva ve İthaka'nın Yeniden Değerlendirilmesi)*, Yale University Press, 1998
- Reid, J. D., *The Oxford Guide to Classical Mythology in the Arts, 1300-1990s (Oxford Yayınları'nın 1300'ler-1900'ler Sanatında Klasik Mitoloji Rehberi)*, Oxford University Press, 1993
- Seznec, J., *The Survival of the Pagan Gods: The Mythological Tradition and Its Place in Renaissance Humanism and Art (Putperest Tanrıların Hayatta Kalması: Mitolojik Anlatım ve Rönesans Hümanizm ve Sanatındaki Yeri)*, B. F. Sessions tarafından çevrilmiştir, Princeton University Press, 1972
- Strauss, B., *The Trojan War: A New History (Truva Savaşı: Yeni Bir Tarih)*, Hutchinson, 2007
- Veyne, P., *Did the Greeks Believe in Their Myths? An Essay on the Constitutive Imagination (Yunanlılar Kendi Mitlerine İnandılar mı? Yapıcı Düşünceler Üzerine Makale)*, P. Wissing tarafından çevrilmiştir, University of Chicago Press, 1988
- Winkler, M. M., *Troy: From Homer's Iliad to Hollywood Epic*, Blackwell, 2007
- Wood, M., *In Search of the Trojan War*, BBC Books, 1985
- Woodford, S., *The Trojan War in Ancient Art*, Duckworth, 1993
- Woodford, S., *Images of Myths in Classical Antiquity*, Cambridge University Press, 2003

DİZİN

- Admetos (Pherai Kralı)** 105-109, 273, 557
Adonis 14, 73, 301, 305-309, 317
Aeneid (Aeneis) 23, 30, 394, 412
Aeschylus *Bkz.* Aiskhylos
Aesop (Ezop) Masalları 33 ayrıca *Bkz.* Aisopos ve Ezop
Agamemnon 32, 176, 240
Agamemnon 32, 176, 240, 273, 285, 286, 289, 345, 351, 353, 354, 357, 360, 362, 363, 364, 367, 369, 370, 371, 373
öldürülmesi 176
Agenor 165, 227-230, 244
Aiakos 196, 291-293, 299, 300
Aias (Ajax), 'Büyük' 74, 275, 291, 294, 360, 367, 372, 377
Aias (Ajax), 'Küçük' 74, 275, 291, 294, 360, 367, 372, 377
Aietes 100, 115, 129, 133, 134, 153, 233
Aigeus, Atina'nın Kralı 115, 150, 153, 301, 302, 315, 316, 321
Aigisthos (Aegisthus) 353, 364, 433, 437, 439, 447, 448, 472
Aineias 280, 382, 417
Aiolos 91, 92, 99, 101, 102, 105, 469
ayrıca *Bkz.* Salmoneus ve Sisypheos
oğulları ve torunları
Aiskhylos 22, 53, 155, 162, 166, 202, 240
Aison 115, 130, 140
Aisopos (Ezop) 33
Ajax *bkz.* Aias
Akheloos 94, 136, 212
Akhilleus (Achilles) (Aşil) 17, 26, 30, 122, 154, 175, 202, 276, 291, 296, 298, 299, 300
Akrisios 58, 161, 169, 172
Aktaion 227, 233, 235
Alcumena *bkz.* Alkmene
Alexander (Büyük İskender) 33, 195, 371, 437
Alkestis 72, 84, 104, 106
Alkmene 181, 182, 184, 217
Alkyone 55, 92, 94
Altın Çağ 84
Altın Elmalar 98, 138, 188, 200, 203, ayrıca *bkz.* Hesperidler
Altın Post 23, 100, 104, 115, 116, 119, 122, 123, 129, 134, 137, 146, 155
Amaltheia 50, 213
Amazonlar 122, 129, 164, 168, 188, 195
ve Kraliçe Penthesileia 195
ve Kraliçe'nin kemeri 195
Amphitryon 182-185, 221
Andromakhe 14, 26, 197, 286, 373, 377
Andromeda 161, 171-173, 178, 197, ayrıca *bkz.* Perseus
Antigone 227, 250
Antigone 227, 250, 256, 258
Aphrodite 14, 43, 47, 48, 60, 68, 73, 77, 86, 98, 122, 123, 129, 137, 147, 157, 227, 233, 280, 292, 295, 301, 306, 309, 310, 317, 323, 329, 336, 357, 358, 377, 383, 450, 451
Apollon 55, 58, 60, 69, 70-81, 105, 106, 116-128, 133, 136, 139, 146, 155, 156, 162 ayrıca *bkz.* Artemis
ve Marsyas'ın derisinin yüzülmesi 75
ve müzik yarışmaları 68
ve Orion 68 ve
kehanetler 71
Apollodoros 50, 53, 71, 75, 88, 102, 103, 136, 153, 162, 182, 185, 186, 187, 188, 190, 193
Ares 57, 60, 77, 94, 100, 107, 110, 116, 119, 123, 129, 130
bahçeleri 100
kalkanı 123
Argo 116-118, 120, 123, 124, 134
Argonautika 23, 116, 123, 136, 154, 193, 203, 220, 245
Argonotlar 14, 16, 29, 30, 72, 115, 117, 122, 124-139 ayrıca *bkz.* Jason ve Argonotlar
Argos (şehir) 161, 164, 165, 166, 169
Argos (Panoptes) 116, 117, 119, 129, 131, 161, 162
Ariadne 321, 324, 329-331, 335, 339
Arkadya 89, 90, 162, 187, 190, 210, 534
Arkas 83, 90
Artemis (Diana) 60, 69, 78 ayrıca *bkz.* sanat ve Orion
Asklepios 172, 267, 271, 272, 273
Asopos 101, 291
Astydamia 181, 214-216, 294-295
Atalanta 83, 95, 96, 97, 99, 157, 294
Athena (Minerva) 53, 54, 57, 58, 60, 78, 395, 495
Atina 54, 72, 90, 107, 111, 141, 149, 153, 205, 211, 217, 223, 224, 251

- klasik sonrası yansımalar 178
- Atlantis 13, 16, 22, 489, 492, 494
- Atlas 52, 62, 170, 171, 188, 200, 203, 267, 268, 271, 273, 279, 281
- Atreus, Hanedanlığı Üzerindeki Lanet 345, 352
- Autolykos 102, 115,
- Avcılık 60, 69, 78, 195, 297 *ayrıca bkz.* Artemis; Kaledonya yaban domuzu ve Orion
- Bacchus *bkz.* Dionysos
- Bakkhai 236
- Bakkhai (Bakkhalar) 236
- Barbarlar 32, 110
- Bellerophon (Bellerophon) 161, 166, 168
- Burkert, Walter 29, 32, 533
- Büyük Tufan 83, 88, 309
- Byron, Lord 44
- Canute, Kral 35
- Cassandra *bkz.* Cassandra
- Catalogue of Women (Kadın Kataloğu) 22, 299
- cinsiyet algısı/rolleri 99
- Cornucopia 213
- Daidalos 208, 303, 321, 322
- Danae 58, 161, 169, 172, 177, 534
- Danaidler 166
- Danaos 166, 176, 436
- Dante 396, 485
- Deianeira 181, 205, 213
- Delos 69, 70, 71, 77, 331
- Delphi 51, 54, 67, 71, 72, 100, 117, 187
- Delphi Kahini 100, 117, 187, 207, 211, 218, 246, 315, 536
- Demeter 49, 58, 60, 90, 137, 205
- Deukalion 83, 88, 91, 309, 310, 492 *ayrıca bkz.* Büyük Tufan
- Devler 43, 46, 51, 54, 55, 67, 132, 209, 296 ve Devler Savaşı 54, 55, 67, 209
- Diana *bkz.* Artemis
- Dikte Dağı 50
- Diomedes 187, 188, 194, 195, 258, 275
- Dionysos (Bacchus) 13, 48, 55, 58, 61, 64, 73, 74, 76, 94, 100
- Dumézil, Georges 522, 523
- Eileithyia 57, 184
- efsane(ler) 14, 31, 32, 146, 516
- Elektra 268, 279, 281, 354
- Endymion 94, 518
- Eos 77, 213, 281, 282, 305, 306, 312, 324
- Ephialtes 55
- Epimetheus ('tecrübe') 83, 85, 87, 88
- Erdemlilik 186, 225
- Erekhtheus 301-304, 311-314, 322, 324, 335
- Erikhthonios 279, 301-304, 310
- Erinyeler 47, 49, 73, 259, 311, 381, 382, 438, 445, 449
- Eros 43-48, 52, 68, 70-75, 94, 98, 101, 116, 118, 120-130
- Eteokles 176, 251, 253-255, 532
- Esin Perileri 30, 44, 74, 75, 247, 295, 406
- Etna Dağı 57
- Euhemeros 516
- Eumaios 455, 475-480
- Euripides 22, 48, 94, 101, 107, 140, 144, 146, 148, 152, 153, 157, 158, 159, 168, 172, 191, 217, 224 ve Medeia 231 *ayrıca bkz.* Medeia
- Europa 58, 138, 227, 228-233, 321, 322, 532
- Eurydike 69, 72 *ayrıca bkz.* Orpheus
- Eurykleia 455, 478-481
- Eurystheus 181, 184, 187, 189, 190, 192
- Frazer, J.G. 57, 317, 369
- Freud, Sigmund 110, 523 *ayrıca bkz.* Medusa
- Gaia 43-51, 54, 59, 60, 77
- Ganymede 197, 280
- Geryon 167, 188, 197, 198, 204 *ayrıca bkz.* Herakles'in görevleri
- Gilgamiş Destanı 88, 430
- Girit 433, 478, 504-510, 536
- Glauke 115, 141, 148, 150
- Gorgonlar 52, 75, 164, 169, 174, 293 *ayrıca bkz.* Medusa
- Hades, Ölümler Diyarı Tanrısı 49, 51, 52, 55, 73, 77, 83, 90, 101, 137, 166, 188, 198, 204-206
- Hades 49, 51, 52, 55, 73, 77, 83, 90, 101, 137, 166, 188, 198, 204-206 *ayrıca bkz.* Ölümler Diyarı
- miğfer 51, 55
- Harmonia 227, 230, 233, 234
- Hebe 57, 216, 245
- Hekabe 267
- Hekabe 283, 284, 285, 286, 372

Hekate 55, 131, 132, 145
 Hektor 26, 175, 267, 281, 283, 286, 289
 Helen 14, 23, 32, 54, 58, 67, 78, 91, 104, 116, 118, 120, 124, 126, 196, 219, 220, 221, 224, 231, 238, 267, 273, 274, 275-277, 285, 302, 334, 345
 Helios 50, 73, 100, 198, 200, 202, 301, 305, 307
 Hellen 83
 Helenistik sanat 54, 118, 414
   Büyük Altar 67
   şairler 222, 308, 374
 Hellespont (Çanakkale Boğazı) 35, 100, 369
 Hephaistos 54, 59, 60, 77, 86, 187, 230, 234, 272, 280, 304, 310, 350
 Hera (Juno) 17, 23, 43, 44, 49, 54-60, 70, 72, 77, 84, 90, 92, 100, 103, 129, 135, 140, 144, 162, 163, 164, *ayrıca bkz Zeus*
 Herakles, görevleri 23, 27, 29, 54, 55, 58, 72, 94, 107, 108, 111, Kerberos'u Ölümler Diyarı'ndan getirmek 188
   Girit boğasını yakalamak 188, 194
   Erymanthos yabandomuzunu yakalamak 191
   Kerynitia geyiğini yakalamak/ öldürmek 188
   Stymphalos kuşlarını avlamak 216, Augias'm ahırlarını temizlemek 188
   Diomedes'in insan yiyen atlarını yakalamak 188
   Hesperidlerin altın elmalarını getirmek 188
   Hippolyte'nin kemerini ele geçirmek 188
   Lernalı Hidra'yı öldürmek 188
   Nemea aslanını öldürmek 188, 189
   Üç gövdeli Geryon'un sığırlarını çalmak 188
 Herakles, mitoloji 183-7
 Herakles, temelleri 188, 191
 Herakles (Herkül) 14, 23, 115, 181, 224, 225, 226
 Herakles'in Seçimi 186
 Heraklidler 216, 217
 Hermes (Merkür) 55, 56, 61, 65, 86-90, 100, 163, 169, 170
 Hermokrates 489, 490, 496, 499
 Herodot 22, 201, 228, 231, 232, 369
 Hesiodos 22, 28, 44, 46, 48, 50
 Hesperidler 98, 138, 170, 188, 200, 201
 Hestia 49
 Hippodameia 123, 169, 345

Hippolytos 48
 Hippolytos 55, 321, 335-338
 Hititler/Hitit İmparatorluğu 57, 61, 427 mitoloji 21
 Homeros 21, 22, 26, 28-30, 52, 70, 75, 94, 101, 116, 118, 120, 122
 Homeros İlahileri 22, 243, 281
 Horai (mevsimler) 57
 Hürmanizm, tanımı 109
 Hyakinthos 69, 74, 75, 324
 Hylas 115, 125, 157, 213, 216
 Hypsipyle 115, 122, 133, 155, 253
 İason 14, 16, 23, 115, 116-126, 129, 130-137 ve Medeia 115, 129 *ayrıca bkz. İda Dağı* 279, 284, 358, 368, 411
 İkaros (Icarus) 15, 208, 321, 331, 332, 339, 341, 343
 İksion 58, 73
 İlyada 21, 26, 52, 58, 94, 96, 122, 136, 289, 299, 361
   ölümden sonraki yaşam 319, 339
   onur 376
   kahramanları anlamak 387 *ayrıca bkz. Akhilleus*
 İlion (Truva) 13, 14, 16, 21, 23, 26, 280, 282, 300, 371
 İnakhos 161, 162
 İno 99-101, 227, 234, 461
 insanlık, tanımı 148
   beş ırkı 84
 İokaste 227, 246-250, 532
 İolaos 181, 190, 206, 217
 İole 206, 215, 217
 İphigeneia 275, 354, 357, 362, 363, 364, 433, 440, 443, 447, 450, 451
 İphikles 181, 184, 186, 210
 İris 52, 127
 İsmene 226, 250, 257
 İyon 224, 451
 İz Sürücüler (İkhnoutai) 286
 Oxyrhynchus Takipçileri 286, 288
 Jason ve Argonotlar (film) 14, 157
 Jung, Carl 528
 Jüpiter *bkz. Zeus*
 Kaderler, 55, 57, 65, 94, 106, 150, 152
 Kadmos (Cadmus) 227, 228-239, 242
 Kafkas Dağları 87

- kahinlik/ler** 71, 207, 239, 283, 284, 285, 410 *ayrıca bkz.* Apollon
- Kakos** 29, 199, 200
- Kallimakhos** 22, 50, 70, 190, 238
- Kalliope (Esin Perisi)** 57, 72, 73
- Kallisto** 83, 90, 534
Büyük Ayı olarak 90
- Kaledonya yaban domuzu** 95, 96, 99, 294, 333
- Kalypso** 455, 456, 461, 474
- Kassandra** 104, 110, 168, 267, 281, 283-286, 403, 415, 416, 420, 435
- Kastor** 58, 95, 267, 274, 276, 277, 278, 429 *ayrıca bkz.* Polydeukes
- kehanetler** 49, 53, 71, 248, 377, 411, 430, *ayrıca bkz.* Delphi Kehanetleri
- Kekrops** 17, 140, 301, 302, 306, 309, 314
- Kentaurılar** 13, 97, 191, 192, 294, 295, 321, 333, 334
- Kerberos** 72, 188, 203, 204, 206, 262, 293 *ayrıca bkz.* Ölüler Diyarı
- Keyx (Trakhis Kralı)** 92, 93
- Khaos (Kaos)** 13, 43, 44, 46
- Kharites (Lütuf)** 86
- Kharon, sandalcı** 72
- Kheiron** 52, 129, 191, 235, 273
- Khimera** 262
- Kirke** 100, 122, 135, 260, 317
- Kleite** 124
- Klio (Esin Perisi)** 74
- Klytaimnestra** 17, 273-275, 289, 364, 370, 371, 399, 433, 437-449, 452
- Kureter (ruh)** 44, 204
- Knossos** 175, 188, 289, 323, 339, 340
- Kral Oidipus** 14
- Kreon** 115, 141, 142, 144, 152-154, 182-183, 186
- Kritias (yaşlı)** 489, 491
- Kritias (genç)** 489
- Kronion/Kronides bkz.** Zeus
- Kronos** 43-51, 55, 59, 60 *ayrıca bkz.* Rheia
- Kykloplar** 273, 455, 464-468, 487
- Kyklop** 324, 455, 459, 464, 465, 466, *ayrıca bkz.* Polyphemos
- Kyprogenea (ayrıca Aphrodite)** 14
- Kypselos'un Sandığı** 157, 177
- Kythera** 484
- Kythereia (ayrıca Aphrodite)** 47
- Kyzikos** 123
- Laertes** 276, 455, 457, 461, 468
- Laokoon** 403, 413-415, 418, 419
- Laomedon, Truva Kralı** 181, 196, 208, 209, 267, 281, 282, 294, 399, 428
- Latona/Leto** 246
- Levi-Strauss, Claude** 529, 531, 533, 534
- Limni** 411
- Lykaon** 83, 89, 90, 368
- Lykaos Dağı** 89
- Lynkeus** 166, 277, 278
- Maenadlar** 73, 74
- Marathon** 194, 217
- Marathon Boğası** 328, 339
- Marsyas (Frigyalı Satir)** 69, 75, 78, *resimlerde* 79 *derisinin yüzülmesi* 79
- Medeia** 115, 129, 130-159, 231, 240, 316 *ve İason* 115
- Medusa** 75, 161, 167, 169, 170-173, 177
- Megara (şehri)** 181
- Megara (Herakles'in Karısı)** 181, 186, 187, 206, 207, 216
- Mekone** 109
- Meleagros** 83, 94-97, 204, 378
- Memnon** 281
- Menelaos** 17, 32, 201, 267, 289, 345, 351, 353, 354, 357, 359, 360, 365, 366, 373, 376, 389, 400
- Merkür bkz.** Hermes
- metis (kurnazlık)** 464, 468, 469, 475, 521 *ayrıca bkz.* Odysseus
- Metis** 49, 52
- Midas, Frigya Kralı** 13, 69, 75, 79
- Miken** 157, 173-177, 182, 184
- Miken çağı/dönemi** 174, 374
- Minerva bkz.** Athena
- Minos uygarlığı** 49, 504-507
- Minos** 49, 58, 100, 194, 227, 230, 275, 289, 293, 313, 321-324, 329, 331
- Mit, tanımı** 24, 25 *trajedi* 440, 444 *ayrıca bkz.* Argos; Medeia ve Perseus
- Mit ve mitoloji** 15 *geleneksel hikâyeler* 29 *karşılaştırmalı mitoloji* 29, 517 *Mitoloji, karşılaştırmalı* 29
- Müller, F. Max** 517 *ayrıca bkz.*
- Müzik** 15, 60, 69, 74-80, 157 *ayrıca bkz.* Orpheus

mythoi 29, 30, 32, 33, 36

mythos 26, 32, 33

Nauplios 360, 433

Nausikaa 455, 462, 502

Nemesis 85, 274

Neoptolemos 297, 372

Neptün *bkz.* Poseidon

Nereidler 52, 137, 171

Nestor 210, 360, 378, 391, 407, 433, 434

Niobe 162, 227, 245

Odysseus 14, 16, 17, 21, 46, 101, 102, 117, 123, 234, 276, 298, 347, 357, 360, 362, 365, 373, 378, 389, 401, 403, 404, 406-413, 417, 436

Odysseia 21, 29, 136, 347, 373, 395, 406, 410, 412, 415, 440, 455, 458, *ve ayrıca bkz.* Kyklop *ve* Odysseus *ve* Odysseus'a kadarki

Odysseia 415, 440

Oidipus (Oedipous) 14, 110, 246 *ve* Thebai 29, 175, 227

Oidipus, Kral (Oidipus Rex) 110, 246

Oinomaos 123, 345, 348-351

Oineus (Kalydon Kralı) 83, 94, 95, 212, 216, 237

Olymposlular 53, 54, 67, 466

Olympos/Olympos Dağı 53, 133, 139

Omphale 181, 207, 208, 216

Oresteia 439, 448, 453

Orestes 259, 354, 433, 434

Orion 69, 76-78, 472

ve Merope 77, 246

ve Akrep 78, 322

Orpheus 15, 51, 69, 72, 73, 74, 80

ve müzik 60, 69

ve maenadlar 73

Ossa Dağı 92

Ölümler Diyarı 52, 61, 62, 72, 80, 84, 188, 203, 204-206, 255 *ayrıca bkz.*

Kerberos

ve Tainaron 72

Pan 56, 58, 76, 79, 80, 163, 270

Pandora 14, 83, 86-88, 92, 109

Pandora *ve* Havva 88 *ayrıca bkz.* Pandora

Pandora'nın Kutusu 14

Pangaion Dağı 74, 236

Parnassos Dağı 88

Paros Günükları 91, 422

Paris 81, 231, 264, 265, 267, 276, 281, 284, 286, 289, 295, 357

Karan 358

Parthenon 302

Patroklos 231, 276, 291, 299, 300

Pegasus 161, 167, 168, 170, 178

Peitho 86

Pelasgos 83, 89, 161, 162

Peleus 30, 95, 97, 99, 103, 128, 138, 201

Pelias, Iolkos Kralı 115

Cenaze Oyunları 172, 284, 294

Pelion Dağı 92, 147, 191, 214, 295, 334

Peloponnes Savaşı 223

Pelops 123, 245, 292, 345, 347-351, 411

Penelope 29, 276, 360, 455, 456, 459

Pentheus 227, 237-244

Persephone 57, 73, 90, 136, 204-206, 217, 275, 309, 334

Perseus 58, 161, 166, 169-174, 177, 178, 529, 534

ve Gorgon Medusa 169, 204 *ayrıca bkz.* Medusa

Phaedra *bkz.* Phaidra

Phaethon 135, 301, 303, 306, 307

Phaidra 321, 335, 336

Pherekydes 72

Philoktetes 215, 357, 365, 403

Philomela 301, 304, 311, 318

Pindaros 22, 70, 71, 116, 191

Platon 22, 28, 59, 262, 293, 489

ve Atlantis Efsanesi 505

Polydeukes (Pollux) 58, 95, 126, 267, 274

Polygnotos 72, 298

Polyphemos 125, 455, 459, 464

Poseidon (Neptün) 49, 51-55, 60, 77, 92, 103, 116, 124, 138, 140, 157, 165, 166, 168, 170-172, 183, 187, 194, 196, 200, 209, 228, 256, 295, 301-306, 313, 322, 329, 334, 337, 348, 379, 382, 428, 435, 455

Priamos 17, 209, 267, 281

Proitos 161, 166, 169, 173, 174

Prokne 301, 304, 311, 312, 318, 319

Prometheus 52, 83, 85-89, 92, 109

Ölümden sonrası 85-89

ve yangın 382

Propp, Vladimir 154, 528

Ptolemaios II 219, 222

Prometheus, Ateş *ve* Kadın 52, 83 *ayrıca bkz.* Prometheus

ressamlar 54, 68, 78, 80, 193, 195, 206
 Rheia 43, 48, 49, 50, 60
 Rodoslu Apollonios 116, 155, 221, 436
 Roma İmparatorluğu 30, 424
 Romulus ve Remus 104

Salmoneus 84, 99, 102
 Sanat/ Resim 24, 27, 36, 71, 86, 99 *ayrıca bkz. ressam*
 Satir(ler) 69, 75, 162, 236, 268
 Schliemann, Heinrich 112, 176, 289, 423
 Semele 48, 58, 227, 233, 234, 238, 243
 Seneca 157, 354
 Sfenks 167, 227, 245, 247, 252, 261
 Shakespeare, William 80, 82, 317, 339, 368, 395, 396, 420, 421
 Silenos 76, 236, 269
 Sisypheos 73, 83, 99, 101, 145
 Skylla 137, 262
     ve Kharybdis 473, 517
 Sokrates 28, 219, 489, 490, 491
 Solon 489, 490-495, 501, 503-505, 511
 Sophokles (Sofokles) 22, 94, 103, 155
 Sürtünen/Çarpışan Kayalar (Planktai) 128

Tahta At 403-431
     askerler 407
 Tahta At ve Truva'nın Düşüşü 403-431 *ayrıca bkz. Truva Savaşı*
     ve Truva tanrıların doğuşu 14, 16
 Tantalos 73, 245, 345, 347
 Tartaros 44, 46, 51, 55, 56, 65, 162, 273
 Teiresias 184, 221, 227, 238, 248, 254
 Telamon 196, 209, 275
 Telegonia 483
 Telemakhos 360, 455
 Telephos 211, 212, 361-364, 534
 Thanatos (Ölüm) 46, 102, 106, 109
 Thebai 29, 85, 123, 175, 182, 186, 217 ve
     akibeti 243 *ayrıca bkz. Eteokles;*
     Polynikes
     ve Yediler Thebai'ye Karşı İlk mit-
     ler 251, *ayrıca bkz. Aktaion,*
     ve Oidipus 246 *ayrıca bkz. Oidipus*
 Theokritos 23, 219-224, 277
 Themis 49, 71, 100, 142, 196
 Theseus 23, 95, 153, 175, 194, 196, 205,
     213, 217, 251, 256, 274, 289, 300,
     316, 321, 325, 327-339
     ve Atina Yolundaki Görevleri 325
     ve Minotor 194 *ayrıca bkz. Minotor*
 Thetis 137, 161, 201, 202, 236, 291, 295

Thyestes 351-355, 439, 447
 Timaios 489, 490, 496
 Titanlar 43, 46, 51, 52, 65, 67, 85
 Tityos 72, 123, 228, 472 trajedi *bkz. Mit*
 Triptolemos 82, 90, 293, 312
 Troilos 357, 367, 406 Truva Atı *bkz. Tahta*
     At
 Truva 13, 14, 16, 21, 23, 26, 29, 32, 85,
     112, 181, 196, 208, 215, 218, 224,
     231, 267, 268, 273, 275, 276
     keşfi 422, 423 *ayrıca bkz.*
     kuruluşu ve ünlü simalar 279-289
     Truva Savaşı 14, 16, 21, 231, 267,
     276, 279, 295, 297, 357, 359, 367,
     369 ve Truva'ya geliş 404
     ve tarihi sorgulamalar 369
 Typhoeus (Typhon) 43, 55, 56, 65, 126
 Tyrrhenia 135, 199, 200, 243

Ulysses *bkz. Odysseus*
Ulysses 343
 Uranüs 43

Ülker Takım Yıldızı 189

Vazo ressamlığı 24, 157, 404, 490
     Fransuva Vazosu 96, 99
 Ventüs *bkz. Aphrodite*

Xenophanes 532
 Xenophon 374
 Xerxes 35
 Xouthos 91, 224, 302, 304, 314

yamyamlık 89, 345, 351
 yangın 382, 398, 399, 424, 492, 505
 yaratılış mitleri 44 *ayrıca bkz. Büyük tufan*
     kadın
     ve erkeğin yaradılışı 83, 88, 89
     ve insanlığının beş ırkı 84
 Yediler Thebai'ye Karşı 251, 254, 338, 531
 Yüz Kollular 46, 51
     Zephyros (Batı Rüzgarı) 68

Zeus (Jüpiter) 17, 43-60, 64-72, 74, 83-90,
     94, 98, 100-105, 110, 112, 120, 123,
     129, 135, 136, 138, 152, 161-164,
     168, 169, 184-193, 197, 199, 200-
     209, 213-216, 225, 227, 229, 231,
     234, 242, 244, 254, 260, *ayrıca bkz.*
     Hera doğduğu yer 44
     ve Olymposlular 53, 54, 67

Çevirmene Dair

Çocukken rüyalarımın baş kahramanı olan ve daha önce ne olduğuna ve nerede bulunduğuna dair hiçbir bilgimin olmadığı devasa büyük bir tahta atı ilk kez bir kitapta gördükten sonra kendimi yıllar sonra, o efsanelerin geçtiği topraklarda buldum. Yunan mitolojisine attığım bu küçük adım bu eserin çevirisiyle dev bir adıma dönüştü. Görsel zevk sunan mitolojinin böylece zihinsel bir hazza da dönüştüğünü tecrübe etmiş oldum. İşte sevgili okurlar, mitoloji böyle bir şey.

Şefik Turan

Bu eser, okuyucuyu tanrıların kökenlerinden alır, Truvalı kahramanların evlerine dönüşlerine kadar götürür. Tüm bu bilinen anlatımların yanı sıra az bilinen karakterleri ve anlatımları da barındırır. Masalların haricinde bu eser, hikayelerden doğan kilit konuların mitlerle olan ilgisini açıklar.

Aslında uzun zaman önce yazılması gereken bu eser, üç önemli alanı aydınlığa kavuşturur: masalların niteliği, hikayelerin kendileri ve nasıl yorumlandıkları. Eser, sunuluş itibariyle daha önce yalnız çocuk kitaplarında ve akademik çalışmalarda farklı şekillerde anlatılan Yunan Mitolojisi'ne dair bakış açılarını ilk defa bir araya getirmiştir. Anlatımda ilginç, şaşırtıcı ve tuhaf birçok şeyi okuyacaksınız. Uzmanlar veya uzman olmayanlar, yetişkinler, öğrenciler ve okul çağındaki çocuklar, bu büyüleyici ve önemli eseri zevkle ve anlayarak okuyacaklardır.

ISBN: 978-605-9530-65-1

f /salonyayinlari
i /salonyayinlari
t /salonyayinlari

www.salonyayinlari.com
İnternet satış: www.kitapmatik.com.tr

